

BIBLIOTHECA BIBLIOLOGICA

Fondată de I. Crăciun

SERIE NOUĂ

29 (50)

HERMENEUTICA BIBLIOTHECARIA

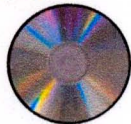
**-Antologie Philobiblon-
(IV)**

Editori

**Ana Maria Căpâlneanu, Carmen Crișan, István KirályV.,
Cristina Popa și Raluca Soare**

Presă Universitară Clujeană
Biblioteca Centrală Universitară
„Lucian Blaga”

Cluj-Napoca, 2009

BIBLIOTHECA BIBLIOLOGICA

Fondată de **I. Crăciun**

SERIE NOUĂ

31 (50)

HERMENEUTICA BIBLIOTHECARIA

– Antologie Philobiblon –

(IV)

Editori

Ana Maria Căpâlneanu, Carmen Crișan,
István Király V., Cristina Popa și Raluca Soare

Presă Universitară Clujeană
Biblioteca Centrală Universitară
„Lucian Blaga”
2009

BIBLIOTHECA BIBLIOLOGICA

apare sub îngrijirea lui

Nicolae Edroiu

Tehnoredactare: **editorii**

Coperta: **arh. Tiberiu Trenea și
fotogr. György Tasnádi**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Hermeneutica Bibliothecaria : Antologie Philobiblon (IV) /
editori: Ana Maria Căpâlneanu, Carmen Crișan, István
Király V., Cristina Popa, Raluca Soare. – Cluj-Napoca :
Presa Universitară Clujeană : Biblioteca Centrală
Universitară „Lucian Blaga”, 2009. – 538 p.

ISBN 978-973-610-855-6

Copyright © **Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”**
– **Cluj-Napoca**

Universitatea „Babeș-Bolyai”

Presa Universitară Clujeană

Director: Codruța Săcelean

Str. Hașdea nr. 45

400371 Cluj-Napoca, ROMÂNIA

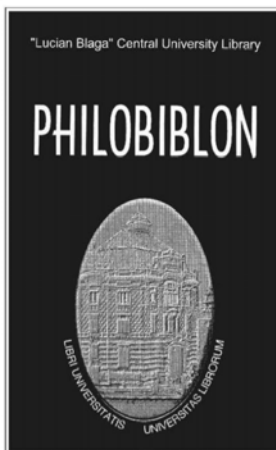
Tel/Fax (+40)-264-597.401

E-mail: presa_universitara@easynet.ro

<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

Challenges of Culture

Past for the Future

Trecut pentru Viitor

Provocarea Culturii

Details-Acquisitions-Subscriptions

www.bcueluj.ro/Philobiblon

e-mail: philobib@bcueluj.ro

Cuprins

CONTUR

Re-Introducere sau: Dincolo de „teoria și practica” informării și documentării – Spre o hermeneutică posibilă și necesară

Proiectul și Programul PHILOBIBLON(în noua formulare)

FOCUS

Dana Stana, Omonimia și paronimia în bibliologie

Victoria Frâncu, Profesia de bibliotecar la granița dintre spațiul bibliotecii și ciberspațiu

Olimpia Curta, Laboratorul de informatică și profesioniștii săi

Ionel Enache, Fundamentele teoretice ale marketingului de bibliotecă

Maria Petrescu, Bibliotecile digitale și impactul lor asupra tinerilor

Adriana Szekeley, Liana Grigore, Bibliorev – în continuă schimbare

*István Király V., Proiect în vederea Acreditării ISI al revistei
PHILOBIBLON*

*Valeria Salánki, Cultura organizațională. Propunere de studiu asupra
culturii organizaționale – octombrie 2008*

Marian Petcu, Originile faptului divers în presa română

*Tudor-George Pereverza Expresia bibliografică a Iconografiei
eminesciene (Fotografie și artă plastică, 1939-1989)*

*Vlad A. Codrea, Gabriela-Rodica Morărescu, Forray Erzsébet, Catalogus
Raritatum et Benefactorum, un manuscris reprezentativ din perioada de
început a Muzeului de Științele Naturii din Aiud*

Alin Mihai Gherman, Pornind de la o Bucoavnă necunoscută

Roxana Bălăucă, Tipărituri franceze în colecțiile BCU „Lucian Blaga”: secolul al XVIII-lea

Maria-Stela Constantinescu-Matița, Szabó Károly – bibliotecar, bibliograf și istoric

Roxana Bălăucă, Theodor Aman în Donația Sion

Margareta Berchez, Îmbogățirea colecțiilor Bibliotecii Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară Cluj-Napoca prin schimbul de publicații de-a lungul timpului

Ioana Rotund, O oază francofonă la Cluj

Ilona Okos-Rigó, Biblioteca și Grădina Botanică Clujeană

Gabriela Pop, Institutul de Iudaistică și Istorie Evreiască „Dr. Moshe Carmilly” și Biblioteca de Studii Iudaice

Mariana Falup, Împrumutul interbibliotecar intern și internațional și livrarea de documente la B.C.U. Cluj-Napoca

ORIZONTURI

Doru Radosav, Viața ca alterego. Petrea Icoanei: travesti și clandestinitate în mișcarea de rezistență anticomunistă

Ionuț Costea, Mitbiografia între propagandă și memorie

Gabriela Morărescu ;Vlad Codrea, Preocupări pentru cunoașterea și protecția naturii în scrierile unui entuziast naturalist al secolului XIX: Basiliu Basiota

Alin Mihai Gherman, Vechi lexic bibliotecăresc

Raluca Betea, Influența artei Renașterii asupra decorației icoanelor din secolele XVI-XVIII din Transilvania și Maramureș

Monica Mureșan, Căsătoria civilă ca aspect al modernizării societății transilvănene la sfârșitul secolului al XIX –lea. – Discurs oficial și receptare socială reflectate în presa vremii

Ancuța-Lăcrimioara Chiș, Diferența și discriminarea socio-politică a femeii

Irina Petraș, Casa, locul vieții (fragmente)

Monica Mureșan Pentru o istorie a morții în peisajul istoriografic românesc - prezentarea unor contribuții colective recente: Religiozitate și atitudini în fața morții în spațiul transilvan din premodernitate până în secolul XX, coord. Mihaela Grancea, 2005 și Discursuri despre moarte în Transilvania secolelor XVI-XX, coord Mihaela Grancea și Ana Dumitran, 2006.

REFLEXII

Olimpia Curta, Reviste electronice. Baze și perspective de Alice Keller – Recenzie

Adrian Grănescu, Arhitectura Clinicilor Universitare din Cluj 1886-1903

Dorina Buia, Itinerar de suflet la Tăul Muced

Raluca Soare, De la teoriile atașamentului la tehnicile de intervenție în psihoterapie. (Školka Enikő – Teorii explicative, Modele și Tehnici de intervenție în psihologie clinică și psihoterapie)

Sidonia Nedeianu Grama, Mitbiografia politică în istoria orală

Raluca Soare, Opera bibliothecariorum 1990-2007 – Recenzie

Ionuț Costea, Kovács Mária, A kolozsvári „Lucian Blaga” Központi Egyetemi Könyvtár 19. századi magyar nyelvű kéziratának katalógusa. Első kötet: történelmi és földrajzi kéziratok/ Catalogul manuscriselor maghiare din secolul al 19-lea din colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” Volumul I: Manuscrise de istorie și geografie, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2007, 218 p. – Recenzie

*Ana Maria Căpâlneanu, Lola Maria Petrescu – Biblioteca și
provocările secolului XXI*, Cluj-Napoca: Risoprint, 2007

István Király V, Bibliografia ca instrument al clarificării de sine

*Kinga Tamás, Viorica Sâncrăian - un coleg și un bibliotecar de
excepție*

În colecția BIBLIOTHECA BIBLIOLOGICA au apărut

Revista PHILOBIBLON – Volumele apărute

CONTUR

Re-Introducere
sau:
Dincolo de „teoria și practica” informării și documentării
– Spre o hermeneutică posibilă și necesară –

Notă

Intitulăm și acest al patrulea volum de antologie *Philobiblon*, tot *Hermeneutica Bibliothecaria*, deoarece, pe parcurs, am realizat și mai adânc faptul că „formula” expresiei atinge și numește tocmai miezul și orizontul intențiilor și scopurilor „bibliologice” și „biblioteconomice” propriu-zise ale rubricilor de resort ale publicației antologate. De aceea, începând cu volumele X-XI/2005-2006 și rubrica „bibliologică” principală a revistei poartă deja, în titlul ei, exact această sintagmă. În strânsă legătură cu motivele specificate aici se află însă și faptul că și acest text „premergător” se numește tot și tocmai: Re-Introducere.... Căci, recitind și acum textul introductiv al primului volum de antologie *Philobiblon – Hermeneutica Bibliothecaria* (I) – din anul 1998, am constatat că el și-a păstrat, în bună parte și astăzi, actualitatea conceptului, conținutului și mesajului său. Este deci vorba și acum despre re-scrierea și republicarea a ceva ce a fost și a rămas: **actualizare!!!** Adică un lucru care a rămas și rămâne în continuare de gândit și – poate – de făcut!

I. Preliminarii

Automatizarea și informatizarea nu mai reprezintă astăzi un simplu deziderat pentru bibliotecile românești. Dimpotrivă, ele sunt o realitate care, pe zi ce trece, prinde contururi mai circumscrise și articulate, devenind de mult mediul nostru cotidian, aflat în continuă evoluție și diversificare. Cu cât ne sunt însă mai „apropiate”, cu atât mai mult devin ele și o sursă de sfidări și de confruntare. Cu ce anume ne confruntă – în primul rând și în esență – automatizarea și informatizarea continuă a bibliotecilor în general și ale activităților de informare, în special?

Ca orice întrebare pusă în mod serios și explicit, și această întrebare trebuie lămurită, mai întâi, în natura și structura ei proprie! Ceea ce, din punct de vedere structural, ne izbește însă din capul locului la această întrebare, este faptul că, în ea, este cuprins deopotrivă și în mod explicit și **cel care o ridică** – adică cel care susține de fapt întrebarea. Altfel spus, în această întrebare **noi înșine** suntem și rămânem în continuare aceia care, aflați în fața unei confruntări, ne întrebăm în fond despre noi înșine! Apoi: în și prin această întrebare, „sarcina” cu care ne confruntăm – deci: automatizarea-informatizarea și modernizarea continuă a bibliotecilor – devine și ea dislocată din toposul ei pur destinal – dictat adică de vremurile în care, agitați și zi de zi, trăim – și se eliberează pentru întâlnirea și asumarea unor sfidări organice și care, în fond, sunt cu adevărat istorice!

Prin urmare, chiar prin structura ei, această întrebare se dovedește a fi o interogație propriu-zis **hermeneutică**, a cărei natură trebuie, de aceea, întrevăzută, realizată și păstrată în mod autentic și explicit de-a lungul tuturor demersurilor noastre de auto-înțelegere. Din acest motiv, discuțiile de față nu – mai – pot deveni, în nici un chip, vreo vorbărie despre „ce ar fi” și „ce se poartă” în profesie, ci problematizările trebuie re-conduse tematic la izvoarele lor autentice, în așa fel încât ele să treacă și prin analiza propriei noastre situații aflate față-n față cu adevăratele sfidări ale prezentului timpului.

Problema posibilității și chiar a necesității introducerii metodelor hermeneutice în înțelegerea și desfășurarea activităților de informare – în special a celei bibliografice – a fost pusă pentru prima oară, după știința noastră, de către Bruno Richardot.¹ Deși desfășurate la un nivel conceptual destul de precar, propunerile lui țintesc totuși atât o înțelegere mai profundă a esenței activităților bibliografice, cât și a tematicilor bibliografiate.

Tradițional, **hermeneutica** este arta – apoi știința – interpretării. Prin opera lui Hans-Georg Gadamer, ea a fost ridicată însă la rangul de teorie universală a înțelegerii.² Interpretând – hermeneutic – temele și problemele cu care ne confruntă tradiția și existența noastră actuală, noi de fapt realizăm o înțelegere superioară a propriei noastre ființe și situații. De aceea, comprehensiunea hermeneutică se desfășoară totdeauna într-un **cerc**, care este deschis de fiecare dată de către intenționalitatea și efortul interpretării și care, pe parcurs, se întoarce și revine apoi tocmai spre- și la o mai profundă înțelegere de sine a interpretatorului însuși. Confruntându-se – în prezentul situații – cu problemele tematic conturate ale interpretărilor sale, interpretatorul se va găsi deci – la capătul chestionărilor sale hermeneutice – confruntat cu –, și îmbogățit de fapt de sine însuși...

Din această perspectivă, trebuie acum să reluăm întrebarea noastră anterioară: Cu ce anume ne confruntă – în esență – automatizarea-informatizarea și modernizarea **continuă** a bibliotecilor în general, și cea a activităților de informare, în special? Întrebarea trebuie însă pusă și susținută în întreaga ei amploare, deschidere și profunzime! Altfel riscăm să insistăm – și noi – în obișnuitele răspunsuri de conjunctură, sau în veleitarismele... la fel de obișnuite în fond.

Or, aceste răspunsuri interpretează întrebarea de mai sus, ca fiind de regulă referitoare la o chestiune de **tehnică**. Adică, informatizarea și modernizarea continuă reprezintă, este și rămâne pentru biblioteci și pentru

---

¹ Richardot, Bruno, *Des pratiques bibliographiques à l'hermeneutique documentaire: sens et référence en documentation*. In: *Documentaliste*, vol. 33 (1996), Nr. 1, p. 15-17.

² Gadamer, Hans-Georg, *Wahrheit und Methode*, Tübingen, 1975 (În ediție românească *Adevăr și metodă*, Teora, București, 2002, 735 p.)

bibliotecari, în esența ei, o problemă de dotări (calculatoare, soft-uri, hard-uri, programe etc.) noi și de (noi) competențe tehnice. Exigențele **sincronizării** permanente cu ele constau, deci, în primul rând – dacă nu chiar în exclusivitate – în solicitări vizând dobândirea resurselor privitoare la dotare și în obținerea competențelor potrivite de „operare”.

Numai că, în felul acesta, dotările și „operarea” pot deveni – și chiar devin în mod constant – scopuri în sine care își dezvoltă utilitatea în primul rând nu, neapărat, pentru utilizatorul și publicul bibliotecilor – și cu atât mai puțin în vederea **orizontului sui generis de sensuri ale bibliotecii** –, ci mai degrabă pentru operator. Pe aceste structuri, lipsite în fond de orice fel de organicitate, se pot clădi apoi – ce-i drept – și multe cariere efemere...

În realitatea ei esențială, informatizarea, automatizarea și modernizarea continuă a bibliotecilor ne confruntă însă – pe noi, bibliotecarii – în permanență și în primul rând: cu noi înșine. Altfel spus, ea se dovedește a fi o întrebare și o sfidare propriu-zis hermeneutică, care ne îndeamnă – sau ne obligă – ca pe- și prin parcursul chestiunilor tehnice etc., să ne definim și să ne re-definim în permanență pe noi înșine. Adică propria noastră ființă, stare, situație și disponibilitate profesională, instituțională și existențială „generală”, dar totdeauna **actuală!** Cu privirea ațintită, desigur, (și) spre viitor...

II. Prezentul și autenticitatea lui

„În sine”, acest „viitor” exercită însă și o anumită forță de atracție **exterioară** la care, în mod evident, „se rezistă” cu greu. Există și persistă astfel în zonele noastre o stranie și ficțională înclinație către „tematizarea” și „dezbateră” lui. În loc, deci, ca bibliotecarii și profesioniștii informației să se angajeze și să se concentreze critic și analitic la problemele organice ce decurg din realitatea – profesională, instituțională, materială, socio-politică, istorică, mentală, managerială, culturală etc. – efectivă a situației lor prezente, ei se „refugiază” – ademeniți și fascinați – în imaginarul facil a tot felul de proiecte „ciberotetice”, „ciberospațiale” etc....

La baza acestor manifestări nu se află însă – credem – chestiuni pur psihologice sau psiho-sociologice¹ ale profesiei, ci ele se clădesc de fapt pe aspecte legate de probleme de **mentalitate**. Mentalitatea, mentalitățile sunt structuri – deopotrivă conștiente și inconștiente – care pre-judecă și pre-determină atât orientarea problematizatoare, cât și atitudinea și comportamentul subiecților și chiar al colectivităților. Ele participă în orice proces

---

¹ A se vedea în acest sens: Prins, Hans – Gier, Wilco de, *Status, Image and Reputation of Librarianship. A report of an empirical research undertaken on behalf of IFLA's Round Table for the Management of Library Associations*, IFLA/NBLC, The Hague, 1993

hermeneutic – desfășurat spontan sau metodic – atât în privința a ce anume este problematizat și tematizat și a felului și nivelului la care se desfășoară această tematizare, dar și la cel al concluziilor și, mai ales, al consecințelor acestor tematizări.

Din acest punct de vedere, viziunea după care informatizarea și modernizarea continuă a muncii de bibliotecă sunt privite ca fiind probleme ce vizează, în mod aproape exclusiv, chestiuni de dotare tehnică și de competențe de „operare”, sunt în fond două aspecte ale uneia și aceleiași mentalități, care ne este proprie și care ne orientează și ne și (pre)definiște zi de zi. Caracteristica cea mai importantă a acestei mentalități este însă – în mod paradoxal în aparență – tocmai lipsa problematizării proceselor, chiar din perspectiva analizei și studiului mentalităților, adică: lipsa cercului hermeneutic!

Și aceasta în două direcții: pe de o parte în trecerea cu vederea asupra faptului că însăși infrastructura informațională a modernizării poartă în- și cu sine o anumită **cultură și mentalitate**, fără adoptarea și adaptarea căreia punerea ei „în funcțiune” nu poate fi nici organică și – la urma urmei – nici întrutotul eficientă. Adică a faptului că, pe de o parte, trebuie trase și duse până la capăt nu numai toate concluziile și consecințele „profesionale”, „restrânse” etc., ci și cele instituționale, administrative, legislative, de asociere, de formare și de formare continuă, care decurg din acest proces și, pe de altă parte, prin nesocotirea faptului că adoptarea acestei mentalități presupune, la rândul ei, schimbarea, depășirea efectivă și – de multe ori – chiar suprimarea expresă a datelor propriilor noastre mentalități prezente și prejudicative! Aceste structuri mentale – care deci trebuie depășite – se cer de aceea studiate, problematizate și apoi identificate și recunoscute tocmai ca fiind „ale noastre” și ca fiind, în același timp, propriile noastre frâne și, desigur, determinări și însărcinări.

În lipsa acestei orientări interogative, problematizatoare și tematizatoare, întreaga discuție și întregul proces de modernizare continuă... riscă să devină, în esență și în fond – chiar în pofida rezultatelor „parțiale” –, un proces „veleitar” și strict utilitar, care, privitor la lucrurile esențiale și variate ale sensurilor, rămâne de fapt „încrămenit în permanență în proiecte” și în simple declarații de intenții, care rareori sunt duse până la capăt.¹

---

¹ Lipsa interoperabilității diferitelor sisteme – mai mult sau mai puțin integrate – de informatizare, utilizate în diferitele biblioteci românești, cât și discuțiile interminabile de ex. „în vederea” catalogării partajate sau, mai nou, suprapunerea inițiativelor și a obiectivelor digitizărilor etc., nu sunt decât exemple cruciale pentru ilustrarea acestei stări.

Autenticitatea prezentului reclamă, deci, – cel puțin în parte – și acea întrebare care ne-ar pune față-n față cu propria noastră mentalitate actuală – împreună cu toate consecințele ei –, dar care ne orientează, ne pre-direcționează totuși în modul de concepere, de organizare și de funcționare a instituțiilor, asociațiilor și proiectelor noastre profesionale.

Dacă însă se adeverește că această întrebare trebuie într-adevăr **pusă** – și încă în mod apăsător și explicit – atunci se ridică imediat și o altă problemă, strâns legată de ea: **unde** anume trebuie și poate fi ridicată o asemenea întrebare? „Locul” potrivit pentru întrebarea hermeneutică despre mentalitățile existente și dominante în profesia noastră de bibliotecar și în organismele și instituțiile sale este, desigur, **sfera publică!** Fără a intra în conceptualizări complicate, se poate spune că ceea ce într-un domeniu sau într-o profesie aparține, prin excelență, sferei publice, sunt tocmai **publicațiile** sale. Ele ar trebui și poate chiar ar putea, deci, problematiza mentalitatea, situația, starea, imaginea, orientarea, recunoașterea socială și statutul profesiilor și al instituțiilor noastre. În ele ar trebui – poate chiar ar putea fi – deci, studiate și dezbătute, cu mijloace raționale și riguroase, legislația, organizarea administrativă, statutele posibile, variantele și sensurile eficiente ale asocierilor etc., ale profesiei și existenței noastre.¹

Numai că, asociațiile noastre abia au avut până acum reviste, sau dacă au, ele abia circulă, și este foarte interesant și edificator de studiat „bibliometric” sau „scientometric”, care anume este frecvența, ponderea și mai ales nivelul/orizontul intelectual și științific al reflecțiilor și analizelor pe aceste teme – totuși arzătoare și fundamentale – în puținele publicații de care dispune aici profesia noastră. Și mai interesantă este studierea ponderii pe care o au în aceste publicații dezbaterile și confruntările explicite – argumentate și polemice – de idei, de păreri și de proiecte...² Lucrurile nu stau altfel,

---

¹ Sub acest aspect, listele de discuții, inclusiv cea mai extinsă dintre ele, adică „biblos” nu este, la noi, decât un exemplu concludent pentru un spațiu de pseudopublicitate, unde sunt ridicate și „dezbătute” multe probleme realmente importante – de ex. problemele Bibliotecii Naționale a României etc. –, dar care, în mod evident, ar trebui de fapt scoase și susținute cu tărie și în sfera publică „reală”, care are deci într-adevăr șanse de efectivitate și de efecte... sau care produce măcar „documente” care „rămân” și la care se poate apoi oricând face referire...

² O asemenea investigație a fost efectuată de noi în 1997, informațiile ei fiind actualizate apoi și pentru anul 1998, creându-se astfel și o bază de date bibliografică, care a fost ulterior și „comercializată”. Bibliografia și studiul respectiv se găsește în volumul *Hermeneutica Bibliothecaria – Antologie Philobiblon* (I) Editori Florina Iliș și Ionuț Costea, Presa Universitară Clujeană, Colecția: *Bibliotheca Bibliologica* (19), Cluj-Napoca, 1998, p. 83-175.

din păcate, nici în ceea ce privește literatura de specialitate publicată la noi în cărți și volume.¹

III. *Philobiblon*: un cadru posibil

Philobiblon este o revistă editată de către Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj. Primul ei volum (nr. 1-2/1996) a apărut în aprilie 1997. Fiind destinată în primul rând schimbului internațional inter-bibliotecar – ea se publică în limba engleză – revista urmărește concommitent obiective programatice, pragmatice, promoționale și de imagine. Ca atare ea nu-și propune pur și simplu umplerea unui gol existent, mai mult sau mai puțin conjunctural, în literatura biblioteconomică românească, ci promovează o fizionomie, un sens și o consistență proprie, particulară și – sperăm – durabilă.

Încadrându-se în „categoria” publicațiilor periodice editate de către unele din marile biblioteci – Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” fiind una dintre cele mai „mari” biblioteci universitare din Centrul Europei – *Philobiblon* este, în primul rând, o revistă științifică, transdisciplinară de cultură majoră. Spre deosebire însă de alte reviste asemănătoare, ea nu se rezumă doar la valorificarea documentară și științifică a colecțiilor bibliotecii care o editează, ci are în vedere și valorificarea și focalizarea potențialului științific și spiritual al centrului universitar și cultural în care publicația a luat ființă. Și nu numai.

Tot spre deosebire de revistele altor mari biblioteci, *Philobiblon* are și o rubrică dedicată problematicii profesiei de bibliotecar, a organismelor și instituțiilor sale. Nu întâmplător această rubrică se intitula la început „O profesie în schimbare – O societate în tranziție”. Căci ea a dorit și dorește să fie, în primul rând, nu un for de „lămurire” a problemelor de manualitate și de meșteșug profesional, ci tocmai un cadru de ridicare, de conștientizare, de problematizare și de analiză transdisciplinară și exigentă a re-definirilor necesare, decisive și integrale actuale ale profesiei. Este vorba, deci, de analize, studii și de meditații actualizate – dar ridicate la nivel de conștiință culturală – „despre” problemele, starea prezentă și „despre” perspectivele realmente fundamentate și critic prefigurate ale profesiei noastre și tocmai în spațiul nostru existențial.

Studiile înserate și în acest volum – ca și în antologiile precedente – provin, în marea lor majoritate, din această rubrică, iar orientarea și calitatea

---

¹ A se vedea cercetarea Anei Maria Căpălneanu din al doilea volum *Hermeneutica Bibliothecaria – Antologie Philobiblon*, Editori Viorica Sâncrăian și István Király V., Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2004, p. 31-102.

lor ne fac să privim cu încredere seriozitatea acestui proiect. Proiect care țintește, în esența lui ultimă, tocmai intersectarea culturii și a informației!

Cum ar putea însă să se „intersecteze”, „informația” și „cultura”, dacă ele nu s-ar angaja reciproc în primul rând în direcția creării unei culturi a informației? Căci cultură autentică ne-informată nu a existat niciodată, în timp ce informația lipsită de cultură – chiar in-cultă – ne înconjoară, ne obstrucționează și chiar ne agresează moment de moment! Nu numai în spațiul public „social” al mediilor, dar și în cel al angajamentelor noastre profesionale și instituționale pur tehnice, de suprafață și/sau strict veleitare.

Dar ce altceva ar putea însemna, în cazul nostru, această „cultură a informației”, dacă nu, pe de o parte, tocmai sondarea **sensurilor** și rosturilor autentice ale informației însăși – sensuri și rosturi ce se dovedesc mereu a fi și a fi trimise „dincolo” de complicatele „servicii informaționale” ale unor instituții concepute și ele strict ca „servicii” furnizate „utilizatorilor”? Apoi, pe de altă parte, cum am putea noi ajunge la degajarea și conturarea acestor sensuri dacă am elimina reflexia hermeneutică și cea critică din analiza stării și situației profesiei noastre?

Într-un cuvânt: aici se pledează – pe baza unor analize critice și a unei comprehensiuni hermeneutice – pentru exercițiul unor structuri mentale care sunt departe de a fi simple accesorii ocazionale ale informatizării și modernizării continue, ci care, dimpotrivă, tocmai fundamentează și dau sens deplin dotărilor informatice și competențelor de operare aflate în permanentă evoluție și diversificare!

Iar revista *Philobiblon* este și va rămâne deschisă pentru colaborarea cu oricare bibliotecar și oricare bibliotecă, interesată și competentă în deschiderea cercurilor hermeneutice ce pornesc de dincoace și ajung dincolo de „practica și teoria informării”.

Dar și experiența cooperării revistei cu colaboratorii-atorii bibliotecari, dezagroapă în continuare și zilnic noi dificultăți, care sunt și ele încă legate de aspecte ce privesc și se înrădăcinează de fapt în probleme de mentalități și de cultură organizațională. Nu ne referim doar la lipsa experienței de a utiliza în public rațiunea (adică de a „scrie”), ci mai degrabă la lipsa și carențele nevoii însăși de a instaura și fundamenta ceea ce s-ar putea numi **societatea civilă a profesiei**. Or, o societate **civilă** autentică se poate fundamenta doar pe baza și cu participarea unor **indivizi autonomi**, iar societatea civilă a unei profesii se poate clădi numai pe indivizi a căror autonomie rezidă, în principal, în profunzimea mentală, în cadrul și orizontul căreia ei își manifestă, susțin și realizează în public și independent (autonom) competențele lor, în raport și în contextul unor situații și probleme profesionale determinate.

De aceea, *Philobiblon* a dorit de mai mulți ani să devină, treptat, și un cadru-prilej **informal** pentru constituirea și conturarea societății civile a profesiei de bibliotecar și a instituțiilor de bibliotecă. Nevoia angajării revistei în această direcție a fost și este generată de constatarea îngustimii spațiului nostru public profesional, în care „persoanele” să se manifeste în mod argumentat și în acord cu reala lor competență profesională și autonomie mentală, raportându-se în același timp la contra-argumente ridicate în mod la fel de rațional și responsabil. În felul acesta – poate – valoarea lor s-ar constitui, s-ar impune și s-ar aprecia nu în funcție de „imagini construite” câteodată chiar prin impostură și conformism, ci într-adevăr pe baza validității existențiale, demonstrate în situații **dialogale și dispute publice**. În acest mod, revista poate deci contribui nu numai la decantarea și aprecierea reală a valorilor profesionale, dar și la ridicarea nivelului de abordare a problemelor cu care ne confruntăm și, prin urmare, la modificarea mentalităților nesincronizate eventual cu autenticitatea prezenței noastre în timp.

Așa se explică – probabil – și faptul că, deși *Philobiblon* nu intenționa niciodată și cătuși de puțin să se afle în pas cu „moda” efemeră a profesiei, ea își născurește totuși și în mod constant „epoca”. Dacă avem în vedere, de exemplu, tematicile Conferințelor Generale anuale IFLA începând din anul 1998 – adică din anul apariției primului volum de Antologie *Philobiblon* – atunci putem constata cu ușurință faptul că există o consonanță și o sincronie cu totul naturală, necăutată și organică, cu programele lor și contribuțiile rubricilor *Philobiblon* de resort.¹

---

¹ Conferința Generală IFLA din anul 1998, a avut ca tematică tocmai „Intersecția dintre Informație și Cultură”, iar tematicile Conferințelor Generale ulterioare au fost: **1999** (Bangkok, Thailanda): „Libraries as Gateways to an Enlightened World” (Bibliotecile ca porți către o lume iluminată; **2000** (Ierusalim, Israel): „Information for Cooperation: Creating the Global Library of the Future” (Informare pentru cooperare: Crearea bibliotecii globale a viitorului); **2001** (Boston, SUA): „Library and Librarians: Making a Difference in the Knowledge Age” (Bibliotecă și bibliotecari: Realizarea unei diferențe în epoca cunoașterii); **2002** (Glasgow, Scoția): „Libraries for Life: Democracy, Diversity, Delivery” (Bibliotecile în slujba vieții: democrație, diversitate, oferirea de servicii); **2003** (Berlin, Germania): „Access Point Library: Media-Information-Culture” (Biblioteca ca punct de acces/portal: media-informație-cultură); **2004** (Buenos Aires, Argentina): „Libraries: Tools for Education and Development” (Bibliotecile: Instrumente pentru educație și dezvoltare); **2005** (Oslo, Norvegia) „Libraries – A Voyage of Discovery (Bibliotecile – o călătorie a descoperirii); **2006** (Seoul, Republica Korea) „Libraries: Dynamic Engines for the Knowledge and Information” (Bibliotecile: mecanisme dinamice pentru cunoaștere și societatea informației); **2007** (Durban, Africa de Sud) „Libraries for the Future: Progress, Development and Partnership” (Biblioteci pentru viitor: progres, dezvoltare și parteneriate); **2008** (Québec, Canada) „Libraries without borders: Navigating towards

De altfel, contactul revistei *Philobiblon* cu sfera publică nu se poate rezuma nici la simplul act al publicării și nici la cel al „reprezentării” și realizării unei concepții redacționale, oricât de întemeiată să fie ea. În fond, orice revistă și oricare redacție este în același timp și o instituție și un for de dezbatere publică a unor probleme determinate, dezbatere care nici nu are în fond și neapărat legătură directă și imediată cu actul propriu-zis al publicării... În acest sens și în această direcție am înființat, desigur, în jurul revistei și Atelierul *Philobiblon*.¹

*

Majoritatea covârșitoare a cercetărilor, studiilor și dezbaterilor inserate și în acest al patrulea volum de antologie au fost prilejuite, condiționate sau chiar inițiate de existența revistei *Philobiblon*. Ele demonstrează – dacă mai era nevoie – faptul că revista reușește într-adevăr să focalizeze și să mobilizeze nu numai spațiul cultural, universitar-științific și intelectual, dar și pe cel profesional-biblioteconomic clujean și – cu precădere, mai nou – nu numai. Or, acest lucru exprimă și atestază nu doar nevoile, dar și disponibilitățile și capacitățile de reflexie și de creație ale profesioniștilor noștri.

Nu este, de aceea, deloc întâmplător nici faptul că în anul 2006 revista *Philobiblon* a fost **acreditată** de către Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior, la început în categoria B, apoi B Plus. Adică drept o publicație cu șanse serioase de a devenii una de importanță internațională. Ca o evoluție – credem, firească – revista (deci publicația sursă, în limba engleză) a fost inclusă – deocamdată doar începând cu volumul ei XII (2007) – și în prestigioasa bază de date internațională, produsă de către EBSCO Publishing Co., în cea mai selectă dintre diviziunile ei: Academic Search Complete. Pe această cale, revista a ajuns acum practic la o difuzare pe scară „planetară”.

Cu atât mai mult am simțit și de această dată nevoia ca aceste lucrări să nu fie difuzate exclusiv pe o rețea internațională, ci ele să fie puse și la dispoziția breslei profesionale autohtone. Altfel, cercul hermeneutic nu s-ar închide în mod autentic nici acum...

Editorii

---

global understanding”; 2009 (Milano, Italia) „Libraries create futures: Building on cultural heritage”.

¹ Cu privire la desfășurarea și la tematicile întâlnirilor Atelierului *Philobiblon*, vezi documentul care urmează.

**DESFĂȘURĂTORUL ÎNTÂLNIRILOR ATELIERULUI
PHILOBIBLON**

Nr.crt	DATA	REFERENT	TEMA ȘI TITLUL PREZENTĂRII
1	aprilie 1999	Florina Iliș-Ionuț Costea; István Király, Angela Marcu, Olimpia Curta	- Prezentarea volu- mului Hermeneutica Bibliothecaria – Antologie Philobiblon - Literatura bibliolo- gică românească – articole din publicații periodice – 1990-1997 – Bază de date anali- tică, bibliometrică și de nivel – prezentare
2	iunie 1999	Viorica Sâncrăian	Formarea continuă: între nevoie și realitate
3	noiembrie 1999	Liana Miclăuș	Comunicare regiona- lă: Biblioteca Univer- sitară Karlsruhe; Al 89-lea Congres al bibliotecarilor germani, Freiburg
4	martie 2000	Olimpia Curta	Informatică documen- tară: Studiu privind impactul introducerii mijloacelor moderne de infor-mare în BCU „Lucian Blaga”
5	martie 2000	Florina Iliș, Ilona Gurka-Balla	Învățământul superior bibliologic britanic; Bib-lioteci britanice
6	mai 2000	Rozalia Poráčky,Călina Retișan, Ioan Drăgan	Informatică și mana- gement – Lansarea volumului Manage- ment pentru viitor - biblioteci și arhive

7	decembr. 2000	István Király, Viorica Sâncrăian	-Philobiblon, revista bibliotecii universitare, a culturii și a bibliotecarilor clujeni; – Atelierul Philobiblon, forum de dezbateri
8	februarie 2001	Valeria Salánky	Anchetele sociologice în bibliotecă: Cunoaș- terea și aprecierea bibliotecii de către utilizatori
9	aprilie 2001	Daniela Todor	Publicația BCU: Activitatea științifică a cadrelor didactice și a cercetătorilor UBB – tradiție și perspective
10	mai 2001	Hermina G. B Anghelescu	Biblioteci și centre de informare americane – realizări și dileme
11	iunie 2001	Angela Marcu	Serviciile de referință – noi tendințe – Sinteză documentară
12	iulie 2001	Monica Lazăr	Indexarea tematică- tezaure: Evoluția indexării spre tezau- rele specializate
13	octombrie 2001	Georgeta Dodu	Informațiile comuni- tate: Centrul de infor- mare comunitară sau Biblioteca dincolo de educație și divertis- ment
14	octombrie 2001	Lucia Hosu	Suporturile multime- dia: Utilizarea DVD ca suport multimedia în biblioteci

15	decembr. 2001	Traian Brad	Asociațiile de bibliotecari și biblioteci din România
16	octombrie 2002	Anastasia Fodorean, Monica Lazăr	Retroconversia documentelor de bibliotecă
17	decembr. 2002	Rozalia Poraczky, Erika Molnar	Marketing în biblioteci: Marketing în organizațiile non-profit
18	ianuarie 2003	Doina Popa, Adriana Székely	Statisticile de bibliotecă în România
19	februarie 2003	Carmen Crișan	Servicii multi-media: Sala multi-media – strategii de dezvoltare a serviciilor
20	aprilie 2003	Monica Stoica, Adriana Székely, Lenuța Pop	Administrarea și conservarea colecțiilor în BCU Cluj
21	mai 2003	Gabriela Morărescu	Biblioteci filiale – biblioteci specializate
22	noiembrie 2003	Georgeta Dodu	Centrul Public de informare NATO
23	februarie 2004	Meda Hotea	Promovarea imaginii instituției prin intermediul Departamentului Colecții Speciale
24	martie 2004	Ana Maria Căpâlneanu	Literatura biblioteconomică: Analiza bibliometrică a cărților românești de biblioteconomie și știința informării
25	mai 2004	Ilona Gurka Balla	UNIMARC – Șansă pentru o Bază de date națională
26	noiembrie 2004	Adriana Székely	2002-2003 în statisticile bibliotecilor universitare românești

27	ianuarie 2005	Stelian Mândruț	Virgil Vătășianu și Biblioteca Universității din Cluj
28	februarie 2005	Mariana Alda	Activitatea de conta- bilitate în bibliotecă
29	aprilie 2005	Dumitrașcu Costel	Informațiile biblio- grafice sa Pe urmele cărții în bibliotecă.
30	mai 2005	Monica Lazăr	Tehnica și formatele indexării
31	octombrie 2005	Mariana Falup, Lidia Slavnicu, Crenguța Căpușan, Teodora Bochiș, Angela Todea	Secția Împrumut din BCU – realizări și perspective – automa- tizare și modernizare
32	noiembrie 2005	Victor Cenușă	Multimedia și biblio- teca publică
33	ianuarie 2006	Ioana Șuta	De la schimbul inter- național de publicații la schimbul experien- ței – un contact polonez
34	februarie 2006	Carmen Crișan	Utilizarea bazelor de date științifice abona- te de către BCU Cluj
35	martie 2006	Gabriela Morărescu	Anul 2005 – o nouă abordare a bibliote- cilor filiale
36	aprilie 2006	Costel Dumitrașcu	Informații bibliografi- ce sau Pe urmele cărții în bibliotecă
37	mai 2006	Cristina Popa	Ce și cât știm despre depozitul legal
38	iunie 2006	Felix Ostrovschi	Adrian Marino, un altfel de discurs
39	octombrie 2006	Dèneș Györfi	Gyalui Farkas – perso- nalitate marcantă a Bibliotecii Univer- sitare la sfârșitul seco- lului XIX și începutul secolului XX.

40	noiembrie 2006	Tiberiu Trenea	Restaurarea și refuncționalizarea Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga”
41	noiembrie 2006	Liana Miclăuș	Motivația performanței în bibliotecă – un studiu transcultural
42	decembrie 2006	Angela Marcu	Bibliografia Generală Națională
43	ianuarie 2007	Sorina Stanca	Proiect european pentru servicii interactive la Biblioteca Județeană „O. Goga”
44	februarie 2007	Mariana Falup	Împrumutul interbibliotecar național și internațional.
45	aprilie 2007	Valentin Orga	Aspecte ale politicii de achiziție din BCU „Lucian Blaga” 1997-2006
46	mai 2007	Presecan Georgiana, Soare Raluca	Biblioteca pentru utilizatori și comunitate: activități ale Biroului de Proiecte și Promovări Servicii B.C.U. „Lucian Blaga”
47	mai 2007	Florina Iliș	Centrul de studii culturale „Adrian Marino”
48	iunie 2007	Viorica Sâncrăian, Angela Costin, Ioana Răican, Marlen Popescu	Serviciul de publicații seriale în BCU Cluj

49	iulie 2007	Ana Maria Căpâlneanu	Literatura bibliologică și cercul hermeneutic – Hermeneutica – Bibliothecaria – Antologie Philobiblon, III
50	octombrie 2007	Okos-Rigó Ilona	Biblioteca de Botanică, filiala a Bibliotecii Centrale Universitare "Lucian Blaga" din Cluj- Napoca: în lumea plantelor prin colecțiile Bibliotecii de Botanică
51	noiembrie 2007	Maria-Stela Constantinescu- Matița	Szabó Károly - bibliotecar, bibliograf și istoric
52	decembrie 2007	Ioana Rotund	O oază francofonă la Cluj: prezentarea Mediatecii Centrului Cultural Francez din Cluj
53	ianuarie 2008	Angela Abrudan Cristina Popa	Achiziția în ALEPH la BCU Cluj: Ghid pentru utilizarea modulului de Achiziție din Sistemul integrat de bibliotecă ALEPH
54	februarie 2008	Gabriela Pop	Biblioteca de Studii Iudaice
55	martie 2008	Liana Grigore, Adriana Szekely	Bibliorev, în continuă schimbare...
56	mai 2008	Maria Petrescu	Bibliotecile digitale și impactul lor asupra tinerilor
57	noiembrie 2008	Ramona Carmen Pîrțoc	Digitizarea, o cale cătred viitor

Proiectul și Programul PHILOBIBLON (în noua formulare)

Editarea revistei *Philobiblon* – în **limba engleză** și în colaborare cu **editura Presa Universitară Clujeană** – a fost decisă de către Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” și Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj în anul 1996, în primul rând cu scopul de a oferi un cadru **transdisciplinar de manifestare și de comunicare internațională** pentru universitarii și cercetătorii clujeni și nu numai, în special din domeniul diferitelor științe socio-umane; de a afirma și dezvolta, în mod efectiv, caracterul **multicultural** al regiunii și al universității prin faptul că în paginile revistei sunt, cu precădere, publicate într-o limbă de circulație internațională, cercetările unor universitari care, de altfel, predau și cercetează în mod curent în limba româna, maghiară și germană; și de a confirma și întări statutul bibliotecii universității drept un spațiu și un for de diseminare – dar și **de condensare** – a capacităților de cercetare și de creație ale unui centru academic, științific și cultural de statura Clujului, aflat în plin proces de deschidere și aliniere internațională.

Fiind difuzată prin rețelele tradiționale și extinse de Schimb internațional interbibliotecar ale Bibliotecii Universitare, revista a ținut din start și diversificarea, individualizarea și eficientizarea ofertelor și a modalităților de achiziționare a diferitelor publicații (cărți, periodice, baze de date etc.) de care – în lipsa ei – nu ar fi putut beneficia comunitatea noastră academică. Însă ea s-a dovedit, astfel, a fi nu numai un **obiect de schimb avantajos** dar și o modalitate consistentă de a face cunoscute capacitățile și rezultatele noastre de cercetare și de creație și, în același timp, de a contura o imagine extrem de favorabilă atât cercetării din România, cât și Universității și Bibliotecii Universitare clujene. De aceea, în scurt timp – și în ciuda dificultăților financiare de editare care au impus în permanență modificări în periodicitatea și ritmicitatea declarată a apariției ei –, revista a reușit și reușește în continuare să atragă și colaboratori prestigioși din străinătate.

Din toate aceste motive, revista a fost structurată pe **patru rubrici principale permanente**, menite să operaționalizeze concepția și intenția ei redacțională. **Prima** este intitulată: **CULTURĂ, CARTE, SOCIETATE** și este o rubrică totdeauna **tematică**, care cuprinde, în mod preponderent, studii din diferite domenii ale istoriei, filosofiei, sociologiei și psihologiei, teoriei literaturii, lingvisticii textului, jurnalisticii etc. A **doua** rubrică se numea la început **O profesie în schimbare – o societate în tranziție**, dar care se intitulă mai nou **HERMENEUTICA BIBLIOTHECARIA**, conține analize și meditații pe teme ale instituțiilor și ale profesiei de bibliotecar, ale

tradițiilor, ale mentalităților, ale „moștenirilor”, ale perspectivelor, ale dificultăților și nelămuririlor lor de toate tipurile... accentul punându-se pe caracterul analitic, critic, de cercetare și de „dezbateri” a contribuțiilor. Este vorba de o rubrică „oferită” în primul rând bibliotecarilor, însă cu particularitatea – firească într-o revistă care este totuși una științifică, transdisciplinară și, ca atare, în sens originar de **CULTURĂ** – că lucrările încurajate aici au o dimensiune ce vizează tocmai știința, comprehensiunea și mentalitatea – adică **cultura** și nu „manualitatea” sau „meșteșugul” – profesiei și al instituțiilor bibliotecare. Prezența acestei rubrici într-o publicație a unei biblioteci universitare constituie totodată și una dintre particularitățile pe care revista *Philobiblon* o are în cadrul acestei „categorii”. Ea a fost introdusă în revistă în primul rând din motivul că literatura bibliologică românească este cu siguranță cea mai săracă tocmai în asemenea analize. Pe acest considerent, am decis ca articolele născute sau prilejuite de existența revistei să fie apoi **antologate** cât se poate de regulat și în volume publicate – de această dată în limba română – și difuzate în primul rând în România. Primul volum antologic a apărut deja în anul 1998 (cu titlul *Hermeneutica Bibliothecaria*) și a fost primit cu deosebit interes de către specialiști. Al doilea volum de antologie *Philobiblon* a fost editat în 2004, iar al treilea în 2007. În 2007, aceste ultime volume de antologie au fost publicate și comercializate și sub formă de „carte electronică”.

A **treia** rubrică permanentă a revistei este dedicată **COLECȚIILOR SPECIALE**, în primul rând celor ale Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga”, ea constând în prezentarea, analiza și valorificarea documentară, științifică și culturală, națională și internațională ale colecțiilor istorice ale unei biblioteci, care face parte – prin trecutul ei, prin numărul și valoarea colecțiilor sale de aprox. 4 milioane de volume – din rândul celor mai importante biblioteci din Europa Centrală.

Rubrica **MISCELLANEA** oferă informații variate despre diferite evenimente științifice, culturale și profesionale, apariții editoriale, regionale, naționale și internaționale etc.

Prin toate rubricile sale, *Philobiblon* se angajează pe tărâmul firesc și viu al comunicării științifice și culturale consistente și majore, odonate de ideea integrării europene și internaționale și de cea a dialogului științific, transdisciplinar, complex și comparatist. Intenționând deci să constituie un for, o cale și o șansă pentru „întâlniri” în **comuniunea autentică**.

De aceea, nici acest nou „Articol Program” al revistei, nu este decât creșterea, evoluția și extinderea firească și organică a celui cu care ea a pornit pe această cale, încă din primul volum al ei, publicat în 1997!

FOCUS

Omonimia și paronimia în bibliologie

Dana Stana

Biblioteca Universității din Pitești

E-mail: danastana75@yahoo.com

Omonimia și paronimia au fost abordate unilateral și prezintă aspecte neelucidate în literatura de specialitate, de aceea, orice punct de vedere care tinde să clarifice trăsăturile actuale din punct de vedere teoretic și aplicativ reprezintă un demers constructiv, în studierea vocabularului. Mai mult decât atât, achiziționarea și folosirea corectă a cuvintelor trebuie să fie îndelung studiate în paralel cu însușirea regulilor gramaticale ale limbii române (și nu în procent de 30 % prin constatare privind programa școlară). Aceasta pentru că numeroase schimbări petrecute în societate se reflectă direct ori indirect mai ales în lexic.

Cercetarea acestor două noțiuni devine interesantă în contextul integrator al comunicării, accentul fiind pus pe utilizarea limbajului în interacțiunea verbală.

În raporturile ce se stabilesc între forma cuvântului și conținut (sensul său) apar următoarele categorii semasiologice: *sinonimia*, *antonimia*, *omonimia* și *paronimia*. Cuvintele aflate în asemenea raporturi se numesc: sinonime, antonime, omonime și paronime. O categorie semasiologică aparte o reprezintă polisemia, însușirea unor cuvinte sau unități frazeologice de a avea mai multe sensuri. Cuvintele cu această calitate au însușirea de a fi polise-mantice (se numesc *cuvinte polisemantice* sau *polisemanteme*).

Dacă în definiția conceptului omonimie, lucrurile sunt clare (omonimele sunt perechi de cuvinte cu înțeles diferit deși au aceeași formă, altfel spus, „același corp fonetic trimite la doi referenți” – Ion Coteanu, Angela Bidu Vrânceanu. (L.R.C.V.), în cazul paronimiei, se constată lipsa de unanimitate în definire, după unii lingviști, paronimia reprezentând „cvasi-identitate formală” (cuvinte asemănătoare după formă care pot fi confundate ușor în vorbire – Maurice Grevisse, Jean Dubois, Gasque Antonia), după alții și „semantică” (cuvinte cu sensuri diferite și care au o formă relativ asemănătoare – Theodor Hristea, Christian Baylon, Vasile Breban, Elena Toma).

Omonimele trebuie să fie omofone, omografe și să nu difere prin accent. Din punct de vedere sincron, după nivelul limbii la care se realizează, ele se clasifică în:

- omonime lexicale totale (propriu-zise) – au forme identice în toată paradigma și aparțin aceleiași părți de vorbire:

lector s.m.f.= grad didactic în instituțiile de învățământ superior

lector s.m.f.= cititor, cel care citește cu voce tare. Într-o editură cel care citește manuscrisele predate spre publicare

- omonime lexicale parțiale (apar diferențe flexionare): *izvod-izvoade, izvod-izvoduri, index-indexuri, index-indecși*
- omonime lexico-gramaticale – au forme identice dar care sunt părți de vorbire diferite ce nu-și modifică forma la trecerea dintr-o parte de vorbire în alta: *presa* (subst.), *presa* (vb.)

Aceste omonime se mai numesc „false omonime” (M. Avram) sau „cuvinte omoforme”. (V. V. Vinogradov)

- omonime gramaticale (morfologice sau paradigmatic) forme flexionare identice ale aceluiași cuvânt (din aceeași clasă morfologică)

(niște) *cărți* N.-Ac. pl.

(acestei) *cărți* G. D. sg.

(acestor) *cărți* G. D. pl.

Omonimele gramaticale au fost considerate de unii lingviști că nu ar face obiectul vocabularului și semanticii.

Paronimele pot fi clasificate astfel:

- paronime lexicale – apare diferența formală
  - o la începutul cuvântului: *lector-rector*
  - o la sfârșitul cuvântului: *adagio-adagiu, rid-rit*
  - o constă și într-o metateză (schimbarea ordinii fonemelor): *cauzal-cazual*
- paronime afixale
  - o cu ajutorul sufixelor: *literar-literal*
  - o cu ajutorul prefixelor: *stimă-știmă*

Cuvinte ca *limonadă-limonată* sunt considerate ca fiind „false paronime”, între ele neexistând nici o diferență de sens iar *ezoteric-exoteric* sunt paronime dar și antonime.

Omonimia și paronimia sunt deci, concepte intrinseci ale vocabularului, unitatea lingvistică, cuvântul având rol bine precizat în *lexicologie*, știința care studiază cuvintele concepute ca unități lexicale și ca sistem. Și cum lexicologia nu poate fi despărțită de disciplinele: filologie, literatură, filosofie, psihologie, sociologie, geografie, istorie, statistică etc., am considerat necesară analiza și în *bibliologie*. De altfel, terminologia bibliologiei este pluri- și interdisciplinară atât ca știință cât și ca profesiune.

„Bibliologia este disciplina care se ocupă cu studiul cărții ca fenomen al vieții sociale, care cuprinde istoria, producția și răspândirea cărții” (Adina Berciu). Etimonul termenului *bibliologie* (gr. *biblion*=carte; gr. *logos*=vorbire, studiu) ne indică, prin urmare, drept obiect de studiu pentru această disciplină, *cartea*.

Cuvântul *carte* are diferite sensuri:

- *scriere* tipărită, aparținând unui autor oarecare Ex. *Baltagul* de Mihail Sadoveanu

- cu sens de *scrisoare* sinonim cu *răvaș* sau *epistolă*: „S-a sfătuit să trimită *carte* cu mare jalbă și plângere la sultan” (Grigore Ureche); „De din vale de Rovine, / Grăim Doamne către tine, / Nu din gură ci din *carte*, / Că ne ești așa departe”. (Mihai Eminescu); „Măicuță dragă, *cartea* mea / Găsească-mi-te-n pace” (G. Coșbuc)

- cu sens de „act scris dat de cancelaria domnească, de o autoritate publică sau făcut între particulari, document”, sinonim cu *act*, *înscriș*, *zapis*, *diplomă*, *edict*, *hotărâre*, *sentință*, *procură*, *certificat*, *învoială*, *contract etc.*: „fac oamenii pentru credință *carte* cu peceate, când fac vreo tocmală ande sine” (Varlaam); „Cela ce va sminti solii sau le va lua *cărțile* ce aduc, iaste adevărat suduitoriu de domnie” (Pravila lui Vasile Lupu)

- ordin scris emanând din partea unor autorități: *carte* de la împăratul; *carte* de lăsăciune sau de despărțenie sau de despărțire „hotărâre de divorț”; *carte* de voie vegheată „permisiunea de merge undeva și de a se întoarce fără a fi împiedicat”, adică *pașaport*. Tot cu sensul acesta se încadrează aici și sensul neologic: „lege fundamentală a unui stat, a unui grup de state, a organizațiilor mondiale”

- un număr mare de foi broșate sau legate la un loc, cuprinzând un manuscris sau (*azi*, de obicei) o scriere tipărită: „Câmpul alb, oile negre/ Cin’le paște, le cunoaște” (Ghicitoare)

- scrierea unui autor, în manuscris sau în formă de *carte*. Expresia „a vorbi ca din *carte*” înseamnă „a vorbi bine, frumos, îngrijit, înțelept”

- parte a unei opere, mai mare decât un capitol

- registru

- cu sens figurat, „arta de a citi și de a scrie, învățătură, erudiție, cultură” însușirea de a ști scrie și citi: pune degetul, dacă nu știi *carte*

- bucată de carton (mai rar de hârtie), cu însemnări scrise de mână ori tipărite sau cu ilustrații, servind pentru diferite scopuri (indicate de obicei printr-un atribut); *cărțile* de joc, *carte* de vizită, *carte* poștală

Fenomenele apariției și dispariției cuvintelor în limbă, modificările semantice și penetrabilitatea lexicului se văd vizibile prin analiza acestui cuvânt *carte* dar și prin a celor folosite mai sus, în a exemplifica clasificarea omonimelor și paronimelor, precum și a celor din următoarele dicționare:

Mic dicționar de omonime

anticar¹, adj. (din *anti*+*car* [de luptă], după fr. *antichar*). antitanc.

antifar², -ri, s.m. (din fr. *antiquaire*, lat. *antiquarius*). Persoană care se ocupă cu achiziționarea și cu vânzarea de cărți vechi; (înv.) colecționar de obiecte antice; (p. ext.) arheolog

apendice¹, s.n. (din fr. *appendice*, lat. *appendix*, -icis), mică prelungire a tubului intestinal, în partea de jos a cecului.

apendice², s.n. 1. parte secundară a unui obiect, care se prezintă ca o prelungire sau ca o completare a acestuia. 2. adaos, anexă, supliment la o publicație. 3. (fon.) element fonetic suplimentar care însoțește articulația unui sunet.

articol¹, -e, s.n. (din lat. *articulus*, it. *articolo*, fr. *article*). expunere scrisă, într-o publicație periodică, pe o temă dată.

articol², -e s.n. diviziune într-un act normativ (lege, decret), marcată printr-un număr de ordine; diviziune într-un buget sau plan financiar.

articol³, -e, s.n. obiect de comerț.

articol⁴, -e, s.n. parte de vorbire flexibilă care se alătură unui substantiv (sau echivalent al lui) pentru a individualiza obiectul desemnat de acesta.

atlas¹, -e, s.n. (din fr. *atlas*). (anat.) prima vertebră cervicală, care se articulează cu occipitalul și cu axisul.

atlas², -e, s.n. colecție de hărți geografice, sistematizate după anumite criterii, colecție de imagini, hărți, grafice etc. folosită ca material documentar ilustrativ într-un domeniu științific: atlas lingvistic.

atlas³, s.n. (variantă a lui atlas, din tc. atlas). țesătură pentru căptușeli și fețe de plapumă, mai groasă decât satinul, lucioasă pe o singură față.

Atlas⁴, s.m. (mit.) titan prefăcut în munte și osândit să sprijine cerul pe umerii săi.

Atlas⁵, s.m. (geogr.) lanț de munți în nordul Africii.

caid¹, -uri, s.n. (din tc. *kayit*). (înv.) registru, dosar, arhivă.

caid², -zi, s.n. (din fr. *caid*) titlu purtat altădată de guvernatorul unei provincii sau al unui oraș din statele musulmane ale Africii de Nord care avea și funcții judecătorești; persoană care purta acest titlu.

carton¹, -oane, s.n. (din fr. *carton*). 1. hârtie groasă și compactă cu flexibilitate redusă. 2. tub mic de hârtie groasă la capătul unor țigări, prin care se trage fumul. 3. tăviță de carton pentru prăjituri, bomboane etc.

carton², -oane, s.n. (din germ. *Karton*). (reg.) pânză tare de cânepă, in, bumbac, creton.

cartuș¹, -șe, s.n. (din fr. *cartouche*). Tub metalic sau de carton prevăzut cu o capsă, cu material exploziv și cu proiectil sau cu alice, care servește ca muniție pentru armamentul portativ.

cartuș², -șe, s.n. 1.ornament sculptat sau gravat pe care se scriu inscripții, monograme etc.2.ornament care încadrează un text tipărit.

cartuș³, -șe, s.n. cutie paralelipipedică de carton care conține un anumit număr de pachete de țigări.

compacto¹, -i, s.m. (din fr. *compacteur*, lat. *compactor*) (reg.) legător de cărți.

compacto¹, -oare, s.n. utilaj folosit la îndesarea umpluturilor de pământ, a stratului de la suprafața unui teren ori a unei șosele etc.

conferință¹, -țe, s.f. (din fr. *conference*, lat. *conferentia*). Expunere făcută în public asupra unei teme stabilite (dinainte).

conferință², s.f. consfătuire, convorbire.

cronograf¹, -fe, s.n. (din ngr. *hronografos*). scriere cu caracter popular care reprezintă o sinteză a istoriei generale, alcătuită pe baza izvoarelor istorice combinate cu legende biblice și populare.

cronograf², -fe, s.n. (din fr. *chronographe*). aparat automat de precizie, prevăzut cu un mecanism de ceasornic, care înregistrează începutul și sfârșitul unei acțiuni sau al unui fenomen în desfășurare, folosit în fizică, în aviație, în sport etc.

dulap¹, -uri, s.n. (din tc. *dolap*) mobilă de lemn sau de metal prevăzută cu rafturi în care se păstrează rufe, haine, vase, cărți etc.

dulap², -uri, s.m. scândură lată și groasă.

dulap³, -uri, s.n. roată pentru tras borangicul în fire.

dulap⁴, -uri, s.n. (pop.) scrânciob.

etichetă¹, -te, s.f. (din fr. *étiquette*)1.bucată de hârtie, de carton etc. și pe care se indică conținutul, prețul, posesorul, destinația etc. 2.titlu, nume, calificativ sub care se prezintă sau figurează cineva sau ceva.

etichetă², -te s.f. norme de comportare riguros stabilite la curțile monarhilor. (p. ext.) reguli convenționale de comportare (politicoasă), întrebuintate în relațiile dintre membrii unor societăți.

explicit¹, -ă, adj. (adesea adv.) (din fr. *explicite*). exprimat limpede; deslușit, lămurit, clar.

explicit², -ă, adj. (mat., despre funcții) care este egal cu o anumită expresie ce conține numai variabile independente.

explicit³, s.n. (din lat. *explicitus* est liber „cartea s-a terminat”). Notă, însemnare la sfârșitul manuscriselor antice și medievale, în care se menționează titlul și autorul lucrării, precum și alte informații în legătură cu manuscrisul respectiv.

flanc¹, s.n. (din fr. *flanc*). 1. extremitate, parte laterală a unei formații, a unui dispozitiv de luptă; latură. 2. partea laterală a unei cute de teren.

flanc², s.n. foaie de carton, de celuloid, de plumb sau de ceară, folosită în poligrafie pentru prepararea prin frecare a matrițelor de stereotipie și de galvanoplastie.

flanc³, s.n. var. a lui *flan*, s.n. (din fr. *flan*). un fel de prăjitură cu cremă și fructe

grotesc¹, s.n. (din germ. *grotesck*). Corp de literă de tipar, având liniile de egală grosime și fără talpă (piciorușe).

grotesc², adj., s.n. (din fr. *grotesque*, it. *grottesco*) de un comic exagerat; ridicol, caraghios, bizar.

index¹, -uri, s.n. (din lat., fr. *index*). Listă alfabetică sau pe materii pusă la sfârșitul sau la începutul unei cărți, cuprinzând materiile, autorii sau cuvintele conținute în ea, cu indicarea paginilor (și a volumelor) unde se găsesc; indice.

index², -cși, s.m. degetul arătător.

izvod¹, -oade, s.n. (din sl. *izvodu*). (înv.) însemnare; listă; registru; catalog; manuscris; text.

izvod¹, s.n. model de cusătură națională.

jurnal¹, -e s.n. (din fr. *journal*) publicație periodică având apariție zilnică; ziar, gazetă.

jurnal², s.n. 1. însemnări zilnice ale cuiva despre anumite evenimente. 2. (cont.) registru în care sunt înscrise cronologic operațiile bănești, evenimentele supuse evidenței, etc.

jurnal³, s.n. emisiune de radio și televiziune sau film de scurt metraj, rulat de obicei înaintea filmului artistic de lung metraj, care prezintă evenimente, știri, informații de strictă actualitate.

lector¹, -ă, s.m.f. (din germ. *Lektor*). Grad didactic în instituțiile de învățământ superior; persoană care are acest grad.

lector², -ă, s.m.f. (din fr. *lecteur*, lat. *lector*, -oris). (lvr.) cititor, cel care citește cu voce tare. Unei persoane suferinde; cel care citește într-o editură manuscritele predate spre publicare.

manșetă¹ -te, s.f. (din fr. *manchette*, germ. *Manchette*). 1. partea de jos a mânecii unei cămăși (bărbățești) a unei bluze ; marginea de jos, răsfrântă, a pantalonilor. Porțiune de la începutul unui ciorap tricatat, lucrată de obicei ca un elastic. 2. garnitură de piele sau de cauciuc în formă de inel sau de cilindru, care servește la etanșarea unor deschideri.

manșetă² -te, s.f. text scurt tipărit cu alt caracter de literă pe prima pagină a unui ziar sau într-o publicație periodică, care conține în rezumat o știre importantă sau ideea principală, din cuprinsul articolului. Manșetă bibliografică = indicație bibliografică în partea de jos a copertei interioare a publicației periodice, cuprinzând datele necesare identificării sau citării periodicului respectiv.

mapă¹, -pe, s.f. s.f. (din germ. *Mappe*). 1. obiect de birou făcut din carton, din pânză, din piele etc. în care se țin hârtii, foi volante etc.; dosar special în care se păstrează hârtii, desene, acte etc. 2. servietă (plată), de obicei cu mai multe despărțituri.

mapă², -pe, s.f. (din lat., it. *mappa*, fr. *mappe*). (astăzi rar) harta geografică.

minută¹, s.f. original (în creion) al unei hârtii, al unui plan topografic etc., pe baza căruia se întocmește harta, planul topografic etc. respectiv.

minută², s.f. (jur.) 1. parte dintr-o hotărâre întocmită după terminarea deliberării, care cuprinde soluția dată de organul de justiție; 2. document în care sunt consemnate hotărârile luate în urma unei consfături.

minută³, s.f. mâncare (frugală) pregătită pe loc, la comanda consumatorului.

multipliator¹, -i, s.m. (din fr. *multipliateur*, lat. *multipliator*). (mat.) factor al unui produs, număr sau expresie cu care se înmulțește o altă expresie matematică.

multipliator¹, -oare, s.n. aparat de multiplicare, în special aparat care multiplică un text.

presă¹, -se, s.f. (din fr. *presse*) dispozitiv, unealtă, mașină cu care se execută operația de presare a unui material, obiect; mașină tipografică simplă care tipărește prin presarea hârtiei un zaț acoperit de cerneală.

presă², s.f. totalitatea publicațiilor cotidiene și periodice (ziare, reviste etc.) folosite ca mijloace de informare, de educare etc. a publicului.

regal¹, -uri, s.n. (din germ. *Regal*) (tipogr.) dulăpior la secția de culegere manuală a unei tipografii, folosit la păstrarea casetelor cu litere sau a formelor pentru tipar.

regal², -ă, adj., s.n. (din fr. *régal(e)*, it. *regale*, lat. *regalis*) care aparține unui rege, privitor la rege; regesc; (p. ext.) bogat, luxos, maiestos, mândru.

regal³, -uri, s.n. (livr.) ospăț mare, bogat; banchet festiv.

registru¹, -tre, s.n. (din fr. *régistre*, it. *registro*, germ. *Register*) condică, caiet, în care se înregistrează diferite date și acte cu caracter administrativ, comercial etc.

registru², s.n. sertar sau clapă de oțel, de fontă, de material ceramic etc., care servește la reglarea tirajului sau la închiderea canalelor de fum de la clădirile de abur sau de la cuptoarele industriale.

stil¹, -uri, s.n. (din fr. *style*, lat. *stilus*) 1.mod specific de exprimare într-un anumit domeniu; totalitatea mijloacelor lingvistice pe care le folosește un scriitor pentru a obține anumite efecte de ordin artistic. 2.talentul, arta de a exprima ideile și sentimentele într-o formă aleasă, personală.

stil², -uri, s.n. fiecare dintre cele două principale sisteme de calculare a timpului calendaristic, între care există o diferență de 13 zile.

stil³, -uri, s.n. condei de metal sau de os, ascuțit la un capăt și turtit la celălalt, cu care se scria în antichitate pe tăblițele de ceară.

stil⁴, -uri, s.n. (bot.) porțiune subțire și cilindrică a pistilului care pornește de la ovar și se termină cu stigmatul.

titlu¹, -uri, s.n. (din ngr. *Titlos*, lat. *titulus*, fr. *titre*) 1. calificare căpătată de cineva în urma unor studii speciale. 2.demnitate, funcție, titulară acordate cuiva; nume, denumire care corespunde acestor demnități, funcții sau titlatură. 3.calificativ care exprimă o relație socială. *titlu de tată*.

titlu², s.n. cuvânt sau text scurt pus în fruntea unei lucrări sau a unei părți distincte ale ei, indicând rezumativ sau sugestiv cuprinsul acesteia.

titlu³, s.n. capitol sau subdiviziune în textele de legi, de regulamente etc. (purtând un număr de ordine).

titlu⁴, s.n. (fig.) bază legală, drept.

titlu⁵, s.n. procent de metal nobil dintr-un aliaj; titru.

uric¹, s.n. (din magh. *örösc*) document zăpăis, hrisov, act; moșie ereditară, imună.

uric², -că, adj. (din fr. *urique*) care se găsește în urină, de urină: acid uric.

vernisa¹, vb. (din fr. *vernisser*) a acoperi un tablou cu vernis.

vernisa², vb. (din *vernisaĵ*) a face un vernisaj, a deschide, a inaugura (o expoziție).

volum¹, -e, s.n. (din fr. *volume*, lat. *volumen*). 1. spațiu pe care îl ocupă un corp. 2. masă de apă debitată de o fântână, de un izvor, de un râu, de un fluviu. 3. cantitate de bunuri economice; proporțiile unei activități.

volum², s.n. forță, intensitate, amplitudine a sunetelor emise de o voce sau produse de un instrument muzical.

volum³, -e, s.n. carte (legată sau broșată) având în genere mai mult de zece coli de tipar; fiecare dintre cărțile care alcătuiesc împreună o lucrare unitară; tom.

Mic dicționar de paronime

adagio, 1. adv. (muz.; ca indicație de execuție) lent, in tempo rar. 2. n. compoziție muzicală executată lent, rar. 3. dans clasic, lent, într-un balet [it. *adaggio*]

adagio, n. maximă, aforism, sentință. [it. *adaggio*, lat. *adagium*]

adție, f. 1. adăugare. *reacție de a* = reacție de chimică prin care se introduc atomii sau moleculele într-o moleculă cu caracter nesaturat. 2. (fiziol.) a. *latentă* = apariție a unei reacții fiziologice într-un organism în urma unor excitații succesive; *sumație*, 3. (mat.) adunare. [fr. *addition*, lat. *additio*]

audție, f. audiere muzicală; audiere cu auditoriu restrâns. [fr. *audition*]

arhivist, m. specialist în arhivistică [fr. *archiviste*]

arivist, m.f. persoană care încearcă să parvină prin orice mijloace [fr. *arriviste*]

articol, n. 1. prezentare (scurtă) într-o publicație periodică a unei probleme dintr-un domeniu oarecare. 2. subdiviziune a unei legi, a unui regulament, etc., purtând de obicei un număr de ordine. ▪ diviziune a unui buget sau a unui plan financiar, care conține denumirea unei surse de venit sau motivul de cheltuieți. 3. (gram) parte de vorbire (flexibilă) care însoțește substantivul, având rolul de a arăta în ce măsură obiectul denumit de substantiv este cunoscut vorbitorilor. 4. fragmente articulate între ele care alcătuiesc diferite părți ale corpului crustaceelor, insectelor și acarienilor. [fr. *article*, it. *articolo*, lat. *articulus*]

artícul, *articuli* m. (bot.) formație cuprinsă între două articulații; internod. [lat. *articulus*]

bianuál, adj. care apare, care se produce de două ori pe an.● (despre plante) care se pot recolta de două ori pe an. [*bi + anual*]

bisanuál, adj. care revine la fiecare doi ani. (despre plante) care trăiește doi ani, rodind în anul al doilea [fr. *bisannuel*]

biologie s.f. știința care cercetează organismele vii și diferitele laturi ale vieții. [fr. *biologie*]

brilogie s.f. ramură a botanicii care cercetează mușchii. [fr. *bryologie*]

bibliologie s.f. studiul cărții ca fenomen al vieții sociale, care cuprinde istoria, producția și răspândirea cărții. [Pr.: *-bli-o-*] [fr. *bibliologie*]

cártă, f. 1. act oficial, semnat de suveran, în Evul Mediu, prevăzând anumite drepturi și libertăți. 2. convenție, pact, tratat fundamental, fixând atribuții unor organizații internaționale [lat. *charta*, fr. *charta*, it. *carta*]

cárte, f. scriere tipărită în volum. [lat. *charta*]

cecografie, f. metodă aparte de scris folosită de orbi. [fr. *caecographie*]

cecorafie, f. suturare chirurgicală a cecului [fr. *caecoraphie*]

centenár, n. împlinirea (și aniversarea) a o sută de ani de la un eveniment important din existența cuiva, a ceva. [lat. *centenarius*, fr. *centenaire*]

centiár n. măsură subdivizionară pentru terenuri: a suta parte dintr-un ar. [fr. *centiaire*]

cenzúră, f. 1. control prealabil asupra conținutului unor scrieri. 2. (în vechea Romă) demnitatea, funcția de cenzor. [lat. *censura*, fr. *censure*]

cezúră, f. pauză ritmică înăuntru unui vers, care împarte versul în părți, de obicei, egale (emistihuri), pentru a ușura recitarea și susține cadența. [fr. *césure*, lat. *caesura*]

ceremoniál, n. totalitatea regulilor sau a formulelor de etichetă, care se aplică la o anumită ceremonie; ritual, protocol. [fr. *cérémonieal*, lat. *ceremonialis*]

ceremonie f. ansamblu de forme exterioare, protocolare, obișnuite la solemnități; grandoare, fast. [fr. *cérémonie*, lat. *caeremonia*]

cinematécă, 1. arhivă de filme. 2. sală de cinematograf unde pot fi vizionate filme de arhivă. [fr. *cinémathèque*]

cinematică, f. ramură a mecanicii care studiază mișcarea corpurilor, independent de cauzele care o produc. [fr. *cynématique*, gr. *kinema mișcare*]

compediu, n. text concis, sintetic al unei expuneri, lucrări, teme; manual rezumativ [fr., lat. *compedium*]

compendiúm, n. dispozitiv la aparatul de filmat pentru trucaje tehnice pe film. [fr., lat. *compedium*]

comuniá, vb. a împărtăși, [fr. *communier*]

comunica, vb. a înștiința, a face o comunicare, a se pune în legătură cu. [fr. *communiquer*]

disc, n. 1. obiect rotund și plat care se folosește în proba atletică de aruncare la distanță. ● probă de atletism care se practică cu acest obiect. ● orice obiect de formă circulară. 2. d. lui Newton = placă circulară împărțită în șapte sectoare colorate, reprezentând culorile spectrului solar, și care, prin rotație rapidă, pare albă, demonstrând sinteza luminii albe. 3. placă circulară care servește la înregistrarea și reproducerea sunetului, a vocii, etc. cu ajutorul unui aparat special. 4. suprafața aparentă a soarelui sau a lunii, văzută de un observator de pe pământ. 5. organ sau structură anatomică circulară, placă. ● *d. intervertebral* = țesut fibros așezat între două vertebre, având formă de disc cu un nucleu bulbos ● *hernie de d.* = hernie a discului intervertebral. 6. receptacol sau parte terminală la compozee. [fr. *disque*, it. *disco*, lat. *discus*, gr. *diskos*]

disco, adj.gen de muzică modernă, de dans, în discotecă. [engl., fr. *disco*]

electrofón, m. aparat care reproduce vocea și sunetele înregistrate pe un disc prin procedee electromagnetice; picup, ptefon electric. [fr. *électrophone*]

electrofór, n. aparat de laborator cu care se demonstrează apariția electricității, prin influență electrostatică [fr. *électrophore*]

etopée, f. 1. descrierea, prezentarea moravurilor și sentimentelor umane. 2. figură de stil constând în personificarea lucrurilor. 3. tip de compoziție constând în zugrăvirea caracterului prin scrisori, cuvântări, et. [fr. *éthopée*]

epopée, f. poem epic vast de evocare în versuri a unor fapte eroice, legendare, istorice; operă literară de mare amploare [fr. *épopée*]

eupatie, f. resemnare la suferință [fr. *eupathie*]

empatie, f. identificare cu alte persoane, cu eroii cărților. [fr. *empathie*]

exegéză, f. interpretare, lămurire a unui text [fr. *exégese*]

exeréză, f. ablațiune. [fr. *exérese*]

fascicul, n. 1. grup format din mai multe elemente de același fel, așezate în formă de mănunchi. 2. (fiz) mănunchi de raze luminoase sau vizuale cu secțiune bine delimitată; ansamblu de particule aflate în mișcare ordonată. 3. (anat.) grup de fibre care au aceeași așezare și aceeași distribuție [fr. *fascicule*]

fasciculă, 1. fiecare dintre părțile unei opere unice care se publică în etape diferite și succesive (urmând a fi reunite într-un tot, după apariția integrală a lucrării) 2. broșură conținând o parte, un capitol dintr-un roman publicat în fragmente succesive. 3. coală de tipografie fâlțuită [fr. *fascicule*]

fișă, f. mică placă de metal, de os, de material plastic, etc. care, în baza unei convenții, poate înlocui numele sau poate servi, ca marcă de plată, în localurile de consumație, la jocurile de cărți, etc.; piesă metalică în formă de monedă care, introdusă în mecanismul unui automat, declanșează funcționarea acestuia. [ngr. *fisa*]

fișă, f. 1. foaie (mică) de hârtie sau de carton pe care își fac însemnări cei care strâng material pentru elaborarea unei opere pe care se redau extrasă dintr-o lucrare 2. (în biblioteci) foaie de carton de format uniter pe care se trec datele bibliografice, fundamentale privitoare la o carte sau la o publicație periodică 3. (tehn.) piesă aflată la capătul unui cordon de rețea care se introduce într-o priză, într-un cuplu, etc. pentru a stabili legătura cu o linie electrică, telefonică etc. [fr. *fiche*]

fólio, n. 1. format de hârtie sau de carton obținut prin îndoirea colii de hârtie o singură dată. 2. filă de registru, de carte sau de manuscris numerotată o singură dată, pentru ambele pagini. [fr. *folio*, it. *foglio*, lat. (*in*) *folio*].

fólium, n. 1. formație anatomică în formă de frunză. 2. curbă geometrică a cărei formă este asemănătoare cu aceea a unei frunze. [fr. *folium*]

índice, m. 1. număr, literă sau simbol literal așezat la dreapta sau la stânga (mai sus sau mai jos) față de un număr sau de o literă, cărora le precizează valoarea sau înțelesul; cifră din planul economic al statului, al unei întreprinderi sau al unei instituții care arată nivelul de producție cantitativ și calitativ ce trebuie realizat. 2. fapt, indicație, care, sub forma unui număr, a unei formule sau a unei expresii, înfățișează aspectul unui fenomen, al unei acțiuni, al unei situații etc. 3. semn convențional cu care se notează un domeniu de cunoștințe sau o anumită problemă într-un sistem de clasificare după conținut a publicațiilor; indice de clasificare zecimală. 4. (tehn.) sc. mobil al unui aparat sau instrument care arată pe o scară gradată valoarea mărimii măsurate. 5. index. [fr. *indice*]

indiciu, n.1. semn (aparent) după care se deduce existența unui fenomen etc. Particularitate, manifestare, dovadă concretă după care se poate recunoaște un obiect, o ființă sau un fenomen. 2. (dr.) faptă, împrejurare, situație care, privită în legătură cu alte fapte, împrejurări sau situații, poate servi ca probă într-un proces. [lat. *indicium*]

léctor, m. 1. grad în unele instituții de învățământ superior, mai mare decât asistentul și mai mic decât conferențiarul; persoana care are acest grad. 2. cititor; cel care citește într-o editură manuscrisele predate spre publicare și referă asupra lor. [fr. *lecteur*, lat. *lector*].

lictor, m. (în Roma antică) însoțitor al celor mai înalți demnitari, care mergea înaintea lor purtând fascii cu semne ale puterii. [fr. *lictor*]

lecție, f. 1. formă de bază a activității instructiv-educative din școală, desfășurată cu o clasă de elevi, într-un timp determinat, sub conducerea unui învățător sau a unui profesor, în conformitate cu programa de învățământ, oră școlară consacrată unui obiect de studiu. 2. ceea ce este obligat să învețe și să scrie un școlar (acasă) la recomandarea învățătorului sau a profesorului. [fr. *lezione*, germ. *Lektion*, lat. *lectio*].

lecțiune, f. 1. (filol.) fiecare dintre formele în care se prezintă textul unui autor în diferite manuscrise sau ediții. 2. mod de a citi un (pasaj dintr-un) text pentru stabilirea versiunii lui originale. [germ. *Lektion*, lat. *lectio*].

librét, n. 1. textul unei opere muzicale, al unei operete sau al unui oratoriu. 2. carnet de casele de economii persoanelor care își depun aici economiile și pe baza cărora depunătorii își pot retrage (cu dobânda legală) banii depuși. [it. *libretto*].

livrét, n.1. document eliberat persoanelor care au satisfăcut serviciul militar, cuprinzând situația militară și alte date privitoare la titular. 2. document de evidență care cuprinde date referitoare la un utilaj (denumire, anul fabricației, producătorul, caracteristici tehnice, reparații etc.). [fr. *livret*].

literál, adj. 1. care se face, se reproduce etc. cuvânt cu cuvânt, literă cu literă; textual, exact. 2. (mat.) care conține mărimi notate cu litere. [fr. *littéral*, lat. *litteralis*].

literár, adj. care aparține literaturii, care se referă la literatură, care corespunde cerințelor literaturii. *limbă l.* = aspectul cel mai îngrijit al limbii naționale, produs al unei continue prelucrări a limbii din partea scriitorilor, a publiciștilor, a oamenilor de știință etc. și constituind o sinteză a posibilităților de exprimare ale limbii întregului popor, la un moment dat. [fr. *littéraire*].

logograf, m. denumire dată primilor istorici greci, care încercau să reconstruiască istoria triburilor și a orașelor grecești pe baza legendelor și a cronicilor. [fr. *logographe*, gr. *logographos*, din *logos*=cuvânt, *graphein*=a scrie].

logograf, n. joc distractiv care constă în deducerea unui cuvânt din altul prin adăugarea, eliminarea sau inversarea unor litere sau silabe; (p. Ext.) limbaj obscur, ininteligibil; lucru greu de descifrat. [fr. *logogriphe*, gr. *logos*=cuvânt, *griphos*=enigmă]

minuitor, m. (înv.) persoană care micșorează, scade, reduce ceva. [*minui*+*-tor*]

mânuitor, m. persoană care mânuiește ceva, care are profesiunea de a mânui ceva. *m. de bani (publici)=persoană care primește, păstrează și eliberează bani în cadrul unei gestiuni (publice). [*mânui*+*-tor*, *-toare*]

novelă, f. (înv.) dispoziție suplimentară de drept roman care se adaugă la o lege. [fr. *novelles*, lat. *novellae*]

nuvelă, f. specie a genului epic în proză, mai redusă decât romanul, care cuprinde părți caracteristice din viața unor personaje pe care le prezintă în diversitatea caracterelor lor, în mediul lor social, urmând un conflict unic, concentrat. [fr. *nouvelle*, it. *novella*, lat. *novella* = lucru nou]

óvis, n. (reg.) strugure cu boabe mari, rare, care se coace târziu.

ópis, n. (înv.) registru, listă de acte, inventare. [rus. *opis*]

program, n. 1. plan de activitate în care sunt stabilite (în ordinea desfășurării lor) etapele propuse pentru o perioadă dată; desfășurare a activității (individuale) dintr-o instituție după un astfel de plan. 2. expunere (scrisă) a principiilor, scopurilor etc., a unei activități politice, sociale, culturale etc. 3. ordinea după care se desfășoară o emisiune de radio sau de televiziune, un spectacol; foaie de hârtie, broșură în care este prezentat un program. 4. ansamblu de instrucțiuni codate, folosite de un calculator pentru rezolvarea unei probleme. [fr. *programme*]

programă, document școlar care stabilește volumul cunoștințelor și sistemelor de predare pentru o anumită clasă ori an de studii și la un anumit obiect de studiu, în cursul unui an de învățământ. [rus. *programma*]

raport, n. 1. legătură, relație între fapte, fenomene, noțiuni. 2. dare de seamă, comunicare. [fr. *rapport*]

repórt, n. 1. trecerea unor cifre pe pagina următoare a unui registru, la fel a unei lucrări editoriale de la un plan la altul editorial. [fr. *report*]

rect, n. ultima parte a tubului digestiv, de la colon la orificiul anal. [fr., lat. *rectum*]

récto, prima pagină a unei foi; pagina din dreapta cărții, a unui manuscris. [fr., lat. *recto*]

románț, n. scriere narativă în Evul Mediu, într-o limbă romanică. [din roman]

románță, f. 1.compoziție muzicală vocală cu acompaniament instrumental, conținut liric-sentimental.2.specie a poeziei lirice sentimentale. [fr. *romance*, it. *romanza*]

stímă, f. prețuire, considerație, respect. [it. *stima*]

ștímă, f. 1. partea fiecărui interpret muzical, extrasă din partitura generală. [germ. *Stimme*]2. (în mit. pop.) femeie protectoare ape, păduri, comori etc. [ngr. *stima*]

stigmă, f.1.(la protozoare) organ pentru receptarea excitațiilor luminoase. 2. stigmat. [lat., fr. *stigma*]

stúdiu, n. 1. însușire de cunoștințe, cercetare, studiere, învățătură. 2. lucrare, operă științifică.3.schiță a unui desen, sculpturi; 3. schiță a unui desen, sculpturi; compoziție muzicală. [lat. *studium*, it. *studio*]

studió, n. 1. cameră de studiu; 2. pat, divan. [fr. *studio*]

șáin, n. (înv.) bancnotă

șáir, m. (înv.) poet

șáiv, adj. (înv.) răsucit, strâmb.

test, n. încercare, experiment, probă.[fr. engl. *test*]

text, n. ceea ce e scris într-o carte, într-un document. [fr. *texte*]

títlu, n. 1. calificare obținută de cineva în urma unor studii speciale sau în urma unei performante sportive.2. demnitate, rang.3.cuvânt sau text situat în fruntea unei cărți, a unui capitol, etc., indicând rezumativ materia care se tratează; partea scrisă de la începutul unui film care indică numele acestuia, realizatorii și studioul care l-a produs.4. capitol în textele de legi, în regulamente etc. 5. (fig.) bază legală, drept.6. cantitatea de metal nobil dintr-un aliaj, exprimată în părți la mie. [lat. *tutulus*]

títtru, n. 1. masă de substanță activă din unitatea de volum de soluție, măsurată în grame pe milimetru.2. număr care indică finețea firului de mătase și a fibrelor sintetice. [fr. *titre*]

tráct, n. 1. foaie sau broșură de propagandă. [fr. engl. *tract*]

tráctus, n. (anat.) ansamblu de fibre sau de organe care sunt dispuse în serie [fr. lat. *tractus*]

vacánt, adj. (despre funcții, posturi, moșteniri) neocupat, liber. [fr. *vacant*]

vacát, n. pagină albă, netipărită anume, într-o carte. [germ. *vakat*]

vagánt, adj. rătăcitor, nestatornic. [lat. *vagant*, germ. *vagant*]

Perechile de omonime și paronime au fost excerptate din :

- Bulgăr, Gh. *Dicționar de omonime*, București, Ed. Lucman, 2003.
- Abdulea Petcu. *Dicționar de omonime*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, R.A., 2003.
- Moise Ion, Țibrian Constantin. *Dicționar de paronime*, Pitești, Ed. Universității din Pitești, 2001.
- Bulgăr, Gh. *Dicționar de paronime*, București, Ed. Lucman, 2003.

Folosirea corectă a termenilor din limbajul bibliologiei, cunoașterea exactă, deplina stăpânire a sensului, numai acestea ne mai dau dreptul de utilizare în context. Această susținere m-a determinat în a întocmi dicționarele.

Privind aceste cuvinte, constatăm că terminologia bibliologică are un aspect lingvistic ce interesează limba comună. Specialiștii din acest domeniu folosesc un vocabular special, specific meseriei însă ei nu trăiesc izolat de restul vorbitorilor, termenii profesionali pătrund în limbajul comun dar și invers, din limbajul comun diferite lexeme pot pătrunde în limbajul specializat. Această trecere, aduce modificări la nivelul sensului unui cuvânt și folosește termenii: terminologizare, reterminologizare și determinologizare.

„**Terminologizarea** constă în modificarea și reinterpretarea semantică a cuvintelor din limba națională comună și trecerea lor în categoria subsistemelor lexicale (limbajelor) speciale, profesionale”. (C. Tănase)

„În procesul terminologizării lexicului autohton, adică în procesul utilizării elementelor de uz general ca termeni tehnico-științifici, are loc evoluția divergentă a limbilor”. (S. Berejan)

Și dacă terminologizarea reprezintă procesul semantic de formare a termenilor, reterminologizarea transferă semantic termenii dintr-un domeniu științific în altul.

„O particularitate distinctivă a procesului de reterminologizare o constituie faptul că unitatea lexicală nou formată se poate include concomitent în sisteme terminologice diferite”. (C. Tănase) „Termenii supuși acestei acțiuni sunt termenii interdisciplinari ce denumesc fenomene,

particularități, procese care se referă la mai multe domenii științifice”. (S. Berejan). De exemplu, lexemul *articol* este atestat cu valoare terminologică în domeniul jurnalismului iar în urma reterminologizării apare și în limbajul bibliologic, juridic, economic etc. Omonimul **artícol** (s.n.) are următoarele sensuri: **1.** expunere într-o publicație periodică, tratând o problemă dintr-un domeniu oarecare. **2.** subdiviziune a unei legi, a unui regulament etc. ♦ diviziune a unui buget, a unui plan financiar. **3.** obiect de comerț. **4.** parte de vorbire flexibilă, care însoțește substantivul sau adjectivul, cu rolul de a individualiza obiectul denumit. **5.** fiecare dintre fragmentele diferitelor părți ale corpului crustaceelor, insectelor și acarienilor. **6.** fiecare dintre segmentele unui organism sau organ vegetal. **7.** (inform.) element logic al unei înregistrări dintr-un fișier, cea mai mică unitate de informație utilă prelucrată de un program. (cf. lat. *articulus*, it. *articolo*, fr. *article*) (DEX ‘98)

„Termenii strict profesionali din diverse domenii ale științei și tehnicii care depășesc cadrul restrâns al utilizării lor inițiale se determinologizează.” (S. Berejan). „Prin procesul de determinologizare, care se află în relație directă cu tendința de internaționalizare a lexicului limbilor literare moderne, [...] se realizează apropierea, evoluția convergentă a multor limbi.” (S. Berejan)

Determinologizarea este atât o caracteristică a lexemelor-termeni care contribuie la nuanțarea comunicării, sporindu-le sugestivitatea, expresivitatea, cât și un criteriu, mai mult sau mai puțin esențial, de clasare a termenilor în registrul dicționarului de uz general.

Pe de altă parte, termenul de specialitate, în cazul omonimiei, unde înțelegerea mesajului e îngreunată, devine ambiguu dacă nu se precizează clar contextul situațional sau lingvistic. Iată de exemplu, la lexemul *library*, receptorul nu are de unde știi ce sens se are în vedere, traduce bibliotecă, pe când un context ca *library user education* nu poate fi descifrat decât prin educația utilizatorului.

În acest proces al traducerii, fenomenul omonimiei poate provoca confuzii pentru vorbitori. Aflat sub influența lingvistică a originalului, traducătorul poate strecura involuntar în traducere elemente lexicale, gramaticale sau stilistice proprii celeilalte limbi, și aceasta datorită asemănării între limbi. În limba spaniolă, de pildă, *largo* se traduce *lung* și nu *larg*, cum s-ar părea iar *preciso*, *necesario*. Dar și în limba engleză *antic* se traduce *caraghios* și nu *antic*, *vechi* iar prin *the library* este denumită *biblioteca* și nu *librăria*. Acestea sunt greșeli generate de cuvintele „falși prieteni”, unitățile lexicale se confundă la traducere cu omonimele lor.

Comparând cuvinte din limba franceză, engleză, română, rusă se poate observa că unele își pierd total legătura de sens cu cuvântul din limba – sursă, dar asemenea cazuri sunt rare.

eng. **BULLETIN** 1. comunicat oficial (scris ori oral). 2. corectură dată pentru ultima revizie înainte de tipărire. 3. (amer.) anunț.

rus. БЮЛЛЕТЕНЬ = 1. краткое официальное сообщение в письменной, печатной или устной форме; сводка, выпуск. 2. периодическое издание какого-л. учреждения, общества для своих членов. 3. избирательный листок 4. (разг.) больничный листок (быть на бюлетене)

rom. BULETIN – 1. scurt comunicat, raport, anunț sau notă oficială care conține informații de actualitate și de interes public. 2. (adesea cu determinativul de „identitate”) act oficial care atestă identitatea unei persoane. 3. buletin de vot.

fr. BULLETIN – 1. buletin de vot, 2. publicație periodică.

eng. **AUDIENCE** – 1. public (spectatori, ascultători, cititori) 2. (jur.) audiere. 3. audiență = întrevvedere oficială acordată de un funcționar superior.

rus. АУДИЕНЦИЯ—официальный прием посетителей у высокопоставленного лица.

rom. AUDIENȚĂ – 1. întrevvedere oficială acordată de un funcționar superior unei persoane care cere legal acest lucru. 2. acceptare (entuziastă) a ceva.

fr. AUDIENCE – 1. audiență. 2. (jur.) audiere.

Limba rusă a preluat numai sensul de audiență = întrevvedere oficială acordată de un funcționar superior.

eng. **NOTE**—1. însemnare în scris. 2. adnotare, trimitere. 3. scrisoriță, fițuică. 4. adresare oficială a unui guvern către alt guvern. 5. (muz.) reprezentarea grafică a sunetelor muzicale. 6. sunet muzical de o anumită înălțime și durată. 7. chitanță. 8. bancnotă (bank--note). 9. cântatul, ciripitul (al păsărilor). 10 urmă. 11. faimă. 12 atenție. 13. poliță. 14. a observa 15. (gram.) semn ~ of interogation— semnul întrebării

rus. НОТА 1 – 1. (муз.) графический знак для записки музыкального звука. 2. (муз.) отдельный звук определенной высоты в музыке. 3. текст музыкального произведения в потной записи. 4. (перен.) оттенок, тон речи, выражающий какоу-л. чувство, настроение, нотка недоверия.

НОТА 1 – официальное дипломатическое обращение одного правительства к другому.

rom. NOTĂ—1. însemnare, înregistrare în scris a unei observații referitoare la o anumită chestiune. 2. (mai ales la plural -- note) Fiecare dintre adnotările la un text literar sau științific, cuprinzând informații suplimentare

de amănunt, referințe bibliografice etc., trecute în josul paginii respective ori la sfârșitul sau la începutul volumului adnotat.3. Comunicare (scrisă) prin care guvernul unui stat informează guvernul altui stat asupra unor anumite probleme, face anumite propuneri; 4. socoteală scrisă, document cuprinzând sumele pe care cineva trebuie să le achite pentru obiecte cumpărate, pentru consumații.5. Calificativ care reprezintă, printr-o cifră sau o mențiune specială, aprecierea cunoștințelor sau a comportării unui elev, a unui student, notat de către profesor. 6. semn convențional pentru reprezentarea grafică a sunetelor muzicale, indicând înălțimea și durata lor; 7. (fig.) nuanță, însușire, trăsătură caracteristică semn distinctiv; particularitate.

fr. NOTE – 1. însemnare, observație în scris. 2.notă (obținută de un elev). 3.comunicare diplomatică. 4. (muz.) sunete muzicale. 5.notă (de plată)

Iată și reversul, în limba receptoare a sporit numărul de sensuri, față de limba sursă (franceza).

eng. **ACT**—1. acțiune, faptă. 2. (teatru) diviziune într-o piesă de teatru. 3. număr (de circ) 4. lege, hotărâre, decizie. 5. act, document.

rus. АКТ – 1. террористический акт ; акт насилия. 2. (театр) часть пьесы, действие; 3. указ, постановление. 4. документ, составленный по особой форме, удостоверяющий что-л.

rom. ACT – 1. document eliberat de o autoritate. 2.acțiune, faptă. 3. diviziune mai mare într-o piesă de teatru.

fr. ACTE – 1. act, acțiune, faptă. 2. act, document.

De multe ori nu se ține seama de specificul operei traduse, folosindu-se ca echivalente pentru traducere cuvinte ce țin de alt strat stilistic, decât cel folosit de original, pierzându-se din farmecul originalului.

Termenii de specialitate se împrumută așadar cu ușurință dintr-o limbă în alta accentuând caracterul internațional al vocabularului, ei pot fi preluați și de alte stiluri (publicistic, artistic) și pot fi definiți cu mare exactitate.

Ceea ce am prezentat este un material care vine în sprijinul ideii că limba progresează. Omonimia și paronimia după cum am putut observa prezintă laturi care merită descoperite. Am subliniat o dată în plus că bogăția unei limbi este dată de numărul mare de cuvinte și de varietatea acestora.

Îmbogățindu-se în cursul istoriei, grație dezvoltării culturii materiale și spirituale, vocabularul reflectă mai rapid și mai direct dezvoltarea societății. Fenomenele extralingvistice își lasă amprenta și asupra ritmului de creștere a lexicului, inegal de la o perioadă la alta, căci „epocile

de mari prefaceri sociale, de schimbări rapide în felul de viață al oamenilor sunt însoțite și de schimbări lingvistice numeroase, care ating, în primul rând, vocabularul, modificându-i atât componența, cât și sistemul semantic” (Wald L.)

Bibliografie

- ***Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”. *Gramatica limbii române*, București, Ed. Academiei Române, 2005.
- ****Bazele lingvistice pentru teoria și practica predării limbii române*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1971.
- ****Sinteze de limba română*, coord. și autor principal Theodor Hristea ; autori Mioara Avram, Grigore Brâncus și Gheorghe Bulgăr... [et al.], editia a 3-a, rev. și mult îmbogățită, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1984.
- Avram Mioara, *Gramatica pentru toți*, București, 1986.
- Băcilă, Florina-Maria. *Omonimia în limba română*, privire monografică. Timisoara, Ed. Excelsior Art, 2007.
- Bănică, Gheorghe P.; Mocanu, Marin Z. *Limba română contemporană: vocabularul*, Pitești, Ed. Universității din Pitești, 2004.
- Beldescu, George; Popescu, Ion. *Gramatica limbii române*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1970.
- Berciu Drăghicescu, Adina. *Arhivistică și Documentaristică*, Prelegeri universitare, București, 2002.
- Bidu-Vrânceanu, Angela; Forăscu, Narcisa. *Cuvinte și sensuri*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1988.
- Bidu-Vrânceanu, Angela. *Lexic comun, lexic specializat*, București, Ed. Universității, 2002.
- Bucă, Marin; Evseev, Ivan. *Probleme de semasiologie*, Timișoara, Facla, 1976.
- Constantinescu, Silviu. *Dificultăți semantice. Paronime și grupuri lexicale cu aspect paronimic*, București, Ed. Științifică, 1994.
- Coșeriu, Eugen. *Introducere în lingvistică*. Traducere de Elena Ardeleanu și Eugenia Bojoga, Cluj, Ed. Echinoc, 1995.
- Coteanu, Ion. *Limba română contemporană*, București, 1985.
- Coteanu, Ion; Bidu-Vrânceanu, Angela. *Limba română contemporană, II, Vocabularul*, București, 1975.
- Felecan, Nicolae. *Paronimia în limba română*, București, Ed. Gutinul SRL, 1993.

- Georgescu-Tistu, Nicolae. *Cartea și bibliotecile. Studii de bibliologie*, București, Ed. Științifică, 1972.
- Haineș, Ion. *Introducere în teoria comunicării*. București, Ed. România de Mâine, 1998.
- Hristea, Theodor. *Sinteze de limbă română*, ediția a III-a, București, Ed. Albatros, 1984.
- Iordan, Iorgu; Robu, Vladimir. *Limba română contemporană*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1995.
- Miclău, P. *Dimensiunea semantică în limbajele specializate. Semantică și semiotică*, București, 1981.
- Popescu-Sireteanu, Ion. *Cuvinte românești fundamentale*, Iași, Ed. ALFA, 2007.
  - REGNEALĂ, Mircea. *Vocabular de biblioteconomie și știința informării*, 1, 2 vol. București, Asociația Bibliotecarilor din Învățământ – România, 1995-1996.
- Stoichițoiu-Ichim, Adriana. *Vocabularul limbii române actuale*, București, Ed. ALL, 2001.
- Șerban, Vasile; Evseev, Ivan. *Vocabularul românesc contemporan*, Timișoara, Ed. Facla, 1978.
- Țibrian, Constantin. *Structura vocabularului limbii române în trecut și în prezent*, Pitești, Ed. Universității din Pitești, 2004.

Reviste

- Chiriță, Cornelia. *Paronimele*, în *Limba și Literatura Română*, București, Societatea de științe filologice, 1993 (a. 22), Nr. 2, p. 18-20.
- Forăscu, Narcisa. *Paronimia în Limba și literatura română*, București, Societatea de științe filologice, 2003, Nr. 4, p. 12-15.
- Hristea, Theodor. *Din nou despre paronime în România Literară*, București, 1989, Nr. 31 din 3 august, p. 7-8.
- Hristea, Theodor. *Paronimia și importanța ei în procesul de predare a limbii române în Revista de pedagogie*, București, Institutul de Științe ale educației, 1974 (a. 22), Nr. 2, p. 49-55.

Dicționare

- *** [DEX '98] *Dicționarul explicativ al limbii române*, Academia Română, Institutul de Lingvistică "Iorgu Iordan", Ed. Univers Enciclopedic, 1998.

- *** *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, București, Ed. Univers Enciclopedic, 1996.
- *** *Enciclopedia limbii române*, București, Ed. Univers enciclopedic, 2006.
- Abdulea Petcu, *Dicționar de omonime*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, R.A., 2003.
- Breban, Vasile. *Dicționar general al limbii române*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1987.
- Bulgăr, Gh. *Dicționar de omonime*, București, Ed. Lucman, 2003.
- Bulgăr, Gh. *Dicționar de paronime*, București, Ed. Lucman, 2003.
- Moise Ion, Țibrian Constantin. *Dicționar de paronime*, Pitești, Ed. Universității din Pitești, 2001.

Profesia de bibliotecar la granița dintre spațiul bibliotecii și ciberspațiul

*Victoria Frâncu
Biblioteca Centrală Universitară
„Carol I” București
E-mail:francu@bcub.ro*

1. Introducere

În prezent, deși ne aflăm la o distanță considerabilă de vremea când bibliologia nu figura printre disciplinele din învățământul universitar în România, statutul profesional al bibliotecarului este încă afectat de stereotipii datorate lipsei de informații. Educația care stă la baza formării unui bibliotecar cu studii superioare este puțin cunoscută de cea mai mare parte a celor care vin în contact cu biblioteca. Rolul de „specialiști în informare” asumat de ani buni de bibliotecarii profesioniști îi lasă încă, pe mulți dintre partenerii de discuții, gânditori, tiparele vechi, negative, punându-se în funcțiune la auzul unui derivat din această familie de cuvinte (informare – informație, etc.). Dacă la acestea adăugăm faptul că respectul față de profesie este adesea corelat cu statul de salarii, vom avea imaginea total nerealistă, dar din păcate atât de frecvent asociată cu profesia de bibliotecar.

Imaginea clasică a bibliotecarului conține următoarele atribute: timid, reținut, sobru dar având un caracter frumos, demn de încredere, neapărat înconjurat de o aură de mister, privindu-te din spatele ochelarilor cu ochi plini de curiozitate. Imaginea specialistului în informare, oarecum diferită, poate să mai conțină și altele: cărturar sfios dar cu umor, corporatist sofisticat specialist în informare, zeiță a informației, având vocabularul pigmentat cu cuvinte și expresii caracteristice utilizatorului frecvent al WWW.

Lupta cu stereotipurile existente în mintea multora cu privire la activitățile și menirea bibliotecarului în epoca actuală și pentru ridicarea conștiinței profesionale a acestuia trebuie dusă chiar de bibliotecar.

2. Biblioteca – loc de studiu și informare bibliografică

Până în anii 70-80 ai secolului trecut și pentru o perioadă care a durat secole înainte, biblioteca era locul predilect pentru studiu și informare bibliografică. Fișele de carton, așezate în ordine în sertarele cataloagelor erau sursele unice pentru accesul la informația tipărită. Bibliotecarul era persoana care, în cele mai multe cazuri, intermedia relația dintre cititor și universul cunoștințelor existent atunci între copertile cărților și periodicelor. S-a vorbit

nu de puține ori despre erudiția bibliotecarului din întunecatul Ev Mediu, sau mai târziu despre bibliotecarul învățat care, înzestrat cu inteligență, luciditate și o capacitate de ordonare ieșite din comun, știa precis pe ce raft se află cartea în care cititorul caută un anumit tip de informație.

În galeria bibliotecarilor celebri¹ vom fi surprinși să întâlnim nume ca: Philip Larkin (1922-1985), renumit poet englez, bibliotecar la Universitatea din Hull timp de 30 de ani, J. Edgar Hoover (1895-1972), primul director al FBI, fost bibliotecar la Library of Congress, August Strindberg (1849-1912), scriitor și dramaturg suedez, bibliotecar asistent la Biblioteca Regală din Stockholm, Papa Pius XI (1857-1939), bibliotecar la Vatican înainte de a deveni papă, David Hume (1711-1776), cunoscut filosof și istoric englez, bibliotecar timp de 5 ani la Facultatea de Drept din Edinburgh, unde a scris Istoria Angliei și nu mai puțin renumitul aventurier Casanova (1725-1798), care și-a petrecut ultimii 16 ani din viață ca bibliotecar al Contelui von Waldstein la castelul acestuia din Bohemia.

Cataloagele online (OPAC) au produs o revoluție în biblioteci, modificări majore fiind înregistrate în activitățile specifice, în organizarea internă a instituțiilor, în mentalitatea bibliotecarilor și în conștiința profesională a acestora. Au fost necesare o capacitate de adaptare la noile condiții care nu le-a fost confortabilă tuturor, o disponibilitate pentru însușirea de noi cunoștințe pentru care nu toți cei vizați au fost pregătiți. Împletirea cunoștințelor de bibliologie tradiționale cu abilitățile pretinse de introducerea noilor tehnologii în bibliotecă nu a avut loc printr-un proces lipsit de disfuncții. Armonizarea celor două laturi în activitatea de bibliotecar a devenit condiția *sine-qua-non* a desfășurării optime a proceselor și premisă a serviciilor oferite de bibliotecă.

Consecința principală a introducerii noii tehnologii în bibliotecă, manifestată prin cataloagele online, a fost schimbarea radicală a orientării activităților fundamentale – catalogarea și indexarea documentelor – dinspre bibliotecar spre utilizatorul bibliotecii (binecunoscuta „prietenie cu utilizatorul”). Accesul la informație nu mai depinde de intermedierea bibliotecarului, sau nu în același fel în care activitatea decurgea înainte. Catalogul tradițional impunea acut cunoștințe de catalogare și clasificare bibliotecarului care îndruma cititorii în regăsirea informației. Incluziunea în cataloagele online ale bibliotecilor a unor chei de căutare noi, mai comode pentru utilizator (căutări în text liber, cuvinte din titlu, descriptori) îi conferă acestuia un anumit grad de independență față de bibliotecar (Frâncu, 2007).

O altă consecință majoră care a decurs din prima a fost înființarea serviciilor de referințe, structura organizatorică a unei biblioteci actuale fiind

---

¹ http://www.bwctc.northants.sch.uk/Pages/infocentres/lc_famous.html

de neconceput fără acestea. Bibliotecarul de referințe are un profil special, unul care cumulează atribute ale bibliotecarilor din mai multe sectoare ale activității de bibliotecă, dar și atribute specifice.

În afară de cele menționate mai sus, introducerea tehnologiilor noi în bibliotecă presupune un grad mai mare de inițiativă din partea bibliotecarului. Sistemele integrate de bibliotecă, inițial construite în „laboratoarele” informaticienilor ca produs al colaborării cu unul sau mai mulți bibliotecari, au ajuns în anii din urmă să fie rezultatul colaborării interactive dintre cele două categorii profesionale.

Cerințele funcționale ale generațiilor actuale de cataloage online însumează elemente care decurg din configurația minimă necesară a catalogului (existente în majoritatea produselor de acest fel) cu nevoile de reprezentare a colecțiilor bibliotecii și cu tendințele noi ale interfeței cu utilizatorul, dependente direct de politica fiecărei bibliotecii. Utilizatorul bibliotecii este cel care dictează în prezent modul în care este structurat OPAC-ul, comportamentul său fiind determinant în stabilirea modalităților de acces la informația existentă în colecțiile bibliotecii.

Diversificarea resurselor care pot fi accesate plecând de la informația disponibilă în cataloagele bibliotecilor – metadatele – constituie o provocare pentru cele două categorii de factori responsabili de modul în care se prezintă interfața cu utilizatorul: bibliotecarul și informaticianul. În acest scop, bibliotecarul trebuie să cunoască și să formuleze foarte clar cerințele sale în strânsă legătură cu cele ale utilizatorului pentru ca acestea să poată fi îndeplinite în măsura posibilităților de cei care structurează și fac posibilă regăsirea informației din punct de vedere tehnic.

3. Internet-ul – spațiu care conferă acces la universul cunoașterii

Dacă intenția lui Otlet și La Fontaine de a organiza informația existentă în toată producția de carte la începutul secolului 20 ni se pare azi laudabilă și o privim cu respect, este tot atât de adevărat că ambiția de a organiza informația existentă astăzi în imensitatea surselor de informare disponibile este imposibilă (Schalier, 2007). Cea mai vastă dintre acestea, Internet-ul, cumulează cantități enorme de informații a căror stabilitate este pusă sub semnul întrebării. Cum poți organiza fișiere care azi sunt regăsite în WWW, iar peste 6 luni, la accesarea aceleiași adrese, primești un mesaj prin care ești anunțat ca informația nu mai e disponibilă?

Adeptii fără rezerve ai Internet-ului, suporterii ai virtuților motoarelor de căutare, vor răspunde că informația din WWW poate fi nu numai regăsită dar și diseminată și partajată și etichetată. Prin tehnici interactive bine puse la punct și explicate pe înțelesul utilizatorului exigent, care se respectă, informația se organizează astfel de la sine. Cine nu a auzit deja

despre wikies, folksonomies, tagging, blogging și alte instrumente interactive de informare și editare în Internet ? Wikipedia este enciclopedia la care apelează toată lumea fără să se întrebe despre justetea datelor găsite acolo. Sigur că o verificare a datelor este întotdeauna binevenită, dar sursa este rapidă, utilă și la îndemâna tuturor. Accesul la informație crește fantastic de mult, este simultan și produce satisfacții. În secțiunea practică a prezentei lucrări vom explica modul în care bibliotecarii de la BCU „Carol I” creează metadate utilizând resurse Internet.

3.1 Despre Google book search și posibilitatea sentimentului de frustrare

Google Book Search este un serviciu al motorului de căutare Google care permite căutarea full text a unor cărți scanate și stocate în baza de date proprie. Google Book Search conține o bază de date cu un număr de aproximativ 100.000 de titluri adăugate de editori și autori și un număr de 10.000 lucrări indexate și regăsibile. În martie 2007 New York Times a raportat faptul că Google a digitizat deja un milion de volume care ies de sub incidența legii copyright-ului. În cazul în care materialul este protejat de copyright accesul este posibil parțial, restricționarea accesului fiind semnalată printr-un mesaj politic: „ați ajuns fie la o pagină care nu este disponibilă pentru vizualizare, fie la limita Dvs. de vizualizare pentru această carte”.

O experiență personală cu Google Book Search mă îndreptățește să apreciez pozitiv posibilitățile de căutare oferite de acest serviciu, comoditatea fiind atributul cel mai de seamă al său. Căutarea prin cuvinte cheie, cuvânt cu cuvânt este mult mai comodă și cu rezultate mult mai numeroase decât l-ar avea orice căutare într-un catalog de bibliotecă. În plus, factorul numit serendipitate¹ este în elementul său în acest demers, ceea ce îmbogățește cunoștințele și, conform unui utilizator care și-a istorisit experiența în WWW, „crește numărul accidentelor fericite din viața utilizatorului”.

Căutarea pornind de la cuvântul „dress” aduce 460600 de rezultate în timp de 0,51 secunde². În afara de elementul obligatoriu – coperta scanată a cărții, pe prima pagină a rezultatelor căutării sunt menționate ca opțiuni posibilități de rafinare a rezultatului căutării (categorii de subiecte înrudite). Afișarea exclusivă a coperților permite ca printr-un click pe fiecare copertă să se deschidă cartea la pagina în care este menționat cuvântul cheie, sau să

---

¹ posibilitatea de descoperire, din întâmplare sau datorită perspicacității, a unor rezultate importante care nu erau inițial căutate

(<http://www.dictsociologie.netfirms.com/S/Termeni/serendipitate.htm>)

² căutare efectuată în iulie 2007

se afișeze rezumatul cărții al cărei îl titlu conține. În plus sunt afișate link-uri comerciale la firme în al căror nume este inclus cuvântul „dress”.

O serie de butoane adiționale face navigarea în Google Book Search foarte atrăgătoare și deosebit de utilă prin varietatea posibilităților oferite. Acestea sunt: Reviews (Recenzii), Other editions (Alte ediții), Buy this book (Cumpără această carte), Borrow this book (Împrumută această carte), Add reviews (Adaugă recenzie), Add to my library (Adaugă la „Biblioteca mea”), plus eventuale link-uri la subiecte în relație.

Un singur lucru poate fi reproșat serviciului Google Book Search: lectura pe ecranul computerului, oricât de performant ar fi, afectează calitatea vederii, ceea ce, în cazul lecturii tradiționale, a cărții tipărite, nu se întâmplă, sau nu cu aceeași intensitate. Este însă indiscutabil că puterea de selectare a literaturii după cuvinte cheie permisă de Google Book Search nu poate fi atinsă nici de indexurile cărților, nici de sistemele de cataloage de bibliotecă.

3.2 Despre avantajele RFID și dreptul la intimitate și confidențialitate

Deși tehnologia RFID (Radio Frequency IDentification) poate fi simplificată și redusă la semnificația unui cod de bare electronic, ea este mult mai mult decât acesta <http://www.ringgold.com/biblio-tech/html/rfid.html>. Sistemul RFID are 3 componente: etichetă, cititor de etichetă, antenă. Începând de la sfârșitul anilor 1990 tehnologia RFID se folosește în bibliotecă pentru administrarea inventarelor, a circulației și a securității publicațiilor.

Eticheta RFID este de dimensiuni mici și se plasează în interiorul copertii publicației. Ea conține o antenă gravată și un cip minuscul pe care sunt înscrise date bibliografice esențiale pe lângă un număr unic de identificare. Cititorul activează antena pentru a genera un câmp de radiofrecvență (RF). Când eticheta trece prin acest câmp RF, informația stocată în cip este decodificată de cititor și transmisă serverului central care, la rândul lui, o comunică sistemului integrat de bibliotecă. Spre deosebire de barcod-uri, etichetele RFID pot fi citite: prin pupitre și coperti de carte, indiferent de orientarea cititorului de etichetă sau a antenei, în mișcare (de exemplu, în timp ce publicația se restituie la ghișeu), mai multe în același timp, de la distanță față de antenă.

Prin urmare, tehnologia RFID este utilizată în bibliotecă pentru operațiuni de inventariere, securitate și circulație, eficiente și ergonomice. Restituirea publicațiilor se poate face cu ușurință de către utilizatorul însuși pentru o intimitate crescută asupra datelor personale ale acestuia. Utilizarea tehnologiei RFID de către persoane neautorizate sau implementarea sa defectuoasă în bibliotecă ar putea compromite intimitatea și confidenția-

litatea utilizatorilor bibliotecii. De aceea ALA (American Library Association) a inclus în cadrul politicilor sale un ghid privind problemele de intimitate și confidențialitate presupuse de utilizarea tehnologiei RFID în biblioteci <http://www.ala.org/ala/oif/statementspols/otherpolicies/rfidguidelines.htm#1>.

Biblioteca Centrală Universitară „Carol I” din București, în urma prezentării tehnologiei RFID de către firma RFID Solutions România, analizează oportunitatea introducerii acesteia pentru două dintre aplicațiile sale în bibliotecă: inventariere și securitatea publicațiilor. Implementarea acestei tehnologii în bibliotecă are beneficii care nu se pun la îndoială precum: economii considerabile de timp și efort intelectual în efectuarea inventarului, reducerea consumului de energie necesar mutării unor fonduri pentru inventariere, urmărirea eficientă a circuitului intern al publicațiilor în bibliotecă, efectuarea unor statistici de bibliotecă fără dislocarea unui număr de bibliotecari din activitățile lor curente în acest scop.

Există totuși aspecte critice în privința adoptării unei asemenea tehnologii, unul dintre acestea fiind compatibilitatea dintre sistemul utilizat de acest produs electronic și sistemul integrat de bibliotecă, cele două sisteme fiind interoperabile. De asemenea, prețurile de achiziție variază în funcție de cantitatea de date stocate în memoria cip-ului atașat publicațiilor și frecvența utilizată de sistemul RFID (frecvența standard este de 13,56 MHz). Raportul între costurile de achiziție și implementare și eficiența noii tehnologii trebuie să fie unul care să justifice adoptarea acestora.

4. Ce-ar avea de făcut bibliotecarii?

Schallier (2007) sugerează portretul „tânărului furios” de azi: fascinat de noile tehnologii, desfășoară activități simultane (multi-tasking) ca mod de viață, consideră că este esențial a fi conectat, preferă interactivitatea izolării, nu admite toleranță pentru amânări, acțiunea este mai importantă decât cunoașterea, învățătura este rezultatul acțiunii și nu al comenzii cuiva.

În condițiile actuale, când bibliotecile au din ce în ce mai mulți utilizatori care aparțin „generației copy-paste”, este absolut evident că bibliotecarii trebuie să facă o comutare cât se poate de agilă în sensul deplasării intereselor către utilizator. Bibliotecarii n-ar trebui să mai aștepte ca utilizatorii să vină spre bibliotecă. Ei trebuie să-și dea toată osteneala să-i recâștige pe utilizatori pentru bibliotecă, să vină în întâmpinarea intereselor lor de informare în spațiul bibliotecii.

Pentru aceasta e nevoie de oameni cu idei dar și de oameni de acțiune, care să pună ideile în practică. Prima mișcare esențială și obligatorie este ca și colecțiile și serviciile oferite de bibliotecă să fie vizibile în Internet. Cu cât catalogul de bibliotecă are o interfață cu utilizatorul mai apropiată ca design și funcționalitate de acelea ale unor motoare de căutare ca Google și /

sau Amazon, cu atât efectul asupra utilizatorului este mai benefic. Introducerea unor opțiuni suplimentare față de cele tradiționale în cataloagele online sunt atractive și cresc încrederea utilizatorilor în bibliotecă. Tendința actuală a cataloagelor de bibliotecă este, pe de o parte, de a coagula informația prin gruparea sa conform unor criterii standard, iar pe de altă parte, de a o diversifica prin legături cu informație de același tip, fie cu documente din catalogul online însuși, fie cu resurse exterioare bibliotecii. Modelul conceptual oferit de FRBR¹ a fost creat tocmai pentru asemenea scopuri.

Conlucrarea despre care vorbeam mai sus dintre bibliotecari și informaticieni, având ca punct de plecare comportamentul utilizatorului trebuie să aibă ca rezultat o interfață a catalogului online care să nu genereze frustrare ci să atragă utilizatorii spre bibliotecă. Metadatele atât formale cât și de subiect trebuie integrate în catalogul online în modalități cât se poate de inteligente și armonioase. Mesajele de ajutor, instrucțiunile și modul în care este afișată informația trebuie să fie clare și explicite, să nu producă sub nici o formă confuzie. Aceste amănunte, aparent ne semnificative au un impact puternic asupra utilizatorului care, fără să realizeze, parcurge distanța dintre spațiul de informare propriu bibliotecii și cibern spațiu.

În cazul căutărilor pe subiect, specifice utilizatorilor bibliotecilor universitare, sistemele integrate de bibliotecă trebuie să aibă capacitatea de a permite navigarea pe arbori de căutare, permițând lărgirea sau restrângerea domeniului de interes pentru utilizator. Etichetele butoanelor care trebuie acționate în acest caz trebuie foarte inteligent formulate, într-un limbaj cât se poate de apropiat de cel al utilizatorului. Este total contraindicată, nocivă și inutilă tendința unor factori de decizie în materie de afișare a informației de a respecta terminologia specifică bibliotecarului, plină de cuvinte care nu au nici o relevanță pentru utilizatorul catalogului. De asemenea, navigarea trebuie condusă astfel încât să-i dea șansa utilizatorului curios să afle mai multe.

Catalogul ar trebui suplimentat cu date și servicii adiționale ca: imagini de coperti de carte și pagini de cuprins, liste de noutăți pe subiecte, recenzii sau chiar fragmente incitante din cărți apreciate drept interesante în context temporal.

5. Informații și servicii adiționale oferite de BCU „Carol I” București

Deplasarea centrului de interes al bibliotecilor către satisfacerea deplină a cerințelor și nevoilor de informare ale utilizatorului a dus la o preocupare intensă a bibliotecarilor pentru diversificarea și îmbunătățirea serviciilor oferite. În prezent dimensiunile colecției, i. e. numărul documentelor existente în depozitele bibliotecii sau numărul mare de utilizatori care

---

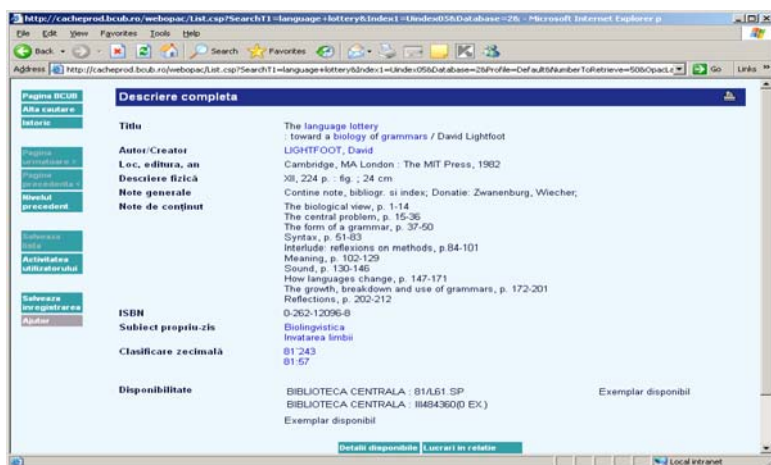
¹ <http://www.loc.gov/cds/downloads/FRBR.PDF>

vizitează biblioteca nu mai impresionează în aceeași măsură ca acum 10 ani, de exemplu. Ceea ce contează este accesibilitatea informației existentă în catalog și calitatea serviciilor oferite.

În cele ce urmează sunt prezentate câteva dintre serviciile suplimentare de informare oferite de Biblioteca Centrală Universitară „Carol I” din București în spiritul ideilor menționate mai sus.

5.1 O inițiativă laudabilă a bibliotecarilor de la BCU „Carol I” București a fost aceea de a introduce în înregistrările bibliografice note de conținut. Astfel, un titlu ca: *The language lottery : toward a biology of grammars* nu spune mai mult utilizatorului decât că aparține unei lucrări de lingvistică. Descriptorii atribuiți documentului: *Biolingvistică* și *Învățarea limbii*, de asemenea, fixează contextul general al tematicii documentului. Informațiile specifice despre subiect le furnizează *notele de conținut* care menționează capitolele cărții (Figura 1). În felul acesta înregistrarea bibliografică primește valoare adăugată și dă utilizatorului informații suplimentare despre conținutul documentului.

Figura 1. Exemplu de înregistrare bibliografică însoțită de note de conținut

5.2 Coperțile și paginile de cuprins scanate ale unor publicații noi achiziționate se pot vizualiza de asemenea în WebOPAC (Figura 2). Accesul electronic la coperta cărții, exemplificat în imagine, împreună cu posibilitatea de acces la pagina de cuprins măresc atractivitatea catalogului prin disponibilizarea unui plus de informație pentru utilizator.

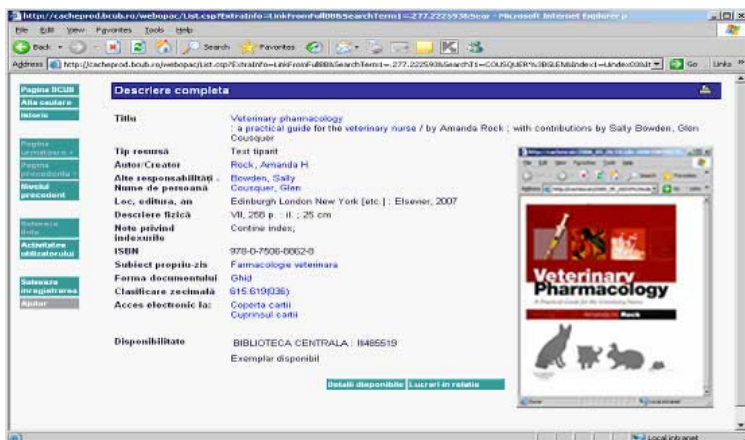

Figura 2. Înregistrare bibliografică în care se oferă acces la coperta și cuprinsul cărții

5.3 O altă sursă de informații suplimentare este furnizată de exploatarea uneia dintre funcțiile catalogului online bazat pe format Unimarc și anume aceea referitoare la autorități de *nume de persoană, nume de familie, nume de instituții, nume geografice, titluri uniforme* și, deocamdată, un număr restrâns de *descriptori* (Figura 3).

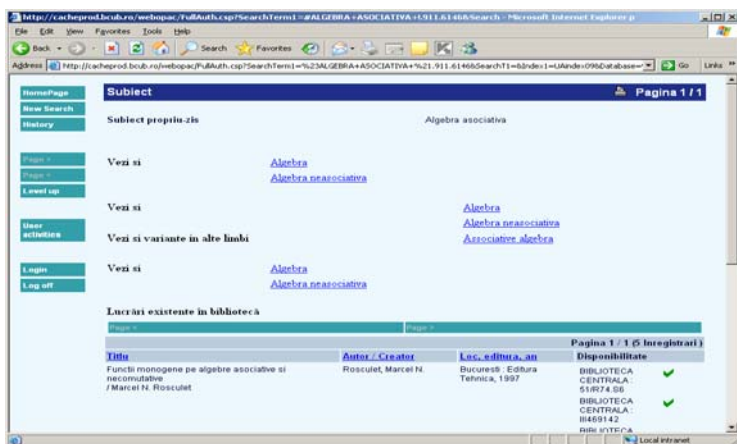
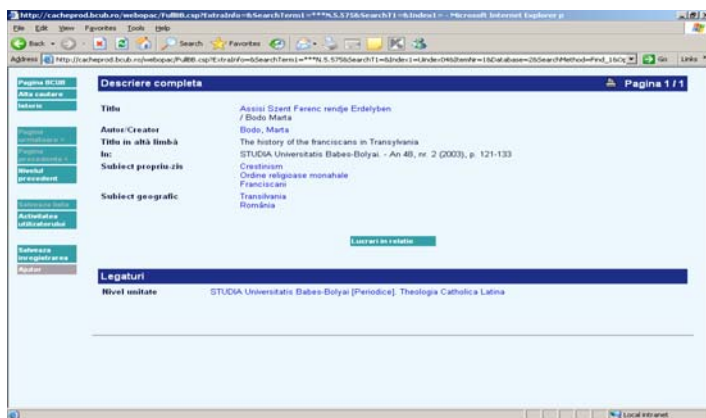

Figura 3. Exemplu de înregistrare de autoritate de subiect

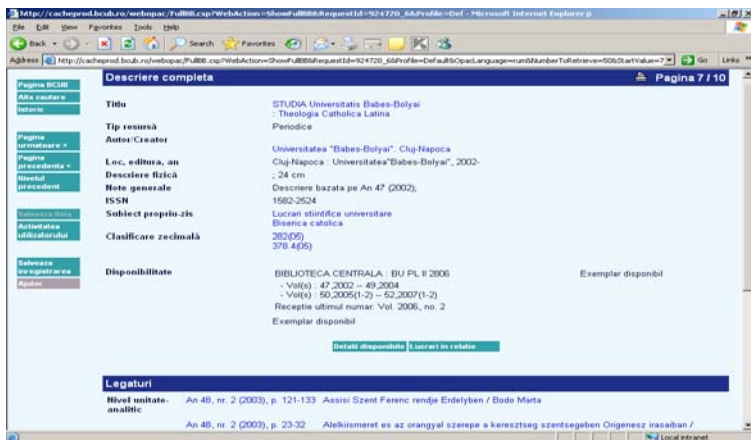
Fișierele de autoritate sunt construite de bibliotecari din Serviciul de catalogare și Serviciul de indexare din BCU București.

5.4 În cadrul *Proiectului România*, la care lucrează în parteneriat BCU București, BCU Iași și BCU Cluj, opțiunea bibliotecarilor de la BCU București a fost aceea de a oferi în catalogul online posibilitatea vizualizării titlului publicației seriale din care face parte articolul a cărui *descriere analitică* este afișată pe ecran (Figura 4).

Figura 4. *Descriere analitică a unui articol dintr-o publicație serială din Proiectul România*

În situația inversă, dacă se inițiază căutarea pornind de la titlul serialului, odată ce titlurile articolelor incluse sunt afișate, se poate face cu ușurință selecția oricărui articol din serial în funcție de interesele de informare ale utilizatorului (Figura 5).

Figura 5. Înregistrare bibliografică a unui serial cu legături la înregistrările analitice aferente

5.5 Un serviciu foarte apreciat de utilizatorii bibliotecii este cel oferit de Serviciul de referințe și anume, *Bibliografii la cerere*¹. Pe baza unui interviu, care constituie punctul de plecare, se completează un formular din care rezultă domeniul, tema și destinația cercetării bibliografice. Sursele pentru alcătuirea bibliografiilor la cerere sunt: catalogul online al BCU București, alte cataloage de bibliotecă, Internet, baze de date comerciale. Bibliografia conținând sursele solicitate de către utilizator este predată acestuia, în formă tipărită și / sau în formă electronică.

Ulterior predării, bibliografia rezultată este integrată în structura fișierului interogabil, în funcție de subiect. Listele bibliografice pe subiecte care intră în componența fișierului interogabil sunt ordonate sistematic conform Clasificării Zecimale Universale (CZU). O serie de legături ierarhice între clasele și subclasele CZU, pe de o parte, și între acestea și listele bibliografice, pe de altă parte, asigură un produs valoros pentru utilizatori, incomparabil mai performant decât varianta anterioară a listelor alfabetice ordonate cronologic.

5.6 *REM (Referințe prin E-Mail)* este un alt serviciu suplimentar oferit de Serviciul de referințe de la BCU București. În cadrul acestuia se răspunde cu

¹ Mulțumesc Corinei Dovâncă, autoarea fișierului interogabil, pentru detaliile din paragrafele 5.5 și 5.6 oferite.

maximum de operativitate nevoilor de informare ale utilizatorilor prin poșta electronică. Utilizatorul completează formularul online aflat pe site-ul bibliotecii (butonul Servicii – Referințe prin e-mail, aflat în stânga ecranului) sau transmite mesajul direct pe adresa colectivă refer@bcub.ro. Mesajul, conținând solicitări simple sau complexe, este rezolvat de către bibliotecarul de serviciu din zona de referințe sau este direcționat către alte departamente ale bibliotecii, în funcție de natura și complexitatea cererii. Răspunsul este transmis utilizatorului în cel mai scurt timp. Mesajele (atât întrebări cât și răspunsuri) sunt arhivate într-un cont dedicat din Outlook, cronologic, în funcție de data la care au fost transmise de către utilizatori.

5.7 În seria de *resurse electronice* puse la dispoziția utilizatorilor de către BCU „Carol I” București se află un număr de 2883 de *titluri de cărți electronice* de la Springer Verlag din domenii ca: arhitectură și design, științe comportamentale, științe medicale și biomedicale, afaceri și economie, chimie și știința materialelor, știința calculatoarelor, mediul înconjurător, inginerie, științe umane, sociale și drept, matematică și statistică, medicină, fizică și astronomie. Legătura la textul integral al cărților este un real avantaj pentru utilizatorul care dorește informație științifică autorizată și actualizată. Considerat de unii un avantaj iar de alții un impediment, accesul la subiectele acestor resurse este prin descriptori în limba engleză, descriptori puși la dispoziție odată cu înregistrările bibliografice de firma furnizoare. Cărțile electronice sunt accesibile la: <http://ebooks.springerlink.com/>.

5.8 Bazele de date de periodice științifice abonate de BCU București sunt: *Chadwyck Healey* pentru publicații periodice din domeniile: artă, științe umaniste și științe sociale (<http://lion.chadwyck.co.uk/>), *Ebsco*, pentru baze de date cu un conținut enciclopedic (<http://atoz.ebsco.com/titles.asp?Id=8238&sid=257189291&TabID=2>), *Embase*, pentru informații din domeniile biomedicinii și farmacologiei (<http://www.embase.com/>), *Euref*, pentru surse de informare europeană și referințe bibliografice (<http://www.euref.ro/>), *ProQuest*, o colecție enciclopedică de baze de date ce reunește într-o interfață prietenoasă și intuitivă mai multe tipuri de documente electronice: de la articole full-text, informații indexate și abstracte până la disertații pentru doctorat (<http://www.proquest.com/>), *Scopus*, bază de date de abstracte și citate pentru literatura de cercetare și surse web de calitate, reprezentând un instrument puternic de informare și documentare (<http://www.scopus.com/>), *Springerlink*, bază de date interactivă ce reunește 11 biblioteci virtuale grupate pe domenii (<http://www.springerlink.com/home/main.mpx>) și *SwetsWise* pentru științe sociale, tehnologie, medicină, literatură și artă (<https://www.swetswise.com/public/login.do>).

6. Concluzii

Față de cele exprimate mai sus, putem formula următoarele concluzii drept cerințe pentru bibliotecile actuale și bibliotecarii care le slujesc:

- Bibliotecile trebuie să se poziționeze cât mai aproape de motoarele de căutare ca structură a catalogului online și ca aspect al web-site-ului
- Informația oferită trebuie să fie cât mai diversificată și să depășească limitele informației bibliografice
- Activitățile de rutină trebuie abordate extensiv prin proceduri automatizate (operațiuni de prelucrare, inventariere), dedicând timpul economisit astfel unor activități menite să atragă utilizatorii
- Toate resursele disponibile trebuie afișate pe site-ul bibliotecii inteligent și atractiv, stârnind curiozitatea utilizatorului de a le explora gradual
- Mesajele de ajutor și butoanele trebuie să conțină termeni „prietenosi” și nu termeni tehnici biblioteconomici
- Bibliotecarii trebuie să-i atragă pe utilizatori prin inteligență, profesionalism și inventivitate.

Referințe:

1. Frâncu, Victoria (2007). *Bibliotecarul, anonim organizator al universului cunoașterii*. În: *Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării*, pp. 8-13
2. Schallier, Wouter (2007). *Why organize information when you can find it: UDC and libraries in an Internet world*. Disponibil la: <http://www.udcc.org/seminar07/presentations/schallier.pdf>
3. www.bcub.ro

Laboratorul de informatică și profesioniștii săi

*Olimpia Curta
BCU „Lucian Blaga” – Cluj
E-mail: pia@bcucluj.ro*

Încercând să refac drumul parcurs până la înființarea Laboratorului de Informatică, am realizat, încă o dată, ce înseamnă informația primită la timpul potrivit și cum un om poate schimba destinul altor oameni, care la rândul lor vor influența viitorul multora, formând astfel o „pânză de păianjen” de influență.

După marele pas făcut de România în decembrie 1989, ne-am trezit dintr-o dată la lumină, la libertatea pe care nu o cunoșteam și nu știam cum să o folosim. Cei mai isteți, cu inițiativă, informați, de multe ori cu abilități și posibilități de manevrare a colectivităților, au trecut la privatizarea marilor întreprinderi, creând adeseori haos privind locurile stabile de muncă. Ceilalți, în special intelectualii și profesioniștii mai puțin abili în jocul de a schimba lumea așteptau marile schimbări sau încercau să-și schimbe locurile de muncă în altele, cu speranța de mai bine și de siguranță a zilei de mâine.

Mă aflu la acea vreme ca programator la Centrul de Calcul al Combinatului de Utilaj Greu din Cluj, instituție mamut care, din primele luni ale lui 1990, a început să se destrame. Unele sectoare mari încercau să se desprindă formând întreprinderi mai mici, luând și personal specializat din compania mamă. Centrul de Calcul se clătina și el, personalul de execuție făcându-și griji cu ce avea să se întâmple.

Pe acea vreme, Biblioteca de Matematică avea un calculator Coral 4021, din generația minicalcutoarelor care puteau lucra în mod interactiv cu mai multe terminale. Era tocmai tipul de calculator pe care aveam specializarea.

Coincidența a fost că, în noiembrie 1990, BCU Cluj a scos la concurs mai multe posturi de bibliotecar, 2 fiind la Biblioteca de Matematică, informație primită de la inimosul bibliotecar de pe atunci dl. Simion Răchită. Probele au constat din catalogare, clasificare, legislație, limba străină și probă de bătut la mașina de scris, proba cea mai grea pentru mine, și cu nota cea mai mică, fiind prima dată când utilizam un astfel de echipament (neășteptat pentru cineva care utiliza un editor de texte pe calculator!).

Decizia de a părăsi Centrul de Calcul am luat-o foarte greu, influențată mai mult de soțul meu și de dl. Răchită, sigur și de instabilitatea care apărea la orizont la acel loc de muncă.

Am început activitatea la Biblioteca de Matematică, la secția de publicații periodice, din 1 martie 1991; la secția de cărți se afla domnișoara

Lucia Cîmpean, cu studii de informatică și ea. Împreună am participat la cursurile pentru formarea bibliotecarilor din luna aprilie 1991.

Familiarizarea cu activitatea de bibliotecă mi-a schimbat optica privind complexitatea acestei munci și posibilitățile ei de automatizare. Percepția că este o muncă ușoară, în care bibliotecarul dă sau ia cartea și impresia că pentru automatizare este suficientă o listă de cărți și o listă de cititori care se pun în relație atunci când se efectuează împrumutul este una total eronată: cele două componente implică multe aspecte nesesizabile la prima vedere și presupun respectarea unor standarde, rigurozitate, chiar și creativitate.

Informatizarea bibliotecilor din România după 1989 nu a stat nici în atenția forurilor răspunzătoare de biblioteci din cadrul celor două ministere, nici a altor foruri implicate în procesul de comunicare a informației din țara noastră. Singura bibliotecă dotată cu tehnică de calcul în anii '80 a fost Biblioteca Națională.

Bibliotecile universitare mari au încercat din primii ani după revoluție să-și găsească surse de finanțare pentru dotarea cu echipamente și să înceapă procesul de automatizare a activităților specifice. Nu a existat nici o colaborare la nivel național, fiecare bibliotecă încercând să fie prima care realizează ceva pe acest segment. Doar în martie 1995 a fost publicat de către dl. Berceanu, director al BN, un proiect pentru informatizarea bibliotecilor din România, care, din păcate, nu a avut nici un ecou.

Ce s-a întâmplat la BCU Cluj?

În primăvara anului 1992 la sediul central al bibliotecii au fost organizate niște cursuri de inițiere în utilizarea calculatorului, susținute de către Anita Breland, bursier Fullbright din SUA. La sfârșitul programului de instruire, d-na Breland a donat bibliotecii programul ProCite v. 1.4 pentru gestiunea bazelor de date bibliografice.

La inițiativa lui Bob Viorica, bibliotecar la Serviciul de documentare, am făcut o vizită domnului Papahagi, profesor universitar la Facultatea de Filologie, care avea un laborator de informatică dotat cu microcalculatoare. În urma vizitei, în vara aceluși an, împreună cu o echipă de entuziaști care lucrau în bibliotecă am avut șansa de a implementa programul ProCite și de a lucra câteva ore pe zi pentru crearea unor baze de date bibliografice.

În paralel, s-au început investigațiile pentru posibilitățile înființării unui Oficiu de Calcul în cadrul bibliotecii. Un moment foarte important pentru finalizarea acestui deziderat a fost vizita la ministerul de resort, vizită făcută de d-na Bob și subsemnata, în care am obținut două "ponturi" importante, furnizate de dl. Chichernea de la Direcția de Informatizare. Primul sfat era să nu fie solicitate posturi noi, ci transformate posturile

ocupate de persoanele care au pregătire în tehnica de calcul, iar al doilea era să alegem denumirea **Laborator de Informatică**, nu *Oficiu de Calcul*, fiind “la modă” în acea vreme înființarea laboratoarelor de cercetare.

Menționez că, documentația s-a întocmit specificând că BCU Cluj are deja în dotare un calculator PC (AT 386 DX/ 40 Mhz, 4 MB RAM, HDD 120 MB), donație obținută de d-na Bob de la dl. Karl Noswitz.

Demersurile noastre au dat rezultat, așa că din **1 septembrie 1992** a apărut pe statul de funcțiuni un departament separat sub denumirea de **Laborator de Informatică**. Ca locație de desfășurare a activității au fost distribuite două săli, din spațiul destinat locuinței administratorului bibliotecii, situate în curtea interioară a sediului central.

Personalul din Laboratorul de Informatică

BCU Cluj a avut șansa ca la începerea procesului de automatizare să aibă în cadrul personalului existent bibliotecari absolvenți ai unor instituții de profil informatic. Astfel că acest grup a intrat în componența Laboratorului de Informatică, alături de Viorica Bob, începând procesul de automatizare cu o experiență atât de informatician, cât și de bibliotecar. Echipa a fost formată din:

- *Olimpia Curta*, **analist-programator/șef laborator, fost bibliotecar la Biblioteca de Matematică**
- *Luminița Tomuța*, **programator (până la 01.07.1998), fost bibliotecar la Biroul de clasificare**
- *Lucia Cîmpean*, **inginer de sistem, fost bibliotecar la Biblioteca de Matematică**
- *Viorica Bob*, **redactor (până la 01.03. 1993), fost bibliotecar la Serviciul de documentare**
- *Mihai Florea*, **programator ajutor,**

Din 20 oct. 1993 s-a adăugat echipei *Elena-Angela Abrudan*, ca programator, precum și alți specialiști care pe parcurs ne-au părăsit. Aceștia au fost:

- *Carmen Nemeti (Istrate)*, **programator ajutor, 01.06.1993 – 01.12.1998**
- *Florentina Pop Moldovan*, **programator, 01.06.1998 – 01.03.2001**
- *Florin Chelaru*, **inginer de sistem, 01.11.1998 – 01.03.2004**
- *Felician Cistelescan*, **programator ajutor, inginer de sistem, 01.10.2000 – 14.04.2008**

- *Bogdan Trifu, inginer de sistem, 01.03.2004 – 20.02.2006*
- *András Györfi, inginer de sistem, 01.03.2004 – 01.06.2006.*

Perindarea atâtor persoane a îngreunat munca celorlalți (cei stabili și loiali), nu numai prin preluarea mai multor activități, dar și prin timpul acordat celor noi veniți pentru familiarizarea cu activitățile din bibliotecă, a echipamentului utilizat și a personalului deservit.

Primele activități

La început, activitatea specialiștilor IT a constat în: analiza serviciilor, informarea în privința sistemelor de bibliotecă, crearea și implementarea de aplicații proprii, asistență pentru crearea bazelor de date bibliografice în ProCite 1.4, editare și tehnoredactare, întocmirea de proiecte și instruirea colegilor bibliotecari.

Un rol important l-a avut achiziția și implementarea echipamentelor de specialitate, astfel că în anul **1993** s-a construit prima rețea de calculatoare de tip magistrală, de 10 Mb/s, pe cablu coaxial (un server GULIPIN PC AT 486/33 Mhz, 16 MB RAM, HDD 420 MB + 3 stații PS/1, cu sistemul de operare în rețea Novell 3.11); concepția și punerea în funcțiune au fost realizate cu resurse umane proprii (la cablare dl. Mihai Florea fiind ajutat de electricianul instituției, dl. Gheorghe Abrudan).

Evenimente importante

Automatizarea activităților specifice de bibliotecă a început prin utilizarea programului ProCite 1.4 pentru baze de date bibliografice, la început în sediul central la Serviciul de documentare, iar mai târziu, după dotarea filialelor cu calculatoare, pentru evidența publicațiilor de la aceste biblioteci; responsabile de această activitate au fost subsemnata și d-na Luminița Tomuța.

Lipsa unui sistem integrat de automatizare și lipsa banilor ne-a determinat să începem automatizarea activităților de bază (catalogare și achiziție) prin utilizarea editoarelor, crearea și implementarea de aplicații proprii, unele utilizate până în ultimii ani (programul de achiziție până în 2007, iar cel de schimb internațional rulează și în prezent).

Chiar de la înființarea laboratorului, pentru serviciul de resurse umane și cel de contabilitate s-a implementat o aplicație de personal-salarizare, aplicație creată de Olimpia și Dumitru Curta dinainte de 1992, fiind doar adaptată bibliotecii.

Voi enumera aici evenimentele importante din procesul de informatizare a BCU Cluj, subliniind cele care au avut efect direct pentru beneficiarii noștri:

- 1993 evidență cărți și periodice, editare fișe de catalog în WordPerfect 5.1, acces pentru public la CD-ROM-uri prin intermediul unui calculator PS/2 instalat în Sala de referințe;
- 1994 implementarea sistemului de bibliotecă VUBIS – modulul de catalogare, crearea în FoxPro 2.6 a unei aplicații pentru activitatea de schimb internațional;
- 1995 conectare la Internet pe linie telefonică dedicată către Universitatea Tehnică din Cluj (integrare în RoEduNet);
- 1996 acces la *catalogul on-line* OPAC – VUBIS, împrumut automatizat, Internet pentru public cu *acces la baza de date abonată Academic Dialog*;
- 1997 rețea „stea compusă” pe cablu torsadat cat.5e
- 1999 implementarea sistemului integrat de bibliotecă ALEPH 500, webOPAC, conectare la Universitatea “Babeș-Bolyai” prin fibră optică;
- 2000 *Sală multimedia*, acces la bazele de date abonate *Info Trac și EBSCO*, *12 reviste electronice*, *punct ONU*, *baza de date de la biblioteca Regensburg*, *baze de date bibliografice proprii pe Internet* (prin aplicația Reference Web Poster);
- 2001 conectare cu abonament la Internet prin provider-ul DNT, pe antenă radio;
- 2002 conectare cu abonament la Internet prin provider-ul RDS, pe fibră optică;
- 2003 acces la baza de date *JSTOR. Arts Science Collection*, achiziționarea bazei de date legislativă Lex;
- 2004 acces la *BD ProQuest* (în consorțiu format din cele 4 BCU-uri), *CD-ROM-uri cu baze bibliografice proprii*;
- 2005 BD SpringerLink, catalogul virtual românesc S&T;
- 2006 BD ale Băncii Mondiale, 2 calculatoare pentru nevăzători;
- 2007 BD EBSCO, SCOPUS ș.a., rețele wireless pentru profesori și cercetători;
- 2008 acces la Internet cu laptop propriu pentru studenți, acces la biblioteca digitală.

Toate aceste activități au presupus mult efort din partea profesioniștilor IT exprimat prin cunoștințe de specialitate noi, creativitate, dăruire și multă răbdare cu colegii și utilizatorii bibliotecii.

Cursuri cu bibliotecarii

Membrii Laboratorului de Informatică au organizat sesiuni de instruire a colegilor bibliotecari încă din primii ani de activitate desfășurată în cadrul bibliotecii.

Primele cursuri au fost organizate pe departamente, în funcție de dotarea cu tehnică de calcul și a activităților care se automatizau.

Deoarece s-a observat nevoia unei organizări mai generale, începând din anul 1995, timp de 3 ani s-au desfășurat cursuri și seminarii pe parcursul lunii septembrie cu teme: calculatorul PC, sistemul de operare DOS 6.2, utilitarul Norton Commander, procesorul de texte WP 5.1, rețea, programul pentru baze de date bibliografice ProCite, interfața grafică Windows 3.11, editorul Word 6.0, sistemul de bibliotecă VUBIS – catalogare și OPAC, CD-ROM-uri și Internet. Planificarea era făcută pe baza unor chestionare distribuite în luna iunie, iar gruparea pentru seminarii se făcea pe grupe de începători și avansați.

După 1998 aceste cursuri au fost sistate, odată cu absolvirea primei promoții a Colegiului de biblioteconomie din cadrul Facultății de Istorie a Universității „Babeș-Bolyai” Cluj. Studenții acestui colegiu beneficiau de 6 cursuri de informatică, ceea ce le asigura un start în utilizarea calculatorului, cu accent pe activitățile automatizate din bibliotecă.

Observând că personalul din Laboratorul de Informatică este totuși foarte solicitat pentru multe intervenții cauzate de necunoașterea unor proceduri elementare în lucrul cu calculatorul, am reluat instruirea bibliotecarilor sub forma unor cursuri–seminarii, organizate în perioada 13-16 februarie **2001**. Au participat 32 de persoane, planificate pe 3 grupe, iar temele au fost: sistemul de operare Windows, Norton Comander, utilitarul Windows Explorer, editorul CorelWp, arhivări, devirusări, Internet, limbajul de programare FoxPro.

Idea că bibliotecarii trebuie să se descurce (cei tineri aveau absolvită școala de biblioteconomie, iar ceilalți au avut ocazia să participe la cursuri în primii ani) a dus iarăși la sistarea cursurilor. Totuși, în perioada 20-24 septembrie **2004** au avut loc cursuri sub formă de asistență, ținute în sala de calculatoare, dar cu participare neplanificată și nerestricționată, având temele: identificare calculator PC, rețea – mape de rețea, întreținere calculator (curățire, optimizare, antivirus), casări, decont schimb, Excel – statistică ALEPH, Word, Aleph – parametrizare, identificare și extragere bibliografii din Aleph.

Deoarece domeniul IT este foarte schimbător, am considerat că organizarea cursurilor și a seminariilor planificate este necesară nu numai pentru instruirea bibliotecarilor, dar și pentru „protejarea” puținilor membri

ai Laboratorului de Informatică ce cu greu mai fac față activităților de execuție, a instruirii personale, dar și a intervențiilor multiple. Astfel că, în iunie 2007 au fost distribuite chestionare cu temele: calculatorul PC, Windows, Windows Explorer, rețea, viruși și programe antivirusi, Word, Excel, PowerPoint, CD-ROM și DVD, Internet și Intranet, documente electronice și catalogul virtual românesc. S-au înscris 93 de persoane, care au participat la instruire în perioada 17-27 septembrie; acestea au fost grupate pentru seminarii pe filiale și sediul central, precum și după temele de interes.

Seriile de cursuri din perioada 1995-1999 au avut ca instructori toți specialiștii IT din laborator, iar cursurile desfășurate în anii 2001, 2004 și 2007 au fost susținute de Olimpia Curta, Lucia Hosu (fostă Cîmpean) și Angela Abrudan, care au pregătit și suporturi de curs, postate din timp pe pagina de Intranet.

Programe-proiecte

Din punct de vedere uman, procesul de automatizare implică, pe lângă dotarea cu noi cunoștințe a personalului, și schimbări în mentalitate și în comportament.

Un mare rol în schimbarea mentalității personalului l-au avut participările la cele cinci programe-proiecte organizate la nivel național, dar și cu parteneri străini, în cadrul cărora au plecat în străinătate 24 persoane. Acestea au fost:

- TEMPUS JEP 3764-92/1 *Upgrading Library and Information Sciences in Romania, 1992-1995*, mobilitate 4 persoane în Olanda și Belgia, dotare: server Pentium DEC, 4 stații DEC 486, două cititoare de barcod și sistemul integrat de bibliotecă VUBIS v. 3.1 pentru 12 utilizatori;
- TEMPUS JEP 9596 *Restructuration de la gestion des bibliothèques universitaires roumaines, 1996-1998*, în valoare de 100.000 EURO, mobilitate 13 persoane în Franța și Spania (64 de săptămâni), dotare: 1 retroproiector EPSON, 1 switch, 1 turn CD-ROM cu șapte unități, imprimantă de generare barcod, o cameră foto digitală, 5 HUB-uri, 7 modeme, tester de rețea, dispozitiv de etichetat, 2 cititoare de barcod și 800 m de cablu torsadat;
- Phare – HER RO9601 *Higher Education Reform Programme, 1996-2001*, mobilitate 1 persoană, dotare: 44 de calculatoare și 8 modeme;

- Leonardo Da Vinci - RO/2000 PL85185/ex *Mise a niveau des services pour le public des bibliothèques universitaires, formation des formateurs, 2000-2001, mobilitate 4 persoane în Italia;*
- NUSIDOC-S&T - *Sistem național unitar de informare și documentare științifică și tehnică – unificarea sistemelor de biblioteci, 2004-2006, mobilitate 2 persoane (1 în Italia și 1 la Conferința ICAU de la Londra din 2005), dotare: 1 laptop, 25 calculatoare desktop și 1 licență de protocol Z39.50.*

Rezultatul final al proiectului este un portal cu o interfață ce permite căutarea în cataloagele on-line ale instituțiilor participante, căutarea în resursele electronice abonate ale acestor instituții, precum și relaționarea cu alte surse de informare prin intermediul serviciului SFX. Ulterior finalizării proiectului au mai fost integrate și alte biblioteci, sistemul devenind astfel o rețea de biblioteci românești pentru știință și tehnologie – Romanian Library Network Science & Technology – un adevărat catalog virtual românesc.

ROLiNeST
 Romanian Library Network Science & Technology

Căutare Rapidă | Căutare bază de date | Căută revista electronică | MetaCăutare | Spațiul meu

Căutare Rezultate

Rezultate Căutare Rapidă

Căută pentru "Subiecte(automatizare biblioteci)" în "Bibli. universitare, cercetare (RO)" găsite 111 Rezultate

Afișare în tabel Afișare prescurtată Afișare integrală Sortare după: Incidentă

Nr.	Relevanță	Autor	Titlu	An	Baza de date	Acțiune
1	100%	DRAGOTA, Joana	A.informatiza. informatizare	2004	B.C.U. Iasi	[Icone]
2	100%	SAPP, Gregg	Access services in libraries	1992	B.C.U. Cluj	[Icone]
3	100%	PIESCHEL, Katrin	Anwendungssoftware für Bibliotheken	1996	B.C.U. Cluj	[Icone]
4	100%	DUCHEMIN, Pierre-Yves	Acta Informatizării unei biblioteci	1990	B.C.U. Cluj	[Icone]
5	100%	MOLDOVEANU, Maria	Biblioteca milenului trei	1993	B.C.U. Iasi	[Icone]
6	100%	VASILESCU, Emil	Creativitatea și imaginația- determinante ale modernizării	1997	B.C.U. Iasi	[Icone]
7	100%	WOOD, Joanna	European directory of software for libraries and information centres	1993	B.C.U. Cluj	[Icone]
8	100%	MATEI, Dan	Informatizarea (ba chiar internetarea) bibliotecilor - sunt singii pentru o reformă necesară a bibliotecilor din România	1997	B.C.U. Iasi	[Icone]

1-10 de 68 înregistrări găsite (regăsește) MetaCăutare << Anterior Următor >>

Temă: Bibliotecilor (13), Librăresc (12), Bibliotecă (5), Bibliotheken (4), Biblioteci (3)

Date: L. 99 (2), 2006 (2), 1999 (3), 1998 (5), 1997 (3)

Șansa de a vizita alte biblioteci din străinătate ne-a fost oferită și de Biblioteca ETH Zürich, prin domnul director dr. Wolfram Neubauer; astfel că, în 2003, 8 persoane din BCU Cluj au vizitat câteva biblioteci elvețiene cu o mare experiență în ceea ce privește automatizarea activităților specifice și cu servicii pentru utilizatori din cele mai moderne.

La proiectele enumerate mai sus se adaugă cele individuale (ca instituție) finanțate de SOROS pentru diferite dotări cu tehnică de calcul și de comunicații:

- *Conectarea la rețele de comunicații internaționale (INTERNET)*, 1995, dotare: 1 server Internet și două modeme;
- alte proiecte: 10 calculatoare (4 în sediul central și 6 la filiale), 1 modem, upgrade la sistemul de operare în rețea Novell de la v. 3.11 pentru 20 de utilizatori la 4.1 pentru 50 de utilizatori, licență pentru limbajul de programare FoxPro 2.6 și licență pentru programul ProCite v. 2.2.

Sigur că, la capitolul proiecte am avut și eșecuri, ceea ce ascunde multe săptămâni de muncă a celor din Laboratorul de Informatică, alături de alți bibliotecari inimoși doritori de progres, chiar dacă era doar muncă voluntară. Un astfel de proiect (regretat și azi) a fost cel din 1995 când am întocmit documentația pentru crearea unui catalog colectiv la nivel de Cluj, care urma să unească prin fibră optică toate bibliotecile și institutele de cercetare din acest oraș. Licitația a fost câștigată de 4 biblioteci din Timișoara, pe considerentul că la acel moment unele biblioteci din Cluj aveau deja sisteme de automatizare (BCU, Biblioteca de Medicină și Biblioteca județeană).

Revenind la partea bună a lucrurilor, așa cum reiese de mai sus, din aceste proiecte am câștigat posibilitatea de a avea tangență cu alte „lumi” mult mai evoluate d.p.d.v. al automatizării, am întâlnit oameni foarte deschiși, cu alte mentalități, noi fiind la scurt timp după „întâlnirea” cu democrația.

La acest beneficiu s-au adăugat dotările hard și soft, care au completat (de multe ori chiar au depășit) alocarea bugetară obținută în anii respectivi pentru echipamente IT.

În ultimii ani lucrurile s-au mai schimbat, forurile superioare au realizat nevoia unei dezvoltări a structurilor de informare și documentare, ceea ce s-a concretizat în sume de bani semnificativ mărite. Astfel, BCU Cluj a obținut în 2007 suma de 8 miliarde de lei vechi, pe baza a două proiecte susținute la MECT: **Enter Transylvania** și **Modernizarea și extinderea proiectului de informatizare**.

Dotarea IT actuală

Cu mult efort din partea specialiștilor din Laboratorul de Informatică și cu o largă deschidere acordată de conducerea bibliotecii, dotarea BCU Cluj cu tehnică de calcul și de comunicații a ajuns să fie una dintre cele mai avansate, în comparație cu celelalte biblioteci din România.

Componenta *hardware* din sediul central al bibliotecii este formată din: 8 servere, 167 calculatoare-stații de lucru, 26 imprimante, 9 scannere, 8 cititoare de barcoduri, 3 copiatoare și 1 înfoliator.

Bibliotecile filiale sunt, în majoritate, biblioteci ale facultăților din cadrul Universității „Babeș-Bolyai”; ele au în dotare: 89 calculatoare ale BCU, 55 calculatoare ale UBB, 31 imprimante, 38 cititoare barcoduri, 18 înfoliatoare și 4 copiatoare.

Din serverele aflate în dotare doar 3 sunt calculatoare PC modeste, celelalte 5 fiind servere de firmă (1 IBM și 4 DELL) achiziționate în ultimii 2 ani, cu memorii RAM de 2-4 GB, capacitate de stocare de 1 TB și având ca sisteme de operare Linux (pe 6 dintre ele), Windows 2003 și Windows NT. Acestea sunt utilizate pentru sistemul integrat de bibliotecă Aleph, Aleph back-up, Internet, firewall, baze de date bibliografice, documente electronice, baze de date FoxPro și lista de discuții.

Trebuie menționat că din cele 311 calculatoare, 107 sunt destinate publicului pentru consultarea catalogului on-line, a bazelor de date bibliografice proprii și a bazelor de date abonate.

Calculatoarele aflate în bibliotecile filiale sunt integrate în rețelele facultăților aferente și au legătura Internet prin intermediul RoEduNet. Din această cauză, administrarea lor este uneori greoaie, fiind „subordonate” restricțiilor puse de inginerii de sistem ai UBB.

Toate calculatoarele din sediul central sunt conectate în rețea și la Internet, biblioteca având *două legături pe fibră optică la Internet*, una gratuită la RoEduNet prin conectarea la UBB și una contra cost prin provider-ul RDS.

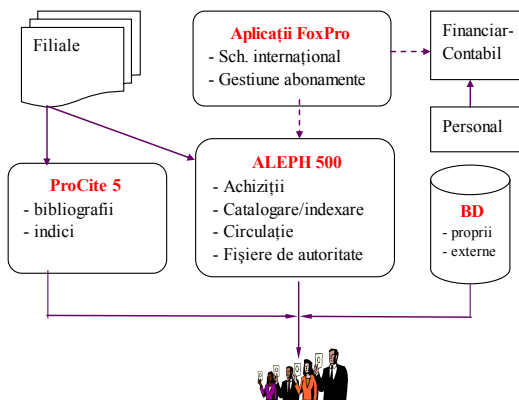
Așa cum am menționat și la început, prima rețea de calculatoare din bibliotecă a fost construită pe cablu coaxial de 10 Mb/s, cu o topologie de tip magistrală. Acest lucru a fost un mare „coșmar” pentru personalul IT, datorită căderii întregii rețele în cazul în care unul din echipamente (calculator, conector) era defect sau deconectat. Participarea la al doilea program Tempus ne-a permis studierea altor tipuri de rețele, astfel că în anii 1997-1998 am construit o rețea structurată, de tip stea compusă, pe cablu torsadat UTP de categorie 5, cu viteza de 100 Mb/s. Sigur că această schimbare s-a făcut treptat, multe segmente neputând fi trecute automat pe noua structură, ci utilizând plăci de rețea și hub-uri de 10/100 Mb/s.

Noua rețea a fost realizată de firma *MicroInformatica*, dar au participat și Mihai Florea și Dumitru Curta. Avantajul participării specialiștilor din instituția în care se realizează un astfel de proiect este unul imens, problemele apărute ulterior putând fi rezolvate fără asistență externă.

Noua topologie de rețea și-a dovedit eficiența în scurt timp, dar și de-a lungul timpului, nu numai prin viteza mărită de zece ori, dar și prin localizarea și rezolvarea întreruperilor, acestea fiind în majoritatea lor doar la nivel de o stație sau de un departament.

Componenta *software* este reprezentată în figura următoare:

După cum reiese din această figură sistemul integrat de bibliotecă Aleph 500 v. 16.2 (cu 44 de licențe pentru bibliotecari și 36 pentru public – webOPAC) nu se utilizează încă la întreaga capacitate: există segmente “acoperite” cu alte aplicații, ceea ce implică o relaționare mai slabă între unele departamente, precum și o administrare mai dificilă din punct de vedere al specialiștilor IT. Aceste neajunsuri sunt pe cale de soluționare, prin implementarea tuturor modulelor sistemului Aleph (responsabilități pentru Angela Abrudan și subsemnata) și prin începerea descrierilor analitice tot în acest sistem, nu în ProCite. Sigur că renunțarea la ProCite nu va fi posibilă imediat, cel puțin din două motive: avem filiale care au o mare parte din fondul de publicații în acest sistem, iar bazele de date bibliografice create în această aplicație pot fi sortate pe 6 nivele și pot fi completate cu diferiți indici, dacă se dorește o formă tipărită a lucrării bibliografice.

Dotarea hard și soft menționată mai sus ne permite să oferim beneficiarilor noștri următoarele instrumente de informare:

- **catalogul on-line Aleph** (web OPAC), care conține toate intrările de publicații din 1994, la care se adaugă alte înregistrări datorate procesului de retroconversie;
- **baze de date bibliografice interne**, create la Serviciul de documentare și la bibliotecile filiale, începând din anul 1992;
- **baze de date și reviste electronice abonate**, cu acces on-line prin intermediul Internetului, serviciu oferit din 1996 (în valoare de 121.081 EURO pe anul 2008);

- **CD-ROM-uri și DVD-uri** variate (atlase, enciclopedii, dicționare, baze de date ș.a.), din 1993;
- **pagina web de primire a bibliotecii (homepage)**, aflată la adresa <http://www.bcuculuj.ro>.

De menționat că prima variantă de pagină web a bibliotecii a fost creată în anul 1998 de dl. Mihai Florea, după stagiul de perfecționare din Franța, iar din anul 2000 a fost preluată de d-na Lucia Hosu.

Din anul 2003 webmaster este d-na Liana Brânzaș, bibliotecar la Sala multimedia (cu specializare postuniversitară pe acest domeniu). Din această pagină web sunt accesate și paginile web ale filialelor create de colegii de la aceste biblioteci, pagini supervizate de d-na Hosu.

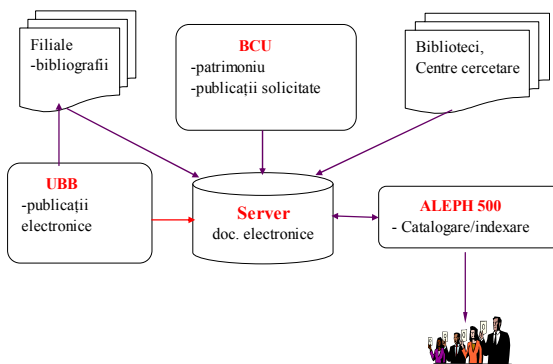
Pentru o mai bună informare a personalului bibliotecii, în anul 2005 a fost realizată de Lucia Hosu *pagina web de intranet*, cu informații diverse legate în special de domeniul biblioteconomic sau legate strict de biblioteca noastră; pagina se actualizează lunar cu statisticile obținute din sistemul Aleph.

Biblioteca digitală

Analiza tendințelor de dezvoltare din bibliotecile mari din lume și existența valoroaselor fonduri vechi documentare ale bibliotecii noastre m-au determinat ca la întocmirea proiectului pentru ocuparea postului de director

general adjunct, din decembrie 2004, să includ dezvoltarea unei **biblioteci electronice** de forma:

Lipsa de fonduri nu ne-a permis realizarea acestui obiectiv așa cum am fi dorit la acel moment, totuși în 2005 am primit ca donație de la ETH Zürich 2 scannere PS Minolta 3000 cu două calculatoare Pentium 1. Prin insistența Luciei Hosu s-a reușit punerea în funcțiune a unui scanner cu un calculator, ceea ce a permis testarea acestui nou tip de activitate. La scurt timp s-a început digitizarea ziarului *Gazeta de Transilvania*, cu ajutorul studentului Mihai Țilea, angajat temporar în depozit.

După scanarea câtorva numere, ne-am pus problema cum să le facem accesibile publicului, pornind de la catalogul on-line al bibliotecii. Ideea care mi-a venit în minte la acea vreme a fost să “legăm” toate numerele și anii prin pagini web, iar adresa electronică a paginii principale să fie menționată în descrierea bibliografică a titlului publicației din catalogul on-line. Această idee se putea pune ușor în aplicare deoarece Lucia Hosu este specialistă în pagini web, iar sistemul de bibliotecă Aleph este configurat pe formatul Unimarc pentru descrierile bibliografice (format convenit de bibliotecile universitare la întâlnirea de lucru de la Craiova din iunie 1999). Astfel, în câmpul 856 se trece adresa electronică a publicației (URL-ul paginii web), iar utilizatorul poate, cu un singur clic, să ajungă de la descrierea bibliografică din catalogul on-line la forma electronică:

Vizualizarea completă a înregistrării

Alegeți formatul: [Format standard](#) [Fisă de catalog](#) [Citare](#) [Nume campuri](#) [Etichete UNIMARC](#)

Înregistrarea 4 din 4

[◀ Previous Record](#) | [Next Record ▶](#)

Deținător	CUUCL, Cota: P.2638, Exista: 1838-1843, 1847, 1851-1873, 1876-1946; Serie nouă: an.151(1989)-166(2004); Lipsa: diferite numere
ISSN	1221-0110
Titlu	● Gazeta de Transilvania : ziar fondat la Brasov-1838
Nr. serial	An.1(1838)-An.109(1946); Serie nouă: An.151, nr.1(1989)-
Localitate	● Brasov
An	1838-
Descriere fizică	; 42 cm.
Limba	rum
Note generale	Completări, la cota Sion P.16 si M.P.326(microfilme)
Note la titlu	● in 1848: Gazeta Transilvania între 1849-1946: Gazeta Transilvaniei. De la nr.40(1943) apare împreună cu: "Foale pentru minte, inimă : literatură. Seria 2.
Subiect	● Reviste de cultură
Loc publicare	● România Transilvania Brasov
Adresa electronică	● http://www.gtbv.ro ● http://www.bcucluj.ro/re/ziare/ Numere digitizate din anii: 1838, 1839, 1841, 1843, 1847, 1851, 1852

Address <http://documente.bcucluj.ro/transilvania/>

Biblioteca Digitala - Pagina web
BCU "Lucian Blaga" - Pagina web

Despre Gazeta de Transilvania

ANUL 1838

ANUL 1839

ANUL 1841

ANUL 1843

ANUL 1847

ANUL 1851

ANUL 1852

GAZETA DE TRANSILVANIA

Home - Biblioteca Online
 BCU "Lucian Blaga" - INTRANET
 BCU "Lucian Blaga" - Pagina web

GAZETA DE TRANSILVANIA

ANUL 1838

IANUARIE	FEBRUARIE	MARTIE	APRILIE	MAI	IUNIE	IULIE	AUGUST	SEPTEMBRIE	OCTOMBRIE	NOIEMBRIE	DECEMBRIE
	Nr.1	Nr.10	Nr.13	Nr.1	Nr.4	Nr.6	Nr.10	Nr.14	Nr.19	Nr.24	
	Nr.2	Nr.5	Nr.11	Nr.14	Nr.2	Nr.7	Nr.11	Nr.15	Nr.20	Nr.25	
	Nr.3	Nr.6	Nr.12	Nr.15	Nr.3	Nr.8	Nr.12	Nr.16	Nr.21	Nr.26	
		Nr.7	Nr.16	Nr.4	Nr.9	Nr.13	Nr.17	Nr.22			
		Nr.8		Nr.5			Nr.18	Nr.23			

Copyright 2005. Biblioteca Centrala Universitara "Lucian Blaga" Cluj-Napoca

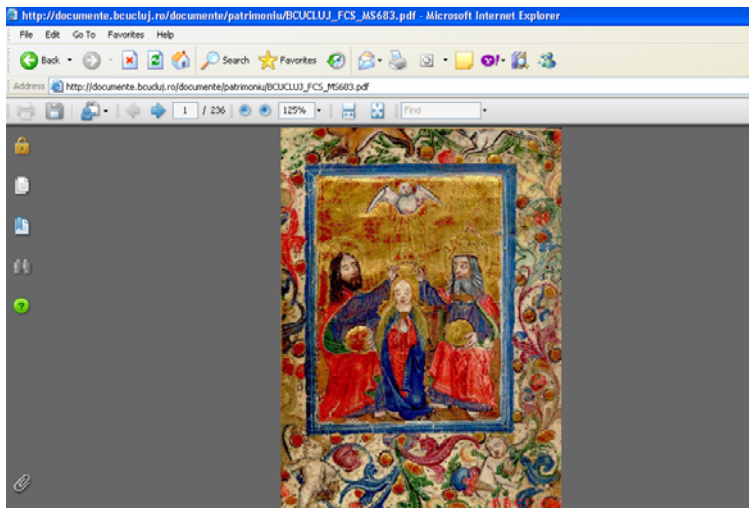
Încă din acel an, 2005, am studiat documentații privind modalitățile de scanare și posibilitățile de stocare a documentelor electronice, stabilindu-ne unele reguli, care au fost gândite doar din perspectiva lecturii parcurse în

acest domeniu, nici un membru din laborator neavând șansa de a vedea pe viu cum se desfășoară un astfel de proces.

În paralel, împreună cu alți colegi din bibliotecă, am propus și am întocmit proiecte care prevedeau digitizarea unor fonduri din bibliotecă, încercând să obținem finanțare pentru o dotare corespunzătoare începerii procesului de digitizare.

Rezultatele au fost negative până la prezentarea la MECT a celor două proiecte, în februarie 2007. Din finanțarea obținută, au fost achiziționate 3 scannere (1 scanner SMA10 de format A0 și 2 scannere Epson 10000 de format A3), ceea ce ne-a permis începerea procesului de digitizare în flux continuu, din ianuarie 2008.

Dotarea cu aceste echipamente face posibilă obținerea de documente electronice de calitate superioară, ceea ce va permite ulterior crearea unor “biblioteci electronice specializate” (de ex. imagini de personalități din Transilvania) și dezvoltarea unor servicii noi pentru publicul din sfera de cercetare pe domeniul socio-uman și nu numai.

Așa cum am menționat mai sus, publicațiile digitizate pot fi accesate din catalogul on-line prin evidențierea adresei electronice a paginii web de prezentare pentru periodice, respectiv a fișierului PDF pentru publicațiile monografice.

Am considerat totuși necesară evidențierea lor și direct din pagina web a bibliotecii prin accesarea unor pagini web cu liste ale publicațiilor

digitizate, în prezent gruparea făcându-se pentru fondul de patrimoniu și periodice, la care se adaugă varianta electronică a lucrărilor editate în bibliotecă.

Vizualizarea integrală a documentelor în formă digitală se face doar din rețeaua internă a bibliotecii.

Din această vară s-a început și digitizarea fișelor de catalog alfabetic vechi, fișe scrise de mână în format A5, care vor fi prezentate publicului în prima fază tot prin pagini web, pe o structură ierarhică pe trei nivele (temă de cercetare în acest moment).

Pentru toate documentele digitizate se păstrează atât imaginea electronică a fiecărei pagini, în format TIFF, cât și forma compactă a unui volum/număr, în format PDF. Fișierele obținute au o denumire unică, concepută după un model francez, dar adaptată pe parcursul primelor luni de digitizare, ceea ce ne permite stocarea lor pe un server fără a exista pericolul distrugerii lor prin suprascriere.

Stocarea atâtor fișiere care să fie accesibile on-line, dar și păstrarea lor pe termen cât mai lung ne-a pus în fața unei noi provocări; sperăm ca soluția găsită să fie implementată în toamna acestui an.

La problemele de stocare, totdeauna se vor adăuga cele legate de acces și securitate, teme greu de stăpânit având în vedere activitatea multor entuziaști creatori de viruși pentru calculatoare sau cea a hacker-ilor, mai ales cei români.

Specialiștii IT – problematică

Complexitatea muncii celor care asigură desfășurarea procesului de informatizare a unei biblioteci rezidă în cunoștințe de specialitate mereu în schimbare, la care se adaugă cunoștințe specifice activităților de bază din domeniul biblioteconomiei. Actualizarea permanentă a cunoștințelor de specialitate necesită o perfecționare continuă, care din păcate se face doar prin efort propriu; specializarea informaticienilor nu a beneficiat de susținere nici la nivel de instituție, dar nici la nivel național.

Nu trebuie uitat nici un moment că de calitatea și promptitudinea lucrărilor efectuate de noi depind majoritatea activităților din bibliotecă, ceea ce are efect atât asupra celorlalți colegi, cât și asupra beneficiarilor noștri direcți sau indirecti. Interacțiunea cu aceștia este o componentă suplimentară activității noastre, care produce un stres specific muncii cu utilizatorii.

Salarizarea personalului IT, ca primă metodă de apreciere a activității desfășurate, a lăsat de dorit foarte mult timp, mulți ani informaticienii având salarii mai mici decât bibliotecarii, ei fiind considerați personal-anexă. Odată cu apariția Legii bibliotecilor nr. 334 din 31 mai 2002, informaticienii au fost incluși în categoria personalului didactic auxiliar, ceea ce a permis acordarea sporurilor aferente.

Sigur că, pe lângă aprecierea bănească, au contat și celelalte forme de apreciere din partea conducerii bibliotecii, precum și din partea colegilor, chiar dacă acestea s-au rezumat de multe ori doar la simple afirmații.

Rezistența la inconveniente enumerate mai sus ne este dată de efectele benefice resimțite în urma muncii depuse, acea satisfacție care derivă din specificul activității noastre, precum și consolidarea unor relații de prietenie durabile între colegi.

Din lista de probleme legate de specialiștii IT nu ar trebui să omitem întrebarea privind *necesitatea existenței* unor astfel de profesioniști într-o instituție precum biblioteca, mai ales într-una de talia BCU Cluj.

Este adevărat că în anul 1996 la Montpellier, Franța, era doar o singură persoană informatician pentru toate bibliotecile universitare din acea localitate, situație compensată de servicii externe de specialitate și bibliotecari foarte buni utilizatori ai sistemelor implementate.

Dar care sunt problemele cu care se confruntă bibliotecile românești când vine vorba de informatizare? Să enumerăm câteva:

- personal cu slabe cunoștințe în utilizarea calculatorului și lipsit de rigoare în exploatarea aplicațiilor;
- sisteme de automatizare „la cheie” neadaptate la specificul românesc;

- reglementări rigide care ne obligă la evidențe și rapoarte care nu pot fi întotdeauna automatizate;
- suport bănesc insuficient, care nu permite achiziția unor sisteme performante, plata adaptării și întreținerii lor, respectiv finanțarea unei instruiți adecvate.

La toate acestea se adaugă o politică precară la nivel național, o colaborare sporadică între biblioteci, cu rare finalizări concrete, complete și de perspectivă.

Ne întrebăm deci care este viitorul acestor specialiști în bibliotecă ? Răspunsul depinde de mai mulți factori, dar pentru moment se poate observa progresul bibliotecilor care au personal angajat din acest domeniu.

Revin la profesioniștii din Laboratorul de Informatică, BCU Cluj, și doresc să menționez că în 2008 cei care asigură dezvoltarea și întreținerea echipamentelor IT (atât hard, cât și soft) sunt: *Olimpia Curta, Angela Abrudan, Lucia Hosu, Mihai Florea și Andrei Dragomir*, colaborator extern.

La aceștia se adaugă colegii care realizează procesul de digitizare: *Gheorghe Tasnádi, Felix Floca, Robert Getz, Dana Căprar*, fapt ce a dus la modificarea denumirii departamentului în ***Laborator de Informatică și digitizare***, de la 1 februarie 2008. Pentru digitizarea catalogului vechi a fost desemnată *Cristina Cătună*, din august 2008.

Noua formulă permite o bună integrare a componentei de digitizare în cadrul procesului de automatizare și de modernizare al bibliotecii. Sigur că, această componentă se va dezvolta având în vedere strategia actuală și de viitor a bibliotecii, ceea ce va permite constituirea unui departament separat axat doar pe activitatea de digitizare. Sunt convinsă că până atunci, noii membri se vor adapta cu succes atât în ceea ce privește buna desfășurare a acestei activități complexe, cât și în ceea ce privește integrarea într-un colectiv cu mare responsabilitate și dăruire sufletească, calități care, sper eu, se vor prelua în noua formulă de organizare.

În concluzie, pornind de la proverbul *Omul sfințește locul* și analizând evenimentele petrecute în biblioteca noastră pe parcursul ultimelor două decenii, consider îndreptățită afirmația *Performanța unei biblioteci moderne depinde (și) de profesioniștii săi !*

Fundamentele teoretice ale marketingului de bibliotecă

Ionel Enache
Universitatea din București
Email: ionel_enache@yahoo.com

În ultimul timp se manifestă un interes deosebit pentru marketing, pentru utilizarea principiilor, metodelor și instrumentelor sale în cele mai diverse domenii, de la cele economice, în care marketingul a apărut și s-a dezvoltat, la cele culturale care nu au ca obiectiv principal obținerea profitului. Creșterea autonomiei, amplificarea competiției pe piață, creșterea așteptărilor clienților și accesul mai larg la informare sunt câteva din motivele care au determinat acest fenomen.

Philip Kotler, personalitate marcantă a domeniului, introduce încă din 1969 ideea de marketing extins și în domeniile extraeconomice în vederea îmbunătățirii activității organizațiilor care realizează îndeosebi servicii cu caracter social, destinate satisfacerii nevoilor comunității umane fără a obține câștig comercial.¹

Organizațiile non-profit încep să fie din ce în ce mai conștiente de necesitatea utilizării metodelor și tehnicilor marketingului în activitatea lor în condițiile în care resursele financiare sunt insuficiente iar concurența tot mai dură. Marketingul le ajută să-și concentreze atenția asupra aspectelor esențiale din activitatea lor, să decidă cum să-și atingă obiectivele și mai ales cum să identifice, să anticipeze și să satisfacă în cele mai bune condiții nevoile și dorințele clienților.

Ca o specializare a marketingului general, ca variantă a marketingului non-profit și implicit a celui cultural a apărut marketingul bibliotecilor.

A vorbi despre marketing în bibliotecă pare multora ciudat. Marketingul – spun aceștia – este o problemă a structurilor economice, a căror activitate de bază este producția și care au ca scop fundamental obținerea profitului. Bibliotecile sunt instituții culturale, sunt servicii publice gratuite, a căror activitate este mai ales una de natură intelectuală unde calitatea contează mai mult decât cantitatea și în consecință nu este necesară o astfel de disciplină. O asemenea reacție ignoră schimbările care se produc în toate domeniile și implicit în biblioteci și succesul acestui concept.

Deși există multă confuzie și chiar o anumită rezistență, specialiștii sunt de părere că orientarea spre marketing duce la schimbare și ameliorare și

---

¹ KOTLER, Ph. *Strategic marketing for non-profit organisation*. New Jersey: Prentice Hall, 1982, p.12.

că marketingul este un factor transformator și de adaptare a ofertei documentare la nevoile utilizatorilor.

Chiar dacă utilitatea și facilitățile marketingului sunt incontestabile în activitatea de bibliotecă, este necesară o anumită prudență. Se impun alegeri cu caracter strategic, adecvare, adaptări, stabilirea elementelor ce trebuie preluate și renunțarea la cele improprii de la caz la caz. În acest sens J.M. Salaün este de părere că: „trebuie modificat principiul fundamental al marketingului ținând seama de misiunea serviciilor documentare și definirea pentru ele a unei strategii adecvate în sensul modificării relației bibliotecii (centre de documentare) cu utilizatorii și colectivitatea pentru care lucrează.”

Termenul de *marketing* a intrat deja în vocabularul nostru, deși au trecut mai puțin de 30 de ani de când este aplicat în biblioteci și servicii informaționale. Premisa de la care pornește marketingul este simplă: clientul se află în centrul activității fiecărei biblioteci. Ideea nu este nouă, specialiștii în biblioteconomie au susținut o astfel de filozofie chiar înainte de anul 1880. Astfel, în discursul său din 1876 la constituirea primei asociații de bibliotecari ALA (American Library Association) Samuel Green vorbea despre îmbunătățirea relațiilor dintre biblioteci și utilizatorii acestora. Câțiva ani mai târziu, în 1896, la o Conferință ALA Julien Stearn arăta necesitatea publicității pentru biblioteci. Încă de la începutul secolului XX, Andreas Schack lansa conceptul *extesion work* ca o cale de atragere a cititorilor, în special a copiilor către lectură. Chiar și clasicele legi ale lui Ranganathan, în anii 30 ai secolului trecut aveau în vedere ameliorarea relației dintre bibliotecă și cititori.

În prezent există o preocupare permanentă pentru a defini marketingul în general, dar și marketingul de bibliotecă. Majoritatea specialiștilor în biblioteconomie sunt de acord ca marketingul de bibliotecă înseamnă dezvoltarea căilor raționale de comunicare între cei care oferă serviciile de bibliotecă și cei care le cer.

Specialiștii noștri sunt din ce în ce mai preocupați de acest nou domeniu. Astfel, Camelia Boca propune următoarea definiție: „marketingul de bibliotecă este o activitate îndreptată către satisfacerea de dorințe și necesități și către o informare efectivă și eficientă a celor care alcătuiesc piața țintă”¹.

Într-un sens mai larg marketingul de bibliotecă înseamnă:

- punerea activă în serviciul nevoilor utilizatorilor reali și potențiali;
- ameliorarea și adecvarea permanentă la nevoile utilizatorilor pentru a asigura un grad sporit de satisfacție a acestora;

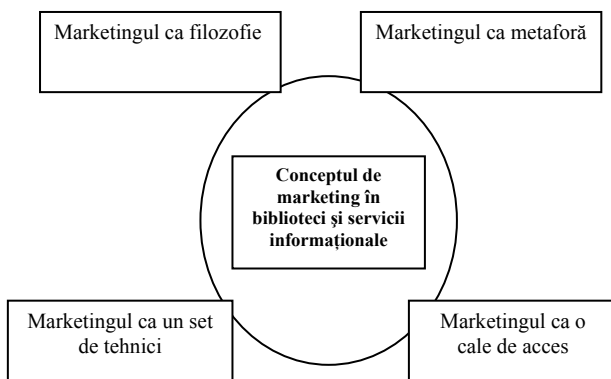
---

¹ BOCA, Camelia. *Marketingul în biblioteca universitară*. În: *Biblios*, nr. 6, 1998, p. 50.

- permanenta comunicare cu utilizatorii;
- evaluarea gradului de satisfacție a acestora, pentru a opera, imediat, ajustările și comunicațiile necesare în materie de ofertă informațională.

Specialiști indieni Dinesh K. Gupta și Ashok Jambhekar propun abordarea marketingului de bibliotecă pe mai multe direcții (fig. 1)¹:

1. Marketingul ca filozofie
2. Marketingul ca metaforă
3. Marketingul ca un set de tehnici
4. Marketingul ca o cale de acces

Abordări ale marketingului de bibliotecă

1. Marketingul ca metaforă

Există o dezbatere continuă dacă acele concepte derivate din lumea afacerilor pot fi transferate în organizațiile care oferă servicii publice precum universitățile, spitalele sau bibliotecile. Un argument împotriva acestei idei este acela că aceste structuri au finanțare diferită, obiective diferite și operează într-un mediu diferit. Dar dacă în trecut structura bibliotecilor putea mai lent să răspundă influențelor exterioare, acum ele sunt la fel de active ca organizațiile comerciale prin adoptarea unui marketing strategic și a prognozelor comerciale. Exemple ale acestei activități sunt: creșterea interesului pentru tehnicile de marketing, restructurarea serviciilor, producția de clipuri

¹ Dinesh K. Gupta; Ashok Jambhekar. *What Is Marketing in Libraries? Concepts, Orientations, and Practices*. In: *Information Outlook*, Vol. 6, No. 11, November 2002

publicitare. În același timp bibliotecarii sunt tot mai mult concentrați asupra unei bune reputații și unei imagini publice pozitive.

Satisfacția clientului este principala preocupare în procesul de marketing. Utilizatorii se vor întoarce și pentru alte servicii dacă sunt satisfăcuți, altfel vor căuta alte surse. De aceea organizația va trebui să evalueze permanent satisfacția clientului și fiecare bibliotecar va trebui să joace un anumit rol în maximizarea satisfacției. O bibliotecă va trebui să aibă suficientă înțelegere pentru utilizatorii existenți și potențiali pentru a fi prețuită de către aceștia. Iar această prețuire poate veni prin creșterea beneficiilor utilizatorilor. O cale în acest sens poate fi o anumită orientare a clientului care dorește să știe care este valoarea bibliotecii astăzi și care va fi evoluția acesteia în timp. Acest lucru este mai important în marketing chiar decât cunoașterea clienților în vederea disponibilizării surselor, serviciilor și tehnologiilor informaționale.

2. Marketingul ca filozofie

Filozofia este o căutare a adevărului. Filozofia biblioteconomiei cuprinde principiile fundamentale pe care practicile, tehnicile și activitățile bibliotecii și centrelor de informare se bazează. Aceste principii reprezintă un ghid pentru succesul biblioteconomiei și în același timp sunt mijloace pentru rezolvarea problemelor. Integrarea marketingului în serviciile de bibliotecă este binevenită deoarece întărește și reiterează valorile de bază și credințele profesiei în acest mediu aflat într-o permanentă schimbare.

Cea mai importantă credință despre biblioteci este aceea că scopul principal al acestora este de a furniza informații corecte într-un timp cât mai scurt. Realizarea acestui scop necesită reducerea barierelor de acces la informație, sporirea utilizării informației și autorizarea utilizatorilor de a avea acces propriu la informații în special prin folosirea tehnologiei moderne.

Abordarea marketingului din punct de vedere filozofic poate să ajute orice organizație să-și realizeze obiectivele pentru care a fost proiectată. În biblioteci și servicii informaționale marketingul poate ajuta la clarificarea unor aspecte ale muncii precum:

- concentrare pe obiectivele utilizatorilor și pe îndrumarea acestora la fiecare nivel;
- concentrare pe asigurarea unui mediu în care utilizatorii pot studia și lucra;
- credința că fiecare utilizator are nevoi, cereri și așteptării proprii atunci când vizitează biblioteca;
- sprijinirea utilizatorilor în dezvoltarea abilităților de căutare a informațiilor din diverse surse.

Marketingul serviciilor de bibliotecă nu este numai o chestiune de bani ci și de atitudine ale personalului și ale întregii organizații. Bunurile sunt folosite, dar serviciile sunt experimentate. Imaginea publică a serviciului se naște în primul rând din experiența oamenilor care au primit serviciul. Iar această imagine se cristalizează treptat.

Personalul bibliotecii reprezintă cea mai importantă resursă în marketing. Factorii esențiali ai succesului sunt atitudinea acestuia și angajamentul față de clienți, patroni sau angajați. Implementarea marketingului impune ca top managementul să stabilească conceptul de marketing și să împartă responsabilitățile între departamentele principale și restul organizației. Conceptul de marketing trebuie să ghideze toate funcțiile și departamentele bibliotecii și trebuie să fie înțeles de fiecare, de la șeful bibliotecii la bibliotecar. Acest proces trebuie să cuprindă și proiectarea unui sistem eficient de măsurare a satisfacției clienților.

Bibliotecarii trebuie să știe că marketingul serviciilor de bibliotecă nu este o funcție separată el aparține tuturor. El este un mod de lucru ci un mod de viață.

3. Marketingul ca un set de tehnici

Marketingul cuprinde o serie de tehnici care fac să funcționeze întregul proces. Acest proces presupune definirea obiectivelor, alegerea strategiilor în scopul realizării acestor obiective, stabilirea planurilor pe termen scurt (politicilor) și a acțiunilor care se impun. Următoarele sunt elemente cheie în marketing:

- o evaluare a clienților, ce servicii doresc acum și în viitor și ce beneficii așteaptă;
- o analiză a forțelor și slăbiciunilor (sau a punctelor forte și a celor slabe) bibliotecii;
- o evaluare a forțelor și slăbiciunilor bibliotecilor și agențiilor de informații concurente;
- o înțelegere clară a diferențelor reale dintre organizație și concurență;
- un plan de acțiune elaborat pe baza înțelegerii pieței și un set de acțiuni măsurabile care să ducă la realizarea obiectivelor.

Succesul utilizării acestor tehnici necesită, cercetarea pieței, strategii de preț, dezvoltarea produselor, managementul distribuției și comunicare.

Această abordare este orientată către concurență, ceea ce înseamnă că biblioteca trebuie să cunoască forțele și slăbiciunile pe termen scurt și lung ale altor biblioteci și agenții informaționale implicate în același câmp de activitate.

4. Marketingul ca o cale de acces

În marketingul serviciilor, abilitățile umane, atitudinea serviciului, resursele informaționale sunt mult mai apropiate de client decât în producție. În producerea bunurilor există o clară distincție între producător și distribuitor și între cel care vinde produsul și cel care cumpără. Dar în servicii, clientul este implicat în prestare serviciului și de obicei interacționează cu angajatul. Cumpărătorii de produse foarte rar văd fabrica unde a fost realizat produsul, în contrast, pentru cumpărătorii de servicii, prestarea are loc simultan cu consumul.

Există o mare interdependență între marketing și principalele procese din bibliotecă (achiziție, organizare și comunicare). Serviciile specifice acestor procese includ următoarele relații:

- strategia serviciile de bibliotecă trebuie să fie clar comunicată clienților;
- strategia serviciilor trebuie să fie cunoscută de toți angajați de la bibliotecarii implicații în circulație până la top management;
- menținerea consistenței serviciilor, strategia trebuie să includă sisteme în care se desfășoară permanent operațiile bibliotecii;
- sistemele organizaționale trebuie să sprijine personalul, iar impactul lor asupra clienților să fie înțeles.

Deși este o disciplină tânără, marketingul de bibliotecă și-a stabilit propriile funcții și principii.

Funcțiile generale ale marketingului pot fi adoptate și adaptate de către marketingul bibliotecilor. Excepție face maximizarea eficienței economice (a profitului) care deosebește fundamental marketingul bibliotecilor de cel comercial. Totuși, marketingul bibliotecilor are funcțiile sale specifice: cunoașterea cerințelor de informare ale utilizatorilor, ajustarea, adaptarea la aceste cerințe, comunicarea și promovarea, retroacțiunea.

Nu putem vorbi despre marketing de bibliotecă fără să facem referire la principiile marketingului documentar care ghidează întregul proces:

1. Biblioteca trebuie să vină în întâmpinarea utilizatorilor nu să-i aștepte pe aceștia să-și manifeste cerințele;

2. Relațiile cu utilizatorii trebuie să fie unele de deschidere, de ajutor, comunicare și schimb fructuos;

3. Evaluarea permanentă a nevoilor și a cererilor de informare prin cercetări, chestionare, întâlniri;

4. Elaborarea de produse și servicii documentare adecvate

5. Oferta documentară nu trebuie să se limiteze doar la fondurile interne, ci să facă apel și la sursele externe prin intermediul rețelelor;

6. Biblioteca trebuie să pună un accent tot mai mare pe inovare, creativitate, inițiativă;

7. Marketingul strategic trebuie să se încheie cu retroacțiuni, reevaluări, adaptări, „resetări” ale întregului proces.

Există numeroși factori care influențează marketingul de bibliotecă. Dintre aceștia, noile tehnologii, informația ca marfă și profitul acționează cu cea mai mare intensitate.

4.1 Noile tehnologii

Asediate de presiunea prețurilor în creștere, de restricțiile bugetare, de complexitatea muncii, bibliotecile au fost atrase de noua tehnologie.

Progresul tehnologic a fost spectaculos, în special în domeniul computerelor, incluzând posibilități de stocare și facilități de regăsire a datelor. Bibliotecile au ajuns repede să vadă în tehnologie un adevărat panaceu. Deși nici tehnologia nu s-a dovedit a fi salvatoare, cu siguranță este importantă. Aceasta a înzestrat bibliotecile cu posibilități imense de prelucrare a publicațiilor, a devenit o unealtă de neprețuit în managementul informațiilor, mai ales în activitățile de regăsire și stocare.

În mediul bibliotecilor este mai greu să recunoști insuficiențele tehnologiei, fiindcă principalul scop al managementului informațiilor (culegerea, prelucrarea, memorarea, regăsirea și transmiterea informațiilor) este îndeplinit. Un punct de vedere critic asupra tehnologiei și insuficiențelor ei a fost adus în discuție datorită presiunii constrângerilor bugetare.

Nu există nici un dubiu că automatizarea și tehnologia adiacentă permit stocarea unui număr mare de date, mai mult, prin telecomunicații și rețele, biblioteca are un acces mare, din ce în ce mai mare, la bazele de date externe. Tehnologia oferă cel mai puternic instrument în problemele referitoare la mânuirea datelor, stocare, acces, căutare, relaționare și regăsire. Astfel, și-a întărit biblioteca funcția sa de centru informațional, de resursă pentru cercetare. De fapt, prăpastia care se formează este cea dintre necesitățile bibliotecii și resursele financiare pe care le are la îndemână pentru că tehnologia modernă costă.

4.2 Informația ca marfă

Noile tehnologii de informare și telecomunicații modifică investițiile bibliotecilor. Cu cât se investește mai mult, cu atât se mărește numărul informațiilor iar serviciile devin mai rapide. Bibliotecile sunt nevoite să caute și să găsească noi metode și strategii care să întărească finanțarea. Serviciile oferite de biblioteci pot fi „comercializate”.

Pentru realizarea practică a economiei de piață este necesară conștientizarea acestor fenomene noi. Primul pas spre economia de piață este introducerea serviciilor plătite. Discuții lungi sunt generate de absolutizarea principiului gratuității serviciilor.

Tradiția impune o gratuitate deplină a serviciilor, ceea ce nu înseamnă că nu poate fi îmbunătățită oferta de servicii. Chiar dacă bibliotecile se schimbă, depășind faza tradițională, ele nu pot deveni un simplu serviciu de informare. Biblioteca ar un loc aparte ca sursă de informare și spațiu cultural cu virtuți formativ-morale de neocolit. Ideea reduționistă, conform căreia informația este o marfă ca oricare alta, provoacă unele simplificări, dar și periculoase alunecări de la rosturile largi ale bibliotecii de spațiu universal de cultură, cu adresă precisă în acțiunea sa și utilizatori pe măsură.

Trebuie subliniat faptul că nicidecum resursele bibliotecilor nu vor fi asigurate din activități proprii fără a atinge grav funcția fundamentală a instituției cărții și a dreptului cetățeanului la informare gratuită și la cultură.¹

Bibliotecile nu pot supraviețui pe principiile autogestunii. Ele, ca și alte instituții de cultură, au nevoie de subvenții. Dar tot mai evident este și faptul că numai cu banii alocați de stat sau de alte organe de finanțare nu este posibil să se asigure nivelul necesar al serviciilor bibliotecilor, să se satisfacă dorințele mereu crescânde ale utilizatorilor.

Majoritatea bibliotecilor însă nu percep informația ca pe o marfă, și acest lucru nu este legat numai de gratuitatea serviciilor de bibliotecă. Beneficiarul este pregătit să plătească mulți bani pentru o informație unică. În societatea noastră puține biblioteci posedă asemenea informații. În condițiile pieței este necesar să se culeagă și să se creeze informații care pot fi marfă. În prezent există multe posibilități pentru biblioteci să facă comerț cu servicii. Devin importanți acei beneficiari care plătesc serviciile de bibliotecă. Îndeosebi acești beneficiari trebuie descoperiți și trebuie aflate interesele lor în ceea ce privește informațiile.

Cerințele beneficiarului obligă biblioteca să rupă închistarea sa profesională, să se integreze cu alte instituții, să-și perfecționeze tehnologia și să pregătească informația într-o formă accesibilă pentru utilizator.

În pofida tuturor acestor modificări în viața bibliotecilor, aproape pretutindeni primirea gratuită a informațiilor a fost interpretată de beneficiari ca ceva ce li se cuvine. Dar de multe ori a apărut prejudecata „tot ceea ce este gratuit este fără valoare”.

Mai devreme sau mai târziu se va înțelege că informația trebuie plătită, totuși vor apărea și reacții de tipul: plata informațiilor este imorală... ieri totul era încă bine, comod și gratuit.

---

¹ VASILESCU, Emil. *Marketingul în biblioteci*. În: *Biblioteca*, an 4, nr. 9-10, 1993, p. 26.

4.3 Profitul

Tendința actuală a bibliotecilor este de a-și spori resursele prin introducerea metodelor moderne de marketing, care își găsesc utilitatea mai ales în extinderea ariei de preocupări comerciale ale bibliotecilor cu condiția ca veniturile rezultate să se constituie în resurse suplimentare pentru îmbunătățirea activităților în biblioteci, și nu ca o modalitate de limitare și retragere a subvențiilor publice sau a organelor de finanțare.

Metodele de marketing pot interveni în reconsiderarea ofertei de servicii prin îmbunătățirea fișierelor, prin informatizare și automatizare, asociere la servicii naționale și internaționale, concomitent cu utilizarea informației pe grupuri de solicitanți stabiliți prin metode științifice, deoarece biblioteca nu poate deveni supermarket pentru toți și toate. Apare necesară deci nu numai îmbunătățirea ofertei, ci și întreprinderea unor măsuri promoționale de cunoaștere a resurselor bibliotecilor și de atragere a noi grupuri de utilizatori.

Este învechită ideea că instituțiile non-profit nu trebuie să se străduiască să aibă un profit, un venit. Este chiar bine să se obțină un venit cât mai mare, care să participe la îmbunătățirea și lărgirea ofertei de servicii, căci oamenii au de făcut alegeri în privința surselor de informații pe care le folosesc. Dacă bibliotecile vor să supraviețuiască, ele trebuie să-ți vândă serviciile și produsele pe baza unor nevoi și dorințe corect identificate. Pentru a avea succes în marketing bibliotecarii trebuie să aibă produse și servicii superioare.

Conștiința profesională a bibliotecarilor formată pe cu totul alte postulate se împotrivesc noilor tendințe și recepționează cu greu noile expresii „piața și biblioteca”, „marketingul și biblioteca”. Bibliotecarul cu gândire de marketing nu va admite cu entuziasm colecția frumos legată și așezată la raft. El se va ocupa de găsirea clienților, a persoanelor care vor să folosească informația strânsă în fond.

Astăzi este deja clar că venitul va modifica radical stereotipurile relațiilor dintre bibliotecă și utilizator, dintre diferitele biblioteci, dintre salarii bibliotecii. Puși față în față cu un viitor atât de dificil, bibliotecarii nu își pot permite să ignore nici o idee referitoare la modul în care bibliotecile ar trebui să funcționeze cu eficiență maximă.

Tuturor bibliotecilor trebuie să le fie foarte clar că schimbările dramatice ale condițiilor financiare vor duce la o abordare a activităților și serviciilor tipică economiei întreprinderii. De aici decurge o necesitate considerabilă a bibliotecilor de a se autojustifica. Astfel strategiile și măsurile de marketing preiau sarcini centrale, în sensul că adaptarea propriilor servicii și a ofertelor de informație la grupuri de utilizatori definite exact, trebuie să fie parte a acestei activități de marketing. Prin dezvoltarea de asemenea

strategii, bibliotecile vor înțelege mai bine nevoile și doleanțele clienței. Strategiile de marketing trebuie adaptate condițiilor practice. Conceptul de marketing al fiecărei biblioteci trebuie să fie elaborat ținând cont de condițiile locale.

Beneficiile unui program de marketing pentru o bibliotecă pot fi evidente fie în servicii publice îmbunătățite (rezultate ale unei focalizări crescute asupra necesităților și intereselor diferitelor grupuri țintă servite de bibliotecă), fie într-o eficiență crescută în atingerea scopurilor bibliotecii printr-o revizuire sistematică a programului de marketing.

Cei mai mulți angajați din bibliotecă, nu neapărat cei din conducere, sunt responsabili pentru crearea valorii. Orientarea către marketing cere ca biblioteca să integreze resursele umane și cele fizice și să la adapteze astfel încât să satisfacă cererile utilizatorilor.

În afara diferențelor de opinie în marketing, există consens pe mai multe idei:

1. Este esențial ca marketingul să supraviețuiască;
2. O organizație în care a fost implementat marketingul are mai mari șanse de succes
3. Marketingul este un proces esențial pentru biblioteci și servicii informaționale

Marketingul trebuie să fie înțeles și implementat într-un mod comprehensiv. Stagii de pregătire în promovare, organizarea departamentelor de marketing, orientarea în marketing a personalului nu sunt suficiente în mediul actual. Toate activitățile trebuie să fie orientate către client. Aspectele ecologice și sociale trebuie de asemenea luate în considerare. Aceste aspecte care erau voluntare sau opționale în trecut sunt obligatorii în prezent. Pentru a supraviețui în acest mediu, bibliotecile și centrele de informare au nevoie de o evaluare permanentă a activității lor în contextul mediului extern pentru a satisface cererile utilizatorilor și pentru a integra această analiză în activitatea zilnică a bibliotecii.

Nu există un model de marketing care să poată fi aplicat în toate bibliotecile și serviciile informaționale. Există multă confuzie deoarece oamenii nu realizează întotdeauna că aceste concepte ale marketingului sunt interconectate și unul nu poate fi aplicat efectiv fără celălalt. De asemenea tehnicile de marketing își pierd din valoare dacă sunt folosite într-o organizație care nu a îmbrățișat în totalitate filozofia de marketing.

Deși nu există o anumită succesiune a conceptele de marketing care ar trebui aplicate în bibliotecă Cristian Gronroos (1990) sugerează următoarea ordine a importanței:

1. O atitudine sau o filozofie ghidează întreaga gândire într-o organizație de la luare deciziilor până la execuția planului.

2. Un anumit mod de organizare a funcțiilor și activităților într-o organizație.

3. Un set de instrumente, tehnici și activități la care clienții și întregul public este expus.

Marketingul ca filozofie și conceptul de marketing trebuie să ghideze toate funcțiile și departamentele organizației; bibliotecile nu-și pot permite prea mult timp să mențină bariere între funcții și secțiuni. Filozofia de marketing trebuie să cuprindă întreaga organizație, iar soluțiile organizaționale trebuie să sprijine această filozofie. Astfel marketingul este un set de idei care trebuie să fie integrat în întreaga organizație și controlat de top management. Succesul marketingului cere o bibliotecă organizată. Funcțiile variate și secțiunile bibliotecii trebuie să fie capabile să compare permanent planul cu execuție.

Marketingul schimbă modul în care bibliotecile oferă servicii și informații utilizatorilor, iar o bibliotecă care recunoaște conceptele de marketing va fi mai aproape de aceștia. În realizarea acestei apropieri bibliotecile trebuie să acorde atenție următoarelor aspecte:

1. Bibliotecile trebuie să aplice filozofia de marketing la situațiile de afaceri din lumea reală, incluzând servicii gratuite și contra cost, servicii de bază și speciale, asistență din partea personalului și acces direct, servicii proprii și din afară, servicii de masă și individualizate. Pe plan organizațional biblioteca trebuie să fie globală și locală, diferențiată și integrată, solidă sau flexibilă. Mai ales pe termen lung să fie flexibilă. Angajați să fie autonomi dar să lucreze și în echipă

2. Clienții, resursele, sistemele și oamenii sunt cele mai importante elemente ale mediului bibliotecii. Managerii bibliotecii trebuie să știe cum fiecare dintre acești factori poate influența capacitatea de schimbare a organizației.

3. Valorile organizației sunt de asemenea importante. Toți angajați la toate nivelurile trebuie să ia decizii bazate pe aceste valori.

4. Conceptul de marketing este de asemenea important în privința resurselor cum ar fi: informația, marca, design-ul, relațiile cu furnizorii, clienții și utilizatori. Marketingul nu poate fi independent față de aceste resurse. Luând în considerare acești factori se va îmbunătăți nu numai imaginea, dar va ajuta biblioteca să identifice, să înțeleagă și să întâmpine cererile clienților. Un marketing bun trebuie să aibă în vedere aceste resurse și cum pot fi utilizate eficient.

5. Sistemul organizațional include rutine și procese bine definite în special cu privire la achiziție și organizare. Procesele de muncă mai puțin vizibile pot de asemenea să aibă un impact serios asupra performanțelor

organizației. Aceste procese sunt foarte mult influențate de talentul și abilitățile fiecărui angajat

6. Un nivel ridicat de pregătire și o mai bună tehnologie informațională sunt necesare. În contextul unei orientări de marketing, utilizatorii vor beneficia de aceste îmbunătățiri în fiecare zonă a bibliotecii, iar satisfacția va crește

Motivul adoptării marketingului în serviciile de bibliotecă sunt multiple. În situația actuală, este nevoie de consens între profesioniștii serviciilor de informare în privința conceptelor, orientărilor și practicilor de marketing. Marketingul trebuie privit ca o cale de a face afaceri (chiar și în bibliotecă) dar și ca pe o posibilitate de a reuși.

BIBLIOGRAFIE

Christopher, Martin, Adrian Payne, and David Ballantyne. 1991. *Relationship marketing: bringing quality, customer service and marketing together*. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Coote, Helen. *How to market your library service effectively* (2nd ed.). 1998. London: Aslib.

Gronroos, Christian. 1990. *Service management and marketing: managing the moments of truth in service competition*. Lexington, KY: Lexington Books, pp. 128-9.

Gupta, Dinesh K. 1998. *Marketing in library and information context: myths and realities*. In: *Library science* (now *SREL Journal of information management*)35(2) June, pp. 99104.

Gupta, Dinesh K., and Ashok Jambhekar. 2002. *Developing a customer-focus approach to marketing of library and information services*. In: *Desidoc bulletin of information technology* 22(3) May, 514.

Hart, Keith. 1999. *Putting marketing into action*. London: Library Association Publications Ltd.

Hayes, H. Michael. 1995. *Another chance for the marketing concept*. In *The art and management of business management*, vol.7: Marketing, edited by Dale A. Dimpe. New Delhi: Jaico, pp. 273-87.

Koontz, Christie. 2002. *Stores and libraries: both serve customers*. In: *Marketing library services* 16(1); Jan/Feb. www.mls.com. Lovelock, Christopher H. 1991. *Services marketing* (2nd ed.). NJ: Prentice Hall, pp. 2234.

Orava, Hilka. 1997. *Marketing is an attitude of mind*. Proceedings of the 63rd IFLA General Conference, August 31-September 5, 1997. file:<http://www.E:\IFLA\IV\IFLA63\63ARRM.HTM>.

Rajagopal, 2000. *Marketing management: text and cases*. New Delhi: Viklas, pp. 56.

Weingand, Darlene. 1998. *Future-driven marketing*. Chicago: American Library Association.

Bibliotecile digitale și impactul lor asupra tinerilor

Maria Petrescu
Biblioteca Județeană „O. Goga” – Cluj
Email: lolapetrescu@yahoo.com

Societatea Informațională a adus în lumea noastră, a bibliotecarilor, printre altele, și multă informație și mulți termeni noi, pentru explicarea și înțelegerea cărora specialiștii atât din România, cât și din alte state, se pare că nu au ajuns încă la un consens.

Unul dintre acești termeni, tot mai des întâlnit în literatura de specialitate, este acela de bibliotecă digitală (digital library) sau bibliotecă numerică (bibliothèque numérique) și cu variantele de bibliotecă virtuală și bibliotecă electronică.

Definiția pusă la dispoziția noastră de către Dicționarul explicativ de biblioteconomie și știința informării este că: Biblioteca digitală este o „bibliotecă care din punctul de vedere al conținutului este asemănătoare bibliotecii cu publicații pe hârtie, dar în care documentele au fost stocate în format digital putând fi accesate prin rețea de la distanță”, iar Dicționarul online de biblioteconomie și știința informării definește biblioteca digitală drept „o bibliotecă în care o proporție semnificativă a resurselor este disponibilă în format citibil de către mașină”.

Unii autori văd în biblioteca digitală o bibliotecă tradițională care furnizează accesul la informații și documente pe suport digital, iar alții utilizând acest termen pentru a denumi „biblioteca fără ziduri”, depozitul de informații și documente stocate exclusiv pe suport digital, accesibil prin intermediul rețelelor electronice¹.

O altă definiție: „biblioteca digitală este formată din totalitatea informațiilor (text, imagini, sunet, film, animație) existente pe suport magnetic în format digital”².

Conform Wikipedia, o bibliotecă digitală (numerică sau în linie, sau electronică), este un ansamblu de scrieri digitizate (numerice) și accesibile la distanță (în particular via Internet).

Alt exemplu pentru definirea bibliotecii digitale, este dat de doamna Viviane Reding, Comisarul Uniunii Europene pentru „Societatea Informațională și Media”, la lansarea Programului „i2010-Biblioteci digitale în Europa”, ocazie cu care menționează: „Trebuie să recunoaștem că există

---

¹ Coravu, Robert în: www.geocities.com/conanbibliotecarul/ Biblioteci_digitale_delimitari_conceptuale.rtf...

² www.bibliotecari.blogspot.com/2006/12/proiecte-biblioteci-digitale-si.html

mai multe opinii asupra conceptului de bibliotecă digitală. Este o bibliotecă electronică? O colecție digitală? Un depozitar de software și modele științifice? O colecție de publicații sau (cea mai frumoasă definiție posibilă) **însăși lumea întreagă plasată pe web?**"

Dar, într-o accepțiune modernă bibliotecile digitale nu sunt numai o simplă replică digitală a unor biblioteci clasice, ci ele „reprezintă un mediu integrat de generare, stocare, regăsire și difuzare de conținut digital. Bibliotecile digitale trebuie să ofere un set specializat de servicii pentru managementul conținutului și pentru accesul controlat și concurent la informații relevante”¹.

Bibliotecile digitale (numerice) sunt foarte diferite în funcție de tematica și de numărul de volume (colecția, sau colecțiile oferite).

Procesul de digitizare a colecțiilor în unele biblioteci din Statele Unite ale Americii și chiar în unele state din Europa, a început de foarte mult timp, aproximativ acum 10-15 ani și se realizează într-un ritm destul de rapid și de competitiv.

În bibliotecile din România, ce sunt în prezent cele mai stabile structuri de informare și documentare dintr-o societate în plină schimbare, digitizarea documentelor culturale a pătruns mai greu, deoarece bibliotecile românești trebuie să țină pasul atât cu noutățile din domeniu (contextul internațional), cât și cu realitățile din România, deoarece „dacă în alte domenii de activitate compatibilitatea la nivel național, european și mondial poate părea mai puțin importantă, în știința informației acest lucru este absolut indispensabil.

Societatea Informației și Cunoașterii și noile tehnologii obligă la abordări unitare, adesea identice, pentru a asigura integrarea europeană și mondială.

Modernizarea bibliotecilor în România, începând cu anul 1990, în pofida dificultăților, s-a înscris pe o linie ascendentă”².

Unul dintre cele mai importante proiecte din România, este cel propus de către Ministerul Culturii și Cultelor, împreună cu Asociația Națională a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România (ANBPR), încă din anul 1999 intitulat „Portalul național al bibliotecilor din România”, ce are ca obiectiv generic „federarea bibliotecilor din România într-un sistem care:

- să ofere servicii informaționale importante cetățeanului, ca și cum ar fi o singură instituție, și

---

¹ www.conferinta.amcsit.ro/cd/Lucrari/89.pdf;

² Banciu, Doina; Buluță, Gheorghe; Petrescu, Victor. Biblioteca și societatea, București: Editura AGER, 2001, p. 14-19;

- să faciliteze conlucrarea între biblioteci, pentru reducerea costurilor de operare și pentru creșterea calității serviciilor pe care acestea le oferă.

Este de notat faptul că portalul nu se va limita doar la bibliotecile publice, ci va fi deschis tuturor bibliotecilor cu acces la Internet, iar utilizarea sa va fi – în principiu - gratuită.

O componentă majoră a portalului este Biblioteca Digitală Națională (BDN), ce va conține documente textuale, vizuale sau audio în format digital, într-o prezentare unitară și accesibile gratuit¹.

Proiectul Biblioteca Digitală a României (componenta românească a Bibliotecii Digitale Europene), prin care se va asigura accesul la materialul documentar scris, la patrimoniul mobil și imobil, la toate categoriile de material audio-vizual și la fondul de arhive, va fi demarat în acest an, 2008, și va avea un buget de 2,1 milioane de euro.

Constituirea acestei Biblioteci Digitale Românești reprezintă un instrument important pentru promovarea patrimoniului, atât la nivel național, cât și internațional, a declarat ministrul Culturii și Cultelor, Adrian Iorgulescu.

Pentru dezvoltarea acestui proiect sunt vizate constituirea unor parteneriate de tip public-public și public-privat. De asemenea proiectul se bazează și pe finanțare europeană, prin programele eContent și TEL+.

Anul acesta, „cheltuielile vor fi direcționate către dezvoltarea de soft specific, aproximativ 200.000 euro, pentru achiziționarea de echipamente și manoperă pentru digitizare 1,2 milioane euro, pentru echipamente de stocare și accesare a conținutului digital 400.000euro și pentru formare profesională 300.000 euro.

În anii următori, o mare importanță se va acorda cheltuielilor de întreținere și actualizare a echipamentelor și programelor informatice concepute pentru gestionarea procesului, precum și a costurilor pe care le angrenează digitizarea efectivă a sistemului, procesarea și publicarea pe Internet a materialului rezultat².

Deci, și la noi se fac încercări, sunt realizări, metodele noi se utilizează alături de cele tradiționale, dar, ar fi nevoie de o „viteză” mai mare la aceste schimbări, deoarece tot mai des, la toate nivele și în toate întâlnirile internaționale ale specialiștilor în domeniu, problema cheie este punerea cât mai rapidă și în cantitate cât mai mare, prin intermediul Internetului, a conținutului digital, la dispoziția publicului utilizator de pretutindeni.

Biblioteca Digitală Europeană, conform definiției Comisiei Europene este „un punct de acces multilingvistic comun la patrimoniul cultural european”, ea este de fapt un proiect al Comisiei Europene, proiect ce se înscrie în Strategia generală de dezvoltare a economiei digitale.

---

¹ Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării, Anul 2, nr.1, 2006, p. 8-14;

² www.w.standard.ro/articol_15867/biblioteca_digitala_a_romaniei

Pentru foarte mulți cetățeni, în special pentru tineri (elevi și studenți), Internetul a devenit una din principalele metode de acces la informații. De aceea, Comisia Parlamentară consideră importantă utilizarea tehnologiei digitale pentru promovarea, salvagardarea și diseminarea la scară cât mai mare a bogăției și diversității patrimoniului cultural European.

Realizarea Bibliotecii Digitale Europene este împlinirea dorinței Franței, care încă din 23 ianuarie 2005, prin Biblioteca sa Națională, căuta biblioteci europene partenere, interesate de a lansa un contra-proiect european, o alternativă la proiectul american „Google Print”, creat de cunoscutul motor de căutare Google, în colaborare cu cinci mari biblioteci anglo-saxone.

Solicitării celor șase țări europene, la inițiativa Bibliotecii Naționale a Franței, le-a urmat scrisoarea comună a celor 19 biblioteci naționale europene, ce provin din următoarele state membre ale Uniunii Europene: Germania, Austria, Belgia, Danemarca, Spania, Estonia, Finlanda, Grecia, Ungaria, Irlanda, Italia, Lituania, Luxemburg, Țara Bascilor, Polonia, Republica Cehă, Slovenia, Slovacia și Suedia.

Până la finele acestui an, statele participante la acest îndrăzneț proiect european și-au propus digitizarea a 2 milioane de documente, iar până în anul 2010, finalizarea numerizării celor 6 milioane de documente culturale propuse spre a fi accesibile on-line, operațiune ce va continua și se va extinde pe măsură ce și alte state membre ale Uniunii Europene vor fi interesate și deschise pentru colaborarea la extinderea fondului Bibliotecii Digitale Europene.

Codul portalului multilingvistic al Bibliotecii Digitale Europene este „TEL” (provine de la „The European Library”), iar accesând-ul <http://www.theeuropeanlibrary.org/portal/index.html>,

utilizatorul poate obține informații despre cataloagele colective ale bibliotecilor europene și resursele numerizate ale bibliotecilor participante la realizarea acestui proiect european.

Conținutul Bibliotecii Digitale Europene va crește în măsura în care statele participante vor digitiza noi colecții ale instituțiilor implicate și direct interesate: biblioteci, arhive, muzee etc.

Comisia pentru Cultură informează că digitizarea patrimoniului cultural european va aduce beneficii și altor sectoare de activitate, în special educației, științei, cercetării, turismului etc., iar „Comisia Parlamentară încurajează toate statele membre ale Uniunii Europene să elaboreze, în colaborare cu instituțiile culturale, planuri de digitizare la orice nivel național sau regional, pentru a se întocmi un plan european al tuturor activităților de digitizare”.¹

---

¹ www.europeana.eu/

Alături de Biblioteca Numerică Europeană, Biblioteca Universalis este „un alt punct de acces multilingvistic comun la patrimoniul cultural”, dar de această dată nu numai european (sau mai mult decât european), printre participanți remarcând cu viu interes și deosebită plăcere Statele Unite ale Americii și Canada.

Biblioteca Universalis reprezintă unul dintre cele 11 proiecte acceptate de către Comisia Europeană, la reuniunea de la Bruxelles, din 25-26 februarie 1995, propus de un grup de state partenere (G7), încă de la a 65-a Conferință IFLA, din iulie 1994.

Grupul celor șapte (G7), mai corect (G8), Grupul celor opt, este un grup de de consultări și de parteneriat economic, între cele mai dezvoltate, adică cele mai „bogate” state din lume, din punct de vedere economic, și care împreună reprezintă 66,5 % din economia mondială.

Astfel, Grupul celor opt membrii este format din următoarele state:

- Canada - reprezentată de Primul Ministru Stephen Harper;
- Franța - reprezentată de Președintele Nicolas Sarkozy;
- Germania - reprezentată de Cancelarul Angela Merkel;
- Italia - reprezentată de Președintele Consiliului Romano Prodi;
- Japonia - reprezentată de Primul Ministru Yasuo Fukuda;
- Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord - reprezentat de Primul Ministru Gordon Brown;
- Rusia - reprezentată de Vladimir Putin;
- Statele Unite ale Americii - reprezentate de Președintele George W. Bush.

Anual, unul din statele constituate ale Grupului celor opt, organizează o întâlnire, pentru consultarea în problemele apărute. China și Spania sunt posibilele candidate la acest grup.

Franța, prin intermediul Direcției Cărții și a Lecturii și al Bibliotecii Naționale a Franței, conduce din anul 1995, împreună cu Japonia, Proiectul Biblioteca Universalis.

„Obiectivul acestui proiect de bibliotecă electronică este să definească principiile de constituire a unei colecții universale de documente digitizate, să asigure consultarea locală a acestei colecții, să propună consultarea la distanță a documentelor, eventual să pregătească editarea de documente electronice și să coopereze cu alte țări.

Astfel, Bibliotheca Universalis trebuie să ofere acces la principalele bogății ale patrimoniului cultural și științific mondial, utilizând tehnicile multimedia (text, sunet, imagini fixe și în mișcare).

Proiectul vizează furnizarea unei colecții virtuale către cel mai larg public posibil.

El se sprijină pe proiectele de digitizare existente în bibliotecile participante și se va extinde la alte biblioteci, apoi în țări care nu sunt încă membre ale grupului (G8)”¹.

Reprezentanții acestor state au accentuat necesitatea dezvoltării Societății Informaționale – Societatea Cunoașterii - nu numai la nivel local, sau de stat, ci mai ales la nivel european și chiar mondial și au evidențiat faptul că implicarea bibliotecilor în acest important proces este unul indispensabil, deoarece așa cum știm bibliotecile și arhivele sunt principalele deținătoare de informații, iar Societatea Informațională (conform Wikipedia) este societatea în care producerea și consumul de informație este cel mai important tip de activitate, informația este recunoscută drept resursă principală, tehnologiile informației și comunicațiilor sunt tehnologii de bază, iar mediul informațional, împreună cu cel social și cel ecologic - un mediu de existență al omului.

Acest proiect de bibliotecă electronică ilustrează necesitatea de a da Societății Informaționale o ambiție culturală internațională, respectând diversitatea culturală și pluralitatea lingvistică, este ambiția de a face posibilă accesarea principalelor opere ale patrimoniului cultural și științific mondial – texte, imagini, sunete prin intermediul tehnologiei multimedia.

Proiectul Bibliotecii Universalis trebuie de asemenea să favorizeze dialogul cultural fără frontiere, să îmbunătățească serviciile destinate utilizatorilor, se dorește a fi o colecție universală plecând de la programele de numerizare existente, cu dezvoltare în rețea, sisteme de informație distribuite în funcție de căutările avansate, și normele comune pentru numerizarea textelor, imaginilor și sunetelor și pentru protocoalele de comunicare.

Definită și ca „proiect de acces la principalele opere ale patrimoniului științific și cultural mondial, Biblioteca Universalis regrupează bibliotecile naționale ale: Germaniei, Belgiei, Canadei, Spaniei, Statelor Unite ale Americii, Franței, Italiei, Japoniei, Țării Bascilor, Portugaliei, Republicii Cehe, Regatului Unit al Marii Britanii și Elveției”².

Codul portalului multilingvistic al Bibliotecii Universalis este: <http://www.kb.nl/gabriel/bibliotheca-universalis/index.htm>.

Cunoaștem cu toții bibliotecile tradiționale, iar comparându-le cu bibliotecile digitale și punând în balanță „cât trebuie să muncească un bibliotecar, o bibliotecă să poată face față noilor cerințe, dacă ar rămâne în structurile tradiționale? Este clar că medierea instrument de informare – sursă trebuie să o facă tot specialistul, dar cu un alt mijloc de muncă-calculatorul,

---

¹ Duchemin, Pierre-Yves. Arta informatizării unei biblioteci: ghid practic, Timișoara: Editura AMARCORD, 1998, p.183;

² www.ifla.org/IV/ifla64/031-98f.htm -

alte tehnici: hypertextul, Internetul, alte forme de prezentare: pagini Web, multimedia, observăm avantajele oferite de bibliotecile digitale.

Toate ofertele bibliotecii digitale sunt tehnici performante, superioare celor tradiționale, dar numai tehnici-conținutul, în fond, rămâne același. Cu nimic mai neuman, dar mai eficient, mai rapid, mai direct, adică mai aproape de om și nevoile lui psihosociale de astăzi”¹.

După unele studii „S-ar putea spune că tehnologia informației aruncă o ancoră de salvare bibliotecilor, că tehnologia informației și accesul la informație pe care aceasta îl oferă sunt esențiale pentru crearea de servicii de bibliotecă eficiente în prezent și viitor”².

Realizarea bibliotecilor digitale prezintă următoarele dezavantaje mai importante:

- echipamentul necesar digitizării de calitate este încă destul de ridicat, existând riscul adoptării unor tehnologii și standarde necorespunzătoare, obținându-se resurse noi, dar care, nefiind de calitate nu rezistă în timp și trebuie refăcute;

- „fragmentarea abordării. Cu toate că activitățile de digitizare sunt des întâlnite, acestea sunt totuși foarte fragmentate, depinzând de instrumentele și mecanismele politice ale diferitelor State Membre ale Uniunii Europene”³;

- copia numerică realizată prin tehnologiile actuale, poate fi mai puțin fidelă tipului de document (nu este întotdeauna la înălțimea originalului, în special la operele de artă, care sunt mai delicate și mai pretențioase);

- numeroasele tipuri de documente, și în special imaginile ocupă un spațiu foarte mare;

- „perimarea tehnicilor. Formatele informaționale dispar pe măsură ce apar noi tehnologii. Numai în ultimii 20 de ani, 8 formate de benzi video, dischete de calculator și alte formate au fost scoase din uz. Viața tehnologică scurtă a oricărui mediu optic sau electronic, softul și hardul asociat reprezintă o problemă majoră, acestea schimbându-se rapid, prin apariția de noi versiuni, iar tehnologiile se schimbă, bibliotecile, probabil nu vor putea folosi multe din tehnologiile de azi în viitor”⁴!

Atunci: „Se pune întrebarea firească de ce fac bibliotecile astfel de eforturi de digitizare care implică fonduri, personal, timp?

---

¹ Banciu, Doina; Buluță, Gheorghe; Petrescu, Victor. Biblioteca și societatea, București: Editura AGER, 2001, p. 26;

² Malcom, Watson. Managementul informației și al bibliotecilor mileniul III, București: Asociația Bibliotecarilor din Învățământ-România(ABIR), 2004, p.120;

³ Principiile de la Lund (Suedia) din 04.04.2001;

⁴ www.bcu-iasi.ro/biblos/biblos15/4_Tendinte_noi_

Desigur din rațiuni de conservare a fondului, de răspuns la cererile utilizatorilor ce resimt tot mai acut nevoia de comunicare și informare, de acces rapid la informație”¹.

Studiile efectuate de către diverse Comisii au avut ca rezultat „recunoașterea rolului central și în continuă creștere al bibliotecilor de toate tipurile, în special cele digitale, în procesul de educație și ca instituții ce pun la dispoziția publicului o ofertă tot mai mare și mai diversificată de informații, ca răspuns la cererile tot mai numeroase și în continuă schimbare a utilizatorilor”².

Utilizatorii beneficiază tot mai mult de dezvoltarea continuă a tehnologiei informației și comunicațiilor, a calculatorului ce face parte din viața noastră de zi cu zi, a apariției și apoi a extinderii Internetului numit și „mesagerul noii ere”.

„Dezvoltarea Internetului depinde în primul rând de dezvoltarea rețelelor informaționale și apoi de amplificarea aspectelor de conținut specifice societății cunoașterii, de constituirea de baze de date și de cunoștințe, de întreprinderi și de organizații virtuale, muzee virtuale”³ și bineînțeles de biblioteci digitale și altele.

Există opinii conform căreia Internet-ul este un adevărat dușman al bibliotecilor tradiționale deoarece le „fură” utilizatorii. Conform altor opinii Internetul este „prieten”, deoarece ajută atât bibliotecarul, cât și utilizatorul ?!

Astfel, utilizatorii au posibilitatea de a beneficia de aceste noi tehnologii, ei au acces mai rapid și mai ușor la informațiile necesare, comparativ cu oferta bibliotecii tradiționale, le pot utiliza oricând au nevoie (fără restricții de distanțe, deplasări), în același timp, mai multe persoane (sute sau mii de infonauți) având acces la același document unic și valoros, nepunându-se problema numărului de exemplare.

Prin crearea bibliotecilor digitale se realizează și:

- transpunerea în format electronic a patrimoniului cultural scris;
- promovarea patrimoniului cultural scris la nivel european și chiar la nivel mondial;
- protejarea valorilor de carte bibliofilă și manuscrise;
- protejarea documentelor sensibile, ce pot fi într-o stare mai mult sau mai puțin avansată de deteriorare;
- îmbunătățirea posibilităților de acces la documente, cu impact asupra creșterii numărului de utilizatori din țară, sau din lume;

---

¹ www.biblioteca.ct.ro/congres_1.htm

² Malcom, Watson. Managementul informației și al bibliotecilor mileniul III, București: Asociația Bibliotecarilor din Învățământ-România(ABIR), 2004, p.119;

³ <http://www.edemocratie.ro/publicatii/>

- oferirea unui stil modern și nou de consultare a documentelor, conform cu standardele cele mai actuale, la fel cu cele mai moderne biblioteci din lume, posibilități datorate noilor tehnologii informaționale și comunicaționale, indiferent de spațiul geografic în care se află respectiva bibliotecă;
- îmbunătățirea calității procesului de consultare a documentelor, prin accesul la documentele digitizate;
- diversificarea ofertei bibliotecii respective, prin crearea de documente moderne alături de cele tradiționale;
- satisfacția tuturor utilizatorilor deoarece își pot găsi rapid informația necesară;
- și în final cred și satisfacția bibliotecarilor de a oferi aceleași condiții cu biblioteci de renume, de a menține standardele propuse de acestea;

Bibliotecile digitale oferă de asemenea utilizatorilor și următoarele avantaje:

- posibilitatea efectuării de căutări în cataloage bine localizate pe Web, după diverse criterii, ușurând căutările și făcându-le mai eficiente;
- o mai mare accesibilitate, în sensul că utilizarea sistemului de stocare robotizată de mare capacitate pune la dispoziție colecțiile digitizate 24 de ore din 24;
- posibilitatea de-a studia mai multe documente, scurta, lungi, atașa sunet, muzică, îl poate copia, adaptând documentul cum dorește și îi este necesar, fără deteriorarea originalului;
- pot studia documente inaccesibile până la apariția acestor noi tehnologii și respectiv a acestor biblioteci digitale;
- servicii noi, online, mai multe și mai diversificate, pe care nu le poate oferi biblioteca tradițională;
- o independență totală în căutarea informației dorite;
- promovarea rolului activ al utilizatorilor în selectarea, distribuirea și crearea de conținut;
- „asigurarea accesului tuturor persoanelor la tehnologiile societății informaționale, oriunde și oricând;
- noi forme de experiențe culturale și de studiu;
- centrarea pe necesitățile utilizatorului”;¹

În concluzie constatăm că:

Tehnologiile informaționale și comunicaționale promit să contribuie la îmbogățirea diversității culturale a Europei, reducând costurile legate de lucrul în mai multe limbi și permițând nu numai păstrarea diversității lingvistice, ci și ajută firmele și celelalte organizații europene care colabo-

---

¹ www.calimera.org/

rează pe piața unică europeană, să facă economii, permit fiecărui utilizator accesul la patrimoniul cultural european, indiferent de limba pe care acesta o vorbește sau de locul în care se află.

Toate acestea reprezintă mari avantaje pentru toți utilizatorii (mai ales pentru tineri, ei fiind mai interesați de Internet și în perioada de formare școlară și profesională), care vor avea astfel ocazia să cunoască acest potențial inepuizabil pe care îl constituie cultura, istoria și arta europeană, adică „o moștenire accesibilă și durabilă, deoarece Europa are o bogăție semnificativă și unică privind moștenirea culturală și științifică.

Digitizarea resurselor sale este o activitate vitală pentru înlesnirea accesului cetățenilor și pentru conservarea moștenirii culturale colective (trecute, prezente și viitoare)”¹.

Prin crearea de fonduri culturale digitale, bibliotecile își realizează mai rapid, rolurile prioritare ce le revin în Societatea Informațională și a Cunoașterii și anume:

- asigurarea accesului general la informații, astfel bibliotecile devenind repere fundamentale în prezent și viitor;
- susținerea proceselor de educație și o deschidere tot mai mare către toate domeniile cunoașterii;
- practicarea unui comportament cultural pro – activ, furnizând informațiile către utilizatorul potrivit, în momentul în care acesta are nevoie de ele și în forma potrivită”².

Deoarece fiecare națiune are propriul său patrimoniu cultural și științific, o istorie mai mult sau mai puțin zburcumată, multe și diverse instituții și tradiții acumulate de-a lungul timpului, care în primul rând trebuie protejate pentru a fi transmise generațiilor viitoare, iar apoi împărtășite lumii întregi, opinia mea este că bibliotecile digitale sunt foarte utile, alături de cele tradiționale.

Din studiul unui eșantion de tineri (elevi și studenți), ce reprezintă 70% din utilizatorii noștri, și cei mai interesați consumatori de Internet, am ajuns la următoarele concluzii:

- aceștia utilizează Internetul în primul rând pentru a comunica, pentru a se informa de anumite lucruri, apoi pentru a verifica cataloagele online ale bibliotecilor, pentru căutarea de informații științifice necesare realizării de referate etc.

Pentru întocmirea referatelor unii dintre ei (aproximativ 10% dintre cei intervievați) mi-au mărturisit că din comoditate (elevii), sau din motive

---

¹ Principiile de la Lund (Suedia) din 04.04.2001

² Dumitrescu, Victoria. Management de bibliotecă: Standarde pentru serviciile publice de bibliotecă, 2003, p.34

de timp (studenții care și lucrează) listează referatele așa cum sunt, alți utilizatori intervievați (aproximativ 50%) mi-au explicat că preferă să studieze mai multe surse de pe Internet, deoarece-l au la domiciliu, este mai rapid, nu necesită deplasare, deci le este la îndemână, iar alții (aproximativ 40%) își iau informațiile din consultarea mai multor surse de pe Internet și din surse tradiționale, pentru că așa le solicită Școala și că le place să vină la Bibliotecă pentru a vedea ce noutăți am primit, ce expoziții s-au mai organizat, sau pentru a se întâlni cu colegii, prietenii...

Deci, se pare că bibliotecile digitale sunt tot mai mult utilizate și preferate de tineri (în special când au de întocmit referate la materiile reale), în detrimentul celor tradiționale, care sunt solicitate de către aceștia când au de făcut referate la materiile umane, sau pur și simplu, din fericire și pentru plăcerea lecturii.

Soluțiile ce se întrevăd ar fi cum am mai spus, o „viteză” mai mare la schimbări (dar aceasta nu depinde de biblioteci, respectiv de bibliotecari), iar cea mai sigură și mai la îndemână metodă (a cărei realizare stă în puterea noastră), consider că ar fi extinderea colaborării cu bibliotecile și alte instituții și organizații interesate și, respectiv, a parteneriatelor cu școlile de toate nivelele, începând cu grădinițele și încheind cu universitățile clujene.

Bibliorev – în continuă schimbare

*Adriana Szekeley, Liana Grigore
B.C.U. „Lucian Blaga” – Cluj
E-mail: adriana@bcucluj.ro; daliana@bcucluj.ro*

Schimbarea la care se referă titlul acestei lucrări reprezintă capacitatea acestei reviste de adaptare la nou. În această perioadă, în care domeniul informaticii este cel mai supus permanentei schimbări, a realiza o revistă *online* conduce implicit la necesitatea de a fi în pas cu vremurile”.

În același timp, din dorința de a evita monotonia și de a atrage un număr cât mai mare de cititori ai revistei, s-a încercat permanent să se aducă îmbunătățiri atât în ceea ce privește design-ul, cât și structura acesteia. În ceea ce privește design-ul, s-au luat în considerare tendințele fiecărui moment iar pentru îmbunătățirea structurii revistei, s-au introdus noi rubrici, pe care le vom menționa pe parcursul acestei lucrări.

Bibliorev s-a constituit inițial ca un buletin informativ al bibliotecii, din necesitatea informării mediului intern al organizației despre schimbările care au avut loc în instituție, despre evenimentele organizate în și de către aceasta, într-o anumită perioadă de timp. În plus, s-a dorit din partea conducerii bibliotecii, o extindere a comunicării spre mediul extern și realizarea unei interactivități și cu utilizatorii serviciilor oferite de bibliotecă. Înainte de anul 2000, au mai existat încercări de a structura și tipări, în format tradițional (pe hârtie) un buletin informativ al bibliotecii, dar abia în iulie 2001 s-a decis apariția acestuia direct în format electronic. S-au propus câteva posibile titluri – *InfoBib*, *InfoRel*, *BiblioRel* și *BiblioREV* – iar colectivul de redacție a ales ultima variantă a propunerilor.

Scopul inițial al buletinului a fost de a informa și prezenta rezumativ diferite aspecte ale activității profesionale (participări la seminarii, conferințe, simpozioane, alte evenimente profesionale). Intenția colectivului redacțional a fost și aceea de a informa cât mai prompt utilizatorii (interni și externi) despre proiectele aflate în derulare în bibliotecă, despre investițiile făcute de instituție pentru optimizarea serviciilor oferite utilizatorilor, donațiile importante intrate în colecțiile bibliotecii, colaborările externe etc.

Bibliorev a fost realizat inițial de un colectiv redacțional format din bibliotecari ai serviciului *Relații cu publicul*, iar din anul 2005 și până în prezent, bibliotecarii care formează echipa redacțională (inclusiv webmasterul) fac parte din serviciul *Cercetare Bibliografică și Documentare*.

Obiectivele principale ale buletinului, ulterior ale revistei electronice au fost, respectiv, sunt:

1. Să ofere personalului bibliotecii posibilitatea de a prezenta succint, în scris, evenimentele profesionale la care a participat, precum și proiectele propuse sau derulate în bibliotecă.
2. Să ofere utilizatorilor posibilitatea de a se exprima și de a se informa asupra unor activități și programe profesionale, contacte cu biblioteca și cu personalul acesteia.
3. **Periodicitatea** acestui buletin s-a dorit a fi "lunară", în cazul unei apariții în format tradițional (pe hârtie) și nu mai mult de 4 pagini, dar ulterior s-a ales varianta **formatului electronic**, iar periodicitatea să fie una trimestrială. Cauzele care au determinat această schimbare de concepție și realizare au fost multiple, iar rubricile buletinului informativ au fost concepute în funcție de *publicul-țintă* care, inițial, a fost doar personalul bibliotecii. Ulterior, la propunerea unor bibliotecari interesați de o mai bună relaționare cu utilizatorii bibliotecii (inclusiv cu studenții de la Facultatea de Biblioteconomie, alte categorii de utilizatori din mediul cultural, academic etc.), s-a lansat ideea creării unor rubrici, care să le permită acestora să-și exprime părerea despre activitatea bibliotecii, în general. Astfel, s-au realizat rubricile "*Cititorii ne scriu*" și "*Opinii*".

De asemenea, din dorința de a evita monotonia și de a atrage un număr cât mai mare de cititori, s-au adus periodic îmbunătățiri în ceea ce privește design-ul și structura **Bibliorev**-ului. S-au introdus noi rubrici, precum și pagini care să permită o mai bună comunicare între colegi (paginile "*Colegi*" și "*Replici*").

Având aspect de revistă, printr-o ținută grafică elegantă, dar în același timp și prin structura și conținutul rubricilor, la începutul anului 2004 **Bibliorev** s-a transformat din *buletin informativ* în **revistă electronică**. Acest lucru a fost determinat în special de înregistrarea publicației în baza de date a Centrului Național ISSN și atribuirii codului ISSN 1584-1995, cod ce identifică publicația la nivel internațional. Mai precis, **Bibliorev**-ul a fost înscris în Catalogul Internațional al Publicațiilor Seriale "ISSN Online".

Pentru o mai bună desfășurare a muncii redacționale, precum și pentru păstrarea unei structuri unitare în ceea ce privește modul de redactare, formatul, lungimea articolelor și deontologia profesională, redacția **Bibliorev**

a transmis câteva recomandări potențialilor autori de articole. Dintre aceste recomandări menționăm aici câteva:

- Revista electronică a publicat și publică în exclusivitate articole cu caracter formativ și informativ, dar potrivit scopurilor sale, programul editorial cuprinde și articole cu caracter științific din domeniul biblioteconomiei și științei informării;
- Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține autorilor, cărora redacția le-a recomandat să prezinte echipei redacționale materialele în format electronic;
- Orice sugestie sau observație asupra revistei poate fi exprimată direct, unui membru al redacției sau în rubrica “Opinii”.

Câteva cifre

În “paginile” revistei au fost semnate peste 100 de articole, 5 recenzii, 10 traduceri - de către 45 de autori din mai multe departamente ale bibliotecii, precum și câțiva colaboratori externi (vezi: *Anexa 1- Index-ul autorilor și colaboratorilor revistei Bibliorev*). În anexă sunt menționate și departamentele în cadrul cărora au lucrat sau lucrează autorii articolelor publicate în revistă.

În cei 7 ani de apariție, și în cele 14 numere (apărute până în prezent), conținutul revistei a fost structurat în 18 rubrici, dintre care 12 permanente și 6 aleatorii/fluctuante, după cum urmează:

Rubrici permanente

Editorial

Rubrica managerului

Informare profesională

- Actualitate

- Retrospective

- Proiecte

Cititorii ne scriu

Carte – Cultură - Civilizație

Diverse

- Evenimente

- Biblioteca bibliotecarului

- Pagina de gardă

Au existat și alte rubrici care, în funcție de conținutul articolelor, au fluctuat (de exemplu - *Stagii profesionale, Reuniuni profesionale, Expoziții, Impresii despre bibliotecă*).

Rubricile permanente sunt prezente în structura primelor 7 numere (ani de apariție 2001-2003) și permit o grupare tematică a articolelor semnate de colegii bibliotecari, utilizatori și colaboratori ai bibliotecii. O pondere mare au avut-o articolele referitoare la managementul de bibliotecă, formarea profesională, legislația de bibliotecă, proiectele de bibliotecă etc.

În perioada contorizată, separat de accesările paginii bibliotecii, s-au înregistrat peste 8000 de consultări/accesări ale revistei.

Reviste online de bibliotecă din România

Trebuie menționat faptul că în România există, în spațiul virtual, mai multe titluri de reviste online de specialitate biblioteconomică/bibliologică. Dintre acestea le amintim doar pe cele similare revistei analizate, respectiv revistele marilor biblioteci centrale universitare din România, și anume:

- **Biblos** – revista Bibliotecii Centrale Universitare “Mihai Eminescu” din Iași – fondată în 1994 (17 numere - până în prezent). Aceasta poate fi accesată la adresa: http://www.bcu-iasi.ro/resurse_electronice.php#revista
- **UniBib** – revista Bibliotecii Centrale Universitare “Carol I” din București – fondată în 2001 (21 de numere - până în prezent). Revista poate fi consultată la adresa: <http://www.bcub.ro/continut/unibib/articole.php>
- **BiblioVest** – Revista electronică de *Bibliologie și Știința Informării*, fondată în 2003 de către Departamentul de Biblioteconomie a Facultății de Litere, Istorie și Teologie din cadrul Universității de Vest, Timișoara, și coordonată științific de către directorul general al Bibliotecii Centrale Universitare “Eugen Todoran”, domnul prof. univ. dr. Vasile Târa. Până în prezent, au apărut doar cinci numere ale revistei. Adresa de contact a departamentului de Biblioteconomie și implicit a revistei este: <http://www.litere.uvt.ro/bibliovest.htm>

Revista **Bibliorev** poate fi accesată din pagina web a B.C.U „Lucian Blaga”: <http://www.bcuciluj.ro> sau direct la adresa <http://www.bcuciluj.ro/bibliorev>

Realizarea variantelor de design

În continuare sunt prezentate câteva date legate de realizarea celor patru variante de design ale revistei **Bibliorev**. Prima variantă a fost realizată în

anul 2001, aceasta menținându-se până la numărul 3 al revistei. Începând cu numărul 4, în anul 2002 a fost concepută a doua variantă de design. În anul 2003, la publicarea numărului 8, s-a modificat design-ul, dar și rubricile revistei, urmând ca titlurile rubricilor să fie stabilite în funcție de articolele primite spre publicare. A patra variantă de design (cea care există și în prezent) a fost realizată în anul 2007, odată cu apariția numărului 14 al revistei.

Este important ca înainte de a începe efectiv realizarea site-ului (scrierea codului HTML) să se realizeze planificarea acestuia, adică să se schițeze un proiect pe hârtie, pentru a stabili toate elementele de webdesign pentru fiecare pagină. Aspectul site-ului trebuie adaptat cerințelor publicului cărui i se adresează.

Ierarhizarea datelor conținute într-un site se realizează structurând paginile în trei categorii: pagina de start (home page), paginile subiectelor principale și paginile subsidiare. În cadrul acestor pagini, informațiile sunt ordonate după importanța lor.

Pagina de start trebuie să ofere cuprinsul întregului site, pentru ca vizitatorii să găsească informațiile dorite cât mai ușor posibil. Prima pagină este cea care captează vizitatorul, unde acesta își formează o primă impresie despre site-ul respectiv.

Având un design interesant al paginii de start, precum și un conținut cu informații de interes, există toate șansele ca utilizatorii site-ului să revină cât mai des.

Webdesigner-ul este pus în fața unei dileme: să aleagă o pagină de start atractivă, bazată pe elemente grafice care necesită un timp mai mare de încărcare, sau să se axeze în special pe text, pentru ca utilizatorul să poată accesa cât mai rapid informația. O cale de mijloc ar fi ideală, însă de regulă, există tendința de a înclina spre una din cele două variante, în funcție de utilizatorii „țintă” ai site-ului.

În cazul *Bibliorev*-ului, în primele două variante de design s-a încercat o cale de mijloc: s-au inclus mai multe imagini statice și animate (alegând totuși imagini de dimensiuni mai mici, care să se încarce suficient de rapid), iar în ultimele două variante de design, realizarea site-ului s-a axat în primul rând pe text, folosind doar câteva imagini. Cu toate că tendința actuală este de a folosi aplicații create cu Macromedia Flash, un astfel de fișier poate ajunge la dimensiuni mari, care necesită o durată considerabilă de încărcare. În același timp există posibilitatea ca unii utilizatori să nu aibă deja instalat plug-in-ul Shockwave pe computerul personal, astfel încât, să fie nevoiți să-l descarce.

La structurarea paginilor revistei *Bibliorev* s-a respectat o regulă de bază utilizată în crearea site-urilor: din fiecare pagină se pot accesa paginile din care derivă aceasta, precum și pagina de start (home page).

Tehnologiile informatice utilizate pentru realizarea acestui site sunt:

1. Pentru scripturi, limbajele:
  - HTML
  - PHP
  - JAVASCRIPT
  - CSS
2. Pentru prelucrarea imaginilor, programele:
  - ADOBE PHOTOSHOP
  - SWISH
  - PAINT SHOP PRO
  - COREL DRAW
3. Pentru bazele de date:
  - Pachetul de programe MySQL și limbajul SQL
4. Pentru conținutul articolelor:
  - MS OFFICE (Word, Excel, PowerPoint)
5. Pentru transferarea fișierelor pe server:
  - Comenzi LINUX
  - Utilitarul TOTAL COMMANDER

Un document **HTML** (Hypertext Markup Language) este alcătuit din etichete (tag-uri) descriptive, asemănătoare cu instrucțiunile din limbajele de programare. Totuși, HTML nu este un limbaj de programare, deoarece nu se lucrează cu variabile. În concluzie, HTML este un limbaj descriptiv prin care se comunică browser-ului elementele introduse în pagina Web, precum și aspectul acestora.

Pentru a realiza fișierele HTML au fost necesare: un editor de texte (pentru a scrie documentul), un browser (pentru vizualizarea acestuia) și un editor grafic (pentru a prelucra imaginile). Concret, s-a folosit ca editor de texte Wordpad, pentru vizualizare browser-ele Internet Explorer și Netscape Navigator, iar pentru prelucrarea imaginilor s-a utilizat în special programul Adobe Photoshop.

PHP este un limbaj de programare destinat în primul rând Internetului, cu ajutorul căruia se realizează pagini web dinamice. Este unul din cele mai importante limbaje de programare web open-source și server-side.

JavaScript este un limbaj de programare orientat pe obiect. Cea mai des întâlnită utilizare a limbajului JavaScript este în scriptarea paginilor web. Programatorii web pot îngloba în paginile HTML „script”-uri pentru diverse activități cum ar fi verificarea datelor introduse de utilizatori, sau crearea de meniuri și alte efecte animate.

Foile de stiluri în cascadă CSS (Cascading Style Sheets) reprezintă un set de proprietăți care definesc felul în care elementele documentelor HTML sunt afișate în cadrul browser-ului.

În ziua de azi, site-urile sunt în majoritate dinamice. Spunând acest lucru nu ne referim la simpla rulare a unor animații, ci la faptul că un site se modifică în funcție de cerința utilizatorului. O pagină realizată cu programul Macromedia Flash nu este o pagină dinamică, decât în măsura în care aceasta comunică cu serverul după ce s-a încărcat în computerul utilizatorului. Acest lucru se poate realiza cu ajutorul limbajului de programare PHP și a unei baze de date.

Astfel de pagini dinamice au fost introduse și în realizarea revistei Bibliorev. În această categorie intră paginile „Opinii” și „Pagina internă” (la care s-a renunțat începând cu numărul 8 al revistei), prin care utilizatorii interacționează cu serverul prin intermediul scripturilor PHP și a bazei de date creată în MySQL.

În pagina „Opinii”, cititorii revistei au posibilitatea de a-și exprima părerea referitor la design-ul și conținutul revistei. Pentru a-și exprima opinia, cititorii completează un formular, iar la apăsarea butonului „insert”, datele sunt preluate în baza de date, putând fi vizualizate în pagina de afișare a opiniilor. În cazul în care cititorul nu introduce toate datele solicitate, se afișează un mesaj de eroare, în care este specificat câmpul care nu a fost completat.

„Pagina internă” a fost creată doar pentru bibliotecarii din Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, accesul la această pagină făcându-se doar pe baza unei parole. Această pagină conținea două alte pagini: „Replici” și „Colegi”, precum și o pagină de administrare a site-ului, destinată exclusiv webmaster-ului.

S-a încercat ca totul să fie bine amplasat în paginile revistei: imaginile, animațiile, iar toate elementele incluse să transmită ideea de bază și să aibă legătură cu ceea ce urmează să se publice în această revistă.

La primele două variante de design, pentru realizarea unor pagini ale revistei s-au folosit cadre. Cadrul din stânga reprezenta cuprinsul revistei, iar în cel din dreapta se putea citi conținutul articolelor revistei.

Pentru ultimele două variante de design s-a folosit o tehnică des întâlnită la publicațiile online. În pagina de start sunt înșiruite toate rubricile și articolele numărului respectiv, astfel: apare titlul rubricii, titlul articolului, un mic fragment de început al articolului și un link către pagina care conține întreg textul acestuia. Cititorul are încă din prima pagină posibilitatea de a-și da seama care din articolele publicate este de interes pentru el.

În toate variantele de design s-au păstrat următoarele pagini: „Arhiva”, „Opinii”, „Redacția” și „Harta revistei”, precum și rubrica “Pagina de gardă”. Unele pagini și rubrici care s-a considerat a nu mai fi de actualitate au fost eliminate pe parcurs, iar altele noi au fost introduse. „Arhiva” a fost creată pentru a oferi cititorii posibilitatea de a citi și numerele mai vechi ale revistei. „Harta revistei” a fost elaborată în primele variante ca o reprezentare grafică a site-ului, un desen care prezenta organizarea acestuia și legăturile dintre pagini. În ultimele două variante, ea apare ca o schiță, similară unei table de materii, care ajută cititorul să înțeleagă modul de organizarea al revistei.

Una dintre paginile cele mai utile ale revistei este „Bibliorev prin e-mail”. Această pagină oferă posibilitatea cititorilor revistei de a solicita ca la apariția noilor numere ale revistei, să fie atenționați printr-un e-mail. Pagina a fost apreciată și folosită de un număr mare de cititori.

Ultima etapă a elaborării fiecărei variante de design a site-ului, a constat în testarea acestuia în diverse browsere și încărcarea fișierelor pe serverul Web. Pentru transferul fișierelor pe server s-a recurs la ftp (File Transport Protocol), adică un protocol de transfer al fișierelor, utilizându-se în acest sens un client ftp (Total Commander).

La transferarea fișierelor din computerul pe care s-a lucrat pe serverul Web, s-a verificat numele fișierelor, care trebuie să fie compatibile cu sistemul pe care sunt mutate. Sistemul Unix (Linux) folosit ca server web fiind case-sensitive, pentru a evita orice eroare, s-a ales ca toate numele fișierelor (HTML sau de imagine) să fie notate cu litere mici.

Pentru ca site-ul să fie accesat de cât mai mulți utilizatori, se realizează o campanie de promovare a acestuia, pentru a fi făcut cunoscut publicului „țintă”. Ca posibilități de promovare le putem menționa pe cele folosite la promovarea revistei Bibliorev: motoarele de căutare, directoarele de site-uri web, precum și includerea unui link în site-ul Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” către revista *Bibliorev*.

Roboții folosiți de motoarele de căutare sunt programe care vizitează paginile web, le citesc și urmează legăturile acestora către alte pagini. Acești roboți analizează titlul, etichetele META, antetul și conținutul site-ului. Metatag-urile reprezintă o categorie specială de etichete care nu sunt vizibile pentru cititorii paginii, dar care oferă informații motoarelor de căutare.

Există diferențe între directoarele de site-uri web și motoarele de căutare. Astfel, dacă motoarele de căutare folosesc roboți automați pentru căutarea site-urilor, directoarele sunt create manual de către redactori, iar site-urile sunt listate numai dacă acesta a fost trimis în prealabil de către webmaster.

Planurile de perspectivă

Văitorul revistei electronice - Problema invizibilității revistelor electronice constă în prejudecata că pe net poate publica oricine și orice. Și se înțelege prin net: forumuri, bloguri, reviste etc. Prejudecata este răspîndită mai ales de cei care n-au intrat pe site-urile revistelor și n-au văzut despre ce e vorba. Cum ar fi faptul că revistele electronice au o redacție și că există o selecție a textelor, că cineva își asumă responsabilitatea celor publicate (în afară de autorii lor, evident). Din păcate, nu toate revistele electronice au o periodicitate clară, asumată și, mai ales, respectată. Iar asta face să fie considerate „doar site-uri“, la grămadă cu celelalte. Cred că toate aceste lucruri conduc la invizibilitatea lor, la neluarea lor în considerare.

Ceea ce pentru unii pare un avantaj (exemplu, cheltuielile minime) apariția formatului electronic poate fi, de fapt, un mare dezavantaj în receptarea revistei. Diferențele față de presa culturală care apare pe hîrtie ar dispărea și ar rămîne doar diferența de suport, dacă autorii/colaboratorii ar fi stimulați în vreun fel (recunoscuți profesional; chiar recompensați material sau financiar etc.).

În stadiul actual, revista electronică nu este văzută decît ca un „instrument” al cuiva care nu poate publica o revistă pe suport tradițional, realizând-o astfel pe net. Nu există două moduri de a concepe o revistă: tradițional sau pe net. Există doar unul singur: cu profesionalism; doar astfel se pot realiza lucrurile serioase și „vizibile”.

Important pentru reviste este asigurarea periodicității, în cazul nostru, a unei periodicități trimestriale precum și inserarea articolelor în format pdf, permanentizarea rubricilor, modernizarea continuă a design-ului. Nu în ultimul rînd, redacția **Bibliorev** se va concentra pe asigurarea publicității revistei în mediul electronic, dar și tradițional (pliante, afișe, flyere etc.).

În loc de concluzii...

- **Bibliorev** a fost concepută și realizată din dorința de îmbunătățire a comunicării organizaționale, interne și externe;
- Obținerea ISSN-ului a responsabilizat editorul la realizarea obiectivelor propuse;
- Programul editorial al revistei a inclus și include pe langa articolele cu caracter informativ și articole cu caracter științific din domeniul biblioteconomiei și științei informării.

Anexa 1

Index-ul autorilor și colaboratorilor revistei *BiblioRev*

1. Bârcă (Hotea) Meda Diana – Colecții speciale
2. Belean Ana – Biblioteca de Drept
3. Botez Maria – Indexare
4. Branzas (Grigore) Liana – Relații cu publicul/Sala MM
5. Căpâlneanu Ana Maria – Documentare
6. Chiorean Tudor – Relații cu publicul
7. Ciorascu Paula – Relații cu publicul
8. Cistelecan Felician – Laboratorul de Informatică
9. Costea Ionuț – Colecții speciale
10. Costin Angela – Periodice
11. Crișan Carmen – Multimedia
12. Curta Olimpia – Laborator informatică/Dir.gen.adj.
13. Dumitrașcu Costel – Relații cu publicul
14. Fodorean Nastasia – Catalogare
15. Geczi Robert – Digitizare
16. Ilis Florina – Documentare
17. Kovacs Maria – Colecții speciale
18. Lazăr Monica – Indexare
19. Macarie (Presecan) Georgina – Promovarea serviciilor
20. Maier Eliza – Referințe
21. Marcu Angela – Referințe/Documentare
22. Mateuta Adela – Schimb internațional
23. Matyus (Tamas) Kinga – Schimb internațional
24. Meister Eva – Indexare
25. Miclaus Liliana – Schimb int./Rel. cu publicul
26. Moldovan Nicoleta – Relații cu publicul
27. Molnar Erika – stud. Bibliotecon./Rel. cu publicul
28. Morărescu Gabriela – Biblioteca de Zoologie
29. Muresan Simona Viorica – Catalogare
30. Ostrovschi Felix – Sala A. Marino
31. Persa Mariana – Resurse Umane
32. Pop Lenuța – Laboratorul de igiena cărții
33. Popescu Marlen – Sala de reviste
34. Radosav Doru – Director general BCU „L. Blaga”
35. Roman Cosmin – Biblioteca Britanica
36. Salanky Valeria – Documentare/Relații cu publicul

37. Sâncrăian Viorica	– Periodice
38. Stoica Monica	– Conservarea colecțiilor
39. Șuta Alina Ioana	– Schimb internațional
40. Szasz Melinda	– Biblioteca de Fizica
41. Szekely Adriana	– Relații cu publicul /
42. Timofte Simona	– Relații cu publicul
43. Todor Daniela	– Documentare
44. Vlassa Dan	– Biblioteca de Psihologie
45. Guțanu Laura	– B.C.U. „M. Eminescu” Iași
46. Radu Mădălina	– stud. Bibliotecon./Documentarist

BIBLIOGRAFIE

1. **Stamate, Eugenia Lucia.** *Crearea și publicarea unui site web.* Pitești: Paralela 45, 2005.
2. **Cioca, Marius.** *Elemente de web design.* Sibiu: Editura Universității “Lucian Blaga”, 2004.
3. **Buraga, Sabin.** *Proiectarea siturilor web.* Iași : Polirom, 2002.

Proiect în vederea Acreditării ISI al revistei *PHILOBIBLON*

Către

Conducerea Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj

István Király V.
B.C.U. „Lucian Blaga” – Cluj
E-mail: *philobib@bcucluj.roj*

În anul 2006 *Philobiblon* – editată în limba engleză de către Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj în colaborare cu editura Presa Universitară Clujeană – a fost acreditată de către CNCISIS în categoria B – apoi B Plus – adică drept o publicație cu șanse reale de a deveni o revistă de importanță internațională. Iar în anul 2007, publicația, studiile sale au fost incluse contractual și cu text integral (*full text*) în prestigioasa bază internațională de date, produsă și difuzată pe scară „planetară” de către EBSCO Publishing Co. În aceste condiții nimic nu pare mai firesc ca publicația și instituția care-l produce să țintească acum acreditarea ei ISI.

Intenția acreditării ISI al revistei *Philobiblon*, editată de către biblioteca noastră în colaborare cu editura Presa Universitară Clujeană, este de aceea una realistă, care emerge cu totul organic din evoluția acestei publicații de la începuturile sale și până astăzi. Totuși sfidarea acreditării respective solicită, pe de o parte, o analiză solidă și amănunțită a **identității revistei** și a **situației ei prezente** – împreună cu problemele sale – și, pe de altă parte, un **program** la fel de serios, amănunțit, radical și decis cu privire la ceea ce este încă de făcut în acest sens.

1. Identitatea revistei *Philobiblon*

De la început și în acord cu Programul ei inițial, revista *Philobiblon* s-a impus, printr-un profil pe care-l putem considera a fi cu totul particular și chiar unic, atât în categoria periodicelor publicate de către marile biblioteci (universitare și naționale) din lume, cât și în cea a revistelor științifice. Iar unicitatea revistei se datora și se datorează în continuare în primul rând modului organic în care ea a conceput și concepe îmbinarea hotărâtă a tematicilor existențiale, istorice, științifice și culturale majore, cu reflexivitatea problematizărilor bibliologice responsabile împreună, desigur, cu prezentarea

și valorificarea documentară și științifică a colecțiilor Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” și nu numai...

În mod firesc, aceasta s-a realizat prin concepția programatică a **rubricilor** revistei, care au fost „alimentate” în mod consecvent potrivit exigențelor și situațiilor deopotrivă istorice și actuale, dar și potrivit celor științifice, profesionale și cultural-mentale. Astfel, volum de volum, revista și-a propus în toate rubricile sale tematici majore, centrale și extrem de actuale pentru istoria și existența noastră prezentă, pe care le-a tratat și „înconjurat” apoi prin/cu studii și dezbateri cât se putea de serioase, substanțiale, întinse, multi-unghiulare și organice. Este de aceea cu siguranță una dintre particularitățile valoroase ale revistei faptul că ea încurajează, în legătură cu tematicile ei, studiile mai substanțiale de 15-30-35 pagini, și câteodată chiar peste...

Philobiblon a fost și a evoluat astfel – cu nota ei care a fost și a rămas aparte – ca fiind o publicație pe care în terminologie „actuală” și tehnică o putem numi: **transdisciplinară**. Ori, impunerea și menținerea consecventă a unei publicații transdisciplinare într-o lume dominată de disciplinarizări și „interdisciplinarizări” (care și ele tind de fapt spre noi și noi specializări care de care mai înguste) nu a fost și nici nu este un lucru tocmai ușor! Totuși, aceasta s-a întâmplat! Pe de o parte prin acreditarea publicației de către CNCIS în categoria B, apoi B Plus, dar, pe de altă parte, mai ales atunci și prin faptul că – începând cu anul 2007 – revista a fost inclusă cu text integral (full text) – în prestigioasa bază de date produsă și difuzată practic pe scară planetară de către EBSCO Publishing Co.

2. Situația prezentă a revistei

Tot în acord cu concepția ei programatică, pe parcurs și cu timpul, în jurul revistei *Philobiblon* s-a conturat și structurat un întreg orizont. De aceea la ora actuală prin expresia „revista *Philobiblon*” se înțelege de fapt un complex de activități și direcții care, pe deasupra, se și diversifică în mod permanent. În nici un chip lucrurile nu se mai reduc pur și simplu la activitățile și procedurile conceperii, redactării, traducerii, editării și difuzării revistei ca publicație și volum de volum, ci treptat s-au conturat o serie de posibilități, direcții și activități, care s-au pus și se află și la ora actuală nu numai în stare de funcționare, ci în permanentă analiză și restructurare.

Este vorba în primul rând și în ordine temporală despre editarea în limba română – începând încă din 1998 – a **antologiilor** *Philobiblon*, cu titlul: *Hermeneutica bibliothecaria*. Există deja 3 volume substanțiale editate în acest sens și în scurt timp vom putea începe munca redacțională etc. la al patrulea volum. Creșterea prestigiului revistei a făcut ca și aceste volume să fie mai atractive pentru o categorie mai largă de autori posibili, la ora actuală

fiind căutați cu texte din diferite zone ale României. Este limpede faptul că intervalele de publicare ale acestor volume se reduc și că ele se vor reduce în continuare, de aceea editarea lor va solicita pe zi ce trece mai multă muncă și un colectiv mai implicat și în RESTUL ACTIVITĂȚILOR sistematice LEGATE DE REVISTA în sine. Pe deasupra, începând cu vol. 3 al antologiei, ea a fost publicată (retroactiv și pentru vol. 2) și sub formă de carte electronică. Care pe de o parte s-a bucurat și ea de succes și recunoaștere, dar, pe de altă parte ne putem aștepta la creșterea în viitor al solicitărilor față de aceste edițiile electronice.

În al doilea rând, încă din aprilie 1999, am pornit și dezvoltat „instituația” *Atelierelor Philobiblon*, care de atunci funcționează în mod sistematic și aproape regulat. Atelierele *Philobiblon* și-au demonstrat „utilitatea” lor în principal – dar nu numai! – prin faptul că, cu ajutorul lor revista *Philobiblon* a obținut texte cu calități remarcabile pentru rubricile sale dedicate bibliologiei și bibliotecii. Evident, nici conceperea, organizarea și nici menținerea Atelierelor nu se realizează fără muncă și implicare, iar faptul că ele vizează tocmai textele care vor intra apoi în revistă și/sau în volumele de antologie, îi conferă acestor activități un vădit caracter de organicitate în raport cu tot ce este altfel legat de revistă și de producerea ei.

Practic tot legat de revista *Philobiblon* și de redacția ei s-au conturat în biblioteca noastră și **activitățile de marketing**. Ele au evoluat treptat la o structură, concepție și practică care s-au dovedit și ele a fi cu totul inovative și particulare chiar pe plan internațional în ceea ce privește „marketingul bibliotecă”. (În această privință vezi volumul internațional: *Marketing Library and Information Services: International perspectives*, K. G. Saur, München, 2006 în care sunt prezentate și inițiativele și experiențele noastre.) De aici pornind aceste activități au fost recunoscute în bibliotecă și extinse apoi și în alte direcții. Este limpede că noile orizonturi și sarcini care se deschid acum revistei *Philobiblon* vor solicita și reaccentuarea, reconturarea acestor activități de marketing în primul rând în direcția merceologiei, – adică a cunoașterii „mărfii” – prin implicarea directă a marketerilor în cât mai multe faze și etape ale însuși „producerii” revistei și a celorlalte mărfuri și servicii (volumele de antologie în formă tipărită și electronică) legate de ea. (Site-ul revistei, sondaje, reclamă, vânzările efective, analiza fenomenelor-experiențelor, a tendințelor etc.) Căci este firesc și necesar (și în vederea creșterii impactului, deci și a acreditării ISI) să inițiem cât de curând acțiuni – de această dată **internaționale** – pentru promovarea și pentru vânzarea etc. a revistei!

Începând cu volumul pentru anul 2007, *Philobiblon* intră cu text integral în Baza de date EBSCO, în diviziunea ei cea mai „selectă”: Academic Search Complete! Potrivit contractului cu ei, revista și-a asumat o

apariție **ANUALĂ**, regulată și „la timp”. (Aceasta este de fapt și una dintre **condițiile elementare** pentru a fi luat în considerare pentru acreditarea ISI!) Dar aceasta mai înseamnă și faptul, că volumele revistei trebuie **să fie gata** cel târziu și aproximativ la mijlocul lunii octombrie al anului respectiv curent. Doar astfel putem asigura cu certitudine că volumele vor fi și tipărite până la începutul lunii decembrie.

* * *

Prin urmare: dacă ținem la identitatea deja impusă și confirmată a revistei – deci la practica de a trata în continuare teme majore, care sunt studiate din ughiul de vedere a cât mai multor discipline și prin contribuții cât mai solide și substanțiale – atunci trebuie să avem în vedere faptul că **traducerea LA TIMP** a volumului de fiecare dată mare de texte – care sunt de regulă și extrem de pretențioase în disciplinele lor, repetăm, foarte diverse și diferite – va solicita și reconturarea organigramei traducătorilor.

3. Criteriile și cerințele acreditării ISI

Problemele și sarcinile derivate din identitatea și din situația actuală etc. a revistei *Philobiblon*, capătă o importanță și un accent cu totul particular din punctul de vedere al perspectivei acreditării sale ISI. În mod evident, în „rezolvarea” lor este vorba în fond de o **șansă**, adică de un prilej de a oferi un plus de organicitate evoluției posibile ale publicației.

Institutul Thomson/Reuters pretinde din partea publicațiilor periodice care solicită la ei acreditarea lor, ca ele să corespundă la anumite condiții desfășurate potrivit următoarei metodologii: (Ele au fost sintetizate în vederea acestui Proiect de către Raluca Soare.)

Alăturăm aici condițiile esențiale, punând desigur accent pe cele care pentru revista *Philobiblon* pot fi sau chiar sunt **problematic**:

DECI: Pentru obținerea acreditării ISI se impune parcurgerea unui proces de selecție amplu, care urmărește respectarea unui set de criterii, iar metodologia selecției periodice constă în:

I. Completarea on line a unei cereri de evaluare a periodicului la adresa:

<http://scientific.thomsonreuters.com/forms/isi/journalsubmission>

II. Trimiterea la Thomson/Reuters:

a. Ultimele trei numere consecutive în vedere realizării evaluării.

Notă: Se dorește trimiterea numerelor curente dar și a numerelor ce se succed ulterior expedierii coletului (pentru revistele tipărite).

b. Un document în care să fie înscris: Titlul complet; ISSN; Numele editurii și adresa; Numele editorului și adresa; O scurtă declarație prin care să se evidențieze trăsăturile distinctive ale revistei și cum anume se deosebește ea de alte periodice din domeniu.

III. Procesul de evaluare

Procesul de selecție și evaluare a periodicelor se desfășoară la Thomson Scientific, care face înregistrări și ștergeri din baza de date la fiecare 2 săptămâni. În fiecare an comitetul editorial de la Thomson Scientific evaluează peste 2000 de titluri de periodice și selectează doar aproximativ 10-12% dintre ele pentru includerea în baza de date. Mai mult, periodicele care există deja în baza de date sunt evaluate în mod continuu. Periodicele incluse sunt monitorizate în vederea menținerii standardelor ridicate și relevanței domeniului pe care acestea le acoperă.

Procesul de selecție descris în continuare este aplicabil tuturor periodicelor din WEB of Science, fie că sunt incluse în Science Citation Index Expanded, Social Science Citation Index sau Arts and Humanities Citation Index. **O atenție aparte se acordă evaluării periodicelor din științele sociale, umaniste și artă, în mod particular în ceea ce privește criteriul analizei numărului de citări.**

Când se evaluează un periodic, sunt luați în considerare mai mulți factori, plecându-se de la cei calitativi la cantitativi. Adică: *Standardele de bază ale editării periodice;* *Conținutul editorial;* *Diversitatea internațională a autorilor;* *Analiza citărilor;* *Tipul periodice.* Dar nici unul din acești factori nu sunt evaluați izolat. Prin combinarea și interrelaționarea datelor, evaluatorii sunt capabili să identifice punctele tari și slabe per ansamblu.

Fiecare dintre aceste criterii vor fi detaliate în continuare: ***Standardele periodice;*** ***Periodicitatea;*** ***Standardele internaționale de editare;*** ***Limba de editare;*** ***„Peer review”***

Apariția regulată a periodice este un criteriu de bază în procesul de evaluare. *Este de prima importanță.* Un periodic trebuie să fie publicat așa cum și-a declarat frecvența/periodicitatea pentru a fi luat în considerare în vederea includerii sale inițiale în baza de date Thomson Scientific. Abilitatea de a fi publicat la timp implică o adunare corectă și sistematică a manuscriselor/articolelor necesare pentru o informare curentă, acurată. Nu se acceptă ca un periodic să apară foarte târziu, săptămâni sau luni după dată anunțată. De aceea, pentru aprecierea acestui criteriu evaluatorii au nevoie de dovada **ultimelor trei numere consecutive**, de îndată ce acestea sunt publicate.

Evaluatorii iau de asemenea în considerare dacă periodicul respectă sau nu **standardele internaționale de editare**, care optimizează salvarea

articolelor sursă. Aceste standarde includ: Titlul informativ al periodicului; Descrierea completă a titlului articolului și abstractul (rezumatul); Informații bibliografice complete pentru toate referințele citate; Informații complete pentru fiecare autor (adresă e-mail, date de apartenență, etc.).

Limba de editare a periodicului constituie un alt criteriu de care se ține cont în evaluare. Evaluatorii se concentrează pe periodicele care publică integral în limba engleză sau cel puțin au informațiile bibliografice (cuvinte cheie, rezumat etc.) publicate în limba engleză.

Solicitarea procesului de „**peer review**” este o altă componentă a evaluării standardului periodicului. Acesta indică calitatea generală a cercetărilor prezentate și garantează calitatea referințelor citate. Se recomandă de asemenea ca în fiecare articol să se publice informații despre sursa primară pe care se bazează cercetarea prezentată.

Conținutul editorial: Comitetul de evaluare Thomson Scientific determină dacă, conținutul periodicului aflat sub evaluare va îmbogăți baza de date sau dacă domeniul este deja acoperit.

Diversitatea internațională: Evaluatorii vizează diversitatea internațională în rândul autorilor, în rândul editorilor și a membrilor comitetului editorial de consultanță. Acest lucru este un aspect important în cazul periodicelor care vizează o audiență internațională. Întrucât, în prezent cercetările științifice au loc într-un context global, este mult mai probabil ca un periodic internațional să aibă importanță în comunitatea internațională de cercetare.

Deoarece distribuția Web of Science se lărgeste spre fiecare regiune a pământului, importanța studiilor regionale pentru satisfacerea cerințelor utilizatorilor regionali, crește și ea. Criteriile de selecție pentru jurnalele regionale sunt aceleași ca și în cazul jurnalelor internaționale, cu toate că analiza citărilor joacă un rol relativ diferit/diminuat în evaluare. Spre exemplu, importanța unui jurnal regional va fi măsurată mai mult în termenii specificității decât al conținutului. Multe din periodicele regionale au ca țintă mai mult un public local decât unul internațional. Astfel, în evaluare, accentul cade pe extinderea diversității internaționale și mai puțin pe conținutul internațional al periodicului.

Analiza citărilor: Procesul de evaluare desfășurat de Thomson Scientific își conferă unicitatea prin faptul că evaluatorii au o gamă largă de unelte necesare analizei citărilor periodicului. Importanța interpretării și înțelegerii acestor date în mod corect nu trebuie accentuată prea puternic. Folosind date cantitative asupra citărilor pentru măsurarea impactului are sens doar în cazul periodicelor cu aceeași tematică generală. De asemenea în anumite domenii, în special în artă și științe umaniste, poate fi nevoie de un timp îndelungat ca un periodic să adune un număr însemnat de citări. Toate aceste particularități sunt luate în considerare în momentul evaluării. Analiza

citărilor are loc la cel puțin două niveluri. Evaluatorii verifică pe de o parte **citarea periodicului** în sine, iar pe de altă parte **numărul de citări ale autorilor**. Se ia de asemenea în considerare propriile citări ale periodicului. Prin analiza citărilor evaluatorii stabilesc **factorul de impact** al periodicului.

Tipul periodicului: Domeniul periodicelor este un criteriu de care evaluatorii țin cont pentru stabilirea importanței. Un periodic din domeniul științelor va fi evaluat în mod diferit comparativ cu unul din domeniul științelor sociale sau umaniste. Totuși acest lucru nu înseamnă o diferențiere a criteriilor de selecție ci doar o particularizare a acestora, raportate la specificul domeniului. Acest lucru își dovedește claritatea dacă avem în vedere spre exemplu analiza citărilor, care în domeniul științelor sociale are o rată mult mai scăzută decât în cazul științelor naturale.

4. Ce este de făcut pentru acreditarea Philobiblon

În vederea acreditării, pe baza analizei criteriilor de selecție pentru acreditarea ISI, revista *Philobiblon* trebuie să îmbunătățească sau chiar să regândească următoarele aspecte:

Asigurarea criteriului periodicității: Numărul de apariții dintr-un an **nu este** un criteriu de selecție ISI, dar dacă periodicul stipulează o **anumită frecvență**, spre exemplu **una anuală** și cu apariția în **ultima lună a anului** – cum este și cazul revistei *Philobiblon*! –, atunci cele trei numere consecutive care se trimit către evaluare ar trebui să certifice acest lucru. Însă, strict vorbind: **în prezent revista Philobiblon are o apariție neregulată!!!, nerespectând deci criteriul de bază** pentru acreditarea ISI.

Deja în contractul cu EBSCO, revista a fost declarată – pe baza volumului XII (2007) – ca având o apariție anuală. (Înainte, 2 volume consecutiv am apărut practic bianual.) Acum se încearcă din răspuțeri ca vol. XIII (2008) să apară și el cât-decât încadrându-se în periodicitatea anuală. Dar pentru a asigura cu adevărat și în condiții de siguranță și permanență, pe de o parte păstrarea identității revistei și pe de altă parte respectarea fluentă a periodicității sale declarate – și nu doar în vederea acreditării ISI, ci și pentru asigurarea respectării contractului cu EBSCO! – este cu siguranță necesară regândirea activităților de traducere a textelor. Ori, identitatea revistei solicită impetuos atât ca temele abordate volum de volum, să rămână în continuare majore și decisive, cât și faptul ca ele să fie dezbătute în studii într-adevăr multi- și transdisciplinare, la fel de consistente și aprofundate! Ale căror traducere solicită însă de fiecare dată competentă, talent și un efort intelectual deosebit din partea traducătorului. La care se mai adaugă și munca migăloasă de verificare, de corecturi, contactele personalizate cu fiecare autor în parte etc. (Vezi: **Anexa nr. 1**)

Însă, la ora actuală traducerea volumelor consistente ale revistei – de regulă peste 500 p. cu litere de 10 TNR, la un rând distanță și cu note

utilizând litere de doar 9... – este asigurată de către două traducătoare, ce-i drept cu totul deosebite atât ca competență cât și ca devotament, dar care sunt angajate fiecare cu numai jumătate de normă... Considerăm că atât pentru asigurarea cu adevărat a respectării angajamentelor noastre contractuale cu EBSCO cât și în perspectiva acreditării ISI, este necesar ca aceste două traducătoare să fie angajate fiecare **cu normă întreagă**.

Se vor elabora apoi și exigențe pentru respectarea mai strictă a standardelor internaționale de editare. Inclusiv extinderea și reformularea internațională a **comitetului de „peer review”**. Desigur, revista *Philobiblon* are un caracter transdisciplinar ceea ce impune un anumit specific și comitetului de „peer review”. Întrucât acest comitet trebuie să fie **evidențiat** în cadrul periodicului și în materialele informative despre periodic, este recomandată lărgirea lui internațională, cu specialiști din diferitele domenii principale și cele mai constante pe care revista totuși le acoperă în mod mai regulat. La fel stau lucrurile și cu **lărgirea/reformularea comitetului editorial**.

Apoi, întrucât analiza citărilor constituie una dintre criteriile esențiale ale acreditării ISI, este necesară elaborarea unui program țintit pentru **mărirea frecvenței** lor. În acest sens primul lucru care se impune este lărgirea prezenței revistei, a studiilor sale în baza de date EBSCO. Cu cât avem mai multe volume incluse acolo, cu atât este mai mare și circulația studiilor, deci și a revistei. Este de aceea necesar să asigurăm – împreună cu respectarea obligatorie a periodicității declarate – cât mai urgent și digitizarea tuturor volumelor **apărute până acum** pentru ca și ele să fie retroactiv prezente *full text* în baza EBSCO! Tot în această direcție este necesar să extindem **reclama și marketingul** intern, dar mai ales cel **internațional** al revistei, urmând să se elaboreze un program și strategie aparte în acest sens. (Vezi: **Anexa nr. 2**)

Atât scanarea, digitizarea volumelor anterioare cât și extinderea activităților de reclamă și de marketing presupun însă pe de o parte activități mai insistente în acest sens, dar și faptul ca cei care se ocupă de ele să fie cât mai mult și cât mai detaliat implicați în TOATE activitățile cotidiene legate – direct și indirect – de revistă. (În edițiile din anii '90 de ex. rezumatele studiilor sunt așezate la începutul volumelor (și nu al articolelor, ele nu au cuvinte cheie etc., iar toate acestea trebuiesc de fapt rearanjate și completate acum potrivit exigențelor actuale.)

În ultima perioadă, de totalitatea activităților de marketing – în primul rând de cele asociate revistei – s-au ocupat cu succes, cu competență crescândă și cu devotament **Raluca Soare** și **Tamás Kinga**. Care nu au fost și nu au rămas niciodată doar „executori” ci au participat activ, dialogal și creativ în toate etapele proceselor de marketing. Cu atât mai mult, noua

situație și sfidările ei presupun ca ele – **amândouă** – să continue această activitate într-o nouă conturare, adică fiind oarecum asociate (ca sarcini de serviciu) colectivului editorial. (Ele s-ar ocupa, cu titlu permanent, spre exemplu: de scanarea-digitizarea etc. a volumelor anterioare și celor curente, de activitățile sistematice de reclamă (site-ul revistei, afișe, invitații, anunțuri etc.), de oferte și de primirea-rezolvarea comenzilor atât la revistă cât și la antologii (în versiune tipărită și electronică); de evidența lor și analiza tendințelor de piață; de activități legate de funcționarea Atelierelor etc. Strâns legate deci și de aspectele de imagine ale revistei. (Vezi: **Anexa nr. 2**)

În concluzie: credem că doar în aceste condiții se pot asigura într-adevăr parametri în care ne putem apoi adresa cu seriozitate și șanse reale Institutului Thomson Reuters pentru acreditarea ISI al revistei *Philobiblon*.

Anexa nr. 1

Cu privire la traducători

Traducerea volumelor de fiecare dată consistente ale revistei *Philobiblon* în momentul de față este în sarcina a două traducătoare, lucrând însă fiecare cu **jumătate de normă**. În aceste condiții credem că **nu se poate asigura** pe de o parte nici respectarea sistematică a angajamentelor **contractuale** pe care deja revista o are față de EBSCO Publishing Co. și – pe de altă parte – nu pot fi asigurate nici cerințele acreditării ISI a revistei.

Volumele **dinaintea** celui de al XII-lea (2007) AU FOST de fapt VOLUME BIANUALE... Ca atare și traducerea lor a fost astfel... Adică ea a fost efectuată practic în **doi ani**. După aceste ediții, primul volum anual al publicației a fost cel din 2007 (XII), pe baza căreia s-a făcut de fapt și angajamentul contractual cu EBSCO. Însă și munca de traducere a acestui volum XII (2007) a fost în fond începută încă în cursul anului 2006. Practic nici el **nu s-a tradus**, deci, doar pe parcursul anului apariției sale. (**Notăm** că regularitatea apariției anuale a revistei nu este doar o condiție formal-contractuală cu EBSCO, și nici doar una care privește perspectiva acreditării sale ISI, ci vizează și atinge normalitatea și chiar eficiența utilizării sale în relațiile noastre de Schimb internațional interbibliotecar! Apărând bianual și mai ales neregulat, noi, pe de o parte **pierdem parteneri de schimb** pentru revistă și pentru bibliotecă, iar, pe de altă parte, riscăm ca publicația să fie achiziționată de către vechii noștri „parteneri” **de la alte surse**. Cum este mai nou cazul celor de la Cornell University, care au achiziționat ultimul volum (XII-2007) al revistei **nu de la noi**, ci de la renumiții distribuitori Kubon & Sagner Co. din Germania... **Este o informație recentă, care semnaleză o**

problemă pe care trebuie să-o rezolvăm tocmai prin marketing în favoarea noastră!!!)

Volumele *Philobiblon* au în mod constant între 450–600 de pagini (tipărite cu litere Times New Roman de 10 pct., cu distanța dintre rânduri 1, iar la notele de subsol folosindu-se litere de doar 9 pct.). Ori, acestea înseamnă de fapt aproximativ 1000 -1100!!! de pagini redacționale regulate/convenționale. Adică aproximativ 1000-1100 de pagini A4, cu litere de 12, cu 64 caractere în rânduri și cu câte 21 de rânduri într-o pagină.

Apoi, toate textele publicate în revistă sunt de înaltă calitate academică și țin, pe de o parte de domeniul științific destul de diferite, care, pe de altă parte, se ramifică și ele în diferite curente și discipline. **Fiecare cu limbajul său caracteristic și special.**

Munca de traducător constă în transpunerea în limba engleză a acestor studii predate spre publicare – majoritatea lor fiind întocmite în limba română și maghiară ; în lecturarea studiilor elaborate și predate în limba engleză (mult mai puține la număr); și în diferite faze de corecturi și lucrări redacționale. Această activitate solicită deci mai întâi stăpânirea simultană a limbii(lor) sursă și a limbii țintă. Dar cunoașterea vocabularului, gramaticii, topicii, frazeologiei limbilor folosite, deși fundamentală, nu este de ajuns pentru a elabora o traducere de calitate. Textele trebuie în primul rând înțelese și interpretate corect atât în limba cât și în disciplina lor originală. Ori asta presupune și ea documentare și de multe ori chiar cercetare propriu-zisă.

Studiile publicate în *Philobiblon* cuprind **ample articole** aparținând unei largi palete de domenii științifice (filosofie, istorie, istorie și teorie literară, psihologie, sociologie, antropologie, muzicologie, drept, arhitectură sau mai nou științe ale mediului etc.). De exemplu volumul XII (a cărui traducere – cum am spus – a început de fapt încă în luna iulie 2006, și care numai astfel a putut fi terminat în noiembrie 2007 pentru a putea apoi apare... în ianuarie 2008) includea lucrări legate de viață, activitatea și sistemul hermeneutic al lui Adrian Marino, cât și de hermeneutica literară și filozofică în general, dar și texte de istorie, de politologie, de jurnalism, de arhitectură etc. Iar volumul anterior se focusa asupra muzicii și a muzicologiei, cuprinzând însă și texte substanțiale de filosofie, de istorie, de pedagogie, de sociologia artei etc. Însă și volumul la care se lucrează în prezent dezbate probleme cruciale legate de viață, de moarte, de bioetică, de istoriografie, de istorie orală, de psihologie, de drept, de filosofie, de bibliologie, de LIS și de documentarism etc.

Ori, pentru a transpune aceste texte în limba engleză în mod adecvat, este nevoie de o oarecare familiaritate cu problematicile și terminologia – atât cu terminologia română/maghiară, cât și cu cea engleză – a

domeniilor respective. Deși consultarea dicționarilor bilingve și explicative în format de carte sau online este de maximă importanță, totuși, în multe cazuri, acestea nu sunt de ajuns. Traducerea corectă și nuanțată a studiilor presupune înțelegerea aprofundată a acestora, ceea ce nu este posibil decât dacă traducătorul este capabil să se orienteze în disciplina și tematica în cauză. Textele, semnate de personalități de seamă ale vieții culturale și științifice din România și de peste hotare, prin complexitatea lor ideatică, structurală și stilistică pun la încercare atât competența științifică cât și abilitățile și talentele literare ale traducătorului. Desigur fiecare număr nou, și chiar unele texte în sine, necesită o documentare în subiectul tratat, mai ales în cazurile în care acestea aparțin unui domeniu mai îndepărtat de pregătirea de specialitate inițială a traducătorului.

Cunoștințele de limbă și familiaritatea cu literatura de specialitate a unui domeniu nu este de ajuns în toate cazurile pentru a elabora o traducere bună. Deoarece traducerea unui text nu înseamnă numai transpunerea cuvânt cu cuvânt, propoziție cu propoziție a conținutului. Acest proces poate fi definit mai degrabă ca transpunerea textelor dintr-o anumită cultură cu caracterul, tradiția, mentalitatea și logica ei aparte, într-o altă cultură care diferă de ea în toate acestea. Acesta înseamnă, că anumite formulări, dar și conținuturi trebuie adaptate limbii și culturii ținte. Traducătorul așadar este nevoit de multe ori să introducă note explicative, sau – ceea ce este mai dificil – să reformuleze conținutul frazei din textul original în așa fel încât acesta să devină accesibil și cititorilor care nu sunt pe deplin familiari cu istoria, cultura, mentalitatea central - și est-europeană. O problemă aparte ridică traducerea citatelor. Unele redau texte din diferite secole, altele redau concepțiile particulare ale diferitelor autori/creatori care în textele inițiale sunt citate de autorii studiilor în limba română sau maghiară, dar pentru traducerea căroră este necesar să se caute și să se identifice „locurile” cu traducerile deja consacrate în limba engleză etc.

Mai mult, cu elaborarea variantei engleze a unui text, procesul de traducere încă nu se încheie. Pentru a asigura calitatea textului tradus aceasta trebuie supus la multiple corecturi. **Prima** fază de corectură făcută constă în corectarea eventualelor greșeli de dactilografie, a greșelilor gramaticale și stilistice. Recitirea și emendarea textului face posibilă și înlăturarea formulărilor greoaie. Acestea pot apărea ca urmare a efortului de a traduce cât mai fidel textul, dar eliminarea lor este necesară pentru a obține un text fluent, natural, mai ușor de înțeles și în acord cu logica și caracterul limbii engleze. Acest fapt este asigurat și de **faza următoare** de corectură, cea efectuată de lectorul englez a revistei, Sally Wood-Lamont. Consultarea cu dânsa – și așteptarea rezultatelor muncii ei – face parte din procesul de finalizare a

textelor. Foarte important este și **a treia corectură** a textelor, cea făcută de autorii însuși. În urma cărora unele fraze trebuie desigur reluate parțial. Căci fiecare text tradus și corectat este trimis spre revizuire și acceptare la autor, care poate face sugestii și modificări, dacă este de părere că unele părți, termeni etc. ale lucrării nu au fost interpretate și redate corespunzător intenției sale originale. Consultarea cu autorii este așadar nu numai o obligație morală, dar este necesară și pentru elaborarea unor traduceri fidele. Deci trebuie făcută și **a patra corectură!**

Numai parcurgerea tuturor fazelor menționate de corecturi face posibil ca textul final să răspundă exigențelor unei reviste de circulație internațională.

Apoi, făcând parte din colectivul redacțional *Philobiblon*, în afară de traducerea textelor, traducătoarelor le revin și alte îndatoriri legate de procesul de editare. În multe cazuri ele întocmesc și/sau recompun abstractele studiilor și listele de cuvinte cheie. Și o parte considerabilă a lucrărilor de tehnoredactare a volumelor este făcută de ele, ceea ce poate fi destul de dificil uneori (mai ales în cazul lucrărilor care conțin imagini, grafice și tabele).

Pe tot parcursul editării, dar și în timpul traducerii textelor, consultarea permanentă cu editorul-șef al revistei pentru sincronizarea activităților editoriale nu poate fi neglijată. Se discută unele articole mai problematice, sau probleme tehnice care se ivesc în cursul lucrărilor.

Toate acestea arată, că îndeplinirea adecvată a sarcinilor legate de traducerea revistei *Philobiblon* – **la timp și la standardele solicitate** – necesită activitatea în „normă întreagă” a două persoane având o arie largă de competențe, abilități și cunoștințe științifice, aflate pe deasupra în continuă formare profesională. Luând totodată în considerare și faptul că – potrivit angajamentelor noastre contractuale cu EBSCO Publishig Co. cât și în vederea acreditării ISI a revistei – volumele trebuie să fie an de an finalizate – traduse, tehnoredactate și cu copertele definitivitate – aproximativ **la începutului lunii octombrie** a anului respectiv pentru a fi sigur, că ele vor putea fi și tipărite înainte de sfârșitul anului.

Având deci în vedere faptul că într-un an calendaristic sunt de regulă aproximativ 230 zile lucrătoare, și calculând în medie cu sarcina de a traduce – incluzând aici și restul activităților (documentare, cercetare, cele patru corecturi, participarea la tehnoredactare etc.) – volum de volum aproximativ 1000-1100 p. redacționale convenționale: unei traducătoare cu normă întreagă îi revin în jur de 500-550 p. de tradus (etc.) anual. Adică aproximativ 2,5 pagini/zi.

În concluzie, pentru a asigura traducerea (etc.) și la timp a celor 1000-1100 p. este în mod limpede nevoie de 2 traducătoare cu normă întreagă. Iar situația actuală de criză, la care se face acum atâta referire, nu schimbă deloc rațiunea argumentelor înșirate aici.

Anexa nr. 2

Cu privire la marketing și marketeri

Atât perspectiva acreditării ISI a revistei *Philobiblon*, cât și în genere evoluția organică a lucrurilor asociate cu editarea și difuzarea publicației, presupun regândirea, restructurarea și extinderea activităților de marketing legate de ea și de restul produselor aferente. (Volumele de antologie, editarea lor sub formă de carte electronică etc.)

Devine pe zi ce trece mai limpede faptul că activitățile noastre de marketing trebuie să țintească acum nu numai piața internă – care a fost mai nou atinsă cu succes **nu doar** în ceea ce privește volumele de antologii în limba română, ci și cu cele în limba engleză ale revistei –, dar și piața și spațiul **internațional**. Aceasta nu ar reprezenta deci doar un beneficiu financiar și de imagine, dar constituie și o condiție, deși indirectă, totuși **esențială** pentru satisfacerea solicitărilor **elementare și primordiale** pentru acreditarea ISI a publicației. În extinderea internațională ale activităților de marketing este vorba deci în primul rând despre conturarea condițiilor **prealabile** necesare pentru a mări **frecvența citărilor** revistei! Căci este clar că doar asigurând o circulație cât mai extinsă și țintită pentru volumele revistei, vom putea noi crea și condițiile în care studiile etc. ale volumelor vor putea fi remarcate, apreciate și citate „mai des”.

În ceea ce privește – sub acest aspect – marketingul internațional, noi putem și trebuie să avem în vedere în primul rând următoarele **două direcții principale**: pe de o parte șansa de a fi deja prezenți cu *full text* în baza de date EBSCO, iar pe de altă parte identificarea și utilizarea posibilităților oferite în acest sens de legăturile Internet.

A. EBSCO

Baza de date EBSCO conține și difuzează la ora actuală doar studiile volumul XII (2007) ale revistei. În – sperăm – scurt timp (**însă totuși cu întârziere!**) vor intra acolo și textele volumului XIII, pentru anul 2008. Există însă disponibilitate din partea EBSCO de a introduce în baza lor de date și textele volumelor **anterioare**. Cu condiția ca ele să fie prelucrate și transmise în format PDF de către **noi** și în acord cu exigențele tehnice și de

sistemul de organizare a informațiilor solicitate. Este de presupus, că din creșterea „numărului” textelor prezente acolo, și datorită nivelului lor științific și mental greu de contestat, va rezulta cu timpul și creșterea numărului etc. de **CITĂRI** care vor conta apoi decisiv și pentru acreditarea ISI a revistei. Ceea ce – indirect – va contribui însă și la creșterea vânzărilor exemplarelor tipărite.

Ori, scanarea și prelucrarea PDF a volumelor anterioare ridică – dincolo de cele tehnico-mecanice – și unele probleme speciale. Căci – mai ales primele volume ale revistei – au fost **altfel** structurate redacțional (de ex. rezumatele studiilor nu apar la începutul lor, ci la începutul volumelor, imediat după Cuprins; studiile nu au cuvinte cheie etc.) Prin urmare aceste volume trebuiesc nu numai digitizate („scanate”), dar și prelucrate – text de text – suplimentar.

B. Marketingul internațional

Marketingul internațional este necesar pe de o parte pentru asigurarea circulației internaționale cât mai extinse ale **volumelor tipărite** ale revistei, dar, pe de altă parte pentru a asigura și vânzarea lor internațională mai „bună”. Evident și această activitate țintește totodată și mărirea numărului de citări, împreună cu conturarea mai pronunțată a imaginii internaționale a bibliotecii noastre. Și nu numai.

Ori, aceasta presupune identificarea și contactul sistematic cu difuzorii internaționali de publicații (de toate categoriile). [Notăm că avem deja câteva contacte care se prefigurează pozitiv și promițător în acest sens.] Presupune apoi identificarea bibliotecilor care nu ne sunt parteneri de schimb internațional interbibliotecari, și care prin urmare ar putea fi posibili cumpărători sau chiar abonați etc.

Și acestea sunt desigur activități pe de o parte destul de complicate și care, pe de altă parte, trebuie să se desfășoare în mod susținut și permanent. Dar pe care le vom putea efectua cu siguranță cu succes, bazându-ne deja pe experiența a câtorva ani de când la noi se desfășoară activități sistematice, eficiente și chiar novatoare de marketing. Însă pe care trebuie să le **remodelăm** acum potrivit exigențelor de inventivitate și de operativitate actuale și practicabile.

Astfel, spre exemplu:

- Trebuie să înnoim și să completăm site-ul revistei cu un articol program înprospătat și cu informații care să faciliteze și mai mult contactul cu redacția atât în privința trimerii de texte (condițiile de editare, de adnotare etc.) cât și în cea a achiziționării exemplarelor publicate. (Prezentarea volumelor, ofertele, comanda,

- abonamentul, clarificarea, simplificarea și desfășurarea formărilor de plată și de expediere etc.)
- În acest sens trebuie elaborate căi „contabile” cât **mai facile** prin care cineva din străinătate va putea achiziționa (plăți) exemplarele comandate etc.;
- Reclama sistematică și inventivă a revistei și a volumelor sale, căutarea-identificarea unor distribuitori sau clienți instituționali ori individuali;
- Satisfacerea operativă a comenzilor, evidența vânzărilor, analiza proceselor și a tendințelor, diversificarea generală a lucrurilor (adică crearea permanentă de noi căi și modalități de marketing și de reclamă);
- Asigurarea, continuarea și dezvoltarea marketingului „intern”.

Este limpede – credem – că desfășurarea **simultană** a tuturor activităților de marketing și în amândouă direcții, presupune multă muncă, perseverență, talent, responsabilitate și inventivitate. Care pot însă aduce multe beneficii – importante și de toate tipurile – bibliotecii noastre.

De aceea este, credem, esențial ca marketerii să fie în primul rând cât mai implicați în cât mai multe faze ale însuși producerii revistei și a celorlalte produse aferente. (Volumele de antologie, edițiile lor electronice etc.) Doar astfel pot ei ajunge la un grad de cunoaștere a mărfii necesar pentru conceperea și derularea operațiilor mai sus amintite. Și doar astfel vor fi ei capabili și competenți să identifice noi posibilități și să contureze noi idei. Căci ei trebuie să fie în măsură să conceapă și să inventeze materialele de reclamă și de ofertă, dar să fie capabili, de exemplu să scrie și prezentări, recenzii etc. legate de volumele publicate sau proiectate.

*

În concluzie: suntem convingeți că toate problemele și aspectele ridicate în această **Anexă** sunt decisive atât pentru atingerea în perspectivă a scopului principal propus, adică acreditarea ISI a revistei *Philobiblon*, cât și în vederea conturării a unei noi „prezențe” internaționale nu numai a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj, dar vieții științifice și academice din România.

*

Legate de revista *Philobiblon* și de produsele aferente ei, activități de marketing se desfășoară deja de aproximativ **opt ani**. Pe parcursul acestor ani noi am dobândit nu numai o experiență operativă substanțială, dar și o anumită viziune cu privire la exigențele pe care sarcinile de marketing le solicită **aici** din partea persoanelor care se angajează în această direcție! Exigențe care sunt destul de speciale. Nu este de aceea deloc întâmplător

faptul că de-a-lungul anilor în jurul activităților de marketing s-au perindat – agitat – destul de multe persoane, care în mod evident **nu au corespuns!**

În ultima perioadă însă – și în urma unui proces de „selecție naturală” – activitățile de marketing au fost desfășurate de către două persoane care au obținut aici rezultate remarcabile și incontestabile. Este vorba de Raluca Soare și mai nou de Kinga Tamás. Rezultatele lor – și în raport cu rezultatele „altor persoane” – pot fi în mod cât se poate de limpede măsurate atât în vânzări și în operativitatea-siguranța-acuratețea desfășurării lor, cât și mobilitatea-inventivitatea și angajamentul participării lor.

Având în vedere faptul că menținerea și îmbunătățirea activităților deja tradiționale, cât și noile direcții în care trebuie să ne concepem și să ne extindem preocupările, solicită în mod intens și constant timpul și energiile celor implicați... ni se pare limpede că pentru asigurarea desfășurării lor serioase, sistematice și de încredere, este nevoie pe de o parte de însărcinarea cu ele a **două persoane**, și că, pe de altă parte, aceste două persoane ar trebui să fie **tocmai cele numite mai sus.**

Cluj-Napoca, noiembrie 2008

Cultura organizațională
Propunere de studiu asupra culturii organizaționale
– octombrie 2008 –

Valeria Salánki
BCU „Lucian Blaga” – Cluj
E-mail: valeria_salanki@yahoo.fr.

„Importanța dezvoltării sistemice a bibliotecilor, ca organizații eficiente, nu a fost niciodată așa de mare ca acum. Este nevoie, în continuare, de crearea unor noi structuri și a unor procese de interacțiune a personalului, care să reflecte realitățile unei lumi aflate într-o permanentă tranziție. Se resimte nevoia de a dezvolta în biblioteci, atât la nivel individual, cât și la cel organizațional, o atitudine pozitivă față de propria conștiință și față de reînnoire.”¹

1. Introducere în problematica culturii organizației

Schimbarea este în ordinea firească a lucrurilor, iar în bibliotecă ea este necesară pentru că mediul extern este într-o evoluție continuă și rapidă: bibliotecile trebuie să răspundă și să corespundă cerințelor acestuia. Managerii pot însă adesea constata că schimbările, noutățile sînt greu de implementat și că, în general, deciziile lor se pun cu dificultate în practică și/sau suferă modificări ori alterări nedorite. Aceasta se datorează faptului că ele intră în conflict cu cultura – necunoscută! – a organizației. Este o realitate cunoscută că un sistem, o ordine a lucrurilor, o inovație sau organizare nouă, care funcționează foarte bine într-o anumită cultură, într-o alta este posibil să fie total nepotrivită. Dacă acest lucru este mult mai vizibil la nivelul unor culturi naționale (într-un fel muncesc nemții și în altul românii), el este neglijat la niveluri mai mici precum cel instituțional, deși problema se pune la fel. Pentru a-și atinge scopurile eficient, managementul unei instituții are tot interesul să cunoască cultura organizațională spre a ști asupra căror aspecte să intervină astfel încât inovațiile, noutățile și în general bunul mers al lucrurilor să nu fie împiedicat de rezistența la schimbare pe care în mod firesc orice om o are. Schein² subliniază impactul pe care cultura organizației

---

¹ OWENS Irene; ANGHELESCU, Hermina G. B., *Cultura organizațională și schimbarea În volumul Management pentru viitor – Biblioteci și arhive*. Ed. Hermina G. B. Angheliescu și István Király V. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeana, 2000, p. 30-40

² SCHEIN, Edgar H, *The Corporate Culture Survival Guide: Sense and Nonsense about Culture Change* (San Francisco: Jossey-Bass, 1999)

îl are asupra managementului astfel: „crearea unui climat de muncă în echipă și deschidere este un țel comun în ziua de azi, dar arareori companiile realizează în ce măsură presuposițiile culturale asupra individualismului, asupra prerogativelor manageriale și asupra respectului autorității bazate pe experiența reușită din trecut pot face munca în echipă și deschiderea imposibile în practică.” Și exemplifică astfel: „Structura sistemelor de recompense în majoritatea organizațiilor din USA e în asemenea măsură complet individualistă încât nu e surprinzător că și cele mai bine concepute și înalt-motivate programe de încurajare a muncii în echipă au rezultate minime și doar de scurtă durată.” O soluție la această dilemă este cea găsită de Singapore Economic Development Board: au continuat să ofere recompense individuale, dar numai celor care au reușit să atragă pe alții pentru a munci în echipă. „Ideea este că au realizat înrădăcinarea culturii (organizaționale) în sistemul de recompense și că la acest nivel lucrurile trebuie examinate și, dacă e nevoie, schimbate.”¹ Cultura organizației este un tipar al comportamentelor învățate, împărtășite și transmise în timp între membrii organizației fiind unul dintre determinanții esențiali ai modului în care acționăm și interacționăm în interiorul acesteia. Obişnuințele, modul tradițional în care se operează într-o organizație, își pun amprenta asupra culturii acesteia influențând, modelând valorile, credințele, practicile și tiparele comune.

Comportamentele angajaților nu decurg aşadar direct și doar din regulile de funcționare definite de către conducerea bibliotecii: structura organizației, obiectivele, procedurile, modalitățile de stimulare etc. Logica informalului își pune și ea amprenta prin numeroase alte fenomene care – necunoscute fiind – scapă controlului direct al conducerii și exercită o influență importantă: jocuri de putere, culturi de echipă, subculturi, logici identitare șamd. „Înțelegerea culturii organizaționale este primul pas necesar în conceperea schimbării într-o organizație și în reprofilarea organizațiilor spre a fi eficiente și de succes. Schimbarea organizațiilor în mod profund, cu sens și pe termen lung necesită implicare în schimbarea unor percepții, convingeri, paternuri comportamentale și norme fundamentale, și a căilor de construire a sensului care s-au dezvoltat de-a lungul unor lungi perioade de timp. Schein avertizează asupra faptului că în managementul schimbării în organizații cel mai mare pericol este să nu fie pe deplin apreciată profunzimea și puterea culturii.”²

---

¹ Edgar H. Schein, *The Corporate Culture Survival Guide: Sense and Nonsense about Culture Change*

² Carol Shepstone and Lyn Currie, *Transforming the Academic Library: Creating an Organizational Culture that Fosters Staff Success*

Pentru a-și putea realiza obiectivele conducerea unei instituții are așadar interesul să cunoască aceste fenomene ce definesc cultura organizațională.

2. O definiție sintetică a culturii organizaționale

„Teoriile și definițiile culturii organizației oferite de diferite ramuri ale științei au fost utilizate de către cercetători în efortul unei mai bune înțelegerii a complexității culturii și a rolul său central în determinarea modului în care funcționăm în colectivitate și în crearea unor organizații de succes.”²

În genere, cultura unei organizații se referă la un sistem de valori și de credințe împărtășite de membrii acesteia, consecința fiind omogenizarea durabilă a concepțiilor lor asupra lucrurilor, adică instalarea unui numitor comun în ce privește interpretarea și atribuirea de sens lucrurilor.

Altfel spus, „Cultura organizațională definește:

- Cine suntem ca organizație, sau „noi”
- Cum devenim „noi”
- Ce ne face să fim „noi” și nu „ei”
- Cum recrutăm noi membrii și cum îi socializăm ca să devină „noi”
- Cum perpetuăm „noi”-ul.”¹

Cum ajung oamenii să împărtășească aceeași cultură organizațională? Tot în genere, oamenii împărtășesc aceeași cultură în urma interiorizării și fixării unor norme axiologice, cognitive, afective și comportamentale. Prin intermediul mecanismelor de învățare cultura organizațională inculcă indivizilor practici stabile și repetitive. „Cultura organizațională joacă de aceea un rol central și în crearea unui mediu de lucru în care bibliotecarii să fie angajați (implicați) și să contribuie la succesul organizației. Prin analiza culturii locului de muncă este posibil să identificăm schimbările care trebuie operate asupra valorilor, structurii organizaționale, inițiativelor conducerii și administrației și mecanismele de suport necesare instaurării un mediu de lucru pozitiv, creativ și stimulativ care să susțină progresul și succesul viitor al bibliotecii.”²

3. Funcțiile fundamentale ale culturii organizației:

Ceea ce numim „cultura organizațională” îndeplinește deci o serie de funcții a căror caracteristică comună este faptul că fiecare este decisivă pentru funcționarea eficientă a organizației.

---

¹ William Sannwald, *Understanding Organizational Culture*

² Carol Shepstone and Lyn Currie, *Transforming the Academic Library: Creating an Organizational Culture that Fosters Staff Success*

A. Funcția de integrare internă a culturii organizației

Vizează crearea unui sentiment și a unei stări de unitate în urma obținerii colective a rezultatelor. De asemenea cultura organizațională determină :

- metodele comunicaționale (cum cooperează angajații, cum circulă informațiile etc);
- criteriile de apartenență la comunitate (inserția și excluderea membrilor);
- normele ce reglează atribuirea statutului fiecăruia dintre membrii;
- regulile ce structurează relațiile sociale (gradul de familiaritate permis între membrii);
- comportamentele dezirabile și indezirabile (sistemul de recompense și sancțiuni).

B. Funcția de adaptare externă

Are ca principal obiectiv stabilirea unui consens larg relativ la poziționarea organizației în mediul extern și în genere în spațiul public. Ea comportă misiunea și strategia aleasă pentru a îndeplini obiectivele stabilite, mijloacele operaționale necesare pentru a atinge obiectivele, indicatorii de performanță și măsurile coercitive la care se poate recurge în caz de derapaj.

Este însă decisiv faptul că toate funcțiile fundamentale ale culturii organizaționale relevă o intenționalitate strategică, deci managerială. Pentru un manager este foarte important să cunoască stilurile de comportament sau de muncă ale angajaților. Prin cunoașterea culturii organizației schimbarea în biblioteci poate fi anticipată, planificată și implementată pe căi mai bune și eficiente. De aceea este important de cunoscut faptul că cultura organizației poate fi influențată în direcția și intenția realizării unui obiectiv stabilit.

4. De ce este important ca managerii de bibliotecă să fie interesați de cultura organizației lor ?

Literatura în domeniul managementului și al businessului laudă importanța înțelegerii culturii organizaționale în vederea schimbărilor ce urmează a fi implementate, administrate și integrate astfel încât orice fel de organizație să poată funcționa cu succes.

Pentru un manager este foarte important sa cunoască stilurile de comportament sau de munca ale angajaților pe care-i coordonează, ce pot ei face cu adevărat și în ce mod pot contribui realmente la dezvoltarea instituției. Căci astfel schimbarea în biblioteci poate fi anticipată, planificată și implementată pe căi mai bune.

Pe scurt, într-o lume în permanentă schimbare, biblioteca și bibliotecarii ei, sunt și ei supuși exigențelor de adaptare, care presupun nu numai un efort și acceptarea acestuia ca pe ceva firesc și necesar în derularea

activității lor, dar și creativitate. În măsura în care conștiința reală a propriei valori, individuale și profesionale este prezentă, bibliotecarul are reperatele necesare pentru a face față provocărilor interne și externe ale organizației. De aceea o cultură a organizației care să încurajeze formarea unei conștiințe profesionale pozitive, o atitudine favorabilă schimbării este indispensabilă bunei funcționări a unei instituții. Și o atitudine pozitivă față de organizația (biblioteca) însăși.

Implementarea unor noi metode și direcții de lucru, a unor noi tehnologii, schimbări care constituie o realitate curentă în BCU „Lucian Blaga”, precum și inițierea unor programe pentru personal și stabilirea sistemelor de recompense pot să fie determinate în mod decisiv de cunoașterea culturii organizației. Atunci când o normă, o dimensiune a culturii organizației se schimbă, comportamentul individului se schimbă și el conform unui nou pattern de conformare, iar dezvoltarea managerială a organizației vizează oricum schimbarea întregului sistem.

Atingerea unui scop este condiționată de cunoașterea resurselor de care dispunem: scopul principal al bibliotecii este de a oferi servicii de calitate cât mai bună utilizatorilor, iar bibliotecarii sînt resursele umane care fac să funcționeze biblioteca. Cunoașterea valorilor și credințelor asumate de către aceștia, adică a culturii organizației înseamnă a aprecia în ce măsură acesta este centrată pe deservirea utilizatorilor și în genere pe toate aspectele legate funcționarea specifică a unei anumite biblioteci și ce se poate face pentru a impune organizației direcția dorită, dacă este cazul.

5. Cum se poate studia cultura organizațională ?

Conturarea culturii organizaționale în bibliotecă este intermediată de studiul elementelor ei definitorii, descrise mai sus: normele, regulile, valori și credințe împărtășite, practici uzuale, mecanismele de învățare, modul în care se comunică, criteriile de apartenență la comunitate, comportamente dezirabile și inddezirabile, raportarea la misiunea stabilită a bibliotecii și la strategia de realizare a ei.

Bineînțeles subiectul este vast, așa încât diferitele aspecte legate de cultura organizațională pot și este și mult mai eficient, să fie studiate în etape.

Propun, într-o primă fază, studierea canalelor de comunicare, a fluxului de informație, mai precis în ce mod angajații bibliotecii receptează deciziile manageriale (de toate gradele), cum realizează cooperarea în vederea realizării sarcinilor lor, cum circulă informația între diferitele niveluri ierarhice precum și între servicii și în interiorul acestora. Ar putea fi aici adăugată și studierea felului și ale bazelor în - și pe care sunt atribuite sarcinile: care sînt criteriile de repartizare a unei anumite sarcini unei anume persoane etc., acestea fiind elemente definitorii ale eficienței unei organizații.

Pentru a realiza acest lucru, în primul rând trebuie studiat grupul de lucru ca formațiune psihosociologică: compoziția grupului, sarcinile respectiv activitatea grupului, procesele de interacțiune, structura grupului, conștiința colectivă, gradul de coeziune, eficiența grupului. Considerăm aici grupul ca fiind colectivul unui departament al bibliotecii, urmând apoi să vedem care este relaționarea între departamente. Toate acestea raportate la canalele formale și informale de comunicare: ex. Intranet, Buletinul informativ, comunicare de sarcini, comunicare pe parcursul realizării lor etc.

Astfel, Darlene Fichter analizează modul în care se reflectă cultura instituțională în funcționarea Intranetului : „Realizarea unui Intranet care să fie bine utilizat și valorizat de către angajați cere viziune, multă muncă și bunăvoință orientată către utilizatorii săi. Succesul Intranetului nu este dependent doar de un singur factor, ci de combinația mai multora: cultura organizațională, părțile implicate, conținut și instrumente, designul și alegerea informației, ușurința în utilizare, percepția existentă asupra sa. Cei care se ocupă de Intranet au nevoie în permanență să evalueze cât de bine funcționează și asupra căror aspecte trebuie intervenit. Să știm de ce Intranetul nu-și utilizează întreg potențialul este primul lucru cu care să încep planificarea a ceea ce trebuie făcut pentru a-l pune pe roate. Faptul că Intranetul este un instrument util pentru angajați nu este suficient pentru ca el să și fie adoptat de aceștia.”¹

6. Metoda de cercetare :

În funcție de diferitele centre de interes stabilite de către conducerea bibliotecii – culegerea datelor se va face prin îmbinarea mai multor metode de cercetare: studierea documentelor, ancheta directă și indirectă, tehnica grafurilor (pentru cercetarea relațiilor de comunicare și a celor preferențiale), interviul.

BIBLIOGRAFIE:

1. ANGHELESCU, Hermina G. B., OWENS Irene, *Cultura organizațională și schimbarea* – , în *Management pentru viitor – Biblioteci și arhive*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca, 2000, pag. 30- 40.
2. FICTER, Darlene, *Making Your Intranet Live Up to Its Potential*, bază de date online: WilsonWeb, (Weston, Conn.) 30 no1 51-3 Ja/F 2006.

---

¹ Fichter, Darlene, *Making Your Intranet Live Up to Its Potential*

3. KAARST-BROWN, Michelle L.; NICHOLSON, Scott; VON DRAN, Gisela M., *Organizational Cultures of Libraries as a Strategic Resource*, bază de date online : WilsonWeb, Library Trends v. 53 no. 1 (Summer 2004) p. 33-53.
4. OLSON, John A., *What Academic Librarians Should Know about Creative Thinking*, bază de date online : WilsonWeb, The Journal of Academic Librarianship 25 no5 383-9 S 1999.
5. OUIMET, Gérard, *Voyage au centre des typologies de cultures d'entreprises: un itineraire psychologique*, bază de date online : PROQUEST 500. Gestion. Montréal: Summer 2007. Vol. 32, No. 2; p. 51.
6. RADU, Ioan, *Psihologie socială*, ed. Exe, Cluj-Napoca, 1994.
7. SANNWALD, William, *Understanding Organizational Culture*, bază de date online: WilsonWeb, Library Administration & Management 14 no1 8-14 Wint 2000.
8. SCHEIN, Edgar H., *The Corporate Culture Survival Guide: Sense and Nonsense about Culture Change* (San Francisco: Jossey-Bass, 1999) <http://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/2759/SWP-4091-43770202.pdf?sequence=1>
9. SHEPSTONE, Carol and CURRIE, Lyn, *Transforming the Academic Library: Creating an Organizational Culture that Fosters Staff Success*, bază de date online : WilsonWeb, The Journal of Academic Librarianship 34 no 4 358-68 JI 2008.
10. STEPHENS, Denise; RUSSELL, Keith, *Organizational Development, Leadership, Change, and the Future of Libraries*, bază de date online : WilsonWeb, Library Trends v. 53 no. 1 (Summer 2004) p. 238-57.

Originile faptului divers în presa română

Marian Petcu,
Universitatea din București,
E-mail:marian_petcu2003@yahoo.com

Rareori un eveniment devine subiect de discuție, dar și sursă de zvonuri, așa cum se întâmplă în cazul faptelor diverse. Adică al acelor evenimente asimilabile imprevizibilului, extraordinarului, violării uneia sau mai multor norme.

Integrarea lor în paginile ziarelor a adus schimbări majore în practicile jurnalistice – trecerea de la gazetăria de cabinet, în care dominante erau opiniile, la gazetăria de teren, ceea ce presupunea contactul cu realitatea socială, cu comunitatea, cu instituțiile politice, administrative etc. Cu alte cuvinte, trecerea la jurnalismul de informare. Pe de altă parte, faptele diverse, alături de foileton și de ilustrații au făcut presa mai atractivă, au accelerat dezbaterile publice, nu în ultimul rând au contribuit, indirect, la alfabetizarea populației.

În studiul de față prezentăm o schiță istorică a apariției faptelor diverse în presa românească, îndeosebi în *Trompeta Carpaților*, considerat ca reprezentativ printre titlurile perioadei de pionierat, dar și în alte publicații.

Proto-faptele diverse

În anul 1837, „o societate a celor învățați” editează o publicație din care dispar textele impuse de autoritățile administrative, militare ori religioase, relatările politice, anunțurile oficiale. Este vorba de *Foaia Duminecii*¹ (Brașov), tipărită în condiții acceptabile pentru acea dată, ce cuprindea texte însoțite de ilustrații (gravuri). Mai concret, un amestec de relatări despre teritorii exotice, cu populații necunoscute cititorilor (eschimoșii, druzii, sclavii negri etc.), cu obiceiuri ce surprindeau, stârneau o anumită curiozitate. Primul număr (2 ianuarie) conținea texte despre evadarea a doi călători din detenția în care s-au aflat în Alger, despre lupta unui indian cu un șarpe boa, ambele evenimente nedatate (dar relativ recente) și altele. Un alt câmp tematic era oferit de evocarea unor momente istorice ori a personalităților istorice, construcțiilor impresionante (marele zid chinezesc, palatul de marmură din S. Petersburg, Graben din Viena etc.). Tot în zona ineditului se înscriu și articolele despre utilizarea patinelor, a schiurilor, prelucrarea bumbacului, producerea indigoului, rețete culinare.

---

¹ Titlul complet al publicației a fost *Foaia Duminecii spre înmulțirea cei de obște folositoare cunoștințe* (1837)

După cum se poate observa, publicația era alcătuită din relatări nonevenimentiale, niciodată autohtone¹ și extrem de eterogene. Fapt explicabil, prin aceea că miza majoră a acestui tip de revistă era atragerea unui public mai puțin exigent (dovezi suplimentare în acest sens, dimensiunea textelor și prezența imaginilor) ceea ce ne permite să o apreciem ca fiind prima „revistă populară” din România².

Odată cu apariția ziarelor (*Curierul românesc*, București, 1829 și *Albina românească*, Iași, 1829) încep să fie publicate texte scurte, fără titlu și fără semnătură, despre evenimente interne, integrate în rubrici numite „novitale din lăuntru” (știri interne), dar și externe („novitale din afară”). Ele sunt, cel mai adesea, fapte fără relevanță majoră, izolate, rare. Iată câteva exemple.

Din *Curierul românesc*, 19 octombrie 1836, cititorii puteau afla despre tentativa de evadare a unor deținuți: „Joi seara, la 1-iu a curgătorului, pe la 11 ceasuri turcești, arestații de la ocna Telega, având cu trei zile mai nainte făcut complot între dâșșii, au scăpat în număr de 22; însă 10 ce se afla scoși în ziua aceea pentru lucru și facere demâncare, iar 12 scoși de către aceștia fără veste pe crivace și năvălind cu furie asupra soldaților și a doi dorobanți ce se afla de pază la gura ocnei, au lovit pe unul din santinele în cap cu o pârghie, de l-au doborât jos, au hrăpit puștele caraulii și au ieșit afară ...” Rezulta că au intervenit poliștii, a avut loc o confruntare finalizată cu capturarea fugarilor, dar și cu mulți răniți.³

Peste câteva zile, în același ziar era publicată o narațiune despre decesul directorului unei trupe de teatru din Franța, Jean Baptist Fourreau, care „a murit într-un chip vrednic de jale”. Acesta se deplasase la o moșie, pentru a încerca să adapteze o nouă rasă de cai „de soi strein” și, la un moment dat, a lovit cu bastonul arma de vânătoare, care s-a descărcat, accidentându-se grav la mână. Abia a trei zi, când a revenit la București, a putut beneficia de serviciile unui medic, însă era prea târziu – Fourreau a murit de tetanos.⁴

Subiecte de fapt divers puteau fi cele mai variate evenimente, începând cu performanțe tehnice ori gesturi remarcabile, până la fenomene naturale rare. „O minune a veacului” era considerată, spre exemplu, mașina

---

¹ Textele publicate erau traduse, cel mai adesea, de I. Barac din publicații germane ca *Sonntag Magazin*, *Pfennig Magazin* și altele.

² Revista nu a fost un succes editorial, deoarece în primul trimestru avea, după cele mai optimiste estimări, 800 de abonați, pentru ca în cel de-al doilea trimestru să rămână cu doar 150 abonați. De altfel, își va înceta apariția în toamna anului 1837, redacția inițiind în locul acesteia *Foaia literară*.

³ *Curierul românesc*, anul VIII, nr. 69, 19 noiembrie 1836, p. 2.

⁴ *Curierul românesc*, anul VIII, nr. 78, 23 noiembrie 1836, p. 2.

tipografică performantă, ce putea fi manevrată de un sigur tipograf, inventată de „Thomas Frenk din Utica”¹ și tot o minune, apariția unui meteorit („arătare fizică”) în Moldova, în noaptea de 29 spre 30 august 1837, pentru că avea dimensiuni mari („12 palme”) și o formă sferoidică.²

De altfel, se poate constata că evenimentele petrecute noaptea sunt privilegiate, mai bine valorizate jurnalistic, deoarece rămân înconjurate de mister, indiferent dacă sunt crime, cutremure de pământ sau alte fenomene naturale. Firește, depinde întotdeauna de contextul evenimentului, deoarece cutremurul din 11 ianuarie 1838 (București) a fost mult mai mediatizat, atât din cauza celor 8 morți și 14 răniți, cât și pentru că s-a produs în timp ce însuși domnitorul participa la un spectacol de teatru.³ De remarcat modesta prezență în paginile publicațiilor a evenimentelor din spațiul geografic românesc. Par mai demne de semnalat evenimente de tipul „Izbucnirea Etniei”⁴ sau „Vânătoare asupra oamenilor”, adică raidurile de capturare a sclavilor în Sudan, inițiate de liderul egiptean Mehmet Ali Pașa (1843)⁵ și altele, dacă evaluăm după dimensiunile acestor texte.

Totuși, pe măsură ce numărul publicațiilor crește, evenimentele interne apar mai frecvent în paginile acestora. Incendiile de la Iași și Huși (iulie, 1844), cu numeroase victime și pagube materiale determină redacția „să iasă chiar fără de voie din cadrul prescris foaiei noastre; și neputând rămânea străini la lacrimile celor sărăciți, îndrăznim a arăta această întâmplare a zillii și a chema în ajutor pre cetitorii noștri, fieștecare după cât va putea și se va îndura”⁶, adică să ceară cititorilor o anumită mobilizare pentru înlăturarea efectelor incendiilor. Căsătoriile în familiile nobiliare⁷ cu fastul și aspectele picante ale unor astfel de întâmplări, inundațiile (Tecuci, 9 mai 1846), incendiile (București, 27 martie 1847) și altele sunt prezentate cu exces de accente dramatice.

În seria faptelor diverse aflăm, la 1845 spre exemplu, evenimente de tipul: „Pe la 22 septembrie, un lup turbat ivindu-se în satele din’ mpregiurul Giurgului, a mursecat (mușcat – n.n.) mulțime de vite și oameni, s-a luptat cu câini, pe urmă, intrând în oraș, a sărit în spatele unui soldat în

---

¹ *Curierul românesc*, anul IX, nr. 33, 1 septembrie 1837

² *Albina românească*, anul IX, nr. 71, 9 septembrie 1837

³ *România*, anul I, nr. 11, 13 ianuarie 1838. Precizare: la teatrul din București, o trupă franceză juca piesa *Angelo, tiranul Padovei*, de Victor Hugo, la ora 21.00.

⁴ *Albina românească*, anul XV, nr. 100, 19 decembrie 1843.

⁵ *Albina românească*, anul XVI, nr. 7, 23 ianuarie 1844.

⁶ *Foaie științifică și literară*, anul I, nr. 21, 23 iulie 1844.

⁷ *Curierul românesc*, nr. 95, 4 decembrie 1844, *Albina românească*, nr. 73, 16 septembrie 1845.

santinelă, l-a mușcat de umere și, după o luptă, fugind în oraș (...) și a mușcat primejdios peste 25 oameni, până când, prinzând de veste orașul și venind în dreptul poliției, l-a împușcat un soldat. Spre căutarea (vindecarea - n.n.) oamenilor muscercați și întâmpinul de a nu turba, s-a format un spital într-adins, unde, prin îngrijirea d-lui cărmuitor și după sosirea protomedicului Guși, s-au luat toate măsurile, însărcinând pe d. doctor Laiber cu căutarea lor. Din câini, în oraș au turbat până acum câțiva, și mulți îmblă zănatoci”¹.

Dar și evenimente cum ar fi cel al uciderii, de către Grigore Cojocar, din Transilvania, a cinci urși la o singură vânătoare,² al diverselor catastrofe miniere, accidente la exploatarea petroliere, conflicte între recruți etc. De remarcat că aceste texte nu apăreau în cadrul unor rubrici numite „fapt divers” și că cel mai adesea nu erau nici titrate, nici semnate.

Fapte „de rubrică”

Pentru a urmări evoluția faptelor diverse am ales, dintre numeroasele titluri de ziare, *Trompeta Carpaților*, datorită calităților sale editoriale și a ecoului pe care l-a avut încă din anul fondării – 1862. Dacă inițial redacția publica texte despre evenimente interne și externe, foileton și publicitate, știrile fiind preluate, de regulă, din surse oficiale ori din publicațiile române și străine, la 1866 constatăm apariția unei rubrici permanente – „VARIETĂȚI”. Aici erau grupate note, știri, uneori reportaje preluate din *Le Figaro*, *L'Ordre*, *Rep. Francaise*, *Le Pays Gauloise*, *La Turqui*, *Pall Mall Gazette* etc. Cele mai numeroase au fost preluările din presa franceză, urmate de cele din presa transilvăneană. În anul 1870 apare rubrica „DIVERSE”, pentru ca în cea de-a doua parte a anului să fie publicate texte, în pagina trei, la rubrica „FAPTE DIVERSE”.

Până în anul 1875, acestea coexistă cu rubricile „Nuvele”, „Știri diverse”, „Știri din urmă”, „Evenimentul zilei” (începând cu anul 1870), cu diferențieri notabile între ele, în ceea ce privește conținutul. „Temele” prezentate la „Varietățile” din anul 1866 erau crimele, furturile și accidentele, de tipul: „D. prefect al județului Prahova prin telegrama No. 12.940, anunță că zilele trecute călcându-se de către nouă făcători de rele d. Sterianoiu, proprietar în comuna Berta, acest proprietar a împușcat unul din tâlhari. După măsurile luate de administrație, s-au prins cinci dintre acești jefuitori, iar un altul s-a omorât într-o altă călcare, ceilalți doi sunt urmăriți cu energie”³.

Uneori textele erau ample, mai descriptive, cu multe în detalii:

---

¹ *Curierul românesc*, nr. 71, 5 octombrie 1845.

² *Gazeta Transilvaniei*, nr. 15 - 16, 20 - 23 februarie 1858.

³ *Trompeta Carpaților*, anul IV, nr. 451, 16 septembrie 1866, p. 3.

„În noaptea de 28-29 August trecut, o bandă de șapte făcători de rele, au călcat casa receptorului comunei Cerbu Albota din județul Argeș, și au luat dintr-o ladă lei 1.048, bani ai fiscalului, o salbă de treizeci sfañți și alta de trei firfirici. Locuitorii satului simșind din sgomotul ce făceau tâlharii prin dări de focuri, fiind toți înarmați, au sărit, și printr-o luptă ținută mai multe ore între dâñșii cu armele, abia au putut reuși a prinde doi dintre tâlharii, iar ceilalți cinci profitând de întuneric, au scăpat luând cu dâñșii și caii celor prinși, fiindcă toți erau călări. A doua zi, primarul comunei Dealu Bradului a făcut cunoscut că pe Stoica Cocorea, unul din tâlharii fugiți, l-a găsit la casa sa greu rănit, fiind împușcat în spate. Tâlharii prinși s-au dat judecării, iar pentru cei scăpați s-au luat măsuri energice de prindere”.¹

Se poate observa că peisajul calificativ era bogat și sancționator – „făcători de rele”, „tâlharii”, „jefuitori” având cea mai mare frecvență, iar titlurile textelor, destul de rare și de neinspirate – „O tristă nenorocire” fusese titrată știrea despre decesul unui bucureștean, victimă a unui accident.

Treptat, articolele ce constituiau rubrica de „fapte diverse” încep să dobândească o anumită particularitate tipologică – crime, întâmplări fericite, performanțe, fapte imorale.

Așa cum am arătat, faptul divers extern era preluat din publicațiile străine sau române din Transilvania, fără să fie diferențiat, în pagina consacrată acestui tip de eveniment, de cel autohton. În ceea ce privește ponderea, numărul și tematica faptelor prezentate, se pot întâlni cele mai variate situații, în sensul că uneori ziarul nu cuprindea nici o astfel de relatare ori, dimpotrivă, se acorda acestora aproape o pagină.

Iată, spre exemplificare, succesiunea de fapte publicate în *Trompeta Carpaților* din 22/3 ianuarie 1870, în pagina 2: „Cutremur de pământ. În noaptea de 4 spre 5 Ianuarie, orașul Nadaș (districtul Pojonu) a fost cercat de un cutremur atât de puternic, în cât multe ogeacuri de case s’au dărâmat, și clopotele de la biserice prinseseră a suna. Locuitorii, coprinși de o spaimă desperătoarea, alergară în mijlocul nopții la câmp, temându-se de cutropirea caselor”. Urmează cazul unei femei care în timpul unei reprezentații (la teatrul național din Pesta) a născut un băiat, la galerie, apoi o notă despre lungimea căilor ferate din Ungaria și Transilvania (ajunsesse la 735 6/8 mile, la sfârșitul anului 1869), precum și despre naufragierea unei remorcher („Coroneos”) la Giurgiu. La Iași, două fete ce sufereau de o boală a picioarelor fuseseră scoase din spital și lăsate în fața unui magazin, în ger, „spunându-li-se că nu mai e leac pentru boala lor”; la Roma, în timpul conciliilor, „sfinții părinți” erau frecvent jefuiți de cruci, lanțuri și ceasuri, de

---

¹ *Trompeta Carpaților*, anul IV, nr. 454, 27 septembrie 1866, p. 3.

tâlhari care se îmbrăcau în haine preoțești; un chimist din Wütemberg inventase o cerneală de tipar de o foarte bună calitate, iar la New York se construia cel mai mare hotel (din lume), care „va avea opt caturi și câte trei turnuri gotice”, numit Hotel Southern, al cărui cost se ridica la 1.600.000 dolari. Urmează noutăți din Transilvania – un copil din comuna Teii (Biharea) descoperise „o oală de lut, care conținea, precum se zice, mai multe mii de taleri din sec. 16 și 17”; populația din cetățile Posion, Clusiu, Arad etc. crescuse, după cum rezulta din ultimul recensământ. În fine, populația planetei ajunseseră la 1.228.000.000 locuitori, dintre care „552 milioane de rasă mongolică, 360 milioane de cea caucază, 190 milioane de cea etiopică, 176 de rasa malaică și un milion de cea americană”.

Astfel de evenimente purtau, la 1870, titlul de „fapte diverse”. Pe atunci nu se opera cu distincția potrivit căreia *faptele diverse* sunt doar evenimentele produse în spațiul domestic (universul privat), celelalte fiind considerate *știri*. Era suficient să apară un eveniment „tulburător” al ordinii, al ritmului cotidian, pentru a fi validat drept fapt de interes, deci publicabil la „diverse”. Titlurile deveniseră mai acroșante pentru a asigura lectura unor astfel de texte, deoarece conțineau cuvinte „tari” de tipul: moarte, nenorocire, asasin, bandit, hoț, omor, asfixie, maltratare, sinucidere etc.

Iată și două exemple de întâmplări fericite: „O cădere norocoasă. Duminica trecută, o femeie jidovcă d’împreună cu copila sa venind de la Podul Iloaei spre Iassy cu drumul de ferr, maica și pusese copila să privească pre fereastra vagonului și de o dată a scăpat-o afară. Conducătorii auzind îndată despre aceasta opriră trenul; copila însă cum a căzut, neavând nici o contuziune, a început a fugi înapoi spre Podul Iloaei; unul din conducători, fugind îndată după dânsa a ajuns-o și a adus-o earăși în vagon, apoi peste puțin ajunseră în Iassy întregi și nevătămați. Admirabilă cădere!”¹

„Mort înviat. Duminica trecută a murit o copilă ca de 11 ani a locuitorului Gheorghe Puhă din comuna Oprișeni. În mormântarea era să urmeze marți, însă din norocirea copilei, neputându-se face preparările, înmormântarea a rămas pe ziua următoare; miercuri dimineața însă copila de o dară a înviat. Se vede că a fost numai un leșin adânc”².

Cadavre de vânzare...

Formula editorială ce integra morți pare să fi asigurat un lectorat semnificativ, din moment ce spațiul rezervat acestui tip de evenimente a crescut din an în an. Moartea, în toate ipostazele posibile devine o marfă, un

---

¹ *Trompeta Carpaților*, anul VIII, nr. 836, 5/17 iulie 1870, p. 3.

² *Trompeta Carpaților*, anul VIII, nr. 840, 19/31 iulie 1870, p. 2 (după *Currierul de Iași*, număr neprecizat).

element constant al paginii de ziar. Redactorii par să fi fost atât de convingși de impactul acesteia, încât căutau și în presa străină evenimente cu câți mai mulți morți, statistici ale morții ș.a.m.d. De exemplu, numărul sinuciderilor din Franța este prezentat pe un spațiu amplu, cu multe amănunte – în anul 1869, muriseră 4.008 bărbați și 1.003 femei: „Dintre aceștia, 908 bărbați și 407 femei săriră în apă; 197 bărbați și 335 femei se spânzuraseră; 237 bărbați, 3 femei se împușcaseră cu pistolul; 251 b. și 2 fem. se sinucisese ră cu pușca; 74 b. și 44 femei băură venin...”. Urmău cei ce săriseră de la înălțimi, cei ce se aruncase înaintea trenurilor, unul murise de foame, în fine, „sinucigătorii mai mare parte au fost muncitori”¹. Dacă evenimentul conținea acte de cruzime, răsturnări de situație, personaje complexe etc., ziaristii erau cu atât mai generoși în ceea ce privește spațiul acordat unui astfel de fapt, în pagina de ziar:

„Asasin. D-ra Fița în etate de 16 ani, fiind în relațiuni amoroase cu un june care sub promisiunea a o lua de consoartă o sedusese, și aflând că amăgitorul tratează pentru căsătorie cu părinții d-rei Zoe, în etate de 15 ani, eșită de curând din pension, fiica d-nei Frusina Dobreasca, din comuna Căciulătești, mahalaua Dobrești, a se cununa cu numita Zoe, a mers la d-ra Dobreasca și mama ei, și a prevenit-o că acel june este promis ei, și să renunțe la proiectul menționat, căci din contră unul din trei va fi mort. Această declarațiune hotărâtoare a d-șoarei Popesca, nefăcând nici un efect familiei Dobreasca, a și săvârșit logodna d-șoarei Zoe cu acel june. D-șoara Popesca, auzind de această logodnă, întâlnește pe strada comunei pe trădătorul june, îi trage o palmă, și smulgându-i revolverul din pusunar trage într-însul, dar nereușind, acela fuge. În urmă d-șoara Popesca merge drept la familia Dobreasca, și gășind numai pe d-șoara Zoe singură, o ștrangulează cu o peschiră, și lovind-o cu o limbă de fier în cap o lăsă moartă, tăindu-i și limba. Acest asasinat s-a întâmplat la 14 curent ora 12 din zi. Autoarea fu dată justiției împreună cu Barbu, vărul ei și servitoarea Păuna Ion. Toate cele narate mai sus le mărturisește, neagă numai atentatul”².

Dacă fapta relatată se înscrisa într-o succesiune de evenimente asemănătoare (efectul de serie) dimpotrivă, textul era concis și uneori moralizator: „Moarte de beție. Comis (ariatul) II ne relatează că la 12 Aprilie s-a gășit individul Nicolae Vasiliu mort într-o casă din suburbia Ziua Crucii. După cercetarea medicală, s-a constatat, că grabnica moarte a prevenit din beție. Mai în toate zilele aflăm astfel de exemple, și oamenii tot nu învață”³.

---

¹ *Trompeta Carpaților*, anul VIII, nr. 829, 11/23 ianuarie 1870, p. 3.

² *Trompeta Carpaților*, anul IX, nr. 908, 29 aprilie 1871, p. 3 (preluare după *Aurora Craiovei*, număr neprecizat).

³ *Trompeta Carpaților*, anul VIII, nr. 818, 26/5 aprilie 1870, p. 2.

Mai erau exploatare jurnalistice evenimentele care, pe lângă cadavre, conținea și paradoxuri, situații inexplicabile, de tipul: „Sinucideri. Săptămâna trecută au avut loc în București două sinucideri: unul din partea unui nenorocit părinte de familie, străin, care și-a curmat zilele din cauza mizeriei și a descurajării în lupta cu viața. El a lăsat o scrisoare în regulă, și tristul fapt s-a comis prin pistol. La prima lovitură sinucisul n-a căzut; alergând un amic ca să vadă ce este, a auzit detunătura, sinucisul, care încă vorbea, a zis acestuia să alerge la doctor; dară îndată ce fu singur dete un alt foc în gură și muri pe dată. Un alt sinucis s-a comis de un Israelit nu din cauza mizeriei, căci s-a găsit în casă vreo 10 mii galbeni, ci din cauza pierderii unei sume de bani. Acest nenorocit de mai multe zile da semne de alienare și în cele din urmă s-a găsit spânzurat de casa cu bani”¹.

Să urmărim câteva dintre titlurile evenimentelor prezentate în ziarul *Adevărul*, de astă dată, în perioada ianuarie – martie, 1906, la rubrica de „Fapte diverse”: Moarte subită, Hoată prinsă, Telal tănuitor, Tripourile Capitalei, Arestări, Atentat la podoare, Accidentul dela gară, Mort de turbare ?, Moartă de mizerie, Sinuciderea din strada Labirint, Orabila sinucidere a unei femei, Crimă sau moarte subită ?, Crima dela podul Sf. Elefterie, Împușcarea unui hoț, Sinuciderea dela hotelul Papadopol, Călcat de tren, O sinucidere emoționantă.

Circa 90 % dintre evenimente erau relatări despre cadavre... Dar pentru a afla despre ele, gazetarul trebuie să părăsească redacția, să verifice informația, să confrunte sursele etc., adică să practice un jurnalism de informare :

„Orabila sinucidere a unei femei. Buștenari, 5 Februarie. Mai mulți locuitori din comuna Telega, venind azi dimineață spre a măcina porumb la moara de pe gârla Doftana, au observat între roțile moarei plutind, cadavrul unei femei. Fiind scos afară, cu toate că oribil mutilat, cadavrul a fost recunoscut drept al femeii Catinca Vlad Stoian din comuna Telega. Fiind avizat m'am transportat imediat la locul sinistrului unde cu toate investigațiile făcute n'am putut afla cauzele care ar fi hotărât pe nenorocita femeie să și curme firul vieții într'un mod atât de oribil. În interesul adevărului menționez versiunea răspândită în localitate cum că oareșari neamuri ale presupusei sinucigașe cu cari în ultimul timp avea dese certuri din cauza unei case și a câtorva pogoane de pământ n'ar fi străine de această moarte. Parchetul fiind sesizat, vă voiu ține la current cu rezultatul anchetei. Victor M. »²

---

¹ *Trompeta Carpaților*, anul XI, nr. 1082, 2 septembrie 1873, p. 3.

² *Adevărul*, anul XVIII, nr. 5917, 6 februarie 1906, p. 3, sublinierile din text ne aparțin.

Diversitatea faptelor diverse

Anecdoticul s-a bucurat, de asemenea, de atenția redactorilor: „O oală. Pe strada Craiovei din București, un țaran merse la un olar să cumpere o oală. – Cât de mare să fie, îl întrebă olarul? Cât capul meu, răspunse țaranul. Olarul îi alege una cu prețul de trei lei, pe care bângându-o țaranului în cap nu o mai putea scoate, ceea ce observând istețul olar din-dată se schimbă și zice că a greșit, că oala e mai scumpă, de 5 lei. Bietul țaran fu silit a plăti și cu acest preț oala, spre a scăpa din cursa din care a ajuns, stricând oala din cap.”¹

Dar și evenimentele în care erau implicați cetățeni străini. De altfel, tema străinului devenise aproape obsesivă în relatările din *Trompetta Carpaților*:

„Bandiți. În noaptea de 2 spre 3 curent, doi bandiți au asasinat pe cârciumarul și cârciumărița moșiei Golia din jud. Tutova; tot în aceeași noapte trecând în jud. Fălciu au torturat pe doi băieți de la o stână pe proprietatea Bossie. Unul din bandiți, cu numele Vasilie Hanciuva, soldat fugit din armata rusească, s-a prins de către notarul comunei Bossie; celălalt cu numele Vasilie sau Nicolae Pahovici s-a făcut nevăzut. Este grozav câte hoții se întâmplă prin biata țară!”²

Între anii 1874 – 1875 faptele diverse sunt rare, redacția privilegiind evoluțiile politice interne și internaționale, situația militară din diferite țări etc. Abia în 1876 putem vorbi de o frecvență constantă a faptelor diverse, fie în cadrul rubricilor consacrate actualității interne (vezi „Cronica săptămânii”), de tipul gesturilor remarcabile - Maria Rosetti Rosnovanu „a împărțit o mare cantitate de lemne pe la oamenii sărmani”³ - al gesturilor blamabile (la Iași fusese înmormântat un deținut fără haine și fără preot, la „cel mult două palme” adâncime, ceea ce presupunea sancțiuni pentru conducere penitenciarului, deci intervenția vornicului) ori evenimente fericite, cum a fost reveliionul studenților ieșeni (la Hotel de Rusia, unde 34 dintre ei au petrecut cu „distracțiuni amuzante”) sau capturarea celui ce furase obiectele din aur cunoscute ca „Tezaurul de la Pietroasa”. Alteori, acest tip de relatări ofereau oportunitatea avertizării autorităților în legătură cu anumite disfuncții, sancționarea simbolică a acestora, sentințe moralizatoare.

Iată spre exemplu, ce se putea citi la rubrica „Diverse”, în 8 februarie 1876: „Câinii vagabonzi. Cetim și aprobăm următoarele linii din *Pressa*: Lipsa unui serviciu atât de necesar în Capitala noastră pentru strângerea câinilor face ca oamenii să nu mai poată circula prin suburbii fără a se espune

¹ *Trompetta Carpaților*, anul VIII, nr. 808, 15/27 martie 1870, p. 2.

² *Trompetta Carpaților*, anul VIII, nr. 818, 26/5 aprilie 1870, p. 2.

³ *Trompetta Carpaților*, anul XIV, nr. 1232, 11 ianuarie 1876, p. 3

a fi sfâșiați sau a ține război cu aceste animale inutile în oraș, unde se grămădesc mai ales acum în timpul iernii. Chiar Duminică de dimineață o biată femeie a fost mușcată în strada polonă de o haită de câini, care a trântit-o jos și i-a sfâșiat toate hainele, încât, dacă nu săriau vecinii, putea să sufere și mai rău. Suntem oare la Rusciuk, la Brussa ori în București, unde contribuabilii plătesc atâtea impozite?! Atragem serioasa atenție a dlui Primar Manu, care are inițiative și administrarea Primăriei, ca să ia de urgență dispozițiuni a se înființa un serviciu regulat pentru strângerea câinilor, având pentru fiecare culori (sectoare – n.n.) câte o căruță închisă – nu ca acea odoagă de căruță de acum 20 de ani,- unde să strângă regulat câinii vagabonzi, și chiar acei care ar aparține cuiva, dacă sergenții vor raporta că sunt vătămători și neînlanțuiți”¹

O bună ocazie pentru a-i ataca pe străini, fără a-i numi, avea să apară la „20 ale curente” când la Craiova „o văduvă sărmană, nemaivând ce să vândă ca să-și hrănească copiii, ieși în piață c-un piscoi, slab ca și sărăcia, și căuta să i-l cumpere cineva, ca să poată duce pâine copiilor. Se poate mai deplorabilă stare de cât aceasta? Țara noastră, care hrănește atâția streini, și copiii ei să moară de foame!...”²

„Clienții condicii criminale”, cum au fost numiți infractorii ofereau întotdeauna subiecte de relatări, așa cum s-a întâmplat cu Petre Căldăraru, prins de poliția din Tulcea având „o mașină de fabricat monedă română, precum lei și jumătăți, găsind chiar asupra lui câteva asemenea monede false, fabricate d'intr-un metal alb, cu fel de imitație dibace a argintului”(29 februarie 1876, p. 3) sau cu acel „pungaș strein”, care frecventa Grand Hotel de Bulevard din București, prezentându-se drept american, ce s-a dovedit a fi un hoț, Basilie Zaharov (grec din Insula Malta) rezultând, „după un portret trimis, din Londra, (că) a săvârșit și acolo, în diferite rînduri, furtișaguri, pentru care este urmărit ...”³

Arătam mai sus că un tip distinct de fapte diverse erau cele despre situații tragice, cu mulți morți. Spre exemplu, în numărul din 29 februarie 1876 era preluată din ziarul clujean *Kelet* o notă din care rezulta că „40 de români și românce voind a trece peste ghiața Oltului, spre a se duce la o nuntă într-o comună de dincolo, pe când se aflau la mijlocul râului, ghiața se rupsă pe neașteptate supt dâșnii, și nenorociții nuntași se perdură în undele apei cu trăsuri și cu cai cu tot...” Tot din Transilvania veneau și știrile despre catastrofele incendii ce cuprinseseră diverse localități – în satul Murășiani arseseră 80 de case cu toate dependințele, din satul Iona scăpaseră de incendii

¹ *Trompeta Carpaților*, anul XIV, nr. 1236, 8 februarie 1876, p. 3.

² *Trompeta Carpaților*, anul XIV, nr. 1247, 2 mai 1876, p. 3.

³ *Trompeta Carpaților*, anul XIV, nr. 1241, 14 martie 1876, p. 2

doar trei case, iar „astăzi ne vin știri telegrafice din Clușiu, care este capitala Transilvaniei cu 25 mii loc., că ieri de la 4 ½ ore după am. arde neîncetat și până astăzi la 10 ore dim. s-ar fi prefăcut în cenușe vreo 260 de case, adică o suburbie întregă (...) Au ars și-n urbea săsească Seghișoara și în comuna săsească Danesiu mai multe case”. Circulau zvonuri potrivit cărora incendiarii ar fi fost români, dornici să se răzbune pe unguri, dar acestea erau dezmințite de presă – „Este adevărat, că la Murășiani s-a iscat focul din țigara unui surugiu în grajdul călugărilor catolici, ziua mare pe la 12 ½ ore, iar în Clușiu într-o grădină unde erau butoaie cu petrol. Pe la satele secuiești își dau foc secuii în urmarea beției la care sunt supuși ...”¹

Nici în cazul altor ziare nu întâlnim, la rubrica „diverse” alte tipuri de evenimente. Cititorii *României libere*, spre exemplu, puteau afla, la 21 august 1877, următoarele „Varietăți”: ședința Societății Academice Române, expunerea unor cizme realizate din piele de om (la Chicago), căsătoria regelui Spaniei, un bogat mort de foame (Londra), apariția ziarului *Confidențialul* (Paris), moartea generalului Doroșinsky (în Bulgaria).

Ziarul de fapt divers: *Universul*

Momentul afirmării faptului divers în presa românească de mare tiraj este legat de inițiativa jurnalistului de origine italiană, Luigi Cazzavillan, cel care a fondat „ziarul destinat oricui, fără deosebire de pregătire culturală și clasă socială”² numit *Universul*. Acest periodic constituie un reper important în istoria presei, deoarece a generat o adevărată revoluție prin aceea că a determinat scăderea prețului ziarelor, prin publicitate, dar și prin „provocarea gustului cititului”. În fond, formula de succes promovată de Cazzavillan a fost „o foaie care nu făcea politică, publica reclamele unui farmacist din Italia (Bertelli – n. n.) și nu dădea cititorului alt text decât: foiletoane de cea mai inferioară valoare literară, fapte diverse din străinătate și câteva din București. Cu acest material *Universul* a pornit la drum, spre a deveni ziarul cel mai bogat și cel mai răspândit din România”³

Într-adevăr, într-o perioadă în care ziarele avea tiraje de circa 5.000 exemplare, *Universul* va atinge tiraje de 80.000 exemplare în vechiul regat. Cât privește faptele diverse, acestea se vor autohtoniza progresiv și vor avea o pondere din ce în ce mai mare, motiv pentru care unii jurnaliști contemporani îl priveau cu dispreț, apreciindu-l ca fiind ziarul birjarilor și „al

---

¹ *Trompeta Carpaților*, anul XIV, nr. 1246, 18 aprilie 1876, p. 2.

² Iorga, Nicolae, *Istoria presei românești de la primele începuturi până la 1916*, Sindicatul Ziariștilor din București, Atelierele *Adevărul*, București, 1922, p. 143.

³ Bacalbașa, C., *Ziaristica română din zilele noastre, în Iorga, N.*, op. cit., pp. 169-192.

straturilor cu cultură slabă”. Unul dintre contemporani, Al. Nora, nota în legătură cu „formula de succes” a acestui prototip al presei populare din România: „Foaia cultiva cu abilitate slăbiciunile cititorilor și, la un roman veșnic senzațional, cu lovituri palpante, ce-ți luau răsuflarea și-ți infuzau nerăbdarea de a cunoaște urmarea, se alăturau reportajii (fapte diverse - n.n.) de același calibru, spicuite din ziare străine și cu acțiunea, uneori, în insule sau țări nebănuite. Asta pentru lumea măruntă, pentru norod, dar centrele selecte trebuiau și ele atrase. Și prilejul se ivi minunat: procesul Zola...”¹

În primii ani de apariție *Universul* nu avea rubrică specializată de fapte diverse, acestea putând fi găsite în rubrici de tipul „Întâmplări din județe”, „Buletin judiciar” etc., însă despre evenimentele publicate în el se vorbea mai mult decât în cazul altor ziare, deoarece redacția era echidistantă față de toate partidele politice ale momentului, prin urmare avea un lectorat mai numeros.

Primul număr al *Universului*, apărut luni, 20 iulie (corectat, august – n.n.) 1884 cuprindea în pagina 1: editorial („Ce voim”) și o gravură de mari dimensiuni - „Vânătoare de Elefanți în Indo-China”; pagina 2, „Mietta-Dramele Veneției”, de Emile Richenbourg, în foileton (a apărut până la sfârșitul anului, zilnic) și „Focul de la Galați”, un fapt divers; pagina 3, rubrica „De toate și de pretutindeni”, în care erau integrate fapte diverse de tipul „O moartă înviată” (eveniment din Napoli), rubrica „Țara”, cu alte fapte diverse din țară; pagina 4, rubrica „Foița Universului”, unde se publica în serial cartea „Poliția secretă prusiană”, de Victor Tissot.

Ziarul apărea la ora 7 dimineața, costa 5 bani în Capitală, 10 bani în provincie și avea ca motto „Dreptate pentru toți/ Toți pentru dreptate”, însoțit de două medaloane cu chipurile lui Mihai Viteazul și al lui Ștefan ce Mare. Cu o structură ce integra imagini, multe fapte diverse, foiletoane, evenimente de actualitate prezentate nepartinic, publicitate și un program în care editorul se angaja „...voim ca *Universul* să fie un ziar popular, dar popular în adevăratul și cel mai larg sens al cuvântului, astfel ca să merite titlul de organ al opiniei publice (...) nepărtinirea noastră, ea va fi deplină, statornică, absolută”, program respectat cu consecvență, *Universul* ajunge cel mai citit ziar din România.

Remarcabil este și faptul că în materie de redactare a articolelor din categoria „Fapte diverse”, între 1884 și 1932, de exemplu, nu se înregistraseră progrese semnificative, după cum rezultă și din exemplele de mai jos.

1884: „S-a sinucis pe stradă. Ploești, 31 Decembrie. O impresionantă sinucidere s-a săvârșit azi dimineață pe str. Diligenței din centrul orașului

---

¹ Nora, Al., *Un om uitat: Const. Mille*, Cartea Românească, București, 1945, p. 76.

nostru. Un tânăr funcționar comercial anume Avram Veitman, în etate de 17 ani, și-a curmat firul zilelor cu un glonț de revolver tras în tâmpla dreaptă. Numitul, după comiterea faptei, s-a prăbușit la pământ, în nesimțire. Niște trecători l-au găsit și au anunțat pe comisarul de serviciu, care a dispus transportarea lui la Spitalul Schuller, unde după câteva ore de chinuri a încetat din viață. Cauzele sinuciderii nu se cunosc; se crede, că ar fi rezultatul unei dragoste neîmpărtășite”.¹

1932: „Un copil omorât în bătae. Constața, 31 Decembrie. Locuitorul Gh. Verzeanu din satul Creia, comuna Gura Dobrogei, a bătut pe copilul Const. Stoianof, care, după câteva ore, a încetat din viață. Cu actele dresate criminalul a fost înaintat parchetului”.²

Faptul divers cenzurat

Faptul divers a fost blamat, nu o dată, pentru că ar sugera modalități de a fura, a asasina etc. sau, cum s-a spus uneori, ar constitui o „școală a crimei”. Este motivul pentru care a făcut obiectul numeroaselor interdicții. *Registrul Cenzurii* centrale din București, recent publicat de cercetătorul Ioan Lăcustă relevă o mulțime de interdicții, dintre care reținem: « 10 noiembrie 1937. Sinuciderile au început să se înmulțească. Este ceva contaminant. Domnul ministru de Interne ordonă : nici un detaliu, nici o fotografie, ci numai pur și simplu informația, fără a se arăta cum – că s-a aruncat înaintea trenului, că a înghițit nu știi ce, că a aprins mangal etc. Voi fi anunțat, dacă ziarele protestează, dar ordinul se execută » (mențiunea cenzorului șef – n.n.)³. În februarie 1938, un amplu set de instrucțiuni inspirate, se pare, de ministrul Armand Călinescu, cuprindeau precizări de tipul „se va cenzura orice reportaj cu caracter vădit senzațional despre crime, procese criminale, cu clișeele lor sau fapte impudice”:⁴ se înțelege că familia regală, demnitarii etc. erau menajați, indiferent de isprăvile săvârșite – iată o altă interdicție, la 20 martie 1938: „Marele Voevod Mihai a avut un accident de automobil : a călcat (mortal) un cetățean. Nu se va scrie nimic în ziare...”⁵

Dacă pentru situații cum ar fi starea de beligeranță, există un relativ acord, în sensul că putem găsi argumente pentru limitarea libertății de expresie – anumite știri pot panica ori demoraliza populația, trupele aflate pe

---

¹ *Universul*, anul XLIX, nr. 1, 2 ianuarie 1932, p. 16.

² *Universul*, anul XLIX, nr. 1, 2 ianuarie 1932, p. 16.

³ Ioan Lăcustă, *Cenzura veghează. 1937-1939*, Editura Curtea Veche, București, 2007, p. 91.

⁴ Ioan Lăcustă, op. cit., p. 122.

⁵ Ioan Lăcustă, op. cit., p. 146.

front etc. - în perioadele nonbeligerante ideologiile sunt, cel mai adesea, sursele interdicțiilor. Ideologiile și, mai ales, promotorii acestora.

În România, faptele diverse, ca de altfel și celelalte evenimente vor fi trecute prin « sitele » cenzurii, până la finele anului 1989.¹

Doar ziarului *România liberă* i se îngăduise o rubrică de fapte diverse, și acestea atent selectate, până prin anul 1988. Nici o publicație cu acest titlu, se înțelege. Comuniștii par să fi avut o teamă aproape patologică față de tot ceea ce era tipărit, dacă judecăm după maxima lor prudentă în materie de presă. Ei promovează un jurnalism mobilizator, militant, un jurnalism al marilor teme, al marilor priorități, știrile de fapt divers fiind privite ca derizorii, disonante prin raport cu urgențele definite de Partidul Comunist. Un destin similar îl avea și umorul – astăzi ne este greu să înțelegem cum a fost posibil ca în toată oferta de presă comunistă (450 de titluri) să nu existe decât o publicație umoristică...

***

Evoluția post-comunistă a presei din România a însemnat explozia titlurilor ce cultivau opinia, dar și readucerea în prim plan a faptului divers. Avem un prim moment al reabilitării jurnalismului de informare, a știrii în special, a se înțelege aici, a faptului divers, prin apariția *Evenimentului zilei* (1991) și un altul, ziarul *Curierul național* (1992), ce cultiva un jurnalism mai apropiat de standardele profesionale de informare. Din păcate, și de această dată excesele s-au dovedit păguboase - multiplicarea formulei *Evenimentul zilei* la nivelul celor mai multe cotidiene le-a grăbit sfârșitul.²

Concluzii

Faptul divers a constituit, fără îndoială, subiect al dezbaterii publice, uneori într-o mai mare măsură decât evenimentele din viața politică, economică etc. care erau polemice, dar mai dificil de înțeles pentru un public prea puțin inițiat (în mare parte, analfabet).

Presă română datorează mult celei franceze, care a fost, cel puțin în primii ani de apariție, un model și în același timp o sursă de informații. Există numeroase dovezi în acest sens, cea mai evidentă fiind abundența de fapte diverse din Franța în paginile ziarelor și ale revistelor noastre. Pe de altă parte, explicăm ponderea din ce în ce mai mare a acestui tip de eveniment ca

---

¹ vezi pe larg Petcu, M., coord., *Cenzura în spațiul cultural românesc*, Comunicare.ro, București, 2005

² Petcu, M., *Tipologia presei românești*, Institutul European, Iași, 2000.

fiind o „inovație” editorială pentru a atrage lectorate reprezentative, de așa manieră încât editarea publicațiilor să devină profitabilă. În plus, ele apar într-o presă dominată de discursul cu miză politică și de literatură, ceea ce a produs, pe de o parte, apariția unui nou „format”- presa populară, iar pe de alta, a accelerat procesul profesionalizării jurnalismului, deoarece marchează trecerea de la presa de opinie, redactată în birou, la cea de informare, ceea ce presupunea identificare evenimentelor, colectarea informațiilor, prelucrarea acestora.

Interesantă este și din această perspectivă ciclicitatea în practica jurnalistică – după prăbușirea regimului comunist în țara noastră, jurnalismul de expresie, puternic amprentat politic revine în forță și acționează precum o formă de război simbolică - purificarea de comunism - dar își epuizează destul de rapid resursele, în beneficiul jurnalismului de informare, în formula căruia intră și faptul divers.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

BACALBAȘA, C., „Ziaristica română din zilele noastre”, în Iorga, N., op. cit., pp. 169-192.

IORGA, Nicolae, Istoria presei românești de la primele începuturi până la 1916, Sindicatul Ziariștilor din București, Atelierele „Adevărul”, București, 1922, p. 143.

LĂCUSTĂ, Ioan, Cenzura veghează. 1937-1939, Editura Curtea Veche, București, 2007

NORA, Al., Un om uitat: Const. Mille, Cartea Românească, București, 1945, p. 76.

PETCU, Marian, Tipologia presei românești, Institutul European, Iași, 2000.

PETCU, Marian, Jurnalist în România – istoria unei profesii, Editura Comunicare.ro, București, 2005

*** Colecția ziarului *Universul*, anul I, 1884;

*** Colecția ziarului *Trompeta Carpaților*, anii IV-XIV, 1866-1876;

*** Colecția ziarului *Adevărul*, anul XVIII, 1906.

Expresia bibliografică a Iconografiei eminesciene

(Fotografie și artă plastică, 1939-1989)

Tudor-George Pereverza

Biblioteca Academiei Române

E-mail: theo_rogin@yahoo.com

Există ideea preconcepută, îndeosebi la cei aflați în afara domeniului ori venind în contact ocazional cu el, că o bibliografie, fie ea generală ori specială, e o simplă înșiruire de nume, titluri și date, pentru furnizarea cărora bibliograful nu a depus nici un efort, poate în afară de cel al copierii lor dintr-o sursă (carte, periodic, casetă audio-video, CD) în altă sursă (bibliografia propriu-zisă, devenită, *ipso facto*, o sursă de... surse). Nimic mai fals!

O bibliografie națională specială – căci în primul rând acest „tip” ne interesează, în virtutea complexității lui – *identifică, înregistrează, ordonează și prelucrează* materialul bibliografic informativ la nivel național, într-un domeniu dat. E, la drept vorbind, un demers *recuperator*, care nu se limitează la simpla consemnare a informației aflate „la vedere”, ci presupune adesea un „slalom” științific de profunzime, dacă putem spune așa, pentru parcurgerea căruia bibliograful trebuie să posede un veritabil complex de calitate: cultură generală solidă, cultură de specialitate (în care cea filologică ar trebui să prevaleze, indiferent de domeniul abordat), simțul orientării în situații de o dificultate aparte, cum ar fi discernământul față de informații provenind din surse fatalmente supuse unor grade de „viciere” ori „distorșiune” mai mult sau mai puțin (in)voluntară (presa scrisă, Internetul), apoi „știința” de a face apel la instrumente de lucru adecvate și, de ce nu, o bună intuiție, de care nu se va lăsa însă niciodată dominat, luându-și-o doar ca „aliat” secund și pasager. Mi s-ar putea replica faptul că bibliografului, chemat fiind doar să identifice și să consemneze, îi este, prin însuși statutul său, interzisă interpretarea datelor. Dar nu de interpretare vorbim, ci de participarea non-mecanică, inteligentă, a bibliografului, la punerea în pagină a materialului bibliografiat. Altminteri, el, bibliograful, n-ar mai trebui să „restaureze” nume și date eronate, să identifice pseudonime și ani de apariție, să stabilească anumite corespondențe între diferite capitole ale lucrării, să facă trimiteri de complementaritate (de tipul „vezi și”) etc.

Procesul comportă, în principal, trei faze distincte, și anume:

1. Identificarea materialului, printr-un mijloc devenit specific grație „tradiționalismului” său (prospectarea, în ocurență, la care se adaugă surse

alternativ-complementare, cum ar fi Internetul); 2. Elaborarea bibliografiei analitice, pe baza unui plan structural cât mai coerent; 3. Repartizarea și structurarea materialului pe capitole tematice, în care rolul particularizant îi revine în bună parte *adnotării*, ca element menit să exprime, esențializat și definitoriu, conținutul cărții, articolului, eseului etc.

O bibliografie are, totuși, în pofida complexității ei, un scop strict orientativ, ea nefiind menită să suplinească lectura nemijlocită, de către cei interesați, a surselor pe care le-a înregistrat. Există, în schimb, toate șansele ca, prin noutatea unora din informațiile puse la dispoziția acestora, bibliografia să re-direcționeze cercetarea ori unele segmente ale acesteia, deschizându-i alte căi de abordare și investigare ale unui anumit fenomen: literar, istoric, științific etc.

Este și cazul ***Bibliografiei Mihai Eminescu. Viața – Opera. Referințe*** (vol. XVII din seria OPERE, mai cunoscută sub numele de „ediția Perpessicius”), a cărei primă parte, acoperind perioada 1866-1938, a văzut lumina tiparului în 1999. Partea a doua a vol. (1939-1989) se află în faza de corectură, urmând a fi pusă la dispoziția specialiștilor domeniului până la finele anului 2008. O precizare se impune totuși: această lucrare și-a propus să depisteze și să consemneze, în măsura posibilului, toate contribuțiile avându-l ca subiect pe Mihai Eminescu, atât pe cele din țara de obârșie a poetului, cât și pe cele datorate oamenilor de cultură din cele patru colțuri ale lumii.

Pentru ilustrarea efortului specific activității bibliografice, în cazul unei bibliografii dedicate unei personalități de anvergura lui Mihai Eminescu, am procedat la prezentarea *sințetică* a metodei de lucru și a rezultatelor obținute în conceperea și redactarea unuia din capitolele finale ale lucrării: ***Iconografia eminesciană***.¹

Poet asupra căruia întregul univers pare să-și fi revărsat energiile inspiratoare, Mihai Eminescu a constituit la rândul-i, ca om și ca artist, o sursă de inspirație, mai mult sau mai puțin fericită, pentru o veritabilă armată de literați, artiști plastici și compozitori, atrași, precum fluturile de lumina lămpii, de strălucirea geniului „nepereche”. Dintre aceștia, puțini au dovedit congenialitate, dând la iveală opere care să nu-i compromită atât pe ei, cât,

---

¹ În materialul de mai jos, trimiterile dintre paranteze rotunde se fac la poziții din corpul bibliografiei, constituind atât o formă de „acoperire” deliberată a propriilor afirmații, cât și o invitație aproape explicită adresată celor interesați care, odată intrați în posesia lucrării, ar putea să verifice ei înșiși veridicitatea „acoperirii” noastre; la fel de conștienți de caracterul perfectibil al demersului nostru, așteptăm toate acele corective și sugestii ce se vor dovedi pertinente din punct de vedere logic și metodologic.

mai ales, pe Eminescu. Dacă, în nu puține cazuri, a fost vorba de omagii sincere, aduse, după puterile fiecăruia, unei opere cu statut de cetate în cultura românească, în altele, inevitabila reverență n-a putut masca întru totul dorința semnatarilor de a-și asocia, fie și efemer, o frântură din aura geniului eminescian.

Prima secțiune a capitolului consacrat iconografiei eminesciene – capitol însumând **90** de pag. format **A4**, respectiv **1079** de poziții bibliografice – are în vedere **Fotografiile poetului**, cele patru fotografii autentice care au fixat, în timp, făcându-le să dăinuie *peste timp*, avatarurile unui chip pe care cei mai mulți dintre noi l-am fi preferat imaterial și atemporal, deci inalterabil, asimilabil exclusiv astralei imagini de la 19 ani.

Cele patru fotografii reprezentându-l pe Mihai Eminescu fiind, totuși, binecunoscute – în subcapitolul menționat au fost consemnate doar articolele care exprimă opinii referitoare la istoricul sau la semnificațiile acestora, din punctul de vedere al autorilor respectivelor articole, precum și polemicele stărnite de apariția unor documente iconografice susceptibile a-l reprezenta pe poet. Pe parcursul lucrării, reproducerea uneia sau alteia din fotografiile autentice ale poetului (siglate: **F.1**, **F.2**, **F.3** și **F.4**) sau a altor imagini *fotografice* având tangență cu el a fost menționată în dreptul titlului pe care l-a însoțit (ediție, articol, traducere etc.). Acest aspect este valabil și pentru unele din lucrările de artă plastică (grafică, pictură, sculptură etc.) inspirate de chipul, viața și opera lui Eminescu, a căror prezență a fost consemnată pe parcursul bibliografiei.

Pentru perioada 1939-1989, nu s-au mai întocmit, așa cum s-a întâmplat pentru prima parte din OPERE XVII, interminabile liste cu siglele periodiceilor și cu titlurile cărților care publicaseră fotografiile autentice ale poetului.

Fotografiilor lui Eminescu (marcate: **A-D**) li se adaugă, în funcție de materialul furnizat de periodicele consultate, toate acele chipuri dragi care au definit, definesc și vor defini existența lui pământească, în cea de a doua secțiune a capitolului, intitulată **Fotografii ale familiei poetului**: Părinții, Gheorghe și Raluca Eminovici (**G**), Mormântul acestora (**H**), Frații poetului (doar trei dintre ei, de data aceasta): Aglaia (**I**), Harieta (**J**), Matei (**K**), încheind, fără a-i fi, *expressis verbis*, rudă, cu incontestabilă muză: Veronica Micle (**L**). Urmează cea de a treia secțiune, **Locuri legate de existența poetului**: Ipotești, satul copilăriei (**M**), casa părintească din Ipotești (**N**), lacul din Ipotești (**O**), eternizat, în opinia unor istorici literari iubitori de certitudini... prozaizante, în poezia *Lacul*, Teiul din Copou (**P**), alte obiective din Iași, Suceava și Botoșani, martore ale trecerii poetului prin orașele amintite (**Q**), Bucureștii anilor de galeră redacțional-publicistică, dar

și ai celei mai fecunde creativități (R), popasul praghez, în speță casa din str. Lipova (S), Viena studenției sale, cu cele patru domiciliu, dar și cu durerosul interludiu de la Ober-Döbling (Ș) și, în fine, capătul parcursului omenesc, în țărâna de la Cimitirul Bellu (T).

Exclamația „sic!” pe care am strecurat-o în ultimele două titluri de la secțiunea N (poz. 22858) sunt menite să atragă atenția asupra unei erori cu totul inacceptabile în raport cu anul apariției imaginii: 1989. La momentul acela, se știa deja de mult că poetul se născuse la Botoșani, nu la Ipotești, deci mențiunea „natală” aplicată casei părintești era complet falsă din punct de vedere istorico-biografic și trăda cel puțin... comoditate intelectuală, dacă nu o flagrantă ignoranță.

Deliberat am omis, pentru a imprima coerență tematică expozeului nostru de mai sus, secțiunile corespunzătoare literelor E și F.

Consacrată enumerării ziarelor și revistelor care au reprodus semnătura poetului, secțiunea F nu e una problematică – poate cu excepția interesantelor ipoteze lansate de Traian Marcu în articolul: *Autografe din anii 1868-1869* (poz. 22848).

Secțiunea E – una din cele mai incitante, în opinia noastră – se ocupă de fotografiile *apocrife* (4 la număr, deși apare menționat, la un moment dat, și falsul: *Eminescu la Mănăstirea Nemțului*, pus în circulație de Octav Minar). Celei dintâi imagini repertoriate la secțiunea E (*Eminescu la 16 ani*) a încercat să-i gireze autenticitatea, cu propria-i autoritate nu lipsită de vehemență, însuși „divinul critic”: G. Călinescu. În ciuda contraargumentelor peremptorii privind identitatea celui din imagine, acesta a reprodus-o, cu o obstinație la fel de... călinesciană, în primele ediții ale capodoperei sale monografice, *Viața lui Eminescu*.

Demersul bibliografic, așa cum l-am conceput noi, evident în marginile normelor specifice general acceptate, ne-a adus în situația de a retrăi veritabilele „bătălii ale condeielor” pe care le-au stârnit fotografia apărută în revista „Ramuri”, în 1968 (poz. 22842), respectiv, aceea publicată în „Manuscriptum”, în 1975 (poz. 22843). Dacă, în cel de-al doilea caz, chipul personajului ar fi putut sugera o oarecare asemănare cu poetul – dincolo de vestimentația cinegetică nereflectând câtuși de puțin „spiritul” acestuia –, polemica stârnită de fotografia publicată în „Ramuri” ni s-a părut o furtună într-un pahar cu apă. Toți cei implicați în polemică – între care, Șerban Cioculescu, Emil Manu și Mihai Ciurdariu –, făcându-și publică opinia *pro* sau *contra*, par să fi căzut, brusc, victime unui veritabil „trou de mémoire”, uitând (!) să confrunte fotografia din „Ramuri”, datată 1878, cu aceea executată de Franz Duschek pentru tabloul „Junimii”, în același an. Tipologic, fizionomic, antropologic sau cum vreți să-i mai spuneți, nici urmă de asemănare între poetul în vârstă de 28 de ani, emanând o maturitate virilă

(chiar dacă pe fondul unei expresii de un scepticism marcat) și junele de cca 18-20 de ani, cu șansa distincției minată de fălcile proeminente, cu mustață abia mijită, dar cu frunte la fel de înaltă ca a poetului, de unde și febricitatea unora la ideea descoperirii unei noi imagini a lui Eminescu. Nu vom repeta ceea ce se află deja consemnat, clar și concis, în pozițiile bibliografice, vom preciza doar că, spre deosebire de pretinsul Eminescu în costum cinegetic, apărut în „Manuscriptum”, a cărui identitate reală a fost ulterior stabilită, identitatea personajului din revista craioveană a rămas, până astăzi, sub semnul întrebării.

Particularitatea bibliografică în această secțiune constă în aceea că, poziției unde se află fotografia în dispută, i-au fost subsumate, în ordine cronologică, intervențiile tuturor celor implicați. S-a optat pentru o bibliografiere compactă, fără spații între articole, tocmai pentru a oferi o imagine unitară, lipsită de „respiro”, care să împrumute ceva din ritmul alert al respectivelor polemici.

*

Interpretarea plastică a chipului și a operei marelui poet poate fi urmărită în următoarele secțiuni: **Portrete** (*pictură, grafică, artă decorativă*); **Portrete** (cu autor neprecizat); **Ilustrații și compoziții plastice inspirate de chipul, viața și opera poetului** (alfabetic pe autori); **Alte opere** (autor neprecizat); **M. Eminescu în sculptura românească** (*capete, busturi, statui, monumente*) – alfabetic pe autori.

Prima și cea mai importantă mențiune a descrierii bibliografice se referă, desigur, la fotografia care a inspirat un anumit portret (atunci când „opera” rezultată a păstrat, fie și numai în linii mari, trăsăturile „modelului”). A doua precizare a avut în vedere, în funcție de elementele de identificare de care am dispus, complexitatea abordării artistice (desen, gravură, acuarelă, pictură), precum și tehnica adoptată de autor (în tuș, în cărbune, în lemn sau pe lemn, în ulei, tempera ș.a.m.d.), aceste două aspecte mergând, până la un punct, „mână în mână”. Mențiunea „reprodus și în”, ce succede primei apariții (aceea înregistrată de noi, în orice caz), se referă, evident, la reluările ulterioare ale lucrării, după cum mențiunea „vezi și” repertoriază referințele ce reconstituie parcursul unor lucrări cu o geneză mai aparte, cum ar fi, spre exemplu: portretul în cărbune executat de Ștefan Luchian, ca student la München (1890) (poz. **22905**) ori cel executat în tuș de George Bacovia (datat: 21 nov. 1900) (poz. **22877**), asupra căruia depune mărturie chiar soția autorului, Agatha Grigorescu-Bacovia. Mențiunea „vezi și” se referă, nu o dată, și la reproducerea lucrării, fiindcă orice articol vorbind despre o lucrare și autorul ei este însoțit, automat, de imaginea în speță.

Între numeroșii artiști care, dorind parcă să concureze „originalul”, i-au dedicat **portrete** lui M.E., figurează câțiva cu o solidă reputație: Corneliu Baba, Sabin Bălașa, Aurel Bordenache, Traian Brădean, Eugen Drăgulescu, Dan Hatmanu, Ligia Macovei, François Pamfil, Camil Ressu, Mircea Spătaru, Elena Uță Chelaru, Spiru Vergulescu, Ion Vlad, Mihu Vulcănescu. O bună parte dintre aceștia pot fi întâlniți și în secțiunea care înregistrează **Ilustrațiile și compozițiile plastice inspirate de chipul, viața și opera lui Mihai Eminescu**. Poate că nu e chiar surprinzătoare prezența printre artiștii care l-au recreat portretistic pe M. Eminescu și a prințului poeziei române contemporane, Nichita Stănescu, binecunoscută fiind apetența lui și pentru această formă de exprimare a proprie-i personalități creatoare. Concurant „loial”: colegul său de generație, Marin Sorescu, autorul unor ilustrații inspirate de poezia eminesciană.

E de la sine înțeles că artiștii care i-au dedicat lui M. Eminescu mai mult de un singur portret au fost consemnați cu fiecare lucrare în parte, cu precizarea tehnicii, acolo unde a fost cazul (și a fost cazul cu Ligia Macovei, care l-a immortalizat pe poet în desen, acuarelă și pictură – v. poz. **22908-22910**). Un alt exemplu îl avem în persoana pictorului Solomon Sanielevici (poz. **22938-22939**), prezent atât cu un desen publicat în „Vatra” din Craiova (1939), cât și cu un portret în culori reprodus pe coperta I a revistei „Manuscriptum” (nr. 2/ 1987). Am găsit de cuviință să semnalăm, într-o notă, amplul articol al lui Gheorghe Cunescu – *Un pictor fascinat de poet* –, referitor la viața și activitatea lui S. Sanielevici, publicat în același număr, la pag. 38-43, pentru a veni astfel întâmpinarea celor care nu se mulțumesc doar să contemple o imagine, fie ea și a lui Eminescu, ci doresc să afle mai multe despre artistul asupra căruia chipul acestuia a exercitat o irepresibilă fascinație, determinându-l să-și asume riscul unei transfigurări personale a subiectului. Ni s-a părut util să menționăm, mai cu seamă în aceste două subcapitole și cu precădere în cazul tehnicilor plastice bazate pe policromatism, tipul *reproducerii*: alb-negru sau color.

Așa cum precizăm mai sus, am păstrat și noi, în funcție de datele furnizate de publicația prospectată, acele elemente care leagă o lucrare de un anumit context cultural-istoric: participarea la un eveniment expozițional (v. poz. **22903**, **22923**, **22941**), amplasarea într-o instituție publică (poz. **22915**) sau marcarea unei date în portretistica eminesciană (poz. **22934**, art. cu titlul: *Unul dintre primele portrete*, referitor la cel executat, în 1889, de pictorul Nicolae Rădulescu, pentru *Revista olteană*).

În ceea ce privește **Portretele cu autor neprecizat**, elementul lipsă, adică numele autorului, nu exclude posibilitatea identificării acestuia, la un moment dat, deși, în majoritatea cazurilor, e vorba de schițe redacționale

executate cu mult timp în urmă, urcând până la sfârșitul sec. al XIX-lea (v. poz. 22964, 22968). Am încercat să suplینim absența numelui precizând, ca și mai înainte, punctul de plecare (adică una din cele patru fotografii), descriind portretul „dintr-o trăsătură” (poz. 22967), menționând locul unde se află expus (poz. 22969) ori colecția a căreia îi aparținea în momentul publicării (poz. 22974).

*

Iată-ne ajunși la secțiunea intitulată *Ilustrații și compoziții plastice inspirate de chipul, viața și opera poetului* (dispunere alfabetică pe autori). Toate genurile și tehnicile fiind reprezentate aici, ele au fost consemnate ca atare, în funcție de informația furnizată de publicația care a reprodus o anumită lucrare. Lucrările aparținând artiștilor care au dovedit o mai mare prolificitate, precum Aurel Bordenache, Traian Brădean (poz. 22998) sau Ligia Macovei (poz. 23057) au fost reunite sub titlul generic *Ilustrații de... la opera lui...*, pentru o mai unitară viziune asupra operei lor de ilustratori eminescieni. Am optat, în genere, pentru o abordare flexibilă, în marginile acurateții bibliografice, operele fiind înregistrate fie în formula de mai sus, fie titlu cu titlu, în funcție de informațiile rezultate din prospectarea periodicelor. Zecile de verificări în depozit au dus, nu o dată, la constatări dintre cele mai edificatoare, pe principiul „nimic nu e ce pare a fi”. Adică nu poți asimila o lucrare cu alta numai pe baza inspirației, a intuiției ori a unei supoziții tipologice aleatorii, fără a te asigura că e vorba într-adevăr de unul și același lucru. Deplasările în depozit ne-au dus la atribuirea/reatribuirea unei opere către un anumit autor, la stabilirea unei tehnici de execuție plastică sau fotografică, la încadrarea cât mai adecvată a unei lucrări în una ori alta din (sub)secțiunile capitolului *Iconografia eminesciană*.

*

Una din cele mai complexe și mai dificile secțiuni al capitolului a constituit-o aceea intitulată *Eminescu în sculptura românească (capete, busturi, statui...)*. Aici, dificultatea a constat mai ales în departajarea corectă a sculpturilor aparținând aceluiași autor, evitându-se, pe cât posibil, „amestecarea” capetelor cu busturile și a statuilor (monumentelor) finite cu proiectele care le-au premers ori, dimpotrivă, care nu s-au materializat niciodată.

Ni s-a părut important, aici mai mult decât oriunde, ca numele sculptorului să fie scos în vedetă, indiferent că acesta figurează cu o

informație, cu zece sau mai multe. După cum, în cazul marilor sculptori, autori ai unor monumente intrate definitiv în conștiința publică (ex.: **Gheorghe D. Anghel** și statuia din fața Ateneului Român, **Oscar Han** și ansamblul de la Constanța), ori în cel al unor proiecte de monument care au stârnit, la vremea lor, polemici aprinse (v. cazul **Constantin Baraschi**, poz. **23172-23173**), am grupat toate referințele într-o suită compactă, subsumată unei poziții unice, menită a da seamă asupra genezei lucrării, de la stadiul de schiță până la inaugurarea în decor. Pentru o corectă identificare a unei anumite lucrări și gruparea informației în jurul respectivului nucleu, am revăzut reproducerile din periodicele prospectate, coroborându-le cu ilustrațiile și tabelele cronologice din monografiile consacrate respectivilor sculptori (e vorba, firește, de artiști notorii, ca Gh. D. Anghel, Oscar Han, Ion Vlad ori Ion Vlasiu, dar nu numai de ei).

Contactul repetat cu iconografia eminesciană, sub toate formele ei, ne-a oferit, nu o dată, satisfacția de a putea recunoaște și îndrepta erori strecurate în atribuirea unei opere plastice către un anumit artist. Pentru secțiunea de față, exemplele concrete sunt cele corespunzătoare pozițiilor **23183**, **23212**, **23296**, unde le-am restituit artiștilor în drept paternitatea asupra unor sculpturi atribuite altor confrați (Mihai Coșan în loc de Gh. D. Anghel, Ion Vlad în loc de Ion Vlasiu și, respectiv, Oscar Han în loc de Gh. D. Anghel).

În secțiunea *Capete, busturi, statui* (cu autor nemenționat) a prezentului capitol, am reușit, în circa o treime din cazuri, să-l identificăm pe autorul lucrării, fapt consemnat, potrivit uzanțelor bibliografice, între paranteze drepte.

Ultimele două secțiuni – *Lucrări de artă plastică prezente în expoziții (galerii, saloane, muzee)*. *Manifestări expoziționale cu tematică eminesciană*, respectiv, *Articole despre reflectarea lui M. Eminescu și a operei sale în artele plastice* – au fost dictate de situații particulare. În primul caz, e vorba de opere plastice neînsoțite de reproducerea imaginii și de a căror existență depune mărturie textul în cauză, mai ales că „urma” celor mai vechi dintre ele cu greu mai poate fi „luată” astăzi. Ultima secțiune se constituie din articole de sinteză consacrate reflectării poetului și a creației sale în artele plastice, din mențiuni și evaluări generale, din semnalarea existenței unei lucrări de inspirație eminesciană, din luări de atitudine față de stadiul ori de soarta unei opere de artă având legătură cu Eminescu (a se vedea cele trei referiri la „drama” bustului distrus de sovietici, după ocuparea orașului Cernăuți, poz. **23426-23427**, **23431**) etc.

Deși nu excludem posibilitatea existenței și altor opere de inspirație eminesciană, pentru perioada prospectată, putem afirma, cu legitimitate îndreptățită, că iconografia poetului și-a aflat, în prezenta lucrare, una din cele mai complexe și complete reflectări bibliografice.

Catalogus Raritatum et Benefactorum,
un manuscris reprezentativ din perioada de început a
Muzeului de Științele Naturii din Aiud

Vlad A. Codrea
Universitatea „Babeș-Bolyai” – Cluj
E-mail: vcodrea@bioge.ubbcluj.ro

Gabriela-Rodica Morărescu
B C U „Lucian Blaga” – Cluj
E-mail: gabim@hasdeu.ubbcluj.ro

Forray Erzsébet
Universitatea „Babeș-Bolyai” – Cluj
E-mail: philobib@bcucluj.ro

Muzeul de Științele Naturii din Aiud, alături de Biblioteca documentară Bethlen, care aparține în prezent Eparhiei Reformate de Ardeal, funcționează în clădirea Colegiului Bethlen Gábor. Acest colegiu a fost fondat la inițiativa principelui Bethlen, care a făcut o propunere în acest sens Dietei din Cluj, propunere ridicată la rang de lege în luna mai a anului 1622. În momentul înființării Colegiului Academic Bethlen Gábor și mult timp după aceea, în Transilvania nu exista o altă instituție de învățământ superior, având în vedere că Universitatea iezuiților din Cluj (înființată în 1581 de Ștefan Báthori), se desființase în 1603.

Inițial, Colegiul a funcționat în Alba Iulia, apoi datorită diverselor invazii turco-tătare, în 1658 s-a refugiat la Cluj, iar în 1662, principele Mihály Apafy (considerat ca al doilea fondator al Colegiului) a hotărât funcționarea definitivă a acestei instituții în castelul din centrul orașului Aiud, conducându-se autonom, fără amestecul autorităților orașului. Deși această școală era, printr-o patentă emisă de principe, destinată unui învățământ superior de interes general, egala din punct de vedere academic colegiile din Cluj și Alba Iulia.¹

După alte devastări suferite în urma invaziei trupelor austriece (ale așa-numiților lobonți) de la începutul secolului XVIII (1704 și 1707), clădirea colegiului a necesitat o reconstrucție, posibilă doar în urma primirii de ajutoare bănești din străinătate (Germania, Olanda, Elveția, dar mai ales

---

¹ Socaciu Oliviu, Takács Matilda (2000): *Aiud localitate urbană multiseclară*, Alba Iulia: Risoprint, p. 82-172.

Coroana Regală Britanică, care a contribuit cu 11 000 de lire sterline). Finalizarea noului edificiu de funcționare a colegiului este consemnată în cadrul porții de intrare: anul 1885.¹

Perioada de glorie a Colegiului a fost 1704-1849, în această instituție academică universitară funcționând patru facultăți: Teologie, Drept, Filosofie, Științele Naturii.

Un detaliu rămas deocamdată obscur publicului larg – dar paradoxal, și unei părți a muzeografilor -, este acela că dintre colecțiile muzeale de științele naturii existente în România, cea de la Muzeul de Științe ale Naturii din Aiud este fără îndoială, cea mai veche. Începuturile acestui muzeu sunt legate de un nucleu de colecție ce reunea în principal minerale, fosile și antichități, menționat în manuscrisul *Catalogus Raritatum et Benefactorum*,² document păstrat încă din secolul XVIII la biblioteca documentară Bethlen.

Prima mențiune a colecției coboară adânc în timp, în anul 1720, la început, aceasta putând fi văzută probabil doar de un cerc de privilegiați. În 1796, este consemnată fondarea unui muzeu la Aiud, ale cărui începuturi vor fi discutate în paragrafele următoare.

Concepută, după moda vremii, drept o colecție de științele naturii dar și de curiozități, ea alături de o manieră extrem de heteroclită varii eșantioane de faună, floră, mineralogie, paleontologie, dar și diverse relicve istorice, extrem de inegale ca valoare și semnificații.

Investigațiile întreprinse în fondul documentar al bibliotecii Bethlen, au permis reperarea unui manuscris extrem de interesant pentru cunoașterea evoluției muzeului aiudean la răspântia dintre secolele XVIII și XIX. Este vorba despre un catalog manuscris, început a fi redactat de către Prof. Ferenc Benkő și László Nagy [fig. 1], care consemnează intrările de piese în colecție, în intervalul 1790-1815.

Caietul cuprinde în prezent patruzeci și șapte de pagini, dintre acestea doar douăzeci și patru fiind completate, cu grafii diferite, semn al adăugirilor succesive. Restul paginilor au rămas albe, în așteptarea consemnărilor altor donații.

Doar un fragment din pagina de titlu originală, în care se disting cu oarecare greutate cuvintele *Catalogus Raritatum et Benefactorum*, este inclus în coperta cartonată ce leagă foile manuscrisului [fig. 2], copertă care, după spusele bibliotecarului custode, datează și ea din acea perioadă.

---

¹ Idem.

² Benkő Ferenc, Nagy László (1796): *Catalogus Raritatum et Benefactorum*, [manuscris], Aiud, 47 p. [Toate citatele din text sunt traduceri din aceeași sursă]

Prima parte a manuscrisului este o prezentare topografică a colecției, cu referire la aranjarea ei în epocă, în vreme ce partea a doua – începută, conform înscrisului, la 1 august 1797 – înșiruire cronologic donatoriilor diferitelor exponate, ultima notiță fiind înscrisă în catalog la data de 8 noiembrie 1815 (la pagina cu numărul 42) [fig. 4].

Pagina de frontispiciu – cu o formulare și caligrafie baroce – se referă la „Descrierea Muzeului și a Obiectelor Rare” depuse în 1796, precizându-se locația muzeului în „Auditoriul mic”, sub inscripția „*Raritatum Et Rerum Naturalium Museum*” [fig. 3].

Muzeul a fost înființat având la bază: i. Colecțiile achiziționate de la profesorul de geografie, limba germană și istoria naturii Mihály Galambos (acesta a început colecționarea în 1778 și a continuat-o până la decesul survenit în 1790, când colecția sa a fost achiziționată de către Colegiu contra sumei de 180 forinți), „și care au mai fost înmulțite și îmbogățite prin mici cadouri primite de la alți donatori”; ii. Obiectele rare; iii. Cărți referitoare Istoria Naturii; iv. „Groff Bethleniana Mineralogica Collectia” (donație a profului Gergely Bethlen și a soției sale); sunt precizate patru cataloage care conțineau aceste fonduri de colecții.

Pagina următoare indică: „După intrare pe o parte în dulapuri de culoare gri sunt: pietre, pământuri rare, săruri, roci vulcanice, semimetale și metale”. Aici se află și o primă remarcă critică a autorilor înscrisului, care arată că „O mare deficiență este, că nu sunt etichetate, drept urmare nu se cunoaște locul de proveniență al acestora, mai ales că această colecție s-a îmbogățit și în acest an cu piese scumpe și rare”.

Fondul de carte – altminteri la acea vreme, nu foarte vast – adunat între anii 1790-1797, a provenit din donațiile lui Samuel Gyarmati („un ierbar cu 34 de plante marine alese”), Károly Ribitzei jr. („Linney Systema Vegetabilium”) și Ferenc Benkő (șase tomuri de ierbare in folio, și opt cărți, între care „Benkő Magyar Mineralogia” „Blumenbachs Natury”, „Gmelin Mineralogia”, „Molnari Phytologicon”, „Forster Naturaly Historia”).

Dintre donații, unele privesc obiecte personale ale unor personaje cu notorietate în epocă. Astfel, Farkas Kemény donează „o pereche de papuci de piele a D-nei Groff Katho Bethlen, nevasta Domnitorului Appafi”, Anna Gyertyanosi „o pereche de papuci foarte frumoși” și „un ou de porțelan foarte frumos lucrat”, iar László Kun „un ceas solar deosebit de frumos, de buzunar”.

Altele privesc mobilierul de expunere a eșantioanelor, sau instrumental necesar pentru activitatea muzeului. De pildă, profesorul Benkő Ferencz a donat pentru colecția mineralogică două dulapuri de culoare gri cu geam de sticlă, la care a adăugat patru portrete: Valery, Scheutzer, Kóléseri și

el însuși, precum și un condei de marmură și un prăfuitor pentru uscarea cernelii. Altele, au fost achiziționate prin cumpărare, fiind de remarcă minuțiozitatea evidențelor: „Au fost cumpărate din buget propriu: 1 foarfecă, 1 ciocan, patent, 1 ac mare, 1 perie, 2 sticle”.

Cele mai importante date se referă însă la diversele exponate donate sau cumpărate. Dintru început, se poate realiza o separare între cele de științele naturii, antichități și feluritele alte curiozități.

Dintre exponatele de științele naturii, merită amintite câteva. O primă categorie este cea a eșantioanelor geologice, în care se încadrează minerale, geme și fosile. Pondere cea mai mare revine mineralogiei, grație, înainte de toate, colecției Grofului Gergely Bethen și soției sale (cu un prim lot donat în 24 iunie 1796: “Colecția frumoasă și bogată conține piese frumoase și rare din toate cele cinci etape ale mineralogiei”), apoi, prin alte donații precum cele ale doctorului profesor Samuel Gyarmati din Zalău, cu o colecție de „77 buc. de roci și minereuri”, Benkő Ferencz cu „30-40 bucăți de roci și minereuri”, Jozsef Solomon cu „un agat foarte frumos și un minereu de grafit”, a grofului Laszlo Kun, care a furnizat eșantioane cu aur de la Roșia Montană, sau ale lui Samuel Fazakas și Miklos Gaal (cristale de stibină). Unele piese au provenit și prin schimburi. În 1798, se consemna: „Mai nou, am făcut schimb cu grof Pálffy Károly și soția: un Hermes de Siberia, un minereu de fier pătrat din Siberia cu aur, o bucată de argint crescut natural din Siberia, o bucată frumoasă de beril din Siberia, în care sunt cristale multe și un Crisoprasus de Saxonia”.

Fosilele sunt mai slab reprezentate dar, în pofida acestui fapt, sunt de reținut totuși un „dinte de rechin pietrificat” și îndeosebi trunchiuri de arbori mineralizate provenind din diferite donații: o bucată de trunchi pietrificat găsit în împrejurimile orașului Turda, sub un dig de pe Arieș (Mihaly Penteki), „o bucată de brad Tisza pietrificat, foarte rar, găsit la Toplița” (Zsigmond Vajda), „2 bucăți de fag pietificate” din albia Crișului, la Vața (András Barta), la care mai poate fi adăugat, eventual, „sediment pietrificat cu urme de frunze și ierburi găsite lângă apa acră din Rodna” (Jonas Deak Csiszer).

Preparatele biologice diverse din flora și fauna actuale, le depășeau consistent ca număr pe cele geologice. Încă din 1797 erau menționate 1600 de exponate de „melci, fluturi, alte insecte”. Dacă o serie de exponate sunt pur și simplu sumar amintite („Un Pelican alb dintre aceia care în număr foarte mare au traversat țara dinspre Nord spre Sud în 1796, și alte păsări; Un maxilar de balenă; Un dinte de elefant pe lanț; Un corn de unicorn; Un corn de cerb; Un ou de struț” etc) fără a li se preciza, din nefericire, nici locurile de proveniență, nici furnizorii, altele au provenit și de această dată din donații. Între 1790-1797, Gergely Bethen și soția sa au donat șase scorpioni

de Mehadia, o șopârlă marină, și, ca exponat prețios, un colț de *Babirussa* într-un cadru de argint, la care au adăugat un microscop, instrument rar la acea vreme. András Szabó, la 24 decembrie 1810, a donat: o nucă de cocos de mari dimensiuni, rostrul unui pește-fierăstrău, o pisică de mare, o carapace mare de broască țestoasă marină, o broască țestoasă naturalizată, un murex („melc de mare cu care se vopsește catifeaua”).

Colecția de antichități era, de asemenea, bogată. Unele expozate aveau mai degrabă o valoare didactică, precum replicile în ghips sau rășină ale unor basoreliefuli sau ale unor elemente de lapidarium antice, cu scene din mitologiile greacă sau romană. Altele, provin din donații, în majoritatea situațiilor fără a fi precizate, însă, sursele de origine: un “Penates” mic roman de cupru (Deák Samuel Fazakas, între 1790-1797); cărămizi de paviment romane (József Kovács, aceeași ani); „doi idoli romani din cupru, unul este al lui Jupiter și are picioarele și mâinile rupte, iar celalalt este al lui Apollo și este intact (Mihály Pénteki, 1798); diferite piese de lapidarium romane, între care un leu, probabil funerar (Miklós Harkányi, 1798); stema Ungariei din 1098, despre care se precizează că provine din cimitirul de la Huedin (István Lengyel, 1811); „un cap de femeie făcut din lut, care demonstrează ca femeile Romane obișnuiau un port asemănător cu femeile maghiare contemporane” (Susana Gyöngyössi din Turda, 1801); „un vas de lut care miroase foarte bine, probabil că era folosit ca fumegător pentru arome” (József Gyöngyössi, 1801); „o unealtă ciudată din fier, în formă de tigaie, dar cu 4 picioare, din Roșia Montană, care probabil a fost folosită de Romani sau Daci la potcovit de cai” (Ferencz Dézsi, „rector din Abrud”, 1801); „un chip uman sculptat în marmură (...) o monedă din aramă găurită cu următoarea inscripție : Sanctus Aolyfius (...) o monedă de cupru” (Lajos Kovásznai, 1801).

O serie de piese din metale prețioase (aur și argint) sunt doar sumar amintite, fiind, însă, menționat faptul că se găsesc în „cutia cu argintării”: „Un inel de aur vechi într-o cutie de monede; Un suport de cerneală (...); O ștampilă de argint în mijlocul căreia este un Sfânt care ține în mână un coș cu flori cu următoarea inscripție veche fără an: *Tabes Plebany Dinome*; Două linguri de argint cu inserții de aur, unul cu inscripția *S.N.B.* și unul cu *P.T.*; O furculiță de argint aurit cu următoarea inscripție: *Rhédei János 1627*; Un toc de cuțit din argint aurit cu literele *S.E.1441* care se cunoaște a fi fost al lui Szilágyi Erzsébet” (soția lui Iancu de Hunedoara).

O serie de obiecte aveau mai degrabă o valoare etnografică, referindu-se fie la instrumentar agricol din epocă, fie la varii obiecte de uz cotidian. Astfel, la secțiunea consacrată „lucrurilor din provincie”, aflăm „Secure și tâmăcoape vechi din piatră (...); Obiecte de fier folosite la arat de pe vremea lui Basta” sau „Lacătul cetății Görgény cu inscripția: *Lacătul*

Cetății Görgény 1300; Un frumos voal stil plasă de păianjen; Un stilou de fier, cu vârful negru cu următoarea inscripție : *SAS MIH: A.D. 1649*” sau, în fine, „O punguță de bani din mătase roșie, se spune ca ar fi fost al lui Tököli”.

Poate că partea cea mai savuroasă a manuscrisului privește curiozitățile. Este destul de evident că fiecare donator s-a străduit să colecteze orice apariție anormală, pe care să o doneze muzeului. Apar, astfel, specimene de animale cu monstruoziități, precum „Un miel cu două corpuri și un singur cap, reprezentând jocul naturii”, „un miel cu două corpuri și un singur cap” (donație a Baronului Ferencz Nalatz), „o oaie cu două capete și două cozi” (József Szabó), „un purcel dublet cadou, care are 2 cozi, 8 picioare și un cap” (Laszló Láposi, 1803) etc. Alții au încercat să găsească piese, chiar mai puțin evidente ca fiind excepționale: „o tulpină de porumb care are 7 știuleți mari, frumoși” (István Baló), „trei fire de orz, dintre care unul este dublu, unul are șapte capete, iar al treilea are nouă capete și care au fost găsite lângă Cristur” (Dénes Gálfi), „o plantă rară în formă de pasare, din Ungaria, care a crescut în Oroshaza” (Simon Mihály), „un băț, numit nuiaua lui Aron, care de fapt este un fir de trestie de pe râul Iordan, dacă este adevărat” (*sic!*; Péter Szekely, preot), „o piatră de praștie care a fost găsită în Haromszek în 1798” (Grof Miklós Hídvégi Mikó și mama sa, Grof Klara Bethlen), „un ghemotoc de păr găsit în stomacul unui bou 1798” (Isac Barabas), sau pur și simplu, „Nevasta profesorului Benkő Ferencz a donat un curcan care a fost clocit de o găină la casa Dlui. Prenger” (!).

Zestrea de exponate a muzeului aiudean nu mai include, la ora de față, multe dintre exponatele menționate în manuscris. Unele au fost pierdute, risipite de istoria frământată a micului burg transilvan, în special în etapa revoluției pașoptiste, dar și subsecvent acelor evenimente. Pe de altă parte, după 1815, colecțiile aveau să se îmbogățească cu noi exponate, în special biologice și geologice, tendință care avea să continue până la începutul secolului trecut.

Dincolo de orice altă interpretare, manuscrisul demonstrează primordial că în etapa răspântiei dintre secolele XVIII și XIX, Aiudul a fost un centru de referință pentru știința transilvăneană, a cărui notorietate ajunsese extrem de departe. Asta explică diversitatea donatorilor, unii aflați la distanțe considerabile de Aiud (Zalău, Hațeg, ținuturile secuiești), care au fost, fără îndoială, onorați de a-și vedea numele înscrise în lista celor care au contribuit la creșterea colecțiilor acestui muzeu. Cu trecerea deceniilor, Aiudul avea însă să cedeze poziția privilegiată în lumea științei transilvănene, în fața unor noi centre aflate pe atunci în ascensiune. La început, în fața Sibiului, unde Societatea medicilor și naturalștilor sibieni, înființată la mijlocul secolului al XIX-lea, avea să polarizeze o bună parte din energiile

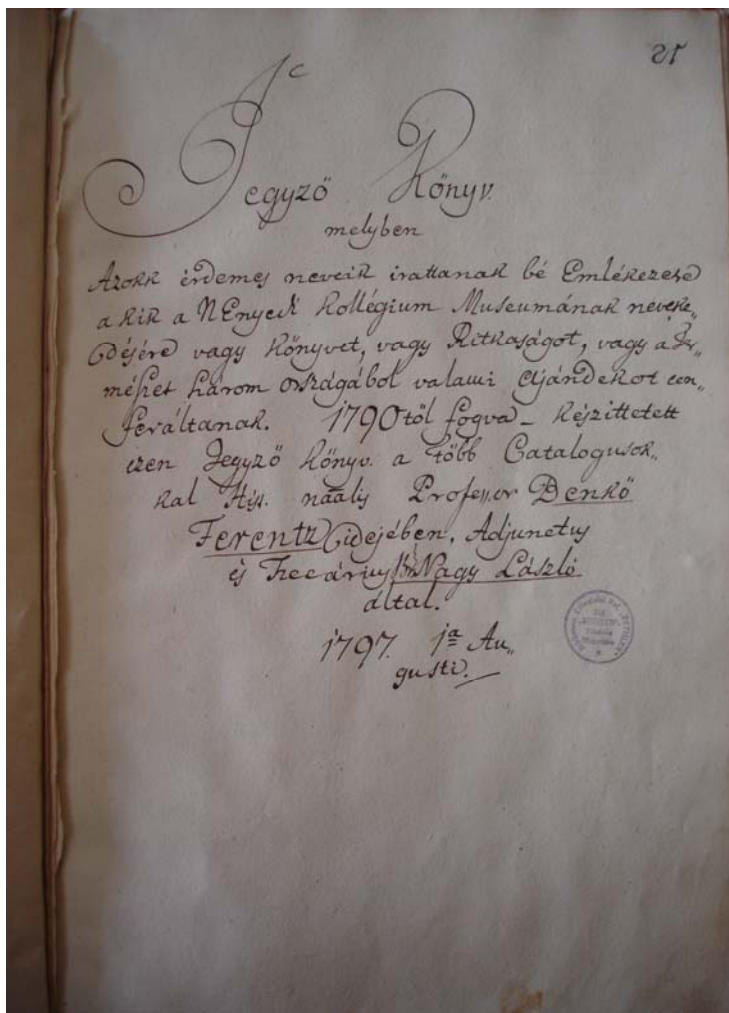
creatoare ale Transilvaniei. Apoi, în fața Clujului, o dată cu înființarea universității clujene în a doua jumătate a aceluiași secol.

În prezent, Colegiul Bethlen mai găzduiește în incintă doar un muzeu de științele naturii, care continuă practic tradiția instituției consemnată în manuscris. Generat *ab initio* de pasiuni nobiliare pentru colecții, muzeul de la Aiud a cunoscut epoca sa de glorie, pentru a cădea apoi gradual, într-un nedorit con de umbră...

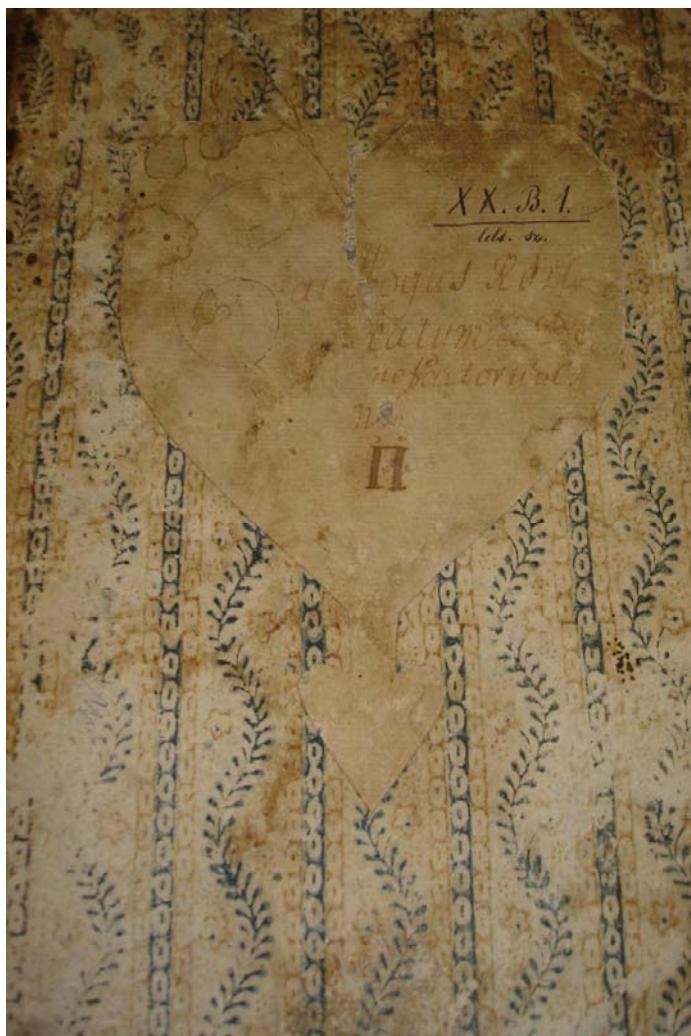
BIBLIOGRAFIE:

1. Benkő Ferenc, Nagy László (1796): *Catalogus Raritatum et Benefactorum*, [manuscris], Aiud, 47 p.
2. Socaciu Oliviu, Takács Matilda (2000): *Aiud localitate urbană multiseclară*, Alba Iulia: Risoprint, p.82-172.

Ilustrații

Fig. 1: Consemnarea autorilor manuscrisului *Catalogus Raritatum et Benefactorum*, Benkő Ferenc și Nagy László.

Fig. 2: Fragment din pagina de titlu a manuscrisului, cuprins în coperta de carton

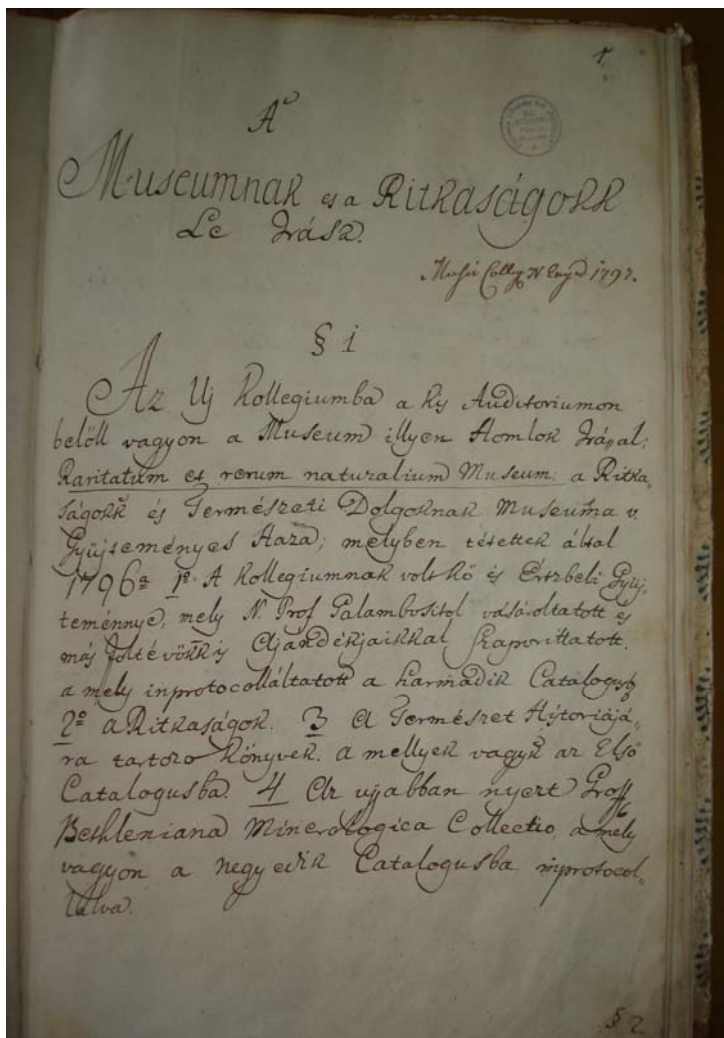

Fig. 3: Pagina de frontispiciu – cu precizarea locației muzeului în „Auditoriul mic”, sub inscripția „Raritatum Et Rerum Naturalium Museum”

Magyarországon 1815. Ferencz János Bibliothecarius,
ingóságos nyelvtan és Museum vésztárgyat Ezer
nyanóti Anna Károlyffyhoz
1^oben Egy igen szép papirtával
2^oben Egy igen mesterségesen készült portret
tárral tojással
3^oben Vizsoni Matia János Uról egy nagy lében tőről
1815 ben November 8^{án} Napján Miklósföld Csobolai
György Kőrös várának ill. ajándékozott a K. Magyar
Kolegyom. Museumának
a) 2 Darab Verecs. Patasi Anny Székely
b) Egy igen szép Sebke horodk. k. k. érűl Anny
orát.

Fig. 4: Ultima notiță înscrisă în catalog la data de 8 noiembrie 1815 (pagina 42).

Pornind de la o Bucoavnă necunoscută

Alin Mihai Gherman
Universitatea „1 Decembrie 1918” – Alba-Iulia
E-mail: alinmihaiherman@yahoo.com

Cu toate eforturile remarcabile care s-au făcut până acum pentru identificarea tuturor tipăriturilor românești vechi, bibliotecile mai oferă încă surpriza identificării unor exemplare necunoscute și uneori, tot mai rar, e adevărat, a unor cărți necunoscute.

O asemenea surpriză am avut-o într-o bibliotecă particulară a unui fost profesor refugiat în 1940 din Bucovina. Pe lângă o bună bibliotecă de filologie și teologie, am găsit o carte de 12x19 cm.; oglinda zațului este de 9.7x15.5 cm., în formatul octavo mare intitulată *Bucoavnă pentru întrebuințarea junimii moldo-române din Bucovina*, tipărită la Cernăuți „la Edtard [probabil: Eduard] Viniarj” fără an de apariție. Cartea are 70 de pagini numerotate cu cifre arabe, cuprinzând 4 caiete de 16 pagini, marcate și ele cu cifre arabe, și un al 5-lea caiet de doar 6 pagini. Nemenționată în *Bibliografia românească veche* sau în completările acesteia apărute până acum și nici în *Bibliografia românească modernă* tipăritura aduce câteva întregiri asupra vieții culturale din Bucovina în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Descrierea cărții: Exemplarul consultat are legătura originală de carton îmbrăcat în hârtie decorativă maronie și verde cu model floral.

Prima foaie liminară (forsaț) este dintr-o hârtie mai groasă decât cea pe care este tipărit textul, care este folosită în ultimul forsaț.

p. 1: nenumerotată): foaia de titlu

p. 2.: albă

p. 3: Inventarul celor 40 de slove. а, в, в, г, д, е, ж, з, и, і, к, л, м, н, о, п, р, с, т, ъ, ѳ, х, w, ц, ч, ш, щ, њ, ж, ѣ, ѝ, (а), ю, љ, џ, а, в, v. Lipsește slova u, folosită în corpul *Bucoavnei*. De asemenea, lipsește titla, care este folosită în corpul *Bucoavnei* într-o secțiune de lectură dedicată lecturii cuvintelor bisericești (їѣ., хѣ., еѣтеііе, дѣа., дѣзеѣ etc.), dar și curent la prescurtarea sintagmei дѣшѣлѣни дѣвѣцѣтор și la ultima secțiune (p. 70) dedicată cifrelor.

p. 3-9 „Tabela silabelor”¹: Cuprinde exerciții de silabisire cu grupuri de de la 1 la 3 slove, încheindu-se cu numeralele de la unu la zece. 26 de rânduri pe pagină.

¹ Dintr-o eroare tipografică, probabil confundând slova v cu ѡ este scris еѣлѣелор.

p. 10 Lista celor 36 de slove majuscule: а, б, в, г, д, е, ж, з, и, ї, к, л, м, н, о, п, р, с, т, ъ, ѿ, ф, х, ѡ, ц, ч, ш, џ, ю, ѣ, я, ѱ, ѱ, ѿ, ѿ.

p. 10-48 Exerciții de lectură de la cuvinte formate din două sunete, la cuvinte mai complexe și de la cuvinte izolate la mici texte. De observat că în anumite porțiuni de text sunt organizate tematic, pe principiile nomenclaturilor comeniene: „capul, părul, fruntea, tâmpla, ochii, sprâncenele, geana, pleapele, ureche etc”. Pentru a ușura lectura cuvintelor cu mai multe sunete, acestea sunt împărțite în silabe: (ex. *ѧ-н-трѣ-бѣ-ин-ца-зѣ*). Text de 26 de rânduri pe pagină.

p. 49. Un nou inventar (diferit de cel precedent) cu caractere grafice mai mici al slovelor majuscule și normale: 27 de majuscule, între care unele preluate din chirilica rusă: а, б, в, г, д, е, ж, з, і, к, л, м, н, о, п, р, с, т, ѳ, ф, х, ц, ч, ш, ѡ, ѱ, ѿ, ѿ, în cazul minusculelor dându-se în cazul lui т și з și litera latină echivalentă, ceea ce ne arată că ne aflăm în faza de început a alfabetului de tranziție, unele semne fiind preluate, de asemenea, din chirilica rusă: а, б, в, г, д, е, ж, з (z), і, к, л, м, н (î sic!), о, п, р, с, т (т), ѳ, ф, х, ц, ч, ш, ш, ѣ, я, ѱ.

p. 49-69. Mici lecturi. Text de 29 de rânduri pe pagină.

p. 70. „Numerul bisericesc, arabesc și râmlenesc” (Tabelul expune valorile numerice ale slovelor chirilice până la notarea valorii de 1000, cu echivalentul lor în cifre arabe și romane. În cazul slovelor, valoarea numerică este marcată prin folosirea titlei).

Primele 48 de pagini este tipărită cu caractere chirilice mai mari, următoarele 22 sunt imprimate cu slove mult mai mici, toate fiind caractere tipografice metalice.

Datare. Întrucât la Cernăuți era cunoscută până acum doar activitatea tipografică a lui Peter Ekhard (Petru Ecard) – prima tipăritură este din 1805 fiind *Catehismul mic românesc, slavon și nemțesc*, ultima fiind *Chrestomaticul românesc* al lui T. Racocce din 1820 – care a fost pentru 15 ani singurul tipograf cu patentă de a tipări românește din oraș¹, însemnează că activitatea tipografului Edtard Viniarj trebuie plasată înafara acestui interval. Împotriva datării cărții înainte de 1805 pledează aspectul tipăriturii, folosirea sistematică a cifrelor arabe, numerotarea cu cifre arabe a caietelor etc.

Tipărirea nefiind datată, iar filigramul hârtiei este doar fragmentar, unele aprecieri pentru datare se pot face cu argumente tipografice, filologice și istorice.

---

¹ Între 1830-48 tipărirea românești de la Cernăuți au apărut în tipografia lui Mihai Ehjard, fiul lui Petru.

- 1. Împrumutarea de slove din chirilica rusă îl constatăm în tipăriturile ulterioare lui 1800.

- 2. Folosirea alfabetului de tranziție o constatăm în tipăriturile noastre în ultima decadă a cărții vechi românești vechi (1820-30) și în cele două decenii care i-au urmat.

Aceste elemente ne conduc la o datare aproximativă între anii 1820-30 sau următorul interval care i-a urmat acestei perioade, nu după 1840.

Observații asupra limbii *Bucoavnei*: Tipăritura avea un public bine stabilit din însuși titlul ei, fiind dedicată „*pentru întrebuințarea junimii moldo-române din Bucovina*”. Evident, acest lucru își găsește reflexul cuvenit și în ceea ce privește limba textului. Este suficient să parcurgem lecția despre unități de măsură pentru a întrevede spațiul intercultural al Bucovinei din acel timp, în care tradiția vechii culturi românești se amestecă cu inovațiile culturii moderne, dar și cu influențe poloneze: „Eu am învățat la școală a număa de la unul, doi, trei, până la doaăzeci. Domnul învățătoriu au au arătat bani, un dinariu, dutcă, creițariu, groșiță, cinceacă, grivnă și sorocoveț. Un creițariu are patru dinari sau două giumătăți, cinceaca are cinci, grivna zece și sorocovețul cincizeci de creițari. Eu știu așjiderea cum să măsură și cum să cumpănește. Postavul, materia, pânza să măsură cu cotul. Cotul are patru asemenea părți, care certuri să cheamă. Doău certuri fac o jumătate de cot. Pânea, bobul, mazărea, ovăsul, mălaiul mărunțel să măsură cu corețul. Corețul are patru pătrări (banițe) sau șesă demerli. Laptele, vinul, berea, oțătul să măsură cu oca. O ocă are patru litre; o litră – doaă sîngeapuri. Zaharul, cafeoa și altele marfe să cumpenesc cu cumpăna. La aceasta să ia o cumpănitoea greutate, piatră, de fier, de plumb sau de altceva. O ocă are trii fonturi leșești. Un font are patru pătrări de font. Fieștecare patrare de font are opt loturi”¹.

Cu mențiunea că *Bucoavna* nu conține nici o referință la latinitatea limbii române și romanitatea poporului român — temă care revine pregnant în textele Școlii Ardelene și ale Școlii Latiniste ardelene care i-a urmat –, trebuie să observăm că textul este plin de lexic sau fonetisme regionale, de exemplu: degitul, dobăș, dubălărie, gădilire, gealău, giur, guzan, ier (pentru vier), iermi (pentru viermi), iertăganul, jâlț, jig, nard, sâmui („socoti”), șaramoiul, șterc, tioc, tocmagi, zorzori etc. De altfel *Bucoavna* conține regionalisme care nu apar aiurea sau se află aici pentru prima dată într-un text românesc.

Lexicul bogat în neologisme și regionalisme este introdus nu o singură dată, foarte probabil din rațiuni pedagogice, prin dublarea prin sino-

---

¹ *Bucoavnă*, p. 26-28.

nime: „țincușul (coada urechii)”, „ficatul (maiu)”, „soba (cuptoriul)”, „fața de masă sau măsuratul”, „scafa (ceașca)”, „surtucul (dulama)”, „nădragii (șalavarii)”, „scarpai (cervișii, păpușii)”, „perina (căpătâiul” sau, surprinzătoare formulare, „căciula (țâsma de grumazi)” etc.

Lumea în care se afla copilul care mergea la școală atunci în Bucovina era una a înnoirii. De aceea nu ne surprinde faptul că un mare număr de neologisme pătrund și ele în text, mai ales când trebuie să ilustreze lectura unor slove precum *g, v, e, ψ* dar și în alte locuri din text: „brav, color, conșcolar, costisi, cvitanție, dejun, fildiș, idropică, imn (scris *IMN* și *IMN*), indighenat, iparh (scris *IPARH*), ipsilon, irou, modest, psalodie, pseudo, revindicare, saluta, tindinea („tendon”), xant, xenotaful, xerex, ximen” etc.

Manualul a fost lucrat pe baza unuia redactat în limba germană, dovadă sunt numeroasele calcuri lingvistice după această limbă: „Eu iau samă ce domnul învățător zice”, „eu iau sama la aceea ce el ne povestește”, „eu citesc lor ceva”, „eu pot toate să le numesc”, „lucrăciosul [sic!] țaran suferă voios greutatea fierbințelii la soare”, „sora mea trebuie pretutindenea pre lângă maica să fie” etc. Fapt întărit și de lexicul împrumutat din germană: „danț, țirc, șrub, ștraf, ștelt (cu sensul de „poziție”), șână” etc.

Observații asupra conținutului *Bucoavnei*. După cum am spus mai sus, acest manual nu are nici un element prin care poate să fie încadrat în ideile Școlii Ardelene. Mai degrabă el se subsumează idealului general iluminist, conform căruia se încerca educarea copilului în spiritul cultivării unor strânse relații de familie normate de reguli ferme și explicite dar și în cel al creării unui bun cetățean, care își îndeplinește cu conștiinciozitate datoriile față de societate. Erau liniile directe ale învățământului din Imperiul Austriac după Congresul de la Viena, când se îndepărtează idealurile politice și cele reformiste din principiile educației oficiale.

Aceste principii educative sunt susținute uneori spre sfârșitul manualului de distihuri dispuse în mici compuneri versificate:

„Nu se bucură un prunc bun la a altora pătimire,
La altora dorere el plânge, la bucurie să bucură din consimțire.
Nu fii nebagătoriu de samă de săracu pentr-a lui sărăcie,
El este om ca și tu, ce-i trebuie altă pronie”^{1,2}

sau: „Fiule, nu fî aceia de ce ar trebui să te căiești,
L-amarul cuvânt, o, de n-aș fi făcut să gândești.

¹ Scris: protie.

² *Bucoavna*, p. 62.

Fragedei viorele, ce-ntr-ascuns înfloreste
Fii asemenea cucernic, bun, măcar nime te privește”¹

sau: „Copil tu-n veci nu-i rămâne,
Ei era ce tu ești și tu vei fi ce ei sânt.
Fătul meu, eu te iubesc, dară rău nu mi-i ține
Că cele ce ți-s primejdioase nu le binecuvânt.
Dară părinții nu-ți pozvolesc oarece;
Ascultă și nu-ntreba pentru ce?
Cu frați, sorori în pace se [sic!] trăiești,
Din cele ce ai, dac-ai trebui, să li-mpărtășești.
Pre fratele pentru tot nimic nu pârî,
Lasă-i vreme ca doară s-ar pocăi.
Îndărătnicirea să-ți fie, dară, de ură și ocară,
Că prin ea ne facem noao și lumii povară” etc.

Concluzii. Detașată de spațiul politic transilvănean, *Bucoavna* de față exprimă mentalitatea unui alt mediu cultural, cel din Bucovina, în care exercițiul administrației austriece reușise să creeze pentru moment un mediu cosmopolit, puțin sensibil la factorul național. Ilustrează însă un moment important în viața culturală a românilor de acolo, fiind, după știința noastră, primul manual școlar propriu-zis redactat aici² și care ne lasă, din nou, să întrededem instituționalizarea unui învățământ elementar în limba română aici.

Bucoavna de la Cernăuți are porțiuni în care o mână a intercalat traducerea în germană a diferitelor cuvinte sau a unei porțiuni din text, ceea ce dovedește că a fost folosit de un posesor a cărei identitate nu o știm ca manual pentru învățarea limbii române.

Cu semnele de întrebare rămase încă nerezolvate (datarea mai precisă a textului și faptul că se apelează la alt tipograf decât familia Ekhard, care, cu această excepție, este singura care a tipărit aici texte românești în această perioadă) încheiem scurta noastră incursiune pe marginea unei bucoavne necunoscute, cu convingerea că aceasta ne descopere câteva aspecte inedite ale vieții culturale a românilor bucovineni la începutul secolului al XIX-lea.

---

¹ *Idem*, p. 61.

² *Catehismul mic*, tipărit în 1804 poate să fie interpretat atât ca o carte religioasă cât și ca un manual de religie, iar *extractul* lui Anton de Marki intitulat *Auszug aus der für Normale- und Hauptschulen vorgeschriebenen deutschen Sprachlehre in deutscher und wallachischer Sprache enthaltend der eutschen und wallachischen Sprache...*, Cernăuți 1810 este mai degrabă un manual pentru școlile germane

Илураџи

БЪКОДИНЪ

пентрѣ

ЃНТРЕБЪИЦАРЕА ЖЪИМЕИ МОЛДО-РОМЪНЕ

ди

БЪКОВИНА

Чернѣцѣ
Ла Едгара Вѣнарѣ.

14.

А, Б, В, Г, Д, Е, Ж, З, И, І, К,
Л, М, Н, О, П, Р, С, Т, У, ОУ,
Ф, Х, Ѡ, Ц, Ч, Ш, Щ, Ю, Я, Л,
Ц, ѣ, ѱ, Ѵ, Ѷ, Ү.

15.

Аю, Арк, Арм, Арк, Банз, Болд, Бот,
БѸМЕ, Бржд, Вар, Віерс, ВрѸв, ВрѸск,
Гард, Гем, ГѸст, Гржд, Данц, Диск,
ДѸл, Джме, Ед, ЕрѸ, Ерм, Жгіак,
Ждер, ЖѸнгю, Жлц, Зи, ЗіѸ, Злск,
ЗѸр, Из, Ин, Ик, Іад, Іаз, Кал, Крак,
Корт, Кжлци, Кржнг, Лак, Лемн, ЛѸт,
ЛѸх, Марци, Міел, Мерс, МѸр, МѸст,
Нара, Нод, НѸл, НѸк, Паю, ПѸр, ПѸрд,
ПѸрнѸ, ПѸржнз, Рам, РосѸ, РѸт, РѸнд,
Рою, Семн, Слою, СтѸк, СѸрѸ, ТорѸ,
ТѸск, ТѸрнѸ, ТѸрш, ОУам, ОУлю,

32.

А, Б, В, Г, Д, Е, Ж, З, І, К, Л, М, Н, О, П,
а, б, в, г, д, е, ж, з, (з), і, к, л, м, н, (й), о,
Р, С, Т, У, Ф, Х, Ц, Ч, Ш, Щ, Ъ, Ы,
п, р, с, т, (т), у, ф, х, ц, ч, ш, щ, ъ, ы, џ.

33.

Татъл сау Маїка їм позволѣск кѣте сдате съ
мъ жок, дакъ сї їндестулаці ку міне сѣнт. Еу мъ
зъѣвск ку феліуріте жокурі. Днсь ну мъ вѣкуръ,
кѣнд мъ жок сѣнгур. Еу вѣкурос мъ зъѣвск ку
фрациі ші сороріле меле, сау ку коншколері (това-
рьші) меі, сау ку копії а вечінулві ностру. Еу ку
ачеа вѣкурос мъ жок, ку че еі вор съ се жоаче.
Днсь ної не жокъм нѣмаї ачеле жокурі, каре нѣрїн-
ціі нї позволѣск.

Одате не жокъм ку вугле, даръ ну їн касъ, чї
їн тнѣдъ, їн оградъ, дар ші маї вѣкурос їн грѣднѣ.
Ла пусул вуглелор не скїмъм дѣпъ олатъ. Алтъ

Tipărituri franceze în colecțiile BCU „Lucian Blaga”: secolul al XVIII-lea

Roxana Bălăucă
BCU „Lucian. Blaga” – Cluj
E-mail: broxana1985@yahoo.com

Secolul al XVIII-lea reprezintă un moment important în istoria cărții, datorită dezvoltării cantitative a producției tipăriturilor. Totodată, cu anul 1800 se încheie, după cum afirmă istoricul Camil Mureșanu, perioada „eroică” din istoria tiparului.¹ Din secolul al XIX-lea, odată cu mecanizarea proceselor de imprimare apare interesul pentru producția de masă, care are drept consecință scăderea componentei artistice, rolul tipografului diminuându-se.

Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” deține un important fond de carte veche franceză. Proveniența acestor tipărituri este diversă, ele integrându-se în colecțiile Bibliotecii prin două forme de achiziție: donații, făcute de către diverse persoane sau instituții, și cumpărături. Fondurile a două instituții stau la baza acestei colecții de carte – ale Societății Muzeului Ardelean și cele ale Universității din Cluj, care au integrat, la rândul lor, o serie de biblioteci particulare.

Un alt donator important a fost Gheorghe Sion. Printre cărțile donate se numără *Observations historiques et géographiques sur les peuples barbares qui ont habité les bords du Danube et du Pont-Euxin* aparținând ambasadorului francez în Crimeea, Claude Charles de Peyssonnel,² *Voyages depuis St. Petersbourg en Russie, dans diverses contrées de d'Asie* de Jean Bell d'Antermony,³ o lucrare aparținând lui Alexandru Ghica, semnată cu pseudonimul Elias Habesci - *État actuel de l'Empire Ottoman*,⁴ *Dictionnaire*

---

¹ Camil Mureșanu, *Istoria scrierii, a cărții și a tiparului*, Cluj-Napoca, 1995, p. 64.

² Claude Charles de Peyssonnel, *Observations historiques et géographiques sur les Peuples Barbares qui ont habité du Danube et du Pont-Euxin*, Paris, 1765, cota Rare Sion 2336.

³ John Bell, *Voyages depuis St. Petersbourg en Russie dans diverses contrée de l'Asie, à Pékin, (...); à Ispahan en Perse, (...); à Derbent en Perse, (...); à Constantinople, (...), on y a joint un description de la Sibérie et une carte des deux routes de l'auteur entre Moscow et Pékin, avec de remarques historiques, géographiques etc.*, Paris, MDCCCLXVI, cota Rare Sion 494.

⁴ Elias Habesci, *État actuel de l'Empire Ottoman, contenant des détails plus exacts, (...) sur la religion, le gouvernement, la milice, les moeurs et les amusements des Turcs, avec une description particulière de la cour et du sérail du grand Seigneur*, Paris, 1792, cota Rare Sion 524.

abrégé de la fable realizat de către Pierre Chompré¹, *Géographie moderne précédée d'un petit traité de la sphère et du globe* de Lacroix,² *Annales de la Petite-Russie* Scherer,³ un curs de matematică redactat de matematicianul Étienne Bézout, și o descriere de călătorii aparținând scriitoarei Elizabeth Craven.⁴

O analiză a acestor publicații ne relevă următorul peisaj: dintre cele aproximativ 400 de titluri 11 fac parte din fondul Rare Sion, 1 titlu⁵ intră în componența fondului de Carte Rară, lucrarea lui Dimitrie Cantemir despre istoria Imperiului Otoman,⁶ în două ediții, face parte din fondul de carte veche românească, restul tipăriturilor fiind integrate fondului de carte veche.

Din punct de vedere tematic, există lucrări de istorie, descrieri de călătorii, beletristică, drept, geografie, geologie, religie, filozofie, medicină veterinară, arhitectură, tactică militară.

Dintre cei mai cunoscuți scriitori sunt J. J. Rousseau, Molière, Bossuet, Claude Fleury, Goldsmith, Buffon a cărei monumentală lucrare *Istoria naturală*, a fost tipărită de către Imprimeria Regală, într-un număr de 44 de volume, începând cu anul 1749, Florian, Helvetius, Racine, Voltaire, Vauban, dar și scriitori antici, precum Tacite sau Sofocles.

Repartizarea din punct de vedere geografic a publicațiilor ne relevă supremația Parisului față de centrele tipografice din provincie. Dintre cele 383 de tipărituri, 336 au fost editate la Paris, 16 al Lyon, 8 la Liège, Strasbourg și Orleans, 4 la Rouen, 1 la Dijon și 2 la Avignon. Acest aspect se datorează monopolului asupra unor cărți pe care îl dețineau unele tipografii din capitala Franței, dar și privilegiilor acordate de către rege imprimeriilor din Paris, în încercarea autorităților de a controla producția tipografică. Aici au fost imprimate de către celebra familie de tipografi Didot, atât de către Firmin Didot, cât și de către fii săi, François-Ambroise și Pierre, dar și de

---

¹ Pierre Chompré, *Dictionnaire abrégé de la fable, pour l'intelligence des poètes, (...)* dont les sujets sont tirés de l'histoire poétique, Paris, MDCCLXVI, cota Rare Sion 496.

² Louis Antoine Nicolle de la Croix, *Géographie moderne précédée d'un petit traité de la sphère et du globe (...)*, Paris, MDCCLXXXVIII, cota Rare Sion 518.

³ Jean Benoît Scherer, *Annales de la Petite-Russie, ou Histoire des cosaques-saparogues et des cosaques de l'Ukraine (...)*, Paris, MDCCLXXXVIII, cota Rare Sion 517.

⁴ Etienne Bézout, *Contenant les élémens de géométrie, la trigonométrie rectiligne et la trigonométrie sphérique*, Paris, 1793, cota Rare Sion 525.

⁵ Sophoclis, *Tragoediae septem ad optimorum exemplarium fidem emendatae cum versione et notis*, Strasbourg, 1786-1789, cota Rare 354.

⁶ Dimitrie Cantemir, *Histoire de l'Empire Othoman*, Paris, 1743, cotele BRV 231 și BRV 231 A.

către alți tipografi importanți din secolul al XVIII-lea, precum Durand, Charles Saillant, Desaint, Panckoucke, Jean Debure etc.

În ceea ce privește legătura, multe dintre tipărituri și-au păstrat legătura originală, din piele de vițel, cu ornamente aurii. Formatul cărților este divers, de la lucrări in-folio până la ediții în format mai mic – in-8 sau in-12.

Însemnele de proprietate existente pe cărți sunt *ex-libris*-urile, fie etichetă, fie tampon, la care se adaugă însemnări ale diverșilor proprietari sau cititori. Pe lucrările care au aparținut Muzeului Ardelean sunt aplicate atât *ex-libris*-uri tampon – „Erdélyi Muzeum Könyvtára”, pe verso-ul foii de titlu, cât și etichetă – „Az Erdélyi Nemzeti Muzeum Könyvtáráé”, aplicat pe coperta 1-recto.

Cărțile care provin din fondul Rare Sion se remarcă prin *ex-libris*-ul tampon „Donațiunea G. Sion”, „G. Sion”, „Sion: Brătești” sau cel etichetă „Biblioteca Antiohie Sion”, acesta din urmă aparținând bunicului donatorului. Mai întâlnim *ex-libris* tampon „Victor M. Popp. Cluj. Calea Victoriei No. 63” și „Donațiunea Dr. Vasile Popp” sau “Dr. Tarcsay Izabella ajándéka 1941”.

O altă marcă de proprietate existentă pe aceste tipărituri o constituie *ex-libris*-ul autograf. Pe lucrările care au aparținut lui József Benigni¹ se observă sintagma „*Ex-libris Benigni aerar*”, scrisă pe fila de titlu cu cerneală brună. Pe o altă tipăritură – *Pensées de monsieur le comte d'Oxenstirn* – este trecut cu creionul numele proprietarului “*Ex collectione Josephi Sraka (...)*”. Alte însemnări existente pe cărți sunt „Francisci Fekete de Frits. 1772. 4. Septembr.”, „Ez a könyv B. Kemény Annae”, „Barthelemy Loze”, „Milano 1893 Decem. G. Sion”, „Friedrich Pascher”, „C. Volfgangij de Bethlen”. Pe una dintre lucrări este scris pe foia de titlu, cu cerneală albastră - „Biblioteca Malvi[nescu]”, iar pe forzațul [3]-vs. este completat de către Gheorghe Sion, tot cu cerneală albastră: „Această carte a aparținut marelui Mălinescu care a luat parte la Unirea Moldovei cu Muntenia. G. Sion”.

Lucrările sunt decorate cu gravuri, frontispicii, inițiale ornate. Subiectele sunt diverse, pornind de la peisaje care ilustrează descrierile de călătorii, până la schițe de fortificații aparținând lui Vauban, figuri

---

¹ József Benigni (1782-1849) a fost un pasionat colecționar de carte. În anul 1855 biblioteca sa este cumpărată de către statul maghiar cu suma de 4.500 de forinți. După 1859 fondul Benigni intră în custodia lui Matusik János, care face cel dintâi inventar al tipăriturilor transferate la Cluj. Potrivit acestui inventar realizat în anul 1863 fondul adus la Cluj era format din 2800 de titluri în 6838 de volume. În 1873 este transferat la Biblioteca Universității. După transfer, fondul nu a fost păstrat separat, ci a fost integrat în cel general, alături de alte publicații, iar din 1974 au intrat în fondul de patrimoniu al BCU.

geometrice cu calcule, sau reprezentări de cochilii, plante, fosile etc. Perioada cuprinsă între 1755-1775 se remarcă ornamentarea tipăriturilor cu vignete și frontispicii cu motive vegetale. Spre sfârșitul secolului, o dată cu afirmarea neoclasicismului în artă, dar și sub influența evenimentelor care au marcat sfârșitul secolului al XVIII-lea, se revine la mai multă simplitate.

Dintre cei mai cunoscuți ilustratori se află Jean Michel Moreau (1741-1814), dar există și gravuri realizate de către Pietro da Cortona, Cochin, Gravelot, Eisen, Niquet, Maillet sau Giraud cel Tânăr.

Ca tehnici de realizare predomină gravura în aqua-tinta și aqua-forte, mono sau policromă, procedeele care oferă mai multe posibilități comparativ cu xilogravura.

Pe lângă gravuri, unele dintre lucrări au fost ilustrate cu hărți realizate de către cunoscutul cartograf D'Anville.

Destinul livresc poate fi identificat, cel puțin parțial, analizând însemnările de proprietate și *ex-libris*-urile de pe documente. Studiindu-le, ne putem face o idee asupra mediului cultural din Transilvania de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- **Barbier, Frédéric.** *Histoire du livre*, Paris, Armand Colin, 2000.
- **Chartier, Roger.** *Lecturi și cititori în Franța Vechiului Regim*. București, Meridiane, 1997.
- **Eliade, Pompiliu.** *Influența franceză asupra spiritului public în România. Originile. Studiu asupra stării societății românești în vremea domniilor fanariote*, ediția a II-a, Humanitas, București, 2000.
- **Gross, Lidia.** *The „Lucian Blaga” Central University Library*, în *Philobilon*, volumul II, nr. 2, 1997, p. 163 – 180.
- **Kovacs, Maria.** *Fondul de Patrimoniu a Bibliotecii Centrale Universitare "Lucian Blaga"*, în *Bibliorev*, Nr. 14, 2007.
- **Lascu, Gheorghe.** *Imaginea Franței la românii din Transilvania până în anul 1918*. Cluj-Napoca, 1999.
- **Mureșanu, Camil.** *Istoria scrierii, a cărții și a tiparului*, Cluj-Napoca, 1995.
- **Mușlea, Ion.** *Biblioteca Universității din Cluj*, Extras din *Boabe de grâu*, anul I, nr. 5, 1930.
- **Quérard, Jean Michel.** *La France Litteraire ou Dictionnaire bibliographique*. Paris, Firmin Didot, MDCCCXXVII [1827].

- **Radu, Andrei.** *Cultura franceză la românii din Transilvania până la Unire*, Dacia, Cluj-Napoca, 1982.
- **Teodor, Pompiliu.** *Interferențe iluministe europene*, Dacia, Cluj-Napoca, 1984.

Szabó Károly – bibliotecar, bibliograf și istoric

Maria-Stela Constantinescu-Matița
B.C.U. “Lucian-Bлага” – Cluj
E-mail: stela@bcucluj.ro

Szabó Károly a fost o personalitate proeminentă a culturii maghiare din Transilvania, în secolul al XIX-lea, un reputat istoric și bibliograf, pentru care munca, spiritul adevărului, modestia, simțul datoriei, seriozitatea, constituiau elemente definitorii care l-au însoțit în permanență de-a lungul vieții, carierei și desăvârșirii intelectuale.

A rămas în amintirea contemporanilor săi, și nu numai, imaginea unui erudit cu multiple valențe, un om spiritual de o înaltă cultură și ținută morală. Onestitatea, tăria de caracter, natura umană caldă și aproape de semenii săi, perseverența și capacitatea de muncă extraordinară, dragostea față de oameni, puterea de dăruire, sunt numai câteva aspecte ale personalității sale.

Au fost o serie de personalități, istorici și bibliotecari, oameni de cultură, care l-au admirat nespun de mult și i-au dedicat în amintire frumoase pagini, arătând prin cuvintele lor respectul și admirația pe care i-au purtat-o.

Publicațiile periodice: *Erdélyi Múzeum*, *Akadémiai Értesítő*, *Ellenzék*, *Nemzet*, *Századok*, *Vasárnapi Újság*, *Ország-Világ*, *Erdélyi Hiradó*, *Fővárosi Lapok* i-au închinat savantului la moartea sa diverse articole pentru a-l cinși și comemora în același timp.

Dintre istoricii, bibliografii și bibliotecarii care l-au admirat, și unii chiar l-au cunoscut direct, se pot aminti: Szádeczky-Kardoss Lajos,¹ Borsa Gedeon,² Csánki Dezső,³ Szilágyi Sándor,¹ Váczy Leona.²

---

¹ **Szádeczky-Kardoss Lajos** (1859, apr. 5 Pusztafalu – 1935, dec. 29 Bp.) istoric, profesor titular la Universitatea din Cluj din anul 1891 și rectorul acestei universități între 1910-11. În cercetările sale s-a oprit asupra istoriei Transilvaniei între secolele 16-18, istoria secuilor între secolele 16-17 și relațiile maghiaro-polone. S-a ocupat și de editarea izvoarelor. Membru al Academiei Maghiare (coresp. 1888, perm. 1909). Cf. *Magyar Nagylexikon*, 16 kötet, Sel-Szö, Budapest, Nagylexikon Kiadó, 2003, p. 420.

² **Borsa Gedeon** (n. în 1923. oct. 11, Bp.) istoric specializat pe istoria cărții și tiparului, bibliograf. A obținut titlul de doctor la Budapesta, în 1945. Începând din anul 1952 și până la pensionare a lucrat la Biblioteca Națională a Ungariei. Din 1961 este redactorul șef al bibliografiei “Régi Magyarországi Nyomtatványok” (Tipărituri Vechi din Ungaria). Cercetările în domeniul istoriei cărții maghiare și a tiparului se extind până în secolul al XVIII-lea, iar în cazul celor din străinătate până la sfârșitul secolului XVI. Cf. *Ibid.*, 4 kötet, Bik-Bz., 2001, p. 356.

³ **Csánki Dezső** (Füzesgyarmat, 1857. maj 18 – Bp., 1933. apr. 29) istoric, arhivar, membru al Academiei Maghiare (coresp. 1891, perm. 1900, dir. 1925). Cf.

Numele lui Szabó Károly se leagă de trei instituții de seamă, precum: Societatea Muzeului Ardelean, Universitatea și Biblioteca Universitară din Cluj, instituții cu care a avut nemijlocit contacte.

Szabó Károly s-a născut în Tarcsa (Békés megye) în Ungaria, la 14 decembrie 1824, unde tatăl său era preot reformat. Bunicul lui a fost agricultor, și această latură a mediului rural și-a pus amprenta asupra tânărului prin afecțiunea pe care a arătat-o mai târziu față de limba maghiară și poezia populară.

Interesul și curiozitatea față de știință, dragostea față de carte, s-au manifestat încă din copilărie.

Tot la Tarcsa și-a petrecut anii copilăriei, iar din casa părintească a dobândit un bun stimul către studiu. A studiat la Colegiul reformat din Debrețin, în perioada anilor 1833-1842, unde a obținut la toate materiile calificativul de excelent. În 1843 învață mai departe la Facultatea de Drept în Késmárk, iar din anul 1845 obține diploma de avocat la Budapesta. În timpul cât a studiat la Késmárk, atenția i-a fost atrasă, sub îndrumarea profesorului Hunfalvy Pál, de scriitorii clasici greci. Față de cariera de avocat nu a simțit nici o atracție, și aceasta nici nu era o meserie compatibilă cu sufletul său. „Atunci el și-a aruncat diploma în fundul unei lăzi – spunea Szabó Károly – și nu a mai scos-o niciodată de acolo”.³ Renunțând la cariera de avocat, în primăvara anului 1846 s-a deplasat la Fiume,⁴ la Institutul de Marină, în ideea de a ajunge marinar. Din această etapă, între manuscrisele sale existente la Biblioteca Centrală Universitară “Lucian Blaga” din Cluj, se regăsește un jurnal care conține însemnările acestei perioade. La Fiume a și terminat primul curs, dar deoarece s-a îmbolnăvit grav a fost nevoit să se reîntoarcă acasă cu mari regrete. În cele câteva luni petrecute acasă s-a ocupat de traduceri din Thukydides, întorcându-se astfel la clasicii greci.

După însănătoșire, în primăvara anului 1847, merge la Pesta, la invitația lui Toldy Ferenc, directorul Bibliotecii Universitare de aici, pentru a-l ajuta pe acesta la pregătirea lucrării *Magyar tudósok tára (Colecția*

KENYERES Ágnes, *Magyar életrajzi lexikon*, 1 kötet (A-K), Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967, p. 297.

¹ **Szilágyi Sándor** (Kolozsvár, 1827. aug. 30 – Bp., 1899. jan. 22) istoric, membru al Academiei Maghiare (coresp. 1857, perm. 1873). Studii de drept și filosofie la Universitatea din Cluj. Cf. *Ibid.*, 2 kötet (L-Z), 1969, p. 778.

² **Vaczy Leona** (1913-1995), bibliograf la B.C.U. “Lucian Blaga” din Cluj-Napoca.

³ **SZÁDECZKY** Lajos, *Szabó Károly emlékezete*, în *Századok*, XXVIII (1894), p. 198.

⁴ Fiume, oraș în Vestul Croației, pe tărâmul G. Kvarner al M. Adriatice. Denumire din perioada 1919-1945 când a aparținut Italiei. Rijeka (numele echivalent), Cf. *Mic dicționar enciclopedic*, p. 1206.

savanților maghiari). Scopul lucrării era să ofere o listă a tuturor scriitorilor maghiari cu datele biografice și activitatea lor. Într-un an și jumătate au pregătit opt volume, lucrarea ajungând până la litera H, când s-a întrerupt datorită evenimentelor anului 1848.

Tot în aceeași perioadă s-a ridicat și pe tărâmul literaturii, când într-o ședință a Societății Literare Maghiare „Kisfaludy”, Szabó Károly prezintă traducerea *Mutavány Thukydidesből (Fragmente din Thukydides)* publicată apoi în *Új Magyar Múzeum (Noul Muzeu Maghiar)* în 1851.

În anul 1859 s-a dedicat, la îndemnul istoricului și criticului literar Toldy, traducerii tragediilor grecești din operele alese ale lui **Euripides** (*Electra, Ifigenia în Aulis și Ifigenia în Tauris*) și din **Sofocle** (*Oedip, rege*), precum și unor traduceri din marii istorici greci, precum Herodot sau Thukydides. În aceeași perioadă a început pregătirea unui dicționar comparativ grec-maghiar, care însă a rămas neterminat în formă manuscrisă.

La izbucnirea evenimentelor revoluționare ale anilor 1848-‘49 s-a înrolat voluntar în gărzile naționale, fiind apoi participant la multe evenimente și reușind să ajungă la gradul de locotenent. El a fost un exemplu nu numai de curaj pentru camarazii săi de arme, ci s-a oferit involuntar acestora drept model în felul în care îndrăgea cărțile. Camarazii îl numeau „micul Thukydides”, deoarece în sacul lateral pe care-l purta cu el puteai să-l regăsești întotdeauna pe marele istoric grec.

După terminarea revoluției s-a retras o perioadă în locurile natale. În 1850 a lucrat la aranjarea arhivei Teleki. Înclinațiile sale științifice și dragostea de carte îl atrag către bibliotecă. Solicită un post la Muzeul Național, respectiv la Biblioteca Universitară din Budapesta. La 25 aprilie 1850, la cererea personală a baronului Geringer a fost numit practicant la Biblioteca Universitară din Budapesta. Însuși comisarul imperial Geringer îi trimite următorul răspuns: “Având în vedere cunoștințele Dv. de limba maghiară, germană, latină, greacă, italiană și franceză, dar mai ales pentru cunoșterea limbilor clasice, Vi se îngăduie să fiți primit la Biblioteca Universitară din Budapesta, ca practicant fără salariu”.¹ Szabó Károly nu profită însă de acest lucru, pentru că în același timp, la recomandarea lui Toldy Ferenc, este angajat să lucreze alături de contele Teleki József (Iosif)²,

---

¹ Scrisoarea lui von Geringer, în limba germană între documentele lui Szabó Károly. Apud **SZÁDECZKY** Lajos, *op. cit.*, p. 201.

² Iosif Teleki, istoric maghiar, n. 1790, a ocupat funcții administrative, comite suprem, referent la Camera de Curte, custode al coroanei și în perioada 1842-‘48 ultimul guvernator al Transilvaniei. După 1849 a fost președintele Academiei Maghiare. Scrieri principale : A Hunyadiak kora, Történeti adatok. A murit în anul 1855. Cf. C. **DIACONOVICH**, *Enciclopedia Română*, vol. III, Kemet- Zymotic, Sibiu, Edit. și tiparul lui W.Krafft, 1904, p. 1073.

primul președinte al Academiei Maghiare, ca secretar al acestuia și colaborator al său. În această calitate, Szabó Károly conlucrează cu contele Teleki la redactarea mării opere al acestuia intitulată *Hunyadiak kora Magyarországon (Epoca Hunianzilor din Ungaria)*, angajament pe care l-a acceptat cu deosebită plăcere. Începând de acum, din anul 1850, și până la moartea contelui, în 1855, aceasta a rămas ocupația lui de bază. Cât a stat alături de contele Teleki, în cei cinci ani, Szabó Károly s-a ocupat inclusiv de studiul și cercetarea izvoarelor istorice. De fapt, această perioadă a însemnat o etapă de cotitură în viața lui, fiind hotărâtoare pentru dezvoltarea carierei sale, deoarece atunci devine un istoric în adevăratul sens al cuvântului și începe să publice articole și studii însemnate. Contele Teleki a fost pentru Szabó Károly maestrul său spiritual de la care a învățat ce înseamnă obiectivitatea și temeinicia, și l-a urmat în special pentru precizia și seriozitatea acestuia în lucrări.

Szabó Károly a fost acel istoric care a studiat și cercetat izvoarele străine referitoare la istoria maghiarilor în limba lor originală. A făcut cunoscute **scrierile autorilor bizantini**, precum: **oratorul Priscus**, **Constantin Porfirogenetul**, **Împăratul Leon al VI-lea** **Filosoful (sau Înțeleptul)** referitoare la istoria națională maghiară și a publicat din acestea fragmente. Alte lucrări de referință sunt: *A bolgár-magyar háboru 888-ban (Războiul bulgaro-maghiar din 888)*, *Előd vajda (Vodă/Voievodul Előd)*, *A hét magyar nemzetiségről (Despre cele șapte națiuni maghiare)*, *Az 1533-ki székelly krónika hitelességének védelme (Apărarea autenticității cronicii secuiești din 1533)*, *A tizedik századi bessenyökről (Pecenegii în secolul al X-lea)*, *A régi Mikóváráról (Despre vechea cetate Mikó)*.

În acest timp, având locul de muncă și la castelul din Cernești, situat în splendida vale a Mureșului, ajunge să cunoască și să îndrăgească Transilvania.

După moartea lui Teleki, el ocupă catedra de limbă greacă la Colegiul din Nagykörös. Acest lucru se întâmplă după câțiva ani de căutări, din perioada tinereții, care se remarcă prin extreme: avocat, marinar, ziarist, soldat, istoric – calitate pe care și-o va păstra întreaga viață. În aceea perioadă, la acest colegiu profesau dascăli eminenți în domeniul istoriei, literaturii și științei ca: poetul maghiar Arany János, istoricul Salamon Ferenc și Szilágyi Sándor, directorul de mai târziu al Bibliotecii Universitare din Budapesta și profesor de istorie la universitate, aspect ce nu putea decât să-l îmbucure pe Szabó Károly. Cu istoricul Szilágyi Sándor pe lângă prietenia pe care a legat-o au realizat împreună și diferite lucrări de istorie, ca de exemplu culegerea cu titlul, *Történeti emlékek a magyar nép községi és magán életéből (Amintiri istorice despre viața privată și sătească a poporului maghiar)*. Tot din aceeași perioadă a anului 1855 datează traducerea în limba maghiară, din istoricul francez Thierry Amadé a operei *Attila*. Szabó Károly a purtat cores-

pondență cu reputatul istoric francez, care a valorificat datele istoricului maghiar în noua ediție a lucrării.

Din Thierry a tradus și mai târziu, și a publicat în limba maghiară lucrările: *Attila mondák (Legendele lui Attila)* și *Attila és utódai történelme a magyarok Európába telepedéséig (Istoria lui Attila și a urmașilor săi până la descălecatul maghiarilor în Europa)*. Acestea le-a adăugat diferite însemnări și adnotări ceea ce le-a ridicat și mai mult valoarea.

Pe lângă munca didactică și științifică, la Colegiul din Nagykörös, s-a ocupat și de administrarea bibliotecii de aici.

Meritele deosebite i-au fost apreciate și a fost ales membru corespondent al Academiei Maghiare, în anul 1858, la secțiunea de istorie.

Szabó Károly a fost cel care prin munca exemplară și neobosita râvnă a descoperit o serie de exemplare unice de carte veche maghiară până acum necunoscute.

Szabó Károly a tradus și editat în limba maghiară **opera lui Anonymus**, notarul anonim al regelui maghiar Béla al III-lea, al lui **Rogierius, Siralmas ének (Cântec de jale)** și **cronica maghiară al lui Kézai Simon**.

La sfârșitul anilor '60 a publicat lucrarea *A magyar vezérek kora, Árpádtól Szent Istvánig (Epoca căpeteniilor maghiare de la Arpad la Ștefan I cel Sfânt)* prin intermediul căreia s-a ridicat în primele rânduri ale istoriografilor maghiari și în rândul membrilor permanenți ai Academiei, din anul 1871. Această creație este una majoră, care a pus bazele celei mai sigure istoriei maghiare vechi.

Datorită sufletului onest și deschis a avut curajul să se pună în slujba adevărului istoric, să atace, să critice sprijinindu-se pe izvoare autentice, să susțină istoria veche maghiară, și pe această bază a veridicității să clădească literatura istorică a maghiarilor.

Lucrările științifice de istorie veche scrise în spiritul adevărului istoric fac parte dintre creațiile sale cele mai valoroase. S-a sprijinit întotdeauna pe izvoare, de unde a luat datele, niciodată de la mâna a doua, și nu a acceptat nimic ca o certitudine fără o cercetare prealabilă.

Scriitorul și omul politic maghiar, contele Mikó Imre, cunoscut și prin marea lui calitate de a recunoaște și sprijini tinerii talentați, îl invită să ocupe un post de profesor la Colegiul din Aiud: „Vă rog să fiți cu încredere în ce privește viitorul Dv. Poate un alt cerc V-ar putea oferi un domeniu de activitate mult mai strălucit, dar o simpatie mai mare și mai sinceră nu vi se va asigura”.¹

---

¹ Scrisoarea lui Mikó Imre către Szabó Károly, Cluj, 13 febr. 1859, în **VÁCZY** Leona, *Un mare bibliofil și bibliograf maghiar: Szabó Károly*, în vol. **Corneliu DIMA-DRĂGAN** (coord.), *Târgoviște, cetate a culturii românești. Lucrările sesiunii științifice din 21-23 dec. 1972*, București, Edit. Litera, 1974, p. 446.

Între timp, la Cluj prinde viață ideea întemeierii unui muzeu și al unei biblioteci. În anul 1859 ia ființă Societatea Muzeului Ardelean, iar la ședința de constituire, din 25 noi. 1859, cu o unanimitate de voturi Szabó Károly este ales bibliotecar. Prin această alegere i se împlinește o mult așteptată dorință. „Dacă odată voi ajunge cu familia mea la Cluj, dacă după dorința mea voi ajunge să trăiesc și să lucrez într-o bibliotecă muzeală, nu voi dori să plec de acolo până la moarte”¹ – scria Szabó Károly bunului său prieten, poetului Gyulai Pál.

Szabó Károly avea 36 de ani, când plin de energie și cu dor de muncă începe organizarea Bibliotecii Muzeului, bibliotecă care va ajunge să fie una dintre cele mai bune din punct de vedere organizatoric.

Activitatea literară, după cum se poate observa, Szabó Károly și-a început-o prin traduceri de texte din literatura clasică greacă. Mai târziu a recurs la traducerea izvoarelor istorice, extrase din cronică și documente, scrise în limbile latină, greacă și franceză, privitoare la istoria veche maghiară de care se ocupa îndeaproape.

O altă direcție a cercetărilor sale era clarificarea trecutului istoric al sașilor. Astfel a redactat colecția *Székely Oklevéltár (Documente secuiești)*.

Între cele peste 200 de studii ale sale publică și numeroase documente privitoare la români, dintre care și *două acte de donație ale lui Mihai Viteazul*.

În anul 1872, odată cu înființarea Universității din Cluj a fost numit profesor la catedra de istorie. A deținut o serie de funcții universitare, începând de la decan, la prorector, iar în anul universitar 1882-1883 a fost rectorul acestei instituții.

Fiind un cunoscător extraordinar al istoriei vechi maghiare, va deștepta de-a lungul timpului dragostea de studiu și cercetare în rândul studenților săi care îl admirau nespus de mult. Și el la rândul său împărtășea față de tineri aceeași căldură și dragoste pe care i-o purtau aceștia.

Alte lucrări publicate sunt: *Erdélyi történelmi adatok (Date istorice ardelenesti)*, *Kisebb történelmi munkák (Lucrări istorice de mai mici dimensiuni)*, traducerea din limba greacă a lucrării *Kritobulosz. II. Mehemet élete (Kritobulos. Viața lui Mehmed al II-lea Cuceritorul)*, *Gyulafi Lestár följegyzései 1565-1605 (Însemnările lui Gyulafi Lestár 1565-1606)*, *Kun László*, ș.a.

Opera de prim rang, în zona bibliografiei, care l-a făcut renumit și l-a lansat ca o autoritate în domeniu, a fost *Régi Magyar Könyvtár (Bibliografia*

---

¹ Scrisoarea lui Szabó Károly către Gyulai Pál, 6 noiembrie 1858, în *Irodalomtörténeti Közlemények*, XXIV (1914), p. 106. Apud Ibid.

Veche Maghiară). Această remarcabilă lucrare, precisă și autentică, poate fi socotită baza bibliografiei maghiare.

Problemele de sănătate i-au debutat în iarna anului 1889, dar a continuat să lucreze cu aceeași perseverență ca și atunci când era sănătos. Nu mai spera în vindecare. În ultimele zile de viață umbla ca o umbră târându-se pe tăcute. Doar cu o săptămână înainte de a muri s-a lăsat înduplecat să se întindă la pat. S-a stins din viață în 31 august 1890, la Cluj.

A rămas în amintirea contemporanilor săi ca un om “cu ochi albaștri înclinat spre bună dispoziție, iubitor de societate, cu inima-i care știa numai să iubească, necunoscând ura. Îngăduitor și chiar delicat în manifestările sale, în fond însă o fire impulsivă. Cu caracter sincer, credincios, cu raționament clar și realist, perseverent și prompt în muncă. Mic de statură, cu fruntea înaltă, bărbos, nu era tocmai o frumusețe de bărbat. Era însă o personalitate”¹.

„Era un savant serios și riguros la masa de lucru, în familie era un soț și un tată delicat, iar în societate, cel mai iubit și mai vesel prieten”².

În cuvântarea rostită studenților, în 1882, a spus între altele următoarele: “Doar pentru sufletele însetate după știință, străduința de a căuta adevărul este ea însăși o adevărată bucurie; doar faptul de a avea conștiința împăcată că ți-ai folosit timpul, aptitudinile, forța sufletească și cea trupească pentru a te întări din punct de vedere intelectual și moral, pentru a te perfecționa; că te-ai străduit conștiincios și fidel pentru a-ți atinge scopul vieții, constituie în sine o răsplată morală”³.

Dragostea de carte al lui Szabó Károly s-a manifestat din tinerețe, și este fără îndoială faptul că un rol însemnat în statornicirea acestui sentiment l-a avut Toldy Francisc⁴ cu care a avut o rodnică colaborare.

Activitatea de bibliotecar a început în perioada când era profesor la școala confesională din Nagykörös. Aici, a aranjat biblioteca în mod exemplar, o muncă care era cu atât mai dificilă, cu cât în aceea perioadă colecțiile acesteia au crescut datorită însemnatelor donații.

---

¹ CSANKI Dezső, *Szabó Károly emlékezete*, în *Századok*, 1924, p. 195.

² SZÁDECZKY Lajos, *op. cit.*, p. 195.

³ *Beszéd mellyel Dr. Szabó Károly rectori székét elfoglalta és az 1882/3 tanévet megnyitotta*, în *Acta Reg. Scient. Universitatis Claudiopolitane Francisco-Josephinae*, 1882-1883, fasc. II, p. 89.

⁴ Francisc Toldy, scriitor maghiar, n. 1805 în Budapesta, a studiat filosofia și medicina. A redactat prima revistă medicală în limba maghiară. La 1841 președinte al societății “Kisfaludy”, iar 1849 prof. ord. de istoria literaturii maghiare la Univ. din Budapesta. Cf. C. DIACONOVICH, *op. cit.*, vol. III, p. 1108.

Consacrarea pe tărâmul activității de bibliotecar și bibliograf s-a produs la Cluj, „unde și-a găsit adevărata menire în atmosfera științifică și viața de societate care corespundeau cel mai mult personalității sale”.¹

Este ales ca prim bibliotecar al Societății Muzeului Ardelean, post pe care îl ocupă în 1860, iar apoi între 1872-1890 este primul director al Bibliotecii Universitare din Cluj. Pentru postul de bibliotecar al societății a fost ales la propunerea contelui Mikó Imre, alegere care s-a demonstrat a fi de bun augur, pentru ceea ce a urmat de aici și până la moartea sa.

Pe parcursul activității sale a cutreierat întreaga țară, a căutat în bibliotecile școlilor și mănăstirilor, în casele aristocraților, în poduri prăfuite și pivnițe umede fiind cel mai fericit când descoperirea câte o „nouă” carte veche. A umblat neostenit, pe arșița soarelui, pe ploaie și pe noroi, cu trăsura, călare, dar mai ales pe jos, și peste tot atenția îi era îndreptată spre descoperirea unor materiale pentru Biblioteca Muzeului. Acolo unde a fost posibil a cumpărat cartea. Abia dacă au existat biblioteci particulare sau publice pe care nu le-a căutat și nu le-a cercetat.

Stându-i la dispoziție un fond foarte valoros de carte în cadrul Bibliotecii Muzeului, era conștient că acesta trebuie îmbogățit, iar apoi valorificat. Cartoteca sa cu fișele descrierilor bibliografice ale cărților, care există și astăzi în Biblioteca Centrală Universitară din Cluj a purtat-o mereu în geamantanul său cu care călătorea.

În afară de tipărituri a adunat și manuscrise și documente. Pe Szabó Károly trebuie să-l păstrăm în amintirea noastră ca pe tipul de bibliotecar colecționar.

Szabó Károly a manifestat un interes deosebit *vis-à-vis* de îmbogățirea bibliotecii și de cărțile vechi maghiare care nu erau adunate încă.

De îndată ce și-a început activitatea pornește acțiunea de selectare, sortare și descriere a cărților vechi. Fișele pe care le-a întocmit pe baza acestora au constituit baza bibliografiei sale. Bibliofil de seamă al epocii sale, bun cunoscător al cărților vechi, al limbilor clasice și moderne (latină, greacă, maghiară, germană, italiană și franceză) muncește cu entuziasm, dăruire și talent în biblioteca nou întemeiată plină de valori bibliofile.

El a început deja din anii '60 să publice în *Anuarul Muzeului* descrieri bibliografice amănunțite. El simte încă de atunci lipsa unei lucrări bibliografice de referință în ceea ce privește cartea veche maghiară. Descrierile bibliografice s-au constituit, mai apoi, în *Bibliografia Veche Maghiară* (1879-1898) în trei volume, opera de bază a literaturii bibliografice maghiare.

Prin activitatea lui de treizeci de ani cât a fost custodele Muzeului, și cea de nouăzeci de ani ca director al Bibliotecii Universitare din Cluj a pus

---

¹ Etelka ZAHARIA, *Bibliograful Szabó Károly*, în *Philobiblon*, I (2005), nr. 1, p. 219.

bazele admirabilei dezvoltări de mai târziu a bibliotecii rezultate prin unificarea din anul 1872.

Biblioteca Universitară a pornit la drum cu un număr de volume mult mai redus decât cel al Bibliotecii Muzeului, cu toate că Consiliul universității, împreună cu Comisia bibliotecii au făcut tot ceea ce a fost posibil pentru a ridica nivelul bibliotecii, mai ales la nivelul specializărilor universitare. Problema care exista era aceea a lipsurilor financiare.

Direcția lui Szabó Károly atât ca bibliotecar, cât și întreaga lui preocupare era cea imprimată de Muzeu, el înțelegând menirea Bibliotecii Universitare de a aduna, pe cât posibil fără lipsuri, producțiile erudite cu caracter științific, și la moartea lui (31 august 1890) a lăsat în urmă în ordine biblioteca conform tehnicilor de bibliotecă, partea bibliotecii aferente Muzeului cu cataloagele sale sistematice, iar pentru Biblioteca Universitară cataloagele pe materii începute. Aranjarea celor două biblioteci, care coexistau de fapt împreună, se datorează meritelor lui deosebite.

Szabó Károly a făcut tot felul de munci bibliotecărești. În cataloagele Bibliotecii Centrale Universitare putem recunoaște cu ușurință fișele scrise foarte frumos cu pană de găscă. Tot el a fost acela care a așezat separat cărțile vechi maghiare și a creat în bibliotecă o secțiune specială cu acestea.

Calitățile speciale pe care Szabó Károly le-a posedat, conștiinciozitatea imperechiată cu răbdarea și scrupulozitatea, inteligența și moralul, tenacitatea și munca fără egal pe care a depus-o l-au consacrat între personalitățile literaturii bibliografice maghiare, așa precum în literatura română, în aria bibliografiei, a fost Ioan Bianu și Nerva Hodoș, care au fost influențați la rândul lor de activitatea celui dintâi.

În timpul selectării, sortării, descrierii și aranjării cărților și-a dat seama, că în bibliotecă unele lucrări erau incomplete sau nu existau deloc. Dar, și-a dat seama și de faptul că multe figurau în dubluri. Pe baza celor constatate a publicat, în două rânduri, lista dubletelor și lista lucrărilor incomplete pe care apoi le-a trimis bibliotecilor publice mai mari, bibliotecilor particulare, comercianților de cărți. Cu o deosebită conștiinciozitate s-a străduit în permanență să dezvolte colecțiile bibliotecii la care ținea foarte mult, prin intermediul schimburilor cu cărți, iar cu banii obținuți din vânzarea dubletelor a cumpărat în schimb alte cărți.

Ca om de știință, a înțeles că cercetarea avea nevoie de cărți de specialitate de bună calitate, în care scop a recurs la împrumuturile interbibliotecare. A încercat, inclusiv, să obțină pe calea schimbului cărți din străinătate pentru a satisface dorințele cititorilor.

Ca un mare specialist în domeniul biblioteconomiei, s-a grăbit să se pună în slujba bibliotecilor de mai mici dimensiuni. Astfel, a păstrat legăturile cu bibliotecari și arhivari renumiți, precum bibliotecarul Ioan Micu

Moldovan din Blaj, care îi purta recunoștință pentru îndrumările primite. Dar, numele lui Szabó Károly era cunoscut în lumea științifică contemporană. Personalități precum Vladimir Stanislav din Kiev, Emil Darschgrave din Berlin, Amadé Thierry și Emil Legrand din Paris, bibliotecarul din Blaj mai sus amintit, sunt doar câțiva dintre savanții vremii care i s-au adresat pentru diferite date bibliografice. Aceștia li se alătură, bineînțeles, și specialiștii maghiari.

În munca de bibliograf a notat cu fidelitate, literă cu literă, autorul, întregul titlu al cărții, anul și locul editării, formatul, numărul de pagini și de foi. A făcut anumite observații în legătură cu cartea, indicând precis locul unde aceasta se găsea. Când lipseau datele bibliografice la o carte, el încerca să le stabilească prin minuțioase investigații. Din aceste descrieri alcătuiește lucrarea cu titlul, *Régi Magyar Könyvtár (Biblioteca Veche Maghiară)*, care prin preciziunea, autenticitatea sa, prin rigurozitatea științifică pune bazele bibliografiei moderne retrospective maghiare, iar autorul ei, Szabó Károly, fiind consacrat ca întemeietorul bibliografiei naționale maghiare.¹

A avut în vedere volumul uriaș de muncă care-i stătea în față. De aceea a ales ca an limită, anul 1711 (anul Păcii de la Satu-Mare).

După tentativă de a deschide drumul scrierii istoriei literaturii maghiare, după apariția lucrării lui Czvittinger David² în 1711, acestuia i-au urmat exemplul, mai târziu, și alți savanți de seamă precum Bod Péter, Benkő József, Horányi Elek, Veszprémi István, Haner György Jeremiás, Seivert János, Molnár János, Wallaszky Pál.

Pe baza datelor bibliografice existente în lucrările lor, precum și folosind pe cele ale bibliotecilor lui Cornides Dániel, al conților Teleki Sámuel și Széchenyi Ferencz, apărute parțial sau în întregime, precum și din alte biblioteci, aflate sub formă manuscrisă, în anul 1803, Sándor István a redactat și editat lucrarea *Magyar Könyvesház (Biblioteca Maghiară)*, unde erau enumerate, pe scurt, tipăriturile în limba maghiară din perioada anilor 1533-1800. Aceasta a fost prima lucrare bibliografică maghiară și a devenit o raritate ce nu putea fi procurată nici la un preț mult mai mare. Szabó Károly îi purta autorului o mare recunoștință față de munca dificilă și însemnată pe care a făcut-o, dar recunoștea faptul că aceasta are multe lipsuri, inexactități, greșeli frapante, iar cercetarea după aceasta nu putea fi corespunzătoare exigențelor științei de mai târziu. Toate aceste inadvertențe au totuși scuză, dacă ne gândim la faptul că încă în aceea perioadă cercetarea în mare parte a

---

¹ Etelka ZAHARIA, *op. cit.*, p. 219.

² David Czvittinger, istoric și bibliograf. Lucrarea sa capitală este în limba latină : "Specimen Hungariae Literatae...", 1711. Cf. *Magyar Nagylexikon*, vol. VI, Csen-Ec., Budapest, Magyar Nagylexikon Kiadó, 1998, p. 250.

bibliotecilor era deosebit de dificilă, dacă nu chiar imposibilă, iar din cauză că lucrările bibliografiate nu puteau fi văzute greșelile erau inerente.

În epoca modernă, Toldy Ferenc prin studiile și lucrările foarte valoroase de istoria literaturii maghiare, precum și Lugossy József (lingvist și orientalist), contele Kemény József (istoric), Révész Imre (preot reformat și scriitor de istorie bisericească), Franknói Vilmos (istoric și scriitor), Eötvös Lajos (bibliotecar și istoric literar) au îmbogățit literatura de specialitate cu diverse comunicări bibliografice, de cele mai multe ori publicate sporadic în periodice. În acest timp, s-a ajuns la concluzia că specialiștii trebuie să întreprindă demersuri active în direcția ordonării și clasificării lucrărilor existente în biblioteci, și apoi în direcția utilizării “comorilor” acestora. Pentru a atinge acest scop, una dintre condițiile cele mai importante era editarea unei lucrări bibliografice de o înaltă ținută, necesară atât științei cât și utilizatorilor bibliotecilor.

Szabó Károly la rândul său aprecia următoarele: “de mult am simțit eu însumi lipsa unui astfel de ghid, de când am fost ales bibliotecarul Societății Muzeului Ardelean înființat la sfârșitul anului 1859, și de când m-am ocupat de catalogarea și aranjarea valoroasei donații oferite de contele Kemény József și de donațiile în masă ale ardelenilor, care s-au înmulțit la 20.000 de volume, iar azi (după douăzeci de ani) se cifrează la 40.000 de volume.”

A scrie o asemenea lucrare valoroasă era un angajament mai presus de puterea unui singur om. Tocmai acesta a fost motivul pentru care, renumitul bibliograf maghiar și-a restrâns aria cercetării bibliografice până la anul 1711. Szabó Károly a considerat că era suficient dacă își va putea onora cu succes ceea ce și-a propus, și spera în același timp, „că se vor găsi printre cei mai tineri, oameni care vor avea tăria și vor simți plăcerea de a continua ceea ce începuse el”.

Szabó Károly a început activitatea bibliografică încă din anul 1860. Munca a pornit din Biblioteca Muzeului, și apoi s-a extins asupra bibliotecilor școlilor romano-catolice, reformate și unitariene din Cluj, asupra exemplarelor rare ale cărților vechi maghiare care au aparținut contelui Mikó Imre, baronului Radák István și lui Mike Sándor. După ce le-a epuizat pe acestea, cercetările lui s-au întins asupra bibliotecilor transilvănene, precum Biblioteca Teleki din Târgu-Mureș, Batthyaneum din Alba-Iulia și Brukenthal din Sibiu. Mai târziu, căutările lui au cuprins întregul Ardeal, acolo unde bănuia că ar putea găsi ceva.

În tot acest efort uriaș a fost ajutat, fără reținere, de toți aceia cu care a intrat în contact, drept pentru care bibliograful Szabó Károly își exprima mulțumirea în prefața valoroasei sale opere.

Deseori, el își împărtășea descoperirile lui Toldy Ferenc, personalitatea cu o mare influență asupra sa și care a menținut în el dragostea față de literatura maghiară și, de asemenea, pasiunea față de cărți. Szabó Károly comunica cu plăcere și cu bibliograful Lugossy József, un pasionat colecționar, posesorul unei bogate biblioteci în rarități și de asemenea, întreține legături cu diverși pasionați de literatură.

Pe măsură ce munca lui sporea, Szabó Károly simțea că este încă departe de scopul final. De aceea, s-a folosit de toate vacanțele libere, de toate ocaziile ivite pentru a cerceta câte o bibliotecă din provincie. Nu a lăsat pe dinafară nici biblioteci precum cele ale Muzeului Național Maghiar, Academiei Maghiare de Științe și a Bibliotecii Universitare Regale Maghiare din Budapesta. La toate aceste biblioteci cercetate s-au mai adăugat și cele de la Késmárk, Pozsony, Sâmbăteni, Seghedin și câteva biblioteci săsești.

Acestă strădanie deosebită de 18 ani, s-a concretizat în editarea primului volum, în anul 1879, al lucrării bibliografice *Régi Magyar Könyvtár* sub egida Academiei Maghiare de Științe, care cuprinde 1789 de titluri.

Este interesant de menționat, că un număr de 327 de lucrări de carte veche maghiară din totalul acestora, „au văzut lumina” în tipografiile din Cluj, fiind urmate de 262 de titluri tipărite la Debrețin, 238 la Lőcse și așa mai departe. Budapesta, care a fost total paralizată de ocupația turcească, este reprezentată de un număr foarte mic de tipărituri.¹

Szabó Károly spunea că „această lucrare putea fi utilă tuturor cercetătorilor și specialiștilor în literatură veche maghiară, profesorilor de literatură maghiară, utilizatorilor bibliotecilor, iubitorilor de carte și colecționarilor deopotrivă”.

În elaborarea acestei capodopere el a pus accent pe anumite aspecte ce țin de onestitate, autenticitate și pe utilitate, indicând la exemplarele lucrărilor văzute de el personal și locul unde se găsesc acestea, pentru a spori veridicitatea și pentru a înlesni accesul mai ușor al specialiștilor și cititorilor.

Bibliotecarul și bibliograful Szabó Károly nu numai că a dorit să elaboreze o lucrare fundamentală în domeniu, ci s-a străduit ca acesta să fie exemplară și în modul de redactare, încercând, pe cât posibil, să evite greșelile inerente de altfel, iar pe acelea care totuși s-au strecurat le-a evidențiat, și a atras atenția cititorului asupra rectificărilor ulterioare.

Dar, el nu s-a oprit doar aici, ci și-a continuat munca mai departe prin forța împrejurărilor.

În primăvara anului 1882, Muzeul Maghiar de Artă Industrială a organizat o expoziție de carte care a avut un real succes, și “din punctul de

---

¹ VACZY Leona, *Szabó Károly könyvtárosi munkássága*, în *Könyvtárosok Tájékoztatója*, 1958, nr. 2, p. 41.

vedere al istoriei cărții a fost de o mare însemnătate”¹. Din comitetul de organizare a făcut parte și Szabó Károly. Directorului acestui muzeu, Ráth György, i s-a născut ideea că reușita acestei expoziții ar trebui întărită, și materialul bogat de aici ar trebui valorificat din punct de vedere științific printr-o lucrare, care să adune descrierile bibliografice ale tipăriturilor ungurești apărute înainte de anul 1711, în alte limbi decât cea maghiară. Academia Maghiară s-a și oferit să o publice apoi.

Provocarea a fost acceptată de Szabó Károly, deoarece aici, după cum chiar el spunea, a găsit reunite la un loc o impozantă colecție de vechi tipărituri, ceea ce asigura reușita prin ea însăși.

Volumul al doilea din *Bibliografia Veche Maghiară* a apărut în anul 1885, într-un „timp relativ scurt”, și este, după aprecierile autorului, „deasupra celui dintâi, mai complet și lipsit de greșeli”. Acest volum însumează 2453 de descrieri bibliografice. Cel dintâi, care cuprinde 1793 de lucrări, s-a mărit în timp la cifra de 2000 prin noi descoperi și adăugiri făcute în șase ani. Dar, spunea Szabó Károly: “un examinator atent va observa, că literatura secolelor XVI și XVII, întinderea unor opere, importanța și valoarea științifică, și luând în considerare și influența exercitată, este cu mult deasupra literaturii apărute în țară (Ungaria), în alte limbi”.

În primul volum a inclus lucrările în limba maghiară dintre 1531-1711, în cel de-al doilea lucrările apărute în Ungaria între 1473-1711, lucrări în alte limbi.

Abia apăruse cel de-al doilea volum, că imediat după aceea Academia Maghiară l-a însărcinat cu pregătirea celui de-al treilea volum. Însuși Szabó Károly considera necesar și un al treilea volum, tocmai pentru a putea avea o privire de ansamblu asupra rodniciei literaturii naționale maghiare din secolele XVI și XVII, pentru a aduna la un loc materialul istoric, până în anul 1711, necesar cercetării.

Volumul trei, ce are două părți, publică lucrările autorilor maghiari apărute în străinătate între 1480-1711. Lucrările volumului trei au fost terminate de bibliotecarul și bibliograful Hellebrant Árpád. Volumul III, partea întâi s-a publicat în anul 1896, iar partea a doua a aceluiași volum în anul 1898.

Până la moartea sa, în anul 1890, survenită mult prea devreme înainte de a-și încheia opera, Szabó Károly a reușit să adune mai mult de 2000 de descrieri bibliografice.

---

¹ ÚJVÁRI Maria, *Szabó Károly, az EME kiemelkedő könyvtárosa*. Manuscris în posesia autorului. (Lucrarea a fost prezentată în cel de-al 4-lea forum intitulat: “Magyar Tudomány Erdélyben” (Știința Maghiară în Transilvania) la 18 noiembrie 2005, în sala festivă a Institutului Teologic Protestant din Cluj.

Munca lui a fost continuată și definitivată de Hellebrant Árpád care a reușit să adune, până la final, aproape 5000 de titluri împreună cu cele rămase de la Szabó Károly, care au luat naștere în 130 de orașe europene. Acest număr însemnat depășește materialul adunat de cele două volume anterioare.

În rândul operelor care se regăsesc în lucrarea *Régi Magyar Könyvtár (Bibliografia Veche Maghiară)* există un număr însemnat de autori cu o reputație și o activitate considerabilă, precum Heltai Gáspár, Dávid Ferencz, Melius Péter, Pázmány Péter, Szenczi Molnár Albert, Temesvári Pelbárt, Istvánfi Miklós, Brenner Márton, Sambucus János, Honter János, Dudith András, Janus Pannonius, Sylvester János și mulți alții.

În cele 4 cărți voluminoase de aproape 3300 de pagini sunt prelucrate lucrări care oglindesc sub aspect tipografic și trecutul cultural al Transilvaniei. Szabó Károly a preluat în bibliografia sa și broșurile de 2-3 pagini, care ar fi puțin valoroase, dar fiind rare, păstrate în 1 sau 2 exemplare și uneori incluzând și date despre școli, biserici sau scriitori, pot deveni interesante repere bibliografice și culturale.¹

Szabó Károly cu această uriașă creație și-a încoronat de fapt întreaga activitate, de scriitor, istoric, traducător, bibliotecar și bibliograf. Lucrarea *Régi Magyar Könyvtár* face parte din primele colecții de patrimoniu deținute de Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj, fapt consemnat de istoricul acestei instituții. Szabó Károly, prin această operă a rămas pentru totdeauna în rândul personalităților de marcă în domeniul bibliografiei.

Figura sa se încadrează între acei oameni deosebiți, pentru care munca este fundamentul vieții, pentru care a scoate la iveală adevărata istorie este o datorie, un element al firii, pentru care dragostea de carte este mai presus de orice.

Munca de bibliotecar, de cunoscător al cărților rare și deosebite, de bibliograf, l-au consacrat definit pe tărâmul bibliografiei.

BIBLIOGRAFIE

I. Ediții și ediții critice

SZABÓ, Károly, *Elősző*. În : **SZABÓ, Károly**, „*Régi Magyar Könyvtár*” *Az 1531- 1711 megjelent Magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve*. I. Kötet. Budapest, Kiadja A M. Tud. Akadémia Könyvkiadó Hivatala, 1879, p. V-XIV.

---

¹ Etelka **ZAHARIA**, *op. cit.*, p. 219.

SZABÓ, Károly, *Elősző*. În : **SZABÓ, Károly**, “*Régi Magyar Könyvtár*” *Az 1473-tól 1711-ig megjelent nem magyar nyelvű hazai nyomtatványok könyvészeti kézikönyve*. II Kötet. Budapest, Kiadja A M. Tud. Akadémia Könyvkiadó Hivatala, 1885, p.V-XI.

HELLEBRANT, Árpád, *Elősző*. În : **SZABÓ, Károly ; HELLEBRANT, Árpád**, “*Régi Magyar Könyvtár*” *Magyar szerzőktől külföldön 1480-tól 1711-ig megjelent nem magyar nyelvű könyvészeti kézikönyve*. III Kötet, 1. Rész. Budapest, Kiadja A M. Tud. Akadémia Könyvkiadó Hivatala, 1896, p. V-VIII.

II. Dicționare, enciclopedii și lexicoane

1. **DIACONOVICH, C.**, *Enciclopedia Română*. Sibiu : Editura și tiparul lui W Krafft, Tom. I. A.-Copenhaga, 1989 ; Tom. II. Copepode-Keman, 1900 ; Tom. III. Kemet-Zymotic, 1904.
2. **KENYERES, Ágnes**, *Magyar életrajzi lexicon*. Budapest : Akadémiai Kiadó, Vol. I (A-K), 1967 ; Vol. II (L-Z), 1969.
3. **LÁSZLÓ, Péter**, *Új Magyar Irodalmi Lexikon*. 3 Köt., P-Zs. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1994.
4. *Magyar Nagylexikon*. Budapest : Magyar Nagylexikon Kiadó, Vol. IV, Bik-Bz, 2001 ; Vol. VI, Csen-Ec, 1998 ; Vol. XVI, Sel-Szö, 2003.
5. *Mic dicționar enciclopedic*. București : Edit. Enciclopedică, Edit. Univers Enciclopedic, 2005.
6. **PREDESCU, Lucian**, *Enciclopedia Cugetarea*. Ediție anastatică. București : Edit. Saeculum, Edit. Vestala, 1999.
7. *Révai Nagy Lekikona. Az ismeretek enciklopédiája*. XVII. Köt., Sodoma-Tarján. Budapest: Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, 1925.
8. **SZINNYEI, József**, *Magyar írók életé és munkái*. Vol. III, Steiner-Télfí. Budapest : Kiadja Hornyánszky Viktor, 1909.

III. Lucrări speciale

9. **BARBUL, Eugen**, *Biblioteca Universității Regele Ferdinand I din Cluj*. Cluj : Tipografia Cartea Românească, 1935.
10. *Beszéd mellyel Dr. Szabó Károly rectori széket elfoglalta és az 1882/3 tanévet megnyitotta*. În : *Acta Scient. Universitatis Claudiopolitanae*, II, 1882-1883, p. 80-107.
11. *Beszéd mellyel Dr. Szabó Károly az ünnepélyt megnyitotta*. În : *Acta Scient. Universitatis Claudiopolitanae*, II, 1882-1883, p. 5-8.

12. *Beszédek melyek a Kolozsvári M. Kir. Ferencz-József-Tudomány-Egyetem Tanácsa által 1891. Deczember 14-én rendezett Szabó Károly emlékünnepe alkalmából tartottak.* În : *Acta Scient. Universitatis Claudiopolitanae*, II, 1891-1892, p. 9-47.
13. **BORSA, Gedeon**, *Magyar könyvtárosok. Szabó Károly (1824-1890).* În : *A Könyvtáros*, VI, nr. 2, 1956, p. 103-105.
14. **CSÁNKI, Dezső**, *Szabó Károly emlékezete.* În : *Századok*, nr. VII-X, 1924, p. 689-694.
15. *Dr. Szabó Károly (1824-1890).* În : *Ország-Villág*, XI, nr. 37, 1890, p. 585-586.
16. **GROSS, Lidia**, *The "Lucian Blaga" Central University Library (Short History).* În : *Philobiblon. Bulletin of the "Lucian Blaga" Central University Library.* Cluj : Presa Universitară Clujeană, vol. II, nr. 2, 1997, p. 163-180.
17. **GYALUI, Farkas**, *Szabó Károly, mint tengerész.* În : *Nemzet*, XVII, nr. 102, 1898, p. 5.
18. **GYÖRGY, Lajos**, *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület háromnyedszázados tudományos működése: 1859-1934.* Cluj-Kolozsvár : Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, 1937.
19. **GYÖRGY, Lajos**, *Az Erdélyi Könyvtárügy és a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár.* În : **BISZTRAY, Gyula (red.) ; SZABÓ, T. Attila (red.) ; TAMÁS, Lajos (red.)**, *Erdélyi Magyar Egyeteme.* Kolozsvár : Az Erdélyi Tudományos Intézet, 1941, p. 205-246.
20. **SCHILLING, Lajos**, *Szabó Károly emlékezete.* În : *Erdélyi Múzeum*, I, 1892, p. 1-27.
21. *Szabó Károly (1824-1890).* În : *Vasárnapi Újság*, XXXVII, nr. 36, 1890, p. 573-574.
22. *Szabó Károly (1824-1890) Nekrolog.* În : *Erdélyi Híradó*, III, nr. 200, 1890, p. 1.
23. *Szabó Károlyrol.* În : *Ellenzék*, 14, nr. 199, 1890, p. 799.
24. *Szabó Károly.* În : *Kolozsvár*, IV, nr. 199-200, 1890, p. 1-3.
25. *Szabó Károly. Nekrolog a M. T. Akadémia elhunyt tagjairól.* În : **SZILY, Kálmán (red.)**, *Akadémiai Értesítő.* Vol. II. Budapest : Magyar Tudományos Akadémia, 1891, p. 493-501.
26. **SZÁDECZKY, Lajos**, *Szabó Károly emlékezete.* În : *Századok*, XXVIII, 1894, p. 195-223.
27. **SZASZ, Gerő**, *Szabó Károly emlékezete.* În : *Fővárosi Lapok*, 28, nr. 141, 1891, p. 1049-1052.
28. **SZILÁGYI, Sándor**, *Szabó Károly emlékezete.* În : *Emlékbeszédek a M. T. Akadémia tagyairól.* Budapest : A Magyar Tudományos Akadémia, 1897, p. 417-434.

29. **TAMÁS, Kinga**, *Váczy Leona (1913-1995). The Library, The intellectual Space of man or, "The Past as the Future"*. În : *Philobiblon. Bulletin of the "Lucian Blaga" Central University Library*. Cluj : Presa Universitară Clujeană, vol. X-XI, 2005-2006, p. 567-575.
30. **ÚJVÁRI, Mária**, *Szabó Károly, az EME kiemelkedő könyvtárosa*. Manuscris în posesia autorului.
31. **VÁCZY, Leona**, *A kolozsvári egyetemi könyvtárban lévő "Régi Magyar Könyvtár" gyűjteménye*. În : *Könyvtárosok Tájékoztatója*, I, nr. 2, 1957, p. 23-25.
32. **VÁCZY, Leona**, *Szabó Károly könyvtárosi munkássága*. În : *Könyvtárosok Tájékoztatója*, II, nr. 2, 1958, p. 39-42.
33. **VÁCZY, Leona**, *Un mare bibliofil și bibliograf maghiar : Szabó Károly*. În : **DIMA-DRĂGAN, Corneliu (coord.)**, *Târgoviște, cetate a culturii românești. Lucrările sesiunii științifice din 21-23 dec. 1972*. București : Edit. Litera, 1974.
34. **VÁCZY, Leona**, *Mikó Imre és Szabó Károly*. În : *A Hét*, XII, nr.6, 1981, p. 11.
35. **VÁCZY, Leona**, *A roman-magyar kultúrkapcsolatok egy fontos dokumentuma*. În : *A Hét*, XV, nr. 7, 1984, p. VIII.
36. **ZAHARIA, Etelka**, *Bibliograful Szabó Károly*. În : *Philobiblon*. Cluj-Napoca : Multigrafiat la Atelierul de multiplicare al BCU "L. Blaga", I, nr. 1, 1995, p. 218-221.

Theodor Aman în Donația Sion

Roxana Bălăucă
B.C.U. „Lucian Blaga” – Cluj
E-mail: broxana1985@yahoo.com

Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” deține, în cadrul Departamentului de Colecții Speciale, un important număr de stampe¹ provenite fie în urma unor donații, fie achiziționate de Bibliotecă. Numărul acestei categorii aparte de documente se ridică la 8897. La baza constituirii acestei valoroase colecții a stat donația făcută de către Gheorghe Sion în anul 1923. Pe lângă numărul important de cărți, manuscrise, hărți, monede, el a donat Bibliotecii și stampe, însumând aproximativ 2500 de piese. Alături de el, la completarea acestei colecții au contribuit și frații Iuliu și Liviu Marțian.

Gh. Sion a fost preocupat în mod deosebit de colecționarea tuturor tipurilor de documente care aveau legătură cu atât cu Țările Române, cât și cu teritoriile românești aflate sub ocupație străină. Astfel, în călătoriile lui în străinătate, el adună un număr însemnat de documente referitoare la provinciile românești². În acest fel constituie o impresionantă colecție de gravuri, pe care mai târziu o donează Bibliotecii, și care în prezent este una dintre cele mai importante colecții de stampe din țara noastră referitoare la teritoriile românești.

Aceste lucrări au o importanță deosebită pentru noi atât din punct de vedere istoric și etnografic, cât și din punct de vedere artistic. Din punct de vedere istoric avem un important număr de portrete ale domnitorilor din Țările Române, ale soțiilor acestora, precum și ale unor personalități marcante din istoria națională

Din punct de vedere etnografic stampele din colecția Sion reprezintă o importantă sursă documentară. Atât artiștii români cât și cei străini care au străbătut spațiul românesc au fost impresionați de portul tradițional și de obiceiurile noastre. Astfel, ei au lăsat o serie de lucrări care surprind portul sau obiceiurile românești.

Importanța artistică a acestei colecții este dată de artiștii care au realizat aceste lucrări. Printre cei mai importanți artiști străini ale căror lucrări se găsesc în fondul Sion se află Auguste Raffet, Lancelot, Doré, W. Hogarth etc, iar dintre artiștii români se remarcă Theodor Aman.

---

¹ Denumire generică dată lucrărilor obținute în urma imprimării prin diferite procedee.

² V. Beneș *Bouquet, Raffet și Lancelot cu 56 de reproduceri. Desene privitoare la Principatele Române din Colecția Sion*, p. 6.

Theodor Aman (1831 – 1891) s-a născut la Câmpulung Muscel, în familia negustorului Dimitrie, zis Aman, și a soției acestuia Despina. La 3 ani, în 1834, tatăl său moare, iar de educația celor cinci copii, dintre care Theodor era cel mai mic, se ocupă mama¹. Urmează studiile Școlii Centrale din Craiova, unde îl are ca profesor pe Constantin Lecca, iar apoi Liceul „Sfântul Sava” din București, avându-l ca dascăl pe Carol Wahlsteiner. În 1850 pleacă la Paris, unde studiază în atelierelor artiștilor Michel Martin Drolling și François Eduart Picot. Aici, în capitala artei, cunoaște lucrările marilor artiști, atenția fiindu-i atrasă în mod deosebit de Rubens, Velasquez, Watteau, Gericault, Courbet.² Tot aici intră în contact cu tehnicile de gravură pe care le va valorifica mai ales în perioada 1871 – 1881.

Viața artistului a fost marcată de efervescenta timpurilor în care a trăit. La nici 18 ani este martor al Revoluției de la 1848 din Principate Române și membru al „Clubului revoluționarilor” din Craiova. Mai târziu asistă la războiul Crimeii ca observator direct, la unirea Principatelor și la Războiul de Independență.

Opera lui Theodor Aman este reprezentată în cadrul fondului Sion de 15 stampe. Cele mai bune dintre gravurile lui Aman sunt considerate portretele.³ Acest gen este reprezentat în colecția Sion de trei lucrări: portretul lui **Ion Heliade Radulescu**,⁴ al unei vrăjitoare⁵ și al unei bucureștence.⁶ Portretul lui **Ion Heliade Rădulescu** este realizat în 1876 în maniera portretelor din secolul al XVII-lea. Fundalul apropiat ca tonalitate de îmbrăcăminte, scoate în evidență fizionomia modelului, căruia artistul îi acordă o importanță deosebită. Spre deosebire de celelalte portrete, unde fundalul este înecat de hașuri, în acesta Aman exploatează albul hârtiei.

Un alt portret este cel intitulat *Une femme de Bucharest*. Este o gravură în aqua forte pe hârtie ocră, desenată și gravată de către artist, realizată într-un tiraj de 544 exemplare. Acesta reprezintă portretul unei femei orientale, cu costumație specifică. Capul este întors spre stînga și ușor aplecat. Fundalul și îmbrăcămintea închise la culoare sunt în contrast cu feregeaua albă care îi ascunde chipul, lăsând să se vadă doar ochii.

Cea de-a treia lucrare este un portret de țigancă din semiprofil, cu năframă și pieptănătură specifică. Fundalul închis la culoare contrastează puternic cu albul iei.

---

¹ *** *Theodor Aman*, p. 7.

² *Idem*, p. 7.

³ George Oprescu, *Grafica românească în secolul al XIX-lea*, vol. II, p. 21.

⁴ Nr. catalog 14.

⁵ Nr. catalog 11.

⁶ Nr. catalog 12.

Compoziția istorică este ilustrată de două lucrări – **Bataille d’Oltenitza**¹ și **Cea din urma noapte a lui Mihai cel Mare, prinț al Romenii (en 1601)**².

Cele două picturi au fost realizate în perioada în care artistul s-a aflat la Paris. În 1852 pictează tabloul „**Cea din urmă noapte a lui Mihai Viteazul**”, după care Adolph Mouilleron³ realizează o serie de litografii. Cea de-a doua lucrare, „**Bătălia de la Oltenița**”, a fost expus la Paris, alături de un autoportret, fiind primit favorabil de către critici și public⁴. În timpul călătoriei la Constantinopol, Aman îl prezintă sultanului, care îl cumpără. În prezent, tabloul se află la Muzeul Dolmabahce Sarayi.⁵ Lucrarea a fost litografiată la Paris de către A. Bayard.

Scenele de gen, reprezentând viața cotidiană, sunt ilustrate de patru lucrări – **Mendiants de Roumanie**,⁶ **La ceinture (Dans de Roumanie)**⁷, **Épisodes des inondations à Bucharest. Le prince Alexandre visitant le quartier des tabaches**⁸ și **Sfinta si Marea Vineri a Patimilor**⁹. „**Mediands de Roumanie**” în două exemplare, dintre care una pe hârtie de culoarea ocră. Lucrarea reprezintă doi copii țigani, fiecare cu câte o vioară. Unul dintre ei, în picioare, cântă, iar celălalt ascultă, așezat lângă un zid.

Tot în două exemplare este și „**La Ceinture (Dans de la Roumanie)**”. Stampa ilustrează un dans specific regiunii sudice a României¹⁰. Compoziția este dinamică, în centru aflându-se grupul de dansatori, îmbrăcați în costume tradiționale. În partea stângă a lucrării se află lăutarii, iar în dreapta, lângă o casă acoperită cu stuf, un alt grup de țărani, așezați, care privesc jocul, și o femeie, în picioare, cu un copil în brațe.

Épisodes des inondations à Bucharest. Le prince Alexandre visitant le quartier des tabaches prezintă un moment din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Lucrarea, cu caracter propagandistic, reprodușă în revista *L’Illustration*, avea ca scop promovarea imaginii lui Alexandru Ioan Cuza în Franța, țară care susținuse alegerea lui ca domn în cele două Principate. Domnitorul, reprezentat călare, vizitează unul din cartierele

---

¹ Nr. catalog 1.

² Nr. catalog 2.

³ Idem, *Pictura românească în secolul al XIX-lea*, p. 172.

⁴ Călin Dan, *Th. Aman*, p. 6.

⁵ *** *Theodor Aman*, p. 7.

⁶ Nr. catalog 9.

⁷ Nr. catalog 6.

⁸ Nr. catalog 3.

⁹ Nr. catalog 10.

¹⁰ Mariana Vida, *Theodor Aman, gravor*, p. 66.

Bucureștiului afectat de inundații, cu casele distruse și oameni refugiați pe acoperișuri. Lucrarea se păstrează în decupaje imprimate pe hârtie de ziar.

Sfinta si Marea Vineri a Patimilor, imprimată de Institutul Grafic Minerva, reproduse o lucrare în care artistul imortalizează momentul din timpul slujbei din Vinerea Mare în care se înconjoară biserica cu Sfântul Epitaf. Acțiunea are loc la Biserica Stavropoleos¹ din București.

Tot la Paris, în revista *L'Illustration*, numărul 596 din 1854, paginile 77, 85 și 100, apar trei ilustrații realizate de Theodor Aman pentru povestea lui Vasile Alecsandri „Balta Albă”, și gravate în lemn de către Williams Watts.² Pe toate cele trei lucrări – „**La caroutza de poste valaque**”, „**Le lac de Balta Alba**” și „**Le vilage de Balta Alba**” – Sion le-a decupat din revistă.

Tehnicile folosite pentru realizarea acestor stampe sunt gravura în aqua forte, la care uneori se adaugă retușe cu acul (pointe sèche), litografia, cromolitografia și reproducere de gravură prin procedee tipografice. Hârtia folosită este, în general, de bună calitate, artistul utilizând efectele plastice pe care le oferă hârtia vârgată. O parte dintre lucrările lui Aman au fost reproduse la Paris de către Adolph Mouilleron, Lemercier, Bayot și Cadart.

Theodor Aman a fost un deschizător de drumuri, atât în planul artelor grafice, cât și în ceea ce privește învățământul artistic românesc. La inițiativa lui a fost creată, în 1864, Școala de Arte Frumoase la București, fiind director al acestei instituții. Totodată, el este primul pictor-graveur român.³ Datorită lui, gravura românească iese din atelierul meșteșugarilor, ridicându-se la nivel de artă și în țara noastră.

Conștient de rolul artistului în societate, el a încercat să educe publicul prin artă. Lucrările sale transmit un puternic mesaj patriotic, încercând în acest mod să reînvie valorile morale ale trecutului⁴.

Catalogul stampelor

1.	Stampe IX/9-a, Stampe IX/9-b <i>Bataille d'Olténitza. Gagnée par le Turcs, le 4 Novembre 1853. Peint par Aman de Valachie. Lithographie par A. Bayot.</i> London, Gambart et Co; Goupil et C-ie, Paris, Berlin et New York; Imp. Lemercier, Paris, [s.a.]. Litografie, 325x500 mm.
----	---

¹ Biserică ortodoxă în stil brâncovenesc ridicată în 1724.

² *Ibidem*, p. 18.

³ *Ibidem*, p. 5.

⁴ *** *Theodor Aman*, p. 10.

	<p>Exemplarul cu cota Stampe IX/9-a. Inv.1810/1959.</p> <p>Exemparul cu cota Stampe IX/9-b. Inv. 1811/1959.</p> <p>Note: Lucrare apărută în colecția „Guerre d'Orient”. Ex-libris tampon: “G. Sion”.</p>
2.	<p>Stampe IX/8</p> <p><i>Cea din urma noapte a lui Mihai cel Mare, print al Romanii (en 1601). Dernier banquet de Michel le Grand, prince de Valachie (en 1601). (Poesie de B. Bolintineano).</i> Th. Aman pinx., Mouilleron lith. Paris, Imp. Lemercier, [s.a.]. Litografie, 310x411 mm. Inv. 922/1923</p>
3.	<p>Stampe II/33</p> <p><i>Épisode des inondations à Bucharest. Le prince Alexandre visitant le quartier des tabaches.</i> D'après un croquis de M. Aman, [Paris, s.n., s.a.]. Reproducere după gravură în lemn, 140x220 mm. Inv. 2093/1959.</p> <p>Note Decupat din revista "L'Illustration". Semnat în cadru stg. jos “Edison Emeeton” și dr. jos “Janet Lange”.</p>
4.	<p>Stampe IX/12</p> <p><i>Ion Heliade Rădulescu.</i> [s.l., s.n., s.a.]. Aqua forte și ac, 195x128 mm. Inv. 707/1959</p> <p>Bibliografie: Vida, p. 59.</p>

5.	<p>Stampe IX/7</p> <p><i>La caroutza de poste valaque.</i> D'après M. Aman, de Valachie. [Paris, Williams Watts, 1854]. Reproducere după gravură în lemn, 121x242 mm. Inv. 1078/1959.</p> <p>Note: Decupat din revista "Illustration", 1854, nr. 596, p. 77. Ex-libris tampon "G. Sion".</p> <p>Însemnări: "Illustration 1854 pg. 77". Cu creion negru.</p>
6.	<p>Stampe IX/1, Stampe IX/2</p> <p><i>La ceinture (Dans de Roumanie).</i> Th. Aman del. et sc. V-ve A. Cadart, Edit. Imp., Paris. Librairie Bachelin Deflorenne, [s.a.]. Aqua forte, 275x190 mm.</p> <p>Exemparul cu cota Stampe IX/1. Inv. 1374/1959.</p> <p>Exemparul cu cota Stampe IX/2. Inv. 1373/1959.</p> <p>Note: Lucrare apărută în colecția "Le musée des deux mondes". Ex-libris tampon: "G. Sion".</p> <p>Bibliografie: Vida, p. 65-66.</p>
7.	<p>Stampe IX/10</p> <p><i>Le lac de Balta-Alba.</i> D'après M. Aman, de Valachie. [Paris, Williams Watts, 1854]. Reproducere după gravură în lemn, 123x223 mm. Inv. 1321/1959.</p> <p>Note: Decupat din revista "L'illustration", 1854, nr. 596, p.100.</p>

	<p>Însemnări: “1854”, “3 articole de B. Alecsandri”. Cu creion negru.</p>
8.	<p>Stampe IX/11</p> <p><i>Le village de Balta-Alba.</i> D'apres M. Aman, de Valachie. [Paris, Williams Watts, 1854]. Reproducere după gravură în lemn, 112x170 mm. Inv. 1322/1959.</p> <p>Note: Decupat din revista “L’Illustration”, 1854, nr. 596, p. 85. Ex-libris tampon: “G. Sion”.</p> <p>Însemnări: “1854 pg. 85”. Cu creion negru.</p>
9.	<p>Stampe IX/5 ; Stampe IX/6</p> <p><i>Mendiants de Roumanie.</i> Th. Aman pinx. et sc. V-ve a Cadart, Edit. Imp. Paris, [s.a.]. Aqua forte si ac.</p> <p>Exemplarul cu cota Stampe IX/5. 150x110 mm. Inv. 1369/1959. Ex-libris tampon: “G. Sion”.</p> <p>Exemplarul cu cota Stampe IX/6. 155x113 mm. Inv. 1370/1959.</p> <p>Note: Semnat în cadru stg. jos “Aman 1879”.</p> <p>Însemnări: “Mediants Roumain. E. forte de Th. Aman”. Cu creion negru.</p> <p>Bibliografie: Vida, p. 89-90.</p>

10.	<p>Stampe XV/7</p> <p><i>Sfînta si Marea Vineri a Patimilor (Ocolirea cu Sfîntul Epitaf. - Biserica Stavropoleos din Bucuresci).</i> După un tablou de Th. Aman. București, Institutul Grafic Minerva, [s.a.]. Cromolitografie, 430x585 mm. Inv. 941/1959.</p> <p>Note: Ex-libris tampon: “G. Sion”.</p>
11.	<p>Stampe IX/4</p> <p>[<i>Sorcière bohémienne de Roumanie</i>]. [sl., s.n., s.a.]. Aqua forte, 177x135 mm. Inv. 1371/1959.</p> <p>Note: Semnat în cadru stg. jos “Th. Aman fecit 1874”.</p> <p>Însemnări: “Femme de Bucharest. Eau forte Th. Aman”. Cu creion negru.</p> <p>Bibliografie: Vida, p. 80-81.</p>
12.	<p>Stampe IX/3</p> <p><i>Une femme de Bucharest.</i> Vve A. Cadart, Edit. Imp. Paris, [s.a.]. Aqua forte, 138x105 mm. Inv. 1372/1959.</p> <p>Note: Semnat în afara cadrului stg. jos “Th. Aman del. et sc.”. Tiraj de 544 exemplare. Ex-libris tampon: “G. Sion”.</p> <p>Bibliografie: Vida, p. 62-63.</p>

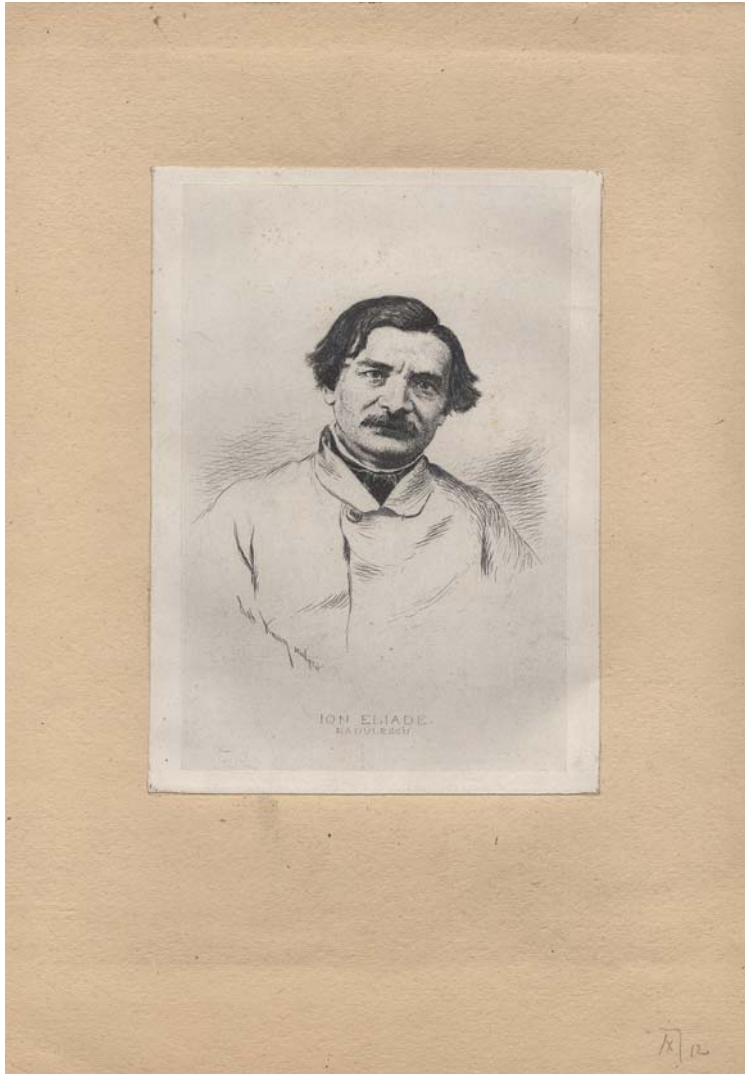
Ilustrații

La ceinture (Dans de Roumanie), nr. cat. 6

Mendiants de Roumanie, nr. cat. 9

Ion Heliade Rădulescu, nr. cat. 4

Cea din urma nópte a lui Mihai cel Mare, print al Romanii
(en 1601), nr. cat. 2

Bibliografie selectivă

1.	Beneş, V. <i>Bouquet, Raffet și Lacelot cu 56 de reproduceri. Desene privitoare la Principatele Române din Colecția Sion</i> . Extras din <i>Gazeta Ilustrată</i> , 1934.
2.	Botez-Crainic, Adriana. <i>Arta românească modernă și contemporană</i> , București, Sigma, 2000.
3.	Braun, Gabriela; Leferman, Mariana; Nedelcean, Tudor; Rădulescu, Toma. <i>Familia Aman</i> , Craiova, Aius, 2003.
4.	Dan, Călin. <i>Theodor Aman</i> , București, Meridiane, 1984.
5.	Firuță, Corina; Ion, Cori Simona (coord.). <i>Theodor Aman</i> , București, Alcor Edimpex, 1995.
6.	Opreșcu, George. <i>Grafica românească în secolul al XIX-lea</i> , vol. II, București, Fundația „Regele Mihai I”, 1945.
7.	Idem. <i>Pictura românească în secolul al XIX-lea</i> , București, Meridiane, 1984.
8.	Vida, Mariana. <i>Theodor Aman, gravor</i> , București, 1993.

Îmbogățirea colecțiilor Bibliotecii Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară Cluj-Napoca prin schimbul de publicații de-a lungul timpului

Margareta Berchez

*Biblioteca Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară–
Cluj*

E-mail: margitberchez@gmail.com

„Omul sfințește locul” dar uneori are fericirea de a fi într-un loc sfințit. Acesta e cazul Bibliotecii Centrale a USAMV Cluj-Napoca ce are o istorie strâns împletită cu cea a Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară din Cluj-Napoca (denumire obținută în anul 1995), din care face parte integrantă. Ea are sediul pe locul fostei mănăstiri (datată din 1061), deservește de ordinul călugărilor Benedictini aduși de regele Béla I cu scopul de a creștina și sedentariza populația nomadă de pecenegi și cumani.

Cu sprijinul **Asociației agricole ardelen**e (formată din marii latifundiari, ajutați și de Bánffy János), în anul **1869**, după doi ani de negocieri, ministrul agriculturii Etienne Gorove a înființat **„Institutul de învățământ agronomic Cluj-Mănăștur”** (15 noiembrie). Abatele Mănăsturului, care depindea direct de pontificele roman a fost cel care a arendat pentru prima dată și o suprafață de teren de 435 ha aflată pe teritoriul comunei Cluj-Mănăștur, odată cu închirierea clădirilor rămase de la vechea mănăstire situate la marginea orașului Cluj (la care a fost înglobat și satul Mănăștur în anul 1895).¹ Două din aceste clădiri, vechi de peste 450 de ani se pot vedea și azi pe Str. Mănăștur (fig.1 și fig.2).

Primul director al acestui Institut a fost Kodolányi Antal, care a colaborat și cu revista săptămânală „Falusi Gazda” unde au apărut o serie dintre articolele de specialitate scrise de acesta. Între primii profesori a fost și redactorul revistei „Erdélyi Gazda”, Timár Károly (revistă care a avut prima apariție tot în 1869), precum și un membru al consiliului de redacție al aceleiași reviste, Mina János.²

Ulterior (1899) datorită valoroaselor investiții făcute de către Institut, Statusul catolic cedează terenurile (128 ha: „Dealul Craiului”–amplasamentul de azi al USAMV, „Dealul Taberei”, „Sub Monument” și „Berkul Mare”) în schimbul unor teritorii din domeniul statului.³

---

¹ Chirițescu Arva, 1927, *Academia de Agricultură din Cluj, monografie*, p. 7-10.

² Farkas Zoltán, 1999, *130 éves a Kolozsvári felsőfokú mezőgazdasági oktatás*, Cluj-Napoca, Erdélyi Gazda, vol. 7, nr. 11, pag. 5.

³ Negruțiu Emil, Puia Ioan, Buș Gheorghe, Bărbat Iuliu, Cernea Ioan, Mecea Petru, 1969, *Institutul Agronomic “Dr.Petru Groza” Cluj 1869-1969*, Cluj.

Fig.1 și 2 Clădiri care au fost utilizate de USAMV Cluj din anul 1896

Primii care au adus cartea în acest așezământ au fost profesorii și studenții prin propriile lor eforturi. Lucrările științifice cu caracter agricol au constituit fondul de bază. Nu avem date certe din această primă perioadă. Aflăm din al 22-lea număr al Anuarului Institutului (apărut în anul 1899) scris ca o lucrare originală de către directorul Institutul de Învățământ agronomic Cluj-Mănăștur dr. Szentkirályi Ákos că sub conducerea profesorului Péter Béla a avut loc o ședință de înființare și 6 ședințe ordinare ale

„Societății de lectură” a studenților agronomi, care organizează conferințe pe teme profesionale și promovează lucrările originale (evenimente petrecute în cursul anului de studiu **1876/1878**). Ei își formează și o bibliotecă proprie (printr-o taxă de autoimpunere la intrare), conținând cărți de specialitate (49 de titluri în 61 de volume) dar și de literatură, ziare și reviste apărute în țară și străinătate. Existau abonamente la 12 reviste de specialitate și se puteau consulta și publicațiile aparținând Institutului. Sunt semnalate la sfârșitul anului de studiu 1264 de titluri în 1911 volume. Se semnalează și prezența unui bibliotecar Groisz Ottó, asistent la Institut.

Sub tiparul lui „Ajtai K.Albert” din Cluj apare în anul 1890 lista de inventar cu titlurile tuturor cărților aflate în biblioteca Institutului regal de agricultură Cluj-Mănăștur, pe discipline de studiu.¹ Astfel sunt menționate un număr de 150 de titluri de reviste în 1116 volume, 12 titluri de planșe în 79 de exemplare și 1981 de titluri de cărți de specialitate în 2698 de volume (totalizând 3893 volume), scrise în limba germană și limba maghiară.

Din anul **1906** Institutul de agricultură din Cluj-Mănăștur este ridicat la rangul de **Academie** (tot sub regimul maghiar, până în anul 1918-cu mențiunea că primul război mondial încheie și aceste porți ale cunoașterii în anul 1914).

Până în anul 1918 cărțile se procurau prin cumpărare și prin donații. Mulți absolvenți după terminarea studiilor ofereau sume însemnate pentru sporirea fondului de cumpărare a cărților, altelei donația se făcea direct sub formă de cărți sau reviste. Existau în 1919 un număr de 478 de reviste din totalul de 8581 de volume.²

Societatea studentească se reînființează în 20 februarie 1920 și își organizează o bibliotecă proprie, care se dotează tot pe bază de taxe de la studenți.

Urmează o perioadă de reorganizare sub autoritatea românească între anii **1919-1922**.

În anul 1922 s-a înlocuit vechea bibliotecă maghiară cu peste 7000 de volume românești, fără să-i revină Academiei nici o cheltuială. Primul bibliotecar angajat va fi în anul 1927 (ing. agronom Emilia Pop), an în care Biblioteca nu primește fonduri proprii (existentul fondului de publicații la această dată este de 15.000 de volume). Bibliotecile de specialitate ale catedrelor sunt acum baza pentru documentarea agricolă, ele având posibilitatea de a cumpăra cărți din veniturile proprii. Studenții plăteau garanții pentru folosirea materialelor bibliografice.

---

¹ Réti János, 1890, *A Kolozs-Monostori M.Kir.Gazdasági Tanintézet Könyvtárának Czimjegyzéke*, 1890-ik évben Kolozsvart nyomtatott Ajtai K.Albert Könyvnyomdájában.

² Negruiiu Emil et al., *op. cit.*

Prima semnalare a schimbului de publicații apare în această perioadă, ca o metodă de sporire a fondului bibliotecii, schimb realizat cu institute științifice din țară și din străinătate .

Cea mai cunoscută publicație destinată și schimbului este *Buletinul Academiei de Înalte Studii Agronomice Cluj* cu prima apariție în anul **1930**, care are în prezent patru serii, Agricultură, Horticultură, Medicină Veterinară, Zootehnie și Biotehnologii, cu modificarea titlului în funcție de evoluția Universității și constituie ca și în trecut principala publicație utilizată în cadrul schimbului intern și extern. Tot pentru schimb s-a expediat și broșura „*Das Landwirtschaftliche Schulwesen in Nordsiebenbürgen unter der rumänischen Herrschaft*” scrisă de Prof. dr. Mihai Șerban.

Profesorul dr. Mihai Șerban, remarcabil organizator al învățământului agricol superior finalizează în anul **1929** ansamblul de măsuri și legi privind funcționarea acestuia. În 23 octombrie **1932** regele Carol al II-lea a vizitat acest așezământ, ocazie cu care se clarifică situația patrimonială după frământările legate și de reforma agrară.¹

Ca urmare a Dictatului de la Viena intervine refugiul la Timișoara (**1940- 1945**), unde cadrele didactice, studenții și o mare parte din inventar au fost primite la Politehnica din Timișoara sub denumirea de „**Facultatea de agronomie Cluj-Timișoara**”² aceasta fiind o perioada de stagnare datorită condițiilor dificile pentru desfășurarea studiilor de specialitate.

După terminarea războiului se produc o serie de reforme pentru noul „**Institut Agronomic Cluj**” și această perioadă poate fi considerată mai constructivă consolidând valorile acumulate pe bazele noilor programe de învățământ, producție, cercetare, crescând și fondul de publicații al Bibliotecii. În anul 1962 se înființează o litografie proprie, cu mașină de multiplicat de tip rotaprint.

Din **1991** se intră într-o nouă etapă, odată cu transformarea Institutului în „**Universitatea de Științe Agricole Cluj-Napoca**”, și aceasta este evaluată în prezent ca o Universitate de succes de către Comisia Asociației Universităților Europene, evaluare la care a contribuit și Biblioteca ce deservește cele patru facultăți în care își desfășoară activitatea peste 6000 de studenți. Din anul 2005 Biblioteca USAMV are o clădire proprie care corespunde noilor cerințe apărute odată cu extinderea Universității.

În prezent USAMV are o editură proprie, (din anul 2000), *AcademicPres*, cu o tipografie modernă și cu un site propriu unde sunt prezentate publicațiile periodice cu tradiție (tabel nr.1). Acestea fac și

---

¹ Șerban Mihai, 1938, *Dare de seamă 1918-1938, Academia de Înalte Studii Agronomice Cluj*, Cluj.

² Negruțiu Emil et al., *op. cit.*

obiectul schimbului de publicații al bibliotecii, pe lângă alte valoroase cursuri editate de cadrele didactice.

Publicațiile științifice editate de Editura *AcademicPres*

Nr.crt.	Denumirea publicației
1	Buletinul Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară Cluj-Napoca; Seriile Agricultură, Horticultură, Zootehnie Biotehnologii, Medicină Veterinară
2	Agricultura- Revistă de știință și practică agricolă
3	Scientia Parasitologica
4	Clujul medical veterinar
5	Notulae Botanicae Horti Agrobotanici
6	Index Seminum – Hortus Agrobotanicus Napocensis
7	Hameiul și plantele medicinale
8	Protecția plantelor
9	Buletin de Informație USAMV Cluj-Napoca
10	Buletin informativ al Filialei Cluj a ASAS

După anul 1989 s-au primit în schimbul acestora cu regularitate atât reviste periodice cât și cărți de o certă importanță documentară.

Biblioteca USAMV Cluj-Napoca întreține relații de schimb cu un număr de 234 de instituții cu profil similar din 36 de țări. În România există relații de schimb de publicații cu 35 de biblioteci aparținând atât universităților mai importante cu profil de biologie, agricultură, horticultură, zootehnie sau medicină veterinară cât și ale Institutelor Naționale de Cercetare Dezvoltare din același domeniu (fig. 3 și fig.4).

Fig. 3 Biblioteci din lume unde se expediază publicațiile USAMV Cluj-Napoca

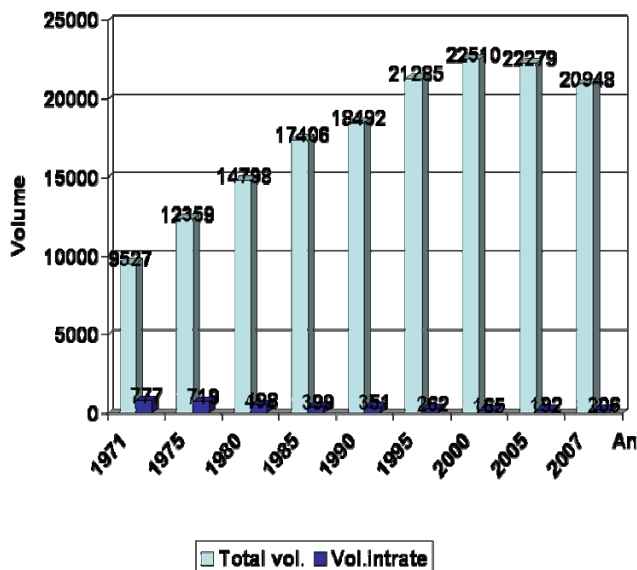
Fig.4 Biblioteci ale Universităților și Stațiilor de Cercetare Dezvoltare unde se expediază publicațiile USAMV Cluj-Napoca

Mai nou și confirmarea primirii publicațiilor expediate se face prin e-mail, internetul a adus o mare ușurare în comunicarea din întreaga lume,

scutind bibliotecile de o cheltuială. Adresa bibliotecii este: biblioteca.usamv.cluj@gmail.com.

Păcat că Poșta Română practică prețuri prea mari pentru pachetele externe, introducând o nouă provocare pe lângă costurile mari ale publicațiilor pe suport de hârtie. Chiar dacă aceste condiții nu mai sunt favorabile schimbului, informația științifică a ajuns la partenerii interni și externi de publicații cu aceeași periodicitate cu care au apărut și publicațiile Universității.

În anul 1970 apare pentru prima dată în registrul de inventar evidența corectă a revistelor pe bază de volume de bibliotecă, anterior era considerată ca unitate de evidență numărul exemplarelor intrate la fiecare titlu. Dacă în anul 1970 existau în fondul Bibliotecii 3774 volume de reviste intrate prin schimb de publicații, în anul 2007 numărul lor a crescut simțitor, fiind un total de 20.948 de volume, ceea ce face ca acest mod de îmbogățire a colecțiilor Bibliotecii USAMV Cluj-Napoca să constituie încă una din modalitățile prioritare pentru intrarea revistelor de specialitate în rafturile sălii cu acces liber la raft. Evoluția intrărilor este prezentată în graficul următor (fig.5):

Fig. 5: Numărul volumelor de periodice intrate prin schimb de publicații în Biblioteca USAMV Cluj-Napoca din anul 1971 și până în prezent.

BIBLIOGRAFIE

1. Chirițescu Arva, 1927, *Academia de Agricultură din Cluj, Monografie.*
2. Farkas Zoltán, 1999, *130 éves a Kolozsvári felsőfokú mezőgazdasági oktatás*, Cluj-Napoca, Erdélyi Gazda, vol. 7, nr. 11, pag. 5.
3. Negruțiu Emil, Puia Ioan, Buș Gheorghe, Bărbat Iuliu, Cernea Ioan, Mecea Petru, 1969, *Institutul Agronomic „Dr.Petru Groza” Cluj 1869-1969*, Cluj.
4. Réti János, 1890, *A Kolozs-Monostori M.Kir.Gazdasági Tanintézet Könyvtárának Czimjegyzéke*, 1890-ik évben Kolozsvart nyomtatott Ajtai K.Albert Könyvnyomdájában.
5. Safta I., 1944, *Facultatea de Agronomie Cluj în refugiu la Timișoara. Cercetări, studii, referate, lucrări de popularizare.* Seria II nr.1, 16 p. Politehnica Timișoara, Facultatea de Agronomie Cluj, cu sediul provizoriu la Timișoara.
6. Șerban Mihai, 1938, *Dare de seamă 1918-1938*, *Academia de Înalte Studii Agronomice Cluj*, Cluj.
7. Szecsey István, *A Kolozs-Monostori Magy. Kir. Gazdasági Tanintézet Ismertetése*, Kolozsvár.
8. Szentkirályi Ákos, 1899, *A Kolozs-Monostori M.Kir.Gazdasági Tanintézet Értesítője az 1897-98 tanévről*, Kolozsvár.
9. Szentkirályi Ákos, 1900, *A Kolozs-Monostori M.Kir.Gazdasági Tanintézet Értesítője az 1898-1899 és az 1899-1900 tanévről*, Kolozsvár.
10. Szentkirályi Ákos, 1902, *A Kolozs-Monostori M. Kir. Gazdasági Tanintézet Értesítője az 1901-1902 tanévről*, Kolozsvár.

O oază francofonă la Cluj

Ioana Rotund

Mediateca Centrului Cultural Francez – Cluj

E-mail: ioana@ccfc.ro

Centrul Cultural Francez a fost înființat în noiembrie 1990 în baza unei hotărâri de guvern, ca urmare a tratatelor și acordurilor culturale dintre România și Franța. O întreaga rețea de instituții culturale a fost înființată, de-a lungul anilor, în afara granițelor Franței încă de acum un secol și se compune din 1200 institute franceze, centre culturale și alianțe franceze în 134 de țări. Această rețea densă este cel vechi dar și cel mai important dispozitiv de acest tip, dispozitiv care s-a adaptat permanent evoluției societății, reînnoind instituțiile, misiunile și modul lor de funcționare. Rețeaua se înscrie în cadrul diplomației franceze ca mod de afirmare a valorilor diversității și solidarității. Importante mijloace materiale îi sunt consacrate în fiecare an ca dovadă a dorinței concrete a autorităților de promovare a diversității culturale. Învățarea limbii franceze deține un loc primordial, dar și participarea la dezbaterile de idei, dialogul dintre culturi, cooperarea culturală precum și documentarea despre Franța contemporană și studiile în Franța. Rețeaua culturală din străinătate este strâns legată de serviciile de cooperare culturală ale ambasadelor, multiplicând parteneriatele cu operatori culturali, colectivități locale, universități, pentru a avea un rol activ în slujba schimburilor culturale.

Documentarea despre Franța contemporană este una din misiunile principale ale instituțiilor din rețea. Majoritatea acestora dispun de mediateci - centre de informare despre Franța, al căror obiectiv prioritar este de a face cunoscută această țară, menținând o legătură permanentă cu actualitatea intelectuală și culturală franceză. Pe aceste jaloane își desfășoară activitatea și Centrul Cultural Francez din Cluj și mediateca sa, adevărată emblemă a acestei instituții.

Strada Ion I. C. Brătianu este o stradă liniștită din centrul Clujului. La nr. 22, trecând pe sub arcada de la intrare, intri într-o curte interioară, cu verdețuri și flori, cu statui risipite în diverse colțuri, o curte liniștită, ferită de tumultul orașului, în care multiculturalismul este la el acasă: există aici biblioteca Facultății de studii europene a Universității Babeș-Bolyai, Institutul de studii germane și biblioteca acestuia, Biblioteca de studii americane și Centrul Cultural Francez : administrația, clădirea de cursuri și mediateca.

Mediateca C.C.F., deschisă pentru public în mai 1991, este situată în corpul de clădire din spate, la parter. O fostă sală de sport, cu o mare înălțime, a permis unui arhitect ingenios să realizeze un mezanin care a mărit

aproape de două ori suprafața utilă. Varietatea de culori în care sunt vopsiți stâlpii, grinzile de susținere și scara interioară, în contrast cu mobilierul alb, crează o ambianță modernă, dar primitivă, caldă și destinsă. Mulți francezi care ne trec pragul o compară cu un colț din Centrul Georges Pompidou din Paris. A funcționat inițial ca o simplă bibliotecă, dar din 1993 s-a transformat în mediatecă prin diversificarea tipurilor de documente achiziționate și a serviciilor oferite. Pe lângă cărți, punem la dispoziția publicului larg, pentru împrumut și consultare pe loc și alte mijloace de informare pe diverse suporturi: reviste, casete video, compact discuri, DVD-uri, CD-rom-uri, de aceea denumirea de mediatecă. Toate documentele sunt în acces liber pentru consultare pe loc și împrumut, doar pe baza abonamentului. La parterul mediatecii este sectorul de împrumut, iar la mezanin este sala de lectură cu 36 de locuri pentru lectură și consultare a documentelor audio-vizuale.

Fondul de carte, enciclopedic, este clasificat ca în orice bibliotecă publică franceză, inclusiv Biblioteca Națională a Franței, după clasificarea zecimală Dewey, noi folosind o versiune prescurtată pentru biblioteci mici. Indicele de clasificare este cel ce dă și cota lucrării, iar dacă la început am dat cote compuse din multe cifre pentru a ilustra cât mai exact conținutul cărților, pe parcurs ne-am dat seama că ne îngreunăm munca, fondul era prea dispersat și cititorul era intimidat de mulțimea de cifre din care nu înțelegea nimic, astfel încât am ajuns să reducem mult cotele (cel mult 6 cifre), iar conținutul este ilustrat de vedetele de materii care par mai pe înțelesul tuturor. Cărțile sunt așezate după cote, de la **0** la **9**, iar la sfârșit este literatura beletristică cu cota **R** primele trei litere din numele autorului și primele trei litere din titlul cărții (Maguerite Yourcenar – *Memoires d'Hadrien* are cota **R YOU MEM**). Romanele și nuvelele sunt așezate în patru grupe: autori francezi și francofoni, romane de autori străini, romane polițiste și științifico-fantastice. Nu toate domeniile sunt la fel de bine reprezentate, din lipsă de spațiu și din motive de cerere. Literatura, lingvistica, sociologia, științele politice, filosofia, economia, geografia și istoria precum și artele sunt domenii care au fost dezvoltate pe parcursul anilor datorită faptului că și solicitarea a fost intensă din lipsă de informare suficientă prin alte surse sau pentru că Franța a fost pionieră în acele ramuri ale cunoașterii. Mai puțin bogăți suntem la capitolul științe și tehnică, dar și aici există documente pentru inițiere și formare a unui vocabular de bază în limba franceză. În funcție de cereri, încercăm să dezvoltăm și aceste domenii. De asemenea, nu toți autorii sunt de origine franceză: lucrări ale marilor personalități și reprezentați de seamă ai culturii universale, laureați ai premiului Nobel pentru literatură, dar și opere ale unor scriitori români pot fi consultate de cei interesați, desigur în variantă franceză. Informarea a început să se facă și în sens invers, adică există cărți de autori francezi traduse în limba română alături de lucrările originale, pentru a facilita accesul la diverse texte importante.

O atenție deosebită este acordată lucrărilor pentru învățarea limbii franceze și pregătirii pentru diversele teste de competență lingvistică. Metode de învățare a limbii, gramatici, culegeri de exerciții, metodici de predare stau la dispoziția publicului. Am început punerea în aplicare a unui proiect inițiat la Institutul francez din Madrid și care tinde să se extindă și la celelalte instituții din rețea datorită viabilității și necesității practice. Este vorba despre „La Bibliothèque de l'apprenant” care pe lângă manualele folosite în studiul limbii, include și lucrări auxiliare care să-l ajute pe cel care învață să cunoască și civilizația și cultura franceză. Astfel, sunt puse la dispoziție lucrări despre dezvoltarea societății franceze sau cărți de literatură pe nivelele de competență ale Cadrului european comun de referință pentru studierea limbilor.

Nu i-am uitat nici pe cei mai tineri dintre cititori: un sector bogat de cărți documentare bogat ilustrate și de povești, dar alte tipuri de documente stau la dispoziția lor într-o zonă distinctă din sala de împrumut. Interesul este de a-i obișnui cu acest instrument de lucru care este biblioteca, cu lectura, indiferent dacă este în limba maternă sau într-o limbă străină, într-o perioadă în care tinerii sunt tentați să folosească alte mijloace de informare sau de petrecere a timpului liber. O bogată colecție de benzi desenate face cunoscut la noi acest gen de literatură, îmbinare de text și imagine, o colaborare perfectă între scriitor și plastician. Cărțile pentru copii nu sunt clasificate după Dewey, deoarece pentru acest public cota nu are nici o relevanță: cărțile cu conținut documentar au cota **DJ** (document jeunesse) și primele trei litere din numele autorului, iar cărțile de povești **CJ** (conte jeunesse), primele trei litere din numele autorului și primele trei litere din titlul lucrării; sunt așezate la raft pe nivele de cunoaștere ale limbii franceze – începător sau avansat.

Continuăm vizita sălii de împrumut cu sectorul audio-video. Casete video și DVD-uri compun cinemateca Centrului. Filme artistice clasice și contemporane ale regizorilor francezi sau ale unor regizori din cinematografia internațională, filme de referință pentru cultura universală stau la dispoziția amatorilor de gen (Annaud, Cocteau, Kieslowski, Bunuel, Chaplin, Hitchcock, Mihalkov, Costa-Gavras, Malle, Lelouch, Truffaut, Polanski, Oury). Și sunt pentru toate gusturile, fiind o colecție diversificată de comedii și comedii dramatice, filme polițiste și de aventuri, dar și drame și filme istorice, teatru și operă, concerte și spectacole de dans. O serie interesantă de filme documentare poartă amatorii de călătorii pe meleaguri străine, prin diverse domenii: arhitectură, medicină, istorie, literatură, tradiții. Filmele documentare sunt clasificate după clasificarea Dewey și au vedete de materii, identice cu ale cărților, pentru a oferi o informare cât mai completă despre un anumit subiect. Informații din diverse domenii și vizite virtuale se găsesc și pe CD-Rom-urile puse la dispoziția publicului.

Compact discurile invită iubitorii de muzică la audiții de diverse genuri: cîntec francez și francofon de-a lungul timpului (Aznavour, Piaf, Jacques Brel, Moustaki, Gainsburg, Nana Mouskouri), dar și sonorități moderne, rock, pop, rap, reggae (Celine Dion, Axelle Red, Lara Fabian, Patricia Kaas, Lilicub, Mano Negra, Miossec); jazz francez (Orchestra Națională de jazz, Michel Petrucciani, Sophia Domanchich, Jean-Marc Padovani) și marile nume ale jazzului internațional (Armstrong, Ellington, Fitzgerald, Garbarek, Mingus, Petersen). Concerte, simfonii, recitaluri, operă și operetă din toate timpurile și de pe toate meleagurile, muzică tradițională din diverse zone ale globului, toate achiziționate pentru a oferi un mod plăcut și instructiv de a petrece timpul liber. O serie de fonograme non-muzicale pot fi folosite ca suport în asimilarea cunoștințelor de limbă.

Urcăm la mezanin, la sala de lectură unde există, ca în orice bibliotecă, fondul de referință destinat numai pentru consultarea pe loc: ediția în limba franceză a *Encyclopaedia Universalis*, Noua enciclopedie Bordas, dicționare enciclopedice Larousse și enciclopedii și dicționare pe domenii: enciclopedia de gestiune, de filosofie, de literatură, economică, de geografie, dicționarul enciclopedic de istorie Moore, dicționare de religii, de simboluri și de mituri, dicționare de matematică, astronomie, fizică, de medicină, management și marketing, de compozitori și interpreți, de actori și regizori, de autori, opere și personaje literare, de benzi desenate. Cum este și normal, dicționarele de limbă franceză sunt la loc de cinste, începînd cu *Le Grand Robert de la langue française* și *Le Grand Robert des noms propres*, *Le Petit Robert*, dar și dicționare de sinonime, de dificultăți ale limbii, etimologice, de expresii și locuțiuni, de argou. Tot la sala de lectură avem o colecție bogată de albume de artă, de la arta antică până la cea contemporană: monografiile de curente artistice (impresionism, cubism, suprarealism, expresionism, futurism, pop art, underground), dar și de artiști pictori, sculptori, fotografi, desenatori clasici și moderni (Arman, Soulages, Picasso, Zao Wou-ki, Helicon, Miro, Erro, Dali, Brâncuși, Cartier-Bresson, Man Ray), ghiduri de muzee. Printre cărțile de referință există și lucrări de birotică și secretariat, librete de operă, ghiduri de filme, antologii ale literaturii franceze și francofone, monografiile ale diverselor regiuni ale globului, ghiduri geografice, cărți de bucate.

Abonamentele la presa franceză completează informațiile furnizate în cărți și aduc noutățile mai aproape de public. Domeniile sunt diverse: informații și analiză politică (*Monde sélections hebdomadaires*, *Monde diplomatique*, *Nouvel Observateur*, *Express*, *Courrier international*, *Paris Match*, *Figaro Magazine*), arte și arhitectură (*Beaux arts*, *Artpress*, *Connaissance des arts*, *Dossier de l'art*, *Techniques et architecture*, *Architecture d'aujourd'hui*, *Elle décoration*), muzică și film (*Monde de la*

musique, Diapason, Cahiers du cinéma, Première, Rock & Folk), literatură (*Magazine littéraire, Lire, Europe*), științe (*Science et vie, Science et vie junior, Sciences et avenir, La Recherche, Pour la science, Médecine science, Santé*), informatică (*PC Expert*), dezbateri de idei (*Débat, Esprit, Temps modernes*), istorie și călătorii (*Histoire, Historia, Monde de la Bible, Geo, Terres sauvages*), presă feminină (*Femme actuelle, Elle, Prima, Cuisine et vins de France*), presă pentru copii și adolescenți (*Phosphore, Okapi, Wapiti, Pif*).

Pentru cei ce nu sunt echipați acasă cu aparatura necesară vizionării de filme sau doresc să asculte muzică, o pot face la sala de lectură unde există un spațiu destinat consultării casetelor video, DVD-urilor și CD-urilor. Un televizor racordat la o antenă parabolică este pus la dispoziția celor ce doresc să urmărească emisiunile posturilor „TV 5” și „Arte”. Există și o antenă UFI wireless pentru conectare la Internet.

Pentru gestionarea fondurilor, a publicului și a împrumuturilor, mediатеca folosește programul de bibliotecă BCDI 3 special, creat în Franța, inițial pentru bibliotecile școlare și extins ulterior în biblioteci mici, inclusiv în multe mediатеci din rețeaua M.A.E. Catalogul complet și la zi poate fi consultat la sala de lectură sau, din această toamnă, online, pe site-ul Centrului la adresa www.cfcf.ro

Fondul de documente este în permanență actualizat în funcție de posibilitățile bugetare (și este foarte greu să faci o selecție din miile de titluri care constituie producția editorială și multi-media a fiecărei luni și a multitudinii de titluri de reviste în limita unui buget) și de cererile publicului, iar acest public nu mai constă într-un cerc restrâns de intelectuali francofili preocupați doar de teme umaniste. Interesul se manifestă la nivelul tuturor persoanelor, de la elevi la pensionari, dornice să afle lucruri noi despre viața societății franceze și să poată comunica în această limbă. Posibilitățile de a studia în Franța, de a obține un masterat sau de a face cercetări pentru susținerea unei teze de doctorat, dar și cele de a fi angajat în sistemul de muncă francez s-au dezvoltat mult. Or, cunoașterea limbii și a societății respective sunt pași pentru apropierea dintre cele două națiuni.

Pentru a lărgi sfera de informații și a promova fondurile, organizăm animații legate de aniversări sau comemorări ale personalităților de seamă din domeniile științifice, artistice și literare sau evenimente marcante ale vieții societății franceze: expoziții tematice de cărți și alte tipuri de documente, dezbateri, proiecții de filme, expoziții de creații originale. Acestea sunt strâns legate de activitatea generală a C.C.F., fiind puse în evidență în programul de activități al Centrului sau pe site, și sunt organizate în colaborare cu diverse școli și instituții culturale din oraș. Câteva exemple din anul 2007:

Maurice B jart la 80 de ani (expozi ie de documente  i proiec ia filmului *B comme B jart*), *Tunisia, p m nt francofon* (expozi ie de documente  i fotografii cu ocazia zilelor francofoniei  i a prezenței la Cluj a poetului  i pictorului tunisian Nja Mahdaoui care a participat la un atelier organizat cu studenții de la Universitatea de Artze  i Design), expozi ie de crea ii ale elevilor școlilor din Cluj cu ocazia Campionatului Mondial de rugby din luna septembrie, o altă expozi ie de desene ale copiilor cu ocazia comemorării a 30 de ani de la moartea lui René Goscinny, părintele lui Asterix  i Obelix, (*Un C sar pour Goscinny*), expozi ie de carte, proiec ie de film  i masă rotundă la împlinirea a 100 de ani de la na terea poetului René Char. Există două „sărbători” care se leagă direct de mediatecă: „Les Journées de la Francophonie”, în a doua jumătate a lunii martie (este vorba despre celebrarea celui liant social  i afectiv, care este limba, prin care se  noad  un fir între publicul cel mai divers care găsește, datorită francezei, o ocazie de cunoaștere reciprocă  i de a face schimburi)  i „Lire en f te” în luna octombrie (adevărata sărbătoare a cărții  i a lecturii care are o temă stabilită în fiecare an).

Deși reci  i severe, cifrele dau întotdeauna măsura lucrurilor  i sugerează viitoare direcții de activitate; de aceea iată câteva cifre legate de mediatecă la sfârșitul acestui an:

- 17300 cărți
- 1850 compact discuri
- 550 DVD-uri
- 600 casete video
- 140 CD-Rom-uri
- 90 abonamente la presa franceză
- 1200 cititori  nscri i
- 61000 documente împrumutate
- 24500 documente consultate pe loc
- 19600 vizite

Biblioteca și Grădina Botanică Clujeană

Ilona Okos-Rigó
B.C.U. „Lucian Blaga” – Cluj
E-mail: iokosrigo@yahoo.com

Biblioteca de Botanică este una dintre cele mai mici filiale din rețeaua B.C.U. „Lucian Blaga” din Cluj, cu fondul ei de publicații numărând 25 500 volume în total. Dintre acestea 15 500 volume sunt cărți, iar restul de 10 000 volume sunt periodice. Ea a devenit filială de sine stătătoare din anul 1991, în urma așa numitei „separări” ale unor secții din cadrul fostei Bibliotecii de Biologie. Bineînțeles, afirmația potrivit căreia Biblioteca de botanică este mică, se referă numai la numărul de volume, fiind așadar o caracterizare pur cantitativă. În realitate, ea este una dintre cele mai vechi și mai frumoase colecții, mai ales dacă ne gândim la infinita varietate de forme și culori din lumea plantelor, la diversitatea modurilor de abordare a acestora, toate oglindite în publicațiile pe care le avem.

Astfel, publicațiile din această bibliotecă tratează și ilustrează cele mai diverse ramuri ale botanicii, ca de exemplu:

- botanica sistematică, ramură care studiază și clasifică plantele pe baza raporturilor de înrudire dintre ele, cuplată cu taxonomia (identificarea și nomenclatura plantelor)
- fitosociologia, care studiază legile care guvernează asocierea plantelor în comunități, în strânsă legătură cu factorii ambientali
- fitopatologia, studiind bolile plantelor precum și măsurile de prevenire și combatere a lor
- horticultura, știința care se ocupă de studiul plantelor cultivate
- fitogeografia, ce urmărește să descifreze legile repartizării pe Glob a formațiilor vegetale
- ocrotirea naturii (sau sozologia), domeniu ce privește conservarea biodiversității.

La fel și cititorii bibliotecii „prezintă” o mare diversitate. Nu numai studenții, doctoranzii și cadrele didactice de la Facultatea de Biologie-Geologie a Universității „Babeș-Bolyai” vin aici să studieze, dar și cercetători de la Institutele de Cercetări Biologice din Cluj, București, etc., studenți, doctoranzi și cadre didactice de la Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară, Universitatea de Medicină și Farmacie, Universitatea Tehnică, secția Arhitectură, atât din Cluj cât și din alte centre universitare din țară și din străinătate. De multe ori se întâmplă ca botaniști, cercetători din țară sau din străinătate, veniți să studieze materialul bogat care există în

Grădina botanică în incinta căreia află și biblioteca cât și în Herbarul Institutului Botanic să intre și la bibliotecă pentru a căuta sau verifica, în publicațiile de care dispunem, anumite informații, date etc. de care au nevoie.

Trebuie știut că Herbarul și Biblioteca pun la dispoziția solicitanților una dintre cele mai bogate colecții de materiale și informații referitoare la istoricul cercetărilor botanice din centrul, estul și sud-estul Europei.

Publicațiile care alcătuiesc actualul fond, provin din bibliotecile unor însemnate instituții de cultură și învățământ din Cluj și Transilvania. Iată câteva dintre ele, în ordine cronologică: Asociația Muzeului Ardelean (Erdélyi Múzeum Egyesület), fondată în 1853, Universitatea „Franz Josef I” din Cluj, înființată în 1872, cele două grădini botanice care au existat în Cluj, Universitatea „Bolyai”, care a funcționat între anii 1945-1959.

Referitor la cele două grădini botanice din Cluj: cea veche a funcționat între anii 1872 și 1918, pe un teren cuprins între actuala stradă Hașdeu, Clinicilor și până aproape de strada Victor Babeș, unde exista pe vremuri un parc amenajat și reședința de vară a contelui Mikó Imre. Acest domeniu a fost donat de către acesta, în anul 1859, la înființarea Asociației Muzeului Ardelean, cu scopul de a amenaja aici o grădină botanică.

Acest lucru s-a întâmplat abia la sfârșitul secolului XIX, începând cu anul 1872, anul înființării Universității din Cluj. Atunci, în urma unui contract încheiat între cele două instituții, terenul menționat se încredințează catedrei de botanică, profesorul conducător al catedrei, August Kanitz devenind totodată și directorul grădinii botanice. În următorii 20 de ani această grădină s-a dezvoltat foarte frumos, îndeplinindu-și dublul rol, cel didactic, pentru practica studenților de la Facultatea de Științele Naturii și cel de agrement, pentru publicul larg, vizitatori veniți de pretutindeni. La începutul secolului XX, odată cu construcția Institutului de Chimie (actualmente, Facultatea de Geografie), a Institutului Zoologic precum și a Clinicilor și Spitalelor Universitare, care, rând pe rând au „mușcat” câte o porțiune din teritoriul Grădinii botanice, spre disperarea directorilor de atunci, s-a ajuns la concluzia că nu mai poate funcționa în condițiile date. Prof. Dr. Aladár Richter, director în două rânduri a Grădinii botanice (1901-1904 și 1905-1913), a depus eforturi uriașe pentru a obține aprobările și bineînțelese fondurile necesare pentru a crea o altă grădină botanică. Aceasta trebuia să devină „cea mai frumoasă grădină botanică din Europa Centrală, cu un Institut botanic în mijloc, demne de un oraș universitar cum e Clujul” – după cum s-a exprimat el însuși. În perioada 1910-1912 a reușit să cumpere un teren de aproximativ 10 ha, în cartierul numit „Házsongárd”, între strada Grădinilor, Republicii și Pasteur (denumiri actuale). Din păcate, nu a mai reușit să-și împlinească visul, pentru că în 1913 a fost silit să părăsească atât postul de director al Grădinii botanice, cât și catedra de botanică din cadrul

universității. În 1914, izbucnind Primul Război Mondial, terenurile cumpărate au rămas neamenajate, s-au folosit pentru producerea de legume și fructe. Abia în 1919 se reia ideea amenajării unei grădini botanice, odată cu numirea lui Alexandru Borza ca profesor în fruntea Catedrei de botanică a Universității din Cluj.

În următorii zece ani, pe lângă activitatea didactică, profesorul Borza a reușit să construiască și să amenajeze noua grădină botanică, construind și un Institut botanic, inaugurat în 1930. Din punctul de vedere al istoriei și dezvoltării Bibliotecii de botanică, aceste instituții, prin cele două personalități marcante din fruntea lor, Aladár Richter și Alexandru Borza, au avut un rol hotărâtor. Ei au acordat o importanță deosebită organizării și îmbogățirii bibliotecii, considerând-o un instrument de lucru de bază pentru activitatea didactică și științifică.

Deosebit de importantă este colecția de extrase cu articole din periodice de care dispune Biblioteca de botanică. Aceste articole au apărut în periodice sau alte publicații a căror colecții nu există în bibliotecă. Cum au ajuns ele aici? A existat, încă de pe acele vremuri, un obicei interesant: persoana care a publicat un articol sau o altă lucrare, primind de la editură un anumit număr de extrase, le trimitea, de cele mai multe ori cu dedicație, celor considerați interesați de tema respectivă. La rândul lui, autorul respectiv, primea și el, ca răspuns, extrase și alte lucrări. Se asigura astfel un deosebit de interesant schimb de informații între specialiștii din același domeniu, din lumea întreagă. Amintim aici extrasele provenite din colecțiile unor cadre didactice și cercetători, personalități de seamă ai vieții științifice din Cluj, cum ar fi August Kanitz, Vince Borbás, Alexandru Borza, Iuliu Erasmus Nyárády și alții. Aceste extrase se păstrează în cutii din carton, special confecționate la atelierul de legătorie al B.C.U., pentru a le proteja. Păstrăm 160 de asemenea cutii, fiecare conținând aproximativ 100-120 de extrase. Din păcate, materialul nu a fost prelucrat în profunzime niciodată, neexistând un catalog sau un index al extraselor, ele fiind așezate în cutii, pur și simplu, în ordine alfabetică după numele autorului. Astfel, dacă cineva caută un anumit titlu de un autor, trebuie să parcurgă toată cutia respectivă.

Deși se pierde destul de mult timp, căutând în acest fel, am constatat un lucru interesant: cititorii care caută în aceste cutii, și care, de multe ori sunt cercetători pasionați de domeniul lor de activitate, nu sunt supărați și nu consideră pierdere de vreme aceste căutări. De multe ori se întâmplă să descopere și alte lucruri, chiar mai interesante decât cele căutate inițial, considerate adevărate comori.

Un alt aspect al activității din Biblioteca de botanică este existența a ceea ce numim „schimb direct de periodice”. Trebuie știut că, încă din anul

1921, Grădina botanică din Cluj a început editarea a trei periodice de specialitate:

1. *Buletinul Grădinii botanice și al Muzeului botanic de la Universitatea din Cluj*, apărut între anii 1921-1948
2. *Contribuții botanice*, cu cele două serii: 1921-1945 și 1958- prezent
3. *Catalogul de semințe al Grădinii botanice din Cluj* din 1921 până-n prezent

Volumele acestor periodice au constituit baza pentru schimbul de publicații cu alte instituții similare: grădini botanice, institute de cercetare și universități, din întreaga lume. Expediind aceste publicații cu regularitate, primim, la rândul nostru, lucrări de specialitate, îmbogățind colecțiile Bibliotecii de botanică anual cu 80-100 de volume, numai din această sursă. Alături de celelalte moduri de completare și îmbogățire a colecțiilor (cumpărătura, donațiile și schimbul efectuat de către B.C.U.), acest schimb este foarte important pentru filiala noastră. Chiar și acum, când B.C.U. cheltuiește sume foarte mari pentru a pune la dispoziția utilizatorilor acces la Internet și la colecții de baze de date, trebuie să recunoaștem că, la noi, publicațiile tipărite sunt considerate în continuare de primă importanță. Cel mult, aceste două lucruri se completează în mod fericit.

Dintre sursele prin care se completează fondurile bibliotecii, trebuie să amintim și donațiile precum și publicațiile care ne parvin în urma granturilor de cercetare la care participă cadrele didactice, cercetătorii și doctoranzii.

Biblioteca de botanică a funcționat tot timpul având un singur bibliotecar, fapt care a creat o situație specială în cadrul B.C.U. Există doar câteva asemenea filiale, unde un singur om răspunde de buna funcționare a întregii secții. În aceste filiale bibliotecarul, ca un *totum factum* trebuie să aibă grijă de toate și de toți, începând cu ordinea și curățenia din sala de lectură și depozit, evidența și prelucrarea publicațiilor, servirea cititorilor la sală și la domiciliu, etc. De unul singur trebuie să răspundă la cele mai diverse întrebări și să rezolve cele mai neașteptate situații, cum ar fi: dați-mi ceva despre plante care ajută la slăbit, despre cultivarea ciupercilor, etc. sau: nu știți cumva în apropiere un dentist bun?!

Este o muncă deosebit de complexă, grea, dar una care poate oferi și multe satisfacții și bucurii bibliotecarului care are curajul și responsabilitatea să lucreze într-o asemenea filială.

**Institutul de Iudaistică și Istorie Evreiască
„Dr. Moshe Carmilly” și
Biblioteca de Studii Iudaice**

*Gabriela Pop
B.C.U. „Lucian Blaga”
E-mail gabitzuka@yahoo.com*

Institutul de Iudaistică și Istorie Evreiască „Dr. Moshe Carmilly” s-a înființat în octombrie 1990 ca parte a Facultății de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca și funcționează în cadrul catedrei de Istorie Medievală și Istoriografie, fiind prima instituție de acest gen din Transilvania.

Moshe Carmilly-Weinberger reprezintă o figură emblematică a Clujului anilor '36 - '44 când a condus, ca rabin-șef, comunitatea evreiască de rit neolog de aici. S-a născut la data de 7 aprilie 1908 în Budapesta, din părinți ardeleni de origine evreiască. Când avea doi ani, familia sa a decis să se întoarcă în Ardeal, Moshe Carmilly petrecându-și copilăria în comuna bihoreană Vașcău, apoi în Oradea și Satu Mare. A urmat studiul de iudaism la Seminarul Teologic Evreiesc din Breslau, Germania (în prezent Wrocław, Polonia), Seminarul Rabinic din Budapesta și la Universitatea Pázmány Péter din Budapesta, unde a obținut titlul științific de doctor în iudaism cu distincția *summa cum laude* în anul 1934. A fost ales în anul 1936 în funcția de rabin-șef al comunității evreiești de rit neolog din Cluj.¹

În perioada celui de-al doilea război mondial, dr. Moshe Carmilly a ajutat evrei din toată Transilvania să se refugieze în România și apoi să plece spre Palestina, fiind în fruntea Comitetului de Salvare al Refugiaților, înființat în 1936.² În mai 1944 a părăsit Clujul, cu doar o zi înainte de ghetoizarea evreimii clujene și s-a refugiat în România. Între anii 1948-1950 a fost ofițer cultural și de imigrație la Consatulat Israelian din Budapesta. A fost apoi director de școli elementare și de licee în Israel, precum și director adjunct pentru educație și cultură în cadrul administrației orașului Netanya. În anul 1957 s-a mutat în SUA, devenind profesor emerit la Yeshiva University din New York.³

După decembrie 1989, Moshe Carmilly-Weinberger și-a reluat vizitele în Transilvania, cu predilecție în municipiul Cluj-Napoca. Ultima

---

¹ http://ro.wikipedia.org/wiki/Moshe_Carmilly-Weinberger

² Carmilly-Weinberger, Moshe, *The Road to Life. The Rescue Operation of Jewish Refugees on the Hungarian-Romanian Border in Transylvania, 1936-1944*, New York, Shengold Publishers, 1994, p. 50

³ http://ro.wikipedia.org/wiki/Moshe_Carmilly-Weinberger

vizită făcută la Cluj a fost în toamna anului 2007 cu ocazia conferinței internaționale de iudaism organizată de către Institutul de Iudaistică.

Institutul care-i poartă numele își desfășoară activitatea în două direcții de bază: una didactică și una de cercetare. Programul didactic este destinat studenților care vor să se specializeze în domeniul studiilor iudaice, dar și celor interesați de limba, istoria, cultura și civilizația evreiască. Acest program este structurat pe trei ani, funcționând în cadrul Facultății de Istorie și Filosofie, prin secția de Studii Iudaice, începând cu anul universitar 2001/2002.

Încă din 1998/1999 a fost inițiat un program de masterat (de doi ani) și unul de doctorat (de trei ani) în studiul iudaic. Din octombrie 2000, la Facultatea de Litere a Universității „Babeș-Bolyai”, secția Limbi Moderne Aplicate și secția Filologie, există grupe care urmează un program de specializare în limba și cultura evreiască.

Începând cu anul universitar 2000/2001, institutul organizează cursuri pentru pregătirea profesorilor de istorie din învățământul preuniversitar în vederea predării Holocaustului în școlile românești. Cursurile din cadrul seminarului *Predarea Holocaustului în școlile din România* sunt susținute de către profesori din țară, dar și profesori invitați de la universități cu prestigiu din lume.

Activitatea de cercetare a institutului vizează descoperirea, inventarierea, microfilmarea și cercetarea tuturor documentelor de arhivă referitoare la evreii din România precum și a cărților evreiești în ebraică, idiș, română, germană, latină sau maghiară existente în arhivele și bibliotecile din România, studii de genealogie evreiască, presa evreiască din România precum și inventarierea cimitirelor evreiești din țară. În aceeași direcție, institutul organizează anual, începând din 1991, conferințe științifice internaționale pe teme privind istoria și cultura evreilor din România, la care participă specialiști ai domeniului de la marile universități românești și din lume. În 2007 a avut loc ce-a de-a XVII-a conferință internațională de iudaism cu tema *Filosofia și Cabala*.

Institutul desfășoară și o bogată activitate editorială prin publicarea anuarului *Studia Judaica*, începând cu anul 1991. Profesori și cadre de specialitate au publicat o serie de volume, printre care amintim: Carmilly-Weinberger, Moshe, *A zsidóság története Erdélyben (1623-1944)*, Budapest, MTA Judaisztikai Kutatócsoport, 1995; Radosav, Maria, *Gramatica limbii ebraice moderne*, București, Editura All, 1998; Carmilly-Weinberger, Moshe, *Cenzură și libertate de expresie în istoria evreilor*, București, Editura Hasefer, 2003; Gyémánt, Ladislau, *Evreii din Transilvania. Destin istoric*, Cluj-Napoca, Institutul Cultural Român, 2004; Fărcășan, Simona, *Între două lumi*.

Intellectualii evrei de expresie română în secolul al XIX-lea, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2004; Ursuțiu, Claudia, *Senatori și deputați evrei în parlamentul României (1919-1931). Între reușită și eșec*, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2006; Radosav, Maria, *Livada cu rodii. Carte și comunitate evreiască în nordul Transilvaniei (secolele XVIII-XX)*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2007; Carmilly-Weinberger, Moshe, *On Three Continents. An Autobiography*, Cluj-Napoca, Editura EFES, 2007.

De asemenea, institutul a inițiat și o colecție intitulată *Bibliotheca Judaica*, cuprinzând următoarele volume: Carmilly-Weinberger, Moshe, *Istoria evreilor din Transilvania (1623-1944)*, București, Editura Enciclopedică, 1994; Carmilly-Weinberger, Moshe, *The Road to Life. The Rescue Operation of Jewish Refugees on the Hungarian-Romanian Border in Transylvania, 1936-1944*, New York, Shengold Publishers, 1994; Carmilly-Weinberger, Moshe, *Drumul vieții. Operațiunea de salvare a evreilor refugiați pe granița ungaro-română în Transilvania 1936-1944*, Cluj-Napoca, Fundația Culturală Română, 1996; Dörner, Anton E., *Evreii din comitatul Satu Mare în secolul al XVIII-lea (1723-1760)*, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 1998; Carmilly-Weinberger, Moshe, *Út a szabadság felé! Zsidó menekültek megsegítésének története a Holocaust idején: Erdély, 1936-1944*, Cluj-Napoca, Editura Sincron, 1999; Gyémánt, Ladislau, *Evreii din Transilvania în epoca emancipării (1790-1867)*, București, Editura Enciclopedică, 2000; Dörner, Anton E., *Evreii din comitatul Satu Mare în secolul al XVIII-lea (1761-1781)*, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2000; Carmilly-Weinberger, Moshe, *The Jews in Transylvania (1944-1623)*, Jerusalem, Rubin Mass, 2003.

Acestor contribuții importante ale membrilor institutului li se adaugă numeroase articole, studii și conferințe susținute și publicate în diferite reviste de specialitate din țară și străinătate.

Biblioteca de Studii Iudaice s-a înființat în 1999 și se află, împreună cu institutul, sub egida fostului șef rabin al comunității evreiești de rit neolog din Cluj-Napoca, dr. Moshe Carmilly-Weinberger. Locația bibliotecii este în vechea sinagogă de rit ortodox, de pe strada Croitorilor nr.13 (lângă Piața Mihai Viteazul), fostul Templu Sas Hevra. În 1898 s-a constituit școala talmudică cu același nume iar în 1922 a fost ridicată sinagoga.¹ După ce și-a încetat activitatea ca sinagogă, clădirea a fost pe rând sediul mai multor firme (de ochelari, laborator foto precum și depozit de mobilă). În 2004 o parte a

---

¹ *Memorial Volume for the Jews of Cluj-Kolozsvár*, New York, Sepher-Hermon Press, 1988, p. 100

institutului și biblioteca își mută locația în acest nou sediu, achiziționat și renovat de către universitate.

Comunitatea evreiască din Cluj-Napoca a fost una dintre cele mai înfloritoare comunități evreiești transilvănene. Prima comunitate înființată aici este cea a evreilor ortodocși, în 1866, care-și păstrează linia conservatoare¹ iar, în 1881 se înființează și comunitatea neologă, urmând o linie reformistă.²

În Cluj-Napoca au existat și au funcționat cinci mari sinagogi și peste zece case de rugăciune evreiești. Sinagoga de pe strada Paris, sediul studioului *Antena 1*, este cea mai veche. Sinagoga de pe strada Barițiu este în prezent *Casa Tranzit* iar sinagoga de pe strada Croitorilor este sediul *Institutului de Iudaistică* și a *Bibliotecii de Studii Iudaice*. Sinagoga de pe strada Horea, numită *Templul Deportaților*, este singura care funcționează în prezent, aici desfășurându-se serviciul religios în special pe timpul verii și cu ocazia marilor sărbători. Această sinagogă a fost aruncată în aer în timpul retragerii trupelor hortiste din Cluj, fiind refăcută în 1949. A mai funcționat o sinagogă mai mică care a rezistat până în perioada comunistă, când, în anul 1967, se decide dărâmarea ei pentru a se construi clădirea *Casei de Modă*.³ Pe timpul iernii serviciul religios are loc în singura Casă de Rugăciune care s-a mai păstrat, cea de pe strada David Francisc nr.16.

Există de asemenea și patru cimitire evreiești: un vechi cimitir evreiesc pe strada Aviator Bădescu; un alt cimitir evreiesc cunoscut pentru vechimea sa este cel de pe Calea Turzii nr.114. Aceste două cimitire nu mai sunt folosite în prezent, pentru înmormântări folosindu-se două cimitire mai noi, cel de pe strada Șoimului nr.1 și cel de pe Calea Turzii nr.156. Tot aici se află și un monument ridicat în memoria victimelor Holocaustului.

După primul război mondial a fost înființat și un spital evreiesc, pe strada Croitorilor nr. 19-21, care a funcționat până în 1948, când a fost naționalizat.

În apropierea sinagogii de pe strada Croitorilor se află și sediul Comunității Evreiești din Cluj, pe strada A. Șaguna nr.34 și Cantina Evreiască, pe strada Paris nr. 5-7. Ambele funcționează în prezent, institutul și biblioteca având o strânsă colaborare cu membrii comunității evreiești.

Biblioteca de Studii Iudaice se află sub dublul patronaj, al Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga”, precum și al Institutului de Iudaistică și Istorie Evreiască „dr. Moshe Carmilly”. Arhitectura specifică,

---

¹ *Ibidem*, p. 31

² *Ibidem*, p. 56

³ Moldovan, Mircea *A No Longer Existing Synagogue in Cluj-Barițiu Street*, în *Studia Judaica*, Nr. II, 1993, p. 158

decorul deosebit și dubla cotutelă fac din această bibliotecă una cu totul specială.

Majoritatea publicațiilor din fondul bibliotecii provin din donațiile instituțiilor sau persoanelor fizice din străinătate și din țară cu care colaborează institutul. Există și o linie de achiziții și schimb internațional prin BCU „Lucian Blaga” prin care sunt achiziționate ultimele apariții din domeniu și se face schimb de publicații cu cincizeci de parteneri străini.

Fiind o bibliotecă cu tematică specifică, din păcate nu se bucură de o colaborare foarte bună cu multe edituri din țară deoarece nu multe instituții editează cărți pe această temă. Astfel, o bună parte a publicațiilor provin de la *Editura Hasefer* din București, editura Federației Comunităților Evreiești din România. Aceasta a fost înființată la 1 mai 1995 concepând un program de editare a numeroase lucrări de istoria evreilor, iudaism, de filosofie iudaică, literatură evreiască, albume de artă, enciclopedii, dicționare.

Colecțiile bibliotecii cuprind aproximativ 3.000 de volume de cărți și 80 de titluri de periodice. Publicațiile sunt în limba engleză, română, maghiară, germană, italiană, franceză, ebraică, idiș. Aranjarea fondului permite accesul liber al cititorilor la toate publicațiile, deci la întreaga informație, acoperind următoarele domenii de interes: istoria generală a evreilor, istoria evreilor din Diaspora, istoria evreilor din România, antisemitism, Holocaust, iudaism, religie, filosofie, artă, limbă și literatură ebraică, politică, Sionism etc.

Fondul de referințe cuprinde dicționare în limba ebraică, enciclopedii, lexicoane, atlase, manuale. Fondul de periodice are o publicație de excepție: *Studia Judaica*, anuarul institutului. Acesta apare în limba engleză și cuprinde lucrările prezentate în cadrul conferințelor internaționale anuale precum și alte articole, studii și recenzii. Este editat începând cu anul 1991 (nr. I) iar în 2007 a apărut cel mai recent număr al revistei (nr. XIV), editor fiind directorul institutului, prof. univ. dr. Ladislau Gyémánt.

De asemenea, biblioteca mai deține un fond de extrase (documente, copii, articole din reviste) precum și o colecție de documente audio vizuale cu privire la istoria evreilor și Holocaust. Din punctul de vedere al informatizării, întregul fond poate fi regăsit în bazele de date ale bibliotecii ProCite și Aleph. Biblioteca are o capacitate de 30 de locuri pentru consultarea publicațiilor și a bazelor de date, cititorii având la dispoziție două calculatoare. Publicul deservit este alcătuit din studenți, masteranzi, cadre didactice, cercetători, doctoranzi sau alte categorii de utilizatori, accesul făcându-se pe baza permisului de bibliotecă.

Serviciile oferite de către bibliotecă sunt următoarele : acces la baza de date proprie a Bibliotecii de Studii Iudaice; acces la catalogul on-line al

BCU „Lucian Blaga” și la bazele de date abonate; consultarea publicațiilor în sala de lectură; împrumuturi scurte la domiciliu; informații de specialitate.

În incinta vechii sinagogi de pe strada Croitorilor, unde-și desfășoară activitatea Biblioteca de Studii Iudaice precum și o parte a Institutului de Iudaistică, se află și un *Laborator audio video* dotat cu aparatura necesară, Sala de curs *Einstein* cu o capacitate de 80 de locuri, precum și o sală care adăpostește expoziția permanentă de pictură și sculptură a artistului Egon Marc Lövith.

Egon Marc Lövith este unul dintre cei mai prestigioși artiști contemporani în domeniul sculpturii, picturii, graficii și ceramicii. Este de asemenea un supraviețuitor al lagărului de exterminare de la Dachau. S-a născut la Cluj, la 21 mai 1923, într-o familie înstărită. Tatăl său a fost originar din Crimeea, un ceasornicar cu studii în Elveția. A fost luat prizonier în Transilvania în 1919 și rămâne la Cluj, căsătorindu-se cu o evreică născută în Transilvania, din părinți evrei lituanieni. Tatăl avea un atelier de ceasornicărie în Cluj, pe strada Barițiu, dar este nevoit să imigreze în Mexic în 1924, după ce este agresat fizic și îi este distrusă ceasornicăria de către bande extremiste. În 1926 Egon Marc Lövith, împreună cu toată familia sa, se stabilește în Mexico Distrito Federal. Prima limbă învățată de el a fost spaniola. În 1934, tatăl artistului moare iar Egon Marc Lövith este nevoit împreună cu mama și sora lui să se întoarcă la Cluj, în 1936.¹

În perioada Dictatului de la Viena, artistul este dus la muncă forțată iar apoi este deportat în lagărul de exterminare de la Dachau. Familia sa este exterminată, dar în 1945 Egon Marc Lövith este eliberat din lagăr, revenind la Cluj împreună cu Margot, soția lui, deținută în același lagăr. Margot a avut aceleași preocupări artistice (sculptură, pictură, ceramică, pastel, grafică), absolvind Institutul de Arte Plastice „Ion Andreescu” din Cluj și devenind cadru didactic și șef de catedră la sculptură în cadrul aceluiași institut.²

Sala, numită *Margo și Egon Marc Lövith*, din incinta fostei sinagogi de pe strada Croitorilor, cuprinde cincisprezece tablouri și patru sculpturi cu teme biblice, altele inspirate din tragedia Holocaustului sau autoportrete. În fața sălii de curs se poate vedea o altă lucrare a artistului, și anume, bustul lui Albert Einstein.

---

¹ Rus, Alexandra, *Egon Marc Lövith*, Cluj-Napoca, Alma Mater, 2003, p. 6

² *Ibidem*, p. 7

BIBLIOGRAFIE:

- Carmilly-Weinberger, Moshe, *The Road to Life. The Rescue Operation of Jewish Refugees on the Hungarian-Romanian Border in Transylvania, 1936-1944*, New York, Shengold Publishers, 1994
- *Memorial Volume for the Jews of Cluj-Kolozsvár*, New York, Sepher-Hermon Press, 1988
- Rus, Alexandra, *Egon Marc Lövith*, Cluj-Napoca, Alma Mater, 2003
- *Studia Judaica*, nr. I, 1991
- *Studia Judaica*, nr. II, 1993
- http://ro.wikipedia.org/wiki/Moshe_Carmilly-Weinberger

Ilustrații

Biblioteca de Studii Iudaice

Biblioteca de Studii Iudaice

Sala Margo și Egon Marc Lövith

Sala Margo și Egon Marc Lövith

Biblioteca de Studii Iudaice

Sala de curs Albert Einstein

Fațada clădirii - intrarea

Partea superioară a fațadei clădirii

Împrumutul interbibliotecar intern și internațional și livrarea de documente la B.C.U. Cluj-Napoca

*Mariana Falup
B. C. U. „Lucian Blaga” – Cluj
E-mail: mfalup@bcucluj.ro*

Voi face o expunere a Regulamentului și normelor în vigoare pe care se bazează activitatea acestui serviciu oferit de BCU *Lucian Blaga* Cluj-Napoca.

Este un serviciu oferit utilizatorilor bibliotecii prin care o bibliotecă obține de la o altă bibliotecă din țară sau străinătate anumite documente, în formă originală sau în copie, inexistente în colecțiile proprii, în scopul asigurării dreptului fundamental al cetățeanului la informare. Aceste documente sunt obținute sub formă de împrumut, deci trebuie făcută diferențierea între *împrumutul interbibliotecar* și *schimbul interbibliotecar*, care de multe ori se confundă.

Voi aminti câțiva termeni și prescurtări pe care le folosim în cadrul serviciului:

- Bibliotecă furnizoare – instituția care împrumută publicații altei biblioteci;
- Bibliotecă beneficiară – instituția care primește, sub formă de împrumut, publicații de la o altă bibliotecă;
- ILL – interlibrary lending – împrumut interbibliotecar;
- DD – document delivery – livrare de documente;
- IFLA – Federația internațională a asociațiilor bibliotecilor;
- ABIR – Asociația bibliotecarilor din învățământ din România;
- Voucher – cupon internațional de plată IFLA, în valoare de 8 Euro.

Împrumutul interbibliotecar și livrarea de documente se bazează pe principii foarte bine conturate, care vor fi enumerate în continuare:

- serviciu fundamental în procesul de acces al utilizatorilor la documentele aflate în bibliotecile din țară și străinătate;
- biblioteca trebuie să aibă o politică deschisă cooperării prin ILL și DD;
- toate bibliotecile trebuie să facă cunoscute utilizatorilor serviciile ILL și DD;
- trebuie să funcționeze rapid și eficient;
- fac obiectul acestui serviciu toate documentele existente în bibliotecă, cu excepția celor menționate în Legea 182 / 2000 (patrimoniu național mobil, documente fragile, voluminoase sau foarte solicitate de proprii cititori);
- o problemă majoră cu care ne confruntăm este dreptul de autor pentru publicațiile fotocopyate. Acest drept nu este încălcat în cazul în care reprodu-

cerea publicației este cu scop oneros sau gratuit (exclusiv pentru studiu, așa cum este în cazul nostru), conform Legii nr. 8/1996 cu modificările din 30 iunie 2004;

- începând cu aprilie 2006, s-a încheiat un protocol între biblioteca noastră și Banca Mondială, prin reprezentantele: Alexandra Caracoti și Ana Ilinca Macri, referitor la împrumutul interbibliotecar a publicațiilor din donația Băncii Mondiale. Menționez că biblioteca noastră este prima bibliotecă universitară din România, depozitară a publicațiilor Băncii Mondiale;

- biblioteca furnizoare decide dacă documentul solicitat poate fi împrumutat și pentru ce perioadă;

- la stabilirea perioadei de împrumut se va ține cont de timpul necesar transmiterii cererii, de primire a coletului, precum și timpul necesar lecturării publicației de către utilizator;

- în principiu, beneficiarii acestui serviciu sunt cadrele didactice, cercetătorii, doctoranzii, studenții din anii terminali, masteranzii, care au permis de bibliotecă. În limita posibilităților încercăm sa onorăm și alte solicitări: studenți, licențiați, pensionari din exterior;

- orice bibliotecă românească este inclusă în circuitul național de împrumut interbibliotecar, fie ea universitară, județeană, școlară, de la oraș sau de la sat.

Biblioteca noastră colaborează cu biblioteci universitare sau județene din țară (București, Iași, Timișoara, Constanța, Craiova, Galați, Sibiu, Târgu-Mureș, Baia-Mare, Turda, etc.) și din străinătate (Chișinău, Rusia, Elveția, Belgia, USA, Austria, Germania, Cehia, Mexic, Bruxelles, Israel, Ungaria,etc.)

Cererea de împrumut interbibliotecar se poate transmite:

- electronic, folosind site-ul bibliotecii: <http://www.bcuculuj.ro/delivery.html#impr> unde se găsesc formularele de împrumut interbibliotecar sau cele de livrare de documente:

Formular de împrumut interbibliotecar

Datele bibliografice ale documentului solicitat:

Titlul publicației:	<input type="text"/>	*
Autor:	<input type="text"/>	*
An apariție:	<input type="text"/>	*
Volum:	<input type="text"/>	*

Datele personale:

Numele si prenumele:	<input type="text"/>	*
Ocupația:	<input type="text"/>	*
Instituția:	<input type="text"/>	*
Localitatea:	<input type="text"/>	*
E-mail:	<input type="text"/>	*
Comentarii:	<div style="border: 1px solid gray; height: 60px; width: 100%;"></div>	

Trimite formular

* Câmpurile marcate sunt obligatorii

Formular de livrare de documente

Datele bibliografice ale documentului solicitat:

Tipul publicației:	☐ carte ☐ periodic*	
Titlul publicației:	<input type="text"/>	*
Autor:	<input type="text"/>	*
Titlul articolului (pt. periodice):	<input type="text"/>	*
An apariție:	<input type="text"/>	*
Volum:	<input type="text"/>	*

Fascicol (pt. periodice)	<input type="text"/> *
Pagini (de la... la...)	<input type="text"/> *

Datele personale:

Numele si prenumele:	<input type="text"/> *
Ocupația:	<input type="text"/> *
Instituția:	<input type="text"/> *
Localitatea:	<input type="text"/> *
E-mail:	<input type="text"/> *
Comentarii:	<div style="border: 1px solid gray; padding: 5px;"> <input type="text"/> <div style="position: absolute; top: 5px; right: 5px;"> <input type="button" value="↑"/> <input type="button" value="↓"/> </div> <div style="position: absolute; bottom: 5px; left: 5px;"> <input type="button" value="←"/> <input type="button" value="→"/> </div> </div>

Trimite formular

* Câmpurile marcate sunt obligatorii

- sau personal, la biroul ILL, clădirea centrala, et. 2, sala 87, prin completarea unui formular:

Cerere împrumut interbibliotecar

Biblioteca furnizoare	_____		
Carte	_____	Periodic	_____
Autor	_____		_____
Titlu	_____		_____
Loc de publicare	_____		_____
Anul apariției	_____	Vol.	_____
		Nr.	_____
Pag.	_____		_____
ISBN / ISSN	_____	Cota	_____
Cerințe de livrare - posta	_____		_____
- fax	_____		_____
- transmitere electronica (scanare)	_____		_____
- fotocopie	_____		_____
Numele și prenumele solicitantului	_____		_____
Profesia	_____		_____
Adresa de contact / telefon	_____		_____
Data solicitării	_____		_____

Formularul de împrumut interbibliotecar sau cel de livrare de documente, trebuie completat astfel încât publicația solicitată să poată fi identificată cât mai rapid și cât mai corect.

În continuare aș dori să insist asupra diferenței dintre solicitarea de *împrumut interbibliotecar* și aceea de *livrare de documente*. În cazul împrumutului interbibliotecar, fie intern sau internațional, solicitantul primește publicația spre consultare, spre deosebire de livrarea de documente care se face: - electronic (prin scanare sau preluare din bazele de date) - prin poșta (fotocopii) și se furnizează la cerere: - articole din publicații periodice (nu întreaga publicație); - articole salvate din bazele de date; - parțial capitole din cărți (scanare sau fotocopiere)

Pentru a avea acces la acest serviciu solicitanții trebuie să posede permis de bibliotecă, vizat pe anul în curs și să respecte *Regulamentul pentru public* referitor la împrumutul interbibliotecar.

Expedierea cererii:

Solicitarea internă de împrumut sau cea de livrare de documente primită de la utilizatori este completată pe un formular standardizat ce se găsește pe site-ul ABIR: www.bcut.ro/abir, iar cea internațională pe site-ul IFLA: www.ifla.org/ifla-lprf/ord.htm.

În continuare se solicită respectarea următoarelor cerințe:

- pentru fiecare publicație solicitată se va completa câte o cerere de împrumut;

- aceasta poate fi transmisă bibliotecii furnizoare prin scrisoare poștală, fax sau electronic prin e-mail. În cadrul serviciului nostru se folosește foarte mult transmiterea solicitărilor și a formularelor de împrumut prin e-mailul, prin lista de discuții Biblos, gestionată de BCU Iași.
- biblioteca furnizoare va răspunde la cererea de împrumut în interval de maxim 7 zile;
- perioada de împrumut este de până la 20 zile din momentul expedierii sau în funcție de termenul fixat de biblioteca furnizoare;
- documentele transmise sub formă de împrumut vor fi ambalate în așa fel încât să nu se deterioreze în timpul transportului;
- expedierea împrumutului se va face pe calea cea mai rapidă, se folosesc serviciile poștale.

Primirea și restituirea

- biblioteca beneficiară va lua toate măsurile de protecție a documentelor primite, respectând eventualele condiții de păstrare impuse de biblioteca furnizoare;
- pentru securitatea documentelor consultarea acestora se va face numai în sala de lectură, la biblioteca noastră în Sala de Referințe (parter), sau Sala A. Marino (etj. 2);
- împrumuturile vor fi restituite la termenul stabilit de biblioteca furnizoare;
- cererile de prelungire vor fi făcute înainte de data expirării termenului de împrumut; în cazul în care nu se primește nici un răspuns de la biblioteca furnizoare, cererea se consideră aprobată;
- biblioteca beneficiară răspunde de orice pierdere sau deteriorare a documentului împrumutat, de la primirea până la restituirea acestuia;
- biblioteca furnizoare își poate lua măsuri speciale de securitate prin asigurarea anumitor documente înainte de expedierea lor.

Plăți

În ceea ce privește împrumutul intern acesta are titlul de gratuitate. Când volumul împrumuturilor este mare, biblioteca furnizoare poate percepe taxe și cheltuieli de expediție, făcând cunoscute bibliotecii beneficiare valoarea acestora și forma de plată (în biblioteca noastră nu a fost cazul până acum).

În cazul împrumutului internațional acesta se face contra cost, prin intermediul *Cupoanelor răspuns internațional* (achiziționate de la Poșta română) sau *Cupoane internaționale de plată IFLA*(vouchere – în valoare de 8 Euro).

Livrarea de documente se face contra cost. Aceste taxe includ valoarea paginilor fotocopyate, scanate, etc. la care se adaugă taxele poștale de expediere, după caz.

Statistici

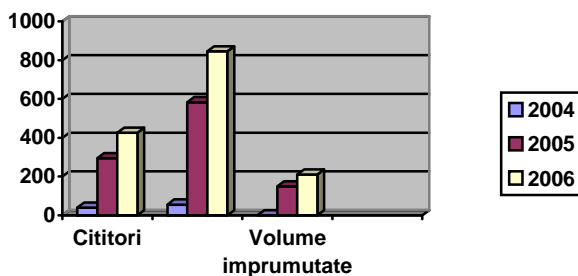
Bibliotecile integrate în sistemul de împrumut interbibliotecar sunt obligate să țină evidența împrumuturilor și să comunice organismelor naționale și internaționale abilitate, datele statistice respective.

Biblioteca Națională a României centralizează statistica anuală a împrumutului interbibliotecar la nivel național.

Statisticile indică o creștere și o dezvoltare semnificativă a activității acestui serviciu în cadrul bibliotecii noastre. Făcând o comparație între ultimii 3 ani se poate observa:

ANUL	CITITORI	VOLUME solicitate împrumutate
2004	40	55
2005	295	583 149
2006	426	846 210

- o creștere continuă a celor care apelează la acest serviciu și a volumelor solicitate.

Posibilitățile mari ale împrumutului interbibliotecar, creșterea continuă a numărului cititorilor și din păcate fondurile mici de achiziție a publicațiilor noi, necesită dezvoltarea și reglementarea unitară a acestei activități pe întreaga rețea prin respectarea normelor și legilor în vigoare.

O problemă care cred că ar ușura împrumutul interbibliotecar ar fi utilizarea modului *ILL* din programul integrat de bibliotecă *Aleph*, măcar între bibliotecile care dețin acest program.

Din toate cele menționate mai sus rezultă importanța și eficiența acestui serviciu de mare viitor pentru biblioteci și utilizatori.

ORIZONTURI

Viața ca alterego.
**Petrea Icoanei: travesti și clandestinitate în mișcarea
de rezistență anticomunistă**

Doru Radosav
B.C.U. „Lucian Blaga” – Cluj
E-mail: radosav@bcucluj.ro

În locul istoriei nescrise încă a grupurilor de rezistență armată anticomunistă, povestirea își adjucecă un loc supradeterminat, în sensul că ea produce și reproduce o istorie-realitate imersivă, scoasă din istoriografie de ideologia comunistă și plasată inerent în rezerva memoriei colective și individuale, care la rândul lor au fost și ele tabuizate și oclutate de propaganda regimului comunist represiv.

Trimiterea unei realități trecute spre „uitare” nu face altceva decât să o secretizeze, iar secretul este întotdeauna seducător, este atractiv și este asumat unei „vorbiri în șoaptă”, în condițiile în care despre el nu se comunică, dar este întreținut în memorie și în povestirile „nespuse”. Aceste *povești nespuse* fac parte din comunicarea inhibată a unui timp greu, opresiv, catacronic. Memoria însăși intră în clandestinitate și conspirativitate, instituind, corespunzător, o *istorie orală secretă, nespusă sau travestită*.

În această zonă anonimă, comună dar și polimorfă și deopotrivă „protectoare” a travesti-ului și conspirativității, se poate plasa și personajul Petrea Icoanei, din mișcarea de rezistență anticomunistă din nordul Munților Apuseni, condusă de Teodor Șuşman. Personajul travestit și povestirile „nespuse”¹ s-au alimentat din aceeași sorginte ce aparține unei istorii-realitate comprimate și opresive din perioada comunismului. Nespunerea, clandestinitatea și travesti-ul s-au cuplat în mod natural în mecanismele și strategiile rezistenței anticomuniste; ele interacționează, de asemenea, în memoria colectivă, neactivată încă de povestire, de provocarea de a vorbi, lansată de istoria orală. Această etică a discreției și a *nespunerii* este deopotrivă, una ce ține de *nesupunerea* la un timp închis, opresiv, care-a fost timpul comunist. Tocmai de aceea, rezistența anticomunistă a avut variate forme de manifestare și de exprimare, necunoscute și nereconstituite încă.

Personajul și travesti-ul său intră în aceeași zonă a interacțiunii dintre istoria-realitate opresivă și rezistența la opresiune. Ele conscriu un

---

¹ cf. A. Portelli, *The Battle of Valle Giulia: Oral History and the Art of Dialogue*, The University of Wisconsin Press, 1997, pp. 3-39.

teritoriu al confruntării dintre *libertate și represiune*, dintre *licit și ilicit*, dintre *spus și nespus*, și nu în ultimul rând, dintre *istorie și memorie*. Această rezistență armată anticomunistă ca temă-tabu a scrisului istoric, s-a refugiat, s-a auto-exilat în memorie, s-a travestit asemenea personajului, într-o istorie nescrisă, dar povestită la provocările istoricului oralist. În lipsa acestei provocări, povestirea nu este povestită sau comunicată. Povestirea asumă, însă, de foarte multe ori, transfigurările, ficțiunile, travesti-urile de încărcătură legendară.

Personajul Petrea Icoanei concentrează în mod exemplar aceste dualități discursive extrase din istoria-realitate. Petrea Icoanei este pseudonimul lui Teodor Șușman junior, care-a fost fiul lui Teodor Șușman din Răchițele, liderul grupului de rezistență armată anticomunistă din zona Huedin. Sinuciderea lui Teodor Șușman senior, în toamna anului 1951, este un moment ce articulează istoria grupului Șușman, în sensul că acțiunile luptătorilor anticomuniști se reorganizează sub semnul unei depline clandestinități, în condițiile înăspririi acțiunilor represive ale Securității.

Pe de altă parte, sinuciderea lui Teodor Șușman senior primește valențele unei *morți sacrificiale*, întrucât se așteptau represiuni masive asupra comunităților sătești care au întreținut legături cu cei fugiți în munți. Din perspectivă mitologică, moartea lui Teodor Șușman senior, ca personaj din exteriorul comunității, exclus, „fugit”, și izolat în cadrul luptei armate anticomuniste, este o moarte răscumpărătoare: „moartea izolatului apare oarecum ca un tribut care trebuie plătit pentru ca viața colectivă să poată continua. O singură ființă moare și solidaritatea tuturor celor vii se găsește întărită. Victima ispășitoare moare, se pare, pentru ca comunitatea amenințată să moară odată cu ea, să renască la fecunditatea unei ordini culturale noi sau reinnoite”.¹

Aceste semnificații de extracție mitologică a sinuciderii lui Teodor Șușman senior, cu scopul de a salva comunitatea de persecuția Securității, sunt evidențiate în relatările unuia dintre participanții din grupul de rezistență: „bătrânul (Teodor Șușman, n.n.)..., în toamna anului 1951, s-a mpușcat. S-a dus în sat și lumea era așa de terorizată, că el n-o mai suportat să mai fie lumea terorizată pentru el. Tot satul cred c-o fost bătut (de Securitate, n.n.). Si-atunci s-a dus acolo, la o familie, și-o intrat în șură. S-a dus la o șură pustie și se împușcă; s-o dus băiatul dimineață, să deie la vite și i-o dat Șușman ceva bani la copil ca să se ducă și să spună la Miliție că-i acolo. Și pe când o venit Miliția, era împușcat”.²

În al doilea rând, valențele sacrificiale ale morții produc – dincolo de constrângerile clandestinității din plan istoric – travesti-ul; sacrificiul

---

¹ R. Girard, *Violența și sacrul*, București, Ed. Nemira, 1995, p. 277.

² Arhiva Institutului de Istorie Orală, Cluj-Napoca, Interviu cu Lucreția Jurj-Costescu.

tatălui transferă inițiatic acțiunea rezistenței asupra fiului travestit. Acest aspect poate fi pus în proximitatea așa-numitei „*substituții sacrificiale*”.¹ „Moartea fondatoare” a lui Teodor Șuşman senior deschide o realitate – insuportabilă, datorită opresiunii – spre o dedublare a acesteia, în travesti-ul simbolizat de fiul său. Travesti-ul și clandestinitatea articulate „fondator” de moartea lui Teodor Șuşman senior, expulzează suferința, oprimarea și violența, într-o lume alternativă, pseudonimă. Este o transgresare a limitelor prin sacrificiu, prin imitații și transfigurări care „protejează comunitatea de violență”.²

În conformitate cu mecanismele eroologiei, personajele exemplare devin în memoria colectivă eroi, preiau sarcina și încărcătura unui timp catacronic prin propria jertfă, și care astfel articulat, produce o sarcină descărcată, eliberatoare sau întemeietoare. Episodul morții sacrificiale determină un *dublu transfer de semnificații*: pe de-o parte, personajul sacrificat devine erou pentru că „trăiește din plin destinul său comunitar. El riscă totul, își sacrifică viața pentru un ideal social-cultural, pentru un mesaj etic, ca exponent al prezentului istoric în viitorul omenirii”.³ Pe de-altă parte, există transferul dinspre moartea sacrificială a eroului spre fundamentarea unui nou cod etic sau spre transfigurarea sau reîncorporarea sa într-un personaj care îi preia, paradigmatic, „în absenția”, zestrea etică și mitică. Acest tip de transfer reproduce și perpetuează prin releul legendar și mitologic, de-a lungul timpului, „paradigme și stereotipii culturale”, din antichitate și până în Evul Mediu, sau și mai târziu.

Literatura istorică, la interferență cu mitologia și hagiografia, mărturisește nenumărate cazuri de „transgresiuni miraculoase”, în condițiile în care „viața unui timp s-ar naște din moartea altuia, care-i transmite putere și virtute”.⁴ Valorile la care-a subscris eroul sacrificat și care concentrează semnificatul unei narațiuni istorice sau legendare, subzistă ca „imagine reziduală” în urmașul sau descendentul personajului exemplar.⁵ Se construiesc așadar, filiere exemplare și genealogii imagine precum între Roland, Carol cel Mare și eroii antici, sau David și Goliat.⁶

În cazul lui Teodor Șuşman senior, pe lângă o filiație directă (între tată și fiu), se pot denota – păstrând proporțiile – semnificații similare, în condițiile în care, în imponderabilitatea aferentă unui deconstructivism

---

¹ R. Girard, *op. cit.*, p. 291 et sqq.

² *Ibidem*, p. 293.

³ R. Vulcănescu, *Mitologia română*, București, 1985, p. 577.

⁴ Gian Paolo Caprettini, *Semiologia povestirii*, f.l., Ed. Pontica, 2000, pp. 14-19.

⁵ *Ibidem*, p. 15.

⁶ *Ibidem*, pp.13-20.

istoriografic, întâmplarea sau coincidența din realitatea istorică au resuscitat sau fertilizat pasaje din narațiunea profundă, legendară și mitologică, remanentă în memoria colectivă.

Rezidualul și remanența din planul narațiunii legendare sunt rafinate la nivelul „semnificatului rezidual”, întreținut de evenimente și întâmplări din istoria-realitate. Din sensul original de coincidență, întâmplarea se particularizează ca eveniment istoric. Întâmplarea ca eveniment este cea care s-a mai întâmplat, adică pune în evidență coincidențe în derularea reală și discursivă a istoriei. Evenimentele și întâmplările istorice animă și reactivează marea povestire anonimă, legendară, imaginară, *netrecută* încă, și *neîntrecută* de nici un alt tip de discurs din perspectiva istoriei imobile, a duratei lungi.

Din aceeași perspectivă a duratei lungi, mișcarea de rezistență anticomunistă din Munții Apuseni, condusă de Teodor Șușman, tatăl și fiul, se înscrie într-un fenomen istoric pe care scrisul istoric l-a alocat unor teme plasate în aceeași serie semantică: *istoria clandestinității, a marginalilor, a ilicitului, a criminalității*. Aceste teme au început să facă o anumită carieră în istoriografie, începând cu deceniul al șaselea al secolului XX.

Degajat din cadrele istoriei sociale, mai exact de la marginile sau marginalii sociali, discursul istoriografic fixat pe aceste teme are un parcurs punctat de curiozități și interese pentru istoria de la liziera normalității, normalitate fixată de etica creștină și apoi de etica statului modern. Prin intermediul releului legendar, ilicitul, violența, marginalul și criminalitatea, s-a convertit în acțiuni și personaje „miraculoase”, articulate de curajul fără limite, de un „justițialism popular”, aspecte ce ating o suprarealitate, fapt ce clasează acest fenomen istoric în durata lungă.

În egală măsură, o istoriografie dedicată unor teme și realități ilicite, au devenit atractive, au stârnit interesul ca ceva interzis, în condițiile în care istoria violenței, a criminalității, a brigandajului, a clandestinității, nu intră într-un anumit „academism” sau onorabilitate a discursului istoriografic. O realitate marginală nu își capătă decât o exprimare marginală. Oricum, o astfel de istoriografie a început să cultive un subiect ce simte nevoia de a decompria scrisul istoric dintr-o epocă în care constrângerile „luptei de clasă” și ale discursului „tare”, ideologizat, marxist, au marcat frecvent scrisul istoric nu doar din țările socialismului real, dar și din țările occidentale. Deopotrivă, decomprirea scrisului istoric se produce și ca reacție la autoimpunerea „onorabilității” academice, în frecventarea temelor de cercetare a trecutului. Talonată de cele două presiuni sau constrângeri ale discursului istoriografic, istoria clandestinității și criminalității începe să se impună în majoritatea școlilor istorice mari din Europa. Nu trebuie neglijat faptul că

extragerea acestei problematici din marcajul „discursului tare” colectează și semnificații ce trimit spre orizonturile postmodernității.

Perioada cuprinsă între 1958-1979, două repere cronologice care marchează achiziții istoriografice demne de luat în seamă, este timpul elaborării, cristalizării și ingresiunii în teritoriul discursului istoriografic a istoriei ilicite și clandestine. În 1958 apare în istoriografia franceză lucrarea ce evidențiază „patologia vieții urbane”, centrată pe un subiect de istorie socială și intitulată „Classes laborieuses, classes dangereuses”.¹ În 1977, istoria ilicită a violenței și a criminalității marchează o perioadă de 20 de ani de cercetări, perioadă plasată într-un volum al cărui titlu este sugestiv formulat *Histoire et clandestinité*, ce asamblează generic o problematică și un fenomen istoric de la liziera vieții sociale.²

La mijlocul deceniului 8 al secolului al XX-lea, tema marginalității, clandestinității și criminalității se manifestă cu pregnanță în discursul istoriografic prin lucrările lui B. Geremek, M. Foucault, P. Deyon³. Recuperarea unei teme tabuizate în discursul istoriografic este asociată și unei reflecții etice asupra personajelor ce aparțin lumii marginale, a criminalității, a banditismului, reflecții inspirate de percepția acestor personaje în mentalul și imaginarul colectiv.

În aceste orizonturi culturale, proscrisul, banditul, cel „fără de lege”, este virat într-un personaj precum „voyo”, Mandrin din secolul al XVIII-lea, care era celebrat în cântecele populare ca personificare a „curajului, generozității, nefericirii”, era banditul „au grand coeur”, *justițiar* în percepția straturilor profunde ale memoriei colective. Nostalgia romantică a fertilizat imaginea pozitivă a banditului justițiar, a personajelor de tip Jean Valjean. Victor Hugo își amintește că în Paris, în tinerețea sa, lucrătorii îl salutau pe cel condamnat la moarte și care se îndrepta spre locul de execuție, „ridicându-și pălăriile ca pentru un rege”.⁴ Acest fapt relatat de scriitorul francez nu face altceva decât să confirme și să reconfirme aserțiunea că „fiecare societate își alege eroii care corespund eticii sale”.⁵

---

¹ L. Chevalier, *Classes laborieuses, classes dangereuses, à Paris, pendant la première moitié du XIX-siècle*, Paris, Plon, 1958.

² *Histoire et clandestinité du Moyen Age à la Première Guerre Mondiale. Coloque de Privas, mai 1977*, Ateliers Professionnels du 1° O.S.J, 1979.

³ B. Geremek, *Les marginaux parisiens au XIVe et XVe siècles*, Paris, Gallimard, 1976; M. Foucault, *Surveiller et punir. Naissance de la prison*, Paris, Gallimard, 1975; P. Deyon, *Les temps de prison*, Lille, P.U.L., 1975.

⁴ P. Chaunu, *Le sacre du voyou*, în *Au coeur religieux de l'histoire*, Paris, Perrin, 1986, pp. 290-296.

⁵ *Ibidem*.

Pe același palier interpretativ se pot plasa cercetările și analizele de istorie orală americană destinate celor trei cazuri de „outlaw” din sec. XIX-XX : Jesse James, John Dillinger și Bonnie and Clyde¹. La interferența dintre real și imaginar, istoria orală operează cu un instrumentar reconstitativ și analitic ce urmărește cu predilecție reprezentarea trecutului prin memoria colectivă, mai mult decât „detaliile” ce țin de realitate și de biografia proscrisilor. Pornind de la asumția că toate „faptele criminale sunt grefate pe ideologiile sociale și politice ale vremii lor”, istoria orală explorează cu predilecție construcția mitologică a „outlaw”-ului, punând concomitent în evidență recurența unor teme centrate pe „banditismul social ca justiție socială”. Pe de-altă parte, operând separarea realității de ficțiune, istoria orală evidențiază nivelele procesului de mitologizare, printr-o imersiune în memoria individuală și colectivă. Alături de separarea realității și ficțiunii din relatările aferente istoriei orale, se probează permanent contrapunerea dintre povestea faptelor și vieților proscrisilor, remanentă în memoria populară, și discursul „oficial al justiției, ziarelor, autorității guvernamentale” privind acțiunile celor certați cu legea.

Apelând la o adevărată rețea de martori și povestitori, „network of story-tellers”, istoria orală a reconstituit concentric biografia lui Jesse James, dinspre martori din apropierea familiei proscrisului, până la percepția mai largă, colectivă, evidențiindu-se „simpatia secretă” a majorității martorilor față de acesta. Mai exact, din perspectiva „justiției sociale”, crimele gangsterilor erau justificate de „crimele comise de bănci și alte instituții” față de cetățeni.

Agrementată de simpatie și nostalgie, memoriile și povestirile despre proscrisi se organizează gradual (individ, comunitate, națiune), fapt ce conferă o dimensiune proteică relatărilor despre proscrisi, astfel încât o povestire declanșează alte povestiri, iar mitul „outlaw-ului” se construiește și se reconstruiește neîncetat².

În istoriografia germană dedicată criminalității și clandestinității, este dominantă perspectiva sociologică în abordarea acestor fenomene istorice. Conexiunea socială a criminalității este relevabilă în derularea „opoziției față de comportamentul fiscal al autorității de stat”³. Se face o pronunțată

---

¹ H. Croy, *Jesse James was my Neighbour*, Lincoln, University of Nebraska Press, 1997; P. Maccabee, *John Dillinger slept here: A Crook's Tour of Crime and Corruption in St. Paul, 1920-1936*, St. Paul Minnesota Historical Press, 1995; J. Ned Phillips, *Running with Bonnie and Clyde*, Norman University of Oklahoma Press, 1996.

² cf. Joseph F. Spillane, *Myth, Memory and the American Outlaw* în “*The Oral History Review*”, nr. 1, vol. 26, 1999, pp. 113-116.

³ R. Koenig, *Stadtgeschichte und Kriminalsoziologie*, în “*Soziologie und Sozialgeschichte*”, 1972, pp. 357-389.

delimitare între „brigandajul social” și „brigandajul criminal”. Cel dintâi se recruta din rândul țăranilor, fiind unul de „apărare legitimă” și decurge din confruntarea dintre cele două concepții ale dreptului și justiției: unul „oficial, scris” și celălalt, al maselor țăărănești, sau altfel spus, confruntarea dintre norma juridică (autoritatea de stat) și norma socială (entitatea socio-culturală).¹

În general, criminalitatea socială este datorată eșecului transformării structurale a unei societăți de tip agrar în una de tip preindustrial și ea este tot mai accentuată de activitatea „represivă a statului modern”.² Toate „sedițiile, revoltele și insurecțiile” așa cum sunt denumite în discursul oficial al epocii, sunt expresia unui „deficit social” din procesul modernizării. În nenumărate cazuri, granița dintre victime și criminali, dintre justiție și dreptate este predominant permeabilă și labilă, în funcție de perspectiva etică și normativă adoptată în analiza și reconstituirea istoriografică și juridică. Această perspectivă este ambivalent supradeterminată, fie de un *rigorism juridic*, fie de un *relativism etic*. Un exemplu în acest sens este mișcarea intitulată „Edelweisspiraten”, care era o organizație de rezistență a tinerilor dintr-un cartier din Köln, care se opunea – în manieră ludică, în cele mai multe cazuri – organizațiilor tinerilor naziști. Un număr de 30 din acești tineri antinaziști au fost condamnați și executați în noiembrie 1944. Posteritatea lor este disputată între a fi victime sau criminali. Deși părinții lor au încercat din răspuțeri să demonstreze martirajul lor, în condițiile regimului nazist, și astăzi ei sunt reținuți în memoria colectivă drept criminali.³

Plasamentul etic al proscrisilor este într-o „contra-societate” cu reguli și ierarhii proprii, cu coduri copiate după cele ale societății civile, cu „riturile de inițiere specifice corporațiilor”. Ei au constituit acel „ilegalism popular”, așa cum era formulat de autoritățile de stat⁴. În percepția comunității, în orizontul etic popular, în interiorul acestor „contra-societăți”, s-au ilustrat însă biografii exemplare de proscriși justițiar. Plasamentul etic oscilant între victime și criminali este sugestiv formulat la nivelul discursului istoriografic, în titlul unui volum dedicat reconstituirii istoriei criminalității în

---

¹ Carsten Küther, *Räuber und Gauner im Deutschland. Das .....Bandenwesen im 18 und frühen 19 Jahrhundert*, Göttingen, 1976, p. 146 et sqq.

² cf. A. Lüdtke, *The Role of State Violence in the Period of Transition to Industrial Capitalism. The Example of Prussia from 1814 to 1848*, in “*Social History*”, VI/1979, p. 2.

³ cf. D. Peukert, *Edelweisspiraten, Meuten, Swing. Jugend sub-Kulturen im Dritten Reich*, in *Sozialgeschichte der Freizeit*, Wuppertal, 1980, pp. 307-328.

⁴ C. Küther, *op. cit.*, p. 46.

istoria modernă: *Istории criminale și istorii ale crimei*, apărut în 1996.¹ Noțiunea de „crimă” și „criminalitate” în formulele enunțate mai sus nu desemnează neapărat omuciderea, ci și încălcările legii și abaterile penale.

Acest succint inventar istoriografic poate contextualiza o problematică românească a istoriei penale, a clandestinității și criminalității. Proiectul istoriografic românesc pe această temă trebuie elaborat și impus în discursul istoriografic contemporan.² În prezent, reconstituirea fenomenului criminalității, penalității și clandestinității, beneficiază doar de un suport documentar, oferit de emitenți oficiali (stat, biserică) și care în mod firesc instalează o viziune unilaterală asupra acestui fenomen, talonat de încheieri juridice și etice, ce stau sub semnul juridicismului etatist și a codului etic promovat de Biserică. Atât legea statului, cât și cea creștină, sunt dominate teocratic. Orice deviere de la acest cadru normativ este marcată implacabil de pedepse care vor să fie în spiritul doctrinei creștine și textului biblic: „nimic nu iaste făcut ascuns ca să nu iasă la arătare”.³

Contextul istoric deosebit de opresiv în care se desfășoară mișcarea de rezistență armată anticomunistă din deceniile 5 și 6 ale secolului al XX-lea, împinge fenomenul marginalului, al proscrisului, al partizanilor anticomuniști, în excluziune și clandestinitate. „Noua ordine” comunistă refuză coexistența cu marginalul, cu revoltatul. Aceștia ies din zona unui discurs eminent etic, în care societatea „noii ordini” – asemenea societății medievale – ar plasa marginalul și revoltatul ca obiect al infamiei, umilinței, stigmatizării,⁴ și intră cu predilecție în perimetrul generic și larg al criminalității. Ideologia luptei de clasă este un discurs extras din „noua etică” a orânduirii comuniste, dar este mai ales suportul ideatic al războiului urii de clasă care s-a substituit urii de rasă din doctrina nazistă. Războiul biologic nazist sau al bio-puterii care produce moarte este înlocuit și demultiplicat de războiul de clasă dus de comuniști. Acest război este în cele din urmă o transcriere a rasismului biologic într-un rasism de stat.⁵

În aceste condiții, clandestinitatea și implicit travesti-ul devin strategii de neocolit în lupta de rezistență anticomunistă. Dacă momentul travesti-ului este articulat simbolic de moartea sacrificială a lui Teodor

---

¹ *Crime Histories and Histories of Crime. Studies in the Historiography of Crime and Criminal Justice in Modern History*, Westport, Greenwood Press, 1996.

² Cf. V. Leu, *Lotrii Banatului*, în *Studii istorico-bănățene*, Reșița et Banatica, 1997, pp.7-95.

³ Citat preluat din cuvântările și circularele autorităților laice și ecleziastice pe tema lotriei și publicate în V. Leu, *op. cit.*, pp. 61-95.

⁴ B. Geremek, *op.l cit.*, p. 141-142.

⁵ M. Foucault, *Trebuie să apărăm societatea*, București, Ed. Univers, 2000, pp. 253-256.

Șuşman senior, adoptarea travesti-ului sub denumirea de Petrea Icoanei de către Teodor Suşman-fiul aduce sau reactivează o altă încărcătură simbolică. Convertirea și travestirea partizanului, a luptătorului Teodor Șuşman-fiul în iconar – el face icoane pe care le vinde sătenilor în schimbul hranei sau a altor nevoi – urmează o traiectorie îndelung și frecvent străbătută, și anume, cea de la *violență* la *sacru*.

Violența, crima, moartea sacrificială, toate din aceeași arie de semnificații, se convertesc într-o ipostază ce conotează sacru, și anume, aceea de iconar, de om al credinței sau de asociat la actul sau ritualul credinței, al practicii sacrale. În egală măsură, meseria armelor înlocuită de meseria icoanelor, converge spre interșarjabilitate în orizontul simbolic, între violență (arme) și sacru (icoane). Travestirea lui Teodor Șuşman-fiul din luptător în iconar păstrează în același orizont simbolic remanența unei transgresiuni, de la *cavaler* la *sfânt*, de la istorie la hagiografie, în condițiile în care relația cavaler-sfânt sau sfânt-cavaler este preeminentă „ca model cultural în Evul Mediu”¹. Acest model cultural este recunoscut în formulări precum „militia Christi” și „militia saeculi”.²

În datele aceleiași fundamentări medievale, creștine, a unui model social-cultural supus duratei lungi, trecerea de la luptător la iconar prin mecanismul travestirii semnifică și transferul dinspre centru spre periferie, dinspre ordinea socială medievală spre marginal, dinspre structura sau rânduiala socială „fondată pe repartitia sarcinilor între cei care se roagă, cei care fac războiul și cei care cultivă pământul”, spre profesiile marginale. Iconarii sunt „artiști creatori de imagini sfinte” și fac parte dintre meseriile considerate de Tertullian moralmente suspecte sau chiar inadmisibile, alături de meseriile de astrologi, de pedagogi și de comercianți. Ele erau *vilia officia*, meserii neînsemnate, de disprețuit.³

Aceste antagonisme în plan etic între funcții și meserii consacrate și centrate de discursul creștin, și cele marginalizate, pot face trimiteri la zonele profunde ce țin de simbolică travesti-ului și de imaginația simbolică. Astfel, travesti-ul poate fi corelat cu funcția de eufemizare specifică imaginației simbolice, de „îmblânzire” sau de „domesticire” a realității, prin intermediul practicilor simbolice. Această funcție de *eufemizare* ce asumă antagonismul se realizează fie la nivelul antitezei, prin negație sau opoziție la ceea ce este real, fie ca antifrază,⁴ la nivelul discursului despre sine. Ambele aparțin unei

---

¹ G. Paolo Caprettini, *op. cit.*, p. 19.

² F. Cardini, *Le guerrier et le chevalier*, în “*L'Homme Médiéval*”, Paris, Ed. du Seuil, 1984, p.102 et sq.

³ B. Geremek, *op. cit.*, p. 400.

⁴ G. Durand, *Aventurile imaginii*, București, Nemira, 1999, pp.108-110.

retorici a disputei dintre *vizibil* și *invizibil*, dintre *diurn* și *nocturn*. Spațiul de existență al travesti-ului și al marginalului este unul al refugiului, al excentricității. Travestitul trăiește între un spațiu social, diurn, și unul clandestin, nocturn. El este un personaj tensionat de cele două spații. Există un spațiu al refugiului, reprezentat de pădure, deșert, de zone sălbatice neexplorate, spre deosebire de un spațiu defrișat, asumat, civilizat. El trăiește într-un spațiu în care este relegat, deci înafara spațiului social, „comunitar”.¹

Acest spațiu al relegațiilor este unul al neîncetatei migrări, deplasări, hăituirii, este un spațiu al „deteritorializării”, al eternului vagant și nomad. El este opus spațiului social domesticit și etatizat. Între cele două spații este un antagonism și în ceea ce privește traiectoriile de mișcare, traseele parcurse de *vagant* și *marginal* și de cel care nu este un deșărat, ci este un *cețățean*. Traiectoria în primul caz este „*itinerantă*”, care urmează calea apelor sau potecile stepelor sau ale pădurilor, fiind un traseu liber, neîngrădit. În cel de-al doilea caz, traiectoria este „*iterativă*”, repetitivă, reproductivă, și aparține drumurilor fixate, regularizate, care duc întotdeauna „spre palat sau templu”. Vagantul și nomadul, marginalul, nu cunoaște structuri, centru sau granițe, el trăiește conform pathosului, spre deosebire de omul comunității, cetății, cetățeanul, care este dominat de logos și mythos.²

Într-un astfel de spațiu se mișcă și luptătorul travestit Petrea Icoanei din mișcarea de rezistență anticomunistă din Munții Apuseni. Luptătorul anticomunist din munți este un „fugit” – în percepția populară a vremii de atunci (1948-1950) – care a părăsit spațiul social și trăiește un proces de „*desocializare*”. Adoptarea travesti-ului exprimă tendința nemărturisită de „*demarginalizare*” temporală. Tensiunea *desocializare-demarginalizare* conferă particularitățile aferente clandestinității. Travesti-ul nu explică doar o tendință subînțeleasă de reinsertie socială a luptătorului comunist, ci ea face parte și din strategiile rezistenței și clandestinității.

În zona profundă și totodată punctuală a eticii creștine la care a subscris și Teodor Șușman-fiul, ipostaza sau meseria de iconar în care s-a travestit și exersat poate semnifica și o *gestică expiatoare*, asumată personal față de violențele, omuciderile la care lupta armată l-au predispus să fie părtaș. Este așadar, un întreg angrenaj simbolic în care poate fi plasat și analizat personajul travestit Petrea Icoanei și care înscriează un eveniment istoric strict circumscris în timp și spațiu, cu personajele și actorii lui, în perspectiva duratei lungi.

---

¹ B. Geremek, *op. cit.*, p. 388.

² Cf. G. Deleuze, F. Guattari, *Mille plateaux*, Paris, Minuit, 1980, apud S. Alexandrescu, *Nomadologia*, în *Dilema*, an II, 1988, 5 martie.

Travestirea lui Teodor Șuşman-fiul în personajul Petrea Icoanei este, aşadar, provocată de un anumit accident sau eveniment, şi anume, moartea sacrificială a tatălui, în condiţiile în care, în calitate de lider succesor al grupului, trebuie să opereze în clandestinitate, să-şi asigure supravieţuirea proprie şi a grupului pe care îl conduce. În calitate de conducător al grupului de partizani, el preia întreaga zestre etică şi socială a tatălui său şi în egală măsură, prestigiul părintelui său, pe care acesta şi l-a construit de-a lungul biografiei.

Această preluare sau transfer de prestigiu presupune în mod firesc şi asumarea ipostazei publice, de mare vizibilitate, a lui Teodor Șuşman senior în comunităţile şi localităţile de moţi din nordul Munţilor Apuseni. Această expunere atrage riscurile inerente determinate de faptul că partizanii erau căutaţi, urmăriţi în permanenţă de aparatul de represiune comunist. Teodor Șuşman-fiul era, aşadar, supus unei constrângeri ineluctabile, provocate, pe de-o parte, de ereditatea prestigioasă şi de mare vizibilitate a tatălui său, iar pe de-altă parte, de lider al unui grup urmărit de Securitate. Între prestigiul preluat ca report de la tatăl său şi angajamentul său ca lider al partizanilor, el adoptă travesti-ul ca pendulare între licit şi ilicit, între centru şi marginal, între o identitate publică şi una privată, anonimă. În esenţă, ele sunt reductibile la tensiunea dintre *prestigiu* şi *travesti*.

Analiza şi deconstrucţia travesti-ului său, a personajului aparent misterios, Petrea Icoanei, se direcţionează implicit spre sondarea originii travesti-ului, – dincolo de imperativele unei strategii a clandestinităţii – a presiunii prestigiului moştenit. În datele aceloraşi tensiuni şi antagonisme subzistente şi enunţate mai sus, se poate face o analiză a *fundamentării prestigioase a travesti-ului*.

Prestigiul se elaborează în relaţie cu tema onoarei şi *onorabilităţii*. Această temă este completată în mod firesc de cea a *sociabilităţii*, întrucât ele se determină şi se susţin reciproc. Ele pot fi puse în evidenţă în situaţii de criză, de comportament deviant şi sunt reglate uneori prin acte de violenţă, implicit prin procese penale.¹ În cazul travesti-ului lui Teodor Șuşman-fiul, tensiunea imanentă personajului Petrea Icoanei este, prin urmare, motivată şi de dezechilibrul produs prin dispariţia polului sociabilităţii din raportul menţionat mai sus, ca urmare a opţiunii familiei sale de a duce o luptă armată clandestină împotriva comunismului. Fundamentarea socială a prestigiului şi a onoarei porneşte de la realitatea evidentă în comunităţile tradiţionale, şi anume, că în bună parte, ea este construită pe stimă.² Delictele civile sunt

---

¹ Cf. Y. Castan, *Honnêté et relations sociales en Languedoc. 1715-1780*, Paris, Plon, 1974.

² Cf. Yves Marie-Bercé, *Les aspects clandestines de deviances d'après des sources judiciaires aquitaines du XVIIe siècle*, în "Histoire et clandestinité", pp. 89-96.

săvârșite în mare parte atunci când onoarea și stima sunt încălcate, întrucât onoarea familială nu a fost doar un element de fericire individuală, un bun discret și privat, ci, mai curând, ea este un patrimoniu de stimă, element fundamental al rangului social.¹

Comunismul a încălcat codul onoarei și al prestigiului social, în virtutea unei ideologii ce promova egalitarismul social, anularea ierarhiilor tradiționale, sociale și materiale, inversiunea normelor etice tradiționale, în favoarea urii de clasă și a vendetei extrase din fervorile lumpenproletariatului. Din acest motiv, angajamentul luptei armate anticomuniste a familiei Șușman comportă nu atât un conflict *politic*, ideologic, cât mai ales unul *etic*. În memoria colectivă, acest război cu comunismul se argumentează prin prestigiul deosebit al familiei: „...pentru că ei o fost o familie de elită, o familie mai deosebită și comunismul în ei o lovit”.² Fundamentele prestigiului familiei Șușman sunt detectabile în momente punctuale din biografia lui Teodor Șușman-tatăl și în statutul socio-cultural al familiei.

În anul 1925, Teodor Șușman împreună cu Amos Frâncu și cu Aurel Munteanu, protopopul ortodox de Huedin, se duc în audiență la regele Ferdinand I, pentru împrăștierea moșilor cu pădurile și pășunile ce aparținuseră marilor proprietari dinainte de 1918. Acest demers, precum și alte revendicări ale moșilor, pe care le-a susținut, l-au profilat în memoria colectivă ca o personalitate exemplară, cu un prestigiu neegalat: „...atunci Șușman a mers la București și a vorbit pentru apărarea dreptului moșilor. A vorbit 45 de minute la Rege. Era un om foarte bun”; „...a fost într-adevăr, un om mare. I se zicea *Tatăl Munților și Tatăl Moșilor*... Pentru că numai Șușman bătrânul a câștigat drepturile moșilor. A bătut cu pumnul în masa Regelui, de o căpătat drepturi pentru moși, să exploateze pădurile și s-aibă libertatea să pască marginile drumurilor, când plecau cu carele prin țară, până spre Dobrogea”.³

Teodor Șușman-tatăl și-a dobândit prestigiul, așadar, în urma unor acțiuni punctuale, preluate și maximizate de memoria colectivă la nivelul unor adjectivări ce țin de mitologia tribunilor revoluției de la 1848 sau de „regalitatea” rurală a lui Horea. Se recombina în mentalul colectiv o memorialistică cultă, centrată de o pedagogie națională, ambele ce țin de

---

¹ M. Claverie, *L'honneur: une société de défis au XIXe siècle*, în „*Annales E.S.C.*” julliet-août, 1979.

² Mărturia lui Vasile Moldovan din Răchițele, apud C. Budeancă, C. Jurju, *Rezistența armată anticomunistă din zona Huedinului: grupul Șușman*, în “A.I.O.”, III, Cluj-Napoca, 2002, p.219.

³ *Ibidem*, p. 264.

domeniul livresc, paideic, cu percepția firească, în durata lungă, a persoanelor providențiale.

Prestigiul lui Teodor Șuşman–tatăl se măsoară prin înalta cotă de sociabilitate la care este plasat frunzașul-țăran din Munții Apuseni. Componentele prestigiului său sunt de ordin *material, cultural, etic, social, concurențial*. Era „un mic industriaș și comerciant al lemnului”, având două gateri de tăiat cheresteaua, 7-8 hectare de pământ, un magazin comercial sătesc, livadă cu pomi fructiferi, 290 de familii de albine, etc.¹ Prestigiul lui *cultural* și *intelectual* se concentrează pe „știința lui de carte” convertită în plan social într-o „autoritate a informației”.² El citește cărți, ascultă radioul, era bine informat cu ceea ce se-ntâmpla în „marea istorie”. Lecturile sale frecventau teme și domenii ce țineau de urgențele zilei, de pericolul comunist. Martorii care l-au cunoscut relatează în memoriile lor acest aspect care dimensionează mai exact profilul său cultural și deopotrivă, destinul său: „taică-meu nu putea suferi venirea comuniștilor la putere. Fiindcă el citise o carte, „Pustiul roșu”, unde scrie toată situația Rusiei, de la Nicolae Împărat, cum i-o omorât copiii, cum l-o arestat...El zicea că asta îl așteaptă și pe el”,³ „...el nu i-a înghițit niciodată pe comuniști. El citea multe cărți. Și-o citit cărți care descriau cum era în Rusia și-o mai citit o carte de-aia, „Pustiul Roșu”. Și cum o citit mult, și-o dat seama că-i un pericol. Și mai spunea la câte un om cum îi cu comunismul”.⁴

Acoperirea etică a prestigiului său se exprimă prin acțiuni și fapte puse în slujba comunității, în situații-limită sau de crize sociale și economice, apărute în comunitatea din care făcea parte. În timpul războiului, Teodor Șuşman a adus alimente pentru cei din Răchițele, întrucât localitatea era izolată, greu accesibilă, plasată într-un „no man’s land”, la granița dintre România și teritoriul din Nord-Vest, ocupat de Ungaria horthistă: „Și când a fost Ardealul cedat la unguri, noi am fost ocupați de români, nu de unguri, granița a fost la Călata. Șuşman aducea la Câmpeni cereale. Mergeam până-n Regat. Nu știu pe unde mergea și aducea grâu la Câmpeni și mergeam noi cu carele... Banul lui o adus mâncare, că aici murea lumea de foame. El o mărș și s-o trudit și o adus de la Câmpeni cereale, peste munții ăștia, iarna. Aducea bucate pe banii lui și cu sacii lui. Că nu lăsa lumea să moară de foame aici. Și dădea la lume și iată că toți dup-aia s-o-ntors. I-o luat viața”.⁵

---

¹ *Ibidem*, P. 216-217.

² A. Țentea, *Aspecte de viață cotidiană în grupurile de rezistență din zona Huedin, I*, în A.I.O, IV, Cluj-Napoca, 2003, p. 122.

³ C. Budeancă, C. Jurju, *op. cit.*, p. 216.

⁴ A. Țentea, *Op. cit.*, p. 121.

⁵ C. Budeancă, C. Jurju, *op. cit.*, p. 218.

În perimetrul componentei etice a prestigiului său, se pot situa și intervențiile sale pentru reglarea unor deviații comportamentale în comunitatea din care făcea parte: „toți din jurul satului, când auzeau de Șuşman, aveau un respect. Duminica, lumea se ducea la Cercul Satului. Oamenii nu știau să-și păstreze ceea ce câștigau, se duceau și-și beau toți banii la cârciuma din sat, erau risipitori. Copiii în sat umblau goi, dezbrăcați, flămânzi. Odată, tata a început să facă o manifestație împotriva celor ce beau și căuta să-i convingă. Până la urmă, veneau și femeile să bea. Tata le-a spus: << Dacă vă mai văd încă o dată aici la cârciumă, să știți că cu mine aveți de-a face >>. Și-atunci femeile fugeau, le era frică să mai vină”¹.

Aceste implicări ale sale în reglarea normelor sociale mărturisesc un caracter puternic și autoritar, care, retrospectiv, dau măsura semnificației elitei rurale din perioada interbelică, a ierarhiilor și autorităților ordonatoare din comunitățile tradiționale. Pe de-a-ntregul, ele pun în evidență puterea și prestigiul modelelor umane din lumea rurală românească, implicate în reglarea deficiențelor și deviațiilor sociale, și-n consecință, etalează stringența elitelor în aceste comunități.

Resemnificarea poziției și a rolului elitelor în lumea rurală, prilejuită de reconstituirea mișcării de rezistență anticomunistă în care această elită s-a angajat, o situează ineluctabil în avanposturile conștiinței de sine a lumii rurale. Absența acestei elite, anularea ei de către comunismul egalizator, creează un deficit social și de sociabilitate cu consecințe de lungă durată. Lumea rurală din epoca comunistă, lipsită de elitele poziționate în organicitatea alcătuirii comunitare, este livrată unui tip de control ce substituie reglarea și autoreglajele etice ce sunt structurate pe valorile tradiționale și gestionate de autoritățile morale și de prestigiu, cu constrângerile și opresiunea puternic ideologizată de o doctrină politică eminentă alogenă.

Componenta socială a prestigiului său este consolidată de funcția de primar al comunei Răchițele, pe care a deținut-o în nenumărate rânduri, fără a fi înscris în vreun partid politic interbelic. El a fost primar între 1922-1928, 1930-1934 și 1939-1945. Această poziție preeminentă în lumea satului este validată de un context concurențial sau competitiv, în care familia Șuşman se afla în raport cu alte familii din Răchițele. În arriere-planul competiției câștigate de Șuşman s-au germinat invidii, rivalități ce țin de constantele vieții interne, comunitare. Una dintre aceste familii rivale era cea a lui Suci Pașca, ce încerca să-și dobândească poziție de lider prin pactul pe care l-a realizat cu puterea comunistă, pact îndreptat împotriva Șuşmanilor. Suci Pașca devine primar cu sprijinul comuniștilor în 1945: „Suci Pașca a

---

¹ Arhiva Institutului de Istorie Orală, interviu cu Traian Șuşman.

fost toată nenorocirea familiei noastre”; „Acesta începe prin a-l raporta pe Șușman Teodor și pe fiii săi, Șușman Teodor junior, Șușman Traian, Șușman Visalon, ca uneltitori contra ordinii sociale în stat. Raportează fapte adevărate și neadevărate despre Șușman”.¹

În reconstituirea prestigiului lui Teodor Șușman senior se pot repera și aspecte ce țin de evenimente care relansează discuția asupra raportului istorie-memorie. Prestigiul lui Teodor Șușman nu poate ieși dintr-o istorie trăită și relatată, „post hominem memoriam”. El rămâne, încă pentru un anumit timp, un subiect al memoriei rezistenței, și după evenimentul căderii comuniștilor. Prestigiul său nu este alocat încă istoriei, ci el rămâne „post acta”, supus unei definiri și redefiniri din perimetrul istoriei trăite.

Jertfa lui Teodor Șușman senior îl poziționează pe acesta într-o singularitate exemplară, și deopotrivă, resentimentară. Resentimentul este declanșat de represiunile asupra comunității, datorită colaborării sau complicității acesteia cu eroul luptei anticomuniste, precum și de cei care nu au fost de partea lui în lupta de rezistență: „și acuma, cu necazurile astea, câte s-au întâmpilat... și câți copii o rămas pe drumuri plângând, cât o fost arestați și schingiuiți și bătuți. Vă dați seama. Eu vă povestesc c-o fost aicea la mine Șușman Traian și Suciud Todor și-o venit un cetățean de-aicea și zice: << Domnule, dumneata nu mai ai ce căuta în Răchițele. Tatăl meu o făcut șapte ani de închisoare pentru părinții voștri și-o venit nebuni din pușcărie. O venit nebuni și-o murit>>”; „era, după mine, un om iresponsabil, ai cărui urmași pozează azi în victime ale comunismului...Un om fără milă și-și vedea numa' interesul lui...Deci ăsta o fugit nu numai pentru că o vrut să facă pe anticomunistul, așa, o fugit din niște motive personale”.²

Dacă marea istorie și-a elaborat încheierile sale privind eșecul comunismului în decembrie 1989, memoria participanților și martorilor la mișcarea de rezistență condusă de Teodor Șușman lasă deschis dosarul prestigiului și al exemplarității acestui luptător. În cazul de față, memoria rămâne în urma istoriei. Teodor Șușman este, însă, un personaj-simbol al rezistenței anticomuniste, cu un dosar ce se-nscrie în datele și constanțele martirajului dintotdeauna, al *sacrificiului nerecunoscut* și al *posterității nerecunoscătoare*.

Memoria are libertatea de a opera clasări și reclasări asupra evenimentelor trăite. Din acest motiv, Teodor Șușman senior, ca erou și ca personificare a prestigiului într-o lume nu de mult dispărută, nu s-a consumat încă, nu se află plasat într-o istorie arhivată, ci încă într-o memorie colectivă vie.

---

¹ C. Budeancă, C. Jurju, *op. cit.*, p. 219.

² A. Țentea, *op. cit.*, pp.125-135.

Prestigiul său este încă unul destul de puternic, pentru că el și astăzi *tensionează etic* conștiința colectivă. Încheierile din marea istorie nu au reușit să impună și încheierile etice aferente ce urmau să fie asumate de conștiința colectivă. Tocmai de aceea, un erou este singur prin singularitatea destinului său sacrificial, pus în slujba unei comunități și solidarități cu semenii săi. Această excepționalitate etică îl singularizează. Eroii post-mortem nu pot fi, din acest motiv, în majoritatea cazurilor, decât niște solitari impopulari.

Din perspectivă simbolică, travestirea în iconar a lui Teodor Șușman junior a derulat un set de semnificații prezentate mai sus. Din perspectivă fenomenologică, travesti-ul nu a fost altceva decât ecranarea sau ocultarea aparentă și momentană a unui model uman prestigios, a unui tip uman care a constituit un pericol real pentru comunism.¹ Evacuarea din istorie a unui tip sau model uman și împingerea lui într-o ipostază travestită nu s-a petrecut însă și la nivelul memoriei. Istoria ca derulare cronologică nu a putut epuiza sau consuma un trecut și personaje care nu „au trecut”, nu au dispărut, existând încă, în proximitatea lor temporală, martori și participanți, marcați încă de teroarea și opresiunea comunistă din deceniile trecute. Dacă „marea istorie” s-a *eliberat* odată cu căderea comunismului, psihologia individuală și colectivă sunt, pe alocuri, *maladive*, iar memoria, într-o oarecare măsură, *captivă*. Dinspre această direcție interpretativă, *travesti-ul a fost unul colectiv*, a fost un fenomen social detectabil în perimetrul cotidianității: a nu spune ceea ce simți că trebuie spus, a nu te arăta în atitudini firești, a avea un comportament oportunist. Retranșarea unei identități publice pierdute sau amenințate de comunism, în travesti, asumă întreaga comunitate, este o sinecdocă prezentă atât în discursul totalitar, cât și în acela al replicii sale, rezistența și clandestinitatea.

Travestirea lui Teodor Șușman junior în personajul Petrea Icoanei este reținută de memoria colectivă în secvențe și ipostaze de mare diversitate. Presiunea clandestinității declanșează replici și manifestări ale travesti-ului care compun o anumită *fiziologie a travestirii* și asamblează o adevărată dramatizare a materialului narativ memorialistic.

Travestitul Petrea Icoanelor se livrează preferențial vizibilității publice. El se întâlnește doar cu fideliu cauzei rezistenței în munți sau cu cei care nu pot intui travesti-ul sau cei care nu au făcut o relație între travestit și persoana reală. Apariția travestitului în narațiunile martorilor sau introducerea lui în percepția comunității, face trimitere indirect la un *travesti vestimentar*. Este știut faptul că îmbrăcămintea este aspectul elementar sau cel mai la-ndemâna oricărui travestit. Travesti-ul vestimentar este dublat de

---

¹ Cf. C. Budeancă, C. Jurju, *op. cit.*, p. 217-218.

unul ocupațional, profesional; Teodor Șuşman junior confecționa icoane pe care le dădea în schimbul hainelor. Se suprapune în această situație un nivel reprezentat de travesti-ul aparent, vestimentar, cu unul simbolic, cel de iconar. Asocierea celor două exprimări ale travesti-ului devine un reper narativ relevant în relatările și mărturiile despre Petrea Icoanei: „eu propriu-zis nu i-am cunoscut...o vinit pe-aici, i-am cusut o haină... la unul dintre ei, la unu’, Șuşman, eu așa știam... Petrea Icoanelor, nu l-am știut eu. Todor Șuşman ăla zicea că-i Petre. Și i-am cusut o haină pentru icoanele sale. Eu fără să știu că el e fugar...în persoană i-am întâlnit, i-am cunoscut, poate cu vreo patru-cinci ani înainte... Petrea venea p-aici, stătea în casă”¹.

De la relatarea unui travesti situațional și anecdotic se face trecerea, printr-un pasaj de reflexivitate în mărturiile orale, la un *travesti istoric* sau la extensia istorică a acestui travesti individual. În percepția martorilor, acest travesti este echivalat cu răsturnarea valorilor și ierarhiilor în comunitățile tradiționale: „eu am aflat mai târziu că tată-său a fost Șuşman ăla... a fost un om bogat, a avut nu știu eu câte joagăre d-astea de apă, de tăia scândură. Da’ știți dumneavoastră că comuniștii o vrut să fie sărac toată lumea. Si pe urmă, ei numai să împartă. C-așa a fost programul lor. Adică dacă un om a muncit și o avut, ăla o fost chiabur. Și l-o dus la canal, adică l-o îndepărtat de sat pe orice cale”².

Acest pasaj reflexiv delimitează câteva interpretări ce țin de acest *sui generis* travesti impus de comuniști unei societăți tradiționale în care munca și agoniseala erau valori înalte. În egală măsură, în extensia istorică a travesti-ului lui Teodor Șuşman junior sunt puse-n evidență antagonismele și eșafodajul contradicțional pe care-l inducea ideologia comunistă în lumea românească tradițională. Teodor Șuşman senior este un anti-personaj în proiectul uman elaborat de ideologia comunistă. El este un personaj individual care se opune unui personaj colectivist, prin statut material: individ („bogat”, „omu’ care-a muncit”) versus personajul colectivist („să fie sărac toată lumea”). Acest antagonism derulează în plan secundar și alte contradicții care au dinamizat alcătuirile tradiționale ale societății românești: a munci versus a împărți, sat *versus* canal, apropiere versus depărtare. Din această perspectivă interpretativă, generic, travesti-ul este o reacție, o *formă de rezistență la comunism*.

Un loc aparte în fiziologia travesti-ului îl ocupă *trajectoriile travestitului*. El parcurge un traseu specific vaganților, deșăraților, drumuri și locuri izolate, departe de locurile frecventate, de centru, dar fără să-și

---

¹ Arhiva Institutului de Istorie Orală. Interviu cu Pașcalău Gheorghe (n. 1924) –Traniș.

² *Ibidem*.

trădeze comportamentul, că s-ar ascunde: „foarte des, venea în sat. Aici satul era un pic mai izolat, mai la munte, și venea foarte des. Ea aici ziua la amiază venea. Aici mă gândesc că numai acolo (în Traniș, unde a fost și prins, n.n), la finu' ăla (Florea Romulus). Țăla sta acolo, era izolat. De la școală se vede acolo unde-i. Nu mai este acolo nimeni, numai un mic gărduleț. Acolo nu era bățător la ochi”¹.

În regulile travesti-ului din condițiile clandestinității, Petrea Icoanei se deplasa solitar, *anturajul travestitului* era pe cât posibil foarte restrâns, rareori el fiind văzut împreună cu fratele său: „nu venea însoțit de fratele său, Visalon... Numai o singură dată a venit aici cu frate-său. O spus că-i un prieten din Călățele. Și nu am putut bănuși deloc. Că era ziua la amiază”².

Este de remarcat *calitatea desăvârșită a travesti-ului*, în sensul că prin comportamentul, gestică, expresiile sale, nu își trăda ipostaza sa de fugar care se ascunde sub o altă identitate: „eu, ca să fiu sincer, nu mi-am dat seama niciodată că el îi fugar. După comportament, după cum...nu era ca să se uite pe geam, să se ascundă. Doar unu' care-i fugar se uită ori nu când lătra câinele. Nu era...Nu vedeam nimic deosebit la el”³.

La desăvârșirea calității de travestit se poate asocia și faptul că Petrea Icoanei se adaptează perfect unui destin de rătăcitor, nelegat de nici un loc sau spațiu, fapt ce i-ar fi vulnerabilizat travesti-ul. Este știut faptul că rătăcitorul, travestitul, nu are loc, *travesti-ul este o atonie*. El nu are o biografie bine conturată și nici bine comunicată, el fiind de nicăieri și de niciunde. Neavând locul lui, nu are nici timpul lui, deci nu are biografie: „Ei, Toader ăla, îi spunea Petrea, c-așa-l știam și noi, zicea și el că o făcut ceva școală și îi tot pe drumuri, și <<Uite, umblu și pictez!>> și că stă în calea țării și că omu'...asta era”⁴.

„*A sta în calea țării*” este expresia fără echivoc a rătăcitorului, a anonimului care trăiește pe drumuri și care, prin urmare, se sustrage oricăror definiții și delimitări. Travesti-ul, în acest caz, este mai mult decât o identitate ascunsă, este una suprapersonală și imponderabilă.

Din *anecdotică travesti-ului* nu lipsesc pasaje care transmit întâmplări extrase din zona miraculosului. Travestiți celebri, lotri și partizani în munți, precum cei din Banat, ca Petru Mantu, travestit în femeie sau Sfârloagă, travestit în milițian, reușesc salvări și acțiuni ce au uimit și au alocat prin releul legendar, material narativ povestirilor miraculoase. Această anecdotică ce asumă miraculosul este clădită ca un adstrat pentru un epos

---

¹ *Ibidem.*

² *Ibidem.*

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem.*

popular circumscris mitoetnologiei române și care se exprimă la nivelul legendelor despre haiducii viteji, cu „implicații istorice reale sau numai istoriate”. Astfel, haiducul Miul Cobiul, travestit în cioban, îl învinge prin viclenie și forță pe Ștefan Vodă, cel care-i pusese gând de moarte; haiducul Vâlcân, travestit în călugăr, se remarcă prin vitejia în lupta împotriva ienicerilor.¹

Teodor Șușman junior sau Petrea Icoanei nu este lipsit de astfel de întâmplări care au rămas imprimate în memoria individuală și colectivă: „o venit aici, de ei tot s-a ascuns. Până mai târziu, io m-am tot gândit că cum tot vin pe-aici, că a spus...că-l cheamă Colea Petru. Și-o arătat buletinul. Și-aici am fost cu ei și-am băut odată cu șeful de post. O venit ăla. Da' n-a știut nimeni cine-i”.²

Petrea Icoanei s-a manifestat în cadrul unor *complicități ale travesti-ului*, implicite, altele mărturisite. Din prima categorie se detașează o complicitate colectivă care a protejat mutual pe luptătorul anticomunist: „oamenii din sat nu discutau despre el... numa' unu' care-a fost în vale zicea așa că vorbea așa, că el cam urmărește, unul Achimaș Aurel. O avut el și-un frate pe la Securitate în Huedin...Zicea că el cam urmărește, dar nu oamenii de-aici, nu, chiar pe urmă am aflat c-o știut mulți de-aicea. Dar n-o scos nimeni un cuvânt”³. În cel de-al doilea caz, al complicității explicite și individuale, se constată că travesti-ul a fost întreținut și reprodus cu sprijinul unor cetățeni. Astfel, Leontina Moldovan din Brăișor, care i-a adăpostit cinci ani pe frații Șușman, relatează: „cât timp au stat la noi, stăteau, se odihneau, și-ntr-un timp oarecare, ne-am dus la Cluj și le-am adus vopsele. Uitați-vă, icoanele (trei icoane, n.n), îs făcute de Todor. În casă, în camera aia, le picta și apoi le pune pe poliță să se usuce. Io m-am dus la Cluj, am cumpărat vopsele, am luat sticlă. O făcut rame la icoane. Astea-s lucruri făcute de mâna lor, în timpul cât au stat aici. Și se ducea noaptea de-aici la Traniș, cu icoane, și zicea că-i Petrea de la Călățele. Și ducea și le vindea și făcea bani. Și mai stătea o zi la pădure, să-l mai bată soarele, să nu fie bătător la ochi, că aici stătea numai ascuns, și era alb, că nu-l bătea soarele. Ei mai mergeau pe la Mărgău, pe la cunoscuți, și mai aduceau mâncare. Odată a adus două putine de brânză... Mai citeau o carte, mai aruncau gunoi din poiată”⁴.

Un aspect deosebit și-n egală măsură, relevant pentru prezervarea în condiții de clandestinitate, este cel legat de *refugiul travesti-ului în povestire*. Teodor Șușman fiul iese din autoreferențialitate și se plasează în mecanismul narativ al stilului indirect și astfel povestește tragedia propriei

---

¹ R. Vulcănescu, *op. cit.*, pp. 592-598.

² Arhiva Institutului de Istorie Orală. Interviu cu Florea T. Ioan (n. 1935), Traniș.

³ Arhiva Institutului de Istorie Orală. Interviu cu Pașcalău Gheorghe.

⁴ *Ibidem*, Interviu cu Leontina Moldovan (n. 1931), Brăișor.

familiei. Se petrece, așadar, o decentrare a calității de actor în cea de narator, o depoziționare din actor al întâmplării, în povestitor. Această denegare sau deflectare autobiografică și auctorială se poate motiva prin pericolul deconspirării sale ca fiu al lui Teodor Șușman senior. Acest refugiu al travestitului în povestire este relatat cu uimire în interviurile martorilor: „Acum iertați-mă că vreau să vă spun un lucru. Când venea Petrea ăla pe-aici, el ne povestea de Șușman, cum o fost prins, cum o fost împușcat și băgat... îngropat într-o râpă. Da' noi, eu nu știam propriu-zis.. da' vedeți că până la urmă, să se dovedească c-o fost tată-său, chiar tata lui”;

„da, era glumeț Petrea, și cum glumea și spunea bancuri...eu numai atât de-aceea-mi era, după ce-am aflat, știi, cum de el spunea despre tată-său. El zicea c-așa, el râdea că bine-o făcut că l-o îngropat într-o râpă... Cum Dumnezeu el spunea despre tată-său așa ceva și n-avea curaj. Probabil se gândea că să demască el pe el”¹.

Această extindere a travesti-ului și în zona discursului relevă complicitatea și dificultatea travesti-ului, în condițiile în care el se putea tranșa ireductibil în orice moment, între viață și moarte. Detașarea prin povestire de biografia personală și familială îi atrage însă, sub imperiul unei duble coincidențe, mai întâi o moarte petrecută în condiții similare cu ale tatălui său, și anume, într-o șură (tatăl s-a sinucis într-o șură, iar fiii s-au sinucis și-apoi au fost arși într-o altă șură din localitatea Traniș, în 1951).

Detașarea prin povestire de moartea tragică a tatălui său nu a fost suficientă pentru a se salva, ci el a sfârșit implacabil în aceleași condiții și în același spațiu ca și tatăl său. Șura devine în acest caz un *loc recurent sacrificial*. Ea este un spațiu din proximitatea casei, un spațiu domestic în egală măsură, un loc de adăpost și refugiu pentru cei fugari. Ea este un spațiu incontrollabil mai ales noaptea, iar prin plasamentul ei în zona gospodăriei, este o construcția vulnerabilă în fața focului, este frecvent supusă igniției. „A da foc șurii” este de multe ori un act de răzbunare între familii care se dușmănesc, întrucât aici se adăpostesc recoltele, bucatele, etc. Incontrollabilă și vulnerabilă, șura este un spațiu de transfer de la licit la ilicit sau al întâlnirii dintre licit și ilicit, dintre diurn și nocturn. Alte întâmplări din spațiul șurii care să producă povestiri pe măsură (de exemplu, învățătorul partizan antibolșevic Luță Popescu din zona Mehedinți, a fost capturat într-o șură din comuna Ponoarele, apoi condamnat și executat), în care realitatea să coexiste cu ficțiunea, urmează să fie descoperite, astfel încât s-ar putea plasa și acest spațiu în repertoriul locurilor mitonime. Cert este că moartea, de două ori sacrificială, a membrilor familiei Șușman, petrecută în șură, pusă sub semnul coincidenței, poate reclama o ponderare mitologică.

---

¹ A. Țentea, *op. cit.*, p. 151-152.

Cea de-a doua coincidență care poate fi surprinsă în cazul travestiului lui Teodor Șușman junior, este aceea conferită de faptul sau întâmplarea că *sfârșitul travesti-ului se face prin travesti*. Petrea Icoanei, ca travesti al lui Teodor Șușman junior, își găsește moartea ca urmare a unei delațiuni făcute de un securist travestit în țigan: „În Traniș s-a tras o zi întreagă. O fost pârați. Ei vorbeau cu o nevestă din Brăișor. Asta o avut ceva neamuri acolo și i-o dus acolo. S-o îmbrăcat un securist de prin Huedin, s-o făcut țigan și ea l-a lăsat să doarmă la ea. Și cred că noaptea o vinit și Șușmanii acolo. Și o zis <<De ce l-ai lăsat pe țiganu' ăsta aici?>>. El a doua zi s-o dus la Huedin, o venit și-o arestat-o pe nevestă și apoi o spus ea că unde-s”¹.

Mișcarea de rezistență anticomunistă din munții României, pe lângă dimensiunile și particularitățile unui fenomen istoric, comportă o serie de semnificații, care, recuperate pe calea oralității și a memoriei colective, transpun secvențe de viață trăită în *condiții excepționale*, și care recompun la nivelul unei mari și anonime povestiri, o istorie retrăită și un trecut redescoperit și prezentificat.

---

¹ C. Budeancă, C. Jurju, *op. cit.*, p. 262-263.

Mitbiografia între propagandă și memorie

Ionuț Costea
Universitatea „Babeș-Bolyai” –Cluj
E-mail: costea78@yahoo.co.uk

Condamnarea comunismului poate fi privită și ca o modă în România contemporană, care generează subiecte de cercetare pentru istorici și instituții guvernamentale menite să „deconspire” vechiul regim. În aceste condiții, comunismul se atașează unei istorii a demonologiei. Prefigurarea interogațiilor chiar din aliniamentele comunismului ca istorie-realitate, o limitare și încadrare a cercetării într-un spațiu închis, reprezintă o capcană, așa cum sesiza deja Daniel Barbu care trebuie învinsă prin apropierea de poveștile de viață ale celor ce-au trăit epoca; părăsirea câmpului oficial, a istoriei politice și evenimentiale și descoperirea spațiului privat, intim, ascuns ochiului indiscret poate oferi un tablou concludent a ceea ce a însemnat comunismul, al modului în care, în parte, a deturnat biografii sau le-a cizelat, în altă parte. Încercarea pe care o propunem în paginile de față nu se sustrage conținuturilor, dar dezvoltă într-o formă cuprinzătoare și comprehensivă o problematică de istorie politică, a legitimării simbolice a comuniștilor în România anilor '50; de aceea accentul nu cade pe caracterul represiv al regimului, ci pe strategiile de construire a miturilor și simbolurilor politice, a modului în care acestea au fost difuzate, receptate și acomodare memoriei sociale. Într-o astfel de circumstanță, istoria politică apelată, deși se concentrează asupra unui eveniment, al asasinatului lui Lazăr Cernescu și a transformării sale în erou-martir, presupune încadrarea într-o conjunctură temporară a cărei limite articulează instituționalizarea regimului comunist în România și debutul secolului XXI, cu demantelarea acestui regim politic. Ambele evenimente, instaurarea comunismului și căderea sa, sunt semnificative pentru generarea biografiei eroice și a acomodării acesteia într-un discurs de conservare al prestigiului familiei la nivelul comunității rurale din Banat.

Istoria de față încearcă să traverseze cadrul rigid al documentelor vechiului regim, pe care le-a investigat, în schimb, cu multă atenție; confrunțați cu obișnuințele cercetătorului trecutului de a utiliza cu precădere izvoare scrise care creează impresia unei lumi sigure și stabile, a posibilității de reconstituire *in integrum* a trecutului, am optat și pentru apelarea memorialisticii și istoriei orale; este și o reacție în fața acestei artificialități a istoriei, într-o lume, cea contemporană, în care istoricul prin comunicarea cu alte discipline regăsește o provocare spre descoperirea dimensiunii „naturale”, proteice, plasată în afara inovațiilor tehnice, o lume primară, populată de mituri și povestiri; de aici tendința de a scrie o istorie-poveste eliberată din

chingile tehnicismului identificat în istoriografie de experiența cantitativă sau structurală. În această ipostază vitalitatea istoriei se găsește în condiția sa de disciplină „în marș”, o istorie într-o „stare de flux”. Marcată de această anxietate, ca urmare a dezbaterilor din interiorul disciplinei și al interesului de prezentare a trecutului ca memorie socială, istoria se desprinde de presupuziția empiristă că limbajul oglindește obiectele și că, astfel, reprezintă realitatea trecută într-un mod adevărat.¹ De la un proces de studiu-cunoaștere integrat unei paradigme culturale istoria a acumulat o *conștiință de sine* și o *auto-reflecție* epistemologică și istoriografică. Se impune, perspectiva enunțată de M. Foucault în termenii căruia istoria este un discurs cultural al cunoașterii, implicând structurile societății și, deopotrivă, convenții culturale. Înțelegând cunoașterea ca un produs creat/distorsionat de limbaj, istoria devine rodul cunoașterii noastre asupra trecutului; după cum observa Derrida, ea nu depinde doar de concepte și text (în sensul de praxis), ci mai ales de relația cu forma înregistrării trecutului, de ideologie, putere și manifestările sale sociale și instituționale. Astfel, istoria este înțeleasă ca o serie de discursuri despre lume, ele nu creează această lume, dar apropiindu-se de ea îi conferă deplina semnificație pe care o posedă.²

Sub aceste auspicii am iscodit urmele trecutului în diverse ipostaze, fie că a fost vorba de memorii și alte documente scrise, „provincia tradițională a istoricilor”, fie că am creditat interviurile de istorie orală; sursa orală se naște ca un spațiu al tensiunilor și acomodărilor dintre memoria individuală și cea instituțională, interogându-se asupra locului individului în istorie și asupra rolului istoriei în viața privată; pe de altă parte, am urmărit însemnele vizuale ale trecutului: fotografii, monumente funerare, statui, medalii, organizarea și ornamentarea simbolică a spațiului public, elemente care ilustrează și difuzează istorii; discuția a implicat și observarea unor acțiuni și deprinderi care nu au lăsat nici o urmă materială pe care istoricul să o studieze, dar aceste ritualuri au fost înregistrate sub forma comemorărilor, încercare de a impune o interpretare a trecutului, ca formule de „reprezentări colective”.

Interceptarea trecutului prin aceste *urme* cristalizează la nivelul discursului istoriografic un tip de reprezentare cuprins în două registre; în primul, ca sondare a comemorării eroului-martir comunist asistăm la un fenomen de instituționalizare a acestuia prin procesul-spectacol de la Timișoara din vara anului 1949, un context al celebrării victoriei socialismului împotriva „dușmanilor poporului”, transformarea *țăranelui sărac* în personaj literar

---

¹ Vezi prezentarea acestor teorii la Călin Morar-Vulcu, *Republica își făurește oamenii. Construcția identităților politice în discursul oficial în România, 1948-1965*, Cluj-Napoca, 2007, p. 17-23.

² K. Jenkins, *Re-thinking History*, Londra, New York, 1991, p. 5.

exemplar *Lazăr de la Rusca* (construirea și difuzarea mitbiografiei) și „fixarea” eroului într-o ordine simbolică a „lumii noi” ca exercițiu de *politologie istorică*; în cel de-al doilea registru, ca investigare a procesului de rememorare, unde se conjugă povestea partizanilor (o formă de *contra-memorie* care în societățile post-totalitare se transformă în istorie) cu cea a membrilor familiei (o formă de *post-memorie*); de aceea, asistăm la excursuri de rememorare concurente, partizanii profilând un Lazăr comunist notoriu, infirmator al securității și trădătorul comunității, în timp ce din familie narațiunea-rememorare își atașează semnificarea conservării prestigiului social, atât al lui Lazăr cât și al urmașilor săi. În primul caz, a comemorării eroului ca topos al procesului de celebrare comunistă, întâlnim o reprezentare a trecutului *prin sine*, iar în cel de-al doilea caz, reprezentarea trecutului capătă relevanță prin semnificările acestuia de către martorul-narator. Cele două registre decupate într-un mod convențional, nu sunt independente, ele coexistă și interferează.

Prin această asumare a trecutului ca reprezentare rezultă includerea demersului de față în cadrele istoriei culturale. Comportamentul uman, în acest context, ca obiectiv al istoricului, poate fi deslușit prin studierea și analiza limbajului înțeles ca formă grafică dar și ca atitudine și comportament, mai precis prin semnificările lingvistice pe care le utilizăm în procesul comunicării: „Scopul istoriei culturale este de a analiza aceste semnificări și de a găsi modalitatea în care ele creează motivații sociale, intelectuale sau ideologice, criterii de valoare și raporturi de putere.”¹ În această perspectivă investigația propusă nu este comodă pentru autorul său. Limbajul comunicării în mod notoriu este ambiguu, deschide în același timp mai multe posibilități de interpretare care pot fi concurente. Cadrele culturale în care evoluează protagoniștii sunt diverse, societatea presupune o însumare de culturi și subculturi la nivel sincron, ceea ce amplifică riscurile unei cercetări de istorie culturală, acelea de a simplifica și a pierde din atenție nuanțele, de a crea la rândul ei clișee și paradigme generalizatoare și a sacrifica unicitatea vieții oamenilor.

În această ambianță regăsim și interviul din anul 1999, acordat de istoricul Miodrag Milin pentru Radio Timișoara și reluat ca introducere a

---

¹ Paul Klebere Monod, *The Power of Kings*, Yale University Press, New Haven, London, 1999, p. 5, vezi și p. 4-6; Roger Chartier, *Cultural History: Between Practices and Representations*, Ithaca, 1988; Petre Burke, *Unity and Variety in Cultural History*, în vol. *Varieties of Cultural History*, Londra, 1997, p. 183-212; Toader Nicoară, *Între istoria reprezentărilor și istoria culturală: istoria mentalităților astăzi*, în vol. *Tentația istoriei. În memoria profesorului Pompiliu Teodor*, coordonat de N. Bocșan, O. Ghitta, D. Radosav, Cluj-Napoca, 2003, p. 471-497.

unui volum de documente provenite din arhiva Tribunalului Militar și cea a Securității referitoare la grupurile de rezistență armată din Munții Banatului, din anii 1948-1962; Miodrag Milin, întrebat de reporter despre Lazăr de la Rusca, făcea următoarea constatare: „Lazăr de la Rusca a fost un muzicant, a fost într-o orchestră care cânta pe la nunți și acolo culegea informații; mi-a povestit cineva împrejurarea prin care el s-a făcut util organelor de securitate. O reputație negativă extrem de pronunțată o avusese un maior din Caransebeș, Kling [Zoltan Kling, șeful Serviciului Județean de Securitate Severin – n.n. I.C.]. Acest maior organiza tot felul de acțiuni de urmărire a respectivilor, cum le spunea el, „bandiți”. Aceștia au hotărât să-l lichideze și a avut noroc, am înțeles că au organizat un fel de baraj, s-a tăiat un pom, că știau că trebuie să vină cu mașina, a coborât din mașină, s-a tras asupra mașinii respective, i s-au găurit cauciucurile, ăsta a scăpat, era întuneric, dar și-a pierdut cascheta. Lazăr Cernescu a fost acela care i-a adus la Caransebeș cascheta respectivului ofițer, și ăsta a fost începutul unei deliberate dorințe de a se avea bine cu autoritățile, de a se face folositor lor, asemenea oameni sunt peste tot.”¹

Faptul că reporterul a insistat în mod special cu o întrebare referitoare la eroul comunist Lazăr Cernescu reprezintă o mărturie a prezenței personajului în conștiința publică, o impregnare a memoriei sociale reflectată sub forma interogației, a explicitării fabulosului și miraculosului într-un moment în care reperele ideologice au fost evacuate. În lipsa acestor repere, semnificarea și puterea simbolică a personajului Lazăr de la Rusca se diluează, devine difuză și instabilă, conturată în zona curiozității și interogației: „Cine a fost Lazăr de la Rusca?”

Răspunsul lui Miodrag Milin implica o cercetare extensivă și intensivă, clasică și novatoare deopotrivă, având la bază editarea unui volum de documente², dar și a altuia de mărturii și evocări.³ Din această perspectivă, personajul descris de profesorul timișorean utilizează doar o voce singulară aflată în opoziție cu mitul propagandei comuniste simbolizat de Lazăr de la Rusca. Această simplificare provocată este adecvată în prezentarea lui Lazăr sau e, la rândul ei, un clișeu?

Spațiul public postsocialist cunoaște și alte abordări ale lui Lazăr de la Rusca. Prima dintre ele implică un enunț extrem de interesant și modern, sondarea prin ancheta orală a reprezentărilor în memoria comunității; în fapt,

---

¹ Miodrag Milin, *În loc de introducere*, în vol. *Rezistența anticomunistă din Munții Banatului în documente*, Fundația Academia Civică, București, 2000, p.16.

² *Ibidem*.

³ *Rezistența anticomunistă din Munții Banatului (Zona Domașnea-Teregova). Interviu și evocări*, coordonator Miodrag Milin, Timișoara, 1998.

suntem puși în fața unei simple etalări a câtorva fragmente din interviuri realizate de autoare cu fratele și fiica lui Lazăr Cernescu, sau cu un martor sumar identificat „țaran din Rusca”.¹ În alt caz, într-o carte recentă se formulează dezideratul *adevăruL despre Lazăr Cernescu*.² Poziționarea ideologică evidentă a autorului și caracterul aluziv al afirmațiilor sale amână deznodământul enunțat. Informațiile oferite sunt numeroase, cartea are o viziune cuprinzătoare, dar spiritul critic și metoda istoricului rămân în afara demersului asumat de autor. În stabilirea „ordinii morale” odată cu demantelarea regimului comunist în România și denunțarea „codului eticii și echității socialiste” asistăm la o „responsabilizare” ce se referă la descoperirea și popularizarea „adevărului istoric”, falsificat, în opinia unora, pe timpul vechiului regim.³ Acestei paradigme i se înscrie și efortul lui I. Gheorghesou. Re-memorarea devine un ritual prin care se încearcă instaurarea „ordinii morale”; istoria tragică a unui grup de oameni este actualizată ca mărturie asupra trecutului obliterat, partizanii căpătând privilegiile eroice iar comuniștii, și Lazăr Cernescu în speță, conturează teritoriul demonologiei.

Cu toate că nu constituie subiectul unei analize speciale, o abordare relevantă de personajul Lazăr Cernescu ne-o oferă câteva rânduri dintr-un studiu recent a lui Doru Radosav. Inventariind reprezentările literare din anii comunismului referitoare la rezistența anticomunistă autorul subliniază că „eroul Lazăr Cernescu este promovat în manualele școlare drept victimă și martir în luptele cu partizanii anticomuniști din Munții Banatului. Acest personaj a făcut o carieră îndelungată și pregnantă în martirologia și hagiografia comuniste, alături de alți eroi ai luptei din ilegalitate a partidului comunist.”⁴ Abordarea lui Doru Radosav expusă în termeni concisi deschide pentru prima dată o analiză istoriografică propriu-zisă dedicată integrării personajului Lazăr Cernescu în contextul reprezentărilor de tip propagandistic ale regimului comunist, chiar dacă atrage atenția numai asupra literaturii „angajate” ca modalitate de diseminare socială a acesteia. Sugestia interpretativă a profesorului D. Radosav a constituit fermentul unei direcții a cercetării pe care am întreprins-o și rezultatele cărei sunt expuse în paginile ce urmează.

---

¹ Daniela Ghica, *La rădăcinile unei Miorițe târzii: Lazăr de la Rusca, de Dan Deșliu*, în „Ariergarda”, nr. 2(2000), p. 103-109.

² Ion Gheorghesou, *Nu tulburați liniștea codrilor mei*, Caransebeș, 2006, p. 186-201.

³ Katherine Veider, *Viața politică a trupurilor moarte*, București, 2006, p. 72-73.

⁴ Doru Radosav, *Rezistența anticomunistă armată din România între istorie și memorie*, în vol. *Comunism și represiune în România*, coord. de Ruxandra Cesereanu, Polirom, Iași, 2006, p. 104.

Toate aceste problematici însumează o serie de interogații pe care vom încerca să le explicităm: Prin ce mijloace a instrumentat propaganda comunistă biografia lui Lazăr? Cum a ajuns erou comunist sub numele de Lazăr de la Rusca? Cum l-a perceput comunitatea rurală bănățeană? Ce ecou au avut evenimentele în povestea vieții celor din familia sa?

În urma alegerilor din noiembrie 1946, când spiritul și intențiile comuniștilor se conturează în realitate, apar inițiativele organizării subterane, de opoziție. Contribuie la aceasta mai mulți factori: sentimentele anticomuniste proferate în zonă încă din perioada interbelică, întâlnirea cu efectele comunismului în Uniunea Sovietică în timpul războiului, amenințarea stabilității vieții rurale din Banat.¹ Momentul decisiv, cel care actualizează într-un spirit efervescent toate aceste motivații l-a constituit scrutinul din noiembrie 1946. Acestor aluviuni care s-au sedimentat în conștiințele oamenilor de-a lungul timpului, li s-au adăugat evenimente cotidiene, răfuieli, spaime. În nisipurile așezate cu trecerea vremurilor, evenimentele acestea cotidiene, reprezentate de angajamentele individuale, strălucesc pentru istoric precum firele de aur.

Există un „nucleu dur” al grupurilor de rezistență cărui i s-au alăturat în faza refugului o serie de elemente sociale marginale. În zona Teregova-Domașnea rezistența anticomunistă la sfârșitul deceniului cinci s-a structurat în două etape.² Prima a cuprins întrunirile convocate de notarul Gheorghe Ionescu și de preotul din sat și organizarea unui grup de rezistență care să pregătească satele, comunitatea la o acțiune împotriva comuniștilor într-un context favorabil, o insurecție națională, un viitor război. Stabilirea unei rețele informale între sâtenii din Teregova a constituit începutul acțiunii subversive. Mai mult, această rețea se pare că a fost de tip organizație, implicând din partea celor care au aderat depunerea unui jurământ și păstrarea consemnului, a secretului.³ Un astfel de jurământ ni s-a transmis prin depozițiile celor arestați și anchetați în cadrul Tribunalului Militar. La fel este menționat și de către supraviețuitori în interviurile de istorie orală.⁴ De aceea, ne putem întreba dacă organizația și jurământul nu au fost stereotipuri ale anchetei/acuzării induse și inoculate în conștiința martorilor. Două precizări

---

¹ Gabriela Bica, *Mșcarea de rezistență*, p. 152/207; Ioan Munteanu, *Satulromânesc bănățean în primul deceniu al regimului comunist totalitar*, în vol. *Identitate și alteritate. Studii de istorie politică și culturală*, IV, editori C.Bărbulescu, Luminița Dumănescu, S.Mitu, V.Popovici, Argonaut, Cluj-Napoca, 2007, p. 227-240.

² D. Radosav, *Rezistența anticomunistă*, p. 86-90; Gabriela Bica, *Mșcarea de rezistență* p. 208-380.

³ M.Milin, *Rezistența*, nr. 32, p. 146-152; nr. 33, p. 153-155; nr. 34, p. 156-159.

⁴ D. Radosav, *Rezistența anticomunistă*, p. 98-99.

sunt necesare din acest punct de vedere. Jurământul consemnat în depoziții poate constitui o formulă standard, dictată, fără conjuncție cu ceea ce s-a întâmplat în lumea satului, o convenție a anchetei menită să-și creeze probele acuzării. În aceeași măsură, termenul de organizație poate fi o construcție a acuzării. În schimb, prezența jurământului în discursul memorialistic asociat însemnelor sacre, ca jurământ pe Biblie, ne determină să credem că forma jurământului poate fi o construcție, dar, în sine, acesta a existat. Avem de-a face cu un grup de oameni care au trăit experiența războiului și, mai mult, au fost regrupați la inițiativa notarului și a preotului din Teregova. În fapt, transformarea grupului informal, pasiv, într-unul activ și militar întărește aceste coordonate. Arestarea a doi dintre membri grupului de către securitate în iarna lui 48-49 a fost semnalul de alarmă a intrării în acțiune. Se profila bănuiala și teama că cei arestați, supuși anchetei și torturii, o să divulge întreaga rețea. De aceea, s-a decis atacul armat asupra primăriei și jandarmeriei din Teregova.¹ Cu această ocazie s-a inaugurat cea de-a doua etapă a rezistenței anticomuniste din zona Teregova-Domașnea, faza rezistenței armate, a luptei de partizani.

Confruntate cu „evenimentul” de la Teregova, autoritățile comuniste răspund cu severitate, înăsprind măsurile de represiune. În sat a fost instaurat un post de comandă al securității, satul era închis, asediat, cei care intrau și ieșeau erau controlați, sătenii aduși la interogatorii și torturați, mai cu seamă cei din familiile bănuite că acordau sprijin partizanilor. Securitatea își stabilise informatori, a colaborat cu activiștii de partid pentru depistarea și prinderea „celor fugiți în pădure”. La rândul lor, partizanii au răspuns cu aceeași monedă. Au întreprins ambuscade vizând împușcarea ofițerilor de securitate, au transmis amenințări colaboratorilor și informatorilor acestora. Când situația lor s-a înrăutățit, au devenit și mai intransigenți. Astfel, au pus la cale pedepsirea exemplară a comuniștilor din sat angrenați de securitate pentru descoperirea lor: doi comuniști din Teregova au fost prinși și împușcați. Aceeași soartă avea s-o împărtășească și Lazăr Cernescu, țăran din Rusca, născut la 1918 și mutat în jurul anului 1930 de la Cornereva.² Înscriș în partid din 1946, pe când fusese în armată al Caransebeș, a devenit activist de plasă. Intrarea sa în partidul comunist se pare că nu a fost dezinteresată. Lazăr își dorea să devină pădurar,³ or, prin intrarea în partid și colaborarea cu securitatea, urmărea să-și netezească drumul. S-a remarcat în sens negativ în

---

¹ Gabriela Bica, *Mișcarea de rezistență*, p. 240-242; M. Milin, *Rezistența*, nr. 35, p. 160-170.

² *Eadem*, p. 282-283.

³ Arhiva Institutului de Istorie Orală din Cluj-Napoca, Fond Teregova, caseta nr. 153a, interviu cu Petre Cernescu, 1998, realizat de Gabriela Bica și Doru Radosav.

lumea rurală încă din timpul colectării armelor celor înapoiți de pe front. Desigur, a fost obligat prin ordinele primite pe linie de partid și de la securitate să caute informații în vederea divulgării partizanilor. Zelul lui Lazăr, dorința partizanilor de a pedepsi exemplar pe comuniști și colaboratorii securității, contextul luptei de guerilă dintre partizani și securitate au condus la întinderea și atragerea lui Lazăr Cernescu într-o cursă. Cu acordul partizanilor, acesta a fost „tocmit” să cânte, cu trupa sa, la o nuntă în Domașnea. A doua zi dimineața, la întoarcere spre Rusca, a fost așteptat de partizani, prins și „arestat”. „Anchetat”, a fost împușcat după ce a suferit torturi și chinuri greu de închipuit. Setea răzbunării, torturarea familiilor de către securitate, sălbăcia pădurilor, toate la un loc au contribuit la împrejurările crimei.

Disparația lui Lazăr a trezit suspiciune chiar în rândurile securității. Inițial, s-a crezut că Lazăr s-a alăturat partizanilor în pădure. Au lansat acest zvon pentru a întări neîncrederea securității în povestea Iconiei Cernescu, mama sa. Isoadele securității vizitează familia și caută să obțină dovezi în acest sens.¹ Pentru a testa dispariția lui Lazăr i se trimite dosarul cu acceptarea numirii sale ca pădurar. Partidul și securitatea spera să-l întoarcă, oferindu-i realizarea „visului” promis. Dar, în zadar. În cele din urmă, familia a fost anchetată, dusă la securitate și arestați. Abia după cinci luni, în martie 1949, odată cu arestarea unora dintre partizani, trupele de securitate au descoperit trupul lui Lazăr Cernescu. Astfel, dintr-un „dușman bănuît” putea deveni un erou, un soldat al partidului ucis cu bestialitate de „dușmanii poporului”.

Situații în proximitatea acestei „marginalizări” istoriografice dorim să aprofundăm investigarea unui destin individual construit și livrat dintr-o perspectivă propagandistică a regimului comunist ca exemplar, și anume biografia lui Lazăr Cernescu, devenit un loc comun al anilor comunismului sub numele „Lazăr de la Rusca”, după titlul poemului propagandistic semnat de Dan Deșliu. Exemplaritatea biografiei lui Lazăr Cernescu poate fi observată într-un dublu sens: propagandistic, pe de o parte, în lupta pentru eradicarea „dușmanilor poporului” și instaurarea „visului de aur”, al societății socialiste și comuniste; a unui destin predestinat, al activistului de partid, într-un sens restrâns, sau al comunistului, într-un sens mai larg, militant și intransigent față de elementele conservatoare și decadente, atașate regimului burghezo-moșieresc, militant pentru înfăptuirea societății egalitare și drepte, a comunismului.

În orizontul acestor repere, biografia lui Lazăr Cernescu ne pune în fața unui spațiu simbolic de consacrare a autorității și de legitimare pe care

---

¹ *Ibidem*, caseta nr. 153b, interviu cu Maria Scânteie, 1998, realizat de Gabriela Bica și Doru Radosav.

puterea politică l-a instrumentat într-un discurs propagandistic de tip comemorativ.¹ O poveste tragică ce a fost convertită în spațiul public prin intermediul presei locale și centrale² (procesul „bandelor”, mărturia familiei), a manifestărilor și comemorărilor (înruntirile muncitorești, adeziunile, pionierii, casa memorială), a transferului simbolic în denumirea străzilor și instituțiilor (străzi, cinematograf, ansamblu de muzică și dansuri populare), a manualelor școlare (literatură, istorie), a creațiilor publicistice și literare (reportaj și nuvelă, Petru Dumitriu; poezie, Dan Deșliu; roman, Radu Theodoru), a expresiilor non-verbale (monumente, fotografii). Această „încărcare” a biografiei lui Lazăr Cernescu stârnește interesul și prin strategiile de construire a autobiografiei celor aflați în proximitatea sa, într-o evaluare când puterea sa simbolică nu mai era actuală; este cazul poveștilor de viață ale fratelui său, Petru Cernescu și a fiicei sale, Maria Scânteie, pe baza unor interviuri realizate în vara anului 1998 și 2007. Impactul comunitar, în zona Teregova, unde a activat grupul rezistenței armate anticomuniste, este completat cu mărturiile celor implicați direct în mișcarea de rezistență armată anticomunistă sau doar ca susținători ai acestora.³

---

¹ Discursul îl definim pornind de la Michel Foucault, ca loc de formare a sensurilor sociale. Aceste sensuri se afirmă ca urmare a exercițiului unui centru de putere, în cazul regimului comunist, partidul, care emite discursul propagandistic, iar în perioada postsocialistă, definirea la nivelul comunității a centrelor de putere concurente, care emit discursuri, din punctul nostru de interes memorii, sub imperiul unor ordini proprii. Cf. Michel Foucault, *L'Ordre du discours*, Paris, 1971.

² Pentru rolul presei centrale și locale în regimul totalitar comunist vezi cazul Uniunii Sovietice la Jeffrey Brooks, *Thank you, comrade Stalin! Soviet public culture from revolution to Cold War*, Princeton, 1999, p. 5-11.

³ L. Boia, *Cuvânt înainte*, Miturile, I, p. 6: „Descifrarea încărcăturii mitologice a discursului politic și istoriografic, a textelor literare sau imaginilor artistice (toate disponibile) îl aproprie în mai mare măsură de esența fenomenului totalitar decât orice alt izvor.” Vezi și Peter Burke, *Eyewitnessing. The Uses of Images as Historical Evidence*, Londra, 2001, p. 13: „În mod tradițional istoricii se referă la documentele pe care le folosesc ca „izvoare”, care adunate la un loc constituie un buchet al Adevărului, iar poveștile lor devin pe deantregul pure cu cât sunt mai apropiate de momentul desfășurării evenimentului. Metafora folosită este activă, dar presupune și o ambiguitate, în sensul în care o evidență a trecutului este privită ca necontaminată de intermediari. Este imposibil de studiat trecutul fără a lua în seamă întregul lanț de intermediari, nu doar pe cei dintâi istorici, ci și pe arhiviștii care au organizat documentele, pe cei care le-au conceput și redactat și pe martorii a căror cuvinte au fost înregistrate. La fel cum istoricul olandez Gustaaf Renier (1892-1962) sugera cu o jumătate de secol înainte, poate fi utilă înlocuirea ideii de sursă cu cea de „urmă” a trecutului în prezent. Termenul „urmă” se referă la manuscrise, cărți tipărite, construcții, mobilier, peisaj (modificat prin exploatarea umană), la fel cu alte diferite tipuri de imagini: picturi, statui, fotografii.”

Cercetarea pe care o propunem se integrează unui context al investigării biografiei.¹ Proiecția se regăsește într-o dublă perspectivă. Ea urmărește mecanismele și toposurile elaborării și etalării biografiei exemplare ca mijloc de legitimare și propagandă a regimului comunist din România anilor '50. În al doilea rând, sondează relația dintre biografia exemplară și memoria colectivă, impactul și consecințele receptării în comunitatea rurală din Banat a evenimentelor petrecute cu privire la Lazăr Cernescu, modul de compunere la nivelul memoriei a biografiei „demitizate”, o biografie al cărei exercițiu simbolic a dispărut în urma schimbării regimului politic de la sfârșitul anilor '90. Este o cercetare care reperează pe orizontală funcțiile biografiei într-o rețea ideologică, a biografiei ca hagiografie; de asemenea, se are în vedere dinamica memoriei în construirea biografiei în proximitatea personajului. Avem, pe de-o parte, o biografie încărcată de simboluri ideologice, semnificată la nivelul mării istorii, iar pe de altă parte, o reconstituire a biografiei în lumina cotidianului, prin memoria celor apropiați. În nici unul dintre aceste cazuri, biografia lui Lazăr Cernescu nu se sustrage semnificărilor și nu este lipsită de condiționări.

În ambele perspective biografia solicită implicarea cercetătorului în sensul subliniat de Jean Peneff: „Trebuie să fim atenți asupra prezenței cadrului invențiilor, al aproximărilor sau fanteziei care anturează fiecare poveste de viață. Cercetătorii care colectează aceste povești nu ne pot pretinde să credem faptele relatate cuvânt cu cuvânt. Cercetătorii trebuie să ne ofere o cheie care să transforme documentul „crud” într-o sursă istorică și să ne convingă că mecanismul refracției a operat aici într-un anumit fel, sau acolo într-un alt mod. Cercetătorii trebuie să ne dea motivații în legătură cu plauzibilitatea atribuită unei părți a povestirii și dubiile asupra alteia și trebuie să ne explice capacitatea de detașare în relație cu trecutul vorbitorului. Am încercat să aduc în atenție câteva dintre miturile cele mai frecvent găsite – *self-made man*, copilărie nefericită, originile sociale modeste, succesul vieții militante; dar sunt numeroase altele.”² Aceste precauții se pot repertoria în

---

¹ Pentru genul biografic cf. *Mapping Lives. The Use of Biography*, edited by Peter France, William St Clair, Oxford University Press, 2002.

² Jean Peneff, *Myths in Life Stories*, în vol. Raphael Samuel, Paul Thomson (eds.), *The Myths We Live By*, London, New York, 1993, p. 45. În același volum vezi și studiile: Luisa Passerini, *Mythography in Oral History*, p. 49-60; Rosanna Basso, *Myths in Contemporary Oral Transmission*, p. 61-69; L. Boia, *Cuvânt înainte*, p. 5-6: „Chestiunea fondului documentar prezintă, desigur, multe complicații. Multe documente, într-adevăr, nu sunt disponibile. Dar istoria nu se face doar cu documente de arhivă. Există, de pildă, o istorie orală pe care istoricii români nu au dreptul să o disprețuiască. Un om viu, cu amintirile lui, nu înseamnă mai puțin decât un document

ipostaza *coeficientului de incertitudine*, în sensul că „datele și detaliile se estompează, apar interferențele, asociațiile, confabulația” ceea ce determină imposibilitatea „de a încerca separarea literarului de strictul document”.¹ Traversarea unor cadre sociale de tip referențial distincte (ante '89 și post '89) dezvăluie cercetătorului perspective și poziționări *ambigue*, ori mitologizate: „Este bine de știut că înainte de 1989 sistemul dictatorial a impus o variantă oficială a realității – o variantă care mai apoi s-a dovedit a fi trucată, distorsionată –, creând o seamă de mituri specifice ideologiei, atât mituri pozitive (mitul femeii eroine, mitul proletarului etc.), cât și mituri negative (mitul burghezului exploator ș.a.). După Revoluția din Decembrie 1989, tot sau aproape tot ceea ce era conotat cu valoare negativă înainte de '89, de exemplu, opozantul din regimul comunist, cei care aparțineau unor culte religioase neoficiale, după '90, a primit o valoare pozitivă, transformându-se, în exemplele noastre, în persecutatul politic, persecutatul religios ș.a.m.d.”²

Apropierea de biografia lui Lazăr Cernescu ne prilejuiește întâlnirea cu practicile regimului comunist aflat în perioada de eradicare a grupărilor de rezistență armată anticomunistă apărute în zonele montane ale României.³ În altă ordine de idei, ne pune în fața unor evenimente tragice, semnificate în afara cadrului referențial ideologic al reproducerii evenimentului prin apelarea memoriei comunității rurale, a partizanilor și a urmașilor direcți ai lui

---

de arhivă; poate însemna chiar mai mult. Orice elenist și-ar dori o convorbire cu un contemporan al lui Pericle. Metoda aceasta îi este însă refuzată. Doar istoricul epocii contemporane beneficiază de ea: o șansă care nu trebuie ratată.”

¹ S. Iosifescu, *Litratuura de frontieră*, ed. a II-a revăzută, Ed. Enciclopedică română, București, 1971, p. 87-89.

² Maria Aldea, *Istoria orală și miturile*, în „Anuarul Institutului de Istorie Orală din Cluj-Napoca, AIO”, V(2004), p. 50.

³ Vezi și observațiile lui Daniel Barbu, *Un mit al totalitarismului: colectivismul*, în vol. *Miturile comunismului românesc*, II, p. 82: „Așadar, în pofida ideologiei oficiale care cerea ca interesele generale să fie puse mai presus decât cele individuale, care se străduia sistematic să izoleze în orice proces istoric, economic sau social o dimensiune obiectivă, independentă de voința naturală a indivizilor, dotată cu o regularitate și un sens care nu le sunt atribuite de actorii care ocupă la un moment dat scena istoriei și în ciuda credinței stăruitoare în acest mit pe care o împărtășesc numeroși analiști ai perioadei post-totalitare, istoria comunismului românesc trebuie privită mai puțin ca o mare istorie globală și totalizatoare a activului de partid, a industrializării, a colectivizării, a represiunii, a elaborărilor doctrinare și ideologice, cât ca o explozie în lanț și cu efect imediat de istorii concrete, multiple, incoerente, interesate și conflictuale ale unor oameni reali, ale unor interese specifice, ale unor cariere individuale, într-un cuvânt, a felului în care românii s-au descurcat, mai mult sau mai puțin bine, dar fiecare în parte și fiecare pentru sine și pentru ai săi.”

Lazăr Cernescu. Prin apelarea memoriei, a rememorărilor partizanilor și ale membrilor familiei se propune depășirea istorie cadru a comunismului din România, ieșirea din jocul discursiv al ideologiei și situarea într-un „joc secund”, al oamenilor care au trăit epoca în sensul precizat de Daniel Barbu, „înainte de a fi un regim politic, comunismul a fost o putere asupra vieții”¹.

Pentru surprinderea biografiei în aceste ipostaze apelăm la o serie de urme/izvoare istorice dintre cele mai diverse: confruntarea biografiei elaborată sub incidența reportajului și a poemului eroic cu manualul de activități al activistului/agitatorului de partid, a relatărilor/depozițiilor din cadrul procesului desfășurat în iunie 1949 la Timișoara ale bandiților/partizanilor cu cele ale familiei, Iconia Cernescu (mama) sau Călina Cernescu (soția), contextul celebrării cu definirea toposului comemorării eroului; rememorarea evenimentelor ca exercițiu de istorie orală în anul 1998 și 2007 de către urmașii celor implicați în luptele din anii 1949-1950. Pentru surprinderea mecanismelor de propagandă, a instrumentării ideologico-politice a biografiei lui Lazăr Cernescu analizăm presa centrală („Scânteia”) și locală („Luptătorul Bănățean”), manualele de literatură și istorie care reproduc episodul și-i conferă o notă sentențială, didactico-educativă. Etalarea simbolică a eroului comunist reprezintă o altă miză a cercetării de față. Dincolo de „eternizarea” și prin aceasta mitologizarea lui Lazăr Cernescu cu ajutorul muzelor, prezența sa a fost una directă în mijlocul comunității. Traectoria pe care se înscrie Lazăr Cernescu este una tipică: din realitate în mitbiografie, și încărcat de semnificația sacralității ideologice, se reîntoarce din mit în viața cotidiană. Repersonificarea simbolică a mitului s-a produs în cadrul ceremoniilor legitimizează și de edificare comunistă în spiritul eticii și moralei socialiste și prin marcarea spațiului public, a străzilor și instituțiilor cu numele eroului ca exercițiu de comunicare al mesajului puterii politice.

Resuscitarea biografiei ca gen în cercetarea istoriografică din ultimul timp a însemnat și o detașare de excursul istoricului pozitivist, fie prin descoperirea *omului comun* sau a *omului multiplu* datorită studiilor privind cultura populară, istoriei orale ori istoriei de gen. Noua perspectivă conceptuală și dezvoltarea ariei tematice a istoriografiei a fost inaugurată de polemica lui Edward P. Thompson cu marxismul și structuralismul din anii '60, polemică în care a restituit individului demnitatea, ca *victimă a trecutului*. Abandonarea interesului pentru scrierea biografiei *oamenilor care fac istoria* (Menschen die Geschichte machen) și asumarea de către istoric a interogației „cine a construit cele șapte porți ale Tebei?”, semnifică o deplasare a cercetătorilor din spațiul eroicului și monumentalului, a faptului istoric de tip

---

¹ *Ibidem*, p. 83.

pozitivist, la istoria profundă.¹ Fără a rămâne în perimetrul viziunilor *totalizante*, al structurilor, personajului colectiv și a duratei lungi, provocarea biografică se atașează cunoașterii în profunzime a evenimentului sau a epocii prin interfața unui destin individual. Focalizarea istoricului asupra individului, a evenimentului, aduce în atenție excepționalitatea faptului istoric, unul singular și irepetabil. Aproximarea de un individ sau eveniment ne oferă șansa cunoașterii societății, a contextului social, economic și cultural a cărui produs este, în cuvintele Françoisei Zonabend: „Orice biografie nu cunoaște sensul său veritabil decât plasată în contextul său social, economic, istoric din care a izvorât. Altfel spus, o poveste de viață izolată, lipsită de suportul anchetei etnografice, apare ca o cochilie goală. Luminată de alte interviuri, inclusă istoriei economice și sociale a grupului, biografia devine un instrument de cunoaștere a societății.”²

În acest context, cercetările biografice au debordat și în câmpul istoriei culturale, unde s-a conturat ca temă mitbiografia.³ Relația dintre biografie și mitbiografie din perspectiva istoricului transferă dezbaterea în câmpul raporturilor dintre istorie și mit. Astfel, mitul nu este utilizat în sensul pozitivist de *istorie neadevărată*, ci având o semnificație simbolică, ca arhetip pentru descrierea eroilor și trădătorilor. Poveștile încadrate într-o astfel de abordare se compun din secvențe stereotipe, cunoscute ca *teme narrative*. O astfel de apelare a mitului se aliniază perspectivei lui Brodsky Malinowski în care mitul operează ca un *document* în vederea legitimării prezentului.⁴

Comemorarea eroului comunist și construirea mitbiografiei lui Lazăr Cernescu implică un proces mai amplu al celebrării comuniste, un mijloc prin care propaganda statului se expune în fața cetățenilor săi. În ambianța celebrării victoriei socialismului în România în epoca fundamentalistă când acțiunile violente trebuiau să capete aparența legitimității și legitimării populare, procesele intentate „dușmanilor de clasă” au devenit momente festive. În acest sens, celebrarea are o cuprindere largă, în definirea lui Karen Petrone însemnând o formă culturală de comunicare ce implică atât limbajul verbal și non-verbal cât și practici și ritualuri ale regimului.⁵

---

¹ Sabina Loriga, *La biografia come problema*, în vol. *Giochi di scala. La microstoria alla prova dell'esperienza*, îngrijit de Jacques Revel, Roma, 2006, p. 201-226.

² Françoise Zonabend, *La mémoire longue. Temps et histoires au village*, Paris, 1980, p. 7.

³ Luisa Passerini, *Mythbiography in oral history*, p. 49-60.

⁴ P. Burke, *History as Social Memory*, p. 58; vezi și Gilbert Durand, *Introducere în mitologie*, traducere de Corin Braga, Cluj-Napoca, 2004 și Luc Benoist, *Semne, simboluri și mituri*, București, 1995.

⁵ Karen Petrone, *Life Has Become More Joyous, Comrades. Celebrations in the Time of Stalin*, Blomington, 2000, p. 7-8: „Prin discursul celebrării înțeleg toate formele de

Comemorarea¹ eroului-martir reprezintă unul dintre locurile comune ale celebrării comuniste în cadrul căreia se dezvoltă mitbiografia..

În cazul lui Lazăr Cernescu se observă în toate situațiile această funcționalitate desemnată la nivel social a mitului. Propaganda comunistă îl utilizează ca simbol în discursul ideologic pentru construirea eroului-martir al clasei muncitoare; în povestea bandiților-partizanilor este identificat comunistului și trădătorului; la fel, povestea familiei se compune ca un discurs rival celui al partizanilor, Lazăr fiind proiectat într-o perspectivă defensivă, de conservare și apărare a prestigiului său și al familiei la nivelul comunității rurale. Integrată unor discursuri culturale, cel comunist și cel postsocialist, din perspectiva propagandei oficiale, în primul caz, a memoriei colective și a memoriei familiale, în cel de-al doilea caz, biografia lui Lazăr Cernescu este semnificată de fiecare dată din punctul de vedere al identităților sociale afirmate. Discursul propagandistic de tip comunist este exclusivist, creează și folosește, totodată mitbiografia eroului-martir Lazăr de la Rusca pentru a legitima lupta de clasă ca expresie a identității ideologice a democrației populare. Abordarea propusă de pe aceste poziții asupra lui Lazăr de la Rusca se încadrează, în general, observației lui Katherine Verdery, „cadavrele se potrivesc foarte bine cu politicul în epoci de schimbări majore”².

Multiplicarea identităților sociale consacră în post-totalitarism coexistența memoriilor rivale (memorii familiale, memorii locale), gândirea în termeni pluraliști a funcțiilor memoriei, cu perspective diferite despre ce este semnificativ ori care este „valoarea memoriei”³. Diferențele și rivalitățile rezultate din aceste memorii alternative se atașează așa numitelor *comunități interpretative*, în termenii lui Stanley Fish, ce reflectă conflicte sociale adânci

---

comunicare ale celebrării atât cele verbale cât și cele tipărite și de asemenea imaginile vizuale și compozițiile muzicale. Acest studiu al celebrărilor include deopotrivă practicile sociale și discursive implicate în comunicarea mesajului celebrării. Practicile birocratice și culturale asociate cu organizarea în profunzime a celebrărilor influențează modalitățile în care discursul celebrării a fost transmis și receptat. Practicile de celebrare ale populației joacă de asemenea un rol determinant pentru succesul ori eșecul mesajului sărbătorii oficiale și formarea răspunsului posibil al ideologiei sovietice.”

¹ Jean Davallon, *Lecture stratégique, lecture symbolique du fait social: enjeu d'une politologie historique*, în vol. *Le geste commémoratif*, coordonat de Jean Davallon, Philippe Dujardin, Gérard Sabatier, Lyon, 1994, p. 7-29, p. 8-9: comemorarea este o practică socio-politică, o strategie și un ritual simbolic prin intermediul cărora un grup social oferă elemente pentru poziționarea și recunoașterea sa.

² Katherine Verdery, p. 63.

³ P. Burke, *History as Social Memory* p. 55.

și de anduranță.¹ Apelăm în analiza discursurilor memoriei la o serie de contribuții istoriografice ce și-au focalizat atenția pe modalitatea în care trecutul este codificat, aducând în vizor practicile sociale ca limbajul, gesturile, ritualurile sau monumentele și organizarea spațiului.² Astfel, se sugerează că memoria este mai importantă în varianta sa socială decât ca fenomen individual. Prin includerea unui individ ca membru al unei comunități/grup social, familia, relații de rudenie, afinități religioase sau politice, indivizii asimilează și-și formează cadrele de exersare ale memoriei sau *schemele* memoriei. Fiecare grup social dispune de o memorie colectivă care se transmite și se reproduce între membrii săi, de la o generație la alta.³ În altă ordine, în cadrul acestor patternuri ale definirii memoriei sociale poziționarea individului și „luarea în posesie” a realității sociale ca exercițiu subiectiv atrage atenția în mod special. Prin intermediul discursului de memorie provocat de istoric *istoria trăită* se asimilează ca formă a istoriei-cunoaștere.⁴ Din punct de vedere diacronic istoricii disting între două tipuri de societăți care poziționează relația dintre memorie și istorie. Perspectivele cu care operează Pierre Nora și Paul Connerton sunt cvasi-identice. Amândoi cercetătorii fac distincție între o societate *primitivă, arhaică, sau agrară* unde memoria constituie modalitatea singulară de definire identitară, „rezervorul memoriei” fiind inepuizabil iar „capitalul istoric” redus sau deloc prezent. În schimb, societatea modernă, o societate de tip istoric, se caracterizează prin organizarea sistematică și conștientă a trecutului. Astfel, industrializarea și democratizarea, modernizarea societății, au dislocat rolul și funcțiile memoriei producând un „fundamental colaps al memoriei”.⁵ Din acest motiv modul de transmitere a memoriei în cadrul familiei sau a grupului social reprezintă o parte a memoriei sociale compusă din însumarea ritualurilor, festivităților comemorative și a practicilor culturale, motoarele de transmitere

---

¹ Stanley Fish, *Is there a text in this class? The authority of interpretative communities*, Cambridge, 1980.

² Maurice Halbwachs, *On collective memory*, edited, translated and with introduction by Lewis A. Coser, Chicago, 1992; Frances Yates, *Art of Memory*, Chicago, 1966; Pierre Nora, *Les Lieux de mémoire*, Paris, 1989; Paul Connerton, *How Societies Remember*, London, 1989.

³ M. Halbwachs, *op. cit.*

⁴ P. Connerton, p. 18-19.

⁵ P. Nora, p. 7-8. Autorul face distincție între memorie ca formă de „viață”, un proces „într-o permanentă evoluție, deschis fenomenului dialectic al amintirii și uitării, marcat de deformări succesive inconștiente, vulnerabilă la manipulare și instrumentare, susceptibilă de a fi trecută sub tăcere o lungă perioadă și de a reînvia periodic” și istoria ca „reconstrucție întotdeauna problematică și incompletă.”

ale memoriei sociale.¹ Cu alte cuvinte, „site-urile memoriei, la fel ca arhivele, monumentele, muzeele sunt identificate și construite când memoria însăși devine reificată ca istorie.”² În acest context, în societățile post-totalitare procesul de rememorare se agregă ca fenomene ale *contra-memoriei* sau ca *postmemorie*; prin apelul la rememorare se deblochează un discurs narativ evacuat în anii comunismului din orizontul public unde s-a instaurat o formă hegemonică de prezentare a trecutului, o istorie oficială. Astfel, memoria celor opresați și „ținuți sub tăcere” construită în contra-partidă la istoria oficială comunistă poate fi considerată o *contra-memorie* care se identifică în societatea post-totalitară deplin cu istoria. La fel, *postmemoria* se înscrie în reperle acomodării la cadrele istoriei ca și conjunctură a evenimentelor generatoare de prestigiu individual și comunitar.³

În ceea ce privește povestea lui Lazăr Cernescu sugestivă apare remarca istoricului și antropologului american Katherin Verdery: „Diferiți oameni pot să invoce cadavrele ca simboluri, gândind că ele înseamnă același lucru pentru toți cei prezenți, când de fapt pot însemna lucruri diferite pentru fiecare. Ceea ce este comun tuturor este *recunoașterea* acelei persoane ca fiind cumva importantă.”⁴ Mitogeneza în cazul lui Lazăr de la Rusca a fost provocată de încadrarea biografiei sale în discursul propagandei comuniste, de atașarea sa la stereotipul eroului-martir. Provocat de pe pozițiile mitului cu resurse politico-ideologice a dat naștere în postsocialism la consacrarea memoriilor concurente. Creat în laboratoarele propagandei statului comunist se regăsește la nivelul comunității rurale sub diferite forme. În fapt, mitbiografia lui Lazăr de la Rusca se integrează unui circuit cultural definit în termenii teoriei intelectuale a genezei folclorului. Astfel, motivele populare au cunoscut o elaborare cultă, apoi au fost diseminate în societate ca ulterior să revină în atenția intelectualilor ca fapte ale culturii populare. Similar, Lazăr de la Rusca a fost o construcție a mașinii de propagandă comunistă, difuzat în societate prin presă, literatură, manuale școlare, monumente și interceptat de istoria orală în situația mișcării de rezistență din Banatul montan. Lazăr de la Rusca în ipostaza „trupului mort” a fost semnificat prin introducerea „istoriei” sale în diverse câmpuri culturale, dând naștere la diferite biografii sau curriculum vitae: „Morții sunt însoțiți de unul sau chiar mai multe curriculum vitae, în funcție de ce aspect al vieții lor este pus în discuție. Morții se pretează la analogii cu curriculum vitae al *altor*

---

¹ P. Connerton, p. 38-39.

² Frances Pine, Deema Kaneff and Haldis Haukanes, p. 14.

³ Marianne Hirsch, *Family frames: photography, narrative, and postmemory*, Cambridge, 1997.

⁴ Katherin Verdery, p. 59.

oameni. Cu alte cuvinte, ei încurajează identificarea cu povestea vieții lor din mai multe perspective. Complexitatea lor face posibilă decelarea mai multor nuanțe, extragerea mai multor povestiri și, prin urmare, rescrierea istoriei. Cadavrele au un alt mare avantaj ca simboluri: nu vorbesc singure (deși cândva au făcut-o). Cuvintele le pot fi puse în gură – de multe ori cuvinte ambigue – sau spusele lor reale pot fi făcute ambigue când sunt rupte din context. Este, deci, mai ușor să se rescrie istoria cu oameni morți decât cu alte simboluri care <<nu vorbesc>>.”¹

Glorie veșnică eroilor clasei muncitoare! Eroizare și mitbiografie în comunism. Reprezentarea eroului-martir în limitele ideologiei comuniste ca excurs propagandistic, în România anilor '50, definește o mitbiografie transferată istoriei oficiale, o modelare a istoriei-realitate în conformitate cu obiectivele imediate ale puterii politice. Asistăm, în fapt, la un proces de celebrare și comemorare în care limbajul verbal și non-verbal se asociază puterii².

În anii comunismului putem distinge sub incidența ideologiei oficiale mai multe nivele ale reprezentării biografiei lui Lazăr Cernescu. Există o biografie publică și una „cvasi-publică”, evidențiată în cadrul materialelor cu caracter de „uz intern” elaborate pentru lucrătorii Ministerului de Interne. În ceea ce privește biografia publică oficială se distinge una generală pusă în circulație de *Scânteia* și literatura epocii și o altă variantă livrată în planul comunității locale prin intermediul gazetei de perete.

Tipul de erou valorizat de propaganda comunistă, de structurile de instruire și educare, de modelarea continuă a conștiințelor în vederea „edificării societății socialiste” a cunoscut o dinamică pe verticală relaționată cu evoluția generală a luptelor de putere din partid.³ Principiul leninist călăuzitor, *centralismul democratic*, se etalează în această perspectivă sistemică supusă resemnificării în condițiile modificărilor de orientare a „liniei

---

¹ *Ibidem*.

² Delia Șepețean-Vasiliu, *Despre puterea limbajului și utopia literară*, în „Secolul XX”, 7-8-9(1988), p. 125-127; Pierre Bourdieu, *Langage et pouvoir symbolique*, Paris, 2001.

³ Al. Zub, *Mituri istoriografice în România ultimei jumătăți de secol*, în vol. *Miturile comunismului românesc*, p. 16: „Liberatorul, pacificatorul, justițiarul, constructorul societății ideale sunt mituri ce se edifică paralel cu distrugerea vechiului regim, fie că e vorba de structuri, instituții, valori spirituale sau oameni; paralel și aproape fără posibilitate de replică, dat fiind că reprezentanții vechiului regim erau deja, practic, scoși din luptă. Alte personaje (comunistul ilegalist, stahanovistul, activistul omnipotent etc.) erau chemate să ocupe scena. Partidul unic constituia de altminteri mitul suprem, încarnat de un șef sintetizând toate calitățile pe care noul regim le voia recunoscute și produse.”

partidului”. Această dinamică implică mai mulți timpi, având în vedere modificări structurale și de profunzime sau reorientări conjuncturale. Schimbările se pot plasa în intervale cronologice lungi, un deceniu, un deceniu și jumătate, ori vizează perioade de repliere de un an, doi. Astfel, perioada comunistă a fost împărțită de analiști și cercetători în două diviziuni generale, având ca repere conducătorii partidului, epoca Gheorghiu-Dej și epoca Ceaușescu. Fiecare epocă în parte suportă nuanțări, traversarea unor curente determinate de replierile politice și regroupările taberelor din sânul partidului. La fel, și perioada care a intrat în conștiința publică sub numele de „obsedantul deceniu” nu a fost nici pe departe una uniformă și omogenă. Evenimente petrecute în acest interval cronologic au constituit turnuri semnificative ale orientării politice: moartea lui Stalin (1953), Congresul XX al PCUS (1956), revolta din Ungaria (1956), retragerea Armatei Roșii (1958), tensionarea relațiilor sino-sovietice (1960). Din această perspectivă, se observă la sfârșitul deceniului cinci și în primii ani ai celui următor o prelungire a eforturilor de preluare deplină de către comuniști a controlului societății românești. Dizolvarea partidelor politice democratice, proclamarea republicii, naționalizarea și etatizarea au reprezentat luarea în posesie a structurilor instituționale care le permiteau comuniștilor exercitarea actului guvernării. În schimb, controlul profund al societății debutează prin proclamarea „noii revoluții culturale”, prin noua organizare a învățământului și a instrumentelor coercitive, înființarea miliției și securității¹. Eradicarea regimului exploatator burghez-moșieresc a însemnat impunerea unor măsuri convergente de intrare în posesia și controlul instituțional al societății, dar și prin lichidarea reprezentanților acelei lumi, socotită drept vetustă, decadentă.² În consecință, am asistat la valuri masive de arestări și deportări, la încercuirea ultimelor „redute” ale rezistenței anticomuniste manifeste, a

---

¹ Marius Oprea, *Banalitatea Răului. O istorie a Securității în documente (1949-1989)*, Polirom, Iași, 2002.

² Al. Zub, *Mituri istoriografice*, p. 11: „, Noul regim, impus cu forța de sovietici, a construit rapid o serie de mituri menite să-i asigure durata, să-l recomande ca un pas înainte pe calea progresului, garant al fericirii colective etc. Mituri de import firește, căci ele funcționau deja în Uniunea Sovietică, începând chiar cu mitul progresului asigurat de „clasa muncitoare”, mitul „omului nou”, pentru care forța o nouă pedagogie, mitul eliberatorului, însoțit de miturile păcii, bunăstării, justiției etc., „minuni” coborâte ca dintr-un corn al abundenței peste o lume căreia nu-i rămânea decât să le accepte. Din mitul luminii ce vine de la răsărit vor decurge altele, privind știința, cultura, tehnica sovietică, domenii intangibile, apărute chiar și prin lege. (...) Se adăugau alte promisiuni exorbitante, echivalând cu tot atâtea mituri, pe care sistemul comunist conta în dorința lui de autolegitimare: pacea lumii, fericirea oricui, internaționalismul proletar, comunismul de omenie etc.”

grupurilor de partizani ce mai supraviețuiau în zonele de munte. Această rezistența armată anticomunistă a fost inițial structurată ca o integrală Mișcarea de Rezistență Națională, decapitată prematur de comuniști, iar în anii '50, grupurile constituite erau rând pe rând încercuite, membrii lor uciși în lupte sau prinși prin complicități și arestați și condamnați la ani grei de temniță.¹

Astfel, perioada dintre anii 1948 și 1954 poate fi considerată ca una de tranziție, în care *dictatura proletariatului și regimul democrației populare* s-au consolidat ca o consecință, pe de o parte, „lichidării ultimelor rămășițe ale regimului exploatator burghezo-moșieresc” și, pe de altă parte, a eliminării fracțiunilor și „elementelor oportuniste” din cadrul partidului comunist.² De aceea, eroul comunist se plasează în lupta de clasă împotriva „bandiților”, sabotorilor și spionilor, fiind adesea poziționat în ipostaza eroului-martir/a „sfântului cavaler”, al sacrificiului întemeietor. În această conjunctură se plasează și mitbiografia lui Lazăr de la Rusca, martirul luptei pentru îndeplinirea idealurilor socialiste.³ Desigur, tipul martirului nu este singurul descris în orizontul exemplarității comuniste din perioada menționată, dar el deține rolul central tocmai datorită confruntării încă deschise cu „reacționarii”. Martirizarea instrumentată de regim prin procesele publice exemplare, comemorarea sa cu ocazia manifestărilor muncitorești de solidaritate și compasiune față de familie, construirea unui model menit să contribuie la educarea tinerelor generații, simbolizarea spațiului public cu motivul eroului consacră rolul central deținut de mitbiografia eroului martir în economia simbolică a comunismului din România la începutul deceniului șase.

În perioada următoare, post 1954, se constată o deplasare a epicentrului eroului simbolic pentru comunismul din România înspre constructor, cel care edifică societatea socialistă prin înălțarea fabricilor și uzinelor, a cooperativizării agriculturii. Eroul acesta nu mai este implicat nemijlocit într-o luptă de clasă cu un format violent, pentru nimicirea fizică a dușmanilor, ci mai degrabă într-o „luptă cu inerția”, într-o epocă de instaurare a păcii sociale relative. Stahanovistul, eroul muncitor din uzine și de pe ogoare, mama-eroină sunt efigiile exemplare, eroii romanelor, ai filmelor, reportajelor și ale gazetelor de perete: „prin repetarea neistovită a temelor și reluarea mecanică a subiectelor, ca într-un exercițiu zilnic de pietate care presupune mii de mătăanii și rostirea aceleiași formule de proslăvire – *cultul sfinților martiri*

---

¹ Ghiță Ionescu, *Comunismul în România*, Litera, București, 1994; Vlad Georgescu, *Istoria românilor*, Humanitas, București; M.Bărbulescu, D.Deletent, Ș.Papacostea, K.Hitchins, *Istoria României*, București, 1998.

² V. Tismăneanu, *Fantoma lui Gheorghiu-Dej*, București, 1995.

³ D. Radosav, *Rezistența anticomunistă*, p. 104.

(soldatul sovietic, eroul civilizator, comunistul care s-a jertfit pentru fericirea noastră), *cultul apostolilor credinței* (Lenin, Stalin Gheorghiu-Dej), *cultul bisericii ocrotitoare* (partidul), *cultul regatului ceresc-paradisul dreptilor* (Uniunea Sovietică), *cultul omului nou*, exorcizat, izbăvit prin dreapta credință, vigilent, înfruntând tentațiile păgâne, trecutul rușinos, încarnările viclene ale Dușmanului, bucurându-se de trezirea la *viața cea nouă* („de la orașe și sate”) și râvnind la beatitudinea, la fericirea promisă și eternă a drept credincioșilor (raiul comunist).”¹

Viziunea aceasta de tip cvasireligios propusă de E. Negrici marchează o tendință generală afirmată în lumea modernă, însemnând „sacralizarea” formelor laice, o adaptare a paradigmei religioase la realitatea laică, o *re-vrăjire* a lumii secularizate. Laicizarea puterii și a societății dezlănțuită de raționalismul secolului al XVII-lea, acea *dez-vrăjire* în termenii lui Max Weber, a extras la nivel formal autoritatea de sub tutela instituțională a bisericilor. În schimb, ca mod de gândire, ca *Weltanschauung*, lumea modernă a continuat să promoveze o *schemă* religioasă. Eliminarea simbolurilor discursului public configurat de teme religioase, înnoirea limbajului, nu a însemnat și o transformare profundă a gramaticii gândirii. Pe acest fond ancestral și imobil, al proiectului uman în durata lungă, se articulează expresivitatea simbolică a autorității comuniste. Din capul locului, se observă, comunismul propune o viziune teleologică, angajarea pe calea progresului cu o finalitate în societatea comunistă, *paradisul terestru* sau *regatul dreptilor*. Valoarea supremă pe care se întemeiază progresul, devenirea și transformarea lumii, a spațialității și temporalității, este munca. De aceea, comunismul poate fi numit și o teologie a muncii. Realizarea individului în societățile socialiste, *mântuirea* ca formulă transcendentă de împăcare cu divinitatea, cu destinul implacabil, se obține ca recompensă a muncii, *omul nou* este întruparea unui sistem de valori în care munca deține rolul primordial: „Cine nu muncește nu mănâncă.”, este o lozincă predilectă a propagandei comuniste. De pe aceste poziții idealul uman promovat de comunism, *omul nou*, a fost reprezentat ca un *Cavaler al Muncii*.² În acest context, *paradisul terestru* ca *parie socialistă* în anii ‘50 este descrisă prin prezentarea modelului, URSS-ul, (țara celei mai înalte culturi, unde oamenii construiesc comunismul, cu cea mai avansată tehnică etc.), și prin transformarea spațiului, remodelarea acestuia prin „munca înălțătoare și înnobilitoare” a oamenilor „de la orașe și sate”. Anul 1949 marchează această transformare a spațiului, „Crește și înflorește Republica Populară Română”³,

¹ E. Negrici, *Scurt istoric al propagandei*, p. 350.

² A. Mitchievici, *Cifra, litera și Cavalerul Muncii*.

³ “Scânteia”, 1949, nr. 1617, p. 3.

prezentând realizările proiectelor majore, canalul Dunăre-Marea Neagră („Vom construi Canalul Dunăre-Marea Neagră în ciuda iernii, a frigului și a zăpezii!”¹) și Casa Scânteii („Să subscriem pentru Casa Scânteii, casa noastră a tuturor celor ce muncesc.”²), calea ferată Salva – Vișeu („Pe linia Salva – Vișeu va trece primul tren”³). Lumea rurală a fost, la rândul ei, dislocată de impactul transformării profunde a spațiului socialist, debutând colectivizarea agriculturii și cu aceasta „țărâna muncitoare pășește spre o viață nouă”⁴. Transformarea macrocosmosului, a patriei în ansamblu, datorită construirii *catedralelor muncii*, a cunoscut și precedente la nivelul microcosmosului, peisajul urban și habitatul muncitorului se modifică, „dintr-o colibă, într-o casă civilizată”⁵.

Prefigurarea teologiei muncii impune și o cadență temporală specifică. *Praznicile* comuniste⁶ sunt sărbători legitimizeazăle ale puterii politice care apelează conștiința publică din perspectiva sărbătorii revoluționare sau a celei tradiționale muncitorești. Din prima categorie se desprind sărbătorirea revoluției bolșevice, 7 noiembrie, și eliberarea României de armatele sovietice, 23 August și 30 decembrie (proclamarea republicii); cea de a doua grupă de sărbători cuprinde festivitățile cu prilejul lui 1 Mai („Trăiască 1 Mai, zi de trecere în revistă a forțelor clasei muncitoare și de manifestare a solidarității internaționale a celor ce muncesc!”⁷). În toate cazurile, în schimb, se distinge un ritual al *praznicelor* compus din anumiți topoi: a) întrecerea socialistă a muncii („Întrecerea în cinstea zilei de 7 noiembrie se extinde în întreaga țară”⁸, „Să dăm avânt întrecerii socialiste în cinstea lui 23 August!”⁹, „În cinstea zilei de 1 Mai muncitorii din numeroase întreprinderi

---

¹ *Ibidem*, nr. 1551, p. 3; vezi și nr. 1574, p. 5: Petre Dumitriu, *Printre constructorii Canalului*.

² *Ibidem*, nr. 1558, p. 1.

³ *Ibidem*, nr. 1608, p. 3.

⁴ *Ibidem*, nr. 1618, p. 3.

⁵ *Ibidem*, nr. 1665, p. 1.

⁶ Cf. Mihai Toader Nicoară, *Sărbătorile comuniste de la comemorare și celebrare la îndochinare*, în „Caiete de antropologie istorică”, VII(2005), 1, p. 245-265; Virgiliu Țărău, *9 sau 10 mai? Sărbătorirea independenței de stat a României în tranziția de la democrație la democrația populară*, în „Caiete de antropologie istorică”, VII(2005), 1, p. 229-244.

⁷ „Scânteia”, 1949, nr. 1414, p. 1.

⁸ *Ibidem*, nr. 1546, p. 2.

⁹ *Ibidem*, nr. 1490, p. 1; vezi și Florin Anghel, *O evoluție a mistificării evenimentelor de la 23 august 1944 în discursul oficial comunist*, în „Revista Istorică”, Serie Nouă, V(1994), nr. 9-10, p. 951-963.

și-au luat angajamente concrete pentru depășirea planurilor de producție”¹); b) ședința solemnă a Adunării Naționale și a Academiei („Ședința solemnă a Academiei RPR închinată aniversării Marii Revoluții Socialiste din Octombrie”², „adunarea festivă în cinstea celei de a doua aniversări a RPR”³, „Ziua de 23 August este sărbătoarea națională”⁴); c) recompensarea „eroilor”(se distribuie medalii ca Ordinul „Apărarea Patriei”, „Steaua RPR”, „Ordinul Muncii” sau „Medalia Muncii”⁵); d) mitingul popular, parada militară („Marele meeting și demonstrația de 7 Noiembrie a oamenilor muncii din Capitală”⁶, parada militară de la 23 August⁷, „Grandioasa demonstrație a oamenilor muncii”⁸).

Repertorierea sărbătorilor comuniste aduce în atenție un proces de eroizare configurat ca o comemorare a *martirilor credinței* și o etalare a prototipului comunist, *omul nou*. Comemorarea eroilor martiri ca sărbătoare politică evidențiază nu doar o viziune „de tip religios”, ci o practică religioasă propriu-zisă. Victimele grevelor muncitorești de la atelierele Grivița (februarie 1933), sau de la Lupeni (1929), care profilează ca erou un personaj colectiv *clasa muncitoare*, se adaugă efigiilor eroice ale ilegalistilor, Ilie Pintilie, Ion C. Frimu, Vasile Roaită, Donca Simo, Maria Lifschitz etc. În unele cazuri comemorarea identifică și *locuri sacre* ale luptei muncitorești, spre exemplu închisoarea Doftana, unde la „nouă ani de la prăbușire” s-a inaugurat noul muzeu⁹; în alte cazuri reprezentarea spațiului suportă impunerea noilor simboluri, strada Washington din București primește numele luptătoarei antifasciste Maria Lifschitz, fost secretar al CC al UTC.¹⁰ Comemorarea implică un ritual cu următoarele momente semnificative: a) pelerinaj la mormintele eroilor clasei muncitoare (se depun jerbe și coroane de flori; se intonează marșul funebru și Internaționala); b) conferință publică, adunare comemorativă, adunări muncitorești și un program festiv (conferințe

---

¹ „Scânteia”, 1949, nr. 1395, p. 1.

² *Ibidem*, nr. 1574, p. 1.

³ *Ibidem*, nr. 1620, p. 1.

⁴ *Ibidem*, nr. 1509, p. 1.

⁵ *Ibidem*, 1511, p. 2; nr. 1417, p. 1: S-a creat *Medalia Muncii* „cu care au fost cinstiți cu prilejul zilei de 1 Mai sute de oameni ai muncii manuale și intelectuale care s-au evidențiat obținând succese în producție și pe tărâmul activității științifice, culturale și artistice.”

⁶ *Ibidem*, nr. 1577, p. 1; la p. 2 relatează despre mari manifestații în toată țara.

⁷ *Ibidem*, nr. 1512, p. 1.

⁸ *Ibidem*, nr. 1415, p. 1.

⁹ *Ibidem*, nr. 1578, p. 5.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 1507, p. 3.

la Casa de Cultură, adunări sindicale, în întreprinderi, publicarea unor poeme și susținerea de spectacole artistice).

Omul nou se înscrie în paradigma *Cavalerului Muncii*, profilat de recurențele muncitorului angajat pentru îndeplinirea Planului (*litera*) și depășirea acestuia (*cifra*)¹: „Tovarăși, hai, în lumea cifrelor vă chem./ Voi meșteri mari ai marelui poem.” *Litera și cifra* ca expresii metaforice lasă loc în tabloul care-l desemnează pe *Cavalerul Muncii* și unor fapte excepționale. Acestea dau culoare unui peisaj selenar compus din procente și proiecte economice.² Munca îi definește atât pe proletari³, cât și pe țărani⁴ sau activiștii de partid⁵. *Cavalerul Muncii*, cu unele particularități, nu prezintă

---

¹ A. Mitchievici, *Cifra, litera și Cavalerul Muncii*; vezi și poezia lui Eugen Frunză, *98,84 la sută*, în E. Negrici, *Patru decenii*, p. 176-178.

² Spicuim doar câteva titluri din “Scânteia” anului 1949, exemplele sunt mult mai numeroase, zilnic ziarul relatează astfel de cazuri: „Cum lucrează echipa lui Luigi Strenati după metoda sovietică de zidărie” (nr. 1547, p. 2); „Muncitorii și tehnicienii uzinelor Oțelul Roșu au depășit programul de producție pe primele trei trimestre ale Planului de Stat” (nr. 1551, p. 1); „Gospodăriile Agricole Colective Ilie Pintilie din Roma-Botoșani și <<23 August>> din Pribești-Vaslui au îndeplinit planul de însămânțări” (*Ibidem*); “echipa lui Marton Dionisie din Lupeni a montat un crațer de 74 m în 3 ore și jumătate în loc de 8 ore” (*Ibidem*, p. 2); “Sudorița Constanța Staicu va merge la școala de calificări” (nr. 1554, p. 5); “Zidari fruntași decorați cu Ordinul Muncii: Luigi Strenati, Uivaroși Iosif și Popescu Gheorghe” (nr. 1557, p. 2); Prim topitorul Focht Eugelberg de la Oțelul Roșu explică oțelarilor ce sunt indiciii tehnico-economici” (nr. 1569, p. 2); “Minerii sectorului III Petrila scot cărbune în contul anului viitor” (nr. 1570, p. 2); “Maistrul șef Nicolai Rossiski, inițiatorul mișcării stahonoviste colective, împărtășește muncitorilor de la uzinele 23 August din experiența sa de muncă” (nr. 1572, p. 1,4); “Tovarășii Gheorghe Gheorghiu-Dej și Teohari Georgescu întreținându-se cu câțiva dintre fruntașii producției decorați” (nr. 1315, p. 1); “Și tu poți fi fruntaș în muncă!” (nr. 1401, p. 3); “Întrecerea dintre Cosma Vasile și Lup Ioachim” (nr. 1414, p. 2).

³ Sunt selectați mai ales cei din industria grea, oțelari, mineri, ori din construcții. Femeile sunt regăsite mai cu seamă în industria textilă. În “Scânteia”, 1949, nr. 1383, p. 5 este prezentat cazul Mariei Feițan, muncitoare la “Firul Roșu” din Tâlmaci: “O tânără inovatoare textilistă”, care “și noaptea-n vis tot de fabrică vorbește”.

⁴ *Ibidem*, nr. 1355, p. 1: “Ileana Mitrocica devine tractoristă”. Ileana a avut o copilărie în care a muncit “din greu, fără răs și fără joacă” pe moșiile contelui Károlyi în jurul Careiului. Decizia de a deveni tractoristă este un organică, “a frământat-o mereu dorința de a ajunge și ea într-o zi tractoristă.” Vezi și Zoe Petre, *Promovarea femeii sau despre destructurarea sexului feminin*, în vol. *Miturile comunismului românesc*, p. 22-38; Pentru repertorierea temelor discursului comunist cu privire la femei vezi Călin Morar-Vulcu, *Republica își făurește oamenii*, p. 389-443.

⁵ *Ibidem*, nr. 1341, p. 3: Mihai Dumitru, *Primăriță peste cinci sate*. Primărița este Maria Jurcuț din Topa de Jos (Bihor). Ea provine dintr-o familie de “țărani săraci cu

diferențe de gen sau de vârstă („Eu sunt pionieră și de neam de muncitori.”¹), îl întâlnim în toate aceste ipostaze. Bărbații sunt mai ales oțelari, mineri și constructori, în timp ce femeile provin din muncitoarele în industria textilă; uneori se iese din această diviziune de gen a muncii, femeile exercită îndeletniciri până atunci exclusiv masculine, le întâlnim ca tractoriste sau zidărițe.

Lupta pentru transformarea realității vetuste de tip burghezo-moșieresc și construirea patriei socialiste ca întreprindere a *Cavalerului Muncii* își asociază la sfârșitul anilor ‘40 și o dimensiune fundamentalistă, violentă, menită să înlăture „rămășițele” vechiului regim. În această ipostază *Cavalerul Muncii* întrușipează eroul martir, pe cel căzut în luptele cu vrăjmașii, sabotorii și bandiții, dușmanii „de moarte ai oamenilor muncii de la orașe și sate”. Glorificarea aureolează, în această situație, armata populară și pe comunistul vizionar. Lazăr Cernescu se înscrie în acest tipar al eroului martir comunist.

Afirmarea acestor discontinuități și fracturi, diacronice în evoluția „obsedantului deceniu”, se corelează cu accentuarea unor nuanțe și diferențe sincronice, care pot fi ilustrate, printre altele, prin compararea și analiza unui instrument „catehetic”² al regimului comunist, *Agenda agitatorului*, în edițiile sale din 1954 și 1956.³ Apariția celor două ediții la un interval de

---

un singur iugăr de țarină”. Portretul fizic și moral este unul exemplar: “I-am văzut atunci chipul întreg luminat, cu părul blond strâns în coade lungi, cu ochi căprui, ageri” și “Maria a fost de mică harnică, pricepută la carte și muncă.” A urmat o perioadă de catehizare comunistă, avându-l ca îndrumător pe un unchi al său de la oraș, care “o dăscălea pe nepoată-sa” și astfel “a început să schimbe vechile ei cărți cu altele noi, în care se vorbea despre revoluție, proletari, socialism, și o grămadă întreagă de lucruri pe care le înțelegea greu și nu pe de-a-ntregul.” În etapa următoare s-a înscris în partid “să se ducă la ședințe”, unde a beneficiat de ajutorul tovarășesc: “Nu o dată a cuprins-o îndoiala în puterile ei și dacă n-ar fi fost tovarășii care s-o ajute și să-i dea curaj și încredere în puterile ei, s-ar fi lăsat de primărit.” Dar comuniștii sunt de neoprit pentru că misiunea lor e nobilă; imaginea primăriței e una tonifiantă, pozitivă: “Îi numai inimă și dorință de muncă și învățat.”

¹ *Ibidem*, nr. 1466, p. “*Hai să curățim arăturile!...* Cum a făcut de râs un grup de pioniere din Brașov înșelătoriile unor dușmani ai poporului muncitor”. Vezi și Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir, *Explorări*, I, p. 215-310.

² Introducerea acestei categorii în analiza mobilizării maselor populare în Uniunea Sovietică a anilor 20 a fost întreprinsă de Peter Kenez, *The Birth of the Propaganda State: Soviet Methods of Mass Mobilization, 1917-1929*, Cambridge, 1985.

³ E. Negrici, *Scurt istoric al propagandei*, p. 96-97. Aflăm, aici, o opinie similară, dar argumentată pe vocabularul politic. D. Radosav introduce o periodizare mai largă, constatând că această demonizare și întreținere a „vigilenței războinice” corespunde perioadei 1947–1962, când mișcarea de rezistență este în plină afirmare. Abia după

timp scurt poate fi considerată simptomatică pentru evoluțiile petrecute. Încă de la debutul lor se pot observa deosebiri cu privire la definirea obiectivelor PMR: „Partidul este instrumentul de neînfrânt al dictaturii proletariatului. / PMR este o unitate de voință incompatibilă cu existența fracțiunilor și se întărește curățindu-se de elementele oportuniste”¹; „Partidul Muncitoresc Român exprimă interesele oamenilor muncii de la orașe și sate. Sarcina fundamentală a Partidului Muncitoresc Român în etapa actuală este lichidarea completă a exploatării omului de către om și construirea societății socialiste în Republica Populară Română.”²

Calendarul simbolic propus în ambele cazuri se opresc la anul 1953 și respectiv, 1955, în prima ediție amintindu-se moartea lui Stalin, în ediția a II-a semnarea tratatului ce consemna Pactul de la Varșovia.

Calendarul „sărbătorilor” de partid ordonează pe verticală și orizontală articulațiile universului simbolic comunist. În ansamblu, calendarul „datelor importante”/memorabile recuperează orizontul celor două „fronturi” în care mișcarea muncitorească era angajată, *internaționalismul proletar și patriotismul socialist*.

Compararea calendarului din agenda din 1954 cu cel din ediția a II-a comportă o serie de observații. Într-o primă analiză, se constată un caracter mult mai elaborat în cazul ediției din 1956. Din radiografierea acestui calendar se desprind mai multe registre de selectare a datelor: legitimator-istoric, al instituționalizării puterii comuniste și al edificării comunismului. Ponderea acestui ultim registru, al edificării socialismului se accentuează, semn al relativei pacificări sociale și al plasării într-o altă etapă, cea a construcției

---

eradicarea acesteia discursul devine unul constatativ, de bilanț, în care dușmanul cunoaște o nouă proiecție. În perspectiva noastră, considerăm că notele acestui discurs s-au afirmat încă din anii „obsedantului deceniu”, dar devin dominante doar, așa cum susține și D. Radosav, după ce partizanii și grupurile de rezistență armată din munți au fost eradicate. În ilustrarea temelor majore ale poeziei agitatorice din România comunistă, E. Negrici, deosebește din punctul de vedere al gradului de asumare al angajamentului ideologic două faze, una fundamentalistă și a doua rutinieră: „Ar fi vorba, așadar, de o religie politică în două tipice faze (una fundamentalistă și alta rutinieră), dar și cu tot atât de tipice încercări de fortificare a sentimentelor anemiate prin gesturi mărețe, prin trucuri și diversiumi.” Cele două faze corespund celor doi conducători ai partidului comunist, perioada Gheorghiu-Dej și epoca Ceaușescu. Cf. E. Negrici, *Scurt istoric al propagandei*, p. 7. În analiza elitei comuniste și a raporturilor cu societatea românească Stelian Tănase observă trei fracturi majore: *o lume nouă* (1948-1953), *Cinci ani tulburi* (1953-1958) și *Supunere și emancipare* (1958-1965). Cf. Stelian Tănase, *Elite și societate*.

¹ *Agenda agitatorului*, București, 1954, p. 17.

² *Agenda agitatorului*, ed. a II-a, București, 1956, p. 63.

patriei socialiste. În acest context, eroul comunist se transformă dintr-un luptător neînfricat cu arma în mână în constructorul socialismului, al „viitorului de aur”. Simultan, asistăm la o resemnificare a „dușmanilor poporului”, bandiții, spionii, sabotorii, fiind înlocuiți cu cei conformiști și conservatori.

Redescoperirea patriei ca potențială temă a propagandei se observă în elaborarea unei *bibliotheca selecta* ce anturează formarea agitatorului, a activistului de partid. Lectura recomandată a fost grupată formal după schema tipică: a modelului sovietic (literatura clasică rusă și literatura sovietică), a împlinirii românești (literatura română) și a frontului revoluționar general (literatura universală).¹ În a doua ediție această dispunere suportă o modificare, pe primul loc se situează „literatura română clasică și contemporană”, urmată de „literatura rusă și sovietică” și, în final, literatura universală.²

„Comunistul vizionar ucis mișelește de dușmanul de clasă” a fost înlocuit cu unul generic, abstract și atributiv. Translația situațională, de la confruntarea armată cu dușmanii de clasă la construirea patriei socialiste a determinat și procesul de selectare a eroilor. Reperle simbolice directe întruchipate de personajele din literatura realist-socialistă cedează locul configurării unor spații simbolice deschise spre personificare. Conflictul antitetice de tip maniheist comunist - dușman al poporului a pierdut actualitatea, România devenise o patrie a socialismului în care izbânda clasei muncitoare nu mai putea fi contestată. Debuta perioada edificării și construcției. Aceasta solicita adeviziunea oamenilor muncii angajați într-un proces de conștientizare socială, antrenată în deținerea „omului nou” pe baza eticii și moralei comuniste. Abstractizarea eroului, a comunistului, coincide cu „ieșirea din prezent” pe traiectoria construirii „vârstei de aur”, a comunismului, apelarea viitorului ca univers al concilierii și împlinirii personalității. O astfel de judecată presupunea alinierea la un standard, mai degrabă decât identificarea cu un personaj model. Precizarea acestei translații în perimetrul literaturii realismului socialist o putem repera prin asocierea funcțiilor educative atribuite poeziei lui Dan Deșliu, *Lazăr de la Rusca*, într-o perioadă, și a versurilor lui Nicolae Labiș, *Comunistul*, în perioada următoare. Evenimentul ca act generator și ilustrator pentru creație face loc sintezei abstracte și impersonale. Lazăr de la Rusca își consumă actualitatea, autoreflexivitatea și adeviziunea la valorile comunismului constituind de acum reperle fundamentale ale întâlnirilor tainice dintre scriitor și muza sa. Misiunea scriitorului comunist este în acest sens un legat social: „Și bătrânii din sat când muriră, / Toate iubirile moștenire mi-au dat.”³

---

¹ *Agenda 1954*, p. 322-323.

² *Agenda 1956*, p. 433-439: Pentru comparație cu Uniunea Sovietică vezi Jeffrey Brooks, *Thank You, Comarade Stalin!*, p. 11-18.

³ N. Labiș, *Poezii*, ediție de Paul Dugneanu, București, 1987, p. 9.

Față în față cu istoria. În perioada postsocialistă, mitbiografia (elaborată ca și rememorare a eroului-martir) se detașează de viziunea ubicuității propagandistice și consacră o serie de reprezentări concurente despre Lazăr Cernescu asociate reperelor de sociabilitate prin intermediul exercițiilor de rememorare.¹ Istoria orală, dar și re poziționările teoretice din interiorul disciplinei istoriei din ultimele decenii au accentuat declinul speranței cercetătorilor în a stabili „fapte” obiective și creșterea interesului pentru aspectele simbolice ale narațiunii. La fel, cum documentele scrise sau memoriile, ceea ce adesea numim „provincia tradițională a istoricilor”, „nu sunt acte inocente”² ci încercări de persuasiune care implică transformarea memoriei prin consemnarea acesteia, tradiția orală cunoaște propria stilizare. În acest caz, avem de-a face cu un fenomen sesizat de Pierre Nora ce diferențiază între memoria spontană și reprezentarea conștientă de tip modern. Experiența povestită este însumată unui „complot” narativ, este semnificată, și prin urmare granița dintre istoria-realitate și imaginar devine ambiguă. Mai degrabă asistăm la o „așezare” a trecutului într-o ordine avantajoasă din punctul de vedere al prezentului.³

Discursurile memoriei, fie că este cazul partizanilor sau cel al membrilor familiei, actualizează evenimentul Lazăr de la Rusca pe fondul reprezentării din cultura tradițională a binomului erou-trădător. În această ordine morală tradițională instaurată și recunoscută de toată lumea, instanța supremă de este de natură transcendentă, un *Dumnezeu justițiar*, care nu lasă „fărădelegea” nepedepsită, dar și un *Dumnezeu pavăză*, care apără și protejează în situațiile limită. Ambele discursuri, al partizanilor și al familiei, remarcă apelul al Dumnezeuului justițiar/Dumnezeului protector ca dovadă incontestabilă a veridicității celor întâmplate și a autenticității celor povestite. Maria Scânteie mărturisea că adesea îl invoca pe Dumnezeuul justițiar: “*io de câte ori tot ziceam, Doamne să nu-i mai lași să aibă bine în viață [cei] care o omorât pe tata*”⁴. Și intervenția divinității nu s-a lăsat așteptată: “*Dumnezău nu i-o ajutat [pe partizani] că i-o omorât fără ca să aibă ceva cu ei [cu comuniștii]*”⁵. Divinitatea se impune și peste justiția oamenilor, completând-o, într-un sens generic fiind vizați “bandiții ăia de partizani”: “*apăi și la judecata aia nu i-o mai întrebat nimenia că de ce si cum. Tot la*

---

¹ Această perspectivă se întâlnește la Mona Ozouf, *Arc peste timp*, p. 148-151, unde afirmă că rememorarea și comemorarea sunt „două memorii care-și întorc spatele”.

² P. Burke, *History as Social Memory*, p. 47-52.

³ Mark Freeman, *Rewriting the self: history, memory, narrative*, London and New York, 1993, p. 52-53.

⁴ AHO, caseta nr. 153b.

⁵ *Ibidem*.

Timișoara s-or judecat și când s-or judecat pe iesta 25 de ani i-o dat, da' nuna 15 o făcut și o scăpat și când o scăpat o făcut un accident de mașină și n-o mai rămas nima nima la aștia care o fost de o omorât, că ei mai omorâseră ... N-o mai ramas nima pe lume la numaru' ăla, la aștia de o fost plecați."¹ Dezlănțuirea divinității se regăsește și asupra celor care nu respectau memoria victimelor, batjocorind buna memorie, atentând astfel la ordinea morală (despre morți numai de bine): "o făcut mama mea cu buna mea niște pomișori și s-or dus la horă și or dat de pomană. Când o dat de pomană, muierea asta care o murit la pușcărie, ea nu o văzut-o pe maicămea că-i în spatele ei, și o zâs: De, o zâs, să fie de pomană lui Lazăr dacă-i mort și dacă-i viu să-i fie sănătate. Nu era prins ăla viu ca să știe de el. Aia, muierea din fața ei, o zâs (mă scuzați), o zâs: Dă un căcat să-i fie de pomană ... Atuncea, buna mea, o zâs: Lina, ai și tu un copil viu, să-ți deie Dumnezeu Sfântu' o fată n-ai avut parte de ea, și pă asta o ai cu nepoti, dar mai ai un copil; dacă Lazăr îi mort și copilu' tău să ai noroc de el și dacă Lazăr o fi mort, cum ... fără un ficior așa să ți-l ie Dumnezeu să rămâi și fără iestalalt. Ea, atunci cand o văzut, nu i-o fost tot una, că o auzât cum o zâs bunămea. O dată o rămas așa și la anu' i-o și murit copilu ei, pentru că Dumnezeu nu o lăsat-o nici pă ea."² În aceleași limite se dezvoltă și discursul memoriei partizanilor. De data acesta comuniștii și informatorii securității sunt cei care dinamitează prin trădarea lor ordinea morală tradițională, iar intervenția Dumnezeului justițiar îi vizează direct: „Dumnezeu i-o pedepsit pe ei pân n-or venit ai noștri, nu s-or ales de familiile lor absolut nimic, s-or distrus, is oameni de nimic.”³ La fel, îl întâlnim și în mărturia lui Nicolae Ciurică, atunci când se referă la maiorul de securitate Kling: „a băgat spaima în bănățeni, a omorât și a schiunguiuit ca nimeni altul și Dumnezeu l-a pedepsit și pe el, a murit nebun, mâncându-și fecalele ca nima pe lume”⁴. Pentru Ciurică Dumnezeu a fost și un protector, în Biblia pe care o purta în traistă oprindu-se glonțul securității sau „probabil și pentru că nu am luat parte la treaba asta [omorâreal trădătorilor] Dumnezeu m-o ajutat, uite, am venit acasă, m-am căsătorit, am doi copii”⁵.

Partizanii, luptătorii anticomuniști, „bandiții” din discursul oficial comunist, îl plasează în ipostaza trădătorului, a marginalului oportunist: „Comuniștii s-au aflat la periferia societății românești, niciodată integrați comunității naționale și politice.”⁶ În acest sens, asistăm la o demonizare a

¹ *Ibidem.*

² *Ibidem.*

³ Milin, *Interviuri și evocări*, p. 110-111.

⁴ AHO, caseta nr.

⁵ *Ibidem.*

⁶ Stelian Tănase, p. 34.

lui Lazăr, asociat comuniștilor și securității¹. Discursul memoriei configurat prin însumarea mărturisirilor „dușmanilor poporului” de altădată, absorbit istoriei, în delimitarea unei reprezentări alternative și complementare asupra trecutului comunist, conturează o imagine de tipul *up side down*, în care rolurile au fost inversate. Modificarea contextului social referențial (ante '89 – post '89), transferă dintr-o parte în cealaltă semnificațiile eroice: dușmanii poporului de ieri, odată cu demantelarea comunismului, au devenit „luptătorii anticomuniști” venerați și eroizați; au loc procesiuni, festivități, sunt ascultați cu pietate, le-au fost consacrate monumente, au înființat asociații și se bucură de beneficii, au devenit subiectul unor colocvii istoriografice și al discursului istoriografic românesc. Pe de altă parte, comuniștii au fost demonizați, în proiecția evenimentelor din trecut, dar și în ce privește tarele și insuccesele „tranziției” societății românești li s-au atribuit acestora. Mecanismul segregării sociale de tip maniheist, constatat în timpul regimului de democrație populară, a funcționat impecabil și în discursul public din România post '89.² Astfel, asistăm la o ficționalizare a comunismului în România în ipostaza eroului colectiv negativ, ceea ce a condus la o desolidarizare masivă la nivel social de o atare identitate³, o stigmatizare a comunismului. Cu toate că identificăm un curent puternic de opinie anticomunist, paradoxal, nu mai avem comuniști. Este o fugă față de responsabilitatea socială și o repliere post decembristă spre zone de prestigiu (politică, economie etc.). Pe de altă parte, la nivelul oamenilor de rând, a „celor mici” uitați de istorie, se constată odată cu dispariția statului paternalist, evocarea nostalgică a *timpului trecut*. Nesiguranța cotidiană transmite o stare de neliniște și nesiguranță, reperate în cazul Mariei Scânteia în motivele care domină discursul public: *“că o fost forte bine cât o fost Ceaușescu, o fost forte bine, da' la ultimu' timp începusă cu demolările, începusă să nu mai aveam curent, începusăm să avem bani da' n-veam de unde ce să luăm, că ne dădea zahărul la rație, așa era ... Ei, da' pe urmă ... Toată lumea mi-a zis că-i bine, dar acuma îi mai rău ca-ntotdeauna.”*⁴

Reprezentarea comunistului în memoria victimelor represiunii din anii '40 și '50 din zona Banatului se compune în ipostaza marginalului. Sunt

---

¹ Vezi Ruxandra Cesereanu, *Imaginea Securității în literatura română în comunism și postcomunism*, în „Caietele Echinox”, I(2001), p. 157-172.

² Paul Connerton, p. 1 afirmă că marile subiecte ale istoriei nu dispar din narațiuni, ci mai degrabă funcționează la nivel subconștient ca moduri de gândire și acțiune în situații prezente, ele persistă, cu alte cuvinte, ca o memorie colectivă subconștientă.

³ Katherine Verdery, p. 76: „Ele rămân proeminente în perioada postsocialistă, întrucât, după abandonarea identităților obligatorii ale <<omului socialist>>, grupurile încearcă să-și reorganizeze relațiile în favoarea <<omului anticomunist>>.”

⁴ AIIO, caseta nr. 153b.

„ăi mai ultimi” din sat, o marginalitate socială, sau țigani, o marginalitate de tip etnic. Excentrici din punctul de vedere al comunității se plasează în poveste anturată de forțele distructive. Comit abuzuri, intimidază, umilesc, sunt fără cuvânt (*om de două feluri*¹). Puterea și „bărbăția” acestora se construiește într-un exercițiu care le pune în față personaje fără posibilitate de a riposta. Sunt femeile a căror bărbați au fost fie arestați, fie erau fugiți în pădure; femeile, slabe de două ori, ca femeile și încă o dată pentru că soții lor nu le puteau proteja. În memoria feminină acești comuniști au fost fixați ca „nenorociți”: „*Venea, bătea la fereastră, eram gravidă și cu fata aia de 2 ani, și ieșeam la fereastră și zice: Scoală-te futu-ți Dumnezeuul tău și hai la fân. Ziceam că nu pot să merg să nasc pe-acolo, zicea: Futu-ți Dumnezeuul tău, noi n-avem nevoie de copiii bandiților, vă tragem în țapă, așa te luăm pe sabie. (...) Într-o zi vine ăla de la sfat: primaru’, Jura o fost atunci și cu Sabin țiganul, ăștia n-or condus ăi mai ultimi oameni din comună. Vine la preoteasă și zice către ea, cu mine nici n-o discutat; ei or vrut să ne scoată din căși, că era prinsă casa una cu alta, dar ea tot o fost cu școală și nu le era așa ușor, cunoștea și legile. Pe mine nu mă întreba nima, ar fi făcut ei ce ar fi vrut. (...) Dumnezeu i-o pedepsit pe ei pân n-or venit ai noștri, nu s-or ales de familiile lor absolut nimic, s-or distrus, îs oameni de nimic.*”² În același registru al memoriei feminine sunt catalogați ca „prăpădit” sau „derbedeu” cu un comportament violent, „m-a trântit jos și s-a pus cu picioarele pe mine”.³ Caracterizările femeilor se circumscriu în registrul umanismului, al valorilor morale în timp ce bărbații se referă la o poziționare socială a comuniștilor. Aceștia, comuniștii, „se atingeau de bunurile oamenilor mai înstăriți”, „faceau tot ce era mai rău”, „era mai periculos”.⁴ Precaritatea morală a comuniștilor este ilustrată și în portretul fizic; denunțatori și trădători, mai mult îndreptându-se împotriva oamenilor nevinovați, suferă de boli „rușinoase”: „*Tot în noaptea când am vrut să ținem calea lui Kling și nu l-am prins și eram puțin supărat, Isfănuț îmi spune mie: „Mă Ciurică, aici la sălaș este un mare, mare comunist.” Zicea că mulți or murit în pușcărie din cauza lui. Zice: ”Haida să-l luăm pe ăsta.” Zic: „Merită să ne pierdem timpul cu el?” Pe comunistul ăsta îl chema Miroslav Juca. Noaptea vedem o*

¹ *Ibidem*: caracterizarea făcută de Maria Scânteie primarului comunist Iosif Davidescu.

² Milin, *Interviuri și evocări*, p. 110-111.

³ *Ibidem*, p. 64.

⁴ *Ibidem*, p. 76-77; vezi și p. 104: „În 1948, de când au venit comuniștii, lumea avea ură pe ei, ne făceau greutăți, ne luau grâul de la batoze, ne puneau să dăm vite pentru armistițiu, da păi ce știu eu pe unde-l duceau. Au început să aresteze din oameni, din ăia care erau mai înstăriți ...”.

lampă la sălașul lui Juca. Eu stau la șosea și Ișfănuș Dumitru se duce, dă târcoale pe la colibă și vine și zăce că numa' fata de 7-8 ani se vede. O luarăm spre sat spre Teregova. Mergeam unul după altul la o oarecare distanță spre Teregova. Când vine cineva, m-am pitit. Când trece pe lângă mine, trece pe lângă Sfârloagă, dar el l-a recunoscut că ăsta era Miroslav. Sfârloagă spune: Stai! și îndreaptă arma spre el. El se întoarce și-l ia de pușcă pe Sfârloagă. M-am dus acolo, luai pistolul din buzunar, îi pun mâna după cap și pistolul și ne-am dus până la un sălaș și acolo o fost procesul. Sfârloagă era cu lanterna, iar eu cu cercetările. Am cerut actele, pistolul. Între acte am găsit carnetul ăla roșu, cu niște coperți cam groase. I-am zâs să-l mănânce și l-o mîncat. Făcuse pe el de frică. Pe el avea niște blânde roșii. L-am întrebat ce-s cu alea și mi-o zâs că îi bolnav de sifilis. Am început să-l întreb. I-am zâs că dacă recunoaște că o făcut lucruri grave și o dat declarații false, o recunoscut, da o zâs el nu ș-o dat seama ce face. El era directorul minei de la Teregova. A recunoscut tot ce o făcut. Mi-am dat seama că omul nu merită să-l omoare.”¹

Viclenia și lipsa de curaj îi arată pe comuniști ca oportuniști și cameleoni, „un anumit activist de partid, care înainte făcuse parte din partidul legionar”,² sau „ei dirijau aici în comună, că erau deja primari d-ăștia prăpădiți, un fost pușcăriaș de drept comun, toți oameni de nimic”.³ Cameleonismul acestor oameni fără principii și valori, frizează inimaginabilul: „era un căpitan, Duță Gheorghe, care după revoluție, când m-am dus pe la asociația noastră de deținuți politici mă pomenii cu el și mi-o zâs: Mă, Ciurică, tu știi că eu am fost milițian, am fost jandarm, am căzut prizonier în Rusia, am venit cu „Tudor Vladimirescu” și venind m-am încadrat în miliție, în securitate și am ajuns la gradul de căpitan ... Și începe să-mi povestească prinderea lui Duicu. (...) și el când îmi povestea treaba asta era vicepreședinte al asociației noastre. Rușine, vicepreședinte să fie căpitanul care o tras în noi!”⁴

În acest spectru, pentru luptătorii anticomuniști din Munții Banatului, Lazăr a rămas un *eveniment*; tragic, greu de acomodat și justificat cu morala creștină, justiția divină fiind instanța de apel în discursul acestora. Justiția oamenilor o trăiseră, de aceea s-au arătat reticenți în debutul interviurilor de istorie orală și abia pe măsură ce dialogul înainta și-au recăpătat deplina încredere. Apoi, trebuie să luăm în considerare și vârsta martorilor, plasați în proximitatea sfârșitului implacabil, care prin prisma culturii rurale

---

¹ *Ibidem*, p. 97-98.

² *Ibidem*, p. 65.

³ *Ibidem*, p. 106.

⁴ *Ibidem*, p. 95-96.

tradiționale îl situează pe individ într-o comuniune cu divinitatea. În acest discurs memorialistic de reconstituire a evenimentelor rezistenței anticomuniste, a istoriei trăite, observăm o selectare și semnificare de tip autobiografic: personajul principal este naratorul (ceea ce-am văzut, ceea ce-am făcut, ceea ce am auzit); obliterarea faptelor pe care nu le poate integra în sensul major al semnificării povestirii; glosarea pe marginea evenimentelor, un fapt în sine de istorie. Tendința de eroizare și exaltare se regăsește în cazul unor mărturii, dar ele reproduc evenimentul Lazăr Cernescu din alte referiri, nu ca participanți direcți și îl ficționalizează prin siajul toposurilor ce s-au consacrat în discursul public despre comunism. În cazul celor, într-un fel sau altul culpabilizabili, din perspectiva moralei sociale, evenimentul a fost evacuat, doar intervenția intervievatorului îl actualizează. De aceea, povestirea implică și justificarea, Lazăr fiind considerat ca trădător, el a căutat să-i aresteze împreună cu Securitatea, le-a schingiuit familiile, în timp ce familia lui a beneficiat de recompense. Sunt etalate, astfel, temele discursului public despre comuniști.

Mărturiile partizanilor atestă, pe de altă parte, existența unei povești la nivelul comunității care s-a cristalizat în jurul evenimentului asasinării lui Lazăr Cernescu. Povestea transferă poziția maniheistă a propagandei comuniste, dar cu sens schimbat, Lazăr și comunismul fiind ceiamnați. La acest nivel asistăm la o deconstruire a mitologiei comuniste, dar exercițiul critic astfel articulat uzează de o nouă serie de mituri, comunistul-erou a devenit bestia-torționară în timp ce partizanul-bandit s-a transformat în eroul rezistenței anticomuniste.¹

Caracterul polemic se păstrează și în cazul mărturiilor provenite din proximitatea eroului-martir, narațiunea fratelui și a fiicei lui Lazăr Cernescu. Paradigma în care se definește mărturia acestora post '89 se atașează atmosferei anticomuniste prin plasarea povestirii sub motivul „vremurilor care sunt peste oameni”, dar și a conservării prestigiului său și al întregii familii în cadrul comunității. Mărturia acestora vizează demontarea argumentelor dintr-o poveste nerostită, dar în permanență presupusă și care-l acuza pe Lazăr. De data aceasta mărturiile se articulează pe experiențe care într-o mare măsură depind de nivelul de cunoaștere al trecutului,² este vorba de

---

¹ Încă de acum un deceniu Daniel Barbu atrăgea atenția asupra acestei capcane: „... nu ne lăsăm cumva prinși în capcană de miturile pe care comunismul le-a fabricat și, schimbând doar termenii și sensul demonstrației, le folosim cu seninătate în continuare, cu deplină bună credință și cu sentimentul că nu facem altceva decât să destrămăm vâlul mitologic care ne acoperă trecutul?” Cf. D. Barbu, *Un mit al totalitarismului*, p. 78.

² Paul Connerton, p. 2.

experiențe afective de tipul relațiilor frate-frate sau tată-fiică. Deosebirile de reprezentare ale lui Lazăr în contextul mărturiilor provin din diferențele de potențial dintre memoria individuală și memoria socială. Pe de altă parte, avem aici și o reprezentare circumscrișă valorilor familiale, Lazăr apare ca un tată și un soț iubitor. Memoria se circumscrie în paradigma unei „comunități interpretative” unde „imagini ale trecutului în mod obișnuit legitimează ordinea socială prezentă”.¹

Apelată din perspectiva evenimentului, a luptelor dintre partizani și trupele de securitate și a uciderii lui Lazăr Cernescu, biografia acestuia uzează de o serie de stereotipii asimilate uneia sau alteia dintre taberele angajate în dispută. De aceea, putem considera că aveam de-a face, atât în epoca comunistă, cât și în perioada postsocialistă cu o manipulare a biografiei lui Lazăr Cernescu în sensul eroizării (eroul-martir Lazăr de la Rusca), pe de o parte, și a trădătorului/comunistului/informatorul securității, pe de altă parte. Manipularea biografiei a însemnat ficționalizarea acesteia prin însumarea unor mituri definitorii (eroul, trădătorul) pe care am încercat să le surprindem în paginile de mai sus.

---

¹ *Ibidem*, p. 3.

**Preocupări pentru cunoașterea și protecția naturii
în scrierile unui entuziast naturalist al secolului XIX:**

Basiliu Basiota

*Gabriela Morărescu
B.C.U." Lucian. Blaga" – Cluj;
E-mail: gabriela_morarescu@yahoo.com*

*Vlad Codrea
Universitatea „Babeș-Bolyai” – Cluj
E-mail: vcodrea@bioge.ubbcluj.ro*

Născut în comuna Zagra (județul Bistrița-Năsăud), Basiliu Basiota¹ (Bașotă) „Moțiu Dâmbul” face parte din rândul oamenilor de seamă ai ținutului Năsăudului, descendent al unei ramuri aparținătoare unei vechi familii boierești din Botoșani refugiată în Valea Someșului în timpurile tulburi ale domniei lui Duca-Vodă (1665-1683)².

De formație jurist, a ocupat funcții importante la Abrud, Odorheiul Secuiesc și Alba Iulia, în 1883 ajungând „jude la tribunalul regiului de I-ma instantia din Alba-Juli'a, totu odată judecatoria montana din Transilvani'a”. Colaborează cu diferite publicații, printre care: *Foi'a Scolasteca: organu pedagogicu, literariu si scientificu* din Blaj, *Transilvani'a: foi'a Asociatiunii transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu* din Sibiu, deseori sub o multitudine de pseudonime, cel mai notoriu fiind „Moțiu Dâmbul”, sub care semnează versurile publicate în aproape toate revistele vremii din Transilvania.

Pasionat fiind de călătorii, geografie și istorie, Basiliu Basiota, înflăcărat admirator al pământului transilvan și al bogățiilor sale naturale, publică după 1875 o serie de lucrări și articole în care subliniază și face observații asupra unor probleme generale de cunoaștere a mediului înconjurător și a unor fenomene naturale, dar și lucrări în care pune în valoare frumusețile și bogățiile naturale ale acestor ținuturi, îndeosebi a Munților Apuseni. Astfel, încearcă să vină în ajutorul românilor dornici de a înțelege

---

¹ Latinizarea – uneori excesivă – a numelui de familie era o tendință des întâlnită în rândul intelectualității greco-catolice din Transilvania, ca reacție la tendințele abuzive de maghiarizare a acestor nume de către administrațiile habsburgică și austro-ungară.

² Notorietatea acestei familii boierești este datorată îndeosebi hatmanului filantrop Anastasie Bașotă (22.01.1797-30.12.1869), fondatorul primei școli particulare sătești din Moldova și al unui institut ce îi purta numele.

anumite fenomene meteorologice („...amblarea timpului...”)¹, de a afla detalii despre exploătarile miniere și extragerea metalelor („...in muntii apusani ai Transilvaniei locuesce unu poporu romanu, care se ocupa in cea mai mare parte cu cultivarea minelor...”) ². Realizează, pe scurt, o prezentare a cauzelor și influențelor anumitor manifestări meteorologice, o istorie a „montanisticeii” și a cunoștințelor despre metale, dar și un studiu mai amplu asupra geologiei Munților Apuseni (consecință a unor itinerare parcurse în acești munți, încă începând cu anul 1859), lucrare pentru care s-a inspirat consistent din capitolul referitor la Munții Metaliferi din Geologie Siebenbürgens a lui F. Hauer și G. Stache (1863). Basiota realizează adeseori descrieri amănunțite ale locurilor străbătute, cu referiri explicite asupra alcătuirii geologice, abordând însă cu aceeași pricepere aspectele social-economice, aducând în prim plan a problemelor de cunoaștere a mediului, de exploatare eficientă a bogățiilor solului și subsolului Transilvaniei.

În 1876 scrie despre posibilitatea înființării unei fabrici de chibrituri („catranitie séu aprendiori”) ³ în zona Năsăudului asemenea celor de la Brașov, Cluj, Alba-Iulia și Praid. Aduce în sprijinul acestei idei argumentul că în acest district, bogatul fond forestier (pădurile de brad și fag) se afla în proprietatea școlilor și a populației românești iar prin înființarea unei fabrici care să exploateze eficient lemnul din aceste păduri creștea puterea economică a zonei, „opidulu”⁴ Năsăud fiind un important centru pentru românii din văile Rodnei și Bârgăului („...că punctu centrale alu romaniloru din valea Rodnei si a Borgoului, fiindu aprópe de Bucovin’a Moldavi’a si de calea ferata dela Clusiu,....”), pentru care principala îndeletnicire era creșterea vitelor, pământul nefiind acolo foarte rodnic. Apropierea de valea Someșului Mare și existența unei structuri edilitare sunt considerate de către el avantaje în inițiativa construcției fabricii („...considerandu-se apa Someșiului mare, care indemana stabilirea unei fabrice portate cu potere de apa; considerandu ruinele edificiiului scóleloru arse in 1848, care cu spese fórté pucine s’aru poté reedifica si transforma intr’o fabrica de catranitie;.....”), în acest fel obținându-se și noi locuri de muncă pentru populația din acea regiune („...ca si-aru poté fruptifica productele naturali chiaru in midiuloculu poporului romanescu si spre binele si inaintarea aceľuia,.....”).

---

¹ Basiota B. M.D. (1877): *Ceva din cunosciintele meteorologice*

² Basiota B. M.D. (1878): *Ceva din istori’a montanisticeii.*

³ Basiota B. M.D. (1876): *Fabric’a de catranitie séu aprendiori din Paraidu.*

⁴ Ópidum s.n. (*Ant.*) - Așezare omenească romană fortificată; centru economic, politic, religios și militar, constituind un început de oraș. [Scris și *oppidum*, var. *opid* s.n. / < fr., lat. *oppidum*].

Dorind să vină în ajutorul înțelegerii unor fenomene meteorologice și a explicării acestora pe principii științifice, în 1877, traduce din ediția maghiară¹ într-un limbaj cât mai popular, fragmente din lucrarea autorului german Aaron Bernstein², în care sunt definite noțiunile de distanță, lumină, meteorologie, astronomie și nutriție. În lucrarea rezultată³, Basiota explică influența în variațiile climatice („amblarea timpului”) a poziției planetei terestre în sistemul solar, a mărilor și oceanelor, a curenților de aer („... că asupra amblării timpului are influența singuru numai pusețiunea noastră terestre facia cu sórele, cu marile ce ne incungiura, precumu si mișcarea aerului si de aci a venturiloru dela poli cătra ecuatoru si viceversa dela ecuatoru cătra zonele polari.”). Cele douăsprezece capitole cuprind: a. informații generale privind intervalele diurne și nocturne, ale anotimpurilor, influența Soarelui și a poziției geografice în stabilirea acestor intervale; b. imposibilitatea de a anticipa cu foarte mare precizie a schimbările meteorologice ce vor avea loc într-un timp viitor, îndeosebi în absența unor stații de observare dotate corespunzător cu aparatură specifică; c. influența curenților de aer („undele aerului”) și a umidității în determinarea unor fenomene meteorologice din diferite zone geografice; d. formarea precipitațiilor; e. echilibrul termic din natură („Cum se lèga si cum se elibera caldur’a”); f. variațiile climatice influențate de poziția geografică, în cazul țării noastre; g. dificultăți în previziunea schimbărilor climatice; h. influența Lunii în variațiile climatice (care „...este aprópe neobservabila asupra amblării timpului”).

Trăind în Abrud aproape douăzeci de ani, a cultivat un deosebit respect și admirație față de oamenii de pe acele meleaguri, prețuindu-le efortul deosebit depus în activitatea de exploatare a metalelor prețioase. De aceea, s-a străduit să contribuie la educarea acestora prin înlesnirea accesului la informații privind evoluția pe plan mondial a cunoașterii și utilizării substanțelor minerale utile în stare naturală, a metodelor de exploatare a metalelor și cunoașterea proprietăților lor, publicându-și lucrările și studiile în limba română, în periodice de popularizare. În acele timpuri, texte redactate în limba română privitoare la Științele Pământului erau extrem de rare în spațiul intracarpatic, obstacolul principal fiind faptul că limbajul de

---

¹ Lucrarea la care se face referire aici, apărută în 1869 și la New York în limba engleză (Popular Books on Natural Science) i-a fost trimisă lui Albert Einstein de către mentorul său Max Talmey și a avut o deosebită influență asupra dezvoltării lui ca om de știință.

² Aaron Bernstein (1812-1884): Om de știință german și reformator al mișcării iudaice din Germania.

³ Basiota B. M.D. (1877): *Ceva din cunoscentiele meteorologice*.

specialitate și terminologia geologică în limba română erau dificil de utilizat, spre deosebire de limbajul literar care era mult mai bine omogenizat în provinciile românești.

În lucrările sale: *Ceva din istori'a montanisticej (1878)* și *Unele cunoscentie din istori'a metaleloru [După Dr. F.K.M. Zippe, Viena 1857]* (1886), apărute în periodicul *Transilvani'a: fôj'a Asociatiunii transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu* din Brașov și mai apoi Sibiu, face doar o trecere în revistă a evenimentelor importante din istoria activităților de extragere a substanțelor minerale utile, îndeosebi prin exploatarea miniere și a descoperirii, cunoașterii și utilizării metalelor de-a lungul timpului, în întreaga lume. În 1883 publică studiul geologic dedicat Munților Apuseni, bine documentat și structurat¹, „*Studiu geologicu asupr'a structurei muntiloru metalici ai Transilvaniei*”, dedicat „*amintirei romaniloru celoru bravi din Munții Abrudului si ai Cămpeniloru*”, intenția autorului fiind aceea de a-i ajuta pe românii preocupați de extragerea metalelor, să cunoască mai bine formațiunile geologice, pentru a le cerceta în cunoștință de cauză și a le repera cu mai mare ușurință („... *se ajutu pre poporulu metalurgu romanu a cunósce mai lesne ștraturile de pietrisiu prin care pôte scrută mai rationabilu si mai usioru dupa metale fine, ...*”).

În momentul apariției acestei lucrări, zestrea de publicații geologice românești era extrem de precară, iar terminologia specifică, practic nou pătrunsă în limba română. În context, merită subliniat că prima carte de mineralogie în limba română, scrisă cu litere chirilice, îi revine lui I.C. Cihac (1837) – de fapt, o prelucrare după manualul lui I. Reinhard, apărut în 1833 la Heidelberg, această lucrare fiind apoi rescrisă cu grafie latină de către I. Atanasiu (1941) – iar primul studiu geologic zonal în limba română (consacrat calcarului de la Repede) a fost realizat cu abia două decenii mai târziu, de Gr. Cobălcescu (1862).

Rândurile acestui studiu cuprind, pe lângă observațiile și informațiile de sorginte geologică, și aporturi originale ale autorului, istorice, de organizare administrativ-economică și minerească și chiar ecologice. Începutul lucrării constă într-o descriere a ținutului transilvan, foarte concentrată dar în același timp cuprinzătoare, în care sunt surprinse aspecte climatice, hidrologice, de potențial forestier și agricol, proprietățile terapeutice ale apelor minerale, observații antropogeografice și de geografie economică, privind caracteristici ale populației din zonă și principalele sale ocupații: agricultura și creșterea animalelor („*O singura si rapede privire ce o facemu asupr'a*

---

¹ Structura lucrării este foarte apropiată de cea a capitoului referitor la Munții Metaliferi din *Geologie Siebenbürgens* a lui F. Hauer și G. Stache (1863), ce i-a servit probabil autorului ca și consistentă sursă de inspirație

Transilvaniei - ace'a tiera plena de bogatiile naturei – ne pôte aduce la convingere, ca aci avemu de a face cu multi tesauri ali naturei, pentru-ca: clim'a ei este cea mai sanetosa, apele ei curgatorie si cristaline sunt in abundantia, isvorele de ape minerali de o calitate ca nicairea in alte parti ale Europei, contienu o potere vindecatoria. Muntii pitoresci imbracati de selvele cele mai tufose, constitue regiunile cele mai romantice; fenatiile estinse si pamentulu celu mai roditoriu, pare ca este intr'adinsu astufeliu planuitu, ca omenii se-si afle desfatara pre elu. Unu poporu sprintenu si laboriosu de unu esterioru frumosu si intru adeveru caucasicu; vitele frumoase, multimea turmeloru de oi cu lan'a loru pana in pamentu, tote aru fi in stare se ne comprobaze, ca aci este raiulu, si aci'si afla omenii desfatara si indestulirea loru. Unu tinutu montanu, caruia abia poti se-i afli parchia in Europ'a;...”)

În capitolul Grupa Munților Trascău, este descris amănunțit modul de construire și întreținere a unor baraje de lemn, în zona Cheilor Intregalde (județul Alba), destinate atât controlului cursului apelor (realizându-se astfel un lac de acumulare), dar și ca metodă de apărare moștenită din moși-strămoși de către localnici, pentru a se împotrivi atacurilor popoarelor barbare (prin ridicarea zăgăzurilor și inundarea zonei până la Mureș).

„Dupa cum ne aminteste traditiunea poporului, antecesorii acestui poporu munteanu aplică in taiaturi seuu sghiaburi ori sapatari unele blane de suluri grose de lemn, cari le cioplea in patru dungi, si aveau o grosime dela 3-4 urme¹. Aceste le incapuia un'a preste alt'a intru o taiatura si ceialalta, si pre acesta cale cladea 5 parati, alu caroru interioru lu-impleau cu pietrii si pamentu pana la o inaltime de mai multe orgii². Pre acesta cale inchidiendu cursulu apelor dela Intregalde, ap'a stagna, si dein susu de segazuri se forma unu lacu inmensu, care se potea opri pentru mai multe zile ori chiaru si septemani si venindu perichulu, seuu apropianduse inamicii da deodata apeii cursu liberu, si pre acesta cale causa pentru intregu teritoriulu dela Gald'a de susu, in diosu pana la Muresiu esundatiunea cea mai teribila si astufeliu alungă ori ce agressori de la parietii fortaretiei loru naturali”.

Sunt descrise situările geologice de la Cheile Turzii, Moldovenesti și Cornești (*Chiaea Turdei, Siomfalaulu, Varfalaulu*), cu amănunte geomorfologice, petrografice și mineralogice, pe care le găsim și în capitolul Grupa munților de la Baia de Arieș (*Ofenbai'a*). Aici, sunt oferite explicații amănunțite despre modul de apariție a filoanelor de metale prețioase (*Cându amu*

---

¹ Urmă = Măsură de lungime nedefinită

² Orgie = Măsură de lungime nedefinită mai îndeaproape, folosită prin Transilvania și Banat (definiție în Dicționarul limbii române, serie nouă, Tom VII, București: Editura Academiei, 1969)

amblatu eu in acele mine, erau descoperite preste 30 de vine portatòrie de auru si argentu. Deintre acele vine erau 4 forte bogate ér' celealalte tare exhauriate, seau dupa cum se esprima metalurgii: mancate) și a aurului nativ (Aurul de in minele dela Ofenbai'a este de 21-22 carate, si acel' vine in ainte ori in form'a fireloru de fuioru seau in form'a dentiloru de pesce crystalisatu). Dezafectarea unor unități de prelucrare a minereului de la Baia de Arieș și Certege (localitate din apropierea orașului Câmpeni) în favoarea unei concentrări de uzine la Zlatna, este aspru criticată de Basiota, care observă astfel că, hotărârile pripite ale regimului aflat la putere determină o scădere a valorii economice din regiune (...de atunci economi'a de mine a ajunsu preste totu in decadentia; si asia si cea dela Ofenbai'a; unde o suma mare de cladiri frumoșe si nesce ustrine pompoșe se ruineza, singuru pentru capritiulu unoru omeni cu teorii seci, si fara pracla de ajunsu in afacerile montanistice).

În capitolul în care este descrisă grupa munților de la Abrud, Roșia Montană, Bucium și Zlatna, se face referire la influența factorilor de mediu (seceta sau înghețul) asupra bunei funcționări a morilor cu șteampuri¹, ca utilaje de extracție a aurului din minereu (...dar' vaiu de proprietarii demine, deca ver'a o petrecu in tempu de seceta si in tempu de ierna suntu surprinsi de unu geru teribilu, pentruca atatu secet'a, catu si gerulu, le aducu preste capu seraci'a cea mai mare; pentruca morile sagitari nepotendu fi in cursu, productiunea loru de auru etse foarte neinsemnata,...). Este amintită și tradiția minerească din zona Roșiei Montane și a satului Corna, cu rădăcini extrem de vechi, din vremea romanilor și dacilor, tradiții din care s-au păstrat unii termeni tehnici specifici legați de activitatea de extracție a minereurilor: *kram* – câmară, loc de depozitare a uneltelor și de repaus a lucrătorilor, *nod* – burduful unei instalații de extragere a apei din galeriile de mină, *makaret* (sau *macaietiu*) – sfredel, folosit pentru a executa găurile de mină, care se umpleau cu explozibil, *meduha* – mojar în care se pisează roca auriferă, din care apoi, cu ajutorul șaitrocului (*siai-trocu*, Scheidetrock – germ.), se separa aurul.

În descrierea Văii Buciumului și a Detunatei aflăm despre frumusețea acestor locuri și chiar despre existența unui circuit turistic deschis pentru călătorii români și străini, cu scopul de a admira coloanele de bazalt ale Detunatei, de a gusta din gustoasele ape reci de izvor sau de a admira bogatele păduri de brad și a studia flora alpină endemică (...o multime de omeni,

---

¹http://www.rosiamontana.ro/drumulaurului/docs/tehnici_miniere.htm: Șteampurile cu săgeți de fier de tip „californian” reprezintă nivelul tehnic atins pe plan european la finele secolului al XIX-lea. Acest tip de șteampuri a fost utilizat în Roșia Montană în perioada interbelică și ulterior, până la înlocuirea lui cu mori cu bile.

barbati intiepleti si invetiati dein tote partile Europei vinu si acurgu pentru a vedé Detunat'a, ace'a colina marétia de basaltu, acreia parechia numai in Irlandi'a poti aflá ; ... In faci'a Detunatei se intende o padure frumosa de bradu, preintre care botaniculu si-ar' poté face culesulu celu mai pretiuutu de plante si flori alpine, cari numai aci le poti aflá; ér' in partea sudu-vestica se afla ap'a cea mai buna de beutu unde si in lun'a lui Augustu aflí ghiacia destula,....).

Descrierea opidum-ului Zlatna, fostă localitate întărită romană cu importanță strategică atât din punct de vedere militar, cât și economic datorită exploatărilor de aur, conține și referiri la argila folosită încă din timpul romanilor pentru fabricarea segmentelor de țevi din ceramică pentru apeducte, dar și pentru cărămizile „late și quadrate imprimite cu <<Leg. XIII>>” ce pavau cândva tot cartierul din Alba Iulia unde locuia Basiota.¹

Regiunea dinspre Valea Crișului Alb, este reprezentată în studiu prin descrierea minelor de aur de la Ruda-Brad, Zdrapți și urmele unor vechi exploatări de la Musari, iar pe traseul ce duce spre Baia de Criș se amintesc stratele de cărbune din apropierea localităților Țebea și Mesteacăn, argila auriferă și băile termale din bazinul Țebei (*scald'a cea naturale, care este ingropata intru unu basinu abia de 3-4 orgii patrati si numai de una urma in afundîme. Dein oglind'a apei se redica dein candu in candu nesce besicutie de aeru caldu, carii dau apei o temperatura de 18-20⁰. Aceste besicutie constáu dein gazuri aprindibile, intocma cá si cele dela scaldele dein Basn'a, si poporulu dein pregiuru folosesce acésta scalda cu multu succesu in contra boleloru rheumatice si friguri gastrice).*

Se continuă descrierile geomorfologice, petrografice și mineralogice ale grupeii ge structurale delimitate de Valea Crișului Alb, descrierea sitului paleontologic de la Ribița (cu enumerarea resturilor fosile conținute de formațiunile calcaroase din zonă: „*Erato laevis, Columbella scripta, Murex fistulosus, Cerithium, Corbula gibba*” și a apelor termale sulfuroase de la Vața de Jos (*La Vati'a de diosu se afla scaldele cele renumite inca de pre tempulu romaniloru antici, cari dein lips'a unoru cunoscintie balneologice nu le potemu descrie, amintimu inse la acestu locu ca cele 3 isvore de acolo isvorescu dein unu depositu argilosu, care apartiene formatiunei tertiare, si ca ap'a loru este calda si de un mirosu de puciósa).*

Urmează prezentarea formațiunilor din sudul a Văii Mureșului, a ținutului Săcărâmb unde se subliniază bogăția în minereurile de metale prețioase și apoi a râurilor ce străbat Munții Transilvaniei, numiți aici „*munti*

---

¹ Se știe că Legiunea a XIII-a Gemina a fost staționată în Alba Iulia (Apulum) pe toată perioada ocupării provinciei Dacia de către romani.

saponosi de aur“, bogate în aluviuni aurifere (*Terenulu spelatureloru de auru dein Transilvani'a*): Mureșul, Someșul Mare și Someșul Mic, Oltul, Arieșul, Crișul, Cibinul, Valea Abrudului, Ampoiul, Rebra, Țibleș și Lăpuș. Aurul nativ (*auru virginalu*), de „22-23 carate”, obținut prin spălarea aluviunilor era grăunțos, cu forme neregulate sau rotunjite și avea culoarea galben-roșiatică.

În mod injust, lucrările de specialitate subsecvente referitoare în particular la geologia Munților Apuseni, nu fac deloc referire la lucrările lui Basiliu Basiota. Într-adevăr, lucrarea *Muntii apuseni ai Transilvaniei (Studiu geologicu)* este, în mare parte, rezultatul strădaniei unui amator într-ale geologiei, care a preluat și adaptat consistent textul german al lucrării *Geologie Siebenbürgens*, iar celelalte lucrări au un caracter clar de popularizare. Marele merit al acestui entuziast naturalist constă însă în însemnătatea istorică a lucrărilor sale –așadar, se cuvin judecate în contextul momentelor în care au văzut lumina tiparului-, și înainte de toate prin limba în care au fost redactate, devenind astfel accesibile unei largi categorii de români transilvăneni interesați de: cunoașterea științifică în domeniile meteorologiei și geologiei, modalităților de extragere a metalelor din Munții Apuseni și de problematica cunoașterii și exploatării potențialului natural și economic al ținutului transilvănean. Cu alte cuvinte, putem vedea în el un montanolog profund dedicat locurilor și neamului său.

BIBLIOGRAFIE:

- Atanasiu I. (1941): *Cea mai veche mineralogie tipărită în limba română*. În: „Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii științifice”, Seria III, 1941, Tom XVI, mem. 15, p. 627-680. [Descrierea lucrării Istoria Naturală a doctorului Cihac, apărută în 1837].
- Basiota B. M.D. (1876): *Fabric'a de catranitie séu aprenđiori din Paraidu*. În: „Transilvani'a: fói'a Asociatiunii transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu”, An. IX: nr.13 (p. 145-147).
- Basiota B. M.D. (1877): *Ceva din cunoscientele meteorologice*. În: „Transilvani'a: fói'a Asociatiunii transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu”, An. X: nr.9 (p. 103-105), nr.10 (p.115-118), nr. 11 (P. 125-128), nr. 12 (P. 138-140).
- Basiota B. M.D. (1878): *Ceva din istori'a montanisticei*. În: „Transilvani'a: fói'a Asociatiunii transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu”, 1878, An. XI: nr.1 (p. 1-3), nr.2 (p.13-15).

- Basiota B. M.D. (1883): *Muntii apuseni ai Transilvaniei (Studiu geologicu)*. În: „Foi’a Scolasteca: organu pedagogicu, literariu si scientificu”, An. I, nr. 2 (p. 25-28), nr. 3 (p. 41-44), Nr. 4 (p. 54-57), nr. 5 (p.73-77), nr. 7 (p.109-112), nr. 9 (p.137-141), nr. 15 (p. 236-240), nr. 16 (p. 253-256), nr. 17 (p. 270-272), nr. 18 (p. 285-288). [Continuările din numerele următoare numărului 2, apar sub titlul Geologia].
- Basiota B. M.D. (1886): *Unele cunoscintie din istori’a metaleloru* [După Dr. F.K.M. Zippe, Viena 1857]. În: „Transilvani’a: fôî’a Asociatiunii transilvane pentru literatur’a romana si cultur’a poporului romanu”, An. XVII: nr.17-18 (p. 148-153), nr.19-20 (p.163-166), nr. 23-34 (p.196-199).
- Cobălcescu G. (1862): *Calcariul de la Răpidea*, [București]: [s.n.], 14 p. + [3 f] pl.
- Hauer F., Stache G. (1863): *Geologie Siebenbürgens*, Wien: Wilhelm Braumüller, p. 505-566.
- Ianovici V. și col.(1976): *Geologia Munților Apuseni*, București: Ed. Academiei, 632 p.
- Morărescu Gabriela Rodica, Codrea V.A. (2007): *Un entuziast uitat: Basiliu Basiota*. În: “Elanul: revistă de cultură editată de Asociația Culturală "Academia Rurală Elanul" ; Școala "Mihai Ioan Botez" din Giurcani, com. Găgești, jud. Vaslui”, An IX/67, p. 1, 6-8.
- Prahase M., Rus G. (1997): *Zagra: o monografie posibilă*. Cluj-Napoca: Carpatica, 227 p.
- Rădulescu D., Dimitrescu R. (2004): *Cercetarea geologică a pământului românesc în a doua jumătate a secolului XIX și primele decenii ale secolului XX*. În: “Academica: revistă de știință, cultură și artă”, Serie nouă, nr. 24, An XIV/161, p. 58-62.
- Rădulescu D., Dimitrescu R. (2004): *Începuturi ale cercetării geologice în spațiul românesc*. În: “Academica: revistă de știință, cultură și artă”, Serie nouă, nr. 23, An XIV/160, p. 61-64.

Vechi lexic bibliotecăresc

Alin Mihai Gherman
Universitatea „1 Decembrie 1918” – Alba-Iulia
E-mail: alinmihaiagherman@yahoo.com

Scris cândva între 1691 și 1702, dar, mai probabil, în prima parte a intervalului,¹ *Dicționarul latin-român* al lui Teodor Corbea se dovedește a fi o sursă inepuizabilă în cercetarea culturii românești la sfârșitul secolului al XVII-lea. Având ca sursă mărturisită de însuși autorul său *Dicționarul latin-maghiar* al lui Albert Szenci Molnár² dicționarul reia selectiv lista de cuvinte latine din lucrarea lui Szenci dar și traduce și, de cele mai multe ori prelucrează, definițiile acesteia.

În cercetarea noastră de față ne vom opri doar la lexicul legat de carte, scriere și bibliotecă, cu convingerea că acesta este primul text românesc unde avem ecouri ale preocupării pentru acest teritoriu.

Textul lui Corbea definește chiar „**bibliotheca, g.f.** loc de ținerea cărților”,³ cunoscând și un adjectiv: „**bibliothecalis,-e** de loc de ținerea cărților”. Cuvântul este în concurență cu „**libraria, g.f.** cămară de cărți” și cu „**librarium, g.n.** loc de ținere a cărților”. În cazul lui *libraria* ne aflăm în plin Ev Mediu, când locul pentru citirea, păstrarea și vinderea cărților era unul singur, unele limbi moderne (de exemplu englezescul *library*) păstrează sensul vechi al cuvântului, celelalte limbi au preluat doar sensul de „loc în care se vând cărțile”. Oricum, limbile moderne au uitat mai vechiul grecism în limba latină „**bibliopolium, g.n.** boltă unde să vând cărțile” dar și latinescul „**tabularium, g.n.** casă de ținut răvașurile (cărțile)”, care denumea mai degrabă arhiva de documente (acesta, aflat și el în concurență cu un termen care a avut un mult mai mare succes: „**archivum, g.n.** loc de-a ținerea răvașurilor orașului”

---

¹ Vezi: Teodor Corbea, *Dicționar latin-român*, Cluj, Clusium, 2001, p. 17

² „**Altorsium, g.n.** orașal în ținutul domnilor norim-bergheani, în care acest norimberghean svat cinsteș bogată academie au zidit în numărul anilor 1575, unde acest Lixicon l-au scris Albertus Molnar în numărul anilor 1603”; „**Argentina, g.f. et Argentoratum** tare oraș al Țării Nemțești lângă apa Rhenus, în ținutul Alsației. Acolo ca acela înalt turn iaste și bisearecă înfrimșetată, cît în Europa altă bisearică sau turn aseamine acestora nu iaste. Iaste iarăș acolo o academie vestită, în care de demult mulți înțelepți oameni s-au învățat, unde și eu, care această carte am scris (adecă Albertus Molnar) trei ani și jumătate am lăcuit în vreama copilăriei”; „**Theodorus, g.m.** nume de bărbați de obște; **item:** numele acestui de pă urmă, care această carte de pă letenie și ungerie o au tălmăcit rumîneaste”.

³ Cuvintele scrise cu literă latină au fost transcrise cu caractere grase (bold).

Cel care se ocupa cu multiplicarea și comercializarea cărților era „bibliopola, g.m. vânzător de cărți” iar cel care se ocupa cu imprimarea cărților era: „chalcographus, g.m. tipăritori de cărți”, meseria sa numindu-se „chalcographia, g.f. tipărire de cărți”, dar era cunoscut și „**typographus, g.m.** tipăritori de cărți”, cei doi termeni fiind concurați de „**excusor, g.m.** tipăritori afară” dar și de „**impressor, g.m.** împresurători, tipăritori de cărți, călcători”. În consecință, activitatea tipografică era denumită prin: „**cudo, -is** batu afară, tipărescu afară” sau „**exculco, -as** calcu afară, teșescu afară”.

Același lexic variat îl găsim pentru denumirea activității de scriere propriu-zisă: „**graphica, g.f.** meșterșug de-a scrie frumos”, „**graphice** cu împodobire, cu frimseate, frumos” „**graphicus, -a, -um** de bună orînduială, de frumoasă rodire sau care are rodire frumoasă”, corectitudinea scrierii era exprimată prin „**orthographia, g.f.** scrisoare adevărată, scrisoare dereaptă”. Un cuvânt care n-a avut continuare în limbile moderne este „**bibliopegus, g.m.** scriitori de cărți”

Cei care erau creatorii textelor tipărite sau copiate se numeau „autores, g.m.pl. carii cărți au scris”, cuvântul fiind concura de „**bibliographus, g.m.** scriitori de cărți”, care în secolul al XVI-lea și al XVII-lea însemna încă pe cel care multiplica un text al său propriu sau al atcuiva, doar mai târziu primind sensul pe care l-a luat în cultura modernă.

Și pentru că vorbim despre cei care scriu cărți nu putem să nu pomenim strania poreclă a unui polihistor „**Bibliolatas, g.m.** grammaticul Didimos s-au numit așa pentru căce că o mie și cinci sute de cărți au scris”.

Neexistând încă o clasificare tematică, de multe ori conținutul cărții era anunțat chiar prin titlul ei: „**annales, g.n.pl.** cărți de un an, înșămnaarea lucrurilor din an în an, cronică” „**anthologica, g.f.** carte de învățarea florilor”, „**chorographia, g.f.** tabla, scrierea ținuturilor”, „**chronica, g.f.** cărți scrise a lucrurilor care au fost”, „**commentarium, g.n.** carte de tâlcuit (care tâlcuiște lucrurile altii cărți)”, „**cosmographia, g.f.** învățătură pentru scrierea lumii”, „**ephemeris, -idis, g.f.** carte de înșămnat în toate zilele”, „**geographia, g.f.** scrierea pământului”, „**geometrica, g.n.pl.** cărți scrise de măsurarea pământului”, „**georgica, g.n.pl.** scriere de lucrarea pământului”, „**halcutica, g.n.pl.** cărți scrise de năravurile peștilor”, „**hodoeporicum, g.n.** scrierea umblărei pre cale”, „**ichnographia, g.f.** scrierea și înșămnaarea casei în ce chip să-i tribuie a fi”, „**ithinerarium, g.n.** scrierea umblării pă drum”, „**lexis, g.f.** grai, cuvînt; hinc: lexicon carte tâlcuitoare de cuvinte, lixicon”, „**miscellanea, g.n.pl.** cartea ca aceea în care cu amestecare de fealiuri de fealiuri de lucruri usebite iaste scrisă”, „**pandectae, -arum, g.f.pl.** carte ca aceea în care tot lucrul de obște iaste”, „**periegesia, g.f.** carte de ocolul ceștii lumi”, „**pontificia, g.n.pl.** cărți scrise de țeremoniile popilor”, „**regesta,**

g.n.pl. catastif”, „**rhethorica,-orum, g.n.pl.** cărți scrise de graiul împodobit”. Pentru cultura română conotații deosebite evocă „**cynegetica, g.f.** carte scrisă de vînat”, Antichitatea, Evul Mediu și chiar Renașterea cunoscând mai multe cinegetice, capodopera eseistică a lui Alexandru Odobescu, *Pseudocynegetikos* evocând această serie de lucrări, pe care eruditul autor, bun cunoscător al culturii greco-romane, le cunoștea prea bine.

Din acești termeni latini, mulți au fost preluați de cultura modernă, primind, însă, sensuri specifice, devenind chiar nume al unor științe sau discipline.

Uneori, sensul inițial al cuvintelor latinești a avut evoluții neașteptate; așa este cazul grupului de cuvinte „**circumscribo,-is** împrejur scriu, amăgeăscu”, „**circumscrip̄te** împrejur închieiat, pă scurt”, „**circumscrip̄tio, g.f.** împrejur scriere, înlăuntru închieiare”, „**circumscrip̄tor, g.m.** împrejur scriitori, înșelători”, „**circumscrip̄tus,-a,-um** împrejur scris,-ă, hotărît,-ă”, care dezvoltă sensuri pierdute de limbile moderne.

Corbea cunoștea fie din experiență personală, fie din lectura literaturii clasice greco-latine mai multe suporturi pe care se putea scrie, dintre care amintim pergamentul: „**membrana, g.f.** peliță, țîpă, pergamen care deaca scrii, poți șterge”, „**membranaceus,-a,-um** de pergamen, vezi: pergamentum”, „**membranarius,-a,-um** făcători de pergamenturi”, „**membraneus,-a,-um** de peliță, de pergamen”, „**membranula, g.f.** pergamen mic, hîrtioară mică pă care, deaca scrii, poț și șterge”, „**pergamenum, g.n.** hîrtie care să șterge de scri-soare, care s-au găsit în orașul Pergamum” dar și papirusul („**papyrus, g.f.** tufă roditoare în Eghipt în chipul trestiei pre care în chip de hîrtie au scris și de aicea chiemăm hîrtia papyrus”, de unde și derivatul său „**papyraceus,-a,-um** de hîrtie”), palanta fiind desemnată și sub numele său grecesc (**biblos, g.m.** un lemn din Eghipt, pă cojile a căruia în chip de hîrtie au scris, din lemnu-i corăbii au făcut) și hîrtia („**charta, g.f.** hîrtie”, „**chartula, g.f.** hîrtioară”, „**chartaceus,-a,-um** de hîrtie” termenul având o foarte bogată familie de cuvinte: „**chartarius, g.m.** hîrtiari, făcători de hîrtie”, „**chartiaticum, g.n.** plată pentru hîrtie”, „**chartophylacium, g.n.** casă pentru ținutul hîrtiei; ladă pentru ținerea hîrtiei”, „**chartophylax, g.m.** păzitori de hîrtie”, „**chartularius, g.m.** scriitori pă hîrtie” etc.

Terminologia hîrtiei este și ea prezentă: „**macrocolumn, g.n.** hîrtie împărâtească”, „**marginus,-a,-um** de marginea hîrtiei”, „**margo,-inis, g.f.** marginea fieștecăruia, iarăș mai cu asupra la hîrtie”, „**pagina, g.f.** parte de amîndoa părțile a foaiei hîrtiei, coală”, la fel cu diferiții termeni referitoare la cerneală: „**rubrica, g.f.** ciripie, cretă roșie, cerneală roșie, pămînt, lut roșu”, „**sepia, g.f.** un peaste de mare pre care cînd vor să-l prinzuă, negrime

spurcată sloboade afară din trupu-ș, în care ca întru fum întu-necat pre sine să ascunde înaintea păscarilor; iarăș: cerneală”, „**tryginon, g.n.** cerneală făcută din drojdii de vin”, „**atramentarium, g.n.** călimări, vas de cerneală”, „**atramentum, g.n.** cerneală sau văpsală înnegritoare” sau a instrumentelor de scris: „**penna, g.f.** peană”, „**pennarium, g.n.** tecușă, ținătoare de condeai”, „**calamarium, g.n.** tecuș în care să țin condeai”, „**calamus, g.m.** trestie, fluiet de trestie, condeai”, „**graphiarum, g.n.** tecușă, ținătoare de condeai”, „**graphium, g.n.** condeai de hier, condeai de plumb” etc.

Dar cel mai staniu cuvânt este „**bibliotaphi, g.m.pl.** coșcigători de cărți, adevă oameni ca aceia, carii, când pot căpăta oarecare cărți bune, la nimini nu le părtașescu, fără numai șie în taină-ș cetesc”. Termenul nu aparține lexicului latinei clasice și este o creație târzie aparținând lui Opianus. Ce ascundea acest termen atunci? Era epoca unei societăți care cunoștea mai multe elite, toate înglobate în cercul mai larg al știutorilor de carte (al intelectualității). Știința de carte era un privilegiu al unui grup restrâns de persoane, divizate, însă, în funcție de interesele lor, în grupuri care nu rareori se opuneau unul celuilalt.

Unul era cel al păstrătorilor culturii Antichității păgâne; fie că trecuseră la creștinism sau nu, care apelau la modelul culturii greco-romane ca fiind unul al perfecțiunii stilistice și culturale, al rafinamentului, dar, în același timp, și al unei lumi care se afla la amurgul ei.

Celălalt era reprezentat de creștinii „radicali”, care încercau anularea în întregul ei a culturii „păgâne”, odată cu instaurarea noi religii. Viețile sfinților sunt pline de acte prin care creștini, de obicei neofiți, își arătau credința lor prin distrugerea templelor sau doar a statuilor, văzute ca idoli. Mai puțin des apare în textele vieților sfinților – dar putem bănuși că au fost la fel de dese în realitate – distrugerii ale textelor „păgâne”. Acțiunea era mai puțin spectaculoasă decât distrugerea sau mutarea unei statui, astfel că a scăpat memoriei istorice, care se oprește, ca întotdeauna, asupra fa petelor insolite.

Salvarea și păstrarea acestor texte putea să fie văzută ca un act de disidență, astfel că una din soluțiile posibile era ascunderea lor. Despre acești *bibliotaphi* vorbește Oppianus în *Cynegetica* sa. Astfel a fost salvată, în mare măsură, cultura Antichității, textele astfel păstrate reînnoind în repetate rânduri viața culturală a lumii creștine prin contactul cu modele celebre, ierarhizate, nu odată, într-un Pantheon valoric al autorității.¹

De câte ori, însă, schimbările bruște în istorie nu s-au soldat cu asemenea distrugerii, din păcate unele irevocabile, dar și cu salvări ale acestor-

---

¹ Vezi: Ernst Robert Curtius, *Litaratura europeană și evul mediu latin*, București, Univers, 1970, p. 63-69

ra prin inițiativa eroică a unor indivizi izolați. Răscoalele, războaiele și revoluțiile s-au soldat de cele mai multe ori cu asemenea situații. Revoluția franceză, văzută de istoriografie ca un moment extrem de pozitiv în istoria omenirii, s-a soldat cu distrugeri iremediabile de opere de artă și de cărți. Revoluția rusă din 1917 a produs, de asemenea, distrugeri de o asemenea amploare încât, alarmat, Lenin, om al cărții și al bibliotecii, a dat un decret prin care cerea ca toate bibliotecile confiscate în urma revoluției să fie duse într-o bibliotecă de stat. La noi, listele de epurare din biblioteci, dar și frica individuală a dus la distrugerea și autodistrugerea unor biblioteci. Aceasta era dublată de activitatea unor *bibliotaphi*, care ascundeau cărți altminteri condamnate de cenzura momentului. Iar ulterior, cu mare precauție și discernământ le dădea altora spre lectură. Ca un beneficiar al unor astfel de biblioteci nu pot să nu mă înclin în fața curajului și demnității lor umane.

Dar, de-a lungul istoriei au existat un altfel de *bibliotaphi*. Odioși. Mediocri. Cei care, beneficiind de o carte nu o dădeau altora pentru că din acestea se construia întreaga lor carieră profesională și științifică. Iar dacă acea carte făcea parte dintr-o bibliotecă publică, ea era împrumutată în permanență de ei sau o făceau chiar dispărută. De câte ori nu ne-am lovit de asemenea situații. Nu pot să amintesc decât exemplul unui profesor, care, plecat din țară în USA ca profesor de socialism științific s-a întors „specialist” într-un domeniu pe care cu câțiva ani înainte el și alții asemenea lui o considerau, în consecința unui verdict dat în 1945 de un semen de-al său în urma unui conflict personal, ca fiind „reacționară”. A publicat ulterior cărți pe care cu toții le-am citit cu interes, dar nimeni nu a avut acces la bibliografia citată, aflată în biblioteca sa personală, iar, atunci când accesul a fost posibil, s-a dovedit că toate lucrările sale erau mediocre compilații.

În această categorie nu trebuie incluse personalități care, precum Adrian Marino, au colportat în lucrările lor o informație bibliografică la care prea puțini din țară aveau acces. Ceea ce au făcut ei se poate încadra într-un act al demnității umane, pentru care nu putem fi decât recunoscători. În opoziție cu celălalt *bibliotaph*, Adrian Marino își oferea biblioteca cu mare generozitate. Nu oricui. Am avut șansa să fiu beneficiarul lecturii unor cărți pe care mi le-a oferit cu toată generozitatea, la care nu aș fi putut ajunge atunci sub nici o formă.

Mai este o formă a *bibliotaphului* modern: Cei care au acces, datorită poziției lor sau unei conjuncturi personale (ieșiri sau burse în străinătate) impun o disciplină sau o tematică cu totul nouă a materiei lor. În cele mai multe cazuri, lipsiți de originalitate, succesul lor este unul efemer, dispărând odată cu depășirea „modei” pe care o susțin sau cu deschiderea accesului general la informația pe care și-au construit lucrarea.

Generos, prin salvarea culturii în momentele de restriște ale istorie, odios prin faptul că nu permite accesul celorlalți la cărțile sale, *bibliotahpul* pare a fi, precum Ianus, îndreptat în două direcții diferite, determinate de intenția care se ascunde în dosul ascunderii cărților, salvându-le pentru alții sau ținându-le pentru el însuși.

Cuvânt straniu, *bibliotaphi* apare în toate momentele de criză ale culturii. Folosit (și, probabil, creat) de Oppian, el re apare în momentul crizei Umanismului dar și în momentul începutului epocii moderne (la Hobbes). Poate ar trebui să îl reintroducem și noi în vocabularul comun.

Influența artei Renașterii asupra decorației icoanelor din secolele XVI-XVIII din Transilvania și Maramureș

Raluca Betea
Masterand, Universitatea „Babeș-Bolyai” – Cluj
E-mail: raluca_betea@yahoo.com

Motto: „Istoria tuturor culturilor este istoria schimbului cultural.”¹

Edward Said

Această constatare concisă a lui Edward Said ne introduce în cadrul larg al problematicii pe care intenționez să o abordez în acest studiu. Pornind de la premisa teoretică a interferențelor stilistice, doresc să răspund la două întrebări: De ce și în ce mod s-a manifestat influența artei Renașterii asupra icoanelor, din Transilvania și Maramureșul istoric,² din perioada secolelor XVI-XVIII? Faptul că aceste zone reprezintă un interesant exemplu de întrepătrundere a artei occidentale cu cea răsăriteană constituie motivul și imboldul de a alege acest subiect.

Pe parcursul acestui studiu voi încerca să demonstrez că receptarea artei Renașterii³ în cadrul icoanelor din secolele XVI-XVIII s-a manifestat în

---

¹ În contextul analizării naționalismului din afara Vestului, Edward Said afirma că culturile nu sunt impermeabile, că de fapt „istoria tuturor culturilor este istoria schimbului cultural”. În opinia sa cultura nu se definește niciodată numai printr-o noțiune de proprietate și împrumut cu datormici și creditori absoluți, ci mai degrabă prin apropieri și experiențe comune, prin interdependențe de toate tipurile între culturi diferite. Vezi Edward Said, *Culture and Imperialism*, First Vintage Books Edition, 1994, p. 217

² După bătălia de la Mohács din anul 1526, Regatul Ungariei este ocupat de otomani și va fi transformat în pašalâc. Se va constitui principatul autonom al Transilvaniei, sub suzeranitate otomană, în granițele căruia vor fi cuprinse și comitatele apusene din „Partium”, din care făcea parte și Maramureșul. La sfârșitul secolului al XVII-lea are loc cucerirea Transilvaniei de către austrieci, iar prin Diploma Leopoldină dată în anul 1691, Maramureșul rămâne în structurile Transilvaniei ca și până acum. În urma înfrângerii răscoalei lui Rákóczy, prin Pacea de la Satu-Mare (1711), Transilvania rămânea în granițele vechiului principat, inclusiv „Partium”. Aceste hotare însă au rămas în continuare ca obiect de dispută, atât Transilvania cât și Ungaria pretinzând dreptul asupra lor. Prin decretul din anul 1732 s-a reglementat situația prin împărțirea comitatelor, comitatele Arad, Maramureș și jumătate din Zarand trecând la Ungaria. Vezi *Istoria României*, Vol. II, București, 1964 p. 801, *Istoria României*, Vol. III, p. 487

³ O literatură recentă încearcă să surprindă problematica artei Renașterii într-o manieră diferită. Peter Burke propune o altă interpretare a perioadei Renașterii, care diferă de linia tradițională. Se încearcă „europenizarea Renașterii”, surprinderea feno-

câmpul decorației, datorită naturii și specificității picturii bizantine și post-bizantine. Demonstrația va debuta cu descrierea ornamentației icoanelor din perioada secolelor XVI și XVII, după care se va impune indicarea modelelor. Analiza care se va desfășura în continuare va indica sursele de inspirație, care provin din mai multe direcții. O parte importantă a studiului va consta în evidențierea modului de asimilare a artei Renașterii, argumentându-se faptul că a avut loc o reformulare a elementelor receptate în funcție de necesitățile locale. În finalul demersului propus, analiza icoanelor din perioada următoare, va arăta că elementele din plastica renascentistă au devenit în timp tradiție, fiind preluate și păstrate și în secolul al XVIII-lea. Deoarece spațiul acestui studiu nu ne permite să descriem în detaliu un număr însemnat de icoane, care prezintă elemente decorative preluate din repertoriul artei occidentale, voi alege atât pentru secolele XVI-XVII cât și pentru secolul al XVIII-lea doar câteva lucrări, dintre cele mai reprezentative. Aceste artefacte au fost inventariate în sinteze și diverse studii,¹ a căror scop principal a fost descrierea stilistică, evidențierea trăsăturilor proprii fiecărui pictor și prezentarea principalelor direcții areale ale picturii religioase. Această literatură a semnalat deja prezența unor elemente decorative preluate din plastica artei gotice, renascentiste sau baroce. Așadar recurgerea în cadrul studiului propus la metoda analizei stilistice, se încadrează în demersul realizat până acum în literatura de specialitate. Însă studiul de față dorește să aprofundeze fenomenul de receptare, încercând să ofere o explicație a modului de asimilare a

---

menului și în afara Italiei, prin evidențierea modului în care Renașterea a fost receptată în alte centre și periferii. Autorul conchide că în alte părți ale Europei, această perioadă trebuie analizată prin intermediul proceselor de receptare, a modului în care Renașterea a fost recontextualizată, adaptată cerințelor locale. Thomas DaCosta Kaufmann în amplul său studiu cu privire la arta Europei Centrale ridică întrebări despre modul în care arta Renașterii a fost reinterpretată și asimilată local în diferite modalități. Vezi Peter Burke, *Renașterea europeană. Centre și periferii*, Ed. Polirom, 2005, Introducere: Încadrarea Renașterii pp. 13-32, Cap. 4 Epoca diversității. Renașterea târzie și cap. 5 Domesticirea Renașterii, pp. 130-278, Idem, *Renașterea*, Ed. All, București, 1998, Cap 1 Mitul Renașterii pp. 9-15, Cap. 3 Renașterea în alte părți: sau foloasele Italiei pp 37-61; Thomas DaCosta Kaufmann, *Court, Cloister & City. The Art and Culture of Central Europe 1450-1800*, University of Chicago Press, 1995, passim

¹ Vezi Corina Nicolescu, *Icoane vechi românești*, Ed. Meridiane, București, 1973, Marius Porumb, *Pictura românească din Transilvania*, I. (sec. XIV-XVII), Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1981, Idem, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania, sec. XIII-XVIII*, Ed. Academiei Române, București, 1998, Idem *Un veac de pictură românească din Transilvania, sec. XVIII*, Ed. Meridiane, București, 2003, Alexandru Efreinov, *Icoane românești*, Ed. Meridiane, București, 2003

repertoriului decorativ renesantist în cadrul picturii religioase din Transilvania și Maramureș.

Se pot oare dezvolta culturile într-un vid, într-un bol de cristal? Cercetările antropologilor, istoricilor, filosofilor și sociologilor din secolul al XX-lea au acordat o atenție deosebită evoluției culturilor, contactului și interferențelor culturale. Lucian Blaga afirma că „în istoria umanității anevoie s-ar putea indica câmpuri stilistice care să se fi păstrat cu totul în afară de orice interferențe stilistice”,¹ iar Fernand Braudel preciza că „pentru ca o civilizație să trăiască, trebuie în același timp să fie capabilă de a da, a primi și a împrumuta”.² Itamar Even-Zohar analizează legile interferenței culturale și conchide că acest tip de relații au făcut parte din totdeauna din existența istorică a societăților umane, interferența fiind mai degrabă regula decât excepția. Cercetările au demonstrat că probabil toate sistemele cunoscute s-au format, dezvoltat și au supraviețuit datorită interferențelor, care au jucat un rol important.³

Pictorii iconari români din zona Transilvaniei și Maramureșului se formau în perioada secolelor XVI-XVII în atelierile mănăstirilor locale sau învățau arta zugrăvitului în diferite centre de tradiție ale mănăstirilor din Țara Românească și Moldova.⁴ Artă bizantină și postbizantină este o artă religioasă, care datorită acestei determinări este caracterizată de o estetică bine definită, ce îi conturează trăsăturile stilistice. Estetica bizantină nu este auto-nomă, arta fiind parte integrantă a complexului sistem teologic.⁵ Pe plan material-artistic, biserica pretinde controlul asupra „imaginii artistice”.⁶ În realizarea operelor, zugravii urmăreau respectarea tradiției, a normelor și preceptelor consemnate în rânduielile bisericești, în actele Sinoadelor Ecumenice.⁷ Datorită mediului monahal în care trăiau, a controlului exercitat de Biserică, contactul acestor pictori cu noutățile, înnoirile epocii, cu moda care circula, era destul de restrâns. Și totuși în ciuda mediului închis în care își desfășurau zugravii activitatea, a acestei orientări pe care o putem numi „rigide”, pictura religioasă din Transilvania și Maramureș receptează anumite influențe.

---

¹ Lucian Blaga, *Ființa istorică*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1977, p. 151

² Fernand Braudel apud Peter Burke, *Kultureller Austausch*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 2000, p. 9

³ Itamar Even-Zohar, *Laws of Cultural Interference* in Itamar Even-Zohar, *Papers in Culture Research*, 2005, pp. 1-2. Versiune electronică disponibilă la: <http://www.tau.ac.il/~itamarez/works/papers/papers/laws-of-cultural-interference.pdf>

⁴ Marius Porumb, *Icoane din Maramureș*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 16

⁵ Victor Lazarev, *Istoria picturii bizantine*, Vol. I, Ed. Meridiane, București, 1980, p. 64

⁶ Konrad Onasch, Annemarie Schnieper, *Ikonen. Faszination und Wirklichkeit*, Bassermann Verlag, 2007, p. 275

⁷ Pavel Florenski, *Iconostasul*, Fundația Anastasia, 1994, p. 169

Din analiza pe care o voi realiza asupra icoanelor din zona Transilvaniei și a Maramureșului, care datează din această perioadă, se va putea observa că temele, modul de reprezentare ale acestora aparțin precumpănitor tradiției postbizantine, influențele artei apusene manifestându-se în special în ornamentație. De ce acest fapt, această orientare? Modul de integrare al unui element nou în cadrul unei culturi este influențat desigur de natura acestuia, „care poate merge fie în același sens, fie în sens opus evoluției interne, sensibilității și disponibilităților proprii de schimbare ale configurației culturale receptoare”.¹ Din această perspectivă putem deduce clar faptul că elementele care țin de decorație, de ornamentație sunt mult mai ușor de acceptat în cazul unei arte religioase, care posedă o estetică și tradiție bine definită. Iconografia picturii religioase apusene diferea de cea răsăriteană, modul de concepere al temelor și modalitatea de reprezentare a personajelor erau distincte.² În cazul picturii bizantine și postbizantine, „întrucât se reprezentau prototipurile ideale ale fenomenelor”, iconografia trebuia să fie caracterizată printr-o mare stabilitate.³ Având în vedere faptul că pictorii se formau pe parcursul acestor secole în cadrul instituțional al mănăstirilor, unde respectarea acurateței doctrinare era valorizată prin urmarea modelelor iconografice și a canoanelor impuse, ei erau legați de tradiție, nu puteau da frâu liber imaginației. Datorită acestui fapt influențele de tip iconografic și stilistic, sunt mai restrânse în această perioadă și ele se vor manifesta cu precădere în secolele următoare, al XVIII-lea și al XIX-lea. Thomas DaCosta Kaufmann afirma că ornamentul este domeniul unde contrastele și regulile culturii și societății nu se aplică atât de strict, după părerea sa ornamentul constituind adevăratul tărâm unde Renașterea se manifestă în arta Europei Centrale.⁴

Către sfârșitul secolului al XVI-lea, dar mai ales în veacul următor, pictorii au fost preocupați în mod deosebit de aspectul fondului și al

---

¹ Anca Pop-Bratu, *Pictura murală maramureșeană*, Ed. Meridiane, București, 1982, p. 11

² Caracteristicile esteticii bizantine, trăsăturile care o individualizează au fost prezentate în diverse studii, precum: Gervase Mathew, *Byzantine Aesthetics*, John Murray: London, 1963, pp. 1-11, Victor Lazarev, *op. cit.*, cap. 2 Estetica Bizantină pp. 64-82, Konrad Onasch, Annemarie Schnieper, *op. cit.* pp. 101-217, 261-288, *Byzant. Das Licht aus dem Osten. Kult und Alltag im Byzantinischen Reich vom 4. bis 15. Jahrhundert*, Philipp von Zabern Verlag, Mainz, 2001, pp. 33, 71-72. Thomas DaCosta Kaufmann în contextul analizării influenței artei Renașterii asupra producției artistice din Rusia secolelor XV-XVI, descrie diferențele dintre tradiția picturii italiene și pictura religioasă rusească continuatoare a artei bizantine. Vezi Thomas DaCosta Kaufmann, *op. cit.*, pp. 34-35

³ Victor Lazarev, *op. cit.*, p. 76

⁴ Thomas DaCosta Kaufmann, *op. cit.*, p. 38

cadrului icoanelor, acordând o importanță aparte realizării acestor elemente.¹ Începând cu această perioadă se receptează în decorația icoanelor din Maramureș și Transilvania, elemente ce aparțin repertoriului plastic renascentist.

Se impune în acest moment o scurtă descriere a caracteristicilor specifice ornamentației artei renascentiste. Ordinele clasice-doric, ionic și corintic, alte elemente ale artei antice, precum frontonul și cornișa, sunt preluate de artiștii din Renaștere, iar arcul frânt caracteristic construcțiilor gotice este înlocuit în această perioadă cu arcul în plin cintru. De asemenea din recuzita antică au mai fost preluate în ornamentație elemente vegetale, precum ghirlanda, semipalmeta și acantul. Aceste elemente arhitecturale și decorul lor plastic conduc la conturarea esteticii artei renascentiste, care se bazează pe concepte precum armonia, simetria și proporționalitatea.²

Pentru secolul al XVI-lea reprezentative pentru demonstrarea demersului propus sunt icoanele *Maica Domnului cu Pruncul* și *Sfântul Nicolae*, (fig. 1) din biserica de lemn Sfinții Arhangheli din Urisiu de Jos (jud. Mureș). Lucrările sunt date prin inscripții de donație în anul 1539 și sunt opera unui pictor, care s-a format în ambianța școlilor de pictură din Moldova.³ Zugravul s-a conformat tradiției iconografice, dar a poziționat personajele sfinte sub arcade trilobate susținute de colonete cu capiteluri florale și a decorat fondul aurit cu o rețea de romburi formată din elemente geometrice cruciforme stilizate. Nimburile de tip „colac”,⁴ sunt frumos decorate cu vrejuri constituite din ornamente florale și butoni de formă sferică în relief. Aceste icoane se caracterizează prin fondul aurit, care este lucrat pe un strat de preparație mai gros și în care s-au săpat pe lângă elementele gotice și motive vegetale de tipul Renașterii.⁵ În acest mod lucrările demonstrează „o vădită tendință de înnoire manifestată prin adaptarea la o anumită sensibilitate a comanditarilor transilvăneni față de pictura goticului târziu și a Renașterii”.⁶ Elementele decorative de factură renascentistă, întâlnite în pictura acestor icoane și în cea a mănăstirilor

---

¹ Corina Nicolescu, *op. cit.*, p. 21

² Vezi Peter și Linda Murray, *The Art of the Renaissance*, Thames and Hudson, 1997, pp. 56-62, 267, *The Thames and Hudson Dictionary of Italian Renaissance*, Edited by J. R. Hale, 1997, pp. 29-30, 341-342, Gérard Legrand, *Arta Renașterii*, Ed. Meridiane, 2000, pp. 6-18, 36-90, Peter Burke, *Renașterea europeană. Centre și periferii*, cap. 1 Epoca redescoperirii: Renașterea timpurie, pp. 33-66, Idem, *Renașterea*, pp. 15-16

³ Vezi Marius Porumb, *Pictura românească din Transilvania*, I. (sec. XIV-XVII), pp. 60-61, Idem, *Icoanele moldovenești ale bisericii de lemn din Urisiu de Jos, Județul Mureș*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Seria Historia, Fasciculus 2*, 1973, Cluj, p. 39, Alexandru Efreimov, *op. cit.*, pp. 121-126

⁴ Marius Porumb, *Pictura românească din Transilvania*, I. (sec. XIV-XVII), p. 60

⁵ Corina Nicolescu, *op. cit.*, p. 22

⁶ Alexandru Efreimov, *op. cit.*, p. 124

moldovenești, cu care prezintă similitudini, dovedesc o mai timpurie pătrundere a lor în arta românească încă la sfârșitul secolului al XV-lea și în prima jumătate a celui următor.¹

În ceea ce privește influențele Renașterii care au fost receptate pe parcursul secolului al XVII-lea, cele mai importante exemple provin din zona Maramureșului. Valoroasa „școală de pictură” care s-a dezvoltat în Maramureș în această perioadă,² oferă exemple revelatoare. Pictorii de la mănăstirea Moisei plasează scenele icoanelor *Adormirea Maicii Domnului* (fig. 2) și *Sf. Nicolae*, sub arcade sculptate, de formă semicirculară, susținute de pilaștri. Arcadele sunt decorate cu motivul semiovei, care a fost pictat în culoarea roșie, reușind astfel, să se impregneze ansamblului un efect de ritmicitate și armonie. Elementul decorativ al ovei a fost preluat de către repertoriul renascentist din arhitectura clasică greacă.³ În cazul icoanei *Adormirea Maicii Domnului*, pilaștrii se termină în partea superioară cu capiteluri compuse din forme simple. Marius Porumb afirmă că acest tip de ornamentație, ce aparține decorului plastic specific Renașterii, apare pentru prima oară la începutul secolului al XVII-lea la acest grup de icoane, devenind pe parcursul acestui secol și al veacului următor o caracteristică a picturii pe lemn din Maramureș.⁴

Icoana *Iisus Pantocrator* (fig. 4) din biserica de lemn din Desești, Maramureș, este nedatată și nesemnată, însă anumite caracteristici stilistice, precum păstrarea unor elemente arhaice ale tradiției postbizantine, decorația și inscripția în limba slavonă de pe Evanghelie, permit încadrarea cronologică în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Icoana *Iisus Pantocrator* se înrudește stilistic cu icoanele *Intrarea în Ierusalim* (fig. 3) și *Înălțarea lui Iisus* din biserica de lemn din Hărniciești.⁵ Întâlnim același „spirit decorativ

---

¹ Marius Porumb, *Pictura românească din Transilvania*, I. (sec. XIV-XVII), p. 62

² Idem, *Un veac de pictură românească din Transilvania*, sec. XVIII, p. 93

³ *Dicționar de artă*, Vol. II, p. 26

⁴ Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania*, sec. XIII-XVIII, p. 245

⁵ Marius Porumb datează icoanele din biserica de lemn din Hărniciești în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Alexandru Ponehalschi le încadrează în primele decenii ale secolului XVIII, recurgând la analogia cu icoana *Iisus Pantocrator*, din pronaosul aceleiași biserici, care prezintă pe latura de sus a ramei anul 1728. Vezi Marius Porumb, *Icoane din Maramureș*, pp. 17, 45; Alexandru Efreinov, *op. cit.*, p. 142, fig. 277, 278. După părerea mea cele două icoane au fost realizate în a doua jumătate a sec. XVII, datare argumentată ca și în cazul icoanei din biserica din Desești, de păstrarea unor elemente arhaice postbizantine, precum modul de redare al cutelor hainelor prin folosirea unor accente lineare luminoase și imprimarea unei posturi mai hieratice personajelor.

grafic, cu un desen sintetic, pregnant și expresiv..., figurile stilizate într-un anume tip”,¹ iar elementele decorative, de factură renascentistă, sculptate în relief sunt aproape identice. Aceste icoane „fac parte dintre picturile maramureșene în stilul cărora se resimte prezența unei componente apusene, grefată pe fondul tradițional ortodox”.² Ele se caracterizează prin plasarea scenelor și a personajelor sub arcade formate din semiove.³ Arcada se sprijină pe pilaștri care prezintă în partea superioară un capitel format din o abacă și o echină, elemente constitutive ale capitelului doric.⁴ Pe pilaștrii și în partea inferioară a cadrului sunt sculptați în relief butoni rotunzi și ovoidali, ce doresc să imite pietrele prețioase încrustate.⁵ Între acești butoni au fost pictate diferite vrejuri și flori stilizate. Câmpul dintre arcadă și rama celor trei icoane este decorat cu două motive florale realizate în relief, care încadrează simetric arcul în plin cintru. Interiorul arcadelor, în cazul icoanei Iisus Pantocrator din biserica din Desești, inclusiv nimbul, a fost incizat cu vrejuri vegetale, în care domină motivul semipalmetei, ce aparține vocabularului plastic renascentist.⁶

Icoanele *Înălțarea Domnului, Maica Domnului cu Pruncul – Hodighitria* și *Deisis* din biserica de la Susenii Bârgăului din județul Bistrița Năsăud, pictate de un pictor anonim în 1646, an atestat prin inscripții,⁷ se încadrează și ele în tipul icoanelor care prezintă influențe ale decorației de tip Renaștere. Icoana *Deisis* (fig. 5) prezintă fundalul argintat, incizat cu motive florale, în special vrejuri formate din semipalmete. Rama este decorată în cele patru colțuri și la mijlocul laturilor cu butoni sculptați, de formă rotundă și alungită. În jurul acestor elemente în relief, de data aceasta, în contrast cu decorația mai simplă a icoanelor descrise anterior, zugravul anonim a pictat cu alb diverse modele de lujeri și flori, dorind să sugereze montura metalică a pietrelor prețioase.⁸ Aceste motive decorative creează din punct de vedere

---

¹ Marius Porumb, *Icoane din Maramureș*, p. 17

² Idem, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania, sec. XIII-XVIII*, p. 158

³ Icoana *Deisis*, datată sec. XVII, din biserica de lemn din Șieu, județul Maramureș, prezintă aceeași arcadă cu semiove sprijinită pe pilaștrii. Vezi Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania, sec. XIII-XVIII*, p. 397

⁴ Vezi *Dicționar de artă*, Vol. I, p. 157

⁵ De asemenea icoana maramureșeană *Cina de la Mamvri*, realizată în anul 1644, care se află în Muzeul Mitropoliei Olteniei – Mănăstirea Jitianu prezintă cadrul, decorat cu butoni și vrejuri vegetale. Vezi Alexandru Efremov, *op. cit.*, fig. 248

⁶ *Dicționar de artă*, Vol. II, p. 121

⁷ Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania, sec. XIII-XVIII*, p. 393

⁸ Anaogii cu acest tip de decorație se găsesc și la icoanele ce provin de pe teritoriul Slovaciei de azi. Vezi Heinz Skrobucha, *Ikonen aus der Tschechoslowakei*, Verlag Werner Dausien, 1971, p. 46

cromatic un interesant contrast închis-deschis, imprimând un aspect de armonie și simetrie întregii icoane. Chenarul de acest tip este întâlnit, așa cum s-a observat până acum, începând cu prima jumătate a sec. XVII la icoanele transilvănene și moldovene, „prototipul avându-și originea în zona halițiană a Carpaților”.¹

Putem oare astăzi, noi cei care studiem opera acestor pictori să ne dăm seama care erau exact sursele lor de inspirație? Analiza care se va desfășura pe parcursul acestui demers va arăta faptul că sursele de inspirație au provenit din mai multe direcții, atât din planul sculpturii, arhitecturii dar și al picturii.

Nașterea interferențelor are ca premisă contactul dintre mai multe culturi. Contactul dintre culturi se poate defini ca o relație, unde o anumită cultură A, denumită „cultură sursă”, poate deveni inspirație directă sau indirectă de transfer pentru o altă cultură B, intitulată „cultură țintă”. Așadar interferența este o procedură care se desfășoară în mediul contactului, acolo unde are loc un transfer, indiferent dacă acesta este unilateral sau multilateral.² Prin intermediul canalului de transmitere, mesajul este transferat de la cultura emițătoare la cea receptoare.³ Acești pictori itineranți, care de multe ori perindeau satele pentru a găsi noi comenzi, întâlneau în drumul lor monumente de artă cu tipologii diferite. Datorită contactului cu această artă, de factură occidentală, pictorii iconari au receptat influențe în domeniul decorației.

Elementele de factură renașcentistă au fost introduse în zona Maramureșului și pe filieră poloneză sau slovacă, aceste zone învecinându-se în trecut direct cu Maramureșul. Icoanele maramureșene deja menționate, de la Moisei, Desești și Hărniciești se apropie foarte mult, din punct de vedere stilistic, dar în special al decorației cu icoane din sud vestul Ucrainei, estul Slovaciei și sudul Poloniei.⁴ Aceste similitudini dovedesc existența în

---

¹ Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania, sec. XIII-XVIII*, p. 429

² Itamar Even-Zohar, *op. cit.*, p. 1

³ Abraham A. Moles, *Sociodinamica culturii*, Ed. Științifică, 1974, p. 140

⁴ Unele icoane din zonele specificate prezintă același cadru decorat cu capete florale și butoni, fundaluri incizate cu motive vegetale precum și arcada semicirculară de factură renașcentistă. Pentru zona Ucrainei aș dori să amintesc două exemple: *Maica Domnului cu Pruncul*, din zona Chernihiv, realizată în sec. XVII și *Sfântul Apostol Petru*, provenind din regiunea Rivne, datată sec. XVII. Vezi Dmytro Stepovyk, *A History of Ukrainian Icon in the 10th – 20th Centuries*, Kyiv <Lybid’>, 1996, pp. 250, 252. În spațiul slovac icoanele cu decorație de factură renașcentistă sunt numeroase, lucrări importante fiind *Sfântul Nicolae*, datat sfârșitul sec. XVII, prezent în cadrul Galeriei Naționale Slovace din Bratislava, *Maica Domnului-Hodighitria*, realizată în

teritoriile specificate, a unui grup de icoane înrudite stilistic, și care au fost denumite în literatura de specialitate cu titlul de icoane carpatice.¹

Așa cum s-a observat, încă pe parcursul sec. al XVI-lea, dar mai ales în veacul următor, icoanele din Transilvania, dar și din Moldova prezintă fonduri aurite sau argintate incizate cu motive florale și vegetale renascentiste. Corina Nicolescu este de părere că „ele au apărut sub înrâurirea altarelor occidentale, existente în Transilvania și în Polonia”.² Mai multe retabluri din Transilvania precum cele din Șaeș, Sibiu (fig. 6), Moșna, Sebeș, Armășeni sunt decorate în stil renascentist,³ tablourile lor fiind integrate într-un decor plastic și arhitectural de tip Renaștere. Predela polipticului din Sibiu, realizată în prima jumătate a sec. XVI, prezintă o cornișă puternică formată din mai multe rânduri de motive plastice de inspirație antică, denticuli și ove. Partea superioară se încheie cu o înșiruire de elemente florale, aproape identice ca formă cu butonii floralii care împodobeau spațiul liber dintre arcada și cadrul icoanelor din Desești și Hărniciești. Așadar, în această perioadă pictorii iconari au fost impresionați de repertoriul clasic, de inspirație antică, al reprezentărilor realizate în stil Renaștere.

Bogăția fondurilor și a ramelor sculptate trebuie asociată și cu dezvoltarea generală pe care sculptura de acest gen o primește în arta moldovenească în ultimii ani ai secolului al XVI-lea și în veacul următor,⁴ fapt care se resimte în Maramureș și în nordul Transilvaniei, unde influența picturii din Moldova este puternică.

Trebuie de asemenea analizată arhitectura ecleziastică și civilă de tip Renaștere din Transilvania, care capătă o pondere tot mai mare începând cu secolul al XVI-lea, remarcându-se prezența pe aceste șantiere a unor

---

anul 1654, provenind din biserica de lemn din Lukov-Venecia, *Hristos Învățător*, sec. XVII, icoană aflată în biserica de lemn din Krajné Čierne, icoana *Sfântul Nicolae*, pictată în a doua jumătate a sec. XVII, pentru biserica de lemn Ladomírová sau icoana *Sfântului Arhanghel Mihail* din Galeria Bratislava. Vezi Heinz Skrobucha, *op. cit.*, fig. 43, 45, 46, 53; *Ikony na Slovensku*, Slovenska Narodna, 1968, fig. 45. Pentru regiunile din Polonia se remarcă icoana *Nașterea Domnului*, realizată în sec. XVII, din colecția Muzeului Național din Cracovia. Vezi lucrarea *Ikonen aus Polen*, Ikonenmuseum Recklinghausen, 1966, fig 27, p. 68

¹ Janini Klosińska, *Ikony*, Muzeum Narodowe e Krakowie, 1973, passim

² Corina Nicolescu, *op. cit.*, p. 21

³ Vezi Ciprian Firea, *Altar sau retablu? O reconsiderare a problemicii polipticelor medievale din Transilvania*, în *Ars Transilvaniae*, Ed. Academiei Române, XIV-XV, 2004-2005, pp. 121-142, fig. 1, 5, 6, 12; Gisela und Otmar Richter, *Siebenbürgische Flügelaltare*, Wort und Welt Verlag, Thaur bei Innsbruck, 1992, pp. 140-152, 224-231

⁴ Corina Nicolescu, *op. cit.*, p. 22

artiști italieni.¹ Portalurile și ancadramentele ferestrelor de factură renascen-tistă, prezintă elemente decorative, care așa cum s-a observat, au fost preluate în împodobirea fundalurilor și ramelor icoanelor. Un exemplu în acest sens este capela Lázó (fig. 8), construită în anul 1512, pe latura nordică a catedralei de la Alba Iulia.² Deosebit de bogat ornamentat este portalul interior al capelei. Deasupra arhitravei se află o friză decorată cu grotescuri și o cornișă cu ove și denticuli. Coronamentul este alcătuit dintr-o ediculă, flancată de volute, care sunt împodobite cu rozete sub formă florală, foarte asemănătoare cu butonii din ornamentația icoanelor deja analizate. Decorul plastic al ferestrei trifore de pe fațada dinspre curte a palatului episcopal din Alba Iulia, datată între 1630-1639³ (fig. 10), argumentează într-o manieră clară faptul că ornamentația de factură renascen-tistă a influențat repertoriul decorativ al icoanelor din Transilvania și Maramureș. Câmpul dintre arcele în plin centru este decorat cu rozete florale în relief,⁴ aceeași dispoziție a ornamentației fiind preluată de către pictorii de icoane. În Cluj Napoca se remarcă portalul unei case din Piață (fig. 9), datat 1597, unde în decorația antablamentului, sunt sculptate un șir de denticuli și brâie decorate cu vrejuri vegetale, precum frunze de acant și semipalmete. Ancadramentele casei Wolphard-Kakas, din Cluj-Napoca, (fig. 7) realizate pe parcursul celei de a doua jumătăți a sec. al XVI-lea, prezintă noi tipuri, cum ar fi sprâncenele de cornișe frânte, frontoane triunghiulare, dublate de o decorație mult mai bogată.⁵

Un alt punct de vedere prezent în literatura de specialitate este cel formulat de către Marius Porumb. În contextul analizării icoanelor de la

---

¹ Vezi Răzvan Theodorescu, *Civilizația românilor între medieval și modern*, vol. I, Ed. Meridiane, București, 1987, pp. 14-15, A. Kovács, M. Țoca, *Arhitecți italieni în Transilvania în cursul secolelor al XVI-lea și al XVII-lea*, în *Studia Universitatis Babeș Bolyai*, Series Historia, Fasciculus 2, 1973, Cluj, pp. 19-36

² Vezi András Kovács, *Épületek emlékezete, nevezetes épületek erdélyben*, L'Harmattan Kiadó, 2007, pp. 18-19, Gh. Sebestyén, V. Sebestyén, *Arhitectura Renașterii în Transilvania*, București, 1963, p. 35

³ András Kovács, *Késő reneszánsz építészet Erdélyben. 1540-1720*, Budapest-Kolozsvár, 2002, pp. 80-81, fig. 113

⁴ Același motiv decorativ se întâlnește și la ancadramentul realizat în prima jumătatea a secolului al XVI-lea al castelului lui Gheorghe Martinuzzi din Vințul de Jos și la strana executată de Johannes Begler în anul 1516 din mănăstirea dominicană a orașului Bistrița. Vezi Gh. Sebestyén, V. Sebestyén, *op. cit.*, planșa 56; Adrian Andrei Rusu, *Gotic și Renaștere la Vințu de Jos*, Cluj-Napoca – Satu Mare, 1998, pp. 8-10, Gheorghe Mândrescu, *Arhitectura în stil Renaștere la Bistrița*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1999, pp. 84-85, fig. 117, 118

⁵ András Kovács, *Késő reneszánsz építészet Erdélyben. 1540-1720*, p. 201, fig. 31-41, p. 201

mănăstirea Moisei, autorul afirmă că motivele decorative sculptate, formează ancadramente în stil renascentist care au fost infiltrate „prin intermediul manuscriselor și a tipăriturilor din ambianța culturală românească”.¹

Pictorii știau că lucrările care le-au servit ca model erau realizate de oameni aparținând altor religii și altor comunități etnice, dar să fi constituit aceste distincții un impediment? Puteau să nege ce era frumos, să evite forme atât de clare, care îi asaltau, erau prezente peste tot? Cu siguranță că nu. Chiar dacă aceste stiluri s-au manifestat uneori cu o anumită întârziere, cu un anumit decalaj față de vestul Europei, ele s-au constituit ca elemente de înnoire, de modă în spațiul transilvan și maramureșean. Ele au constituit modele decorative care atrăgeau atenția, care puteau fi integrate cu ușurință de către pictorii iconari în cadrul „matricei stilistice”,² fără a-i schimba baza, fondul.

După această analiză concretă a ornamentației de factură apuseană care a fost redată pe icoane, se pune problema naturii acestei influențe. Elementele preluate din exterior pot fi integrate în moduri diferite de către cultura receptoare. Influențele pot fi preluate doar la nivel formal, fără a fi integrate în matricea stilistică a culturii receptoare. O altă opțiune este acceptarea elementului cultural nou printr-un proces de asimilare, de reformulare, realizându-se integrarea acestuia în ansamblul socio-cultural în care a pătruns.³ Peter Burke punctează mai multe alternative ale spectrului larg al schimbului cultural. Ideea de imitație poate fi interpretată în sensul pozitiv

---

¹ Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania, sec. XIII-XVIII*, p. 245

² Potrivit concepției lui Lucian Blaga, creațiile culturale sunt caracterizate de două trăsături. Pe lângă funcția revelatoare și metaforică, creațiile culturale prezintă o „matrice stilistică”, o fizionomie particulară, care le diferențiază de alte creații, „câmpul stilistic” fiind format din mai mulți factori inconștienți, ce intervin în modelarea creației culturale. Vezi Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, Ed. Humanitas, București, 1994, passim; Idem, *Ființa istorică*, p. 150, Ion Mihail Popescu, *O perspectivă românească asupra teoriei culturii și valorilor. (Bazele teoriei culturii și valorilor în sistemul lui Lucian Blaga)*, Ed. Eminescu, București, 1980, pp. 242-246. L. Blaga a aplicat concepția sa privind metafizica stilului, conceptul de „matrice stilistică” la cazul concret al culturii naționale românești, dorind să surprindă specificul fondului spiritual național. Am recurs la folosirea acestui concept, fiind totuși conștientă de faptul că a fost conceput de L. Blaga în epoca interbelică. Această perioadă a fost caracterizată de o politică culturală activă, cu un caracter ideologic național accentuat. Vezi Vasile Muscă, *Filosofia ideii naționale la Lucian Blaga și D. D. Roșca*, Biblioteca Apostrof, Cluj, 1996, capitolul Specificul creației culturale naționale în concepția lui Lucian Blaga, pp. 19-42; Irina Livezeanu, *Cultură și naționalism în România Mare 1918-1930*, Ed. Humanitas, București. 1998, passim

³ Robert Lowie, *Introduction to Cultural Anthropology*, New York, 1940 apud Anca Pop-Bratup. *op. cit.*, p. 11

ori negativ, în funcție de angrenarea imitației într-un proces creator, sau implicarea acesteia într-un fenomen ce constă în copierea servilă a modelelor. Un alt palier este cel caracterizat de termenul însușire, care în unele cazuri este o însușire selectivă. O altă alternativă este definirea schimbului cultural cu ajutorul unor termeni precum acomodare și potrivire. Autorul enunță și posibilitatea sincretismului, al amestecului, iar ca o alternativă la sincretism metafora hibridizării.¹ După părerea mea influența artei Renașterii asupra icoanelor din Transilvania și Maramureș reprezintă un proces de selectare și în același timp de reformulare, care implică o acomodare, o pliere pe matricea stilistică deja constituită. Așa cum s-a observat din analiza efectuată asupra icoanelor din perioada secolelor XVI și XVII, și care va fi evidentă și în cazul icoanelor de secol XVIII, acestea păstrează caracteristicile picturii religioase de sorginte postbizantină. Factorii care îi conferă specificitatea și îi determină caracterul de obiect de cult – iconografia, importanța luminii și modul aparte de redare al acesteia, perspectiva inversă, postura hieratică a personajelor, precum și tipologia feței – nu au suferit influențe. A avut loc o selectarea a acelor elemente care nu modifică mesajul pe care dorește să-l exprime pictura postbizantină, realizându-se deci o recontextualizare, o integrare în funcție de necesitățile locale.

Au supraviețuit momentului elementele decorative de inspirație renașcentistă care s-au manifestat în pictura religioasă a acestui areal? Itamar Even-Zohar este de părere că doar în cazul în care bunurile transferate sunt convertite în modele generative, adică în componente active ale repertoriului domestic, avem un caz clar de interferență.²

În opinia mea prezența câmpului stilistic de proveniență occidentală în cadrul picturii icoanelor românești de pe teritoriul Transilvaniei și Maramureșului în secolele XVI-XVII reprezintă după spusele lui Itamar Even-Zohar „un caz clar de interferență”. Argumentarea va consta în analizarea icoanelor din perioada următoare, deoarece „gradul de integrare a elementelor culturale noi poate fi verificat prin urmărirea persistenței acestora în procesul istoric, în care unele rămân, iar altele se pierd”.³ Icoanele realizate în secolul al XVIII-lea în Maramureș și Transilvania păstrează și conservă printr-o atenție deosebită ornamentația folosită în perioada anterioară, datorită tendinței culturilor de a repeta elemente tradiționale și familiare.⁴ Zugravii acestor veacuri se inspiră din lucrările mai vechi,⁵ considerându-le modele demne de urmat.

---

¹ Peter Burke, *op. cit.*, pp. 17-21

² Itamar Even-Zohar, *op. cit.*, p. 2

³ Anca Pop-Bratu, *op. cit.*, p. 11

⁴ Marvin Harris, *Cultural Antropology*, HarperCollins College Publishers, 1995, p. 249

⁵ Marius Porumb, *Icoane din Maramureș*, p. 16

Se întâlnesc mai multe icoane datând din secolul al XVIII-lea din zona Transilvaniei și Maramureșului, care inserează elemente ornamentale de inspirație renascentistă. Pentru exemplificare am ales icoana *Sfânta Paraschiva* (fig. 11), realizată de celebrul pictor maramureșean Alexandru Ponehalschi în 1760 pentru biserica din Sârbi.¹ Cadrul acestei icoane este format dintr-o arcadă semicirculară cu semiove, care se sprijină pe pilaștri. Câmpul dintre arcadă și ramă este decorat cu butoni rotunzi în relief și motive vegetale incizate, întocmai motivele de inspirație renascentistă pe care le-am întâlnit la icoanele din aceeași zonă realizate în veacul anterior. O altă icoană din Maramureș este *Maica Domnului cu Pruncul* (fig. 12), realizată probabil în secolul al XVIII-lea, ce se află în colecția Muzeului Etnografic al Maramureșului, Sighetu Marmației. Personajele sunt pictate și în acest caz sub un arc în plin cintru, puternic sculptat în relief. Însă tipologia acestuia diferă, în comparație cu icoanele analizate până acum, arcul fiind decorat cu un vrej de semipalmete. Colonetele pe care se sprijină arcada au o formă gracilă, elegantă terminându-se în partea superioară cu capiteluri prismatice. Colțurile superioare ale icoanei au fost împodobite cu două rozete în relief, sub formă florală.

Al treilea exemplu ales pentru a evidenția icoanele maramureșene este *Sfânta Paraschiva* (fig. 13), ce se află în patrimoniul aceluiași Muzeu Etnografic al Maramureșului.² Icoana este nedată și nesemnată, dar anumite caracteristici stilistice, permit încadrarea cronologică în veacul al XVIII-lea, fiind după părerea mea, opera aceluiași pictor Alexandru Ponehalschi din Berbești.³ Ornamentația icoanei este mai simplă, distingându-se în special cadrul, care este decorat la colțuri și la mijlocul laturilor cu butoni rotunzi și ovoidali, de data aceasta fiind pictați în culoarea roșie și nu sculptați. Se observă din nou preluarea acestui motiv, care dorește să imite aspectul pietrelor prețioase. Același cadru este pictat și cu vrejuri vegetale și flori de formă stilizată.

Icoanele pictorului Andrei din Cornești, care activează în prima jumătate a sec. XVIII în Câmpia Transilvaniei și Valea Someșului, prin ornamentația lor, atestă contactul zugravului cu mediul artistic maramureșean.⁴

---

¹ Idem, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania, sec. XIII-XVIII*, p. 298

² Doresc să mulțumesc Muzeului Maramureșului din Sighetu Marmației, pentru acordul de a publica cele două icoane care se află în colecția acestei instituții.

³ Atribuirea acestei icoane pictorului Alexandru Ponehalschi din Berbești este argumentată de prezența trăsăturilor specifice stilului său: tipologia feței și modul de redare al cutelor. De asemenea fondul icoanei *Sfânta Paraschiva* din Muzeul Etnografic al Maramureșului este aproape identic cel al altor lucrări de ale sale, fiind incizat cu vrejuri constituite din motivul frunzei de stejar.

⁴ Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania, sec. XIII-XVIII*, pp. 18-20

Icoanele *Maica Domnului cu pruncul-Hodighitria* (fig. 14) și *Iisus pe tron*, prezintă o puternică arcadă semicirculară cu semiove, care se sprijină la capete pe câte o cornișă de formă trapezoidală. Pictorul a găsit o soluție ingenioasă pentru a rezolva decorația părții superioare a lucrărilor. Spațiul redus dintre arcada și cadrul sculptural al icoanei l-a determinat să opteze pentru un motiv triunghiular, sculptat în relief, o formă mult mai simplificată față de modelele oferite de lucrările din secolul al XVII-lea. Însă acest motiv ornamental temperează aspectul fastuos al ramei, care se constituie din coloane în relief, decorate cu bogate meandre vegetale și florale, de inspirație barocă de această dată.

În biserica din Șieu Sfântu (jud. Bistrița Năsăud) se păstrează două icoane *Maica Domnului cu Pruncul*¹ (fig. 15) și *Iisus pe tron*, ce datează din secolul al XVIII-lea. Pictorul anonim „are un profund simț al decorativului”,² care se manifestă nu numai prin adaptarea elementelor de ornamentație renescentistă, devenite deja tradiție, dar și prin preluarea unor noi tipologii, specifice decorației iconostaselor de factură barocă. Des întâlnita arcadă cu semiove, proprie repertoriului renescentist, nu este copiată identic ci e puternic stilizată, redată într-o mărime supradimensionată. Arcul sculptat nu mai are forma semicirculară, ci este ușor turtit, iar semiovele sunt pictate în culori diferite, roșu și albastru-ultramarin, imprimându-se astfel un aspect ritmic și original. Arcada se sprijină pe două console dreptunghiulare și este flancată de câte o coloană, a căror fusuri și capiteli sunt bogat decorate cu flori. Aceste ultime motive imprimă icoanei un aspect și mai fastuos, care este specific stilului baroc, curent receptat în pictura religioasă a Transilvaniei și a Maramureșului începând cu această epocă.

Se observă din exemplele prezentate, că influențele în câmpul ornamentației, care s-au produs probabil la început mai greu, ajung „însă cu timpul un bun al întregii comunități”,³ elementele decorative fiind socotite ca făcând parte deja din tradiție. Ele s-au păstrat tocmai datorită importanței pe

---

¹ Aș dori să mulțumesc cu această ocazie, profesorului Marius Porumb, membru al Academiei Române, pentru amabilitatea de a îmi permite să public icoanele *Adormirea Maicii Domnului* din Moisei, *Deisis* din Susenii Bârgăului, icoana *Sfânta Paraschiva* realizată de Alexandru Ponehalschi, lucrarea *Iisus pe tron* pictată de Andrei din Cornești și icoana *Maica Domnului cu Pruncul* din biserica din Șieu Sfântu, apărute în lucrarea sa *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania, sec. XIII-XVIII*, Ed. Academiei Române, București, 1998

² Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania, sec. XIII-XVIII*, p. 397

³ Ana Dobjanschi, *Iconari transilvăneni din sec. al XVIII-lea*, în *Revista muzeelor și monumentelor*, Monumente istorice și de artă, București, Anul XII, nr. 3, 1975, p. 64

care o are respectarea vechilor modele, a tradiției, în cadrul artei bizantine¹ și postbizantine. Se poate spune că aceste exemple concrete argumentează afirmația potrivit căreia cultura este progresivă, „cumulativă”. Procesul, așa cum se observă și în cazul icoanelor pictate în perioada secolelor XVI-XVIII în Transilvania și Maramureș, nu constă într-o simplă acumulare mecanică, ci reprezintă o îmbinare de substituții și adăugiri. Adaosurile au un rol important în destinul și dezvoltarea unei societăți, deoarece tezaurul de valori al unei comunități, adică „tradiția”, se constituie și se îmbogățește tocmai prin aceste adaosuri.²

Pictorii iconari au integrat aceste elemente decorative matricei stilistice, însă nu au schimbat fondul acesteia. Așa cum s-a observat din analiza icoanelor, alese ca exemple, Renașterea nu a influențat iconografia, modul de redare al personajelor, nu a impus un stil realist sau introducerea perspectivei. Temele alese sunt cele conforme artei bizantine, personajele sfinte continuă să fie redată într-o postură mai hieratică, veșmintele sunt realizate cu ajutorul unor cute lineare, abstracte, iar tipologia feței deși mai umanizată, păstrează caracteristicile esteticii bizantine. Datorită naturii artei bizantine și postbizantine, arta Renașterii a fost adaptată, acomodată cerințelor locale, a noului mediu cu care a venit în contact. Elementele decorului plastic renescentist nu au fost doar juxtapuse, copiate, ci lor li s-a găsit forma și întrebuintarea corespunzătoare în conformitate cu trăsăturile picturii postbizantine, generându-se astfel un proces creator. Cred că acest fenomen s-a realizat din dorința de a imprima icoanelor un aspect mai puternic de fast, bogăție și somptuozitate, iar elementele necesare pentru a crea acest decor plăcut ochiului, erau cel mai ușor de preluat din mediul apropiat, din lumea înconjurătoare. Dacă transferul acestor elemente li s-ar fi impus pictorilor, ele nu ar fi rezistat probei timpului, ar fi fost abandonate și repudiate în epocile următoare. Contrar acestei afirmații, elementele de decor renescentist, au devenit tradiție, trăsături caracteristice ale icoanelor din această zonă.

Acest demers pe care l-am realizat infirmă totodată vechile concepții ale uniformității și monotoniei artei bizantine și postbizantine. Didron spunea „Nici vremea nici locul n-au nici un efect asupra artei grecești (bizantine), în sec. XVIII pictorul din Moreea continuă și copiază pe venețienii din sec. al X-lea și pe pictorul atonit din sec. al V-lea sau al VI-lea”.³ Și totuși exemplele prezentate, relevă influența vremii, al locului și al modei epocii respective.

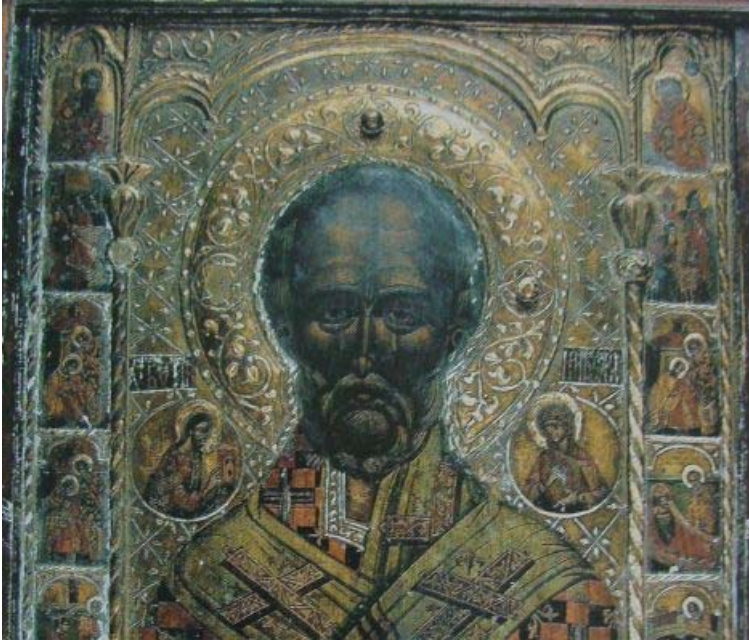
¹ E. H. Gombrich, *O istorie a artei*, Ed. Meridiane, București, 1975, p. 48

² Gheorghită Geană, *Antropologia culturală. Un profil epistemologic*, Kriterion Publishing, București, 2005, p. 134

³ Apud I. D. Ștefănescu, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești*, Ed. Meridiane, București, 1973, p. 19

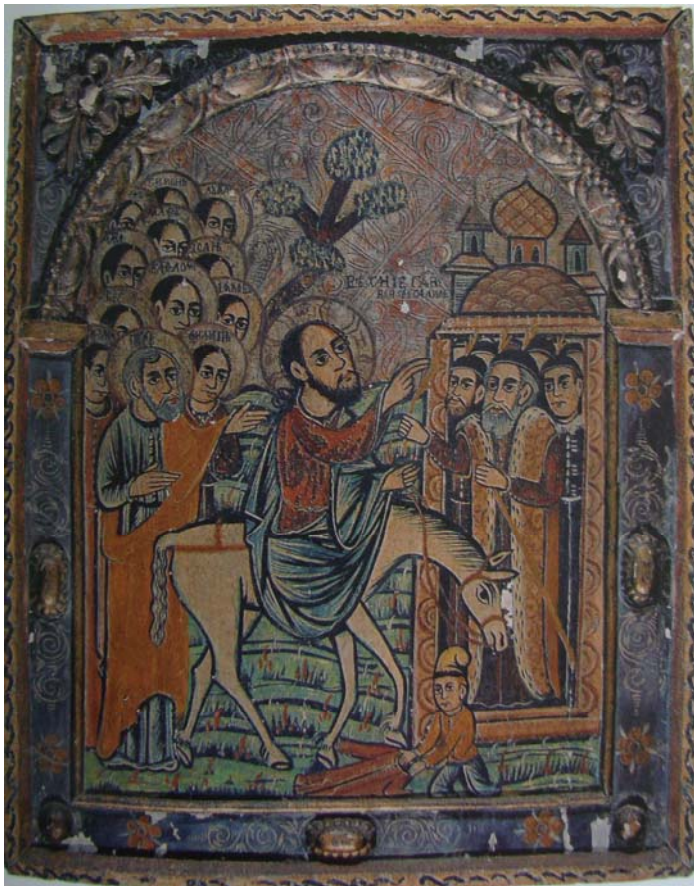
Ilustrații:

Fig 1. *Sfântul Nicolae*, 1539, biserica de lemn din Urisiu de Jos (jud. Mureș) (Apud Alexandru Efremov)

Fig. 2. *Adormirea Maicii Domnului*, Moisei (jud. Maramureș)
sec. XVII, (Apud Marius Porumb)

Fig. 3 *Intrarea lui Iisus în Ierusalim*, biserica de lemn din Hărniciești, (jud. Maramureș), a doua jumătate a sec. XVII, (Apud Alexandru Efremov)

Fig. 4. *Iisus Pantocrator*, biserica de lemn din Desești, (jud. Maramureș) a doua jumătate a sec. XVII

Fig. 5. *Deisis*, Susenii Bârgăului (jud. Bistrița Năsăud)
1646, (Apud Marius Porumb)

Fig. 6. Detaliu al predelei, polipticul din Sibiu,
Prima jumătate a sec. XVI-lea

Fig. 7. Detaliu portal, Casa Wolphard-Kakas,
Cluj-Napoca, 1590-1592

Fig. 8. Portalul interior al Capelei Lázó, Alba Iulia, 1512

Fig. 9. Portal Renaștere, Cluj Napoca, 1597

Fig. 10. Fereastră triforă, fațada dinspre curte a palatului episcopal din Alba Iulia, 1630-1639

Fig. 11. Alexandru Ponehalschi, *Sfânta Paraschiva*
Biserica de lemn din Sârbi (jud. Maramureș) sec. XVII
(Apud Marius Porumb)

Fig. 12. *Maica Domnului cu Pruncul*, sec. XVIII
Muzeul Etnografic al Maramureșului, Sighetu Marmației

Fig. 13. *Sfânta Paraschiva*, sec. XVIII,
Muzeul Etnografic al Maramureşului, Sighetu Marmaţiei

Fig. 14. Andrei din Cornești, *Iisus pe tron*, Prima jumătate a sec. XVIII (Apud Marius Porumb)

Fig. 15. *Maica Domnului cu Pruncul*, sec. XVIII
Biserica din Șieu Sfântu (jud. Bistrița Năsăud)
(Apud Marius Porumb)

Căsătoria civilă ca aspect al modernizării societății transilvănene la sfârșitul secolului al XIX –lea.

– Discurs oficial și receptare socială reflectate în presa vremii –

Monica Mureșan

Doctorand, Universitatea „Babeș-Bolyai” – Cluj

E-mail: muresanmonica29@yahoo.com

Alături de naștere și moarte, căsătoria reprezintă unul dintre fenomenele demografice fundamentale cu ajutorul căruia putem diagnostica o populație. Introducerea căsătoriei civile și a registrelor matricole de stat în spațiul transilvan, prin legile XXXI, XXXII și respectiv XXXIII din 1894, a reprezentat un moment de ruptură față de perioada anterioară, deschizând larg drumul unor ample prefaceri și transformări sociale și de mentalitate ale comunităților vizate. Impactul introducerii căsătoriei civile a fost astfel unul pe măsura schimbărilor anunțate: atât societatea civilă cât și oficialitățile au reacționat în mod specific față „modernizarea” ce se preconiza.

Studiul de față urmărește diagnosticarea atitudinilor și interpretarea discursului cu privire la introducerea căsătoriei civile din presa transilvană a anilor 1893, 1894 și 1895 analizat pe trei nivele de lectură: nivelul primar – discursul oficial al autorităților civile privind necesitatea acestor legi, nivelul secund – rezistența intelectualilor laici și al clericilor față de introducerea căsătoriei civile, văzută ca o măsură cu consecințe grave în planul moralității – și nivelul al treilea ce-și propune să sondeze opinia publică și atitudinea transilvănenilor față de legile civile de la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Ca efect al fenomenului secularizării, în prelungirea ideilor iluministe, pe parcursul secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, a fost introdusă căsătoria civilă în majoritatea statelor europene. Tonul l-a dat Franța, în timpul revoluției de la 1789, urmată apoi de Anglia în 1837, Italia în 1866, Spania și Germania în 1870, România în 1864. În Austro-Ungaria, problema a fost rezolvată în partea ei apuseană, în 1868, printr-un compromis, în Transleithania, disputele pe această temă prelungindu-se până în 1894.¹ Spre deosebire de Vechiul Regat, unde introducerea căsătoriei civile ca aspect al procesului de modernizare a fost realizată cu implicarea activă a instituției Bisericii,² în

---

¹ Aurelian Cosma, „Căsătoria civilă ca aspect al modernizării: atitudinea bisericilor române din Transilvania față de instituirea căsătoriei civile, reflectată în „Telegraful Român” și „Unirea”, în vol. Pavel Teodor, *Tradiție și modernizare în societatea transilvăneană 1850- 1918*, Cluj-Napoca, Ed. Accent, 2003, p. 192.

² Adriana Gheorghe, „Secularizarea societății românești: de la registrele parohiale la starea civilă”, în *Studii și Materiale de istorie modernă*, XVIII, 2004, pp. 104.

Transilvania orice competență a bisericii în materie matrimonială, după intrarea în vigoare a legilor căsătoriei civile și a matricolelor de stat, a fost trecută pe seama autorităților civile. Lunga tradiție a preeminenței instanței religioase în gestionarea chestiunilor matrimoniale va îngreuna adoptarea și, mai ales, aplicarea practică a căsătoriei civile, văzută de majoritatea opiniei publice românești din Transilvania ca o uzurpare a autorității ecleziastice de necontestat în domeniu. Faptul s-ar înscrie în firescul vieții și al asimilării naturale, dacă autoritățile administrative maghiare n-ar fi promovat măsuri menite să forțeze procesul pentru împlinirea dogmei statale privind „națiunea unică și indivizibilă” în cuprinsul mult visatei „Ungarii Mari”.¹ Pe un alt plan, dezavantajarea economică și socială a minorităților din regatul dualist și crearea treptată a unui cvasi-monopol al funcțiilor publice și administrative pentru elitele națiunii dominante sau cei „integrați” în rândurile sale, generează fenomenul anormal al transformării mariajului într-o pârghie de depășire a condiției sociale de inferioritate rezervată tineretului nemaghiar.²

Guvernul liberal motiva introducerea legislației civile de la sfârșitul secolului al XIX-lea prin necesitatea uniformizării dreptului matrimonial ca expresie a „statului național maghiar unitar”,³ în fond o fațadă a politicii de maghiarizare promovată cu consecvență după 1867 de către autoritățile de la Budapesta. Proiectele „politico-bisericești” au scindat dieta maghiară în două tabere antagonice: pe de o parte, era clerul catolic susținut de marii aristocrați conservatori, care au protestat vehement împotriva acestor legi, fiind susținuți în dietă de către contele Albert Apponyi, șeful Partidului Național, facțiunea Independenților reunită în jurul lui Gábor Ugron și aripa dizidenților din partidului de guvernământ condusă de Szapáry; pe de altă parte, aliații guvernului liberal erau kossuthiști extremi, partida Independentistă condusă de Madarász, fracțiunea de extremă stângă a lui Carol Eötvös și deputații sași.⁴ Subiectul disputei dintre cele două tabere s-a cantonat asupra obligativității căsătoriei civile, opoziția propunând forma facultativă a căsătoriei civile așa cum fusese adoptată de către americani și englezi, întrucât aceștia au căsătorie civilă facultativă și de aceea nu sunt mai puțin liberale ca Prusia, unde există căsătoria civilă obligatorie.⁵ Lupta cea mai aprigă s-a dus însă în camera magnaților unde conta și votul reprezentanților bisericilor

---

¹ *Simptome de pace*, în *Dreptatea*, 1894, nr. 74, p. 1.

² Pavel Teodor, „Partidul Popular Catolic, căsătorie civilă și asimilare etnică în Austro-Ungaria la sfârșitul secolului al XIX-lea”, în *Annales Universitatis Apulensis*, 7, 2003, pp. 57 – 58.

³ *Figurile guvernanților*, în *Gazeta Transilvaniei*, 1894, nr. 20, p. 1.

⁴ *Svârcolirile partidelor maghiare*, în *Gazeta Transilvaniei*, 1894, nr. 28, p. 1.

⁵ *Declarațiunea lui Apponyi Albert*, în *Gazeta Transilvaniei*, 1894, nr. 25, p. 2.

națiunilor nemaghiare, dovadă că inițial proiectul a căzut în această cameră și abia în iunie a reușit să treacă cu o majoritate de numai patru voturi. Coroana a încercat să rămână echidistantă în această problemă, preferând să nu-și manifeste public nici o preferință. Totuși, dese crize guvernamentale urmate de audiențe ale ministrului-președinte Wekerle la Viena, precum și amânarea sancționării legilor introducerii căsătoriei civile obligatorii și a registrelor matricole de stat până la finele anului 1894 – deși fuseseră votate încă din luna iunie – dovedește că monarhul a aprobat programul liberal al guvernului maghiar doar dintr-un calcul politic iar nu împins de cele mai sincere convingeri.¹

În Transilvania – datorită apartenenței românilor la un imperiu multinațional și multiconfesional – jurnalistică românească a îndeplinit o funcție poate chiar mai importantă decât în Vechiul Regat, unde au existat posibilități și mijloace mai numeroase și mai variate de afirmare a diferitelor sectoare ale vieții culturale și politice a românilor.² Încă de la apariția sa, presa a făcut din dezbaterele contemporane un instrument de luptă pentru idealurile ei. Aproape orice subiect din orice domeniu de interes poate fi regăsit în sursele editoriale. Un astfel de eveniment major, care a captat atenția tuturor ziarelor și revistelor transilvănene din ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, a fost introducerea căsătoriei civile prin legislația politico-bisericească a guvernului liberal din anul 1894. Impactul său asupra opiniei publice transilvănene a fost cu atât mai puternic cu cât această măsură modernizatoare se impunea în contextul mai larg caracterizat de: lupta pentru gestionarea chestiunilor matrimoniale dintre Stat și Biserică, secularizarea, politica de maghiarizare, conștientizarea etnică acută a popoarelor lipsite de drepturi politice.

În presa transilvăneană a vremii s-au cristalizat în principal două curente de opinie distincte promovate, pe de o parte, de ziarele de orientare confesională, ce marșau pe ideea pericolului moral pe care îl generau legile civile iar, pe de altă parte, direcția ziarelor conduse de intelectualitatea laică, care accentuau latura națională a luptei dusă împotriva introducerii căsătoriei civile. La acestea s-au afiliat cu ușoare nuanțe și celelalte publicații periodice din epocă. Existența unei varietăți de publicații cu caracter periodic sau chiar cotidian în peisajul livresc al Transilvaniei secolului al XIX-lea reprezintă expresia diferențierii societății românești ardelenene. În secolul al XIX-lea, agentul cultural din Transilvania, intelectualul, a avut un pregnant rol militant.

---

¹ *Căsătoria civilă*, în *Unirea*, 1893, nr. 46, p. 369.

² Gheorghe Marica, *Studii de istoria și sociologia culturii române ardelenene din secolul al XIX-lea*, vol II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977, p.7

Fiecare revistă, fiecare redactor și colaborator era în același timp un luptător politic, un combatant pe marele front al unității culturale.¹

Rolul presei în formarea opiniei publice a fost covârșitor, reprezentând un eficient instrument de modelare a conștiinței. Printr-o sumară trecere în revistă a principalelor publicații periodice din Transilvania sfârșitului de secol XIX, urmărindu-le evoluția, dezbaterile, și atitudinea specifică fiecăreia pe marginea introducerii căsătoriei civile, vom putea remarca principalele mize ale problemei, precum și receptarea de către societate a măsurilor politico-bisericești liberale, întrucât presa reprezintă unul din acele domenii unde opinia publică – partizană sau nu – a unui popor ori segment de populație se manifestă în mod plener.

Gazeta Transilvaniei, cel mai prestigios periodic politic românesc și cu cea mai lungă existență (107 ani), se distinge prin marea influență pe care a exercitat-o asupra opiniei românești, nu numai asupra celei din Transilvania, ci și a celei de peste Carpați.² *Gazeta* reprezenta pentru românii ardeleni foaia din care își culegeau toate informațiile, deși nu putea da expresie reală tuturor sentimentelor care agitau pe români.³ În numerele sale din anul 1894, subiectul căsătoriei civile revine cu insistență, atât în articole de fond, cât și în rubrici speciale – precum „Cronica politică” ori „Căsătoria civilă în dietă” – dedicate dezbaterilor parlamentare. Încă de la apariția sa, *Gazeta* a fost direct implicată în toate dezbaterile politice contemporane, astfel încât a adoptat un ton de sorginte naționalistă, îndreptat atât împotriva guvernului liberal, cât și a politicii acestuia de maghiarizare. Pentru a accentua ideea de nedreptate politică ce se făcea românilor prin legile respective, cotidianul folosește un limbaj peiorativ și foarte ironic, numindu-i în repetate rânduri pe reprezentanții guvernului „mameluci”.⁴

Pentru gréco-catolicii din provincie, revista *Unirea* de la Blaj reprezenta principalul for prin intermediul căruia și-au exprimat nemulțumirea față noile legi ce le zdruncina credința, față de atitudinea partizană a celorlalte confesiuni și, nu în ultimul rând, față de tonul prea conciliant al altor publicații periodice românești. *Unirea* este periodicul care a contestat, poate, cel mai vehement legile politico-bisericești pe parcursul ultimului deceniu al secolului al XIX-lea. Sub deviza: *Dumnezeu, Biserica, Națiunea*.⁵

---

¹ Mircea Popa, Valentin Trașcu, *Istoria presei literare românești din Transilvania de la începuturi până în 1918*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1980, p. 9

² Mircea Popa, *op.cit.*, p. 43

³ Nicolae Iorga, *Istoria presei românești de la începuturi până la 1916*, Sindicatul ziaristilor, București, 1922, p. 127.

⁴ *Cronica politică*, în *Gazeta Transilvaniei*, 1894, nr. 5, p. 2

⁵ *Anu vechiu și anu nou*, în *Unirea*, 1893, nr. 2, p. 3.

sau *Pentru Dumnezeu, patrie și tron!*,¹ revista blăjeană a dat expresia cea mai dură a luptei dintre Biserică și Stat („bellum omnium contra omnes”²), condamnând cu toată energia „instituția exotică” a căsătoriei civile inițiată de „clica calvină” a lui Wekerle ce vorbea „dialectulu francmasonilor”.³

Mai moderat a fost ziarul *Telegraful Român*, organul de presă oficial al românilor ortodocși din Transilvania, deși a adoptat o poziție aproximativ similară celei „unite” în privința condamnării guvernului liberal. În rubrica permanentă *Revista politică*, periodicul sibian face un aspru rechizitoriu acestor legi politico-bisericești, numite și „legi drăcești”, datorită pericolului pe care îl aduc cu sine, deschizând o *eră kossuthistă* ce poartă în sânul ei *germenele revoluției mascate*.⁴

Atitudinea militantă față de introducerea căsătoriei civile obligatorii adoptată de *Foaia Poporului* poate fi lesne de înțeles dacă avem în vedere faptul că fondatorii acesteia – Silvestru Moldovan și Ioan Russu-Șirian – și-au început activitatea jurnalistică la *Tribuna*, ultimul fiind chiar nepotul lui Ioan Slavici. Această publicație a urmărit cu cea mai mare atenție dezbaterile din dietă și a îndemnat cititorii să participe la adunările populare pe care le anunța număr de număr, a luat ea însăși poziție față de politica nedreaptă și metodele îndoielnice ale guvernului, a publicat integral încă de la sfârșitul anului 1893 textul proiectului de lege matrimonială.

Dreptatea din Timișoara, deși se dorea imparțială, *contemplativă și observatoare*,⁵ a favorizat vizibil punctul de vedere naționalist, salutând protestul solemn al Partidului Național Român și al celor două biserici românești în numele “credinței și neamului”. Discursul identitar specific acestei publicații s-a construit așadar prin îmbinarea mizelor naționale și confesionale ale luptei duse de românii transilvăneni împotriva introducerii căsătoriei civile sub deviza: *aperându-ne credința, ne aperăm și neamul nostru de perire*.⁶ În cuvântul către cititori al redactorilor periodicului Cornel Diaconovici și Valeriu Braniște din numărul de probă apărut în 25 dec. 1893/6 ian. 1894, se spunea că s-a decis *darea unui jurnal român în Timișoara, care să lupte alături cu celelalte organe naționale pentru realizarea și validarea aspirațiilor și drepturilor noastre legitime în numele solidarității naționale*.⁷

---

¹ *Pro și contra*, in *Unirea*, 1894, nr. 10, p. 73.

² *Românii și liberalismul*, in *Unirea*, 1893, nr. 11, p. 87.

³ *Anu vechiu și anu nou*, in *Unirea*, 1893, nr. 2, p. 1.

⁴ *La proiectul de căsătorie civilă*, in *Telegraful Român*, 1894, nr. 10, p. 38.

⁵ *La încheierea sesiunii parlamentului ungar*, in *Dreptatea*, 1894, nr. 22, p. 1.

⁶ *Biserica și școala*, in *Dreptatea*, 1894, nr. 7, p. 3.

⁷ Iulian Negrilă, *Istoria presei*, Editura Multimedia, Arad, 1997, p. 55.

Până și revistele cu profil literar-beletristic, *Familia* de la Oradea-Mare redactată de Iosif Vulcan și *Minerva* de la Bistrița, și-au arătat interesul față de controversata problemă a introducerii căsătoriei civile obligatorii, dedicându-i rubricile „Biserică și Scolă” și „Ce e nou?” în *Familia* și exclusivitatea spațiului rubricii „Diverse” în *Minerva*. Acestea se mulțumeau însă să observe *soarta proiectelor politici-bisericești* sau manifestările legate de acestea de pe o poziție oarecum neutră.¹

Revistele de umor și satiră în schimb nu se vor abține de la comentariile cele mai malițioase, în spiritul manifestelor-program prin care își postulau, încă de la apariție, drept scop principal a *zbiicii slăbiciunile generale, a lovi fără cruțare în cei pecătoși, a-i discreditat, făcându-i ridicoli, iar pe cei buni a-i lăuda*.² Astfel, *Calicul* de la Sibiu și *Vulturul* din Oradea vor da glas nemulțumirii românilor față de introducerea căsătoriei civile, făcând „haz de necaz”, punând astfel publicul cititor la curent cu noutățile „cioplite din secure”, „cârpite” și „deochiate”. Ținta atacurilor sunt „dușmanii nației române” elocvent ilustrați în caricaturi ce ironizează *notarășii proeți, ficele lui Israil din Arad* pe miniștrii Wekerle, Csky sau Szilagyi, și personifică liberalismul ca „fiica coruptă” a lui Banfy. Asocierea știrilor cu comentariul politic sau gluma, ironia, satira ori caricatura, servește uneori atitudinea militantă a unor ziare, care reușesc astfel să-și precizeze intențiile critice, să extindă câmpul semantic al semnificațiilor și să le comunice publicului într-o formă, pe cât de vie, pe atât de pregnantă, marcându-le în același timp prin mimarea zâmbetului sau a râsului.³

În opinia cvasigenerală a acestor publicații, căsătoria civilă era catalogată drept *Injustă și nedreaptă, vătămătoare din samă afară, revoltătoare a conștiinței noastre creștine, române și patriotice, demoralizatoare a moravurilor, ruinătoare a vieții familiare și resturnătoare a ordinii sociale și de statu*.⁴

Pe măsura apropierii finalului dezbaterilor parlamentare, discursurile tuturor organelor de presă românești devin din ce în ce mai cutezătoare, mai acuzatoare, pentru a-și tempera simțitor avântul ulterior sancționării

---

¹ Emil Manu, *Reviste literare românești din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea* (capitolul “Reviste transilvănene de la sfârșitul secolului al XIX-lea”), Editura Academiei, București, 1974, p. 43.

² Lidia Grămadă, *Presa satirică românească din Transilvania 1860 – 1918*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1974, p. 25 (manifestul “Vulturului”, în timp ce “Calicul” își propune să fie o *medicină generală contra tuturor boalelor și slăbiciunilor omenești*, n.n.).

³ *Ibidem*, p. 5

⁴ *Sanționarea*, în *Unirea*, 1894, nr. 53, p. 405.

legilor. Ecoul acestor dezbateri îl vom regăsi însă până aproape de finele secolului, când unele publicații vor continua să observe neputincioase efectele negative ale acestor legi reflectate în statistici sumbre sau vor perpetua o serie de clișee regăsite, în proporții inegale, în toate publicațiile. Cel mai adesea era invocat exemplul nefericit al țărilor în care fusese introdusă anterior căsătoria civilă: *căsătoria civilă în toate țările unde introdusă a fost, numai stricăciune, mare, nespus de mare a adus. A stricat moravurile, a zguduit temelii credinței și a bisericilor, a pustii moralitatea și evlavia în popor, a fost pentru credința creștină aceea ce holera e pentru viața oamenilor și filoxera pentru a vițelor de vie.*¹ Astfel, bilanțul introducerii căsătoriei civile obligatorii, prin prisma consecințelor ei negative pentru dogmele bisericesti, este unul dramatic: pierderea credinței poporului în biserică și implicit în Dumnezeu, sărăcirea clerului român de ambele confesiuni, știrbirea moralității pe fondul înmulțirii „concupințelor”, a divorțurilor, a căsătoriilor mixte religioase și a copiilor ilegali.²

Bisericile românești din Transilvania, atât cea ortodoxă cât și cea greco-catolică, considerau îndeobște căsătoria civilă un „concupință”, adică o conviețuire păcătoasă, ilegală din punct de vedere canonic, dacă nu era completată cu actul sacru al cununiei religioase. Astfel, *căsătoria civilă ruinează viața familială pentru că dezbracă matrimoniul de caracterul său sacramental și 'lu prefăce într'un simplu contractu încheiatu pentru timp determinatu și cu facultatea de a abdica oricându părții celeilalte, er de altă parte prin divorțiu desbrecându căsătoria de caracterul ei indisolubil o prefăce într-un concubinatu și pre soție, pe părtașa credinciosă a bărbatului în bine și în reu, o degradează la sortea unei prostituate bune numai pentru a mulțumi poftele dobitocesci ale unui bărbat.*³ Reprezentantii bisericilor românești din Transilvania s-au înverșunat împotriva legiferării căsătoriei civile și a introducerii matricolelor de stat, nu atât pentru că ar fi fost refractari modernizării și liberalizării, ci mai ales datorită faptului că intuiau că aceste legi vor fi utilizate pentru slăbirea propriilor instituții ecleziastice și a autonomiei confesionale, ultimele redute de apărare împotriva ofensivei deznaționalizatoare a guvernanților de la Budapesta.⁴ Împotriva unor aseme-

---

¹ *Căsătoria civilă*, în *Foaia Poporului*, 1894, nr. 4, p. 37.

² Deputatul Hortványi Iosif, afirma în ședința Dietei din 24 februarie 1894 faptul că „din numărul total al tâlharilor, al înșelătorilor, al copiilor vagabonzi, și al altor gunoaie omenești, 94% sunt toți fii născuți din căsătorie civilă”, bazându-și afirmația pe statisticele efectuate în marile orașe germane (n.n.); cf. *Căsătoria civilă în dieta din Budapesta*, în *Foaia Poporului*, 1894, nr. 7, p. 71.

³ *Sanționarea*, în *Unirea*, 1894, nr. 53, p. 405.

⁴ Pavel Teodor, *op. cit.*, p. 60.

nea tendințe, românii greco-catolici îmbrățișează principiile Bisericii catolice, arătându-se neîncrezători față de implementarea căsătoriei civile în care vedeau sursa tuturor relelor. În paginile revistei *Unirea* vor fi învinovați rând pe rând, evreii, protestanții, românii ortodocși, pentru așa-zisa „toleranță” și complicitate pasivă cu care se raportează la instituția căsătoriei civile, confesiunea catolică și greco-catolică considerându-se cele mai păgubite de pe urma acestei legi. Biserica Ortodoxă Română reacționează la rândul său în ședința consistoriului metropolitan – organ suprem administrativ – emițând, la 25 august 1895, o circulară în care aducea la cunoștința tuturor preoților decizia Congresului național-bisericesc față de „reformele noue”: *Congresul luând cu părere de reu la cunoștință acțiunea pornită din partea statului de a introduce instituțiuni, cari sunt cualificate de a slăbi legătura internă a bisericei și a submina temelia religioasă morală a societății bisericești, aprobă întru tote pașii întreprinși din partea organelor eparchiale în contra introducerii acelor reforme, și cu plăcere ia act despre demna apărare a intereselor bisericei din partea prelaților nostri ; totodată enunță, că biserica ortodocsă română va lucra și în viitoriu pe terenele legale spre scopul de a esopera redicarea din valoare a acelor instituțiuni de reforme, cari sunt păgubitoare pentru interesele bisericei.*¹

Pentru majoritatea românilor transilvăneni de la sfârșitul secolului XIX-lea și începutul secolului XX, moralitatea era văzută ca fiind posibilă numai în cadrele trasate de creștinism, singurele care permit trăirea vieții în mod pozitiv. Este atitudinea tipică a unei societăți aflate într-o profundă criză morală. Organele de presă purtătoare de cuvânt al punctului de vedere bisericesc promovează cu consecvență, în toată această perioadă, miza morală a luptei împotriva introducerii căsătoriei civile, făcând o amplă pledoarie pentru păstrarea nealterată a moravurilor și instituțiilor creștine. Ulterior punerii în vigoare a respectivelor legi, bisericile au făcut toate demersurile legale necesare pentru a conserva din autonomia bisericească, atât cât a fost cu putință; congresele, sinoadele, toate organizațiile bisericești au dispus cele de lipsă ca legile acestea cu efectele lor stricăcioase să fie întâmpinate cu precauția și cu rezerva cuvenită.²

---

¹ Miron Romanul, *Instrucțiune cu privire la procedura, ce vor ave a urma organele, respective preoții și poporul dreptcredincios al bisericei gr. or. Române din provincia noastră metropolitană față de reformele noue politice – bisericesci*, Sibiu, 25 august 1895, p. 1.

² Boiu Zaharia, *Căsătoria civilă și cultura poporului român*, în *Transilvania. Foia Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*, nr. 10, Sibiu, 1895, p. 308.

Nu puține sunt accentele xenofobe și antisemite, deoarece se credea în deoște, despre aceste legi, că sunt opera “ovreilor șoviniști”. Ilustrativ este în acest sens tabloul deosebit de ironic al procesului de asimilare națională creionat de revista *Unirea: Jidanul cununându-se cu Româncea, vor naște maghiari niaoși, asemenea Slovacul cu Româncea, Maghiara, Serba*.¹ O importantă miză a discursului este deci cea națională, de evitare a asimilării etnice, întrucât : *căsătoria civilă are ca țintă amestecarea tuturor popoarelor în marele cazan al maghiarizării*.² Ziarul maghiar *Pesti Híralp* recunoștea în caracterul confesional al căsătoriei o piedică în calea realizării „unității naționale maghiare”, recomandând ca *între Maghiari, Români, Serbi, Slovaci, etc. se se întemple cât mai multe căsătorii mixte, adecă legătură de sânge din care se naște contopirea*.³ Spiritul poporului român era astfel contaminat ireversibil prin aceste „legi modernizatoare” care ascundeau în sine *germenele putrejunei, deschid porțile la nemoralitate, anarchism, socialism și nihilism*.⁴ Miza politică a proiectului era cu atât mai mare cu cât atingea coarda sensibilă a relațiilor națiune dominantă-naționalități din imperiu: instituția căsătoriei, *regulată conform cerințelor timpului*, era menită să creeze *unitatea națională a cetățenilor de diferite naționalități*, scop care nu coincidea cu principiile uneia sau alteia dintre confesiuni care își puneau interesele proprii *mai presus decât raporturile de drept ale cetățenilor*.⁵ Emancipând cetățeanul de sub autoritatea bisericii, introducerea căsătoriei civile servea unei politici liberaliste promovate de statul dualist. Pentru gazetarii transilvăneni, „liberalismul” constituia nici mai mult nici mai puțin decât un *sistem de stăpânire și de exploatare jidano-maghiară*.⁶ Presa transilvană a timpului înfierează ideologia ce stă la baza actelor guvernului: *liberalismul își mână sacrilegă asupra familiei, ca să o scoată din limanul sigur și sacru al Bisericii și să o arunce în oceanul patimilor omenești și al fluctuațiilor politice*.⁷

Ca urmare a instigărilor de acest gen cărora presa vremii le-a dat glas, în rândul opiniei publice românești s-a născut o acerbă rezistență – cu accente xenofobe și tradiționaliste – la căsătoria civilă și modernizarea pe care o implica: *Reforme noue streine de obiceiurile noastre și streine de sentimentul public al poporului nostru, până acum încă necorupt. Nu avem*

---

¹ *Căsătoria civilă și sinoadele nostre eparhiale*, in *Dreptatea*, 1894, nr. 84, p. 1.

² *Cronica politică*, in *Gazeta Transilvaniei*, 1894, nr. 58, p. 2.

³ *Căsătoria civilă în dieta din Budapesta*, *Foaia Poporului*, 1894, nr. 7, p. 82.

⁴ *La proiectul de căsătorie civilă*, in *Telegraful Român*, 1894, nr. 10, p. 38.

⁵ Daniela Mârza, *op. cit.*, p. 212 – 213.

⁶ *Cine susține liberalismul unguurescu?*, in *Gazeta Transilvaniei*, 1894, nr. 37, p. 1.

⁷ *Căsătoria civilă*, in *Unirea*, 1894, p. 2, *apud* Daniela Mârza, *op. cit.*, p. 212.

lipsă de înnoiri nereclamate de popoarele băștinașe ci reclamate de unele popoare cari vor să pună mâna pe putere în stat și să susțină în mod măestrit neînțelegerile dintre popoarele patriei.¹ Din perspectiva aceluiași discurs al refuzului, în continuarea disputei dintre occidentalizare și tradiționalism în spațiul românesc, s-a pus și problema „modernizării” structurilor instituționale și morale în raport cu lumea occidentală așa-zis „civilizată”: *Nici în fața Europei nu ne vom prezenta prin introducerea căsătoriei civile ca stat de drept, stat modern, ci vom avea o lege modernă după pseudo-liberalism, din afară vom arăta cu degetul la această lege și ne vom fâli cu ea, ca și cu altele ca instituțiuni moderne liberale și în fond, în popor va distinge influințele ei demoralizatoare de ne vom lua cu mâna de cap (...). O să îmbrăcați cu sila poporul într-un veșmânt al Europei de Apus ca mai ușor se-l ruinați moralicește și se cadă în brațele pecătoase ale Europei dela Apus.*²

Îngrijorați de urmările căsătoriei civile s-au arătat și preoții parohi, însă din considerente diferite. În dispensele de căsătorie din Fondul Episcopiei Cluj-Gherla apar frecvent referiri la înmulțirea cazurilor de concubinaj, adică de cupluri care s-au mulțumit să trăiască doar cu actul civil, situație care se dorea a fi evitată cu orice preț. Iată o argumentație de acest gen: *deoarece după sistemul de astăzi deja la oficiul civil de căsătorie a făcut pașii de lipsă, e teamă nu cumva, din cauza denegării acestei dispensări, se nu încunjure darul lui Dumnezeu și binecuvântarea bisericească la această căsătorie și să încheie – Dumnezeu ferească – căsătorie civilă, cea ce aici, după ce până acuma moralitatea în popor e foarte respectată, ar avea urmări foarte funeste ;³ sau : căsătoria civilă e legată între denșii și de cumva nu ar căpăta dispensare s'ar îndestuli cu aceea adecă ar trăi în concubinaj .⁴ Temerea preoților s-a dovedit a fi îndreptățită fiindcă, la scurt timp după introducerea căsătoriei civile, aceasta a devenit un mijloc de șantaj pentru facilitarea obținerii dispensării cuplurilor între care existau impedimente canonice de căsătorie. Este și cazul unor tineri din Bârseul de Jos care spun că *decumva nu primesc dispensă voesc se rămână numai cu căsătoria civilă, adecă voesc a trăi în concubinaj, ce ar fi și tare periculos, că ar fi exemplu de imitare și pentru alții, la cari eventual nu ar fi nici o pedecă.*⁵ O posibilă explicație a acestei practici poate consta în contagiunea mentală după*

¹ *Meetingul din Alba-Iulia*, în *Dreptatea*, 1894, nr. 66, p. 2.

² *Advocații români și căsătoria civilă*, în *Dreptatea*, 1894, nr. 48, p. 2.

³ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Cluj, Fondul Episcopiei Gherla-Cluj (în continuare DJANC, F.E.G-C), doc. 6532 /1894, p. 2, r.

⁴ DJANC, F.E.G-C doc.713 / 1904, p. 1, r.

⁵ DJANC, F.E.G-C doc. 9542 / 1903, f. 1, r.

modelul negativ dat de orașele din împrejurimi: *mirele care a locuit mai mulți ani în orașul apropiat, Căvai, și unde este angajat la o moară de vapor, deca i sar denega această rugare din partea autorității supreme bisericești, ajuns în valul de ispite al orășenilor, este teamă legitimă că va defecționa de la religiunea greco-catholică ca la confesiunea acatolica se se veda cununat și bisericește.*¹

Atitudinea românilor transilvăneni, așa cum reiese din presă, a oscilat foarte mult, de la cel mai negru pesimism (*Românul dice : am ajuns vremea de-apoi!*²) la un idealism aproape utopic (*Vie-o lume încurcată/ Vie valuri mari de foc / Nici că m-or mișca din loc! / Căci român sunt în putere / Și Românu 'n veci nu pere!*³).

Fiecare publicație periodică poartă în sine amprenta unui ideal, a unui crez pe care îl postulează iar redactorii și colaboratorii săi, prin educația și formația lor intelectuală, se erijează în formatori ai opiniei și gustului public, fiecare publicație având o categorie bine desemnată de cititori la care se adresează. Analizând formația intelectuală și proveniența socială a principalilor redactori ai publicisticii transilvănene din această perioadă, observăm că avem de-a face cu personalități de prim rang ale culturii și vieții politice românești, care au urmat studii de drept, istorie, teologie sau medicină la universitățile din Budapesta, Viena, Cluj, Oradea sau București. Amintim în acest sens pe: Ioan Slavici, Iosif Vulcan, Valeriu Braniște, Corneliu Diaconovich, Ioan Russu-Șirian, Vasile Hossu, Aaron Florian sau chiar George Barițiu,⁴ întemeietorul presei românești din Transilvania. Sfârșitul secolului al XIX-lea în peisajul publicistic transilvănean, coincide cu afirmarea puternică a unei generații de redactori și editori aflați în plină maturitate creatoare, generație ce s-a afirmat după 1848. Avem de-a face cu o generație foarte bine pregătită sub aspect teoretic, și mai înarmată politicește.⁵

Nu vom putea înțelege însă, în mod temeinic, fenomenul introducerii căsătoriei civile fără a investiga structura publicului cititor de presă cărui aceste publicații i s-au adresat și pe care l-a inspirat.⁶ E absolut necesar să cunoaștem și rezonanța pe care a avut-o dezbaterile din epocă asupra opiniei publice transilvănene, ceea ce depinde de publicul existent la un

---

¹ DJANC, F.E.G-C, doc. 7663 / 1904, f. 2, v.

² *Lupta poporului românesc*, în *Foaia de Duminică a diarului Dreptatea*, 1894, nr. 18, p. 3.

³ *Adunări populare*, în *Foaia Poporului*, 1893, nr. 13, p. 111.

⁴ Lucian Predescu, *Enciclopedia României. Cugetarea. Material românesc, oameni și înfăptuiri*, Editura Saeculum, București, 1999, *passim*.

⁵ Mircea Popa, Valentin Trașcă, *op. cit.*, p. 162.

⁶ Gheorghe Marica, *op. cit.*, p. 9.

moment dat, de nevoile și gusturile sale. Componenta publicului poate fi regăsită în listele de abonați care conțin numele, profesia și reședința cititorilor. Din studiul realizat de George Marica pe *Gazeta de Transilvania* reiese că majoritatea abonaților erau intelectuali români, urmați de un procent considerabil de clerici (35-36% în Ardeal, și chiar 53% în Banat). După preoți, cei mai numeroși abonați sunt negustorii (21%) din Brașov, categorie ce va fi înlocuită treptat de proprietarii de mine și funcționarii al căror număr va crește constant. Alte categorii de abonați sunt: corpul didactic (29%), un număr mic de abonați medici și avocați, și mai mic de ofițeri, industriași, muncitori și arendași.¹ Proporția dintre abonații din mediul urban și cei din mediul rural este aproximativ egală, cu o ușoară dar constantă creștere a celor din urmă. După cum observăm, cititorii *Gazetei* din Transilvania erau în marea lor majoritate preoți, negustori și funcționari, burghezia mijlocie și mică, foarte puțini cititori cu funcții nobiliare (spre deosebire de publicul cititor de peste Carpați).

Introducerea căsătoriei civile a agitat spiritele deja efervescente, încordarea a cuprins întreaga societate transilvăneană iar reacțiile au fost din cele mai diverse. Din februarie și până în iunie 1894, cât a durat dezbaterea și votarea proiectului de lege al căsătoriei civile în cele două camere ale parlamentului ungar, presa ne descrie tabloul unei lupte pe viață și pe moarte, *de la vladică până la opincă*,² dintre naționalitățile nemaghiare pe de o parte și guvernul liberal pe cealaltă parte. La aceasta s-au adăugat adunările de protest ce se țin lanț. Astfel de adunări de protest s-au organizat sub patronajul celor două biserici românești în toate colțurile provinciei, începând cu primăvara anului 1893. Dintre cele mai impozante amintim „Conferința națională” din 23 iunie 1893 de la Sibiu și Congresul mixt de la Alba-Iulia din 21 mai 1894. Peste cincizeci de adunări de protest împotriva legilor „religioase” ale guvernului au fost organizate de alegătorii români din diferite cercuri electorale și comitate precum: Sibiu, Blaj, Arad, Abrud, Bistrița, Făgăraș, Lugoj, Câmpeni, Dej, Seini, Sebeș, Brad, Oravița, Baia de Criș, Mediaș, Agnita, Sighișoara, Timișoara etc. Zona Clujului a fost mai puțin reprezentată, fără a mai aminti că ziarul clujean *Ungaria*, condus de Grigoriu Moldovan,³ nu conține nici o referire această problemă în anii 1894 și 1895. În contrapondere, guvernul a organizat adunări de susținere a proiectelor la Cluj și Oradea, dar mai ales în Budapesta, acestea fiind numite „comedii” în presa transilvăneană a vremii deoarece manifestanții erau majoritatea maghiari de confesiune protestantă, romano-catolică sau unitarieni, iar puținii

---

¹ Ibidem, pp. 28-29.

² *Căsătoria civilă și sinoadele eparhiale*, in *Dreptatea*, 1894, nr. 85, p. 2.

³ Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 155.

români participanți la Manifestația din martie 1894 de la Budapesta erau *oameni a căroro ocupațiune era nemica*.¹ Scopul adunărilor organizate de guvern consta în inducerea în eroare a monarhului, pretinzându-se ca acestea reflectă de fapt „adevărata opinie publică”. Toate acestea dau imaginea unui adevărat *resbel între biserică și stat*² generând numai *nemulțumire, ceartă, luptă, furbere pe toată linia*.³

Alocuțiunile rostite cu prilejul organizării adunărilor de protest sau de susținere a căsătoriei civile, ample detaliate în presa transilvăneană și budapestană a vremii, au avut meritul de a atrage atenția cercurilor intelectuale din Europa Apuseană, care au organizat la rândul lor mitinguri precum cel de la Oxford sau cel din Belgia în scopul susținerii cauzei națiunilor nemaghiare din Imperiul Austro-Ungar, în numele adevăratelor principii liberale. Reprezentanții intelectualității românești transilvănene au văzut o speranță și un sprijin în internaționalizarea situației lor ingrate: *faptul că cauza noastră începe a fi îmbrățișată și de marea națiune engleză, ne dă curagiu în aperiarea și încredere în isbenda ei, și ne cuprinde inimile simțului de bucuria și de gratitudine față cu iluștrii organizatori ai mitingului*.⁴ Pe de altă parte, articolele tot mai numeroase din prestigioase publicații europene ce pledau pentru cauza românilor din Transilvania dau avânt luptei de emancipare națională prin conștientizarea rolului politic avut în zonă – *cercurile politice ale statelor europene, audind vaetele popoarelor ce gem sub politica actuală a statului ungar,(...) au recunoscut însemnătatea elementului nostru în Orient*.⁵

Intrarea în vigoare a legii, în toamna anului 1894, n-a dus la stingerea protestelor, reacții putând fi urmărite în presa transilvană până în primii ani ai secolului XX. Cu timpul însă rezistențele s-au temperat și, în acord cu tendințele vremii, legile XXXI, XXXII și XXXIII din 1894 au fost completate cu noi reglementări un an mai târziu (este vorba de legea recepțiunii religiei iudaice numărul 42/1895 și legea libertății religioase numărul 43/1895). Sub presiunea modernizatoare a statului s-au impus, la începutul secolului XX, contractele scrise de căsătorie care aveau menirea să regleze, conform legislației civile, problemele legate de căsătorie.

Introducerea legislației matrimoniale civile de la sfârșitul secolului al XIX-lea a marcat decisiv modernizarea societății transilvănene însă secularizarea reprezintă, indiscutabil, unul din aspectele fenomenului modernizării,

---

¹ *Atotputernicia statului*, în *Gazeta Transilvaniei*, 1894, nr. 46, p. 1.

² *Căsătoria civilă*, în *Foia Poporului*, 1894, nr. 2, p. 14.

³ *Ibidem*.

⁴ *Causa română și englezii*, în *Gazeta Transilvaniei*, 1894, nr. 50, p. 1.

⁵ *Oameni de potcă*, în *Dreptatea*, 1894, nr. 28, p. 1.

astfel încât bisericile românești au contestat subordonarea lor față de statul laic. Între ideologia liberală și dogma bisericească nu a existat soluție de compromis. Prin implementarea unei legislații matrimoniale laice, la nivelul mentalului colectiv s-a întărit prezența Statului ca autoritate în viața de zi cu zi a individului, unde Biserica a rămas în mare parte absentă. Totuși, autoritatea laică nu a interzis căsătoria religioasă care rămânea o opțiune a conștiinței indivizilor. Modul în care Biserica și-a structurat acest discurs al refuzului sugerează respingerea unei realități ireversibile, a evoluției societății spre secularizarea care modifică profund rolul social și public avut de Biserică, până la finele veacului al XIX-lea. O posibilă explicație a acestei atitudini ar putea fi frica de nou, de necunoscut asociat întotdeauna cu răul, inadaptare specifică societăților arhaice, eminentemente religioase – cum era și cea transilvăneană la sfârșitul secolului al XIX-lea – cadre în care mentalitățile se schimbă lent, iar imobilismul se exprimă printr-o acerbă rezistență la modernizare. Ca orice fenomen de ruptură în conștiința colectivă, introducerea căsătoriei civile a deturnat opinia publică românească de la adevărata problemă la căutarea și damnarea vinovaților fie ei evrei, chiar celelalte confesiuni, liberalismul sau politica sa de maghiarizare, dar mai ales statul ca promotor al secularizării și modernizării.

BIBLIOGRAFIE

I. Izvoare

Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Cluj, Fondul Episcopiei Gherla-Cluj

MIRON ROMANUL, *Instrucțiune cu privire la procedura, ce vor avea a urma organele, respective preoții și poporul dreptcredincios al bisericii gr. or. Române din provincia noastră metropolitană față de reformele nouă politice – bisericesci*, Sibiu, 25 august 1895.

II. Lucrări generale

IORGA, Nicolae, *Almanahul presei române*, București, 1926.

LUPAȘ, Ioan, *Contribuțiuni la istoria ziaristicii românești ardeleni*, Sibiu, 1926.

MANU, Emil, *Reviste literare românești din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea* (capitolul “Reviste transilvănene de la sfârșitul secolului al XIX-lea”), Editura Academiei, București, 1974.

MARICA, George E., *Studii de istoria și sociologia culturii române ardeleni din secolul al XIX-lea*, 3 volume, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977.

- POPA, Mircea, TAȘCU, Valentin, *Istoria presei literare românești din Transilvania de la începuturi pînă în 1918*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980.
- PREDESCU, Lucian, *Enciclopedia României. Cugetarea. Material românesc, oameni și înfăptuiri*, Editura Saeculum, București, 1999.
- RĂDUICĂ, Georgeta, RĂDUICĂ, Nicolin, *Dicționarul presei românești (1731- 1913)*, Editura Științifică, București, 1995.

III. Studii și articole

- BOIU, Zaharia, “Căsătoria civilă și cultura poporului nostru”, în *Transilvania. Foia Asociațiunei transilvane pentru literatură română și cultura poporului român*, nr. 10, Sibiu, 1895, pp. 307-308.
- COSMA, Aurelian, “Căsătoria civilă ca aspect al modernizării: atitudinea bisericilor române din Transilvania față de instituirea căsătoriei civile, reflectată în “Telegraful Român” și “Unirea” (1892-1896)”, în *Tradiție și modernizare în societatea transilvăneană 1850-1918*, coord: Pavel Teodor, Editura Accent, Cluj – Napoca, 2003, pp. 192-203.
- GHEORGHE, Adriana, “Secularizarea societății românești: de la registrele parohiale la starea civilă”, în *Studii și Materiale de istorie modernă*, XVIII, 2004, pp. 101-106.
- MÂRZA, Daniela, “Biserica Română Unită și provocările modernității: introducerea căsătoriei civile reflectată în revista “Unirea” (1894-1895)”, în *Identitate și alteritate . Studii de istorie politică și culturală*, 3, coord : Nicolae Bocșan, Sorin Mitu, Toader Nicoară, Presa Universitară Clujeană, 2002, pp. 211-219.
- PAVEL, Teodor, “Partidul Popular Catolic, căsătorie civilă și asimilare etnică în Austro-Ungaria la sfârșitul secolului al XIX-lea”, în *Annales Universitatis Apulensis, Series Historica*, tom VII, Alba Iulia, 2003, pp. 57-61.

IV. Presă

- *Calicul*, Sibiu, 1894.
- *Dreptatea*, Timișoara, 1894.
- *Familia*, Oradea-Mare, 1894.
- *Foia Poporului*, Sibiu, 1893 și 1894.
- *Gazeta de Transilvania*, Brașov, 1894.
- *Minerva*, Bistrița-Năsăud, 1894.
- *Telegraful Român*, Sibiu, 1893 și 1894.
- *Ungaria*, Cluj, 1894.
- *Unirea*, Blaj, 1892, 1893, 1894, 1895, 1899.
- *Vulturul*, Oradea-Mare, 1894 și 1895.

Diferența și discriminarea socio-politică a femeii

Ancuța-Lăcrimioara Chiș
Drd. Universitatea „Babeș-Bolyai” – Cluj
E-mail: anc_ara_chis@yahoo.co.uk

1. „Gen”- conceptul în jurul căruia se formulează diferența și discriminarea

Pentru a ajunge la gen, Aristotel clasifică substanța în „substanțe prime” și „substanțe secundă”, acestea din urmă împărțindu-se în specii și genuri. Genul se divide în cazul omului în femeie și bărbat, iar dacă diferența dintre cele două părți este ontologică, aceasta nu formează în cadrul genurilor o ierarhie, deoarece ele sunt egale tocmai prin specia de care aparțin. Femeia și bărbatul sunt definiți de trăsături specifice care disting fiecare parte în cadrul genului proxim, fără a crea însă o subordonare a uneia dintre ele. Nu se poate vorbi așadar de o superioritate ontologică a bărbatului, ci de una artificială, modelată istoric și ideologic. Discriminarea ce rezultă din formulările patriarhale asupra ființialității feminine este așadar, doar un construct arbitrar.

Dincolo de formulările filosofice, cele lingvistice asupra genului sunt mult mai confuze. Termenul „gen” în limba română, derivă din latinescul „genus” (preluat din greacă, însă într-o accepțiune ușor diferită, care a creat în timp o lipsă de claritate în înțelegere), dar și de la termenul din franceza veche „genre”, care înseamnă „fel”, „mod”. Conceptul este problematic pentru că nu este nici universal, nici invariant. Există limbi în care genul gramatical este central și persistent (japoneza) și altele în care genul gramatical este absent (maghiara, finlandeza) sau există masculin/feminin/neutru (româna). Corbett, analizând peste 200 de limbi și dialecte a arătat că pot exista 3, 4 dar și 20 de genuri, ceea ce demonstrează că genul poate să nu aibă nimic de-a face cu sexul. În unele limbi există distincția feminin/masculin/neutru sau ambigen. În altele, întâlnim distincția gramaticală de gen între animale/lucruri, între ființe umane și non-umane, între cele raționale și non-raționale. În limba română vorbim de „femeiesc” pentru sex și „feminin” pentru gen. Acest tip de distincție atenuază din forța peiorativă a substantivului „femelă”, așa cum apare în limbile franceză sau engleză. (L. Grünberg, 2002, p. 25)

Distincția între sex și gen social, apărută și utilizată îndeosebi în teoriile feministe, poate fi privită și expusă astfel: sexul reprezintă acele caracteristici naturale (biologice) înscrise spre exemplu în actele de identitate (sex femeiesc, sex bărbătesc), în vreme ce genul social este definit prin

intermediul acelor roluri și practici determinate și atașate cultural bărbaților sau femeilor; de pildă, dintr-o perspectivă tradițională, se consideră că rolul femeilor este acela de a avea grijă de copii și familie, în vreme ce rolul bărbaților este acela de a câștiga pâinea (astfel, avem de-a face cu practici de genul feminin (feminine) și cu practici de genul masculin (masculine). Spre deosebire de sex (cu care ne naștem), rolurile determinate de genul social nu reprezintă un dat imuabil, putând fi puse sub semnul întrebării și revalorizate, dacă se pornește bunăoară, de la premisa că ele sunt discriminatorii (cel mai adesea în defavoarea femeii). (M. Banton, 1998, p.20) Fiind un element constitutiv al raporturilor sociale, genul este fondat pe diferența dintre sexe și este un mijloc esențial în semnificația raporturilor de putere. Folosit în discursul academic mai ales ca substitut pentru femeie, genul este totodată utilizat pentru a sugera că orice informație despre femeie are nevoie de informația referitoare la bărbat, că studiul unuia îl implică și pe celălalt. (A. Ciupală, 2003, p. 9) Hawkesworth a identificat cel puțin 25 de utilizări ale termenului „gen”. În timp, acesta a fost identificat ca atribut al indivizilor, ca trăsătură a relațiilor interpersonale, ca tip de organizare socială și chiar ca simbol sau ideologie a unei societăți. Termenul a mai fost interpretat și ca efect al limbii, ca trăsătură structurală a puterii și ca chestiune legată de conformismul comportamental. Numeroase înțelesuri alternative care au fost atribuite termenului „gen” în ultimul deceniu dovedesc complexitatea noțiunii de „gen” și indică creșterea interesului manifestat de către cercetători din cele mai variate domenii față de gen văzut ca un *concept analitic*. Ca rezultat al analizei efectuate, Hawkesworth a elaborat un lexicon care rezumă unele distincții terminologice și conceptuale importante, în care termenul de „gen” este considerat ca: *Sex*, văzut din perspectivă biologică; *Sexualitate*, înțeasă ca totalitate a practicilor sexuale și comportamentelor erotice; *Identitate sexuală*, cu referire la categorizări cum ar fi heterosexual, homosexual, gay, lesbiană, bisexual, trans-sexual sau asexual; *Identitate de gen*, din perspectiva înțelegerii sinelui ca femeie sau bărbat; *Rol de gen* ca set de așteptări prescriptive, dependente de specificul cultural, legat de ceea ce înseamnă comportament adecvat ca femeie sau bărbat; *Identitatea rolului de gen*, definită ca măsura în care o persoană acceptă și împărtășește sentimentele și comportamentele considerate adecvate genului sau, constituit în termeni culturali specifici.

De-a lungul timpului s-a presupus că sexul biologic al individului poate justifica toate aspectele masculinității sau feminității „normale”. În acele vremuri formularea „identitate de gen” era utilizată în exclusivitate în literatura medicală, cu referire la semnificația pe care o are apartenența unei persoane la genul masculin sau feminin, într-un context în care nu exista consecvență în definirea marker-ilor biologici. Azi, deși se presupune că

sexul psihologic și cel biologic sunt distincte, exprimarea „identitate de gen” a depășit granița sferei medicale și este utilizat la scară largă pentru a defini simțul fundamental al individului de apartenență la masculinitate sau feminitate, care, cu mici excepții, vine să sporească gradul de conștientizare și de acceptare a sexului biologic.

Genul se dobândește și se însușește în același timp: cazul gemenilor evrei dintre care unuia, la 7 luni, la circumcizie, i se arde din greșeală penisul. La 17 luni i se face operație de schimbare de sex, i se dau alt nume, alte haine, iar la 21 de luni trece prin reconstrucția genitală și terapie adecvată. Genetic, sexul e neschimbat, dar copilul, îndeaproape studiat, se acomodează bine noii identități, ceea ce, la nivelul cercetării, aduce argumente în favoarea ideii că sexul biologic nu determină neapărat identitatea de gen. (L. Grünberg, 2002, p.27) Prin conceptul de „gen” se subliniază construcția socială a masculinității și feminității, mai curând decât definiția biologică a sexelor. Linda Gordon definește genul ca fiind o serie de sisteme purtătoare de semnificații construite social, cum este cazul diferențelor sexuale în contextul dominante masculine sistematice. Așadar, genul se referă la rețelele de relații sociale reglementate ierarhic, ordonate conform unei linii de diviziune socială, care plasează femeile de o parte și bărbații de cealaltă. Conceptul de „regim de gen” se folosește aici pentru a desemna practicile și formele instituționalizate de dominare, conform unor sisteme genizate și care se constituie ca principii de ordonare socială în toate societățile.

În Grecia antică, de exemplu, constituția biologică a femeilor era considerată a fi inferioară celei a bărbatului, deoarece trupurile femeilor erau văzute ca fiind reci și umede, în comparație cu idealul masculin cald și uscat. Menstruația era văzută ca dovadă fizică a acestei inferiorități, fiind considerată o funcție necesară femeii pentru a excreta fluidele superflue. În secolul al XIX-lea se mai considera că femeile dispun de energie limitată ce nu trebuie irosită pe studii academice sau exerciții fizice pentru a nu le afecta funcția de reproducere.

Abia al doilea val feminist (începutul anilor '70) susține că rolurile sexuale tradiționale limitează dezvoltarea personală și împiedică exploatarea întregului potențial al femeii. Această filozofie feministă liberală a determinat-o pe Sandra Bem să promoveze ideea că orice individ poate avea atât caracteristici masculine cât și feminine, indiferent de sexul biologic. De aici s-a ajuns la conceptul de *androginitate*, categorie atribuită oricărei persoane care obține un scor mare atât pentru masculinitate cât și pentru feminitate pe scara stabilită de Inventarul de Rol Sexual al lui Bem (BSRI). Astfel, în lucrarea lui Bem suntem martori la contestarea ideii tradiționale că doar bărbații pot fi masculini și doar femeile pot fi feminine.

Egalitatea de gen este un concept formulat ulterior, ce afirmă că toate ființele umane sunt libere să dezvolte abilități și să facă alegeri care le privesc personal fără limitări bazate exclusiv pe rolurile (tradiționale) ce de gen care converg spre definirea egalității dintre sexe, valorizarea diferențelor și eliminarea discriminării; pornind de la acest concept, s-a formulat expresia *regim de gen* ce desemnează practicile și formele instituționalizate de dominare, conform unor sisteme genizate și care se constituie ca principii de ordonare socială în toate societățile.

Carol Gilligan reiterează ideea că există deosebiri majore între femeii și bărbații, dar adaugă observația că aceste deosebiri nu trebuie văzute în termeni androcentrici, respectiv, ele nu trebuie considerate ca defecte feminine, așa cum se întâmplă de cele mai multe ori. În viziunea lui Gilligan, calea de cunoaștere a femeii poate fi comparată pozitiv cu cea a bărbatului. De exemplu, în timp ce fetele se văd crescând în relație cu alții, băieții se percep separați de ceilalți. Janet Spence indică faptul că deși masculinitatea și feminitatea au fost importante în plan personal pentru subiecții cercetați, bărbații și femeile de vârstă mijlocie au întâmpinat dificultăți în a specifica ce anume constituie masculinitatea și feminitatea în ei înșiși, precum și în alții. Acest paradox a determinat-o pe Spence să afirme că identitatea de gen trebuie văzută ca „un concept primitiv, nearticulat despre sine, stabilit într-un stadiu de dezvoltare în principal preverbalizat și menținut la nivel neverbalizat. (A. Preda, 2002, p.22)

2. O critică a conceptelor de diferență și discriminare socio-politică din perspectiva feminismului

Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, pe care și România a semnat-o la 4 septembrie 1980 și a ratificat-o prin Decretul 342/1981 debutează cu definirea conceptului de *discriminare față de femei*. Aceasta constituie orice diferențiere, excludere sau restricție bazate pe sex, care are ca efect sau scop să compromită sau să anihileze recunoașterea, beneficiul și exercitarea de către femei, indiferent de starea lor matrimonială, pe baza egalității dintre bărbat și femeie, a drepturilor și libertăților fundamentale, în domeniile politic, economic, social, cultural au civil sau în orice alt domeniu. O prevedere principală este conținută de Art. 5, care obligă statele părți să ia toate măsurile corespunzătoare pentru: 1. A modifica schemele și modelele de comportament social și cultural al bărbatului și femeii, pentru a ajunge la eliminarea prejudecăților și practicilor cutumiare sau de altă natură, care sunt bazate pe ideea de inferioritate sau superioritate a unui sex pe imaginea unui șablon privind rolul bărbatului sau al femeii; 2. Reprimarea sub toate formele existente a traficului cu femei și a

exploatării prostituției femeii; 3. Eliminarea discriminării față de femei în viața politică și publică; asigurarea dreptului de a vota și a fi alese în toate organismele eligibile; dreptul de a lua parte la elaborarea politicii statului, de a ocupa funcții publice; 5. Asigurarea posibilității de a reprezenta guvernul lor, în aceleași condiții cu bărbații, pe plan internațional și de a participa la activitatea organizațiilor internaționale; 6. Asigurarea de drepturi egale cu bărbații în ce privește dobândirea, schimbarea, păstrarea cetățeniei, precum și a cetățeniei copiilor lor.

Scopul criticii filosofice feministe constă în descoperirea și afirmarea factorilor socio-politici răspunzători de marcarea diferențelor ca structuri de putere ce se propagă sub forma discriminării. Afirmarea identității feminine se valorifică numai prin reliefaarea *diferenței*, căci identitatea nu poate fi ruptă de *diferență*. Doar identificând o ființă cu ea însăși, noi o deosebim de celelalte. Problematika acestei dezbateri este tocmai punerea în evidență a *diferenței ființiale* feminine din perspectivă calitativă ca model reprezentativ al spațiului socio-politic și punerea în lumină a *discriminării* pozitive și negative, exercitată asupra femeii, atât în sfera privată cât și în cea publică.

Conceptele de *discriminare* și *non-discriminare* se înscriu în tipologia conceptelor corelative uzitate în filosofia feministă (alături de egalitate-inegalitate, identitate-diferență, feminitate-masculinitate, dependență-independentță).

Discriminarea în totalitatea ei duce la înlăturarea, prejudicierea sau lezarea drepturilor indivizilor din societate, de aceea soluția non-discriminării deși prezumtivă și ipotetică la nivel universal se poate doar teoretiza, în condițiile în care în orice societate apar regimuri și strategii de putere. Critica filosofică feministă se axează pe diminuarea acestor practici și stabilirea unor politici egalitariste care să garanteze accesul nediferențiat la viața politică. Deși are un caracter unitar, discriminarea se ramifică în subconcepte care tratează diferențiat problematica, pentru a scoate în evidență complexitatea acestei formulări. Cele unsprezece tipuri de discriminare sunt extrem de relevante atât pentru evidențierea textuală a înțelesurilor discriminării, cât și pentru latura aplicativă, practică a discriminării. Enumerarea acestor tipologii este necesară pentru o primă clarificare a conceptului:

- *Discriminarea subiectivă* se referă la raportul de putere dintre o persoană și societate, raport care se transformă într-unul de tip represiv, iar femeia resimte această diferențiere de „tratament” atunci când este în situația de a-și crește singură copilul. Familia monoparentală maternă afectează evoluția profesională a femeii, dar este destabilizat și sistemul relațiilor de putere la nivelul comunității din care face parte, în sensul că se creează un raport de

inferioritate datorat situației particulare de mamă singură. Deși instituțiile funcționează non-discriminativ față de apartenența la un anumit sex, se observă că în astfel de cazuri, există un raport de inferioritate al femeii nu atât în ceea ce privește serviciile acordate, ci la nivel de microgrup. Acești itemi de discriminare au caracter nomotetic.

- *Discriminarea obiectivă* face referire la dimensiunea obiectivității în instituții publice. Acestea par să funcționeze neutru față de dimensiunea de gen, în aceeași direcție cu așteptarea comună, ca pe baza faptului că legile sunt general valabile pentru toți, femei sau bărbați, să existe o anumită obiectivitate în raporturile dintre instituții și cetățeni. (O. Băluță, 2006, p.27) Discriminarea obiectivă este sexistă, căci operează cu dihotomiile feminin-masculin, slab-puternic, dependent-independent, protejată-protectiv pentru a face vizibile diferențele de putere dintre sexe.
- *Discriminarea de gen instituțională* se realizează ca urmare a unor aranjamente sociale, practici, proceduri, legi, politici publice, aparent neutre la gen, dar care duc la tratamente nefavorabile cu efecte discriminatorii asupra femeilor pentru că sunt femei sau asupra bărbaților pentru că sunt bărbați. (O. Băluță, 2006, p.27) Acest tip de discriminare își face simțită prezența mai cu seamă în companii puternice care dispun de politici interne ce impun ca femeile să nu rămână însărcinate sau angajează numai femei care au copii cu vârsta de peste 2 ani.
- *Discriminarea absolută* desemnează un grad de accesibilitate scăzut, care tinde spre zero al femeilor (sau bărbaților) la un anumit sistem social sau mai multe. (O. Băluță, 2006, p.27) În acest caz se poate diferenția stoparea accesului femeilor din zonele rurale la educație, asistență medicală sau la instituții care pot să faciliteze cunoașterea și vizualizarea alternativelor viabile de existență. Nu de puține ori semianalfabetismul din rândul femeilor și percepția tradiționalistă asupra lumii și asupra vieții se datorează în sensul că bărbatul e capul și rolul femeii este acela de a fi obedientă în fața celui care deține puterea fizică, spirituală și educațională.
- *Discriminarea relativă* rezultă din compararea diverselor culturi, societăți, instituții, față de care se operează cu așteptarea unor uniformități a sistemelor și instituțiilor similare, în care este analizată ponderea femeilor și a bărbaților. (O. Băluță, 2006, p.27) Reprezentarea la nivel parlamentar a femeilor din România este net inferioară procentului de 52% de populație feminină.

- *Discriminarea directă* intervine atunci când o persoană este tratată mai puțin favorabil decât o altă persoană, a fost sau ar putea fi tratată într-o manieră similară pe criteriul sexului, orientării sexuale, originii rasiale sau etnice. O abordare favorabilă a femeii în contextul globalizării și a amestecului populațional este tot mai aproape de abordarea feministă europeană. Cu toate acestea, la nivel general se simte în cadrul feminismului o tot mai largă extindere a „womanismului”, curent care se deschide spre vizualizarea identității rasiale și etnice a femeilor. Negresele, asiaticile sau cele din grupuri etnice aparte se văd discriminate în raport de imagine și de atitudine a societății față de femeia albă europeană. Primele trebuie să suporte o dublă corvoadă: a fi negrese și a fi femei. În România, problema discriminării directe se simte mai ales în rândul femeilor de etnie rromă a căror situație cu privire la recunoașterea identității este foarte problematică. Nu este vorba numai de a-și afirma identitatea socială care presupune deținerea și utilizarea actelor care ne acordă dreptul de a fi cetățeni ai unei țări și care ne conferă drepturi și obligații civile și politice, ci și cu privire la recunoașterea propriei ipseități; în acest context se pune problema confirmării și a acceptării ființilității, căci asocierea acestei categorii se face adesea cu o pseudoidentitate, o non-individualitate, o cantitate neglijabilă social și cultural, ceva apropiat de stadiul animalității, corelându-se ideea de șatră mai curând cu ce a de haită, decât cu una de grup populațional integru. Discriminarea directă nu se referă numai la excluderea pe bază etnică sau rasială; este legată de apanajul unui întreg circuit discriminativ, cel mai important în cultura postmodernă fiind cel legat de sex. Consumismul, cultura care glorifică stimulii puternic expuși, „al cărei Dumnezeu este stomacul” (J. Ratzinger, 2002, p.18) expune femeia care nu se mai încadrează în standardele cerute de piață (tânără, subțire, disponibilă) unei discriminări frontale. Anunțul consumist cere doar femeia de basm, nu pe cea reală: „persoanele trecute de 50 de ani nu pot să aplice”. Experiența cade în dizgrație și de cele mai multe ori, pentru a prelungi perioada de „înflorire”, femeile recurg la strategii adiacente de „conservare” (operații estetice, implanturi, liposucții). Identitatea este tratată din ce în ce mai pregnant ca unic atribut al corporalității, obiectivizarea femeii atingând uneori cote paroxiste.
- *Discriminarea indirectă* intervine atunci când o prevedere, criteriu sau practică aparent neutre dezavantajează anumite persoane de o anumită rasă, origine, sex, orientare sexuală sau origine față de alte

persoane, cu excepția cazului în care acele prevederi, criterii sau practici sunt justificate obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a acelui scop sunt adecvate și necesare. (http://www.intercultural.ro/discriminare/directiva_43.rtf). Este o formă subtilă a discriminării care se consideră a fi justificată de un criteriu considerat legitim. Pentru recrutarea de personal la o importantă instituție publică, se scot la concurs 120 de posturi pentru bărbați și 30 pentru femei. Accesul femeii este permis, dar este limitat de prevederi sau de un regulament intern al instituțiilor care lezează oricum accesul nediferențiat la diverse funcții. Acest caz se înscrie în tiparul tradițional privind accesul femeii în instituții cu putere. Impunerea unei cerințe care neglijează sau distribuie în mod discriminativ statut sau o funcție este o abatere care îmbracă forma subtilă a discriminării indirecte.

- *Hărțuirea* este considerată discriminare atunci când un comportament nedorit, pe criteriul sexului, duce la violarea demnității personale sau creează un cadru intimidant, ostil, degradant sau ofensiv. (http://www.intercultural.ro/discriminare/directiva_43.rtf) Anita Hill, o avocată respectabilă a fost înfierată de societate atunci când a refuzat să accepte poziția de obiect al plăcerii bărbatului. Cel acuzat a fost Clarence Thomas, candidat prezidențial pentru Curtea Supremă SUA. Relatarea la televiziune a audierilor a demonstrat clar telespectatorilor faptul că legislativul american nu lua în serios hărțuirea sexuală. Doamna Hill a refuzat să fie obiect al hărțuirii sexuale și pentru acest refuz ea a fost etichetată drept mincinoasă și femeie nefeminină. (A. Preda, 2002, p. 66)
- *Instigarea la discriminare* a persoanelor pe criteriul sexului este considerată discriminare, însă această prevedere nu poate fi pusă în practică, sancționarea pe criteriul instigării fiind dificil de demonstrat, ba mai mult considerată hilară și prin urmare trecută cu vederea.
- *Discriminarea pozitivă* este o formă voalată a discriminării, etic acceptată de către societate, ca formă legislativă pentru a proteja interesele unor categorii de cetățeni considerate defavorizate sau discriminate fără o intervenție la nivel înalt. Pe conceptualizarea discriminării pozitive se bazează sistemul protecției sociale pentru femei, dar totodată până la feminismul celui de-al treilea val s-a pus mai mult accent pe victimizarea femeii decât pe considerarea principală a acesteia ca individ cu drepturi și îndatoriri egale.
- *Discriminarea negativă* se trasează ca formă tentaculară de reprezentare conceptuală, având cea mai largă reprezentare în câmpul inegalităților sociale și politice dintre femei și bărbați.

Dincolo de discriminare, problematica diferenței se naște atunci când conștiința de sine trebuie să îl sesizeze pe celălalt drept cel puțin la fel de important ca propria ființă și, recunoscând dreptul său la diferență, devin egal în drepturi și obligații.

Feminismul și cererile acestuia de acordare a dreptului de prim cetățean și femeii, dar practic, nu teoretic își are originea în pledoaria umanistă a lui Voltaire pentru toleranță, aplicabilă și azi, sintetizată în cuvintele, cu valoare programatică pentru abordarea actuală a problematicii: „Dezaprob ceea ce spui, dar voi apăra până la moarte dreptul tău de a-l spune!”. Femeia nu avut dreptul să se spună pe sine și chiar dacă inițial a atras oprobiul patriarhal, societatea actuală s-ar dovedi depășită de situație neluând în calcul problematica afirmării „jumătății anonime”, ca drept la recunoașterea identității; a celeilalte dintre identități. Dreptul la diferență este în esență sa profundă, dreptul la identitate: „Exclusă îndată ce e afirmată, diferența revine sub forma diferențierii tipurilor de identitate”. (P. Ricoeur, 2001, p.128), iar înțelegerea diferenței, care începe cu perceperea identității personale – ca unitate între individ și sine – e determinată de conștiință. Conștiința însă ne transportă imediat în miezul a ceea ce numim pluralitate umană. Are loc trecerea de la identitatea personală la starea de egalitate în care oamenii se recunosc reciproc ca identități distincte ce au dreptul la identitate.

Omenirea are mai mult de câștigat lăsând pe fiecare să trăiască așa cum crede el că e mai bine, decât silind pe fiecare să trăiască așa cu li se pare celorlalți că ar fi mai bine, iar paradigma diferenței sexuale reinterpretează scopurile și mijloacele feminismului, convinsă fiind că până nu se demistifică falsul universalism masculin și nu se face o critică a sistemului care favorizează valorile masculine, șansa femeilor de a se detașa de condiția lor de subordonare nici măcar nu se poate concepe.

Atât ființialitatea feminină cât și cea masculină se formulează clar în cadrul diferenței, aceasta fiind cea stare în care se poate vorbi în mod precis de *determinare*. Femeile și bărbații sunt forme diferite ale naturii umane și nu grade diferite ale acesteia. S-ar putea spune că fondul rămâne la suprafață, dar continuă să rămână fond. De aceea, *diferența* este de cele mai multe ori asociată obscurității și axiologiei negative. *Diferența* e această stare a determinării ca distingere unilaterală. Diferența feminină trebuie afirmată la nivelul ființei și al subiectivității pentru a se putea contesta judecata de valoare emisă asupra femeiescului considerat viciat și incomplet. S-a încercat mereu o dizolvare a fondului feminin și o supralicitare a formei. De aceea și între diferențele generice și specifice se țese nodul unei complicități de reprezentare.

De aceea entitatea ontologică feminină privită ca diferență ființială trebuie cunoscută în ansamblul secvențelor sale existențiale, nu separat și nici unilateral, ci ca realitate procesuală și globală, ca *om* cu adevărat integru, drepturi și obligații specifice. Poate cea mai ilară și paradoxală definiție dată vreodată feminismului este aceea că reprezintă acel curent care arată că *și femeile sunt oameni*. Sunt oameni care prezintă acea diferență ființială luată în ansamblul tuturor atributelor, relațiilor și determinărilor sale.

Diferența este o stare a determinării ca distingere unilaterală. Ființa este prinsă în materia ei, contrarietățile ce o afectează fiind modificări corporale, empirice, extrinsece. Femininul este diferența, nu alteritatea, nici deosebirea, ci chiar contrarietatea din sistemul dihotomic al fiindului.

Diferența feminină răspunde astfel exigențelor unui concept armonios: desemnează ipseitatea; este intrinsecă (operează în esență – feminitatea); este calitativă – desemnează esența, divizând genul; operează cu sinteze, iar natura diferenței este specifică (ea *este*). E ușor de combătut existența rațiunii și identității feminine, atunci când se pot pune în discuție doar tratate, scrieri, observații redactate de bărbați, în vremuri în care accesul femeilor la minima alfabetizare era extrem de limitat. Ipseitatea feminină are nevoie de un sistem educativ pentru a formula la rândul său sisteme de gândire și prin urmare de identitate socială sau politică. Între cratițe, calitățile cognitive ale femeii, așa cum de altfel era de așteptat n-au creat sisteme filosofice prin care să-și evidențieze capacitatea de a raționa, de a-și descoperi și teoretiza conștiința și de a stabili modele normative ale sinelui. Exemple (puține, e drept dar foarte convingătoare) actuale confirmă întoarcerea diferenței feminine de la indiferență și insuficiență, spre subiectivitate, o deschidere în care specificitatea primează. Femeia este competitivă, intervențiile ei socio-politice putând fi evaluate calitativ și cantitativ pe aceeași scală cu care se măsoară eficiența masculină. Identitatea socio-politică a femeii poate și trebuie afirmată prin confruntarea cu ea însăși, dar acest fapt implică un caracter participativ, care aplicându-se se regăsește în sistemul socio-politic al statelor vest europene, mai cu seamă a celor scandinave, în care sistemul politic și economic este stabil, iar bunăstarea cunoaște nivelul cel mai ridicat la nivel planetar. Prin urmare, identitatea feminină s-a afirmat prin sine, aducând argumentul conștiinței și rațiunii, contestate până mai ieri.

Afirmarea diferenței prin sine se face dintr-o țară socio-politică degenerativă a unui sistem incapabil să afirme două identități distincte, dar competitive, ci doar una care să-și poată conștientiza, afirma și teoretiza ipseitatea; cealaltă parte (și aici intervine misoginismul) considerată (nechestionată și needucată să-și afirme sinele) fiind inclusă într-un sistem ideatic și atitudinal paternalist, voit debilizant și discriminativ.

Recunoașterea și afirmarea identității feminine ca program al feminismului, are ca țintă iterarea *palingenezei* feminine (perioadă de înflorire și perfecționare) ce urmează patriarhatului, sistem care a desființat caracterul rațional și subiectiv al feminității, valorificând prin traficarea femeiescul, inferiorizând entitatea ontologică feminină în toate secvențele sale existențiale. În esența ei, *diferența* e un obiect de afirmare, iar afirmarea este în sine ea o diferență.

Diferența nu este totuna cu diversul, iar problematica subordonării feminine este foarte bine definită mai cu seamă în limbajul filosofic. Discrepanța de percepție a rolului femeii în societate se observă analizând filosofia feministă și filosofia (în general). Patriarhatul ia formulat un limbaj discriminativ pe care l-a dezvoltat în cele mai importante discursuri, reușind să influențeze atât atitudinea masculină (A, de ființă primă, identitară), cât și pe cea feminină (non-A, alteritatea), considerată negativă. Identitatea masculină se afirmă, în contradicție cu cea feminină care este negația însăși, golul care trebuie umplut, ea este considerată *lipsa*.

Gândirea filosofică tradițională operează cu dihotomii după modelul A – non-A. Cele mai frecvente dihotomii întâlnite în filosofie sunt: sacru-profan; invariant-schimbător; creație-procreație; transcendență-imanență; cultură-natură; minte-corp; intelect-sensibilitate; rațiune-instinct; adevăr-eroare; autonom-dependent; bine-rău; puternic-slab; public-privat. Femeia e considerată de cele mai multe ori inferioară datorită non-masculinității, ființialitatea ei distinctă nefiind analizată conceptual și critic.

Diferența nu se formulează doar ca afirmare și negare, ea presupune și o abordare de tip antitetic. Cu toate acestea, ea nu presupune opoziția, ci opoziția presupune *diferența*, și departe de a o rezolva, adică de a o conduce până la temei, opoziția trădează și denaturează *diferența*. Opoziția conceptelor de *feminitate* și *masculinitate* preluate ca modele cu statut de judecăți de valoare transformă corelativitatea celor doi itemi în lupta firească a contrariilor. Problema se pune însă atunci când valorile masculinității sunt percepute ca fiind pozitive și constructive, în timp ce valorile feminine sunt considerate negative și prin urmare, distructive.

Diferența în general se distinge de *diversitate* sau *alteritate*; căci doi termeni diferă când nu sunt aceiași, nu prin ei înșiși, ci prin ceva. Cea mai mare dintre aceste diferențe este prin urmare opoziția. Atâta vreme cât considerăm ființa concretă prinsă în materia ei, contradicțiile ce o afectează sunt modificări corporale, ce ne dau doar conceptul empiric accidental al unei diferențe încă extrinseci. Diferența de gen înțeleasă ca marcă independentă a fiindului, duce la acea opoziție de altfel nu doar extrinsecă, ci și intrinsecă. Feminitatea reprezintă alteritatea căci a fost investigată unilateral din perspectiva masculinității. Masculinitatea investigată unilateral din perspec-

tiva feminității ar reitera alteritatea. Opoziția conceptuală este vizibilă și mereu responsabilă în problema discriminării de gen. Feminitatea, femininul și femeiescul trebuie studiate exhaustiv ajungând la conceptualizare și enunțare doar *prin sine*, prin sfera conștiinței și a raționalității proprii. Analiza *în sine* a atras mitizarea negativă a triadei care definește femeia. *Diferența* este ea însăși o structură originară în sens neobișnuit, fiind o viziune a ființei ce nu mai e marcată de plenitudine ci de fractură și de absență.

Femeia este pentru bărbat un dublu de cunoscut, căci el întru-chipează identitatea cunosătoare. Astfel, dublul cunoscător înstrăinează chipul reflectat și-l proiectează într-un spațiu extrem opus, condemnându-l la *alteritate* și *diferență*. Pentru a-și consolida *diferența* considerată superioară (adică drept dominație), patriarhatul restrânge feminitatea și o forțează să se dezvolte independent, ca total alta, într-un spațiu restrâns, contrapus în care aceasta să-și poată construi și hrăni propria *diferență* ca dominație. Acest dublu izolat caută să se afirme pe sine tocmai prin *diferență*. Acțiunea punitivă a dublului feminin este o replică la agresiunea primară a dublului scizionar, care inițiasse „războiul” prin impunerea falsei alterități și disonanțe și a artificialei distanțe între chipurile *identității*. Ca dubluri primar disociate din unitatea nondiferențiată a Ființei, femeia și bărbatul se află în relație de alteritate interioară și sunt unul față de altul dubluri interioare, pentru că întregul se reflectă în toate părțile sale

Proprie femininului cosmic este ceea ce grecii numeau „eteritatea”, adică *raportarea la altul*, eterocentrismul. În timp ce masculinului îi este propriu să-și aibă în propriul sine propriul principiu, femininului pur îi este propriu să-și aibă în altcineva propriul principiu. (J. Evola, 2001, p.267) Judecata de valoare de mai sus își găsește justificarea în neînțelegerea și desconsiderarea ființialității feminine, care departe de a se regăsi ca principiu în masculinitatea, o contestă, delimitându-se de ea ca de o haină ideologică veche, inutilă, croită pe bărbat, dar destinată spre a fi îmbrăcată, femeii. Raportarea la altul a fost făcută impropriu, căci femininul nu s-a raportat niciodată pe sine la masculin, din contră, a fost raportată defectuos și negativ la masculin ca Non-Eu. Femininului nu i s-a dat voie să se raporteze la sine și astfel, discriminarea luând forma alterității, a transformat în caracter incomplet ființialitatea feminină. De remarcat este menținerea acestei tensiuni a alterității, în ciuda apariției noilor tendințe ce replasează și redefinesc de pe poziții proprii elementul de esență – femininul. Eterocentrismul este înlocuit progresiv de ginocentrism, mișcare considerată radicală, dar care a atras cele mai multe beneficii curentului feminist.

Pentru o cât mai fidelă conceptualizare este necesară o tratare în paralel a *egalității*. Aceasta constă în dreptul identic al tuturor ființelor umane de a fi tratate ca scop în sine, însă această idee poate fi însă contestată,

aplicarea idealului teoretic fiind controversată, iar în ceea ce privește partea feminină, extrem de deficitară, uneori absentă, femeia fiind tratată ca mijloc în sine. Discriminarea femeii constă prin urmare în ignorare, depreciere și stereotipizare, discursul masculin fiind preponderent misogin, așadar negativ, conceptul de misandrinism fiind aproape necunoscut. Poate cel mai vinovat act de discriminare petrecut la nivelul limbajului tocmai pentru că nu are o acoperire terminologică modernă este transpunerea în comentariul istorico-religios al hierodulelor, adepse ale zeiței în templu, preotese al căror cult consta în actul pentru care modernii n-au știut să găsească alt termen decât „prostituție sacră”. Celebrau misterul dragostei trupești nu în sensul unui rit formalist și simbolic, ci acela al unui rit magic operativ: pentru a alimenta curentul de psihism ce servea drept substrat al prezenței zeiței și, totodată, pentru a le transmite celor ce se împreunau cu ele, ca într-un sacrament eficace, înrâurirea sau prezența acestei zeițe. Chiar aceste tinere purtau și numele de „fecioare”, „pure”, „sfinte”; se credea că ele o întrupează pe zeiță, că sunt purtătoare ale zeiței, al cărui nume – Ishtaritu – în funcția lor generică îl purtau. Actul sexual îndeplinea astfel pe de o parte funcția generală proprie sacrificiilor evocatoare sau reînsuflețitoare ale unor prezențe divine, iar pe de alta aveau o funcție structural identică cu aceea a participării euharistice: era instrumentul pentru participarea omului la sacru purtat și administrat în acest caz de către femei. (J. Evola, 2001, p.307) Femeia nu suferă așadar nici măcar o egalitate în termeni paseiști, ci o denigrare ale unor acte considerate atunci sacre, iar cultura creștină, neavând un termen de comparație mai adecvat s-a ales unul depreciativ, tocmai pentru a se marca deosebirea dintre un sistem patriarhal cu ritualuri sfinte (actual) și unul depravat (matriarhal).

Egalitatea nu poate fi înțeleasă decât dacă este considerată în mod unitar, structural. Ea nu poate fi parțială sau fragmentară, căci potențează discriminarea tuturor celorlalte relații dintre membri, prin urmare, o egalitate doar textuală, prezentă în legislația actuală nu este suficientă pentru a înlătura discrepanțele de comportament și atitudine cu privire la femei și la rolul lor în societate. Se observă că nici în tratarea terminologică nu se poate vorbi de o egalitate. Această discriminare se reflectă voit în materialele de propagare care nu au numai un caracter informativ, ci și formativ. Se creează imaginea unui dublu inferior, o umbră, inaptă să facă față principiilor unei egalități depline, datorită caracterului său principial negativ. Egalitatea nu poate fi înțeleasă decât dacă este considerată în mod unitar, structural. Egalitatea nu poate fi parțială sau fragmentată. Orice știrbire a deplinei egalități într-un domeniu sau altul al vieții sociale afectează negativ relațiile de egalitate în celelalte domenii. Egalitatea femeilor spartane cu bărbații l-a revoltat pe Aristotel, spunând că această situație este una de veritabil pericol social, căci și sclavii ar putea să ceară astfel drepturi egale. Societatea sclavagistă a fost

înlăturată, dar discriminarea femeii persistă, e adevărat, nu la formele din trecut, dar la o altă dimensiune.

Ca soluție pentru emancipare, este necesară o dezagregare a *unității* patriarhale. Feminismul extrage femeia din categoria *henidelor*, termen prin care Weininger înțelege a fi un amestec confuz între gândire și emoție din cauza căruia femeilor le lipsește logica și autoreflexia, capacități esențiale în conducere. Pentru a se elibera pentru diferență, feminitatea trebuie să-și asume orice vis de „reconciliere” (în sensul revenirii la normele patriarhale), fiindcă diferența rămâne la suprafață, eliminând din gândire punctul de vedere al filosofiei ultraomului înțeles ca bărbat, aceasta rămânând doar o nostalgie metafizică reziduală masculină. Trimițând la un mod de a fi al ființei, care n-ar mai fi chinuită de separația dintre esență și existență, dintre eveniment și semnificație, și la un mod de a exista al omului care n-ar mai fi marcat de conflictul oedipian, această doctrină pare a fi tot ce e mai opus repetiției sau punerii în scenă a *diferenței* ca rememorare a unei fracturi care nu poate fi niciodată depășită pentru că e arche-structura care fundează și deschide istoria însăși. (G. Vattimo, 1996, p.88) Diferența nu poate fi prin urmare interpretată doar din punctul de vedere unilateral, motivat istoric să tipărească anumite valori considerate irefutabile, standarde absolute ale corporalității și gândirii. Unilateralitatea este criteriul epistemologic esențial care creează discriminarea și o proliferază ca armă a manipulării.

Abordările denigratoare se regăsesc ca formulări explicit patriarhale. Conceptul de patriarhat este unul cheie pentru critica feministă. Patriarhatul este un concept cheie în gândirea politică feministă. Sensul său este deopotrivă descriptiv (relevă organizarea prevalentă a relațiilor publice și private între femei și bărbați după paradigma larg împărtășită religios și laic: bărbatul îi este cap femeii) și normativ (indică felul în care aceste relații trebuie configurate – bărbatul **trebuie** să fie capul femeii). Patriarhalismul este ideologia care susține acest tip de normă și acest tip de organizare socială. Este ideologia în centrul căreia stă „regula tatălui” simbolic, cel al cărui cuvânt contează și creează. Dacă în privința bărbaților patriarhalismul a evoluat spre paternalism sau chiar spre contractualism în condiții de „fraternitate”, în privința femeilor, această ideologie are o rezistență greu de dislocat. (M. Bucur, 2002, p.12) „Suroritatea” sau mai bine zis coalizarea femeilor în perspectiva emancipării nu e atât de evidentă ca și cea a bărbaților. Bărbatul este prin excelență *omul* politic, desfășurându-și activitatea în spațiul public pe care îl guvernează și asupra căruia emite pretenția de a fi unic stăpân.

Deficiența femeilor în abordarea sferei politice constă mai cu seamă în faptul că ele sunt grupate de cele mai multe ori în *asociații protopolitice*

(militează împotriva pedepsei cu moartea, foametei, înarmării, susțin principii ecologice etc.) și nu în *asociații politice* (partide, în care dezbaterile în jurul priorităților și principiilor care ar trebui să guverneze viața socială; modalități de control ale puterii). Matriarhatul puterii politice pare departe de a fi realizat, mai cu seamă datorită prejudecăților noetice, dar și a celor ontologice legate de complementaritatea și compatibilitatea femeii cu spațiul politic și cu cel social generator de putere.

Această teoretizare a perspectivei socializării genului suscită o atenție binemeritată din partea sociologilor, care au întreprins multe studii asupra gradului în care diferențele de gen sunt rezultatul influențelor sociale. Studii ale relației mamă-copil arată diferența între modul cum sunt tratați băieții și fetele, chiar dacă părinții consideră că reacțiile lor sunt nediscriminate.

În cadrul unui experiment clasic, cinci tinere mame au fost studiate în relație cu un bebeluș de șase luni, pe nume Beth. Se observa că ele aveau tendința să-i zâmbească des și să-i ofere păpuși ca jucării. Reacția unui al doilea grup de mame față de un copil de aceeași vârstă, pe nume Adam, a fost vizibil diferită. Bebelușului i se ofereau de regulă un trenuleț, sau alte jucării „băiețești”. Beth și Adam erau de fapt unul și același copil, îmbrăcat în haine diferite. (A. Giddens, [s.a.], p.696)

Exemplul de mai sus este foarte relevant pentru evidențierea practicii pedagogice, parentale și sociale cu caracter discriminativ prin care subiectul uman este format după criteriile pur tradiționaliste. Educația masculină se face mereu valorificând și impunând un demers intelectual, responsabil și exterior sferei private, în timp ce fetelor li se predă o situație simplistă axată pe datoria de a se sacrifica în spațiul privat, de a se dedica îngrijirii celorlalți. Nu se pune accent pe reliefaarea capacităților de factură noetică ale fetelor, astfel încât recuperarea și formarea de noi viziuni asupra acestei situații necesită o nouă viziune asupra sistemului educațional dar și comportamental față de fete. Prejudecata asupra slăbiciunii feminine are un substitut religios, fiindcă nu se poate vorbi de spre o lipsă a identității feminine, decât ancorându-ne gândirea în tradiția și cutumele patriarhale existente și acum două mii de ani... la fel de actuale și azi. Dacă de exemplu (prin absurd sau prin dorința de evaziune din trecut!) apostolul Pavel și-ar redacta azi scrisorile, cu siguranță că ar fi pedepsit pentru discriminare și încălcarea drepturilor omului, dar pentru că scrierile lui au vechime și au intrat prin urmare în tradiție, obiceiuri și norme sociale sunt catalogate drept învățături drepte și irefutabile. Întrebarea ce se pune acum este dacă stereotipul sau tradiția pot fi considerate ca exemple fiabile și cu drept de veto asupra formării noilor generații și dacă se evaluează corect importanța acestor scrieri cu caracter sacru, dar evident discriminatoriu.

Însăși problematica fiindului feminin este pusă în discuție ca temă secundară în economia ontologică. Caracterul frustrant al relației femininului cu propriul sine ține așadar de o normă cu caracter deliberat negativ impusă prin educație și definită prin practica socială. Rolul de lider social aproape că pare impropriu „sexului slab”, abilitățile native ale fetelor fiind ignorate părăsite în starea latentă și asta numai pentru că se nasc femei. Aceasta este prima evaluare și se pare și cea mai importantă în construcția personalității de conducător, fără a ține seama de evoluția subiectului uman și evaluarea progresivă a atitudinilor. Până și cele mai luminate minți bărbătești ale vremii lor se înscriu, de regulă, în corul vast: vrem democrație, dar nu și pentru femei și acceptăm ca femeile să ne fie partenere de rangul doi în sfera publică, eventual să ne voteze, dar nu și să ne reprezinte.

Ca orice sistem de gândire, consider că și pentru sistemul patriarhal discriminativ trebuie avute în vedere modelele care-l fac viabil și pe baza cărora reușește să-și conserve o nedorită autoritate. Cele zece modele reflectă recapitulativ și unitar o atitudine pregnantă a misoginismului de apărare a propriilor valori într-o luptă până nu demult unilaterală. Ordinea lor nu constituie o ierarhie, acestea fiind modele sistemice, interdependente, un fel de *Cele zece porunci ale patriarhatului*.

A. Modelul egotist se constituie ca acea atitudine misogină rezultată din egoism și egocentrism, manifestată negativ în planul relațiilor interpersonale prin exagerarea propriilor valori și cultivarea excesivă a propriilor interese. Se poate vorbi într-adevăr de o cultivare unilaterală a specificului masculinității și ridicarea lui la grad de etalon nu numai al autoadorăției, dar și prin impunerea forțată ca unică soluție morală și socială de „adorare” a unui ideal în condițiile în care doar el deține monopolul puterii. De la crearea unor religii universale patriarhale și până la dezbaterile cele mai elevate asupra conștiinței, moralității, inteligenței și a însăși evoluției umane, toate textele fac referire exclusivă și meritorie a bărbatului înțeles ca unic făuritor al civilizației, responsabil pentru evoluția spirituală a omenirii, însă nu se spune că jumătate dintre competitori, n-au avut nici măcar statutul de om, și asta mai bine de două milenii, dacă ar fi să ne referim numai la era creștină.

B. Modelul cvietist patriarhal recomandă și chiar impune dobândirea „liniștii” sufletești, a păstrării gingășiei feminine și implicit a neimplicării în disputele de ordin organizatoric, politic, decizional pentru conservarea acelei stări de apatie socială care se presupune că este idealul spre care tinde orice femeie. Rezerva față de asumarea responsabilităților social-politice este de fapt una educată, implementată de norme tradiționale despre a căror valoare de adevăr nu se întreabă nimeni, căci așa sunt

cutumele existențiale. Această liniște este doar cea dinaintea furtunii care trebuie nemijlocit să ducă la ștergerea acestei atitudini deficitare care deresponsabilizează populația feminină, făcând-o pion de rangul doi. Planul socio-politic mai are de acumulat destul material ideatic care să facă din femeie cetățean adevărat, nu numai pe hârtie ci și în practică. Letargia socială feminină este o necesitate pentru recunoașterea unilaterală a valorilor de leader masculine și negarea celor feminine prin votul de blam acordat tocmai neimplicării în luarea deciziilor. Femeia leader este în construcția misogină doar subiect de dezbatere utopico-comico-satirică.

C. Modelul mefietist de discriminare socio-politică se formulează prin bănuiala nejustificată, așteptare anxioasă a unui rău, teama continuă de a nu suporta daune de imagine sau de statut, toate aceste temeri din partea bărbaților fiind condiționate de eventuala accedere a femeii la funcții importante de decizie și a rolului tot mai important al femeii în sfera socio-politică. Aceste prejudecăți sunt formate social și alimentate mereu de teama schimbării ordinii actuale cu una apocaliptică. Se observă cultivarea excesivă a imaginii societății patriarhale ca unică formatoare și apărătoare a valorilor, deși destule dintre aceste valori pot fi puse la îndoială. O schimbare a ordinii sociale prin promovarea echitabilă a tuturor indivizilor care formează această societate nu înseamnă neapărat instituirea unui haos instituțional sau a unei crize de valori. Valorile autentice pot să răzbată în timp, așa cum este și cazul afirmării femeilor. Calitățile femeilor, rațiunea lor, voința, inteligența, nu au apărut numai acum două sau trei sute de ani, sau după a doua conflagrație mondială. Ele au existat dintotdeauna nu numai în stare latentă, ci chiar negându-se existența lor. Teamă de un rău socio-politic nu se justifică prin învinovățirea unei singure categorii populaționale, mai cu seamă că această teamă nu este probată de realitatea obiectivă.

D. Modelul misoneist (gr. miseo = a urî, neos = nou) se caracterizează printr-o atitudine ostilă față de nou și este alimentat de tradiționalismul gândirii și orânduirii patriarhale ca model de stabilitate pentru toate laturile societății. Noutatea este privită ca implicit coruptă și improprie dezvoltării, reprezentând un regres consistent. Raportarea misoneistă se face mereu la trecut, este un cult al strămoșilor și al valorilor tradiționale pe care noul le-ar altera sau chiar le-ar anihila, neînlocuindu-le cu ceva la fel de bun sau durabil, schimbarea neputând să fie văzută ca o evoluție, și prin urmare este contestată. Saltul actual și schimbările prin care femeia are acces sau militează ca să aibă acces la putere și la autodeterminare socio-politică sunt văzute ca dăunătoare și improprii. Contestările se fac cu „argumente” care să stimuleze sau să rănească orgoliul masculin: „Adică, până unde se poate merge cu această depravare dacă am ajuns să ne conducă

femeile?”. Noutatea nu e acceptată, iar contestarea mișcărilor de emancipare feminină se lovesc de cele mai multe ori de această barieră ideologică.

E. Modelul megaloman masculin se construiește pe supraaprecierea calităților masculine ca unice forțe motrice ale progresului social și subaprecierea celor feminine, considerate anti-progresiste sau frâne sociale, culturale și morale ale evoluției. Megalomania de tip patriarhal a guvernat milenii de-a rândul gândirea umană fiind transpusă în tradiții și cutume, în texte și opere de artă care au exagerat rolul pozitiv al bărbatului, compromițând statutul femeii și anulând ipseitatea feminină.

F. Modelul discriminării noetice cel care a creat discrepanța socio-politică a femeii ca entitate rațională, operând cu subterfugii de natură fizică apte să discrediteze și capacitățile intelectuale ale femeii. Ea a ajuns să fie obiectualizată și tratată ca ne-om, neavând dreptul la o cetățenie deplină decât recent (și asta, mai mult teoretic). A ajuns să fie ridiculizată, ca având doar înclinații obscure și naive, dovedindu-se incapabile chiar și de o credință adevărată, Nietzsche problematizând această debilitate și autochestionându-se în această privință: „Ce anume le place tuturor femeilor credincioase, fie bătrâne sau tinere? Răspuns: Un sfânt cu picioare frumoase, încă tânăr, și idiot...” (G. Vattimo, 1996, p.116) Mereu atitudinea femeii a fost legată de credulitate mai mult decât de credință, tocmai prin contestarea rațiunii și a procesului intelectual caracterizat prin spiritul critic capabil să separe adevărul de fals, a valorii de non-valoare și a abilității de ale pune în opoziție. Formulând unilateral norme de bine și rău, masculinitatea a propus doar un model imitativ, formativ de automatisme, nedigerate critic și prin urmare nu a acordat femeii posibilitatea confruntării a ceea ce e prestabilit ca fiind cu certitudine adevărat și valoros. Spiritul critic este o atitudine tinzând spre evaluarea riguroasă a faptelor, fără a tolera ceea ce nu se justifică valoric. Tocmai de aceea, spiritul critic feminin a rămas în stare latentă, dar nu înseamnă că a fost desființat sau anulat. El își demonstrează existența în doar unele laturi din societatea modernă, deși chiar și acum dacă e să vizualizăm comunitățile de „credincioși” vom observa prezența feminină constantă la serviciul religios, practicat... în mod paradoxal chiar și acum numai de bărbați, fără a se sesiza discriminarea.

G. Modelul altului semnificativ reprezintă grupul sau categoria de indivizi către care persoana își îndreaptă atenția și în raport cu care se compară. Pornind de la acest model, este lesne de înțeles inexistența unui grup similar ei, prin care femeia să-și poată afirma identitatea socio-politică. Grupul ei de referință a fost mereu familia de tip patriarhal și instituțiile față de care a avut doar rolul de pion cu valoare umană aproape nulă (Biserică, putere administrativă). Raportarea s-a făcut întotdeauna pe o scală inferioară:

personajul inferior și grupul său exclusiv inferior comparativ cu grupul de bărbați care aveau același statut social. Azi, feminismul încearcă evidențierea unui grup de referință feminin, furnizor de modele intelectuale și morale care să producă schimbarea socială majoră și statutul de victimă iremediabilă a femeii.

H. Modelul altului generalizat se constituie din atitudinile armonice ale colectivității sau grupului ca întreg asupra unei persoane, așa cum le percepe subiectul în raportarea la mediul social. Individul adoptă atitudini față de sine, similare celor emise de *altul generalizat* față de el. Problema se pune în afirmarea opiniei grupului majoritar față de un element subversiv, așa cum este de obicei acceserea unei femei într-o funcție importantă, cu răspundere și care implică un statut special. De multe ori, femeii care dețin puterea consideră că au ajuns acolo datorită unui Mecena, nu propriilor lor calități și sacrificii, fiindcă societatea care de altfel educă spiritul critic și autocritic formulează idei eronate despre individul femeie care se rupe de contextul socio-politic tradițional.

I. Modelul paternalist, protectiv are urmări ideologice de factură să debilizeze identitatea feminină, considerată inaptă să se conducă. S-a formulat ideea potrivit căreia femeia are nevoie de un cap (în persoana bărbatului) care să-i poarte de grijă, să o menajeze de disputele cele mai aprinse ale intelectualității pe motiv că i-ar lua din naivitate și gingășie... și că toate aceste măsuri de sustragere (până la urmă forțată) ar fi în favoarea ei. Modelul paternalist este și creatorul unui sistem de discriminare pozitivă de felul normelor civilizate, manierate de comportament care au dat femeii statutul de persoană fragilă care are mereu nevoie de atenție. Și acest model demonstrează discriminarea și dorința vinovată de a stabili o ordine unilaterală accesibilă unui singur model sexual care primează în afirmarea propriei identități și desconsiderarea celeilalte pe motivul slăbiciunii, inducând chiar ideea că femeia nu ar fi tocmai capabilă și potrivită unui rol mai însemnat, cu responsabilitate socială și politică. Anulând puterea femeii de a se proteja, sistemul patriarhal nu a avut puterea de a proteja femeia nici măcar în mediul domestic, acesta fiind cel în care incidența actelor de violență este mai mare decât cel înregistrat în spațiul public. A uitat să evidențieze faptul că nu atât sfera decizional-politică este nesigură, cât faptul că practic, oia a fost dată în îngrijire lupului... Femeia trebuie protejată de sistemul patriarhal care s-a pus stăpân pe ea și din care acum se încearcă o evadare mult meritată.

J. Modelul crizei masculine de identitate determinat de noile tendințe sociale de întrepătrundere atât la nivelul mentalităților, cât și la cel comportamental și atitudinal determină o destabilizarea sistemului patriarhal în care cumulum unilateral de valori și obiceiuri se vede lovit de valori și comportamente nespecifice. Au apărut și s-au proliferat etica grijii, a

toleranței și recunoașterii diferenței ființiale, metrosexualitatea ca produs al societății de consum care obiectualizează și corpul bărbatului, iar individul se simte agresat de accelerarea ritmului de propulsare al diferenței feminine, considerată doar ca alteritate, nu ca subiectivitate capabilă de autodeterminare sau ca fiind ce se săvârșește în sine. Este de fapt criza subiectului masculin de a nu fi stăpân pe alternative.

3. Ginomorfismul politic

Feminismul contemporan este orientat pozitiv în direcția *ginomorfismului*, a modelării spirituale și din perspectiva jumătății umane care n-a avut încă ocazia să se transforme în *arhe*. În acest sens, concepția politică are drept scop încetarea opresiunii femeilor prin mijloace politice (prin transformarea structurilor juridice și a instituțiilor din societate) care să evidențieze modurile în care ar trebui să percepem identitatea specifică a femeilor în raport cu conceptele universale ale naturii umane: rațiune, moralitate, drepturi, statut de cetățean. (M. Miroiu, 1995, p.84) Se poate vorbi de o reconstrucție după modelul ființialității feminine a structurii socio-politice din care aceasta face parte textual cu drepturi depline, real înfruntând mentalitatea discriminativă. O modelare a mentalității patriarhale se poate face doar printr-o metodă coercitivă, capabilă să modifice radical construcția socială prin prezentarea modelelor existențiale alternative și diferite ca forme paralele creatoare de valori.

În articolul *Despre acceptarea femeilor ca cetățeni*, Condorcet, în 1790 spunea: „Ori nici un individ aparținând speciei umane nu are nici un drept natural, ori toți au aceleași drepturi”. Ca membru al Adunării Naționale Franceze, el a dorit să-și determine confrății revoluționari să adopte o atitudine mai „luminată” în privința femeilor. Argumentația făcea parte din concepția sa radicală asupra unei ordini politice relaționale bazate pe egalitatea totală între sexe, atât în privința drepturilor politice, cât și în privința accesului la educație. Era nevoie, atunci, ca și acum de o abordare cât mai umană și mai actuală a problematicii femeii. Legea șablon și atitudinea atașată acesteia sunt boli sociale, nicidecum atitudini inovatoare, fiind vorba de cunoașterea realității unilaterale – cea patriarhală. În aceste condiții, dacă un standard de perfecțiune este stabilit printr-o referire exclusivă la o pictură renașcentistă, nimeni nu va mai vedea în pictura abstractă decât o deviere aberantă de la un ideal, o manifestare a dezordinii și urâteniei pure. Astfel, este ușor să înțelegem de ce aproape orice ideologie bazată pe dihotomia A – Non-A reușește să se împotrivească transformărilor. Celor care înțeleg societatea prin prisma unor astfel de ideologii le este foarte greu să conceapă posibilitatea unor alternative ale ordinii sociale. În cadrul unei astfel de gândiri, singura alternativă la ordinea unică este dezordinea.

Încă din Antichitate, posibilitatea conducerii politice feminine a fost privită ca o manifestare grotescă, demnă de o comedie savuroasă, așa cum a făcut Aristofan în *Adunarea femeilor*, utilizând argumente reale, dar într-o perspectivă mutilată, în care o femeie (Praxagora) deghizată în bărbat cere ca puterea în Cetate să fie atribuită femeilor, făcând o pledoarie extrem de bine gândită, ce acoperă toată gama atribuțiilor sociale:

„Am să v-arăt că obiceiurile lor
Le-ntrec pe ale noastre. Mai întâi că spală
În apă caldă lâna, toate pân la una,
Cum cere datina, pe care n-o să le vedeți
Că-ncearcă să o schimbe. Bărbați atenieni,
Voi, chiar de vă priește o stare, nu vă credeți
Salvați decât scornind o altă *îmnoire*.
Ele gâtesc șezând precum odinioară,
Pe creștet duc poveri precum odinioară
Și-au paznicele lor precum odinioară;
Își coc plăcintele precum odinioară,
Își sâcăie bărbații, precum odinioară,
Și-aduc iubiți în casă, precum odinioară,
Își fac delicatessuri, precum odinioară,
Beau vinul ne-ndoit, precum odinioară,
Se bucură la pat, precum odinioară.
Deci să le-ncredințăm Cetatea, o, bărbați,
Și fără vorbă multă; să nu ne-ntrebăm
Cum se vor descurca, doar să le-ngăduim
Să stăpânească-n pace. Atât păstrați în minte,
Că-ntâi și-ntâi ca mame, se vor sili din suflet
Să mântuie soldații. O, cine le-ar trimite
Mai grabnic de-ale gurii decât niște mame?
Apoi la strâns de bani femeia-i fără seamăn,
Și de-ar avea puterea, nu s-ar lăsa-nșelată,
Fiind chiar ea obișnuită să înșele.
Trec peste celelalte. Dar de mă veți urma
O să vă depănați în fericire trailul.”

(Aristofan, 1974, p.83)

Cu toate acestea, situația reală în care o femeie apare în agora pentru a-și cere drepturile e de actualitate, în măsura în care, domeniul privat poate fi necesar și important pentru existența umană, dar libertatea umană e

deplin realizată doar în arena publică, acolo unde are loc evidențierea și recunoașterea identității și a individualității diferențiate în mijlocul colectivității. Nu se poate înțelege o egalitate decât prin afirmare, dar cu modele generatoare de mentalități eliberate de prejudecată și cu deschidere spre această afirmare a diferenței feminine.

Ginomorfismul politic, ca atitudine inovatoare contrară ideii de putere patriarhală, se formează în sfera publică, dar obținerea consensului nu va fi întotdeauna scopul principal al acțiunilor sale, ci mai curând recunoașterea și aprecierea diferenței în contextul confruntărilor cu puterea. Înțelegerea dihotomiei puterii ca parte motivată, rațională și bilaterală de exercitare se poate forma numai în contextul abaterii de la normele prescrise paseiste care au radiat ideologic în forma arhicunoscută a andromorfismului politic manipulator.

4. Femeiescul și identitatea corporalității feminine

Elementul de discriminare care a dat tonul unui întreg circuit de diformități sociale a fost cu siguranță forța fizică inferioară a femeii în raport cu cea a bărbatului. De la această așa-zisă „anomalie” a corpului femeii s-a formulat în timp concepția că organismul masculin este standardul, modelul de urmat, corpul femeiesc fiind doar forma emasculată, trunchiată care își poate afirma doar o pseudoautoritate ontologică, „prăpastia” organică trebuind să fie umplută de bărbat, formă care s-a dezvoltat chiar și în creștinism (religie considerată egalitară); nici aici femeia nu este privită ca un sistem autonom, ci mai mult, i se spune chiar că ar avea nevoie de un cap care să o conducă, ea fiind lipsită de sine. Această negativitate este de fapt limitarea, o insuficiență de tip animalic, antagonică autosuficienței patriarhale masculine care ia forma Tatălui autarh. Un exemplu elocvent în acest sens este plâsmuirea femeii, în concepția lui Hesiod:

„Astfel vorbit-a răsând al zeilor tată și-al lumii,
Și-a poruncit lui hefaistos, vestitul, cât poate mai grabnic
Lut să-nmoaie cu apă, glas omenesc să-i insufle,
Vlagă să-i dea și să-i pară **chipu**-i cu zânele-asemeni
Farmec de nemuritoare pe **chipul ei feciorelnic**
Pânză măiastră **să țeasă** zeița Atena s-o învețe
Iar Afrodita de aur să toarne pe creștetu-i **farmec**,
Doruri aprinse, ispite și pofte ce duc la sleire
Hermes, ucigătorul lui Argus, primit-a poruncă
Suflet lipsit de rușine să-i dea și **fățarnică fire**.
Astfel vorbi, s-au supus Stăpânului Zeus Cronidul.

Grabnic hefaistos, vestitul, cel cu puternice brațe
 Chip plăsmuit-a din lut c-o **sfoasă fecioară**,
 După voința lui Zeus. Atena cu ochi de cicoare
 O dichisi și o-ncinse, în juru-i divinele grații și
 Peitho, cea plină de slavă, țesut-au dantele de aur,
 Horele o-ncunună cu flori ce-ncolțesc primăvara,
 Pallas Atena cu trupu-i de sârg rânduiește găteala.
 Hermes, ucigătorul lui Argus, în pieptu-i sădește
Vorbele amăgitoare și strâmbe, năravuri viclene.
 Voia lui Zeus ce **tună-n** înalțuri făcând apoi **voce**
 Datu-i-a crainicul celor de sus apoi nume de Pandora.
 I-au hărăzit, căci cu toții, stăpânii-n olimpice case
 Darul acesta l-au dat, **năpastă bieților oameni**.”
 (Hesiod, 1973, p.61)

Acesta este doar textul tipar. Restul, din istorie sunt făcute parcă după acest șablon. Caracteristicile femeii, ca valori personale și sociale negative s-au proliferat atingând paroxismul în textele clericale care identifică Fiindul feminin cu o creatură de tip demonic.

Deși ademenitoare și fascinante, nu toate femeile sunt considerate șabloane pentru frumusețe, existând și în această privință standarde de eligibilitate. Iacob Negruzzi propune în nuvela Stărostii 10 categorii ale frumuseții, un adevărat îndreptar pentru contemporani: Foarte frumoasă; Frumușică; Curățică; Cântă binișor din clavier; Hm, hm; E nostimă; Nu-i slută; Ia, un bunduc; Slutuță; Pogană. Adăugând ca atunci când întreb despre o fată dacă este frumoasă și ți se răspunde „cântă binișor din clavier” trebuie „să te depărtezi mai din vreme”, iar dacă intră în categoria următoare acesteia „iați pălăria și fugi unde-i apuca”. (A. Ciupală, 2003, p. 106)

Standardele de frumusețe sunt impuse tot de către bărbat, alegerea în funcție de fizionomia și corpul femeii fiind prestabilite arbitrar și cu siguranță în defavoarea ultimei categorii.

5. Sfera publică și sfera privată: elemente de supunere și impunere

Bărbații conving femeile că mizeria politicii grupurilor de interes e nu merită timpul și efortul. Comiterea de violențe împotriva femeilor de către unii bărbați oferă celorlalți o justificare pentru asumarea rolului de apărător și le face pe femei să se întrebe cum le-ar putea ajuta politica atunci când violența își face loc în cele mai intime relații ale lor.

Elemente egalitariste se regăsesc în *Republica* lui Platon, unde acest utopist antic încerca premisele statului ideal, făcând o distincție fundamentală

între interesele publice și cele private. Platon, interesat să elimine orice sursă de dezbinare din cadrul statului, pledează în favoarea egalității soțiilor pentru a crea o coeziune cât mai solidă în sfera publică, nu neapărat dintr-un spirit civic pentru dreptul femeii. Oare acest concept al coeziunii sociale, nu ar putea fi valorificat și azi? Rolul atribuit femeilor în filosofile politice este covârșitor determinat de concepția asupra familiei. Cei care au înțeles familia a pe o instituție naturală și necesară au definit femeile prin funcțiile lor sexuale, procreative și de îngrijire a copiilor; consecința este prescrierea unui cod al moralității și a unei concepții asupra drepturilor femeilor radical diferite de cele ale bărbaților. (O. Todoran, 2002, p.15) O privire a femeilor de ceea ce le asigură un cămin și o identitate psiho-sexuală și socială conduce în mod automat la o de-identizare, la transformarea ei într-un animal de casă, supus mai degrabă dresurii decât educației și emancipării socio-culturale, elemente demne de o ființă umană completă. Autarhia socio-politică masculină poate fi interpretată ca un regim tiranic, deși acest lucru nu este recunoscut și cu atât mai puțin dezbătut și comentat ca o problemă socială veritabilă. În tărâmul anistoric și extralingvistic, sinele finit istoric și utilizator de limbaj, nu creator de forme și norme lingvistice și sociale, nu-și găsește locul. Filosofia politică se aplică doar sferei publice a egalității și îndatoririlor cetățenești, relațiile existente între cei inegali, deși asigură condițiile necesare desfășurării politicului, nu sunt subiecte demne de a capta atenția analizei politice. Toate standardele morale aplicate femeilor sunt determinate de funcția lor de ocrotitoare ale căminului, rațiunea și virtutea lor fiind considerate precare și de aceea ele nu pot avea calificarea necesară pentru a fi introduse în spațiul public, politic. Politica se ocupă de relațiile dintre individualități egale în cadrul spațiului public constituit artificial, iar relațiile de inegalitate manifestate în sfera privată sunt considerate „naturale” și de aceea irelevante pentru politică. Totuși, femeile oferă condițiile necesare pentru ca bărbații să se bucure de dreptul de cetățeni deplini, de consumatori de plăcere, ca autorități publice și private, fără să-și manifeste în prealabil dreptul de ființă, de *arkhé*, creatoare de discurs politic și de norme sociale și politice avantajoase pentru cealaltă jumătate, ignorată sau mai mult, negată. În toate domeniile vieții sociale există subiecți mai potriviți decât alții în a îndeplini rolul discursiv al participării la sfera publică, astfel nu se poate generaliza la nesfârșit o prezumtivă incapacitate a femeii de a participa și de a se implica în dezbaterile publice, căci are interesul de a-și afirma doleanțele în ceea ce privește minusurile sistemului politic patriarhal, care nu sunt observate de către cei care le-au formulat. Aceste handicapuri de ordin social și implicit moral, nu țin seama de organizarea reală a existenței în societatea actuală. Cum viața e organizată în jurul unui „contract social” implicit ale cărui două componente, contractul de gen și cel de muncă, definesc distribuția rolurilor în familie

și pe piața forței de muncă. În baza contractului de gen, femeile sunt cele care își asumă cea mai mare parte a atribuțiilor familiale, în timp ce bărbaților le revine responsabilitatea esențială de a asigura bunăstarea casei. Contractul de muncă întărește diviziunea forței de lucru, definind ca etalon situația în care în familie există un singur membru susținător financiar, acesta fiind angajat cu normă întreagă de-a lungul întregii vieți. (R. Kelly, 2004, p. 220) Puterea se exercită astfel nu numai în sfera publică, ci și în cea privată, deoarece banul – creator și potențiator al puterii – face ca femeia să fie doar protejată, întreținută unui sistem în cadrul căruia nu are șanse prea mari să conducă, ci numai să fie condusă. Dominația masculină apare ca o condiție a armoniei conjugale. Nu ne putem raporta sau întoarce la vechile principii politice, una dintre ele, foarte influentă, cea a lui Machiavelli, care spunea că femeile aparțin acelei categorii de gen, incapabile să păstreze un secret, dar cu posibilități innăscute de a trăda, de aceea sunt/ar trebui marginalizate în viața politică. Acest filosof considera totuși că femeile sunt înzestrate cu „puteri misterioase” care mențin ordinea și stabilitatea statului. Aceste „puteri misterioase” nu pot fi de cât capacitatea identică de coordonare și conceptualizare de pe care o dețin și bărbații.

De cele mai multe ori, supunerea femeii a fost considerată sursa societății umane, căci se presupunea că e o supunere a pasiunii în fața rațiunii. Această opoziție între corp și suflet, între rațiune și pasiune s-a transformat în timp în explicația antropologică a dezordinii civile inerente puterii feminine care trebuie neutralizată de puterea mariajului și ținută în interiorul căminului. S-a considerat că puterea aparține de drept bărbaților și pentru că tații de familie, și nu mamele au fondat statele. Cu toate acestea, se pune întrebaarea logică: și atunci de ce s-ar supune femeile unui asemenea tip de stat?

Cu toate că suveranitatea bărbaților este o veritabilă uzurpare a egalității de rang pe care natura a stabilit-o între sexe, statutul inferior al femeii se datorează în mare parte violenței masculine. Considerată până nu demult doar un animal dintr-un ordin mai evoluat, femeia a fost constrânsă traiului casnic. Frumusețea ei, atribuită feminității, docilitatea caracterului, fragilitatea și sensibilitatea exagerate care sunt numite „feminitate”, nu au nimic natural; nu sunt decât niște artificii apte să mascheze raporturile umane inegale și injuste atât la nivel microsocial, cât și la cel macrosocial.

6. Misoginismul socio-politic

Neputința bărbatului de a se raporta la oricine sau orice, face ca viața lui să fie lipsită de scop și de sens (revelația masculină ultimă e că viața e absurdă), de aceea a inventat filosofia... Cei mai mulți bărbați proiectează, într-un mod cât se poate de laș, slăbiciunea lor asupra femeilor, le etichetează drept slăbiciuni femeiești și consideră că ei dețin de fapt puteri care sunt

femeiești; cei mai mulți filosofi, ceva mai puțin lași, acceptă faptul că există doar la bărbați. Astfel, etichetează condiția masculină drept condiție umană, postulează problema neantului, care îi oripilează, ca o dilemă filosofică, își etichetează în mod grandilocvent neantul drept „problemă de identitate” și continuă să pălăvrăgească pompos despre „criza individului”, „esența Ființei”, „Esența care precede existența”... (M. Gatens, 2001, p.130) femeia nu are o asemenea relație perversă cu existența ei, pe care o înțelege intuitiv și complet. Filosofia sau teoria, conform acestei viziuni, reprezintă o inițiativă masculină, apărută din inadecvarea inerentă sexului masculin.

Contestarea curentului feminist și a dezrădăcinării femeii din rolul consacrat tradițional se leagă în special de așa zis-a pierdere a feminității excesiv edulcorată și nemotivat protejată de pericolul unei vieți sociale și mai ales politice viciate. Conform unor voci masculine „binevoitoare”, sinele feminin se regăsește numai în sfera domestică, departe de forfota și agresivitatea politicului. În spatele acestui protecționism vizibil defect se ascund însă frământări ale Eului masculin bulversat de perspectiva subminării paternalismului atât de benefic pentru ridicarea și menținerea stimei de sine. Giles Lipovetsky a punctat foarte rece și obiectiv criza identității masculine ca pe o treaptă dificilă și puternic alarmanță descărcată o dată cu emanciparea Eului feminin ca participant activ la puterea decizională, electivă și autodeterminativă: „Cu cât feminismul interoghează mai mult ființa femininului, cu atât acesta se diluează și se pierde în incertitudine; cu cât femeia determină dispariția unor laturi ale statutului său tradițional, cu atât virilitatea însăși își pierde identitatea.” (Le Rider, 2000, p.152) Așadar, Ființa descoperă în Non-Ființă un factor dislocator, contestându-i pe baza argumentului „adevărarei meniri” dreptul existențial holist. Se trece totuși la acceptarea involuntară, forțată de realitate a existenței ființurilor socio-politice. Dihotomiile coexistă, dar transcendența confirmă sau reconfirmă imanența, iar autonomul recunoaște doar existența genului dependent. În spatele șovinismului masculin afișat de Weininger se poate citi clar afirmarea puterii feminine, teama de sexul tare, de primul sex, dar asta doar prin afișarea transparenței crizei sexului războinic. Weininger nu urăște femeia (feminitatea) decât pentru că se teme de ea sau pentru că-i poartă o nostalgie refulată. El trâmbițează legile patriarhatului pentru că i se pare că asistă la instalarea unui nou matriarhat triumfător. Celebrează fastul și solemnitatea masculinului pentru a scuza mai bine decadența virilității moderne. Se agață de idealul geniului masculin, căci vede încolțind germenii genialității feminine, ascuns și contestat atâta timp.

În *Viața sexuală a timpurilor noastre*, sexologul berlinez Iwan Bloch insera un capitol intitulat *Renunțarea la femei*, pentru a studia un

fenomen pe care-l considera distinct de homosexualitate. Acest nou curent al vieții sexuale contemporane fusese în concepția lui, prefigurat de Schopenhauer și-și afla referințele la Strindberg și Weininger: „Dușmanii femeii constituie astăzi un soi de *al patrulea sex*, din care este la modă să faci parte”. Iwan Bloch vedea în această misoginie (evidentă în lucrările mai multor savanți contemporani) afirmarea unei noi „culturi masculine” și a „emancipării bărbatului”. Și totuși s-ar putea discuta amplu pe tema celui de-al patrulea sex, căci Bloch l-a denumit foarte bine. Misoginul caută doar să afirme calitățile propriului sex, a propriei corporalități, dintr-o frustrare mai degrabă ontologică, și anume aceea de a nu putea da viață, ci doar de a lua viața. Religiiile universale patriarhale s-au creat valorificând această premisă a puținței sau neputinței de a da viața. Astfel, femeia a fost descrisă ca un incubator, iar botezul copilului recunoscut de tată, ca o a doua naștere, cea spirituală, adică cea esențială și cu adevărat importantă.

Cu toate acestea, efeminarea bărbaților, inițial blamată, apoi acceptată, a devenit oricum un subiect extrem de controversat al schimbării rolurilor tradiționale de gen. Un articol din *Playboy*, dedicat metrosexualității începe cu motoul: „Când lumea s-a săturat de musculoși, de păroși și de urât miroșitori, de după zgârie-norii gri din New-York au apărut ei, metrosexualii. o stirpe drăguță, sexi, trendy, care anticipează sfârșitul iminent al lumii dominate de bărbați.”

Metrosexualitatea nu se referă la vreo sexualitate deviantă sau specială. Un metrosexual își cultivă latura feminină, cheltuind timp și bani pe înfrumusețare și stil de viață. Ideea de bază este că, pentru înfrumusețare, metrosexualul recurge la *metode feminine*: gel de păr și de corp, farduri, lac incolor de unghii, cremă de față sau măști exfoliante. Se observă că metodele de înfrumusețare sunt considerate prea profane, iar uzitarea lor de către „sexul slab” care-și dedică o mare parte din existență acestor practici, ar duce la „sfârșitul iminent al lumii dominate de bărbați”. Concluzia ar fi că ar trebui să existe în continuare acea diferențiere a activităților „de bază” ale celor două sexe, întrepătrunderea obiceiurilor ducând doar la alterarea valorilor pozitive ancestrale. Se constată oare o diluare a identităților considerate „pure” sau este doar o reacție frustrantă din partea bărbaților? O identitate sănătoasă este cea în care individul își reflectă și-și regăsește propriul sine și la fel o fac și ceilalți care vin în contact cu el. „Împrumutul” obiceiurilor considerate specifice unuia dintre sexe ar putea duce la alterarea caracterului puternic sau a pierderii identității? Androginismul este doar un mit al perfecțiunii, la fel de plauzibil ca și cel al căderii în păcat sau al izgonirii din Eden. Evoluția a îndemnat individul la acumulări calitative și la mimetisme care i-au asigurat progresul cultural și social. Înrădăcinarea tipică unui sex în

preocupări și domenii, n-ar reprezenta un salt deosebit, fapt dovedit de izolarea atât de îndelungată a femeii departe de sfera publică și consecințele asupra ipseității sale care la un moment dat a ajuns la fel de nulă ca drepturile sale. Tocmai acumularea și permisivitatea de capital uman constituie evoluția. Nu spun că ar fi relevant pentru domeniul politic o mai amplă cosmetizare a politicianilor, nici că o freză mai gelată și o piele depilată ar constitui elemente de progres politic, ci evidențiez realitatea ancorării generalizate a femeii într-o poziție amfitrională cosmetizată, dar debilizată tocmai de obiceiul practicilor „tipic feminine”. În ea se vede doar corporalitatea. Identitatea ei socio-politică este confundată cu practica înfrumusețării, și atât. Corporalitatea masculină, debarasată de necesitatea cosmetizării prin aceea că reprezintă identitatea electoare (femeia este *aleasa*), transcendența în-sine, este ofensată (textual doar) de metrosexualitate, căci metatextual, își asumă această prezumtivă identitate: 56% dintre femei găsesc orientarea metrosexuală sexy, iar 71% dintre bărbați ar vrea să fie modelele metrosexuale promovate de mass-media.

Frica unei identificări cu corporalitatea feminină (*diferența deficientă*) poate fi subliniată, mai cu seamă că acesta ar fi începutul renunțării la tabu-ul puterii patriarhale. Se pare că această corporalitate poate sugera și chiar induce șocul unei reabordări. O rațiune sprijinită de un corp superb are mai mari șanse de a se impune în această lume în care identitatea se vinde și se cumpără empiric și irevocabil, și în care femeia câștigă teren mai repede decât în cele mai optimiste preconizări de emancipare. Teama masculină de metrosexualitate și ofensiva împotriva corporalității feminine ca tiparul-oglină al individului metrosexual induc modelul unui eugenism mental: părțile impure trebuie eliminate, căci conservarea speciei se face doar prin indivizi puri. Doar bărbații au această teamă. Femeile nu se tem că prin acces la educație, cultură, sporturi „tari”, putere și-ar pierde din identitate. Din contră, femeile care au acces la toate aceste practici se consideră mai împlinite, fără lezarea feminității.

Metrosexualitatea este doar un curent care a atras atenția asupra laturii feminine a bărbatului. Unele tradiționaliste (cele 44%) ar considera poate că metrosexualitatea ia din caracteristicile „tipic feminine” (primatul corporalității și fragilității evidențiate prin cosmetizări succesive) fără a oferi ceva în schimb: bărbatul puternic și în politică, dar și la coafor sau la cumpărături? Ar pierde asul cel mare al existenței lor: „secretul” faptului de a fi o păpușă dependentă având acces exclusiv la tainele înfrumusețării, adică al aparenței trecătoare.

Feminismul dorește să lupte tocmai înlăturarea prin educația nediferențiată a acestui tip de flagel mental. Identificarea socio-politică nu

trebuie și nu poate ține cont din punct de vedere rațional de caracteristici fizice. Femeia nu se identifică doar cu machiajul, ci și cu rațiunea. Tocmai această din urmă calitate se dorește a fi ignorată, și chiar înlăturată dintre caracteristicile femeii. La ultimele alegeri, bărbații considerau că locul femeii este predilect la Mall, coafor sau cratiță, nu în Parlament, sau în instituții cu mare putere de decizie, iar cele câteva femei prezente acolo se considera că au ajuns doar datorită unui ajutor exterior sau chiar numai datorită fizicului. Teama debilizării masculine o dată cu adoptarea unor „obiceiuri feminine” este evidentă, dar irelevantă rațional pentru accesarea femeii la putere.

7. Gonochorismul

Separarea completă a sexelor în indivizi complet independenți poate fi valorificată foarte eficient de către curentul feminist. Doar luând în considerare unicitatea și în primul rând valorile proprii fiecărui sex se poate ajunge la alternativa viabilă a recunoașterii identității feminine. Structura specifică și diferența ființială feminină își găsesc locul și în spațiul public, ca manifestări ale aceleiași identități normale, nu particulare sau deficitare, nu ca manifestări ale unei alterități inferioare.

Gonochorismul social este însă deficitar în sensul că se desprind clar individualități masculine, în timp ce identitatea feminină se claustrază în individualitatea de masă. *Feminitatea*, *femeiescul* și *femininul* sunt considerate atribute deficitare, net inferioare standardului masculin/ bărbătesc. Femeiescul e în comparație cu bărbătescul, labil, strict procreativ și slab, feminitatea dependentă, sensibilă, definită printr-o inteligență analitică, preocupare pentru frumos, sentimente durabile, intuiție și pricepere educativă, atribute declasificate de cele analoge ale masculinității, care este un profil de personalitate construit tot pe premisa sexului, dar având în principal o determinare culturală și implicând forță, rezistență, curaj, raționalitate și capacitate de autorealizare. Chiar și gramatical, genul feminin este subordonat celui masculin, care are putere de acoperire terminologică mai extinsă.

Se poate astfel observa, că deși avem la îndemână concepte care permit și afirmă diferențierea teoretică a genurilor, cea practică este în continuare o utopie feministă subminată de tendința filotimică masculină.

Femeia, ca entitate psiho-socio-politică distinctă, are nevoie de recunoașterea holistică a propriei ființări. Individualitatea feminină este cea care trebuie particularizată socio-politic. Deși feminismul se adresează tuturor femeilor, nu este acceptat de toate, ba chiar contestat în cea mai mare parte. Feminismul ar trebui să lupte îndeosebi pentru afirmarea caracterelor particulare puternice feminine. Gonochorismul, ca evidențiere a identităților specific diferențiate poate monta sau remonta conștiința puterii individua-

lității feminine. Astfel, consider că feminismul ar trebui orientat spre relevarea ființialității feminine, a particularităților individuale și abia apoi, după modelul construirii exemplurilor reprezentative să se treacă la aplicarea generală a principiilor feministe în masă. Doar prin puterea exemplului, femeia va dori să-si depășească idealul pe care îl îmbrățișează acum. Vom putea vedea mai multe fete care să-și dorească să devină *intelectuale, președinte, avocate, diplomate sau prim-ministre* și nu soții de jucători de fotbal sau casnice pur și simplu.

Impunerea practică a gonochorismului socio-politic veritabil este un act de necesitate urgentă, care ar duce la reliefația elitelor individuale și nu colective-unilaterale promovate de sistemul patriarhal. Doar prin acest model, *altul generalizat* va putea fi implicat fiabil în domeniul socio-politic.

În această optică în care fiecare subiectivitate este absolut separată, unică, trimițând la infinit, se poate efectua ruptura de patriarhat. Subiectivitatea feminină și afirmarea ei nu constituie în mod necesar o solitudine absolută, ea se găsește deja legată de celălalt om printr-un raport de exigențe etice, în care nu cunoașterea celuilalt primează, ci tocmai recunoașterea diferenței lui absolute prin respectul și responsabilitatea duse până la starea de egalitate perpetuă.

8. Democrația și reprezentarea politică

Până și cele mai luminate minți bărbătești ale vremii lor se înscriu, de regulă, în corul vast: vrem democrație, dar nu și pentru femei, sau, dacă acceptăm ca femeile să ne fie parteneri de rangul doi în sfera publică (eventual să ne voteze, dar nu și să ne reprezinte), nu acceptăm să le fim și noi parteneri în viața privată. Nici un bărbat nu este blocat în accesul lui la obținerea sau exercitarea drepturilor din cauza apartenenței la un sex, pe când femeile, da. Ele sunt tratate astfel din (marginale sau inferioare) pentru că sunt femei. (M. Bucur, 2002, p.14)

Prin însăși definiția democrației – (gr. „demos”=popor, „kratos”=putere) ca formă de guvernare care proclamă principiul că puterea aparține poporului – ne poate orienta viziunea asupra unei conduceri care să reflecte necondiționat voința, nevoile și aspirațiile întregii mase populaționale. Reprezentarea femeii în punctele de decizie este foarte slabă și de aceea bazele reprezentative ale democrației însăși pot fi contestate prin absența din grupul conducător al reprezentanților feminine. Democrația adevărată înseamnă *autodeterminare*, iar formele actuale ale marilor democrații ale lumii nu par să reflecte acest principiu, o dată ce jumătate din numărul populației nu-și găsește reprezentarea în sfera conducerii. Politicienii pot să spună că ei sunt aleși atât de femei cât și de bărbați, că ei îi reprezintă pe

amândoi în mod egal, fără nici un fel de discriminare. Problema nu apare la nivelul discursului care se vrea a fi „egalitar”, ci la substratul lui cu tentă voit protecționistă; și iată că aici se ivește problema. Locul în care femeia e privită ca cetățean de rang secund, protejată prin legi speciale alături de copii, bătrâni și handicapați. Diferența și implicit diferențierea se fac la acest nivel al reprezentării publice în care „jumătatea anonimă” are nevoie de un cap care să o conducă, ea fiind integrată la categoria „nevoilor speciale”.

Sinele feminin nu se poate afirma așadar prin sine, și asta au decis-o bărbații, de aceea tipul actual de democrație este *democrația patriarhală* formulă care e o contradicție în sine, căci societatea nu are nevoie de o legislație pentru cei puternici și o alta pentru cei marginalizați, defavorizați textual de structura lor fiziologică/genetică și de cea socială. Principiul de bază al democrației ca act al autodeterminării trebuie să-i găsească oglindirea în societate. Autodeterminarea femeii se poate construi socio-politic pornind de la contestarea itemilor discriminativi care au favorizat până acum proliferarea patriarhatului:

- femeia nu poate fi privită doar ca un om în general, ci ca o categorie capabilă să conducă și să se autoconducă;
- raționalitatea femeii este un dat în sine, raportarea la idei fiind similară celei masculine;
- conștiința femeii, atât de contestată în scrierile patriarhale, în care se considera că doar bărbații au acces la forma cea mai înaltă de reflectare psihică a realității proprii numai omului înțeles ca bărbat, este un fapt dovedit, dar prejudecata persistă;
- conștiința de sine ca reflectare în conștiința persoanei umane a propriei sale existențe fizice, psihice, sociale este și un atribut al fiindului feminin care se cunoaște pe sine însuși în cadrul relațiilor sociale și se definește pe sine ca personalitate în raport cu ceilalți oameni;
- corporalitatea femeii nu trebuie privită doar ca o treaptă inferioară în comparație cu etalonul masculin. Corporalitatea femeii nu este o structură nedeterminată, generală, în care se înghesuie doar vicii și boli și nu trebuie inferiorizată doar pentru că de-a lungul timpului a fost descrisă ca un contraexemplu al forței, virilității și eroismului corporalității masculine;
- inteligența feminină prea mult ridiculizată și anulată, se dovedește acum a fi mai ascuțită decât cea masculină, IQ-ul populației feminine depășindu-l pe cel al populației masculine, argumentul acestei diferențe constituindu-l deficiențele testelor

de inteligență care nu prezintă dovada infailibilității, deoarece exploatează foarte mult latura lingvistică a personalității, de comunicare, asimilare, reproducere și operații logico matematice cu suport aplicativ, adică domeniile în care până nu demult excelau bărbații și laudau darul inteligenței ca aparținându-le exclusiv.

Autodeterminarea socio-politică trebuie să fie un instrument veritabil de emancipare al femeii, sau mai bine zis, emanciparea femeii nu se poate face fără o autodeterminare socio-politică. Ieșirea din pseudo-democrație și din anonim este o mare cerere a feminismului, iar masca protecționistă trebuie aruncată, neexistând suficiente dovezi și argumente ontologice care să susțină neutralitatea politică a femeii, democrația nefiind posibilă într-o societate a oamenilor ireponsabili.

Diferența ca notă prin care latura feminină se deosebește de conceptul de masculinitate poate fi analizată la nivelul apartenenței categoriale la discriminarea reprezentativă. Diferența fundamentală sau aparentă dintre aceste două categorii, le-am structurat în patru mari puncte ce reflectă mai cu seamă diferențierea ca structură de focalizare imediată și necesară:

- a) Diferența de sex. Raportul dintre populația feminină a țării și reprezentantele din eșalonul conducător este relevantă pentru afirmarea discriminării de paritate;
- b) Diferența de opinie ca rezultată a politicii educaționale și culturale, în care opinia aparține bărbatului, care este totodată formator de opinie, țintă predilectă a surselor de opinie și individul care expune opinia și o face credibilă, neutralizând voit opinia din umbră (cea a femeii);
- c) Diferența de viziune. Exploatând doar unilateral problematica existenței, viziunea asupra lumii deformată, și mai mult generalizată și conceptualizată ca veridică și indubitabil universal compatibilă;
- d) Diferența de interes. Nedorindu-se asocierea la conducere sau chiar renunțarea la ea în favoarea femeii, este evident interesul de a înlătura concurența „jumătății” competitoră din ce în ce mai competitive.

Lipsa unei opinii politice ca rezultat al pseudo-informării poate fi privită ca o tară socială, atunci când majoritatea populațională este într-o derivă electivă și în care non-valorile au înțeles de plus-valori. Inexistența unor modele politice feminine pozitive (persistă încă sindromul Elena Ceaușescu, dar nu există și sindromul Nicolae Ceaușescu pentru lipsa de competență) și eșecurile politicii ca motor al bunăstării sociale să producă o

indolență generală care nu generează decât o și mai mare criză a identității politice. Se consideră că dacă modelele avizate și cu experiența puterii își dovedesc tot mai mult insuficiența, atunci alteritatea feminină ar fi cu adevărat vârful incompetenței într-ale puterii politice.

Cu toate acestea, haosul puterii este foarte bine regizat, apolitizarea fiind o armă sigură de control electoral: promisiunea de azi nereflectată în practica de mâine creează o „turmă” de indeciși, dar mai cu seamă de indecise care-și exercită libertatea de alegere în cea mai crasă necunoștință de cauză. Masa de conformiste indiferente generează capital uman pentru dezvoltarea modelelor cu potențial de imagine: „Indiferenții nici nu sunt chiar atât de nefolosibili politic – dacă sunt răsplătiți pentru *serviciile* lor sau sunt puși sub presiune”. (J. Habermas, 1983, p.69) Presiunea este cea mai obișnuită formă de manipulare a femeii. În societate, serviciile și domeniile dominate numeric de femei (învățământul este cel mai elocvent exemplu în acest sens) sunt neglijate ca fiind inofensive social și politic. Protestele lor, chiar dacă există nu duc la blocaje prea relevante pentru economie sau pentru capitalul politic; ele nu blochează căi ferate, drumuri, nu vandalizează o capitală, astfel încât și revendicările pot fi ușor tranșate și tranșante.

Creșterea numărului femeilor în politică, în poziții de vârf, ar avea un important impact în plan simbolic, deoarece nici femeile și nici bărbații nu ar mai considera politica drept un "teritoriu masculin".

Având un statut mai mult ingrat și ezitant în cadrul discursului politic, sfera privată este locul unde discriminarea cu adevărat la ea acasă. Diferența (femeia) își găsește locul în gineceu, guvernând peste oale, cărpe, copii și peste tăcere, violentată întotdeauna de cel care aparent are „menirea” de a-i oferi protecție. Diferența masculină nesancționată, dictatorială, cu drept de veto asupra oricărei decizii se regăsește pe sine în postura de *leader*. Legislația împotriva formelor de discriminare nu poate fi implementată din lipsa voinței politice, iar formele discriminării se răspândesc radiar.

Conlucrarea fiindurilor pare imposibilă. Identitățile socio-politice se regăsesc fiecare doar în poziția de conducător.

Ca o reflectare a curentului militant feminist, se pune în Occident problema reprezentativității paritare. Discriminarea socio-politică evidentă este văzută însă uneori ca o compulsiune de identitate ce ar tinde spre un narcisism al minorităților (inclusiv în mijlocul mișcărilor feministe). Există situații în care trebuie să ne asumăm, totuși, niște răspunderi politice care impun solidaritatea cu cei care luptă împotriva discriminării de gen și pentru a determina recunoașterea unei identități amenințate, marginalizate, minorizate, delegitimate. Revendicarea trebuie asumată acolo unde apare și discriminarea.

O lege a parității care ar dezdăcina un fapt deja masiv și intolerabil – subreprezentarea femeilor în politică – este o necesitate de primă mână; ea nu poate fi numai teoretică sau speculativă, ci concretă și efectivă. Cu toate acestea legea parității ar putea fi și o formă de discriminare pozitivă, căci lupta femeilor pentru putere nu poate fi ajutată să progreseze doar prin impunerea unor cote participative, nemeritate, sancționate de tribunalul moral al unui popor.

Politica este o valoare, este un sistem bine stabilit de norme și cutume, iar unii sociologi și statisticieni aduc mereu argumentul credibilității în abordarea unui subiect atât de delicat ca și cel al posibilității reprezentării masive în politică a femeilor: feminizare unei profesii ar fi semnul devalorizării ei. Se încearcă astfel prelungirea practicilor patriarhale și introducerea graduală a identităților feminine în politică de cele mai multe ori din teama de a nu produce un șoc politic prin reprezentarea reală a femeii. Sistemul comunist a exersat acest sistem de cote, însă puterea decizională nu era acolo, așa că reprezentarea numerică era absolut de suprafață, nu de fond.

9. Homeorhezis-ul social

Ca lege a dezvoltării desemnând echilibrări și reechilibrări progresive, homeorhezis-ul socio-politic este o necesitate a emancipării diferenței feminine. Deși poate să apară ca o imagine forțată a socio-politicului, abordarea de față este de fapt reflectarea crizei de identitate care a pus stăpânire pe ambii competitori sociali.

Matrița socio-politică androgenă

Modelul de bază al societății este ceea ce încă din Antichitate se profera ca absolutul *fiindului conducător*. Bărbatul puternic și în același timp sensibil, dar la capitolul artistic, îmbinând utilul cu plăcutul și necesitatea cu libertatea a creat matrița exhaustivă a ființialității umane. Perfecțiunea umană este înțeleasă ca o învăluire armonioasă, calitativă și în același timp cantitativă a principiilor celor două sexe. Se poate observa desigur din punct de vedere terminologic faptul că primează în componența acestei făpturi ideale latura masculină, conducătoare, deținătoare de forță și rațiune, iar ca parte cu totul adiacentă, organică e drept, dar secundară, latura feminină. Așa se conturează în parte *ființarea ideală* ca exemplu elocvent al unei pseudo-dualități. Cu toate acestea, modelul a fost funcțional, ba mai mult și-a construit un sistem de norme auto-convenabile; dezvoltarea pe un schelet a unei carnații ideale cu rol de șablon, a unei rațiuni auto-declarate și autocuprinzătoare, dar general recunoscută și aprobată ca etalon universal... mai trebuia completată această formă de viață cu ceva, poate pasional, irațional și

oricum puțin sensibil pentru ca eventualele eșecuri să-și poată găsi explicația rațională în acea părțică de slăbiciune luată de la *cealaltă jumătate umană*.

Dintotdeauna, bărbatul cu ceva aparență feminină (nicidecum omul perfect așa cum lasă textele să se înțeleagă) a constituit modelul care a aplicat diferența și discriminarea, căci așa cum spune un vechi principiu etic „Cine nu e cu noi, e împotriva noastră” ceea ce a fost diferențiat și implicit diferit a constituit adversarul, obscuritatea și partea inferioară a tandemului uman. Această ființă nebulosă egotistă a fost declarată ca OM. Femeia, poate doar pe jumătate om, ca ființă bipedă și vorbitoare, lipsită de rațiune care este o caracteristică exclusivă a părții masculine (!) a fost catalogată ca parteneră de gradul doi, utilă doar ca incubator pentru descendenții bărbatului.

Acesta este un portret, o viziune asupra fiindului masculin, a caracteristicilor sale așa cum a fost cunoscut până acum; ca unică ființă responsabilă, critică și viabilă oricărui mediu sau încercări. Este personajul care a dominat civilizația umană, a construit o cultură care-i preamărește calitățile, iar mai nou se vede amenințat de *diferența* care-i contestă autoritatea și singularitatea ființării veritabile.

Matrița socio-politică *ginandri*

Au existat dintotdeauna femei leader, care au primit generic denumirea de „bărbate”, situație alimentată de prejudecata conform căreia doar sinele masculin ar fi capabil să creeze modele de impunere. Azi, când apare tot mai des acest fapt al emancipării feminine este tot mai des utilizată sintagma masculinizării femeii, de parcă puterea ar fi numai apanajul bărbaților. Se observă încercarea de creștere a stimei de sine masculine, oricum evident megalomană. Se încearcă acum construirea unui model de putere paralel, la fel de viabil, dar evident respectând etalonul originar: calitățile proprii masculine ca elemente de împrumut ale unei noi forme fizice, psihice, morale și comportamentale care deși ignorată, blamată sau inferiorizată, pare să fie pe val. Modelul de putere androgin, deja vetust, consumat, nu-și mai găsește locul în societatea nouă din ce în ce mai matriarhală, mai feminizată. Noua matriță pare din ce în ce mai ușor de utilizat, mai cu seamă că nu e prea „trendy” să nu coaleză cu lupta femeilor pentru autodeterminare. Se implantează în acest fel niște gene sociale considerate competitive, normale și normative care să coaguleze amestecul atât de proaspăt și de imprevizibil. Mereu aceeași esență transplantată în forme diferite. Corecția se poate face numai la nivelul mentalității pentru a înlătura din practica socială și din gândirea comună modelul masculin ca etalon al ființării și al desăvârșirii morale. Existența unor structuri particulare ale fiindului, sau particularitatea existenței ca structură diferențiată este vădită și neîndoielnică.

Ginandra are o individualitate aparte. Se detașează de femeia obișnuită așa cum era ea cunoscută în istorie prin atașarea caracteristicilor specific masculine. Ca în construcția modelului androgin se utilizează alipirea organică a unor elemente de personalitate care să suplinească sau să completeze după caz ineficiența și slăbiciunea femeii. Dacă inițial în construcția omului au fost preluate calități și defecte arbitrar atribuite naturii feminine, la fel și acum pentru construcția omului nou se folosesc la fel de arbitrar elemente considerate a fi caracteristice unui anume gen.

Ginandra și androginul sunt puși într-un mediu socio-politic nou, concurențial, în care fiecare parte se bate pentru locul fruntaș. Așadar, acum, poate exista o luptă oarecum controlată. În trecut, individul androgin controla singur toate ramurile societății fără a-și pune problema concurenței exterioare.

Cu toate acestea, femeia-ginandră este de departe văzută ca un gen aparte, e adevărat vizibilă social și cu potențial politic, dar totuși „bărbată”.

După cum am văzut mai sus, omul e înțeles ca un amestec de caractere specifice unuia sau altuia dintre genuri. Alterarea și alternarea acestora se face doar textual și aparent, căci dacă diferența există, aceasta este vizibilă și specifică în unitatea ei reprezentativă. Fiindurile creează diversitatea, dar fiindul are un caracter pur, fără forme de împrumut și fără colaje de imagine. Ceea ce s-a pus în discuție atâta timp ca reprezentând calități sau defecte ale unuia dintre sexe, se vede acum eliminat și transgresat de o nouă dimensiune existențială: aceea a separării clare în indivizi independenți, cu statut ontologic identic. Discriminarea calitativă a rațiunii, moralității sau corporalității feminine nu-și poate găsi locul în formulele actuale ale dezbaterilor existențiale decât ca forme clare ale neînțelegerii problematicilor ființiale.

Concluzii

Diferența și discriminarea, considerate atât în sfera privată cât și în cea publică se înscriu într-un veritabil discurs asupra puterii. Corporalitatea și rațiunea femeii sunt tratate de cele mai multe ori în disjuncție; dată fiind legătura dintre „sexul tare” și creație, s-a presupus că pentru „sexul slab”, procreația ar fi caracteristica principală. Astfel diferența dictează discriminarea, spațiul privat fiind nucleul social al manifestării acțiunilor discriminative, iar spațiul public absoarbe în totalitate manifestarea relațiilor de putere din cadrul familiei. Statutul social al femeii este influențat în primul rând de rolul ei considerat minor în cadrul familiei. Distorsionarea valorilor face ca entitatea care dă viață să fie supusă, ea nefiind percepută decât ca incubator care asigură perpetuarea societății. Până nu demult, ea nu avea puterea de a alege; în cadrul cuplului, ea era cea aleasă sau cea promisă cuiva, fiind devalorizată ca individ și trecută perpetuu de sub tutela tatălui

sub cea a soțului sau a altui tutore. Titlul de „regină a căminului” nu-și regăsea oglindirea în realitate, căci femeia „domnea” printre oale, cratițe, copii și treburi gospodărești.

Ca problematică amplă de abordare, discriminarea socială și politică a femeii atinge cote alarmante, dar se prefigurează și copiarea modelului feminin de percepere a corporalității și de către bărbați, care văd în acest exemplu unul deosebit de nociv pentru genul masculin. Doar privite din perspective diferite, problemele femeilor apar ca vizibile și cu adevărat importante. Cu toate acestea, antifeminismul se vede ca un salvator al societății (societate care nu are nevoie de schimbări notabile) căci femeile emancipate sunt percepute ca destabilizatoare ale unei structuri sănătoase, bine reprezentată de cei care nu-i doresc femeii decât binele. Faptul că identitatea feminină se dorește a fi descoperită și valorizată în plan social și politic este pentru a se trece la o cultură a femeii în care femeia spune ceea ce are de spus despre ea și despre semenele ei, întregind aria de dezbateră a culturii feministe postmoderne care deconstruiește patriarhatul ca unic purtător al puterii și al adevărului.

Reprezentarea paritară din timpul comunismului, trezește acum doar repulsia; desigur era un sistem artificial de redare și reprezentare a proporțiilor membrilor societății. În postcomunism, acele structuri ipocrite de marcare a puterii au fost anulate, dar persistă în mentalitatea colectivă sindromul Elena Ceaușescu. Nu se pune problema existenței sindromului Nicolae Ceaușescu nici printre alegători, nici printre cei aleși. Cu toate acestea, participarea femeii la viața politică este acum încurajată tot fals prin directive ale Uniunii Europene care stipulează obligativitatea prezenței femeilor în structuri de organizare și de conducere. Deși sunt construite artificiale, legile par să oblige și chiar să formeze în timp mentalități mai sănătoase care să permită o egalitate și o reprezentare nu numai teoretice, ci și practice ale femeii în viața publică și în spațiul privat.

BIBLIOGRAFIE

Dicționare și enciclopedii

- Avram, Irina (2004), *Femei celebre. Mică enciclopedie*, București: Editura Alfa
- Andermahr, Sonya (2002), *A Glossary of Feminist Theory*, London: Arnold
- Dragomir, Otilia, (2002), *Lexicon feminist*, Iasi: Polirom
- Hirata, Helena (2000), *Dictionnaire critique du feminisme*, Paris: Presses Universitaires de France

Lucrări metodologice și epistemologice

- Băban, Adriana (2002), *Metodologia cercetării calitative*, Cluj- Napoca : Editura Presa Universitară Clujeană
- Brazi, Cesare (1985), *Teoria generală a criticii*, București : Editura Univers
- Crotty, Michael (2003), *The Foundations of Social Research Meaning and Perspective in the Research Process*, London : Sage Publications
- Marga, Andei (1992), *Introducere în metodologia și argumentarea filosofică*, Cluj- Napoca: Editura Dacia
- Vulpe, Magdalena (2002), *Ghidul cercetătorului umanist. Introducere în cercetarea și redactarea științifică*, Cluj- Napoca : Clusium

Lucrări generale

- Acton, Lord (2000), *Despre libertate*, Iași: Institutul European
- Andre, Jacques (2003), *Psihanaliza și sexualitatea feminină*, București: Trei
- Aristofan (1974), *Adunarea femeilor*, București: Editura Univers și Teatrul Național
- Biham (Le), Christine (1999), *Marile probleme ale eticii*, Iași: Institutul European
- Boboc, Alexandru (1999), *Hermeneutică și ontologie. Prolegomene la o reconstrucție modernă în filosofia culturii*, București: Editura Didactică și Pedagogică
- Bogdan, Elena (1926), *Feminismul*, Timișoara: Editura Huniadi
- Botoncea, Ecaterina (1996), *Femeia lut*, Târgoviște: Editura Domino
- Brooks, Elbridge-Streeter (2003), *Femei fatale ale istoriei. Povestea tinerelor femei care au hotărât istoria epocii lor*, București: Aldo Press
- Ciocârlie, Corina (1998), *Femei în fața oglinzii*, Cluj- Napoca: Editura Echinocțiu
- Collin, Francoise and co. (2000), *Les femmes de Platon a Derrida. Anthologie critique*, France: Plon
- Cozea, Liana (2005), *Confesiuni ale eului feminin*, Cluj- Napoca: Paralela 45
- Derrida, Jacques (1999), *Despre ospitalitate: de vorbă cu Anne Dufourmantelle*, Iași: Polirom
- *** (2003), *Întrebări despre ziua de mâine: psihanaliză și deconstrucție*, București: Editura Trei
- *** (2001), *(Ex)poziții: convorbiri cu Henri Ronse, Julia Kristeva, Jean-Louis Houdebine, Guy Scarpetta/ Jacques Derrida*, Cluj- Napoca: Idea Design & Print
- *** (1998), *Khora/Jacques Derrida*, Craiova: Scrisul Românesc
- Faguet, Emile (s.a.), *Le feminisme*, (s.l.): Ancienne Librairie Furne

- Foucault, Michel (2003), *Biopolitică și medicină socială*, Cluj-Napoca: Idea Design & Prin
- *** (1995), *Istoria sexualității*, Timișoara: Editura de Vest
- *** (1996), *Cuvintele și lucrurile. O arheologie a științelor umane*, București: Editura Univers
- Frăteanu, Vasile(1999), *Ființa, Devenirea, Gândirea, Limbajul: O perspectivă filosofică*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană
- *** (2002), *Tratat de Metafizică*, Cluj-Napoca: Editura Dacia
- Giddens, Anthony (s.a.), *Sociologie*, (s.l.): All
- Gorun, Adrian (2003), *Introducere în știința politică. Regimurile politice. Participarea politică. Elitele politice*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană
- Habermas, Jurgen (1983), *Cunoaștere și comunicare*, București: Editura Politică
- Hesiod (1973), *Opere*, București: Editura Univers
- Hobbes, Thomas (2005), *Elementele dreptului natural și politic*, București: Humanitas
- Hossu, Andrei-Iustin (1999), *Formele de guvernământ în Europa antică, medievală creștină și modernă liberală – studiu – eseu de știință și filosofie politică*, Pitești: Editura Universității din Pitești
- Houdebine- Gravaud, Anne-Marie (1997), *Femeia invizibilă (sau despre invizibilitatea femeii în limbaj)*, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
- Iorga, N. (1992), *Istoria românilor în chipuri și icoane*, București: Humanitas
- James, James (1921), *Guide book to women*, New-York, E.P. Dutton & Company
- Labbe, Yves (1997), *Le noeud symbolique*, Paris: Desclee de Brouwer
- Ratzinger, Joseph (2002), *Moștenirea creștină a Europei*, Iași: Trinitas
- Rousseau, J.-J. (1958), *Discurs asupra originii și fundamentelor inegalității dintre oameni*, București: Editura Științifică
- Singer, Peter (edit)(2006), *Tratat de Etică*, Iași: Polirom
- Steiner, Rudolf (1998), *Puncte centrale ale problemei sociale*, Craiova: Editura Omniscope
- Vattimo, Gianni (1996), *Aventurile diferenței*, Constanța: Pontica
- *** (2003), *Filosofia la timpul prezent. Convorbiri cu Francesco Barone, Remo Bodei, Italo Mancini, Vittorio Mathieu, Mario Perniola, Pier Aldo Rovatti, Emanuelle Severino, Carlo Sini*, Constanța: Editura Pontica
- *** (1995), *Societatea transparentă*, Constanța: Pontica

Lucrari speciale

- Banton, Michael (1998), *Discriminarea*, București : Editura D.U. Style
- Baudrillard, Jean and co. (2002), Pitești : Paralela 45
- Băiașu, Sorin (2002), *Itinerarii contestatare: studii de teorie politică feministă*, București: Politeia SNSPA
- Băluță, Oana (coord) (2006), *Gen și putere. Partea leului în politica românească*, Iași: Polirom
- Beauvoir (de), Simone (1998), *Al doilea sex*, București : Editura Univers
- Bock, Gisela (2002), *Femeia în istoria Europei. Din Evul Mediu până în zilele noastre*, Iași : Polirom
- Bourhis, Richard and co. (1997), *Stereotipuri, discriminare și relații intergrupuri*, Iași: Polirom
- Bărdăanu, Adina and co. (2002), *Femei, cuvinte și imagini : Perspective feministe*, Iași : Polirom
- Bucur, Maria (2002), *Patriarhat și emancipare în istoria gândirii politice românești*, Iași: Polirom
- Carlyle, Thomas (1998), *Filosofia vestimentației*. Sartor resartus, Iași: Institutul European
- Ciupală, Alin (2003), *Femeia în societatea românească a secolului al XIX-lea. Între public și privat*, București : Editura Meridiane
- Ciupercă, Ella (2005), *Manager la genul feminin. Femeia contemporană în lupta cu ea însăși*, Timișoara : Editura Aura
- Connell, R. W. (1987), *Gender and Power. Society, the Person and Sexual Politics*, Stanford: University Press
- Chapsal, Madeleine (1996), *La femme en moi*, Paris: Fayard
- Cosma, Ghizela (2002), *Femeile și politica în România. Evoluția dreptului de vot în perioada interbelică*, Cluj-Napoca : Presa Universitară Clujeană
- Deac, Livia (2000), *Femeile și puterea. Cartea afirmării femeilor în viața politică și publică*, București: Editura 100+1 Gramar
- Deleuze, Gilles (1995), *Diferență și repetiție*, București : Editura Babel
- Demetrius, Lucia (1954), *Egală în drepturi și datorii*, București : Editura pentru Literatură Politică
- Derrida, Jacques (1967), *L'écriture et la différence*, Paris: Editions du Seuil
- Evans, Sara (1980), *Personal Politics: the Roats of Women's Liberation in the Civil Rights Movement and the New Left*, New-York: Vintage Books
- Evola, Julius (2001), *Metafizica sexului*, București: Humanitas
- Fenelon, Francois de Salignac de la Mothe (1923), *Educația fetelor*, București: Institutul de Arte Grafice Luceafărul S. A.

- Funk, Nannette (1993), *Gender Politics and Post-communism: Reflections from the Eastern Europe and the Former Soviet Union*, London: Routledge
- Gallo, Max (1997), *La femme derriere le miroir*, Paris: Fayard
- Gatens, Moira (2001), *Feminism și filosofie. Perspective asupra diferenței și egalității*, Iași : Polirom
- Ghanley, Mary (2001), *Reconstructia teoriei politice: eseuri feministe*, Iasi: Polirom
- Girard, Patrick (2000), *Don Juanii care ne conduc*, București: Humanitas
- Grunberg, Laura and co. (1997), *Gen și societate. Ghid de inițiere*, București: Editura Altemetive
- Grunberg, Laura (2002), *(R)evoluții în sociologia feministă. Reper teoretice, contexte românești*, Iași : Polirom
- Hainăroșie, Afrodita (1937), *Viața femeii în cursul veacurilor (Studiu istorico-social)*, Brăila : Tipografia "Slova"
- Heidenson, Frances (2000), *Sexual Politics and Social Control*, Buckingham: Open University Press
- Kelly, Rita Mae (2004), *Gen, globalizare si democratizare*, Iasi: Polirom
- Kiraly V., István (2001), *Fenomenologia existențială a secretului. Încercare de filosofie aplicată*, Pitești: Editura Paralela 45
- Lipovetsky, Gilles (2000), *A treia femeie*, București: Univers
- Lerner, Gerda (1986), *The creation of Patriarchy*, Oxford University Press
- Levinas, Emmanuel (2000), *Între noi. Încercare de a-l gândi pe celălalt*, București : All
- Magyari-Vincze, Enikő (2002), *Diferența care contează. Diversitatea social-culturală prin lentila antropologiei feministe*, Cluj-Napoca: Editura Fundației Desire
- Mazur, Amy, (2002), *Theorizing feminist policy*, Oxford University Press
- McLellan, David (1998), *Ideologia*, București: Editura Du Style
- Miroiu, Mihaela, (2004), *Drumul catre autonomie: teorii politice feministe*, Iasi: Polirom
- *** (1995), *Jumătatea anonimă. Anthologie de filosofie feministă*, București : Casa de Editură și Presă "Șansa" S. R. L.
- Minc, Alain (1997), *Mașinăria egalitară*, București : Editura Du Style
- Moraru, Adrian and co. (2003), *Intoleranță. Discriminare. Extremism. România 2003*, București: Institutul pentru Politici Publice
- Nechit, Irina (coord) (2003), *Femeia în labirintul istoriei : Istoria verbală*, Chișinău : Știința
- Nicolae, Emil (1997), *Femeia și femela (Recurs la erogenitatea textului)*, Iași : Editura Timpul

- Păvan, Alexandra (2004), *Dublul și diferența*, București : Editura Sper
- Petrovan, Domnica (coord) (2004), *Diferențe de gen în creșterea și educarea copiilor*, București : Centrul Parteneriat pentru Egalitate
- Popescu, Liliana (2002), *Gen și politica: femeile din România în viața publică*, București: Ana
- Preda, Alina (2002), *Developing a warness of gender identification – selfhood and beyond*, Cluj-Napoca : (Reader)
- Reprezentanța UNICEF în România (2005), *Discriminarea ucide vise*, București: Ro Media
- Shanly, Mary Lyndon and co. (2001), *Reconstrucția teoriei politice. Eseuri feministe*, Iași: Polirom
- Todorean, Olivia (2002), *Itinerarii contestatate. Studii de teorie politică feministă*, București : Politeia-SNSPA
- Wieseltier, Leon (1997), *Împotriva identității*, Iași : Polirom

Articole

- Mihăilă, Cătălin (octombrie 2005), *Cele șapte porunci ale metrosexualului*, în *Playboy*, nr. 72, p.85-87
- Munteanu, Maurice, (noiembrie 2005), *Metro sau retro ?*, în *ELLE Man*, nr.96, pp. 86-88
- Wilson, Tom, (noiembrie 2005), *Mai putem fi eroi ?*, în *ELLE Man*, nr.96, pp. 68-69

Referințe de pe Internet

- Aplicarea legislației cu privire la drepturile minorităților naționale în România. Drepturi lingvistice în administrația publică*, [available on line] : http://www.dri.gov.ro/cd-2006/raport_final/raport.doc
- Brayton, Jennifer, *What makes Feminist Research Feminist? The Structure of Feminist Research within the Social Sciences*, [available on line]: www.Unb.ca/PAR-L/win/feminmethod.html, [17 aprilie 2007]
- Direcția Consiliului 2000/43/CE din 29 iunie 2000 cu privire la implementarea principiului tratamentului egal între personae indiferent de originea rasială sau etnică*, [available on line] : http://www.intercultural.ro/discriminare/Directiva_43.rtf, [19 aprilie 2007]
- Ghid pentru lupta împotriva discriminării*, [available on line], www.stop-discrimination.info/7245.0.html: [18 aprilie 2007]
- <http://www.vocabular.ro>
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Sexism>

Casa, locul vieții (fragmente)

Irina Petraș

Uniunea Scriitorilor din România

E-mail: irinapetras@yahoo.co.uk

Când e vorba despre părinți, despre *împreună*-le pe care îl credea veșnic, trecutul, amănunțit pe-ndelete, în clipe ruminante, înseninează răspunderile tale de supraviețuitor și fac ruptura îndurabilă. În ambele sensuri – mai ușor de suportat, dar și rezistentă în timp, ca o cicatrice. Ca o cochilie de melc. Martor al unei dureri care te-a lăsat mai vulnerabil și mai puternic, în egală măsură. Mai vulnerabil la zvonurile morții – lucru, pentru mine, mirabil, căci conștientizarea morții ca parte a vieții e cea mai bună cale spre o trăire lucidă, omenească a timpului lumii –, dar și mai indiferentă la softurile și capriciile vieții-în-lume. Mai definitiv apărută. Mormintele celor dragi sunt un fel de rădăcini: te fixează în *trecere*.

Locurile au, pentru mine, o însemnătate uriașă. Casa, grădina, școala, biblioteca, părinții înșiși sunt *locuri* în funcție de care am crescut și prin care mă definesc. Locuirea înseamnă pentru mine, pe măsură ce se înmulțesc anii trecuți, nu doar casa caldă cu ocrotirea sensibilă a părinților în preajmă, ci și un pom cu umbră și foșnet, și dealuri care se văd oriîncotro mi-aș întoarce privirea. Ardeleancă fiind, cu rădăcini în Maramureș și Sibiu, *la noi* și *acasă* înseamnă pentru mine locuri înconjurată de păduri și dealuri. Privirea nu se oprește/poticnește în ele, ci se sprijină, își recunoaște reperele, poate visa, în tihnă, depărtări. Câmpurile netede, cu orizontul pierdut în ceața depărtării, îmi dau fiori. De îndată ce trenul/mașina coboară din munți și se apropie de Ploiești, să zicem, mă năpădește o dorință copilăroasă de a mă întoarce degrabă *acasă*, de a mă re-pune la adăpost.

Amintirea, ca și visul, pune în paranteză realitatea prezentă, o suspendă, o amână. Amintirea e întotdeauna cuvânt al altuia. Re-trăirea e interpretare, deci trăire altfel, din altă perspectivă, a unei întâmplări fondatoare. „Dacă îți amintești cine ești înseamnă că ești cineva” (Augustin). A fi *cineva* înseamnă a fi *altul*, celălalt, cel construit în seama materialului furnizat de memoria individuală ori colectivă. În *Materie și memorie*, Henri Bergson distinge cele două moduri de supraviețuire a întâmplărilor trecutului: pe de-o parte, prin memoria mecanică, automată, ținând de instinctul speciei; pe de altă parte, prin amintiri independente și *construite*, cele care caută anume în trecut răspunsuri pentru întrebări și neliniști ale prezentului. Încin să cred că eul meu adânc ține de miresme, unghere, sentimente cețoa-

se, mici experiențe tulburi traduse cu limbajul *atunci* la îndemână. Primii ani se petrec într-o țesătură deasă de mici fire colorate. Ești prins ca o insectă în plasa păianjenului. Zbaterea ta te eliberează temporar din plasa începuturilor, dar vei păstra toată viața amintirea/amprenta ei. Spațiul funcționează în temeiul unor legături intrinseci, care ne furnizează parametrii pentru activitatea noastră „semnificativă” în lume. Suntem născuți într-un anume spațiu și timp și creștem în interacțiune deopotrivă cu ceilalți oameni și cu locurile în care suntem plasați.

Cea mai mare parte a primei jumătăți de viață mi-am petrecut-o printre pomi. Strada mea, la Agnita, se numea Aleea Teilor. Și chiar era o alee străjuită de tei și castani uriași și bătrâni, dar și de un șirag tânăr și puternic de plopi, pe malul apei. Toate casele erau înconjurate de grădini, livezi și vii miniaturale. De jur împrejur, dealuri. Tot „deal” era și biserica-cetate săsească, ridicată în secolul XIII, cu zidurile ei masive și cu o așezare pentru eternitate...

M-am născut la Chirpăr, Sibiu, *dar* tatăl meu venise din Maramureș și am locuit multă vreme la Agnita, nu departe de Nocrichul mamei. Vreau să spun, așadar, că nașterea și șederea mea în zona Sibiului au fost „contaminate” de obiceiuri aduse de tata din Ilba, din *locul lui*. Conviețuirea e mozaică. Puțini oameni pot spune că, de generații în șir, au avut un *loc* și numai *unul*. Detalii personalizate ale creșterii fac ca toate aceste amănunte ale locuirii să se închege în ceva foarte special care determină felul de a fi al insului de mai târziu. E o procesare individuală a determinațiilor la care se adaugă și auto-adaptabilitatea omului – civilizația înseamnă că omul se adaptează nu atât la natură, cât la ceea ce a acumulat/secretat în jurul său, la obiectele cu care și-a mobilat el singur (ca specie) preajma și în funcție de care a privit lumea. Spre deosebire de alte viețuitoare, omul își secretă mediul înconjurător, modifică mereu decorul în care trăiește și se adaptează apoi la propriile secreții. Natura pură și simplă rămâne intemperie săcâitoare, catastrofă, capătă descrieri tot mai oculte tocmai fiindcă se încapățânează să scape, în cele din urmă, determinării umane. Necreat pentru om ori în vederea lui, cosmosul duce un fel de viață paralelă cu ceea ce s-ar putea numi *habitatul* uman – nu ca loc preferat din natură, ci ca *scenă* încărcată tot mai excesiv cu *obiecte* create de mintea și imaginația omului. Scenă pe care actorul însuși lucrează mereu asupra sa, nu doar asupra decorului.

Mai multele case ale copilăriei îmi stăruie în amintire ca secvențe ale unei singure case, casa onirică. *Casa natală e casa onirică*. „Lumea reală se șterge dintr-o dată când te duci să trăiești în casa amintirii”, iar „când știi să dai tuturor *lucrurilor* cuvenita greutate de vise, *a locui oniric* este mai mult decât a locui în amintire” (G. Bachelard).

Casele succesive din copilăria mea n-o incomodează pe ultima, cea la clădirea căreia am asistat și pe care ai mei o ridicau, trudnic și cu poticniri, în jurul nostru, dar și cu o mare bucurie de a avea, în fine, *locul tău*, oricât de modest. Casa nouă e locuită cu vechii *lari*, din *ținutul copilăriei imobile*. Locurile sunt, neîndoielnic, (și, mai ales) sentimente. Spaima de ceva teribil mi-a rămas în minte în secvențe uitate din această perindare prin multele case improvizate și provizorii. Spaima de *a te afla* ilegal în întâmplarea tocmai trăită, de a nu fi unde trebuie/ar trebui să fii? Spaimă urmată de încercarea încăpățânată de *a te re-găsi* pe tine, după o rătăcire, de a te realiza ca entitate autonomă și legitimă. Suntem ființe formate din întâmplări, dar nu toate se lasă traduse în vorbe pe-nțeleș. Câteodată, viața ți-e spusă „de o străină gură.”

Așadar, casa cea nouă, ultima și *adevărată*, de pe alee. Adevărată, căci construită de ai mei, cum spuneam, cu trudă și cu dorința de a se așeza. Mirosul de proaspăt n-a părăsit-o niciodată, *făcerea* ei a durat ani în șir după ce deja *o* locuiam, căci mereu era ceva de terminat. *Așezarea* nu însemna încremenire, casa nu era gata-ca-o-fotografie, cum ar zice Eminescu, ci avea puteri constructive în ea. Își împlinea rostul de adăpost al nostru tocmai prin ne-terminare, prin *locul* pe care îl oferea improvizărilor nesfârșite, îmbunătățirilor succesive. Că anii treceau puteai vedea după vița de vie care o îmbrăca deja cu totul, până la acoperiș, după nucul plantat în primul an ce se ițea deasupra streșinii, după mica livadă plină de rod, după gardul cel viu, des și înalt, care transforma curtea în cetate primitoare, închis/deschisă. Iedera dinspre stradă se cățara pe un zid înverzit de mușchi, zmeurișul se prefăcuse în mică junglă. Toate, semne că locul era locuit de mult, alături de alte semne ale unei ne-opriri din meșterea, ca omul gospodar la casa lui.

În târgul meu un pic anacronic erau prețuite toate lucrurile simple. Fericirea putea fi atinsă în preajma unui ram țâșnit din piatra golașă arsă de soare nu departe de un fir de apă. „Conștiința de ființă adăpostită” funcționează doar în casa ta, în locul tău. Casele din amurg, cele văzute pe *hotarul* dintre așezări, în goana trenului care mă duce spre casă, așadar, case în care *eu nu locuiesc*, mi s-au părut întotdeauna de o tristețe sfâșietoare – le presupun goale fiindcă nu le umple amintirea mea. Orice efort, mereu repetat în împrejurări asemănătoare, de a închipui o viață obișnuită, deci caldă, adăpostită în interiorul lor, e sortit eșecului. Mă cuprinde, fără să vreau, o milă nesfârșită, îmi dau lacrimile la gândul celor *uitați* acolo. Uitați de propria mea casă... Îmi vine în minte Rilke și casa luminată departe în noapte – hipnotizat de singurătate, de privirea casei singuratice.

Să ai camera ta – semn de respect față de persoană, a ta și a altuia. Virginia Woolf crede că emanciparea femeii e legată de faptul de a avea o cameră pentru ea, separată. O încăpere pe care s-o umple și care s-o încapă.

Locuința e un mijloc de apărare, dar și un spațiu al comunicării de sine. Oricine ar trebui să aibă/să pretindă acest drept la „încăpere”.

Blocurile sunt ciuntite, ne-întregi, carente, fiindcă nu au pod și pivniță; sunt arbori fără coroană și fără rădăcini. Le Corbusier îl întreabă pe Salvador Dali cum va fi locuința viitorului. El răspunde: „mare și păroasă.” Nevoia de a reface viața interioară, *privacy*, e tot mai vizibilă în lumea de azi. Pereții de sticlă sunt „o distracție de moment.” Omul nu poate trăi nici în vitrină, nici în gaură de șarpe. „Să ne împărțim viața între casă și agora, potrivit dreptei oscilații a condiției noastre de oameni.” Orice exagerare spre înăuntru ori spre afară strică echilibrul. Ai de ales între strivire și explozie... Ai o viață a ta, foarte personală, pe care o ascunzi cu grijă în *operă*, dar ești gata s-o dezvălui tocmai pentru a-i dovedi existența și a-i proclama drepturile...

Te simți în *largul tău* când ești foarte legat de un *loc* pe care știi că numai de tine depinde să-l părăsești, dacă o fi să vrei. Și să-l regăsești, fie și numai înăuntru, de câte ori vei vrea s-o faci.

Un joc al copilăriei. În alte locuri, i se spune, am aflat mai târziu, *de-a mama și de-a tata*: ei decid mai ales și mai sigur apartenența. La noi, jocul era *de-a casa* – poate dintr-un mai puternic *instinct* al legării de o împrejmuire solidă. Pentru ardelean, pentru românul locuitor între sași, casa era, neapărat, *cetate*. Solid înălțată, cu ziduri și porți grele, cu o curte mic – univers – delimitat – net – și – decis. Legăturile cu ceilalți, deschiderea spre ei erau mereu *alegere* și, prin urmare, comunitatea însăși era mai strânsă și mai inter-dependență. Te poți dori cu adevărat *aparținător* atunci când ai la îndemână și nu-ți este nicidecum amenințată *individualitatea*. Trebuie să fii foarte adânc *Tu*, în izolarea/singurătatea ta destinală, ca să poți spune cu toată gravitatea *Noi* și să-i incluzi pe ceilalți destinului tău... Cum strada *mea* era nouă, aveam materiale de construcție berechet. Din scânduri și cărămizi rămase la facerea casei mari, ne puteam încropi căsuțe în cele mai neașteptate locuri. Cel mai grozav era când se pornea o ploaie din senin și noi aveam unde să ne adăpostim – această experimentare a virtuților adăpostitoare ale casei *tale* era minunată. Refuzam să intrăm în Casă, ne încăpățânam să rămânem în coliba noastră și să ne bucurăm de confortul, precar, pe care ni-l ofeream singuri.

Îmi amintesc de ascunzătorile nenumărate pe care le inventam în copilărie, de cutiile cu minuni și taine (foițe de staniol, beteală, mici statuete de lut, vreo păpușă stricată împodobită ca o prințesă cu zdrențe sclipitoare) pe care le îngropam în grădină ca să am ce găsi, plină de uimire, mai târziu, când aveam să sap după comori. Căutam în grădină, în poduri, în dulapuri, cu emoția pândită cu sufletul la gură de a descoperi ceva *fundamental*. Jocul de-a taina se întindea nemăsurat, înmugurea în cele mai neașteptate direcții:

învățam ori inventam alfabetele secrete – „magice”, desigur –, copiam cu sângele picurat din degetul crestat accidental vreo strofă și o ascundeam sub căptușeala penarului de piele, mai stăpână pe mine știindu-l acolo, de nimeni altcineva știut. Am descoperit mai târziu la fiica mea, Laura, aceeași fascinație. Toate animăluțele desenate aveau „un secret mic”, de o importanță coplesitoare pentru bunul mers al poveștii. Când era lume de față și se simțea lăsată deoparte, îmi cerea, uneori, *să-i spun un secret*, îi spuneam la ureche orice – de vreme ce era șoptit era taină și îi conferea un ascendent în fața celor mari, nu mai conta că discuția lor nu o presupunea. Trecutul însuși, cel personal, dar și cel al celuilalt, când celălalt contează, are greutate automat tocmai fiindcă e (presupus) plin de taine. A scormoni în trecut face parte din impulsurile umane irepresibile. Trecutul/ memoria seamănă cu trupurile cu sertare pictate de Dali.

„Imaginile de intimitate sunt solidare cu sertarele și cuferele, solidare cu toate ascunzătorile unde omul, mare visător de încuietori, își închide sau își ascunde secretele”, crede Bachelard. Nevoia de secrete e funciară, există o inteligență a ascunzătorii operând cu lucrurile uitate și de neuitat. Sertarele au rostul de a păstra mici lucruri personale, care nu sunt destinate ochilor celorlalți și care se pot rătăci ușor fără adăpostul sertarului, *casa* lor. După o vreme, orice sertar e plin de lucruri inutile, care nu s-au rătăcit, dar și-au pierdut *povestea* care le scosese din anonimatul lucrurilor de aruncat. Amintirea/memoria e și ea un sertar. Lucrurile mărunte puse bine pentru mai târziu au uneori nevoie de o poveste imaginată care să le redea viața de odinioară. Imaginația și memoria lucrează în echipă.

Visul e, pentru mine, un spațiu/timp de o stranie bogăție. Cred în visele retrospective, nu prospective. Iar retrospectivă o împing mult înapoi, poate până în trecutul generațiilor succesive care m-au precedat. Nu-mi pot explica altfel complexitatea lor ficțională. Visez de când mă știu numai și numai colorat, cu nenumărate nuanțe – știu că multă lume visează alb-negru și pot înțelege cum e gândindu-mă la filmele alb-negru; cu puțină imaginație, le uiți lipsa de culoare. Și visez mult. Nu cred că am petrecut vreo noapte neînsoțită de vise. Sunt atât de dense și uneori mergând până în pragul coșmarului, încât nu arareori mă duc seara *spre* ele ca la o întâlnire, ca la o petrecere, ca la un film. Am descoperit, cu încântare, în celebra cărțuie a lui Cărtărescu (*De ce iubim femeile*), însemnarea despre visătorii de calibru, care merg spre somnul cu vise ca spre o înfruntare. Spre slujba onirică. Știu ce vrea să spună.

O memorie vizuală bine mobilată, o capacitate câteodată obositoare de a conecta imagini între ele, de a vedea desenul din covor și acolo unde nu este, cum ar spune Mircea Eliade, îmi încarcă nopțile cu lanțuri de caleidos-

coape. Visul e un *loc*, un *ținut*, un *tărâm*, în care *timpul* lucrează cu alte unități de măsură. Dacă peisajul este spațiu/timp, căci timpul nu are chip fără *locurile* amintirii, și se rețin din jur locurile, ungherele care trimit în vreun fel la *culcuș*, în amintirea celui dintâi, a pântecelui, cald, umed, ocrotitor – toate *casele* adevărate sunt calde, ocrotitoare, umezite de arome. Ei bine, visul e casa noastră secretă.

Cum visele sunt *locurile* mele cele mai importante – singurele care au rămas mereu *ale mele*, celelalte, locurile reale și formatoare, dispărând o dată cu vârstele mele succesive undeva înăuntrul minții –, e firesc, pentru mine, ca ele să fie mereu locuite/populate de ființele cele mai *ale mele*, părinții. Murind, amândoi mi s-au încredințat. Partea mea de moarte a crescut, însă nu macabru, nu înspăimântător. Fără-de-răspunsul morții lor mi-a crescut nemăsurabil răspunderile. Am rămas *urma* lor aici și le țin locul atâta timp cât *departele* e încă departe. Cumpăna despre care vorbeam înainte de a ști cu adevărat cum e după ce părinții nu mai sunt și-a reșezat brațele. Unul dintre ele s-a încolăcit, dublu, în mine. O mare tristețe, dar și o stranie seninătate, decurgând din „vina” supraviețuitorului, mă ajută să păstrez echilibrul. Cred că trecutul, tot trecutul intră definitiv în descrierea ta. Indiferent din ce unghi l-ai privi, oricât de largă și „istorică” ar fi perspectiva, de trecut nu te poți despărți, nu-l poți renega, nu poți fugi lăsându-l în urmă. Dar poți să-l regospodărești înăuntrul tău. Să-l cercetezi bucată cu bucată și să-l pui într-o rânduială care să nu te împiedice să faci pasul următor cu el alături, acolo. Să locuiești mereu și iarăși *casa vieții* tale.

**Pentru o istorie a morții în peisajul istoriografic românesc
prezentarea unor contribuții colective recente:
*Religiozitate și atitudini în fața morții în spațiul transilvan din
premodernitate până în secolul XX*, coord. Mihaela Grancea, 2005 și
Discursuri despre moarte în Transilvania secolelor XVI-XX, coord.
Mihaela Grancea și Ana Dumitran, 2006.**

*Monica Mureșan
Doctorand Universitatea „Babeș-Bolyai” – Cluj
E-mail: muresanmonica29@yahoo.com*

Moartea este o constantă în istoria umanității, anonimă sau celebră, individuală sau masivă, aceasta a stârnit mereu reacții intense, a inspirat deopotrivă pe teologi, filosofi, artiști și oameni de știință. Moartea este un fenomen care a ridicat numeroase semne de întrebare tuturor civilizațiilor, imaginarul morții fiind bogat reprezentat în mitologiile tuturor popoarelor antice și la toate religiile de mai târziu.¹ Dramatismul acestui fenomen a fost vizibil diminuat în momentul în care omul a devenit conștient că este muritor și a început să lase pentru generațiile viitoare „urme” ale trecerii sale. Istoria morții este cea care, recuperând și analizând aceste urme, a lăsat să se întrevadă o altă față a istoriei vieții.² Cu toate acestea, începutul istoricizării morții a fost destul de anevoios întrucât foarte mult timp aceasta a reprezentat un tabu, moartea fiind exilată dincolo de viață, atitudine ce s-a schimbat doar o dată cu manifestarea sensibilității creștine a evul mediu.³ Abia în anii '50-'60 ai secolului XX istoricii francezi reuniți în jurul revistei *Annales*, au recuperat definitiv acest teritoriu deosebit de fascinant. În timp, thanatologia a devenit în sine un domeniu al cunoașterii iar nu o cercetare istorică de ramură, dezvoltând teme, metode de cercetare și grile de lectură specifice. Astfel, s-au conturat trei nivele de lectură: moartea ca fenomen în dimensiunea sa cantitativă, moartea trăită cu referire la atitudinile, sentimentele și reacțiile pe care moartea le provoacă în sensibilitatea colectivă și discursul asupra morții⁴ elaborat de fiecare societate în parte. Problematika morții s-a

---

¹ Vezi Mircea Eliade, *Istoria religiilor și a credințelor religioase*, 2 vol., Editura Științifică, București, 1991, Ediția a II-a.

² Vezi Philippe, *Omul în fața morții*, 2 volume, Editura Meridiane, București, 1996, *passim*

³ Vezi Johann Huizinga, *Amurgul evului mediu*, Ed. Meridiane, București, 1993, *passim*

⁴ Vezi Toader Nicoară, *Clio în orizontul mileniului trei. Explorări în istoriografia contemporană*, Ed. Accent, Cluj-Napoca, 2002, p.149, *apud* Michel Vovelle, *Sur la Mort în Ideologie et mentalités*, Paris, 1982, pp. 101 – 103.

dovedit a fi dificil de abordat prin mijloace tradiționale și datorită surselor mai puțin convenționale pe care le uzitează: testamente, cimitire și pietre tombale, crematorii, discursuri funebre, predici la înmormântare, reprezentări ale morții și a lumii de dincolo, etc. După cum se vede în cazul de față, sursa dictează metoda și nu invers. Marea varietate de surse, caracterul lor exhaustiv și complexitatea problematicii au făcut necesar apelul la interdisciplinaritate, moartea intrând în câmpul preocupărilor specialiștilor din domenii variate precum: istoria mentalităților colective și a imaginarului, istoria religiilor și istoria artei, antropologia și psihologia istorică, demografia și etnografia, sociologia. Istoricii au recuperat din aproape în aproape o serie de teme de o deosebită diversitate – de la atitudinile specifice în fața morții la reprezentările morții, de la evenimentialul la imaginarul morții și al lumii de dincolo, de la discursuri și predici funebre la destinul sufletului și corpului după moarte – în funcție de specificul perioadei istorice abordate.

Așa cum ne-au obișnuit până acum istoricii cei mai avizați ai domeniului thanatologiei, interogația istorică având în centrul ei moartea debutează aproape invariabil cu cunoscuta axiomă: „nimic nu e mai sigur decât moartea și nimic mai nesigur decât ceasul când va veni”. Lăsând la o parte „fatalismul” asumției mai sus amintite rămâne de elucidat care sunt de fapt resorturile motivației istoricului morții și condiția ontologică a acestuia. Există cel puțin două explicații pertinente ale acestei preocupări: pe de o parte, moartea poate constitui un subiect ca oricare altul pentru cercetarea istorică interesată de tot ce uman, de toate aspectele și momentele vieții; pe de altă parte, poate exista un interes particular față de moarte tradus prin conștientizarea propriei condiții efemere a istoricului ca om, de unde s-a născut și interogația inconștientă a originii istorialității. Nu în ultimul rând, această „istorie a tăcerilor”, devenită o vogă poate provoca interesul oricărui istoric preocupat de abordări teoretice novatoare.

În încercarea de racordare la tendințele istoriografice mondiale, în ultimii ani interesul istoricilor români s-a oprit firește și asupra problematicii morții, temă considerată de acum „clasică” pentru istoria mentalităților colective și a imaginarului social, însă la noi asumată doar tangențial, nesistematic și sporadic. Scrutarea orizontului istoriografic românesc al istoriei morții face posibilă diagnosticarea atât a neajunsurilor cât și a realizărilor în domeniu ale momentului. Se evidențiază astfel câteva fericite excepții dintre care cel mai reprezentativ este cazul tânărului istoric Marius Rotar care a realizat poate cea mai elaborată istorie a morții în spațiul românesc. O serie de alți istorici, mai mult sau mai puțin cunoscuți, au publicat în reviste tematice¹ și volume

---

¹ Vezi *Oamenii și moartea în societatea românească*, numărul 1-2 (5-6) / 2004 al *Caietelor de Antropologie Istorică*, coordonat de Toader Nicoară

colective numeroase studii variate ca tematică și mod de tratare. În stadiul actual al cercetării, volumele colective dedicate problematicii morții au meritul de-a reuni contribuțiile unor istorici cu preocupări diverse umplând astfel unele „goluri” din istoriografia românească.

În acest sens este salutară inițiativa istoricului Mihaela Grancea de a coordona la interval de numai un an două volume colective în cadrul proiectului cu titlu: *Religiozitate și atitudini în fața morții în spațiul transilvan din premodernitate până în secolul XX*, proiect demarat în anul 2005. Primul volum - *Reprezentări ale morții în Transilvania secolelor XVI–XIX* - este practic continuat de volumul *Discursuri despre moarte în Transilvania secolelor XVI–XIX*, la a cărui coordonare s-a alăturat și Ana Dumitran, motiv pentru care vom trata împreună aceste două volume în cele ce urmează.

Volumul *Reprezentări ale morții în Transilvania secolelor XVI–XIX* este prima contribuție colectivă care reunește treisprezece studii incitante – oare intenționat sau dintr-o pură coincidență? – reprezentând tot atâtea contribuții de natură metodologică cu o arie vastă de investigații. Volumul debutează cu „cuvântul înainte” al coordonatoarei care se vrea a fi o analiză exhaustivă a istoriografiei problematicii morții. În continuarea argumentului, studiul istoricului Marius Rotar¹ realizează o radiografiere a istoriografiei românești dedicate morții. Remarcând creșterea numărului studiilor și articolelor publicate asupra tematicii după 1989, precum și diversificarea și specializarea tematicii în ultimii ani (de la teme precum testamentul și practicile sale, la problematica cadavrului și a sinuciderii, și chiar la problematica spațiilor delimitate de către moarte sau problematica imaginarului morții) autorul observă o centrare a cercetărilor efectuate până mai recent asupra perioadei cuprinse între a doua jumătate a secolului al XVII-lea și începutul secolului al XIX-lea, precum și o treptată recuperare a cercetării secolului al XX-lea. În loc de concluzie, istoricul pledează pentru o istorie românească a morții în sens larg așa cum se practică cu succes în alte spații istoriografice.

În continuare, Carmen Florea² semnează un articol axat pe funcționalitatea disciplinei sociale și ecleziastice la nivelul solidarităților citadine premoderne propunându-și să analizeze modalitățile în care s-au articulat și au funcționat liniile de solidaritate în raport cu momentul morții. Studiul are în vedere fraternitățile Corpus Christi, tipul reprezentat de fraternitas exulum și asociațiile meșteșugărești din Cluj, Sibiu, Brașov în epoca medievală. De

---

¹ Marius Rotar, *Istoriografia românească asupra morții: modele și contra-modele. O lume încă deschisă în Reprezentări ale morții în Transilvania secolelor XVI–XIX*, coord. Mihaela Grancea, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2005, pp. 17-50.

² Carmen Florea, *Despre tensiunea unei solidarități în evul mediu târziu: exemplul unor orașe transilvane în op.cit.*, pp. 51-70.

factură asemănătoare este și articolul semnat de Edith Szegedi,¹ care încearcă să prezinte felul în care moartea a fost integrată în disciplina ecleziastică și socială protestantă din Transilvania secolelor XVII-XVIII funcționând ca atare în primul rând prin excludere, iar funcțiile morții în aceste discipline se reflectă cu precădere în măsurile ce se referă la înmormântare și cimitire.

Printre studiile axate pe discursul despre moarte ca manifestări ale culturii oficiale și populare, modelatoare ale sensibilităților specifice se numără și cel al Anei Dumitran², studiu prin care identifică câteva dintre laitmotivele predicilor funerare din Transilvania secolului al XVII-lea după cum urmează: relația dintre moarte și păcatul originar; motivul *memento mori!*; egalitatea în fața morții și dansul macabru; egalitatea în fața Judecării de Apoi; posibilitatea de a ajuta morților excluzând plânsul și protestele împotriva morții care nu pot ajuta sufletul mortului ci stârnesc mânia lui Dumnezeu; moartea ca întoarcere la Dumnezeu pentru cei drepecți; așa-numitele iertăciuni prin care cel mort își cere iertare de la cei cu care a conviețuit prin intermediul preotului. Din aceeași categorie face parte și studiul Laurei Stanciu³ cu referire la structura, conținutul și semnificațiile predicilor maiorene concepute, redactate și rostite la cumpăna secolelor XVIII-XIX. Autoarea remarcă faptul că temele fundamentale ale predicilor lui Petru Maior, își cere iertare de la cei cu care a conviețuit, își cere iertare de la cei cu care a conviețuit – păcatul, moartea și autoreflexia prilejuită de ea – au servit programului iluminist de educare și emancipare a omului.

Mihaela Grancea și Emőke Csapó⁴ semnează un studiu de caz aplicat pe cimitirul maghiar din Cluj în secolul al XIX-lea. Pornind de la modul de reprezentare și asumare a morții, autoarele operează următoarea clasificare a inscripțiilor funerare studiate: moartea nivelatoare, moartea salvatoare, moartea dorită, moartea romantică și moartea văzută ca somn. Epitafurile sunt structurate la rândul lor în trei părți: în primul rând se localizează în spațiu și timpul terestru existența decedatului, urmată de prezentarea datelor biografice și formula de încheiere. O categorie aparte de epitafuri evidențiate de autoare sunt cele care condamnă boala nedreaptă ce

---

¹ Edith Szegedi, *Moartea, disciplina ecleziastică și socială în mediile protestante din Transilvania (secolele XVII-XVIII)* în *op. cit.*, pp. 71-85.

² Ana Dumitran, *Constante ale discursului în omiletica funeabră a românilor transilvăneni din secolul al XVII-lea* în *op. cit.*, pp. 86-129.

³ Laura Stanciu, *Omiletica lui Petru Maior ca oportunitate de armonizare a Reformei catolice cu Iozefinismul* în *op. cit.*, pp. 130-146

⁴ Mihaela Grancea și Emőke Csapó, *Poarta „Marii Trececi” sau perspectiva asupra morții reflectate de epitaful maghiar din Cimitirul Házsongárd în Clujul secolului al XIX-lea* în *op. cit.*, pp. 147- 166.

rupe firul vieții, sau ironizează caracterul mai dificil al persoanei în cauză într-o notă umoristică aparte.

Studiul¹ istoricului Corneliu Pădurean reușește să identifice prin intermediul testamentelor arădenilor din secolul al XIX-lea așteptările și temerile cele mai sincere în fața implacabilității morții. Pe baza analizei efectuate, istoricul observă două tipuri de atitudini ale testatarilor în fața morții care se apropia: o serie dintre ei erau preocupați mai ales de soarta averii pe care au agonisit-o de-a lungul vieții, în timp ce alții se arătau mai degrabă preocupați de soarta sufletului lor după moarte pregătindu-și cu minuțiozitate înmormântarea și slujbele de pomenire ulterioare. Autorul consideră că în astfel de cazuri avem de-a face cu oameni dotați cu o puternică personalitate, de unde și nevoia acestora de a-și impune dorințele chiar și în fața morții.

Studiul Valeriei Soroștineanu² trasează relația dintre religiozitatea comunităților transilvănene și fenomenul muririi. Autoarea a încercat să prezinte modul specific în care se întrepătrund diferite tipuri de discurs: cel al Bisericii care s-a construit și prin intermediul Șematismelor sau Calendarelor editate de Arhiepiscopia Ortodoxă a Transilvaniei, cu discursul medical pe fondul evoluției satului românesc în preajma primului război mondial. Pentru perioada respectivă preoții și învățătorii din mediul rural au jucat rolul de element catalizator. Calendarele mai sus menționate reprezintă o sursă istorică bogată în informații, de genul literaturii de popularizare a medicinei moderne axate pe cunoașterea și aplicarea noțiunilor de bază ale igienei sau a reclamelor la diverse medicamente. O altă sursă a studiului de față o reprezintă cuvântările funebre, singulare în mediul ortodox, și care sunt în măsură să ofere o explicație pentru evoluția prediciei, sau a componentelor acesteia în timp.

Studiul următor al antologiei semnat de Ada Grenner³ realizează o analiză comparativă pe baza unei alte surse specifice istoriei morții: monumentele funerare, alegând ca eșantioane reprezentative cimitirele evanghelic și ortodox din Agnita. Prin inventarierea cauzei decesului și a vârstei celui dispărut autoarea distinge următoarele trei percepții ale morții pe monumentele funerare evanghelice: moartea naturală ca moarte acceptată; moartea „nemiloasă”, neacceptată; moartea eroizată în cazul soldaților morți în cele două războaie mondiale. Motivele iconografice preponderente din cimitirul

---

¹ Corneliu Pădurean, *Testamente ale unor locuitori din Arad de la începutul secolului al XIX-lea* în *op. cit.*, pp. 167-173.

² Valeria Soroștineanu, *Religiozitate și atitudini în fața muririi la românii ortodocși din Transilvania. Considerații generale (1899-1916)* în *op. cit.*, pp. 174-197.

³ Ada Grenner, *Comunitate bisericească, religiozitate și atitudini în fața morții în Agnita secolelor XIX-XX* în *op. cit.*, pp. 198-212.

evanghelic erau: îngerul, salcia, crucifixul, făclia și trandafirul. Pe de altă parte, epitafurile din cimitirul ortodox pot fi clasificate în două categorii: epitafuri simple, care cuprind doar câteva formule tradiționale de genul „Să-i fie țărâna ușoară” și epitafuri complexe dedicate copiilor, celor morți în urma unor boli, celor morți prin moarte accidentală, sinucigașilor, având teme de reflecție originale sau dedicate de cel decedat celor rămași în viață. Concluzia articolului constă în observația asupra iconografiei monumentului funerar ortodox, mult mai săracă în motive decorative față de cea săsească din aceeași localitate.

O notă aparte în acest volum face studiul aplicat surselor literare de către Andrei Terian¹ care își propune să investigheze astfel reprezentările morții prezente în opera unor celebri poeți români dintre care îi amintim pe Octavian Goga, Lucian Blaga, Ioan Alexandru, Ștefan Augustin Doinaș, Ion Mureșan și Dan Coman. Din analiza realizată, autorul desprinde trei modele de reprezentare ale morții: modelul etnic specific lui Goga pentru care perspectiva morții rămâne una colectivă; modelul metafizic caracteristic lui Blaga în care imaginarul poetic se constituie pe suport folcloric sau religios și modelul corporal al poezilor mai puțin cunoscuți Ion Mureșan și Dan Coman, model care menține o perspectivă centrată asupra autopercepției corporale și fiziologice.

Sultana Anca Avram² propune o analiză antropologică centrată pe obiceiurile tradiționale românești legate de înmormântare, adică „operațiile” aplicate trupului celui decedat în vederea pregătirii sale pentru Marea Trecere. În timpul priveghiului de exemplu se pot observa două tipuri de jocuri: de vivificare a mortului (sau nunta mortului) și altele de ceremonial funerar. Autoarea remarcă înlocuirea în timp a jocurilor tradiționale prilejuite de priveghi cu jocuri noi în special de cărți sau table, sau cu bocete, cu evocarea unor evenimente din viața celui decedat, cu citirea unor rugăciuni.

În ultima parte a volumului avem două studii aplicate istoriei morții de dată mai recentă, și anume studiul Mihaelei Grancea³ axat pe investigarea atitudinilor referitoare la moarte din perioada totalitară în care s-a încercat „epurarea” morții de spiritualitate și vulgarizarea discursului despre moarte. Autoarea își susține teza cu ajutorul inscripțiilor funerare pe care le împarte în cinci categorii: inscripții funerare simple care presupun textul sumar, laic,

---

¹ Andrei Terian, *Modele de reprezentare a morții în poezia ardeleană din secolul al XX-lea* în *op. cit.*, pp. 213-228.

² Sultana Anca Avram, *Aspecte privind trupul și moartea în tradiția populară românească* în *op. cit.*, pp. 229 – 238.

³ Mihaela Grancea, *Epitaful românesc în perioada regimului totalitar, sursă pentru investigarea atitudinilor referitoare la moarte*, în *op. cit.*, pp. 239 – 303.

cu trimeri doar la biografia fundamentală a defunctului; inscripții funerare edificatoare pentru supraviețuirea mesajului eschatologic creștin, conținând citate biblice și invocări ale protecției divine pentru a dobândi viață veșnică; inscripții funerare expresii ale creștinismului popular; inscripții funerare cu sintetice formule și teme de meditație „metafizică”; inscripții funerare cu mesaj etic și patriotic. Foarte interesantă este reflecția autoarei cu privire la textul epitaf văzut ca reflectarea unui registru complex de sensibilități, discursul despre moarte fiind totodată și discurs despre viață pentru istoria recentă. În aceeași categorie de studii dedicate istoriei recente a morții în spațiul românesc, se înscrie și studiul semnat de Cristina Dogot¹ care încearcă să depisteze într-o serie de jurnale de informare și săptămânale culturale clujene din perioada 1989-2004 – *Echinox*, *Apostrof*, *ABC: Analiză. Bilanț. Comentariu*, *Tribuna*, *Gazeta Transilvaniei*, *Clujul liber*, *Adevărul de Cluj*, *Mesagerul transilvan* – modul în care a fost prezentată problema lichidării dictaturii prin eliminarea fizică a cuplului Ceaușescu, felul în care a evoluat prezentarea acesteia. De asemenea, autoarea a încercat să surprindă percepția publicului asupra acestor evenimente, realizând un sondaj în cadrul opiniei publice clujene prin treizeci și cinci de chestionare aplicate la șaptesprezece femei și optsprezece bărbați. Din analiza articolelor de presă reies două direcții principale de abordare a evenimentelor din decembrie 1989: articolele referitoare la fenomenul revoluționar având de regulă drept țintă acțiunile de stradă și articolele care fac referiri la fostul cuplu prezidențial. Acestea din urmă se construiesc pe mai multe etape după cum urmează: etapa considerării executării cuplului Ceaușescu ca pe un eveniment firesc; etapa în care eliminarea fizică începe să fie demisticizată și percepută în dimensiunea sa reală, politică și umană, cu conotațiile sale morale și legislative; etapa în care imoralitatea etică și viciul legislativ care au acționat în cazul eliminării soților Ceaușescu este recunoscută și asumată. Se remarcă faptul că opinia publică nu era dependentă de sursele locale de informare, ci avea acces la surse variate de informare reflectând elemente ce nu au fost regăsite la nivelul presei locale. Volumul se încheie cu o addenda cuprinzând peste douăzeci de fotografii ale monumentelor funerare din diferite localități din țară care au constituit subiectul geografic al unor studii din cele detaliate mai sus.

Problematika volumului colectiv la care s-a făcut referire în rândurile de mai sus a fost continuată și dezvoltată un an mai târziu în volumul monografic *Discursuri despre moarte în Transilvania secolelor XVI-XX*, coordonat de Mihaela Grancea împreună cu Ana Dumitran, volum care se va

---

¹ Cristina Dogot, *Percepții asupra morții soților Ceaușescu în opinia publică și presa clujeană* în *op. cit.*, pp. 304-330.

axa în principal pe apelul la transdisciplinaritate. Cele șaisprezece studii sunt împărțite în două mari categorii, prima dedicată contribuțiilor metodologice, istoriografice, sociologic-epistemologice și antropologice cu referire la studiarea morții și a fenomenului muririi și o a doua secțiune cu studii încadrate istoriei confesionale, discursurilor oficiale și populare despre moarte și murire, studii ce recurg la analize de antropologie politică și istorică, de istorie și critică literară. Între autorii studiilor din acest volum remarcăm o serie de nume cunoscute și din primul volum dar și alți istorici precum Alexandru Sonoc, Georg Weber, Ciprian Bogdan, Angela Dobrescu, Philippe Bachelor, Lucian Robu, Rodica Grigore și Marian Coman.

Arheologul Alexandru Sonoc urmărește într-un studiu consistent¹ felul în care a fost abordată în istoriografia tradițională problematica practicilor funerare definitorii pentru o anumită comunitate, subliniind ideea conform căreia continuitatea unor tradiții, inclusiv funerare, într-o regiune, de-a lungul unei perioade istorice îndelungate, nu implică în mod necesar continuitatea de locuire în una și aceeași așezare și nici continuitatea etnică, unele tradiții funerare fiind transmise altei comunități care le-a instituționalizat. Autorul dezavuează tentația de reconstituire forțată a unor tradiții funerare dacice și daco-romane, perpetuată de unii etnologi încă din timpul propagandei politico-ideologice a regimului național-comunist.

Studiul semnat de teologul și sociologul Georg Weber² interpretează problematica refulării morții din perspectiva sociologiei cunoașterii și a teoriei germane a sistemelor cu ajutorul cărora demonstrează că aceasta este o caracteristică structurală a modernității. Autorul cercetează relația dintre structura atribuirii de sens morții și structura societăților moderne în șase părți: 1) prezentarea preocupărilor sociologiei privind problema morții; problema locului morții în structura realității societăților moderne; 2) problema locului morții în structura realității societăților moderne; 3) formularea unui concept din perspectiva științelor sociale printr-o argumentație de tipul formal-funcțional-structurală și explicarea din perspectiva sociologiei cunoașterii; 4) rezultatele cercetării vor sta la baza formulării unui memento mori existențial; 5) rezultatele teoretice vor fi confruntate cu formele moderne de dolii și riturile moderne de înmormântare; 6) răspunsul la întrebarea formulată în

---

¹Alexandru Sonoc, *Problema perpetuării unor tradiții funerare precreștine în cultura populară românească, între realitatea arheologică și „folclorul științific” mitologizant*, în *Discursuri despre moarte în Transilvania secolelor XVI-XX*, coord. Mihaela Grancea, Ana Dumitran Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2006, pp. 19-115.

² Georg Weber, *Reprimarea morții – o caracteristică structurală a modernității? Aspecte din perspectiva teoriei sistemelor și a sociologiei cunoașterii*, în *op. cit.*, pp. 116-145.

titlu. Concluzia studiului constă în afirmația potrivit căreia refularea socială a morții este o caracteristică structurală a modernității neputând fi eliminată ci doar moderată în simptomele ei externe.

Tema refulării morții ca aspect al modernității este abordată și de Ciprian Bogdan,¹ în următorul articol centrat pe evoluția raportului dintre identitate și schimbarea specifică modernității. Autorul presupune și o perspectivă analitico-critică *vis-à-vis* de teoriile societății exemplificate prin contribuții teoretice care studiază conștiința morții și fenomenul muririi. Demersul său vizează problema raportului dintre identitate și orizontul morții: în ce măsură neinvestirea cu sens a morții are efecte asupra configurației identitare sau dacă o anumită tipologie identitară poate influența perspectiva noastră asupra morții? Apropierea de fenomenul morții se face în contextul în care modernitatea elimină ideea tradițională a morții ca „tranzizie” spre o altă viață, moartea fiind reinterpretată din perspectiva vieții ca pură dispariție biologică. Această interpretare a imaginarului morții determină supralicitarea fără precedent a vieții, fapt ce se traduce prin justificarea libertății și unicității radicale a existenței individuale. Spre deosebire de Georg Weber, filosoful român consideră refularea structurală a morții ca fiind un efect al modernității și mai ales al secularizării impuse de aceasta.

Angela Dobrescu² semnează un studiu inedit având ca temă de reflexie modificarea relației cu moartea din perspectiva practicilor instituționale specifice, precum și atitudinea față de moarte a tinerilor. Analiza are ca subiect de investigație cimitirul Bellu din București fiindcă acesta răspunde cerinței de a oferi întrepătrunderea mai multor funcțiuni societale în cadrul său. Demersul are la bază patruzeci și cinci de interviuri sociologice semistructurate, aplicate personalului implicat în administrarea cimitirului, unor concesionari ai mormintelor, precum și unor vizitatori ai cimitirului. Cercetarea de teren este în măsură să releve elementele unui proces de secularizare dar nu neapărat și de desacralizare. După prezentarea amenajării spațiale a Cimitirului Bellu, articolul continuă cu cercetarea modului în care funcționează în cadrul politicilor de administrare a cimitirului diferitele tipuri de antrepriză funerară. Funcția cimitirului de a servi ca spațiu de studiere a dinamicii sociale în diferite epoci istorice ar putea transforma cimitirul într-un punct de atracție culturală prin mediatizarea notorietății cimitirelor care au monumentele funerare ale unor personalități larg cunoscute, și popularizarea poveștilor despre morminte, despre diferitele monumentele funerare sau incidentele petrecute în acest spațiu. În privința „autenticului” în tradiția

---

¹ Ciprian Bogdan, *Identitatea modernă și orizontul morții*, în *op. cit.*, pp. 146-174.

² Angela Dobrescu, *Bocetul pop, sau despre resemnificarea patrimoniului funerar. Studiu de caz: Cimitirul Bellu din București*, în *op. cit.*, pp. 175-192.

funerară, autoarea conchide că în raportarea „supraviețuitorilor” la defuncți și în asumarea responsabilității față de monumentele funerare, există în prezent mai multe seturi de reguli, fiecare putând fi considerate valide. În concluzie se arată că tendința de secularizare existentă în prezent duce la conturarea unui nou statut al cimitirului ca loc al memoriei dar și ca spațiu în care se exersează cutume culturale și economice.

Philippe Bachelor,¹ psiholog și manager la Crematoriul și Memorialul „Fawkner Park” din Melbourne, Australia, abordează tema vizitei la cimitir ca element al sistemului de obiceiuri presupuse de perioada doliului din perspectivă antropologică. Studiul său explorează locul cimitirului în ritualul doliului prin prisma conceptului de suferință. Astfel, autorul a identificat diferite valori ale vizitei pentru îndoliații din diferite medii sociale și culturale și a evidențiat trei motive principale pentru care persoanele îndoliate vizitează mormintele: îndeplinirea unui sentiment al obligației sau datoriei; menținerea unei relații neîntrerupte cu decedatul; căutarea alinării propriei dureri, și implicit, eliberarea de sentimentul vinovăției. Principalele emoții identificate în rândul vizitatorilor din cimitire sunt împărțite de autor în două mari categorii: regret și consolare. Alte emoții includ vinovăția, respectul, singurătatea, teama și furia. Cimitirul oferă astfel consolare și un anume confort personal pentru vizitator. Vizitarea cimitirelor este o activitate încărcată de valori – diferite în funcție de importanța emoțională a decedatului, etnia familiei, sexul vizitatorului, metoda de dispunere a rămășițelor, concepția vizitatorului despre viața de apoi – presupunând o intensă participare emoțională și spirituală.

A doua parte a volumului debutează cu studiul istoricului Carmen Florea² care analizează relația esențială dintre devoțiune și dorința de salvare, cu accent pe rolul confesiunii. După o scurtă introducere în istoria ordinilor mendicante, partea cea mai consistentă a articolului este dedicată analizei practicii *imitatio Christi* specifice catolicismului. Aceste practici se evidențiază printr-un puternic caracter penitențial ce valorizează suferința fizică în timpul vieții ca exercițiu devoțional cotidian care face mai accesibil idealul mântuirii veșnice. Un alt aspect vizat de acest studiu îl reprezintă atitudinea față de corp după moarte, înhumarea acestuia într-un spațiu sacru constituind de asemenea o cerință necesară pentru obținerea mântuirii.

---

¹ Philippe Bachelor, *Beyond the Funeral*, în *op. cit.*, pp. 193-202.

² Carmen Florea, *Instituționalizarea obținerii mântuirii între modelul intercesorial și inițiativa personală*, în *op. cit.*, pp. 203-226.

Studiul semnat de Maria Crăciun¹, pornind de la constatarea puținelor reprezentări ale „morții bune” din pictura transilvăneană își propune să reconstruiască existența unui discurs coerent despre moarte, precum și mijloacele textuale și vizuale prin care acesta este difuzat înspre credincioși. Scopul articolului constă în evidențierea eficacității discursului clerical, prin analiza cultului care este dezvoltat drept urmare a interiorizării mesajului ecleziastic. Sursele pe care se sprijină investigația sunt imaginile de pe polipticele produse pentru comunitățile rurale aparținând în cea mai mare parte Muzeului Bruckenthal din Sibiu care înfățișează ipostazele „morții bune” (moartea cu sacrament) și a „morții rele” (moartea fără protecție divină). Există sfinți care ocupă un loc important în devoțiunea populară, pentru că protejează împotriva „morții rele” ce de exemplu Sfânta Barbara ce protejează împotriva morții năpraznice, Sfântul Cristofor care protejează de moartea departe de casă, în timpul unei călătorii și Sfântul Mihail protector prezent la patul de moarte al credinciosului pentru a cântări sufletele.

Studiului Anei Dumitran² pornește de la premisa că ritualul de înmormântare practicat de români până în secolul XX este un amestec de vechi practici precreștine și practici impuse prin Molitvenic. Obiectul analizei sale îl constituie genul liric al versurilor compuse pentru a însoți sau completa ritualul de înmormântare din împrejurimile Zlatnei în secolele XVII-XIX. Sunt evidențiate diferențele dintre bocet și cântecul la om mort, pentru că în timp ce primul înfățișează moartea ca vinovată pentru realitatea cea mai crudă, „verșul” reprezintă moartea fie ca pedeapsă pentru păcate, fie ca fericită întâlnire cu Dumnezeu. Există și o asemănare între cele două elemente ale analizei, în sensul că ambele categorii sunt concepute pe categorii de vârstă, în funcție de sex și de gradul de rudenie cu defunctul, doar că „verșul” nu atinge complexitatea și varietatea bocetului. Născute sub presiunea sau imboldul unui model spiritual străin, de sorginte occidentală, promovate mai mult sau mai puțin conștient de Biserica românească din Transilvania ca modalități de evanghelizare primară, aceste creații cu pretenții de literatură cultă, adeseori simple reformulări versificate ale mesajului predicilor funebre, au sfârșit prin a vehicula stereotipii specifice bocetului precreștin. Conviețuirea cu bocetul a determinat contaminări fără a duce însă la dispariția totală a „verșului” ca specie autonomă de literatură funebră.

Edith Szegedi³ propune în articolul său o analiză a relației dintre boală și moarte așa cum reiese din discursul medical al secolului al XVII-lea,

---

¹ Maria Crăciun, „Moartea cea bună”: intercesori și protectori în pragul mării treceri. *Între discursul clerical și pietatea populară*, în *op. cit.*, pp. 226-269.

² Ana Dumitran, *Lirica funebră transilvăneană între profan și sacru*, în *op. cit.*, pp. 270-302.

³ Edith Szegedi, *Boală, moarte și medicină în secolul al XVII-lea*, în *op. cit.*, pp. 303-355.

având ca sursă două scrieri din opera medico-teologică a lui Păpai Páriz Ferenc, anume: *Pax corporis* (1695) și *Pax sepulcri* (1698). Centrul de greutate a acestor opere îl reprezintă preocuparea pentru problematica cauzalității morții. Evoluțiile discursului medical despre boală și moarte presupun redefinirea morții ca realitate care nu poate fi „raționalizată” așa cum s-a încercat prin introducerea criteriului morții cerebrale în secolul al XVII-lea. Analizând activitatea medico-teologică a lui Păpai Páriz Ferenc se ajunge la concluzia că acesta prelucrează, transmite și sintetizează atât cunoștințele medicinei academice cât și experiența proprie și tradiția medicinei populare. În acest fel Păpai Páriz Ferenc a reușit să facă medicina inteligibilă tuturor, explicând bolile prin factori naturali, fără a exclude obligația medicului de a-l pregăti pe bolnav pentru întâlnirea cu Dumnezeu.

Articolul lui Marius Rotar¹ dovedește pertinent faptul că în Transilvania secolului al XIX-lea explicațiile morții depindeau de nivelul de instrucție al celor care le emiteau. Primul loc în sistemul de interpretări și explicații îl ocupă discursul religios, reliefat prin omiletica cu o puternică influență la nivelul societății transilvănene, urmat de discursul legislativ care urmărea implementarea unei explicații științifice a morții. Autorul identifică două teme cu rol de inovație în discursul religios al epocii: prezența accentuată a bolii ca explicație a morții în predica de înmormântare și tendința accentuată de eroizare a defunctului cu ocazia morții fie el o personalitate, fie un om comun. Sunt surprinse trei situații respinse de discursul religios: sinuciderea, problema crematoriilor și incinerării și problema spiritismului. Prin creșterea importanței discursului medical se observă treptat tendința de medicalizare a morții impunând revalorizarea vieții și stimulând măsurile sanitare preventive. Pe un al treilea nivel se situează discursul literar asupra morții decriptat în presa vremii prin rubricile de fapt divers, de informații zilnice, de necrologuri, de glume, de reclame, prin publicarea unor testamente, gesturi de caritate ocazionate de înmormântări, redarea unor telegrame și scrisori de condoleanțe. Prin urmare, în Transilvania secolului al XIX-lea, explicațiile morții corespund unor ritmuri societale și culturale diverse.

Studiul istoricului Corneliu Pădurean² realizează o incursiune în unele aspecte legate de moarte ca fenomen biologic și social în prima jumătate a secolului XX în Arad, singurul centru urban al zonei la data respectivă. Investigația sa urmărește atât aspectele de natură statistico-demografică, cât faptul cotidian. Printre cauzele morții sunt enumerate tubercu-

---

¹ Marius Rotar, *Discursuri, anotimpuri și explicații ale morții în Transilvania celei de a doua jumătăți a secolului al XIX*, în *op. cit.*, pp. 355-403.

² Corneliu Pădurean, *Decesele între statistică și eveniment familial în Aradul primei jumătăți a secolului XX*, în *op. cit.*, pp. 404-417.

loza, difteria, febra tifoidă, scarlatina, precum și cauzele violente ca de pildă sinuciderile și diversele accidente. Este subliniat faptul că majoritatea deceselor se produceau în afara domiciliului în spitale precum: Spitalul Județean, Spitalul de copii „Principele Mircea”, Institutul de obstetrică și ginecologie, Spitalul Militar, sau în instituții de ocrotire socială de genul Azilului de copii, al Căminului infirmilor sau Căminul săracilor. Alte decese în afara spațiului domestic survineau pe stradă, în pădurea Ceala, malul Mureșului, sau Baia Neptun.

Studiul semnat de Lucian Robu¹ propune analiza unor aspecte legate de patologia ce a determinat morbiditatea și mortalitatea în România interbelică, în contextul socio-economic și cultural de după primul război mondial. Astfel, tuberculoza și sifilisul, cunoscute ca boli profesionale, erodau sănătatea publică din România epocii datorită muncii extenuatoare și absenței unei minime asistențe medicale la locul de muncă, fabricile devenind în aceste condiții reale focare de infecție. Anchetele sociale efectuate au arătat următorii factori care au favorizat răspândirea bacilului de sifilis și a tuberculozei: spațiile de locuit insuficiente și adesea insalubre, folosirea obiectelor casnice în comun, conviețuirea celor bolnavi alături de cei sănătoși, caracterul deficitar al alimentației, consumul excesiv al unui singur tip de aliment, absența laptelui și a derivatelor sale, eforturile fizice prelungite. Altă cauză a erodării sănătății publice în perioada interbelică a fost mortalitatea provocate de cancer, boală cu atât mai răspândită cu cât regiunea era mai dezvoltată. În mediul rural predomina cancerul aparatului digestiv, în special la bărbați, în timp ce la femei era frecvent cancerul ovarian, cu frecvență mai ridicată la cele necăsătorite. Între plăgile sociale este evidențiat locul prioritar al alcoolismului, ale cărui efecte asupra aparatului digestiv, nervos și circulator nu au putut fi atenuate de alimentația deficitară. Alarmat era și procentajul ascendent al cazurilor de sinucidere, categoriile cele mai afectate fiind: muncitorii calificați (20,51%), funcționarii (12,6%), personalul casnic (9,5%), intelectualii (8%). Printre cauzele suicidului sunt amintite: dificultățile de adaptare la alt mod de viață, odată cu intensificarea ritmului de urbanizare, afecțiunile psihice, bolile cronice cu speranță redusă de vindecare. Cu toate eforturile de prevenție, în perioada interbelică nu se distinge un discurs sanitar consistent și coerent, cu rezultate palpabile în plan profilactic. Totuși, nu pot fi excluse unele valențe educative ale discursului oficial interbelic.

---

¹ Lucian Robu, *Boală și moarte în România interbelică. Considerații generale*, în *op. cit.*, pp. 417-431.

Cristina Dogot¹, extinde și mai mult aria de investigație a problematicii morții în secolul al XX-lea printr-un studiu care surprinde locul pe care sinuciderea l-a ocupat în doctrina și practica politică legionară. Articolul debutează cu o introducere în problematicile filosofice și concrete ale sinuciderii, după care continuă cu o „trecere în revistă” a sinucigașilor din perioada respectivă în funcție de apartenența acestora la o mișcare politică, statutul profesional și credințele religioase, și se finalizează cu analiza problematicii morții prin prisma mesajului doctrinei legionare. Autoarea consideră că ideologia legionară nu propune sinuciderea altruistă, ci doar o moarte altruistă, încercând să impună o anumită moralitate membrilor săi prin apelul la eroi și ideea unei morți eroice conștient asumate. În aceste condiții, comportamentul suicidal era doar o reacție de subordonare la contextul extern și de structura psihică a superiorilor ierarhici, astfel încât se poate afirma că atitudinea legionarilor față de moarte este considerată în esență una imitativă dictată de dorința de armonizare cu grupul a cărui recunoaștere o friza, dar și de practica perpetuării a jertfei lui Christos, sau a așa-zisei jertfe a Căpitanului. Așadar, în ideologia și mistica legionară, moartea eroică era o premisă a mântuirii, actul suicidal fiind motivat prin precepte de ordin moral, religios și chiar politic.

Rezistența anticomunistă constituie subiectul articolului istoricului Marian Coman.² Legionari, țărâniști, profesori, funcționari, studenți, elevi, țărani sau soldați, toți sunt deopotrivă oameni pentru care moartea a reprezentat o prezență permanentă și inevitabilă în timpul regimului comunist. Surse folosite pentru acest studiu constau în memoriile și mărturiile supraviețuitorilor și documentele din arhivele Securității ce au avut ca obiect „bandele teroriste”. Frecvența cazurilor de sinucidere în rândurile partizanilor este explicată opțiunea acestora de a pune capăt vieții umilitoare de prizonier, moartea voluntară devenind astfel arma libertății individuale în fața tiraniei colective a statului. Moartea își pierde statutul angoasant căci nu ea este cea care devine imposibilă într-un stat totalitar ci libertatea. De asemenea, în ciocnirile survenite între luptătorii rezistenței și forțele Securității, decesul celui încolțit era ușor de anticipat, din această perspectivă, soluția pentru care opta cel care refuza să se predea aflându-se în imediata vecinătate a celui care se sinucide. „Partizanu” care era prins viu putea reprezenta un pericol chiar și pentru cei care luptaseră alături de el, existând riscul de a ceda torturilor și de a oferi informațiile de care Securitatea ar fi avut nevoie pentru prinderea celorlalți. În cazul luptătorilor din rezistență, opțiunea morții

---

¹ Cristina Dogot, *Doctrina legionară și problema sinuciderii*, în *op. cit.*, pp. 432-471.

² Marian Coman, *Fenomenul morții în contextul mișcării de rezistență anticomunistă din spațiul ardelean*, în *op. cit.*, pp. 472-483.

reprezintă și un act de revoltă și de sfidare a regimului dar și un manifest simbolic adresat celor care îi împărtășesc opțiunile politice și identitare.

Criticul literar Rodica Grigore¹ semnează un studiu interesant care analizează modul în care scriitorul timișorean Sorin Titel percepe moartea între „clipa cea repede” și amurgul lumii tradiționale, problematica morții putând fii considerată o adevărată supratemă a operei autorului mai sus menționat. Astfel, în *Clipa cea repede*, Sorin Titel realizează „scrierea vieții spre moarte”, morțile eroilor români fiind prezentate în contextul mai larg al spectacolelor lumii: moartea ca spectacol pentru viață și viața ca spectacol pentru moarte sau viața și moartea ca spectacole metaforice ale nemuririi. În final, totul reprezintă de fapt stingerea unei lumi, amurgul civilizației tradiționale românești, reflecții asumate o dată cu conștientizarea trecerii timpului.

Ultimul cuvânt aparține coordonatoarei, Mihaelei Grancea² care propune atenției cititorilor un studiu despre reflexia asupra problematicii asumării jertfei victimelor revoltei din decembrie 1989, modul în care aceste morți au fost eroizate de către societatea civilă și supraviețuitori. Monumentele funerare dedicate acestor eroi, departe de a constitui o realizare artistică, pot fi luate în considerare datorită inscripției funerare care amintește în majoritatea cazurilor doar numele victimelor. Nici unul dintre aceste monumente nu marchează triumful, ci martirajul celor căzuți astfel încât au devenit în timp altare ale civismului ce angrenează pelerinaje și rugăciuni colective pentru victimele Revoluției. În procesul de configurare a imaginii eroului revoluționar se regăsește arhetipul mântuitorului, arhetip ce impune ideea sacrificiului. Moartea eroică pare o înfrângere, însă ea este poarta prin care se poate asigura mântuirea celui care se jertfește pe sine pentru Ceilalți, în lupta cu Răul, întruchipat în dictatorul anticreștin. Epitafuri puternic personalizate sunt prezente mai ales în cimitirele eroilor și în textele monumentelor și plăcuțelor comemorative din „orașele-martir” Timișoara și București, devenite adevărate „locuri ale memoriei”. Multe dintre epitafuri evaluează esența jertfei celui „adormit” și exprimă recunoștința ori mândria supraviețuitorilor, care își depășesc astfel durerea. Cele mai frecvente epitafuri sunt acelea prin care supraviețuitorii deplâng moartea eroului în maniera lamentoului tradițional, amintindu-se doar în treacăt despre statutul de erou al defunctului. O categorie aparte de inscripții funerare, prea puțin reprezentate însă, este aceea a „epitafului-cronică” care narează moartea eroului, atrocitatea repressiunii, sentimentul de sfârșit de lume și suferința supraviețuitorilor. Epitaful

---

¹ Rodica Grigore, *Proza lui Sorin Titel între „clipa cea repede” și amurgul unei lumi*, în *op. cit.*, pp. 484-501.

² Mihaela Grancea, *Retorica despre moartea eroică în epitaful lui Decembrie '89*, în *op. cit.*, pp. 502-527.

comemorativ din perioada respectivă este expresia unei sensibilități identitare dar și o cheie pentru descifrarea modului în care supraviețuitorii percep semnificația sacrificiului eroic.

Spre deosebire de primul volum din această serie, ultimul volum se încheie cu un indice de nume și locuri deosebit de util în parcurgerea selectivă a textelor atât de variate ca tematică, surse, perioadă istorică abordată și metodologie uzitată. Ambele volume reprezintă o contribuție de marcă în domeniul istoriei morții din spațiul românesc, un bun câștigat și în același timp un pas înainte care, sperăm că va stimula pe viitor cât mai multe inițiative de acest gen, și de ce nu, va provoca istoricii români să treacă într-o etapă superioară a cercetărilor lor prin publicarea de sinteze care să traseze definitiv problema atitudinilor, reprezentărilor și discursurilor despre moarte specifice fiecărei confesiuni sau etnii din țară.

REFLEXII

Alice Keller : Reviste electronice. Baze și perspective
– Recenzie –

Olimpia Curta
BCU „Lucian Blaga” – Cluj
E-mail: pia@bcucluj.ro

Lucrarea *Reviste electronice. Baze și perspective*¹ semnată de Alice Keller, director adjunct la OULS (Oxford University Library Services), are rolul de a introduce și familiariza pe toți cei interesați în domeniul biblioteconomiei și științelor informării cu tema de actualitate *reviste electronice*. Scopul acestei monografii este acela de a furniza celor interesați o cale accesibilă în domeniul mijloacelor de informare și documentare, care constituie una dintre componentele recente ale biblioteconomiei moderne și care cunoaște o dezvoltare rapidă.

Autoarea descrie pe larg problema revistelor furnizate în format electronic, pornind de la evenimentul de criză a publicațiilor periodice.

În primul capitolul al lucrării, intitulat *Procedeele schimbării în publicarea revistelor*, este prezentată o evoluție istorică a revistelor tipărite și criza acestor publicații, având ca și declanșator aflulul de informații în special după 1950, spirala prețurilor, procedeele “peer-review” și cel de selecție, numărul de titluri și întârzierea până la tipărire.

Capitolul conține, ca un ultim paragraf, un excurs privind definiția unei reviste electronice, unde autoarea prezintă unele opinii, dar încheie cu indicația că încă ne mai putem orienta după tradiționala definiție a unei reviste.

Capitolul doi urmărește evoluția istorică a revistelor electronice pornind de la primele reviste de acest gen apărute la începutul anilor '80: revista electronică *Mental Workload* și proiectul *BLEND*, continuându-se cu prezentarea primelor reviste electronice publicate de către ofertanții de baze de date.

Folosirea CD-ROM-urilor pentru răspândirea revistelor electronice la sfârșitul anilor '80 și începutul anilor '90 apare în proiectele *Quartet* și *Adonis*, precum și la produsele pe CD-ROM ale firmei americane *UMI (United Microfilms Internațional)*.

Distribuirea revistelor electronice prin rețele științifice în prima jumătate a anilor '90 are la bază Internetul, mai ales serviciul *Listserv*. De

---

¹ Alice Keller, *Reviste electronice. Baze și perspective*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2006, 324 p.

asemenea, autoarea redă proiectele mari pentru a scoate în evidență tendințele de evoluție din perioada 1992-1995.

Apariția Web-ului și răspândirea lui după anul 1996 a avut un impact imens asupra răspândirii revistelor electronice, dar care nu a rezolvat problemele de criză, ci a dus la o mai largă răspândire a dublurilor electronice.

În capitolul trei este descrisă evoluția actuală și proiectele din domeniul revistelor electronice, încercându-se o clasificare în 2 grupe: ca ediții paralele a revistelor tipărite și reviste online pure. Foarte interesante sunt analizele pe domenii a ofertei totale și a revistelor online pure.

De asemenea, capitolul cuprinde informații legate de sistemul de identificare unică a obiectelor digitale - DOI, precum și inițiativa *CrossRef*, interconexiunea sensibilă de context și aplicațiile *SFX*.

Tot aici sunt redată modele inovative ale asigurării calității și sunt ridicate probleme privind revistele dinamice, revistele cu conținuturi interactive vizuale și a modelelor *E-only* (exclusiv electronice).

În capitolul patru sunt prezentate problemele legate de revistele electronice din perspectiva utilizatorilor, punctând avantajele și dezavantajele revistelor electronice reflectate în statistici de utilizare.

Recunoașterea și acceptarea revistelor pur electronice este prezentată prin prisma unor studii, deși sunt doar puține sondaje care evaluează păreri fondate ale autorilor, editorilor sau ale factorilor de decizie academici.

În continuare, în capitolul al cincilea, autoarea tratează modalitățile de accesare a revistelor în format electronic și prezintă formatele utilizate, pornind de la primele până la cele mai răspândite în zilele noastre, clasificându-le în două categorii: formate text (*texte-ASCII*, *PostScript*, *PDF*, *TEX* și *LaTEX*, *SGML*, *HTML* și *XML*) și formate grafice (*TIFF*, *GIF* și *JPEG*).

Capitolul șase face o incursiune în descrierea bibliografică a revistelor electronice și scoate în evidență imposibilitatea de a avea un catalog exhaustiv de titluri de astfel de reviste.

Un loc aparte l-a avut *Directory of Electronic Journals, Newsletters and Academic discussions Lists*, a cărui apariție a încetat în anul 2000. De menționat totuși instrumentul de evidență a noilor apariții *NewJour*, care permite utilizatorilor înregistrați să fie atenționați asupra noilor e-journals și newsletters, serviciu funcțional și azi.

Sunt menționate și alte cataloage care oferă un acces la cunoaștere, cel mai actual și cuprinzător fiind *Elektronische Zeitschriftenbibliothek (EZB)* a Universității din Regensburg. Acest catalog poate fi accesat și din pagina bibliotecii noastre printr-un acord încheiat din anul 2000.

Desfășurarea procesului de afaceri în biblioteci este următorul subiect abordat de capitolul șapte, cuprinzând elemente legate de licențiere și prețuri, aspecte privind informarea publicului despre titlurile abonate și

necesitatea unui help-desk, cursuri de formare pentru utilizatori, precum și necesitatea unui sistem *ERM (Electronic Resource Management)*.

Foarte utilă, mai ales pentru bibliotecile din România, este sinteza de la pagina 165 unde sunt evidențiate punctele importante care sunt necesare a fi discutate în stabilirea unui contract de licență, știut fiind faptul că noi suntem relativ la început de drum pe această direcție.

Consortiile de reviste, tema capitolului opt, prezintă modele de consorții aplicate în Germania, Austria, Elveția și Marea Britanie. Sunt descrise aici avantajele consorțiale și anumite modele de prețuri.

Experiența acestor țări în organizarea sub formă de consorții a fost aprofundată de d-na Keller în cartea *Consortiile în biblioteci: o inițiere practică*, tradusă în limba română și transpusă în format *html* de persoane din biblioteca noastră (sigur cu acordul autoarei, vezi: <http://www.bcuculuj.ro/consortii.html>). Această carte a stat la baza constituirii primului consorțiu format de cele 4 biblioteci centrale universitare din România (la inițiativa directorului gen. Doru Radosav), ca organizație benevolă, care a început achiziția de baze de date în comun în anul 2004.

Capitolul nouă ilustrează elemente legate de producția și caracteristicile pieței revistelor, precum și costurile revistelor tipărite și a celor electronice, la care se adaugă efortul financiar pentru digitizarea retrospectivă a revistelor tipărite.

Toate aceste costuri au drept țintă o analiză atentă a ceea ce înseamnă publicarea în varianta tipărită și publicarea doar în format electronic, încercându-se să se dea un răspuns la criza revistelor datorată prețului mereu crescător începând din anii '70.

Tot legat de preț este și capitolul următor, formarea prețurilor la revistele electronice, care scoate în evidență necesitatea accesului gratuit, precum și modele noi de stabilire a prețurilor abonamentelor, respectiv a licențelor.

Este evidențiată metoda de acces la revistele electronice denumită *pay-peer-view* care constă în comenzi de articole individuale, exemplificându-se prin proiectele *EZUL* din cadrul Bibliotecii Bavareze de Stat și *TIB Hanovra*.

Foarte interesantă este soluția aplicată în Germania, prin constituirea a două tipuri de furnizori de informație, respectiv bibliotecile, care să asigure necesarul informațional supraregional: grupurile informaționale și bibliotecile virtuale de specialitate. Acestea împreună cu *EZB* au constituit din 2003 portalul *Vascoda*, format din portalurile a 37 de biblioteci, institute de cercetare și institute informaționale din Germania.

Arhivarea pe termen lung a revistelor electronice este larg dezbătută în capitolul 11, fiind prezentate considerațiile tehnice existente la acest

moment: conservarea tehnologiei, înprospătarea, migrarea, emularea și conversia.

De asemenea, sunt enumerate proiecte de pionierat privind acest proces. De remarcat proiectul bibliotecii regale din Olanda, în colaborare cu firma *IBM* și cu editura *Elsevier Science* pentru dezvoltarea unui depozit electronic de arhivare pe termen lung.

Tot în acest capitol vom face cunoștință cu cele mai mari proiecte de digitizare retrospectivă a revistelor electronice, cu accent pe proiectul *Jstor*, proiecte în Europa, în special în Germania, Marea Britanie și SUA.

Textul constituie, după opinia mea, o introducere și un ghid pentru toți cei ce doresc să abordeze un domeniu acut de informare precum cel al revistelor electronice, cât și pentru managerii instituțiilor ce îndeplinesc funcții de stocare și arhivare a fondului informațional (biblioteci, arhive, universități, centre de cercetare ș.a). De asemenea, în România ar fi de dorit ca această publicație să fie cunoscută și de persoane din instituții cu putere de decizie la nivel național, cele care au competența de a subvenționa și valida proiecte de fond cultural.

Cititorul interesat să afle ce înseamnă conceptul de revistă electronică și problematica acestora, va beneficia de o introducere și de elementele de bază, dar și de exemple utile legate de fiecare tematică abordată. Totodată, cartea aprofundează unele subiecte prin analize statistice și reprezentări grafice sugestive pentru cei interesați să depășească nivelul de inițiat.

Lucrarea este recomandată în special bibliotecarilor, managerilor de biblioteci, arhive sau centre de informare și documentare, dar și cadrelor didactice, doctoranzilor, studenților masteranzi și celor din ultimii ani ai facultăților de profil.

Arhitectura Clinicilor Universitare din Cluj 1886-1903¹

Adrian Grănescu

Biblioteca Județeană „O. Goga” – Cluj

E-mail: adig@bjc.ro

Moștenirea arhitecturală a orașului nostru este foarte bogată și variată iar popularizarea ei, cât și conservarea, este o datorie a celor îndreptății să o facă. Unul dintre aceștia este domnul Gheorghe Vais (autor al încă unei lucrări din aceeași sferă tematică, *Biblioteca Centrală Universitară Cluj, 1906-1909*, Editura Alma Mater, Cluj-Napoca, despre care am avut ocazia să scriem² cu altă ocazie). Complexul arhitectural al Clinicilor Universitare este o unitate distinctă în orașul nostru. Dacă prima lucrare își depășea scopul ei (noi o consideram utilă și în afara profesioniștilor, anume pentru istorici, istorici de artă dar și pentru bibliotecari, manageri de bibliotecă puși în situația de a iniția sau extinde propria clădire, cercetători ai istoriei locale și nu numai...) aceasta se adresează mult mai pregnant arhitecților, prin profesionalismul ei, totuși, considerăm că ea nu poate fi trecută cu vederea de cei interesați de istoria orașului...

În *Prefață*, istoricul de artă Kovács András face o necesară și binevenită prezentare a epocii (perioada dualismului austro-ungar, sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea) când Clujul se transformă dintr-un orașel de provincie într-un centru urban modern. Încă de la luarea hotărârii construcției Universității Maghiare Regele Francisc Iosif, s-au putut întrezări auspiciile (noi) sub care orașul nostru se va dezvolta. În final ni se arată, subliniindu-se intenția autorului în sensul că acesta „formulează însă și un mesaj direct, adresat în primul rând celor de care depinde soarta acestui ansamblu deja secular de clădiri, și anume îngrijorarea generală de reamenajările și adăugirile nefaste, lipsite de exigență, făcute sub presiunea momentului, care degradează, provincializează, uneori chiar ridiculizează un concept arhitectonic exigent. Este evident că ansamblul în sine – desprindem din concluziile autorului – proiectat acum un secol, nu poate să facă față provocărilor prezentului, dar poate să păstreze rolul central de mult dobândit și necontestat în pregătirea și exercitarea actului medical.”(p. 4).

Autorul Gheorghe Vais își începe lucrarea prin capitoul I, *Instituția*, foarte potrivit după prefață; aici descoperim un scurt istoric al învățământului

---

¹ Gheorghe Vais, *Arhitectura clinicilor universitare din Cluj, 1886-1903*, U.T. Press, Cluj-Napoca, 2007, 221 p.

² A se vedea în revista *Lectura*, nr. 1-2, Cluj-Napoca, 2007, p. 58.

medical clujean (început în 1775) când la Colegiul Academic Universitar (fost ieziuit) se preda chirurgie, anatomie și obstetrică. Prin secolul al XVIII-lea funcționau doar spitale temporare. Cu toate că problema înființării unui spital permanent s-a pus din 1799, punerea în practică a durat. În timpul vizitei la Cluj a împăratului Francisc Iosif și a împărătesei Carolina Augusta (1817), capetele încoronate donaseră 10.000 de florini pentru înființarea unui spital. În 1820 acesta funcționa deja sub numele de Spitalul Național Carolina. El a funcționat în piața Muzeului (Carolina) în case temporar ocupate. Până la construcția unui astfel de lăcaș mai avea sa treacă vreme: exista o frână obiectivă, un impediment birocratic anume prin faptul că spitalul era subordonat Ministerului de interne iar Universitatea (unde se pregăteau specialiști) Ministerului cultelor și educației. Fiind vorba de o bază spitalicească (unde să se trateze bolnavi, în special nevoiași) legată de învățământ (pregătirea viitoarelor cadre), s-a hotărât ca răspunderea, responsabilitatea să se treacă (numai) asupra Ministerului cultelor și educației. În opinia autorului, această importantă decizie a constituit actul de naștere a singurului spital universitar din Transilvania.

În capitolul II, *Amplasarea*, ni se descrie alegerea locului, undeva la „marginea” de atunci a orașului practic în două entități: *Complexul spitalicesc de jos* (cel de „deasupra” străzii Clinicilor, de acum, la nord, flancat la est de actuala stradă Victor Babeș și mărginit la sud de strada B. P. Hașdeu și, ce-a de-a doua entitate, *Complexul spitalicesc de sus*, apropiată, învecinată flancată de strada Ion Creangă, de azi, inexistentă, netrasată pe atunci, în continuarea lui V. Babeș și L. Pasteur spre vest.

Urmează capitolul III, *Planul general*, unde autorul intră (practic) în descriere, arătându-ni-se începuturile. În *Complexul de jos*, primele clădiri construite au fost *Institutul de Fiziologie și Igienă* precum și *Institutul de Anatomie, Anatomie Patologică și Medicină Legală*, situate, oarecum la extremități, prima la cea nord-estică, a doua la cea sud-vestică. Realizator al acestora a fost arhitectul Hauszmann Alajos, profesor la Universitatea Tehnică din Budapesta. Se pare că proiectul (proiectele) lui Hauszmann nu au convenit majorității profesorilor de la Facultatea de Medicină, drept pentru care Ministerul Învățământului îi va desemna pe Korb Flóris și Giergl Kálmán (arhitecții de mai târziu ai Bibliotecii Centrale Universitare) să realizeze celelalte clădiri (anume Chirurgia, Direcțiunea clinicilor, Medicala, Ginecologia, Dermatologia, Oftalmologia, Pavilionul Gospodăresc și Sala mașinilor etc.). Tot cei doi vor căuta soluții originale construcției *Clinicii de Psihiatrie și Neurologie*, din *Complexul de sus*.

Interesant ne apare capitolul IV, *Realizarea construcțiilor*, în care cititorul ia cunoștință de etapele punerii în operă, problemele survenite la fața locului, antreprenorii angajați etc.

În capitolul V, *Capacități*, ni se oferă, prin limbajul sec al cifrelor, capacitățile totale și pe secții, precum și suprafețele ocupate de acestea. Aici, cel interesat de istorie locală află: „Datorită caracterului său public și universitar *Spitalul Carolina* avea o prevedere interesantă legată de finanțarea de la bugetul statului a tratamentului bolnavilor”. Astfel, la punctul 5 din statutul său, se prevedea: „*Caracterul public al spitalului (...) se va păstra în continuare în ceea ce privește cele 113 paturi din secțiile publice ale spitalului (...) iar bolnavii care necesită tratament, și numai aceștia, vor fi internați fără restricții, dacă sînt potriviți pentru activitatea didactică. Bolnavii care ocupă aceste paturi vor contribui la activitatea didactică cu acordul lor sau al rudelor.*”

Analiza programului arhitectural – schemele funcționale, este titlul capitolului VI, un capitol exclusiv dedicat arhitecților, extrem de profesional și, de aceea, nu vom insista asupra lui.

La fel și capitolul VII, *Unități funcționale defînitorii*, cu subcapitolele: *Unitatea funcțională a spațiilor didactice: amfiteatre și săli de curs; Unitatea funcțională a spațiilor de cercetare: laboratoare, săli de disecții și autopsii; Unitatea funcțională a camerelor de spitalizare: saloane pentru bolnavi; Unitatea funcțională a spațiilor de diagnoză și tratament: cabinete de consultații, săli de tratament (săli de operații) și băi; Unitatea funcțională a spațiilor de documentare: biblioteci și muzee; Unitatea funcțională a anexelor gospodărești: bucătăria, spălătoria și etuva de sterilizare*; la fel de profesional, capitolul fiind un studiu de arhitectură (comparată dar și de istorie a arhitecturii) analizând unitățile, motivând opțiunile făcute.

Următorul capitol (VIII) este la fel de specios, profesional, *Limbajul arhitectural*, cu secțiunile: *Limbajul decorativ exterior: eclectismul fațadelor; Elemente decorative semnificative (și) Limbajul decorativ interior*. El conține secțiuni reprezentând: Travei și ancadramente; Portalurile intrărilor principale; Decroșul scărilor; Cornișele; Frontoanele; Diverse detalii; Acoperișurile; Zidul de sprijin.

Foarte interesante pentru cititorul curios de istorie locală sunt cele zece anexe: 1. *Analiza schemei funcționale a Clădirii Institutelor de Anatomie, Anatomie Patologică și Medicină legală*; 2. *Analiza schemei funcționale a Clădirii Institutelor de Fiziologie și Igienă*; 3. *Analiza schemei funcționale a Clinicii de Nașteri și Ginecologie*; 4. *Analiza schemei funcționale a Clădirii de Boli Interne; Analiza schemei funcționale a Pavilionului Direcțiunii; Analiza schemei funcționale a Clinicii de Chirurgie; Analiza schemei funcționale a Clinicii de Boli de Piele și Sifilis; Analiza schemei funcționale a Clinicii de Oftalmologie; Analiza schemelor funcționale ale Complexului Gospodăresc; Analiza schemelor funcționale*

ale Clinicii de Psihiatrie și Neurologie, lectura lor constituind o perfectă descriere a acestora, o înțelegere a epocii și a progresului care au însemnat...

În *Postfață* vom găsi caracterizarea cea mai corectă a complexului de spitale, așa cum o descrie Gheorghe Vais: „Proiectele după care s-au construit pavilioanele se bazau pe scheme funcționale specifice programelor spitalicești europene, iar aplicarea lor la Cluj a însemnat un salt calitativ excepțional în ceea ce privește spațiul medical autohton. Schemele amintite asigurau fiecărei specialități medicale o clădire proprie în care îi erau asigurate condiții de funcționare după cele mai noi concepții ale timpului, transpuse în partiuri simple și foarte clare, care facilitau o exploatare eficientă. Cu această ocazie s-au înregistrat și niște premiere absolute la nivelul orașului, prin realizarea unor unități funcționale foarte moderne, ca amfiteatrele anatomice, sălile de operații și nașteri, laboratoarele divers specializate, saloanele de toate tipurile, ascensoarele pentru bolnavi, sălile moderne de disecții și autopsiere etc.”(p. 199)

Lucrarea este completată, fericit, de 183 de ilustrații (alb-negru), din epocă, foarte multe inedite și (separat) de o listă a acestora, cu explicații și cu proveniența lor. De asemenea, urmează o *Bibliografie*, de presupus a fi, exhaustivă.

Reluând ideea mea de la început, recomand cartea, în primul rând arhitecților activi, dar și celor interesați de istoria arhitecturii clujene. În același timp, lucrarea poate constitui o lectură plăcută pentru cei interesați de istoria orașului, cei care-l iubesc cu adevărat și care-i doresc păstrarea, conservarea, în bune condiții, a trecutului... Tocmai de aceea suntem alături de autor atunci când spune: „Complexul de jos s-a păstrat în forma inițială mai bine de 90 de ani, rezistând satisfăcător diverselor presiuni generate de ambițiile ctitoriale ale unor profesori care s-au perindat pe la conducerea clinicilor. Până în 1990, singurele intervenții mai importante fuseseră extinderea Pavilionului Anatomiei, construirea Amfiteatrului de la Clinica de Dermatologie și ridicarea clădirii Clinicii de Nefrologie, înghesuită la capătul dinspre str. V. Babeș al primei terase. După 1990, situația s-a schimbat radical prin apariția pe teritoriul ansamblului a unor clădiri de mari dimensiuni: Centrul de diagnostic și tratament în curtea interioară a clădirii Institutelor de Fiziologie și Igienă, Secția de primire a Urgențelor în parculețul din spatele Pavilionului Direcțiunii și gigantica clădire turn a Rectoratului UMF. Acestea au violat grav imaginea și structura complexului spitalicesc de jos, în ciuda faptului că acesta figura pe lista monumentelor istorice.[...] Cu toate acestea, trebuie menționată longevitatea funcțională a mării majorității a pavilioanelor, care și-au păstrat în mare funcțiunile inițiale până în zilele noastre.” (p. 16-17). Observațiile, criticile sunt justificate, ne alăturăm lor

căci dragostea, mândria pentru a fi locuitorul unui oraș ca și Clujul ne obligă la aceasta. De asemenea, mă văd obligat să-l citez iarăși, atunci când se referă la clinicile de sus: „Incinta Clinicii de Psihiatrie și Neurologie a suferit o degradare permanentă prin amplasarea pe teritoriul ei a unor construcții anexe amplasate haotic, ce au anihilat în mare parte caracterul ei de spațiu verde. Garaje, ateliere de reparații auto, numeroase depozite, o bucătărie etc., adăpostite în construcții de cea mai proastă calitate, au invadat în mod parazitar zona sudică a incintei, creând astăzi o atmosferă de industrie abandonată. [...] Această situație a fost rezultatul concepției greșite, aplicate de autoritățile medicale, potrivit căreia grupele funcționale de întreținere au fost amplasate în incintele spitalelor, generând grave incompatibilități, cu repercusiuni asupra spațiilor naturale, atât de necesare în recuperarea bolnavilor în general și a celor psihici în special.”(p. 41).

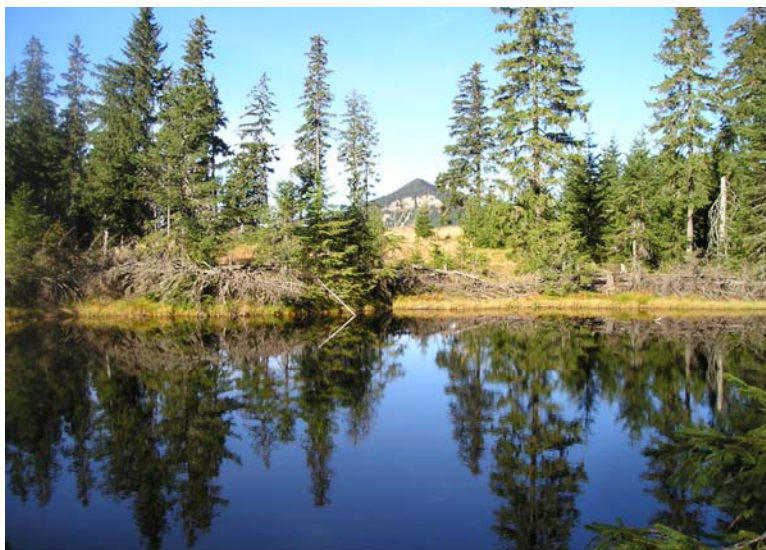
Itinerar de suflet la Tăul Muced

Dorina Buia
Clubul Copiilor Năsăud
E-mail: dory_buia@yahoo.com

Orice poveste frumoasă începe cu „A fost odată ca niciodată...” și se termină cu „... au trăit fericiți până la adânci bătrâneți”.

Povestea ce se vrea a fi depănată în rândurile următoare s-ar putea folosi de acest început, pentru că *a fost odată* și mai este încă, dar depinde de noi toți dacă va avea și un cât mai îndepărtat trai fericit. Este povestea unui crâmpei de Rai, a cărei existență, în toată splendoarea sa, este dependentă, într-o foarte mare măsură de oamenii care își pot oglindi sufletul într-un luciu de apă și cărora nu le este frică de reflexia gândurilor lor.

Când citești despre un loc de basm, fără să-l cunoști, fără să fi fost măcar o dată acolo sau să-l vezi în fotografii, închizi ochii și dacă acele cuvinte îți vor deschide sufletul, atunci sigur îți poți imagina cu adevărat splendoarea descrisă. Cu siguranță vei iubi acel loc, vei dori să-l vezi, să reușești măcar o dată să simți îmbrățișarea lui.

Sper să vă pot conduce prin cuvinte în lumea minunată a *Tăului Muced*¹, undeva sus, unde norii pot ațipi printre brazi, liniștea îți inundă azul iar timpul se dilată. Acolo există un loc măreț care așteaptă ca *omul*, să-i recunoască supremația și să se simtă trecător.

Pornind din Năsăud², de lângă Someșul drag pentru care nu prea putem face multe și este din ce în ce mai tapetat cu nesuferitele plasticări, treci prin sate în care bătrânii mai trag cu căruțele linia imaginară a tradiției, ieși de pe drumul asfaltat (cam mult spus) și, din satul Romuli o cotești la dreapta pe un drum forestier care, dacă ar putea vorbi te-ar îngrozi cu povestea lemnului din păduri ce a luat drumul banului.

Încet-încet uiți de rânile pe care ea, natura, le are încă deschise acolo pe unde pășește omul și începi să vezi că a mai rămas destul frumos pentru a-ți bucura sufletul și a te simți mai bun și mai curat decât ești.

Drumul șerpuiește prin păduri având tot timpul apa *Strâmbei*³ când pe stânga, când pe dreapta, înverșunată să-și ducă susurul până jos în șes deși nu-i este ușor printre cioatele și cauciucurile de taf⁴ „pierdute” de nu se știe cine. Din nou, răcoarea pădurii te înviează, aerul curat îți dilată plămâni și abia aștepți să ajungi acolo sus.

După opt kilometri apare o intersecție de drumuri, un loc deschis unde la nevoie poți campa cu cortul. Apa *Strâmbei* se bifurcă în cele două surse: în față *Izvorul lui Nistor* iar în dreapta *Izvorul Bârloaiei*. O iei tot înainte pe lângă o cabană particulară modernă. Urci printr-o pădure bătrână de molizi, în care pe vremea ciupercilor poți fi sigur că nu te duci acasă fără gălbiori sau hribi de o tocăniță ce o poți savura lângă o mămăliguță aburindă.

După încă patru kilometri ajungi într-un loc în care ai ce să vezi: *Pasul Pietrii* – o răscruce de drumuri bătătorite de străbunii care știau să pășească cu sfială în lumea muntelui, respectau codrii deși se încălzeau cu lemne, erau prieteni cu animalele deși mai vânau câteodată, își stâmpărau setea cu apa din izvoare, dar le curățau și îngrijeau. Astăzi, numai dacă închizi ochii vezi toate acestea. Dacă-i deschizi, observi că de-abia mai poți trece pe o cărare îngustă, pe lângă urmele adânci și noroite de taf.

Ridici privirea resemnat, dar în fața ta *Capul Muntelui*⁵ te salută cu stâncării albite și așezate într-o zidărie făcută de mâini dumnezeiești, iar la

---

¹ Tăul Muced: Lac de turbărie din Munții Rodnei, situat la 1.600 metri altitudine.

² Năsăud: oraș în județul Bistrița-Năsăud, pe Someșul Mare, cunoscut ca reședință pentru Districtul Grăniceresc Năsăud (<http://ro.wikipedia.org>)

³ Valea Strâmba: afluent al Sălăuței

⁴ Taf: tractor forestier

⁵ Capul Muntelui: masiv calcaros din Munții Rodnei, 1194 m altitudine, tipul geomorfologic de geosinclinal suspendat (întâlnit și în Ceahlău)

poale cu poiени presărate cu uriașe conglomerate naturale și .... te simți izbăvit. Tot de aici vezi coborând drumul spre Izbuclul Albastru al Izei, loc binecuvântat de natură, care poate fi subiectul altei povești.

Mergând cu spatele spre *Capul Muntelui* și urcând (cam 40 de minute) pe lângă un adăpost pentru muncitorii forestieri, o iei pe un drum marcat ce duce spre *Tăul Muced*. Drumul este accesibil numai cu piciorul fiind adâncit de torenții de apă ce coboară de pe versanți în fiecare primăvară și în ultimii ani, la toate furtunile violente care ne scutură ținuturile din ce în ce mai des.

Mergi încet, admirând peisajul care te răsplătește din plin cu o panoramă a Munților Maramureșului și a Munților Țibleș, în spate. Ajungi la serpentinele care urcă printr-o pădure de curând plantată (drum puțin practicat de aceea fiind înierbat) și la o porțiune ce se aplatizează, cu smocuri de iarbă și mușchi care îți arată că te apropii de un loc umed.

Cărarea se termină și o iei spre dreapta cam 100 m prin iarba mare și cioatele imense de molizi. Din acel loc ar trebui să observi panoul informativ cu denumirea și altitudinea tăului.

Pășești cu mare atenție pentru că apa își face simțită prezența prin pâlcurile de afin și mușchi *Sfagnum*. Abia când ajungi lângă panou, vezi tăul în toată splendoarea lui.

Pe noi, cel care-l iubim, îl îngrijim și îl studiem, ne-a fermecat cu simplitatea măreției lui. Stă neclintit la 1400 m, înconjurat de o perdea de molizi și jnepeni, printre care afinul și bumbăcarița îi colorează fin conturul atunci când soarele verii poposește pe oglinda lui. Libelulele și păianjenii de apă își permit să-l survoleze iar dacă vântul adie ușor, vezi cum norii și reflexia pădurii dansează pe luciul brun închis al tăului .

De mai bine de 10 ani îl vizităm ca pe un prieten. La început, doar pentru a găsi liniștea și frumosul absolut. Abia în ultimii 3 ani am reușit (cu ajutorul unui proiect și a unor oameni de bine și autorizați să slujească natura, Administrația Parcului Național Munții Rodnei) să facem ca această bijuterie naturală să devină tema noastră de studiu a biodiversității.

O să facem o destăinuire: chiar dacă ai intenții bune, vrei să faci ceva frumos, s-ar putea din atâta zel să greșești, să strici, să rănești, să faci mai mult rău decât bine. De aceea tot studiul nostru s-a bazat pe o relație om-natură. Întotdeauna *Tăul Muced* a fost (și cu siguranță va continua să fie) pentru noi un loc unde de fiecare dată ne-am dus cu drag, ne-am bucurat de molizii sănătoși din jurul său și de afinișul nears de bruma prea târzie, dar ne-am și întristat și am suferit când în urma unei furtuni singurul mesteacăn a fost doborât, când vântul năuc a rupt un molid de la mijlocul tulpinii, când unii trecători își lasă împrăștiate cutiile de conserve fără să gândească o clipă că în natură trebuie lăsate doar urmele pașilor lor .

Dacă te vei apropia mai mult, te adâncești în mușchiul îmbibat cu apă și poți observa urme de urși sau căprioare care mai vin din când în când la adăpat. Este periculoasă apropierea de tău pentru că, din cauza turbei, suprafața este înșelătoare. Malul este constituit dintr-o masă de mușchi (*Sfagnum*) care intră în putrefacție și plutește.

La numai 20 de cm. de mal, apa poate avea o adâncime de 2 m, deși ai impresia că nu-i foarte adâncă. Iluzia este din cauza straturilor de turbă care încet-încet se tot depun. Ca să te convingem, putem spune că am verificat adâncimea cu o miră de 2.5 m iar la introducerea ei în apă încep să apară bule multe și spectaculoase dar urât mirositoare de gaze sulfuroase rezultate din procesarea turbei. Apa tăului este destul de acidă și de aceea nu am observat decât larve de libelulă care se ascund prin turba stratificată.

Poți să faci înconjurul tăului dar cu mare grijă pentru că mai sunt două ochiuri mici dar foarte adânci în care și-au găsit sfârșitul animale care fiind prea însetate s-au apropiat, au căzut și nu au mai reușit să iasă. Este bine de știut că toate accidente se pot evita dacă se ține cont de avertizările tăului: atunci când simți că apa îți rămâne în urma pașilor te-ai apropiat destul. Nu este bine să vrei prea mult. Poți admira totul și în același timp să fii în siguranță.

Locul cel mai drag nouă de a sta la taclale cu *Tăul Muced* este acolo de unde poți să vezi în fundal și Capul Muntelui. Ca să simți frumosul în toată splendoarea lui, stai cu ochii închiși și încearcă să auzi totul din jur. Apoi deschide-i și completează-ți imaginea. Te vei trezi într-un loc în care totul este perfect, în care poți să îți faci promisiuni de mai bine, că nimic nu este prea târziu, că mai ai multe de făcut și le poți face dacă vrei.

Te vei simți puternic, pentru că te afli într-un loc pe măsură: apa unui tău de peste zeci de mii de ani, te lasă să o privești astăzi și să-ți amintească faptul că poți rezista dacă nu uiți frumosul, binele și pe aproapele tău.

De la teoriile atașamentului la tehnicile de intervenție în psihoterapie
(Školka Enikő – *Teorii explicative, Modele și Tehnici de intervenție în psihologie clinică și psihoterapie*)

Raluca Soare
BCU „Lucian. Blaga” – Cluj
E-mail: ralusoare@yahoo.com

„Nu are cei 7 ani de acasă” obișnuiesc să spună vârstnicii când întâlnesc un copil lipsit de maniere sau un adolescent nepolitic, blamându-i de cele mai multe ori pe părinții copilului pentru faptul că nu i-au oferit o educație adecvată acestuia. Dar oare există vreo legătură între ceea ce omul achiziționează în copilărie și comportamentul său ulterior? Și dacă există este ea identică peste tot? Este o caracteristică a speciei umane sau e influențată de mediul în care se dezvoltă copilul? Sunt întrebări la care o serie de oameni de știință și mai ales psihologii au încercat să răspundă prin realizarea a numeroase studii longitudinale, întreprinse în diferite perioade, culturi sau subculturi.

O legătură între comportamentul neadecvat al unor adolescenților și primii lor ani de viață se pare că este pusă pe seama tipului de atașament pe care copilul îl dezvoltă începând de la naștere, în mediul familial. Investigarea acestor tipuri de atașament constituie baza numeroaselor teorii ale atașamentului, sintetizate în lucrarea cu titlul *Teorii explicative, Modele și Tehnici de intervenție în psihologie clinică și psihoterapie*, apărută la editura Presa Universitară Clujeană, în anul 2006 sub semnătura lui Školka Enikő.

Lucrarea este structurată în două părți distincte, debutând cu *Impactul relațiilor de atașament dintre părinte și copil asupra calității dezvoltării și adaptării copilului* și continuând cu *Pozitivism, idealism și realism critic în psihologia și psihoterapia modernă și postmodernă*.

Prin intermediul primelor patru capitole a celei dintâi părți se încearcă o familiarizare a cititorului cu ansamblul teoriilor legate de atașament, pentru a se face, ulterior, trecerea spre un grad mai complex al psihologiei, prin analizarea impactului pe care anumite curente filozofice precum pozitivismul, idealismul sau realismul critic îl au pentru psihologia și psihoterapia modernă și postmodernă.

Pentru editarea lucrării autoarea s-a folosit cu acuratețe de un aparat critic specific scrierilor din sfera psihologiei, reușind în felul acesta să cultive în cititorul său atât o imagine de ansamblu a teoriilor dezbătute cât și a teoreticienilor acestora, cu raportări cronologice amănunțite. În acest fel materialul parcurs de la prima până la ultima pagină a cărții este înțesat cu informații

exacte care au menirea de a clarifica și totodată de a constitui puncte de plecare pentru lecturi suplimentare și de ce nu, noi cercetări.

Ipoteza, conform căreia relațiile de atașament dizarmonioase din copilărie ar conduce la tulburări de comportament, susținută inițial de nume celebre în psihologie, precum Freud, Bowlby sau Spitz și confirmată de studiile întreprinse de Becknith în 1990; faptul că privarea de atașament în relația mamă-copil are consecințe negative, manifestate fie prin dragoste exagerată, fie prin răzbunare, indiferență, incapacitate de rezonanță afectivă sau autoculpabilizare, alături de descrierea tipurilor de atașament și a modelelor de atașament monotropic teoretizate de Mary Ainsworth, Bowlby, sau politropice, teoretizate de Lewis și Van Ijzendoorn, sunt doar câteva din ideile care sunt dezbătute în cadrul primului capitol intitulat *Relația de atașament mamă-copil*.

Relația de atașament dintre tată și copil este, de asemenea, pusă sub „lupă” în cel de-al doilea capitol al lucrării, capitol sugestiv intitulat astfel *Relația de atașament tată-copil*, prin intermediul căruia se evidențiază funcția acestuia de facilitator al deschiderii copilului spre lumea exterioară, cu ajutorul jocurilor despre care Paquette, alături de Lamb, Pleck, Charmo & Levine, afirmă că ar sta la baza construcției acestei relații. Totodată în cadrul analizei relației de atașament tată-copil este adusă în discuție și teoria lui Prake & colab conform căreia părintele de sex masculin joacă un rol mai important decât mama în socializarea emoțiilor copiilor lor, îndeosebi în reglarea furiei, precum și criticile aduse acestor modele de atașament.

Autoarea atrage atenția asupra importanței contextualizării tuturor teoriilor de atașament, subliniind prin prezentarea cercetărilor întreprinse de Kazuko, Behren și Rothbaum & Katinuma, diferențele referitoare la interpretarea comportamentelor în două culturi diferite, exemplificând spațiul japonez și cel european. Astfel valorile culturale precum armonia, specifică spațiului cultural japonez și autonomia, specifică celui european, determină interpretări comportamentale diferite, iar concluzia celui de-al treilea capitol al primei părți a lucrării este cea că „atașamentul constituie un fenomen universal dar apare în mod diferit în funcție de practicile și valorile culturale astfel încât să se potrivească <<nișei culturale în care copiii trebuie să supraviețuiască>>”. Cu alte cuvinte s-ar putea spune că ceea ce pentru unii constituie lipsa celor „7 ani de acasă”, pentru alții ar putea fi un comportament acceptabil, iar blamarea părinților pentru comportamentul inadecvat al copiilor, cauzat de existența unui atașament nesecurizant sau dezorganizat poate constitui uneori o eroare, interpretând datele prezentate în cel de-al patrulea capitol al primei părți intitulat *Grupuri de copii și părinți care prezintă riscul formării unor relații de atașament caracterizate prin nesigu-*

ranță. Printre „candidații” care prezintă un risc crescut în dezvoltarea acestor tipuri de atașament inadecvate se numără pe de o parte copiii, în special cei care prezintă particularități neurobiologice de risc, cei născuți prematur, cei care se confruntă cu boli cronice sau deficiențe și cei abuzați, iar pe de altă parte părinții acestor copii, amintiții fiind părinții adolescenți și cei care suferă de anumite boli psihice. Fiecare dintre cele două componente implicate în relațiile de atașament sunt analizate în cadrul acestui ultim capitol al primei părți.

Dacă o dată cu parcurgerea primei părți a cărții cititorul își clarifică posibilele întrebări legate de cauzele anumitor comportamente indezirabile spațiului cultural în care existăm, o dată cu lecturarea celei de-a doua părți accentul este deplasat spre analizarea ideilor epistemologice ce constituie fundamentele principalelor curente ce se manifestă în psihologia clinică și psihoterapie precum și a influențelor acestora asupra demersului terapeutic, autoarea reușind să realizeze o analiză interdisciplinară plină de finețe.

Formalismul, mecanicismul, contextualismul și organicismul sunt titlurile curenților filosofice ce pot constitui *Ipoteze fundamentale privind funcționarea lumii*, cum este intitulat primul capitol al celei de-a doua părți.

„*Omul este tulburat nu de lucruri în sine ci de modul în care vede acele lucruri*” afirma Epictet. Pornind de la analiza discursurilor filosofiei stoice, prin reprezentanții săi precum Zenon, Cicero sau Seneca, reliefându-se importanța experiențierii subiective, reflectată în fenomenologie prin scrierile lui Kant, Heidegger sau Jaspers, în capitolul al doilea, denumit *Obiectivism, proiect al modernității. Constructivism proiect al postmodernității*, autoarea tratează impactul pe care obiectivismul l-a jucat pentru fundamentarea paradigmei comportamentale și cognitive tradiționale, respectiv constructivismul în cadrul familiei teoriilor postmoderne, oferind totodată și o prezentare a tipurilor și evoluției formelor de terapii cognitive comportamentale, a principalilor reprezentanți.

Ansamblul formelor de terapii de orientare constructivistă constituie subiectul următorului capitol al celei de-a doua părți pentru ca cel de-al patrulea capitol *Experiențierea și psihoterapia în viziunea constructivistă* să se concentreze pe tehnicile de intervenție, cu evidențierea „*rolului critic al relației terapeutice în inițierea schimbării umane*”. Strategiile și tehnicile preferate de terapiile constructiviste sintetizate de R.A. Neimeyer, cele patru dimensiuni în care terapeutul constructivist întâmpină dificultăți, identificate de Guidano, constituie de asemenea puncte de interes ale acestui capitol.

Terapia ca știință personală, terapia ca dezvoltare personală, terapia ca reconstrucție narativă și terapia ca o elaborare conversațională constituie cele patru metafore fundamentale ale constructivismului asupra definirii psihoterapiei, iar detalierea lor este realizată în Capitolul 5. Totodată în cadrul

acestuia este subliniată ideea conform căreia terapeutul joacă un rol asemenea unui critic literar, rol determinat de realizarea interpretării narativei clientului său, făcând-se în acest fel trecerea spre descrierea terapiilor narative.

Prin intermediul celor nouă capitole ale acestei ultime părți, sunt evidențiate, pe de o parte, conexiunile ce se realizează între pozitivism, obiectivism, constructivism sau realism și psihoterapiile psihanalitice și psihodinamice, cognitiviste și comportamentale, moderne și postmoderne, iar pe de altă parte autoarea a reușit să sintetizeze într-un cadru restrâns teoriile cu care psihologia operează și tehnicile de intervenție operaționalizate în psihoterapie și determinate de apartenența terapeutică tributară unei anumite epistemologii sau paradigme. Nu au fost neglijate nici criticile aduse curentului postmodern, îndeosebi constructivismului radical din psihologie, sintetizate în cel de-al șaptelea capitol al lucrării.

Din analiza capitolelor ultimei părți se poate observa că demersul terapeutic aplicat în psihoterapie este influențat pe de o parte atât de apartenența terapeutului la o anumită epistemologie, tributară unui curent din psihologie sau altuia, cât și experienței acestuia, datorită sistemului său de valori, iar relația acestuia cu clientul său este influențată de toate aceste aspecte.

Prin *Teorii explicative, modele și tehnici de intervenție* sunt satisfăcute atât exigențele de lectură și cunoaștere ale unui fin cunoscător al curentelor care stau la baza psihoterapiilor, al interconexiunilor filosofiei cu psihologia, cât și nevoile de informare ale psihologilor, indiferent de curențele de apartenență, studenților și absolvenților variatelor facultăți ce au ca obiect de studiu omul și relația sa cu societatea, dar și publicului larg interesat de explicarea unor comportamente sau a conexiunilor interdisciplinare.

Mitbiografia politică în istoria orală

Sidonia Nedeianu Grama
Doctorand, Universitatea „Babeş-Bolyai” – Cluj
E-mail: sidgra@yahoo.com

Există semne că, la 18 ani de la dramatica schimbare de regim politic din România, o anume maturitate istoriografică începe să se contureze și în reprezentările trecutului recent, ale acelei perioade tulburi a comunismului românesc, cu diversele sale vârste și avatururi. Se întetesc semnele că ar fi venit timpul unor analize nuanțate, complexe și comprehensive – și tocmai prin aceasta, eminentemente critice și demitizante – care să contrabalanseze tonalitățile rechizitorial – justițialiste dezvoltate instituțional până acum. Demersuri laborioase, preocupate nu atât să condamne, cât, mai ales, să înțeleagă într-o dublă accepție, cognitivă și etică, se prefigurează ca dimensiuni esențiale ale travaliului despărțirii de trecut și ale disponibilității vigilente spre prezent și viitor.

Aș spune că într-o astfel de tendință se înscrie cartea istoricului Ionuț Costea, intitulată *Lazăr de la Rusca – Mitbiografie în comunism și postsocialism*, apărută recent, în martie 2008, la Editura Argonaut. Autorul este lector universitar doctor la Catedra de Istorie Medie a Universității Babeş-Bolyai din Cluj, colaborator reductabil al Institutului de Istorie Orală și titularul unui curs de „Biografie și memorie în comunism”, în cadrul Masteratului de Istorie Orală al aceleiași universități.

În prefața cărții, autorul însuși mărturisește dubla intenționalitate a demersului său comprehensiv: „La originile [acestei cărți] se află subiectivitatea celui care dorește să înțeleagă <<lumea prin care a trecut>>. (...) Înțelegerea, și în cazul de față, are două sensuri pe care le invocăm de la început: primul, se referă la actul cunoașterii, se înscrie în registrul cercetării istoriografice; al doilea, implică dimensiunea afectiv-umană, creștinească a termenului, a împăcări cu un <trecut care nu vrea să treacă>, o împăcare cu forme și conținuturi reziduale ale existenței mele care, într-o formă sau alta, mai accentuat sau mai puțin vizibil, s-au încastrat în ADN-ul meu intelectual, în ciuda dorinței permanente de a extirpa tot ceea ce a aparținut <<vechiului regim>>.”¹

Să remarcăm de la bun început o anume dimensiune identitară implicită acestui demers de apropiere prin cunoaștere a trecutului recent, care presupune și o caracteristică generațională. E clar că urgența unei evaluări

---

¹ Costea, Ionuț, *Lazăr de la Rusca – Mitbiografie în comunism și postsocialism*, p.7.

critice a trecutului este cu atât mai pregnantă cu cât, în miezul istoriei timpului prezent, cea care se desfășoară între memoria vie a martorilor și producerea urmelor documentare, a surselor istorice despre acest trecut, se află problema crucială a identității, a stabilirii raporturilor veridice cu trecutul, ca parte constitutivă a identității noastre personale și sociale.

Pentru generația 30 plus sau, ca să recurgem la o metaforă socio-politică, generația (*post*) *Decreței*, căreia îi aparține și autorul, – generație care a trecut printr-o primă socializare în ambianța crepusculară a comunismului, formându-se social, politic, cultural în acest context (fără ca, din fericire, să apuce să se și de-formeze, tocmai datorită schimbării abrupte de regim survenite în 1989) – imperativul înțelegerii trecutului recent, cu valențele sale identitare, s-ar traduce prin câteva trăsături definitorii. Neavând cum să fi fost complice cu acest trecut, reprezentanții acestei generații au șansa de a extirpa celulele maligne ale comunismului prin operații de finețe chirurgicală, scurt, precis, nuanțat și profesionist, fără recurs la ritualuri prelungite (și riscante) de lamentare, demonizare și exorcism.

Genul emergent de discurs despre trecutul recent pe care aceștia îl promovează în unele cazuri, se remarcă, pe de o parte, printr-o anume detașare și lipsă de încrâncenare, prin renunțarea la „haiducismele”¹ postdecembriste, iar pe de altă parte, printr-o luciditate scrutătoare față de fenomenele supuse investigației și destinate re-prezentării istorice sau culturale, în sens larg. Extrapolând, am putea observa cum, în aceeași notă discursivă se dezvoltă o varietate de tipuri de reprezentări despre trecutul recent, inclusiv cele vizuale, cinematografice, mult mai de impact, firește, ai căror autori aparțin, într-un fel sau altul, aceleiași generații la care ne referim.² Lansăm, așadar, doar ca titlu de ipoteză, ideea cristalizării unei tendințe în reprezentările despre trecutul recent și corelațiile ei generațional – identitare, pe orbita căreia s-ar înscrie și cartea de față.

Mitbiografia în comunism și postsocialism focalizează, din nou, tema rezistenței anticomuniste din munți, temă frecventată intens, reconstituitiv și recuperator în istoriografia românească post decembristă, însă de

---

¹ Cum foarte expresiv își auto caracteriza propriile demersuri de recuperare a trecutului comunist Ruxandra Cesereanu, o distinsă cruciată a genului, cu ocazia lansării acestei cărți la Cluj, la Biblioteca Centrală Universitară, în martie 2008, împreună cu alte câteva cărți din același registru al istoriei(ilor) comunismului.

² Revelatoare ar fi, de pildă, filmele despre revoluție și succesul receptării lor publice în anii de grație 2006- 2007 și, în general, recente succese românești ale acelor filme documentare și de ficțiune care se hrănesc din caleidoscopul realităților trecutului recent, trăit și interogat cinematic cu acuitate.

această dată dintr-o perspectivă nouă, amplă și consecvent demitizatoare. Cartea se constituie într-un demers critic, nuanțat și demistificator, care deconstruiește consecvent clișeele, atât pe cele comuniste cât și pe cele postcomuniste, deconspirând schemele maniheiste, în alb și negru, ale propagandei vechiului regim, dar și tentația perpetuării lor cu semn schimbat, în unele discursuri anticomuniste ale tranziției. De aceea, lectura cărții devine pe cât de atrăgătoare intelectual, pe atât de inconfortabilă ca tensiune etică.

Autorul își circumscrie propriul demers unei „problematici de istorie politică, a legitimării simbolice a comuniștilor în România anilor '50”, punând accentul nu atât pe „caracterul represiv al regimului, ci pe strategiile de construire a miturilor și simbolurilor politice, a modului în care acestea au fost difuzate, receptate și acomodate memoriei sociale”.¹

Povestea pe care autorul alege să o spună, să o deconstruiască, în fapt, este cea a unui personaj controversat, pe numele său Lazăr Cernescu, sau Lazăr de la Rusca, a cărui biografie romanțată (adică intens ideologizată și instrumentalizată politic) l-a transformat pe acesta într-un erou al anilor de început al comunismului. Eroificarea s-a petrecut printr-un proces alambicat, iar analiza pe care Ionuț Costea o dezvoltă, pătrunde cu acribie în retortele acestuia, urmărindu-i desfășurarea sincron și diacronic. Gestionând cu vigoare ambele planuri, flerul său investigativ urmărește, pe de o parte, diversele instanțe sociale în care s-a cristalizat operațiunea de mitificare a lui Lazăr Cernescu, iar pe de altă parte, survolează istoricitatea acestui mit într-un orizont de timp amplu și tensionat. Între instaurarea comunismului și demantelarea lui ca regim politic, istoricul identifică punctele de inflexiune în care construcția și receptarea acestui mit suferă alterări la nivelul memoriei sociale și al memoriilor colective, mereu plurale și conflictuale.

Lucrarea este, așadar, nu atât una re-constitutivă, cât mai degrabă una problematizantă, re-constructivă și de-constructivă, circumscrișă unei istorii a memoriei. Cu toate acestea, întregul demers este ancorat în istoria-realitate ca referențialitate, raportându-se la aceasta cu rigoarea proprie unui istoric clasic, temeinic, fără puseuri excesiv relativizante și simbolizante.

Pe scurt, întâmplările din jurul acestui personaj, faptele nude (atât cât pot fi de nude faptele istorice și accesul nostru la ele, adică de lipsite de conotații și constrângeri politice, ideologice, subiective) ar arăta astfel în reconstrucția biografică, bine contextualizată, pe care autorul o realizează:

În anii '50, instaurarea brutală și ilegală a comunismului în România provoacă în unele zone ale țării reacții vehemente și forme radicale de rezistență. Zona Teregova-Domașnea este unul din nucleele de rezistență

---

¹ Costea, Ionuț, *Op. cit.*, p. 8.

armată din Munții Banatului, în contextul căreia se petrec evenimentele legate de personajul în cauză. Studiile monografice despre acest grup de partizani au surprins organizarea graduală, transformarea dintr-un grup pasiv, informal, coagulat în jurul unor personalități locale având experiența războiului, într-unul militar, organizat și ofensiv, a cărui intransigență creștea pe măsură ce se simțea tot mai amenințat de forțele de represiune comuniste. Intrați în atenția concertată a forțelor de securitate, alertate mai ales după asaltul partizanilor („bandiților”, în limbajul autorităților vremii) asupra primăriei din Teregova, membri acestui grup hotărăsc pedepsirea exemplară a informatorilor recrutați dintre săteni. Printre aceștia, cel mai zelos se dovedise a fi Lazăr Cernescu, un țăran tânăr din Rusca, muzicant rom, căruia partizanii, în complicitate cu sătenii, îi întind o cursă, anihilându-l cu cruzime.

Autorul cărții se apropie deopotrivă critic și empatic asupra acestui personaj, încercând să reconstruiască universul motivațional al unor episoade biografice cheie. El îi reconstruiește profilul coroborând o varietate de surse, între care privilegiază mărturiile, de diverse genuri și vârste, cu toată contrarietatea subiectivității și istoricității lor, asupra cărora, de altfel, cercetătorul se dovedește extrem de atent și avizat. Dacă opțiunea lui Lazăr de la Rusca de a intra în partidul comunist nu este atribuită unei convingeri politice, ci promisiunii unei oarecare siguranțe materiale față de o situație de viață precară, în schimb, zelul colaboraționist al acestuia rămâne un exces pentru care va fi aspru pedepsit de partizanii care îl prind, îl arestează, îl torturează cu cruzime și îl asasinează. Este o modalitate clasică și eficientă de a-i intimida astfel pe colaboratorii securității. „Setea răzbunării, torturarea familiilor de către securitate, sălbăticia pădurilor, toate au contribuit la împrejurrările crimei”, conchide istoricul clujean.¹

Lanțul violențelor și al pedepselor exemplare, de o parte și de alta a luptei de guerilă dintre partizanii anticomuniști și reprezentanții noului regim, se va perpetua simbolic și asimetric în planul denominațiilor acordate în timp victimelor acestui război surd, ca elemente ale procesului complex de mitogeneză politică. „Lazăr avea puțin peste treizeci de ani când a murit și nimic din scurta sa viață nu lăsa să se întrevadă potențialitatea eroică”.² Aceasta va fi imediat instrumentalizată politic prin mașinăria de propagandă a vremii, care își va pune toate roțile în funcțiune pentru a transforma un tragic incident, într-un exemplu, iar pe protagonistul său, Lazăr Cernescu, într-un infailibil erou-martir comunist.

De aici, mitul luptătorului comunist va difuza controlat în societate: din literatura proletcultistă a poeziilor lui Dan Deșliu, în manualele școlare, în riturile comuniste de inițiere pionierească, în toposuri simbolice (nume de

---

¹ *Ibidem*, p. 26.

² *Ibidem*, pp. 26-27.

străzi, de așezăminte culturale), devenind astfel un ingredient al socializării (politice) primare pentru generații de viitori tineri și destoinici comuniști, până când mitul va fi trecut sub tăcere prin anii '70, din nou din rațiuni politice, supraviețuind după 1989 în diverse comunități de memorie, în formule vagi și contradictorii.

Pornind de la aceste întâmplări de care se leagă biografia lui Lazăr Cernescu – un soi de reconstrucție biografică de grad zero, peste care s-au suprapus în timp straturile culturale și politice ale mitbiografiilor – cercetătorul scrutează viața postumă, intensă și longevivă a personajului, pe filiera sugestiei unei provocatoare cărți de antropologie politică a lui Katherine Verdery, „Viața politică a trupurilor moarte”.¹ Cum deconstrucția mitbiografiei lui Lazăr Cernescu constituie centrul de greutate al lucrării, aceasta excelează aici în virtuozitate analitică, conceptuală și metodologică, fără a trece cu vederea nici stilul atrăgător și persuasiv al scriiturii.

Sursele investigației sunt multiple și variate, autorul căutând cu atenție, „iscodind urmele trecutului” deopotrivă în memorii și documente scrise, „provincia tradițională a istoricilor”, în mărturii de diverse vârste și interviuri de istorie orală, pe care le pune în scenă critic, argumentativ și expresiv, în însemne vizuale ale trecutului (fotografii, monumente funerare, statui, medalii, organizarea și ornamentarea simbolică a spațiului public), în practici culturale și ritualuri comemorative.

Insistența și temeinicia acestor căutări îl conduc astfel pe Ionuț Costea spre articulațiile de finețe ale relațiilor inextricabile dintre memorie, istorie și mit. El ajunge să problematizeze edificator raporturile complexe dintre genurile complementare de reprezentări ale trecutului, memorie și istorie, cele care sunt permanent scurtcircuitate de firul roșu al puterii politice. Este una din problematicile aflate de o bună vreme în chiar miezul dezbaterilor istorice și, în speță, în ceea ce am numi nucleul epistemic al istoriei orale ca demers de cunoaștere comprehensiv și critic al trecutului recent. Astfel că, prin complexitatea nuanțată a analizei, cartea, radiografie a mitbiografiei în comunism și postsocialism, se dezvoltă inedit, ca o lucrare de pionierat în peisajul istoriografic autohton. Ea deschide aici perspectiva unei noi vârste a istoriei orale, în proximitatea unei istorii culturale de o deosebită complexitate și rafinement, cea care, renunțând la hagiografie, preferă, parafrazându-l pe Peter Burke, „să reamintească oamenilor tocmai ceea ce ei ar dori să uite”.²

---

¹ Vezi Katherine Verdery, *Viața politică a trupurilor moarte. Reînhumări și schimbări postsocialiste*, București, Vremea, 2006.

² Burke, Peter, *History as Social Memory*, în *Varieties of Cultural History*, London, 1997, pp. 59.

Consider că prin acest demers, Ionuț Costea își exersează cu abilitate și naturalele competențele de istoric european, licitându-și din nou potențialul de reprezentant de elită al unei (im)posibile Școli de istorie orală clujene.

Opera bibliothecariorum 1990-2007

– Recenzie –

Raluca Soare

BCU „Lucian Blaga” – Cluj

E-mail: ralusoare@yahoo.com

Iubitori de carte, oameni de cultură, gestionari sau diseminatori de informație, sunt doar câteva din atribute care pot fi asociate profesiei de bibliotecar. Fiind o profesie strâns legată de informație, de organizarea, regăsirea și diseminarea sa, etichetele care i se pot atașa pot fi însă multiple, iar conotațiile complexe. Există astfel vre deosebire între un bibliotecar și un cercetător? sau este bibliotecarul doar un funcționar aflat în slujba utilizatorului? sunt doar două întrebări care vin parcă să încurce și mai mult conturarea clară și concisă a imaginii profesiei de bibliotecar în secolul al XXI.

Fără a se încerca o pledoarie în favoarea vreuneia din etichetările anterioare, lucrarea recent apărută la editura Argonaut din Cluj-Napoca, cu titlul *Opera Bibliothecariorum 1990-2007* constituie o îmbinare reușită a componentelor necesare creării unei imagini complexe privind activitatea profesională – efectivă și nu numai în sens restrâns – a bibliotecarilor, cu specificitate a bibliotecarilor universitari. Organizat sub forma unei ample bibliografii, volumul coordonat de Ana Maria Căpâlneau, Gabriela Morărescu, Poráczky Rozália și Daniela Todor, în colaborare cu Doina Ciuruș, oglindește pe de o parte implicarea bibliotecarilor din Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” în dezvoltarea literaturii biblioteconomice și a celei din sfera științei informării, iar pe de altă parte, conturează contribuțiile literare ale acestora în diferite domenii științifice și culturale. Deși este prima lucrare de acest fel din spațiul biblioteconomic românesc, după cum subliniază Florina Iliș în textul ce deschide primele pagini ale *Operei Bibliothecariorum*, intitulat *Lauda bibliotecarului*, autoarele volumului au definitivat, prin această lucrare, un demers început cu mult timp înainte. Se impune aici a fi amintite secțiunile din cadrul Anuarului Universității din Cluj¹ și a celui din Cluj-Sibiu,² lucrarea lui Ioachim

---

¹ În Anuarul Universității din Cluj 1919-1920, apare o secțiune specială intitulată *Biblioteca Universității în cadrul capitolului II denumit Tabloul catedrelor, cursurilor, profesorilor, oficiilor și ale personalului*. Lucrările științifice ale personalului din Biblioteca Universității se reflectă și în *Anuarul Universității* anii următori sub denumirea *Publicațiile personalului științific al bibliotecii*.

² *Anuarul Universității Regele Ferdinand I Cluj Sibiu 1941-1942*, pg. 372, Capitolul XV, cu titlul *Publicațiile personalului bibliotecii*.

Crăciun¹, care reliefează activitatea științifică desfășurată de personalul bibliotecii Universității din Cluj, precum și diviziunile special destinate activității științifice a bibliotecarilor, în cadrul Activității Științifice a Universității din Cluj² și cele care se regăsesc apoi și în Activitatea științifică a corpului didactic și a cercetătorilor,³ Activitatea științifică a cadrelor didactice și a cercetătorilor⁴ și Activitatea științifică la Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.⁵ Ultimele trei lucrări amintite, realizate de altfel de sub egida Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga”, apar descrise ca produse ale activității desfășurate de departamentul de Documentare în volumul pe care îl analizăm.

Lucrarea este structurată în trei capitole distincte, la finalul cărora se regăsesc indici de autori, de descriptori și de reviste, permițând un acces facil la informație și totodată o panoramă asupra activității științifice desfășurate de bibliotecarii universitari într-un interval de aproximativ două decenii.

Capitolul I rezervă un prim loc pentru revistele de cultură și antologiile realizate, revista *Philobiblon* și Antologia *Philobiblon*, *Hemeneutica Bibliothecaria* constituind subcapitole distincte, considerate „producții editoriale de marcă ale bibliotecii noastre”, cum este subliniat în nota editorială. Configurată încă de la început ca o publicație reprezentativă pentru domeniul bibliologic și biblioteconomic, dar și al celui științific și cultural al mediului academic, revista *Philobiblon*, editată în limba engleză, a oferit un cadru generos de publicare. Calitatea acestora a fost recunoscută prin numeroase recenzii apărute în literatura de specialitate, dar și prin obținerea acreditării CNCISIS. Revista a fost inclusă în categoria B în anul 2006, iar începând cu anul 2007 textele sale se pot regăsi integral în baza de date EBSCO Publishing Co, în cadrul celei mai selecte secțiuni, Academic Search Complete. Această apartenență a permis demararea demersurilor pentru obținerea acreditării B Plus a CNCISIS. Ca o extensie a revistei *Philobiblon* și pentru a face accesibile unui public național, cele mai interesante și valoroase articole publicate în revistă, în anul 1998 a apărut primul volum de Antologie

---

¹ Ioachim Crăciun, *Activitatea Științifică la Universitatea Regele Ferdinand I din Cluj în primul deceniu 1920-1930*. Tipografia “Cartea Românească”, 1936

² *Activitatea Științifică a Universității din Cluj 1919-1973 – Bibliografie Selectivă*, cuprinde o secțiune specială intitulată *Auxiliaria* ce reliefează printre altele lucrările personalului BCU.

³ *Activitatea științifică a corpului didactic și a cercetătorilor 1987-1992*. Bibliografie selectivă. Coordonatori: Ioan Hentea, Olimpia Curta, Luminița Tomuța. Cluj-Napoca, 1994, 1001 p.

⁴ *Activitatea științifică a cadrelor didactice și a cercetătorilor – anii 1993-2004*.

⁵ *Activitatea științifică la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca* în anul 2005 și în anul 2006

Philobiblon, intitulat *Hermeneutica Bibliothecaria*. Succesul cu care a fost receptat în plan biblioteconomic și nu numai, a condus la editarea ulterioară a volumului II în anul 2002 și a volumului III în anul 2007. Toate aceste informații despre revista bibliotecii centrale universitare clujene, precum și despre antologiile sale se regăsesc în prezentările din cadrul primului capitol. Prezentărilor li se succede o descriere analitică a fiecărui an și număr pentru revistă sau a fiecărui volum pentru antologii.

Capitolul I al *Operei Bibliothecariorum* este completat de un al doilea subcapitol intitulat: *Instrumente de informare elaborate de Biroul de Cercetare bibliografică și Documentare, Colecții speciale, Biblioteci filiale*, care reliefează, într-o ordine alfabetică a titlurilor, lucrările elaborate în cadrul departamentelor enumerate prin titlu. La rândul său acest subcapitol cuprinde alte trei subdiviziuni al căror conținut și relevanță sunt explicate în nota editorială a lucrării. *Lucrările apărute în seria Biblioteca Bibliologica. Serie nouă* cuprinde o prezentare a celor mai semnificative instrumente de informare: bibliografii, biobibliografii, indici tematici ai unor reviste științifice, ce respectă criteriul apariției cronologie de această dată, adică al numărului designat fiecărui volum al seriei amintite. Astfel se explică și întreruperea unei ordini ce ar părea firească în cazul Antologiilor *Philobiblon*, *Hermeneutica Bibliothecaria*. Dacă volumul I este semnalat la poziția 402, volumele II și respectiv III sunt semnalate la poziția 411 și 412, ca urmare unei plăcute coincidențe. În cadrul seriei volumul III al *Hermeneutica Bibliothecaria* a fost lucrarea ce s-a succedat volumului II cu același titlu.

Ghiduri. Anchete sociologice. Instrucțiuni metodologice este titlul celei de-a doua subdiviziuni al celui de-al doilea subcapitol, având drept cuprins lucrările cu rol metodologic, produse în principal de colectivele din departamentele tehnice: ghidurile de utilizare a diferitelor softurilor de bibliotecă, extrem de utile pentru bibliotecarii prinși în vârtejul informatizării, anchetele sociologice necesare unei evaluări eficiente a activităților din bibliotecă, ordonate primar în funcție de tipul lucrării.

Ultima subdiviziune a acestui subcapitol *Baze de date bibliografice și alte documente electronice* vine să întregască imaginea activității bibliotecarului zilelor noastre întrucât multe din lucrările bibliografice editate au apărut sub forma unor baze de date, mult mai facil de consultat, atât din punctul de vedere al conținutului cât și al accesului; respectivele lucrări regăsindu-se postate pe pagina de Internet a bibliotecii, permițând chiar o consultare de la distanță.¹

---

¹ Un exemplu în acest caz îl constituie lucrarea apărută sub egida Academiei Române, întocmită de Institutul de istorie „G. Bariț” și B.C.U. „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca, a cărui format electronic BistRo 1994-2006: *Bibliografia Istorică a României, vol. IX-XI* poate fi consultat on-line la adresa web: <http://www.bcucluj.ro>

Capitolul II al lucrării vine parcă să completeze o abordare mai veche a unui studiu publicat în volumul II din *Hermeneutica Bibliothecaria* privitor la starea profesiei.¹ Dacă studiul urmărea starea profesiei în rândul bibliotecarilor cu studii superioare, prin prezentarea, în două subcapitole distincte, a activităților științifice ale personalului B.C.U. se conturează o imagine clară a statutului bibliotecarului din bibliotecile universitare. Prima secțiune este destinată tezelor de doctorat ale bibliotecarilor iar ce-a de a doua se ocupă de enumerarea disertațiilor de masterat și a lucrărilor de licență a celor care au absolvit fie specializări de biblioteconomie sau alte specializări la Universitatea „Babeș-Bolyai”.

Răspunsul la întrebările deschise la începutul prezentei analize par a-și găsi drumul prin studiul celui de-al treilea capitol. Privită dintr-o perspectivă complementară, activitatea bibliotecarilor din B.C.U. „Lucian Blaga” se conturează prin numeroasele lor contribuții în planul științific și publicistic. *Cărți și responsabilități editoriale. Capitole – Fascicule – Secțiuni tematice, Articole de revistă* sunt câteva din titlurile subcapitolelor ce detaliază în fapt această activitate științifică și publicistică.

Respectându-și statutul și conținutul, plasarea în încheierea lucrării a trei indici de regăsire a informației: *Indicele de autori*, *Indicele de descriptori și Indicele de reviste*, este pe întreg justificată, dovedindu-și utilitatea și totodată facilitând în acest fel regăsirea rapidă a informațiilor căutate.

Având ca punct de plecare ușurința în regăsirea informațiilor din interiorul volumul și raportându-ne la structura bibliografică de bază a lucrării, dublarea sau apariția ulterioară a unui format electronic care să permită o interogare rapidă a conținutului poate fi considerată nu doar recomandată, ci chiar necesară pentru crearea unui tot unitar.

---

¹ Király V. István, Székely Adriana, *Studiu privind starea profesiei la bibliotecarii cu studii superioare din B.C.U. „Lucian Blaga” Cluj-Napoca*. În: *Hermeneutica Bibliothecaria – Antologie Philobiblon* [vol. I.]. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 1998, p. 54-82.

Kovács Mária, *A kolozsvári „Lucian Blaga” Központi Egyetemi Könyvtár 19. századi magyar nyelvű kéziratának katalógusa. Első kötet: történelmi és földrajzi kéziratok/ Catalogul manuscriselor maghiare din secolul al 19-lea din colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga”. Volumul I: Manuscrise de istorie și geografie, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2007, 218 p.*

– Recenzie –

Ionuț Costea
BCU „L. Blaga” – Cluj
E-mail: costea78@yahoo.co.uk

Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca a cunoscut în ultimele două decenii o recuperare binemeritată a statutului său de instituție culturală, nu doar ca auxiliar al procesului didactic, ci mai cu seamă ca instituție cu programe proprii de cercetare și formare inițială și continuă. Autonomizarea unui câmp de cercetare specific bibliologiei și științei informării a însemnat și o reevaluare a principalelor fonduri ale bibliotecii, fonduri documentare, de manuscrise sau carte veche românească și europeană. În acest sens, s-a consolidat o direcție de elaborare a unor instrumente de cercetare prin editarea cataloagelor de fonduri în format tradițional sau adaptate noilor tehnologii electronice de comunicare. Preocupările de acest fel au constituit o constantă ce traversează deceniile din perioada interbelică, însemnând, în ultimul timp, o adaptare și promovare a formatelor moderne de descriere și catalogare a unităților bibliografice (documente, manuscrise, carte veche, carte modernă). Efortul semnificativ de promovare a fondurilor bibliotecii se înscrie pe două direcții; prima dintre ele, vizează bibliografiile curente destinate programelor didactice sau lucrările bibliografice ample, cu caracter național, care repertoriază literatura științifică în domenii de cercetare ce au consacrat serviciile bibliografice ale bibliotecii centrale universitare clujene la nivel național și internațional; cea de a doua direcție de cercetare s-a centrat pe elaborarea cataloagelor de fonduri de manuscrise și carte veche, definind un câmp preliminar al cercetării de istoria cărții, istoria bibliotecilor sau istoria lecturii. Acest tip de investigare circumscris istoriei cărții, bibliografiei descriptive și analitice, a cunoscut în anii din urmă o relansare. În ce măsură se impune o urgență a acestor elaborate, și numai din punctul de vedere al domeniului istoriei cărții, integrate metodologiei și problematicei generale, se poate discuta. Oricum, recuperarea unor zone ale cercetării bibliografice aferente istoriei cărții rămâne pe mai departe, după cât se pare, de o maximă atractivitate printre cercetătorii români sau din

România ai acestui domeniu. Noile deschideri metodologice și tematice sunt încă foarte discret asimilate, chiar prezentările și recenziile lucrărilor de căpătâi din a doua jumătate a secolului XX și din cele două decenii ale veacului actual au reținut sporadic atenția în preocupările cercetătorilor din țara noastră.

Catalogul propus de tânăra cercetătoare Kovács Mária se integrează acestei direcții de cercetare instituționalizată în cadrul bibliotecii clujene. Ea se afirmă ca un instrument de cercetare pentru ceea ce înseamnă cultura maghiară din Transilvania în secolul al XIX-lea și relevă, în același timp, funcțiile manuscrisului în cultura tiparului din epoca modernă în spațiul răsăritean al Ungariei. Autoarea și-a conceput lucrarea după un plan îndrăzneț. Catalogul propriu-zis este anturat de o serie de proximități ale evoluției instituționale sub auspiciile cărora s-a dezvoltat fondul de manuscrise prezent astăzi în cadrul bibliotecii universitare clujene, de la Societatea Muzeului Ardelean, înființată la mijlocul veacului al XIX-lea la contextul bibliotecii universitare din epoca dualismului, după Marea Unire și post al doilea război mondial până în anii din urmă. La aceasta contribuie și cuvântul introductiv al lui Egyed Ákos cât și introducerea autoarei. Un alt registru al analizei îl reprezintă cel tematic, opțiunea din titlul lucrării, istorie și geografie, fiind dublată de urmărirea problematicii în care se încadrează manuscrisele repertoriare. Descrierea bibliografică a manuscriselor este concludentă și pe deplin explicită, modelul care a stat la baza definirii formatului este cu onestitate prezentat. Desigur, lucrarea ar fi câștigat în prestigiu dacă la fiecare descriere ar fi fost prezentată și o minimă bibliografie a edițiilor realizate de-a lungul timpului în cazul unor manuscrise, după cum însăși tânăra autoare recunoaște. De asemenea, traducerile textelor introductive în limba română sau limba engleză atât din punct de vedere stilistic cât și în ce privește dimensiunile conceptuale meritau să se alinieze performanțelor pe care autoarea le-a dovedit în elaborarea și redactarea catalogului. Spre exemplu, în Cuvântul introductiv ni se redă în limba română expresia redundantă și colocvială „În final nu pot să termin”; sau atât în limba română cât și în limba engleză ni se vorbește de Revoluția/Revolution lui Francisc Rákóczi al II-lea, traducându-se termenul maghiar „szabadságharc” folosit de autoare, or în literatura istorică această mișcare antihabsburgică s-a încetățenit sub denumirea de „Războiul curuților”, etc. „revoluție” fiind un concept greu, dacă nu imposibil de aplicat acestor evenimente.

Apariția catalogului, chiar și cu aceste câteva inadvertențe, are meritul de a ilustra o direcție de cercetare fundamentală ce poate părea, la o primă vedere extrem de aridă, dar pe baza căreia se construiesc contribuțiile semnificative. Ilustrarea tinerei cercetătoare prin elaborarea acestui tip de lucrare științifică la nivelul performanțelor pe care le dorește Kovács Mária, aduce în atenție o prezență tot mai rară în cercetarea din ultimii ani.

Lola Maria Petrescu
– **Biblioteca și provocările secolului XXI** –
Cluj-Napoca: Risoprint, 2007

Ana Maria Căpâlneanu
B.C.U. „Lucian Blaga” – Cluj
E-mail: anima@bcucuj.ro

Fiecare întâlnire cu o nouă apariție editorială poate fi un prilej de bucurie. Nu doar pentru că marchează îmbogățirea literaturii noastre de specialitate bibliologică cu noi lucrări – multe dintre ele foarte utile în contextul prefacerilor majore la care suntem cu toții martori – ci și pentru că se constituie într-o bună ocazie de noi lecturi profitabile, noi interferențe profesionale, noi ocazii de analiză și meditație.

Așa cum am mai repetat-o și cu alte ocazii, afirmarea și consolidarea unei profesii se face, în primul rând prin *literatura ei de specialitate*, ținând cont de faptul că *masivul documentar* produs într-o zonă profesională specifică, poartă în sine repere ale evoluției și maturității ei. Pornind de la toate acestea, extinderea peisajului bibliologic românesc nu poate decât să stimuleze și să capteze interesul, cu atât mai mult cu cât vorbim, de data aceasta, despre o lucrare perfect integrată în străduințele actuale de a determina modificarea unei întregi paradigme existențiale.

Așadar, spațiul nostru publicistic profesional se îmbogățește cu o nouă apariție: volumul **Lolei Maria Petrescu**, intitulat **Biblioteca și provocările secolului 21**, apărut de curând, la editura Risoprint din Cluj. Acest moment editorial invită la reflecție, nu doar pentru că este una dintre puținele publicații care se inserează perfect în actualitate, dar și pentru că oferă importante repere în studiul, etapă cu etapă, a traseului spre societatea informațională, parcurs atât în spațiul european și cât și în cel american.

În ansamblul ei, lucrarea reprezintă o laborioasă operațiune de sinteză, aplicată pe numeroasele resurse informaționale, arondate acestei teme de mare interes. Ca orice **sinteză documentară** – categorie specifică de documente, realizate în urma unei ample activități de cercetare bibliografică și documentară, finalizate prin selectarea unui complex de date și informații la tematica abordată, dar fără participarea directă a autorului prin studii sau cercetări proprii – volumul analizează, interpretează și sistematizează un întreg corpus de resurse informaționale, selectate ca semnificative pentru tema cercetată. Procesul de cercetare documentară fiind extins și bine susținut, rezultatul final se constituie într-un util produs de informare asupra a ceea ce noile tehnologii pot să facă în zona gestionării, comunicării și, mai ales, a conservării documentelor și informațiilor.

Formula redacțională a volumului – I. **Biblioteca în societatea informațională**; II. **Biblioteca numerică europeană**; III. **Proiecte culturale de numerizare europene și americane**; IV. **Politici de numerizare în unele state ale Uniunii Europene**; V. **Digitizarea documentelor culturale**; VI. **Etapele unui proiect cultural de numerizare** – se pliază pe nevoia de a evoca perioada de maximă actualitate în evoluția structurilor de informare și documentare, fie ele tradiționale sau virtuale, când întreaga viziune asupra profesiei suferă profunde transformări, sub imperiul noilor tehnologii.

Discursul autoarei urmează un traseu logic și firesc, pornind de la încercările de definire – bogat documentate – a sintagmei „**societate informațională**”, atât de frecvent folosită la ora actuală, chiar dacă nu întotdeauna foarte clar și explicit conturată. Variantele semantice: **societate post-industrială**, **societatea celui de-al Treilea Val**, **societate informațională și a cunoașterii** și, în fine, **societate informațională** evocă, în esență, aceleași realități, dominate de „utilizarea noilor tehnologii ale informației și comunicării în toate mediile [sic] de viață și toate domeniile de activitate”.¹

Substanța întregului capitol întâi se revendică de la intenția autoarei de a identifica influențele acestor tehnologii care acționează asupra valorificării moștenirii culturale aflate în biblioteci, muzee și colecții, pe de-o parte și, pe de altă parte, asupra legăturii dintre creatorul de cunoștințe și valori artistice și beneficiari. În spațiul european, accentul se pune pe valorificarea moștenirii culturale, multinaționale și multietnice, deoarece, așa cum citează autoarea, „pentru Europa, patrimoniul cultural este o resursă strategică care poate juca rolul pe care îl are petrolul pentru țările arabe”.² În acest context, mi se pare semnificativă introducerea în discuție a conceptului de „**bibliotecă inteligentă**” unde „se pot stoca volume uriașe de date și cunoștințe, în spații restrânse, cu posibilitatea obținerii rapide a informațiilor și cu mare economie de timp”.³

Aria de prezentare se restrânge, în continuare, asupra „**bibliotecii numerice europene**” care, conform Comisiei Europene, „este un punct de acces multilingvistic comun la patrimoniul cultural european”,⁴ ca reflex direct la proiectul american „Google Print”. Numerizarea celor mai reprezentative opere multinaționale culturale și științifice, și înglobarea lor într-un vast, așa-zis „conglomerat digital”, va permite o mai bună cunoaștere a „spațiului și cyberspațiului continentului nostru”, cu toate determinantele și caracteristicile lor. Evocarea diacronică a bibliotecii numerice europene, pe

---

¹ Lola Maria Petrescu, *Biblioteca și provocările secolului XXI*, Cluj-Napoca, 2007, p. 10.

² Idem, p. 16.

³ Idem, p. 20.

⁴ Idem, p. 24.

întreg parcursul capitolului doi, este bogată în repere, utile atât în ceea ce privește evoluțiile din cadrul națiunilor europene, cât și stadiul la care s-a ajuns până la ora actuală.

Cele mai semnificative proiecte culturale de numerizare – europene și americane – sunt analizate și exemplificate de Lola Maria Petrescu în ansamblul lor, rezervându-și un întreg capitol pentru dimensiunea europeană a procesului. Se stabilesc principalele direcții de urmat pentru numerizare, se sintetizează rolul bibliotecilor în contextul întregului proces și se conturează avantaje și beneficii. Și nu doar atât, autoarea aduce informații detaliate asupra politicilor de numerizare specifice fiecărei țări din cadrul programelor europene de cercetare și dezvoltare, cu referire directă la țări ca Belgia, Austria, Danemarca, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Italia, Luxemburg, Polonia, Portugalia, Anglia, Spania, Suedia, Ungaria. În același timp, identifică și lipsurile care grevează încă derularea programelor, deși statele membre ale Uniunii Europene consideră digitizarea ca fiind un obiectiv de primă importanță și, în consecință, au investit masiv. Având în vedere aceste considerente, concluzia autoarei de la finalul capitolului IV poate deveni descurajantă dar, în același timp, și mobilizatoare: „...deși digitizarea este un deziderat major din punct de vedere cultural și economic, totuși, până în prezent, mai puțin de 2 % din fondurile bibliotecilor și arhivelor sunt disponibile sub formă numerică”¹.

În următoarele capitole, Lola Maria Petrescu explică, definește și exemplifică procesul de digitizare a documentelor culturale, oferind, deopotrivă, informații utile în legătură cu etapele unui proiect de numerizare. Caracterul sintetic al lucrării se intensifică pregnant, astfel încât lecturarea capitolelor finale se transformă într-un demers de studiu și analiză a reperelor principale care marchează întotdeauna orice proces de digitizare. Toate aspectele atinse în această secțiune a lucrării: **Scopul digitizării, Argumente în favoarea digitizării, Avantajele numerizării, Dezavantajele numerizării, Importanța digitizării** și, în fine, **Etapele unui proiect cultural de numerizare** sunt prezentate în mod pronunțat schematic, cu largi secvențe gen „aliniat-liniuță”, întreg materialul acumulând caracteristici metodologice, instructive și orientative în derularea unui proces de numerizare. Fațetele sub care este privit întregul proces sunt multiple, autoarea referindu-se deopotrivă la aspecte strict informatice – definirea digitizării, cu incursiuni în semantica problematicii, configurări de hard, scanare, formate de fișiere, caracteristici ale produselor informatice create prin numerizare, prezervarea și conservarea documentelor electronice, configurarea atelierului în care se

---

¹ Idem, p. 64.

face numerizarea etc. – cât și la aspecte ținând de managementul digitizării, de marketing al serviciilor și produselor de informare, de definire a cadrului juridic cu respectarea dreptului de autor, aspecte economice etc. Sunt menționate și/sau citate norme naționale și internaționale, directive, ghiduri, linii directoare etc., care reglementează întreaga zonă de desfășurare a activității de digitizare. Întregul discurs este susținut de trimiteri bibliografice și citări abundente, ele constituind un bun moment de demarare pentru o viitoare contribuție editorială majoră în această arie tematică.

Concluziile prezentate în capitolul VII reprezintă, în fond, un corolar al întregii lucrări, cu considerente care se pot răsfrânge asupra societății cunoașterii în ansamblul ei. Provocările secolului XXI legate de universul informațional, așa cum au fost ele identificate și prezentate de Lola Maria Petrescu, pot și trebuie să determine reacții rapide și de substanță, sintetizate de autoare prin îndemnul: „Mai multă informație, mai de calitate, mai repede, mai ieftină”.¹ Anterior, ca argument, autoarea constată: „...datorită noilor tehnologii informaționale, disponibilitatea unui produs nu se mai măsoară în funcție de distanța care îl desparte pe cumpărător de vânzător, pe utilizator de bibliotecar sau pe utilizator de informație, ci în funcție de timpul necesar pentru a găsi informația și a și-o încărca pe propriul calculator”.² Dincolo, însă, de obiectivul fundamental de facilitare a accesului la informație urmărit prin modernizarea tehnologiei, rămâne funcția majoră de preservare a memoriei culturale a umanității, funcție care ar trebui să fie tot mai frecvent împlinită – și Lola Maria Petrescu argumentează pe tot parcursul lucrării – prin recursul la metoda digitizării.

---

¹ Idem, p. 104.

² Idem.

Bibliografia ca instrument al clarificării de sine

István Király V.
B.C.U. „Lucian Blaga” – Cluj
E-mail: philobib@bcucuj.ro

Motto:

„Punctul de plecare a cercetării noastre
a fost conștiința faptului că cercetare științifică
și **creația originală** din interiorul profesiunilor
bibliologice au – în conjunctura actuală –
un rol fundamental și decisiv.”

Ana Maria Căpâlneanu

Într-un mod poate ciudat la prima vedere, ideea cum că „documentarea științifică” – deși ea poartă, totuși, în numele ei, drept atribut, cuvântul „**știință**” – ar putea fi o activitate *creativă*, se impune și mai ales se realizează la noi extrem de dificil. Și – îndrăznesc să afirm – **nu** atât în mediul intelectual, științific și cultural în care și în vederea căreia ea se desfășoară de fapt, ci cu precădere în însuși „interiorul” profesiei. Adică tocmai pentru cei care **o practică**. Iar barierele mentale ca și criteriile și exigențele uzuale de recunoaștere și de afirmare... „trag” aici, parcă toate și concomitent, tocmai în acest sens și chiar în această direcție.

Cu atât și exact în acest (contra)sens mi se pare mai importantă – și chiar hotărâtoare – lucrarea pe care o recenzăm acum.¹ În două volume, ea se intitulază *Factorul informațional în învățământ și cercetare în contextul modernizării documentării științifice*. Titlu sec și tehnic care, în sine, nu prea o evidențiază în noianul titlurilor incoloro și inodore practicate în acest domeniu – mai ales sub formă de colaje manualistice impersonale. Aici însă în spatele acestui titlu se află, fără să se ascundă, pe de o parte o istorie culturală explicită – mai precis o istorie a culturii însăși – și de a dreptul savuroasă, care, deși extrem de informată și documentată, nu este totuși nici „stufosă” și nici evenimentială, ci sondează cu totul explicit atât direcțiile cât și sensurile (și confluența lor) a ceea ce se numește „factorul informațional” și „documentarea științifică”.

---

¹ **Ana Maria Căpâlneanu**, *Factorul informațional în învățământ și cercetare în contextul modernizării documentării științifice*. Cluj-Napoca, Argonaut, 2008. Vol. I-II, 531 p.

Spre deosebire, deci, de alte expresii uzitate în gol de multe ori în această literatură – cum ar fi spre exemplu ceea a „structurilor infodocumentare”¹ – create în mod improvizat de tot soiul de improvizați, „factorul informațional” este aici un *terminus tehnicus* propriu-zis, conturat și articulat nu numai cu acuratețe dar și cu orizont: „Am circumscris *factorul informațional* – din perspectivă diacronică – tot ce se referă la intermedierea către informație, de la documentele secundare și terțiare create ca suport informativ în procesul de învățământ și cercetare, la instituțiile cu profil informațional și, deopotrivă, la suportul documentar destinat procesului de formare a specialiștilor în informare și documentare.”² Ca atare, factorul informațional va fi desfășurat atât diacronic cât și structural pe parcursul celor șase capitole ale primei părți a primului volum al cărții, cât și în Partea a II-a, în care, de fapt, culminează și se adună laolaltă întreaga cercetare.

Lucrurile stau la fel și cu „documentarea științifică”. A cărei naștere și tendințe de conturare și de individualizare treptată – și „neîncheiată” încă –, sunt prezentate într-o istorie mentală, conceptuală, semantică și organizațională de a dreptul captivantă și aflată în permanentă confluență cu evoluția socială a științei, a educației, a culturii și a instituțiilor lor. Atât pe plan mondial, cât și în spațiul autohton. Întrucât, în noua accepțiune, termenul de „document” privește suporturile de toate felurile din perspectiva informațiilor pe care ele le poartă, el evoluează firesc și oarecum cu ușurință spre cel de „documentare” și „documentație” și de aici către îmbrățișarea de către el, cu precădere, tocmai a domeniului științei, a cercetării științifice. Desigur, fără a pierde însă conexiunile sale semantice organice cu termenii mai tradiționali cum sunt cei ai Bibliologiei, ai Biblioteconomiei, ai Bibliografiei etc. Termeni care, în sfidările și reflexiile lor reciproce și concomitente, se află și ei în continuă redimensionare, redefinire și reformulare istorică. Proces în care ei au ajuns astăzi la formularea lor contextuală „comună” și sintetică ca fiind drept: „Știința bibliotecii și a informării” (*Library and Information Science*).

În contextul acestor evoluții, reflecții, reformulări și dezbateri, autoarea dezvăluie și atribuie un loc specific – ca fiind zonă a convergențelor – tocmai **bibliografiei**. Atât prin istoria, cât și prin evoluția conceptului ei: „Bibliografiile sunt adevărate sinteze ale cunoștințelor dintr-unul sau mai multe domenii, pe care le sistematizează în clase ale cunoașterii, în diviziuni și subdiviziuni și le oferă ca repere în explorarea unui subiect.”³

Noile coordonate tehnologice – și mai ales într-o societate bazată de acum înainte în mod explicit și asumat pe cunoaștere – oferă însă factorului

---

¹ Expresie pe care, cel puțin o dată, o regăsim din păcate și în această lucrare...

² Idem, p. 16.

³ Idem, p. 34.

informațional noi structurări, noi posibilități, poziții și chemări. Care fac ca **exploziei** informației să i se asocieze **implozia** – și chiar exigența imploziei „continue” a – timpului de comunicare a ei.¹ Și care se realizează diacronic, prin asimilările treptate ale „controlului bibliografic universal” (adică prin stabilirea unor standarde internaționale de descriere bibliografică) solicitate și permise de nevoia de a le automatiza. Lucruri care au făcut, apoi, reciproc posibilă constituirea unor adevărate rețele informaționale pe baza cărora s-a conturat aceea „rețea de rețele” care este astăzi Internetul.

Pe bazele și cu ajutorul acestui cadru, delimitări și construcții teoretico-conceptuale substanțiale, autoarea trece la prezentarea și analiza istorică a procesului de informare și documentare din România în epoca modernă (Capitolul 2), un Capitol separat (3) fiind apoi dedicat reperelor, structurilor și evoluțiilor ce au avut loc aici după 1945, acordându-se o atenție constantă instituțiilor legate de „factorul informațional” și producțiilor-performanțelor acestora. În acest spirit, în Capitolul 4, lucrarea continuă cu analiza rolului particular – chiar privilegiat – și a evoluției Bibliotecii Academiei Române, a planurilor sale bibliografice în vederea elaborării marilor repertorii naționale ale culturii române și a bibliografiei/bibliografiilor naționale, precum și a rețelei structurilor documentare din sfera cercetării științifice din cadrul Academiei. Se pare că acest capitol este deocamdată și singurul loc în care putem regăsi – adunate sub o descriere bibliografică unitară –, totalitatea lucrărilor publicate din planul bibliografic național al Bibliotecii Academiei Române.

Nefiind istoric, nu pot aprecia aceste capitole în privința noutății datelor și informațiilor pe care ele le cuprind. Chiar și așa, este limpede însă faptul că analizele sunt conduse, și aici, de aceea viziune care direcționează cu luciditate și discernere surprinderea conexiunilor ca fiind drept procese. Adică, deopotrivă acumulări și deschideri. Care, de aceea, conduc mai departe investigația spre Centrele de informare și documentare tehnico-științifică (Capitolul 5), adică spre nașterea și articularea lor în timp. Și care merg apoi spre ideea mai cuprinzătoare a unui sistem național de informare și documentare, împreună cu problemele lui tehnice și structurale – deci obiective și subiective – de construcție și de compatibilizări, inclusiv cele ale elaborării unei politici naționale coerente în sfera informațională (Capitolul 6).

Cu siguranță, punctul culminant al cercetărilor efectuate de către Ana Maria Căpâlneanu se află în Partea a II-a a primului volum, care reprezintă o investigație cu totul autonomă, creativă și inovativă, dedicată *Analizei tematice și de gen a literaturii bibliologice românești cu caracter*

---

¹ Idem, p. 46-47.

monografic – publicate în intervalul 1945-2004. Și care, pe de o parte, se încadrează perfect în logica, în textul – dar și în subtextul – primei părți (având în vedere faptul că în majoritatea capitolelor cărții sale, autoarea are în vedere și urmărește în mod sistematic și pronunțat activitatea, condițiile, structurile și producțiile pentru formarea și perfecționarea/dezvoltarea a înșiși specialiștilor în informare și documentare. Dar care, pe de altă parte, și „luminează” – atât în probleme cât și în sensuri – oarecum și retroactiv, tot ce a fost spus până atunci în volum.

Realizată cu ajutorul unei metodologii riguroase, de sorginte deopotrivă bibliologico-documentare, sociologice și biblio- și scientometrice, asociate și sintetizate aici într-o modalitate cu totul particulară, analiza în cauză urmărește și realizează, în mod simultan, mai multe rezultate și beneficii. În primul rând, și la bază, se află desigur un beneficiu de natură bibliografică. Adică faptul și rezultatul că, astfel, s-a obținut pentru prima oară o bibliografie, pe cât se putea de exhaustivă, a întregii literaturi bibliologice românești, publicată, în perioada precizată, sub formă de cărți. La care se mai adaugă, desigur, și faptul cu totul decisiv și remarcabil că această literatură este aici analizată bibliografic, atât din punct de vedere **tematic**, cât și din perspectiva **nivelului** științific-epistemologic la- și în care ea, de fapt, își asumă tematicile cu care se confruntă în timp! Iar aceste aspecte ale nivelului și profunzimii științifico-epistemologice la care temele-tematicile sunt asumate și tratate în aceste producții publicate, au fost fixate, exprimate și analizate, printr-un set complet de descriptori numiți „**descriptori de gen**”.

Deși inspirată metodologic dintr-o investigație anterioară – care se referea însă nu la „cărți” ci la articole și studii din revistele românești de specialitate¹ – analiza despre care este vorba aici a fost nevoită să construiască un sistem de „descriptori de gen” complet nou și realmente adaptat „obiectului”. Ei sunt: *Tratatul, Monografia, Sinteza documentară, Manualul, Volumul colectiv, Eseul și Lucrarea de referință*. Fiecare descriptor este definit în mod cât se poate de riguros și articulat, definițiile constituind în același timp și regula lor de atribuire. Cu ajutorul lor se poate, deci, studia – cum am mai spus – chiar nivelul epistemologic al unei – oricărei! – literaturi de specialitate. Cu precizarea hotărâtoare că, în fond „... nivelul epistemologic al unei literaturi de specialitate – în componenta ei documentară formată din cărți – este indicat de ponderea pe care o au **monografiile** în

---

¹ *Vezi Florina Iliș; István Király; Angela Marcu, Bibliografia analitică, analiză de conținut și de gen a literaturii bibliologice din revistele românești de profil – Cercetare pentru perioada 1990-1997. In: Hermeneutica Bibliothecaria – Antologie Philobiblon (I) Volum îngrijit de Florina Iliș și Ionuț Costea, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 1998, p. 83-175.*

această literatură, așa cum ponderea studiilor indică nivelul științific al contribuțiilor din revistele de profil.”¹

Datele astfel obținute au fost apoi trecute printr-o prelucrare statistică (biblio- și scientometrică) centrată atât pe aspecte tematice și de gen, cât și pe cele temporale, creionându-se astfel o imagine cât se poate de concludentă, atât asupra dinamicii tematicilor asumate, cât și asupra nivelului epistemologic al producției editoriale profesionale. Dinamică determinată de contexte social-politice, de conjuncturi și situații variate și uneori modificate chiar radical.

Studiul din partea a II-a a volumului analizează deci, pas cu pas, aspect de aspect, atât chestiunile tematice, cât și cele de nivel epistemologic ale acestei literaturi. El însuși merită, de aceea, studiat cu deosebită atenție dar... și cu deschidere și onestitate **față de noi înșine!** Căci, cea ce cred că este de subliniat în mod apăsător în această recenzie, în raport cu adevărurile scoase la suprafață de investigația Anei Maria Căpâlneanu – adevăruri care, de altfel, se acordă perfect și cu cele rezultate din cercetarea asupra literaturii din **revistele de profil**, despre care am mai pomenit – este tocmai faptul că, din perspectiva **nivelului epistemologic** – adică a genurilor –, această literatură este, în ansamblu, dominată de **Manuale** (26,69%), apoi de Lucrări de referință (21,97%), de Sinteze documentare (19,51%) și de Volumele colective (16,02%)!

Iar Monografiile (13,34%), Eseurile (2,26%) și Tratatetele (0,21%) – adică tocmai genurile care conferă în fond, **calitatea și substanța științifico-epistemologică** a unei literaturi de specialitate – **se află chiar pe ultimele „locuri”!**

Indiferent, însă, de rezultatele analizelor mai detaliate² ale ponderii diferitelor **tipuri** de manuale (material metodologic, de formare profesională, școlar și universitar) în cadrul dominanței, totuși evidente, a acestui gen de prelucrare și asimilare intelectuală a tematicilor – care aici se impune deci tocmai în **„detrimentul”** Monografiilor și a Tratatelor –, această dominație ridică probleme și întrebări extrem de grave asupra acestei literaturi. Poate chiar în întregimea ei! Căci, oricât am fi – în mod cu totul superficial – înclinați să acordăm Manualelor trăsătura de a fi un gen „impersonal” și/sau de **ne-autor**... tot trebuie să ne întrebăm asupra faptului că: în fond **de unde se nasc**, într-o literatură de specialitate! aceste manuale?! Care – pe deasupra – și „apar” într-un număr în permanență crescător.

Oricum, în sărăcia stridentă a Monografiilor și a Tratatelor, Manualele – și în primul rând chiar cele universitare – nu pot fi decât simple

---

¹ Ana Maria Căpâlneanu, *op. cit.*, p. 240.

² *Vezi* Idem, p. 254

compilații, **lipsite** deci tocmai de fundamente și **afinități creatoare** și, prin urmare, carente, deficiente tocmai în substanța și în **îndemnul** educațional la orice asemenea creativitate. Orientată, prin urmare, spre „învățarea”, îndrumarea și încurajarea **cercetărilor autonome** și responsabile ale celor cărora ele, de fapt, se adresează! Căci majoritatea covârșitoare a acestor manuale – mai ales după 1989 – sunt manuale „universitare”. Care se adresează deci studenților, adică exact viitorilor profesioniști cu „studii superioare” de specialitate! Care sunt deci – e limpede – formați, în majoritatea contextelor, tocmai prin și pe baza unor manuale și „programe” care ele însele **nu sunt susținute** de cercetările **proprii** ale „autorilor” lor! Prin urmare, nici din majoritatea acestor manuale și nici de la autorii lor „titrați”, nimeni nu poate **învăța** în nici un chip... ce anume este cercetarea și nici cum anume s-ar face ea.!?

Oricât să ne afundăm, însă, în agitația și veleitarismul instituțional și formal-birocratic pretextat la noi de către „Procesul de la Bologna”, UNIVERSITATEA este și rămâne totuși o instituție în care – după o expresie esențială a lui Wilhelm von Humboldt – „știința este predată ca o problemă vie”! Adică: drept practică fiind! Ori, practicarea științei se numește totuși CERCETARE, iar UNIVERSITATE se cheamă totuși și exact locul și spațiul accesului la știință... ca știință. Adică: ca **cercetare științifică**. Care, evident, nu poate fi decât creativă.

Prin urmare, **în lipsa** acestui aspect – care deci nu poate proveni decât și numai din practicarea propriu-zisă a studiilor din publicațiile periodice de specialitate, cât și a Monografiilor și a Tratatelor în privința „cărților” – orice manual așa-zis „universitar”, nu este, de fapt, decât o sinteză documentară travestită... lipsită însă de onestitatea și de „umilința” acesteia din urmă.

De aceea, precizarea, deloc întâmplătoare a autoarei că: „În privința monografiilor, traseul parcurs pe întreaga perioadă studiată indică o mai slabă reprezentare în perioada de maximă dezvoltare a celorlalte genuri, urmând să atingă nivelul de vârf abia în deceniul 9, cu 23 (4,72%) apariții, după care descrește din nou în anii 2000. Este de altfel, singura categorie de gen care se înscrie într-un trend descendent în ultimii ani, acesta fiind un semnal îngrijorător...”¹, dobândește aici o gravitate cu totul particulară. La care se asociază fel de „îngrijorător” – dacă nu chiar spre disperare – și lucrurile privitoare la Tratatate: „... un singur volum găsim și sub formă de tratat, genul care presupune gradul cel mai elevat și riguros științific din întreaga gamă de abordări posibile ale unei tematici. Prezența unui singur tratat în literatura de profil – și acesta nu unanim recunoscut ca atare – ni se

---

¹ Idem, p. 258.

pare simptomatică pentru nivelul științific al literaturii românești de specialitate, având în vedere faptul că producerea tratatelor marchează etapa de maturitate științifică a oricărei discipline, domeniu etc.”¹

Volumul I al lucrării Anei Maria Căpâlneanu mai este completat cu șase Anexe (Asociații de biblioteci, Consorții, Instituții de Cercetare și Dezvoltare, Organizații; Manuale și lucrări metodologice de biblioteconomie și știința informării publicate în intervalul 1945-2004. Sinteze documentare de biblioteconomie și știința informării; Periodice primare curente românești cu profil bibliologic; Lista cataloagelor de bibliotecă păstrate în manuscris la Biblioteca Academiei Române și a studiilor întocmite pe baza lor; Institute, centre și oficii de informare și documentare din România și Lista descriptorilor tematici) cât și de o Bibliografie generală, care, laolaltă, ilustrează și completează în mod oportun baza informațională a cercetării. Iar Volumul II este dedicat, în întregime, editării *Bibliografiei analitice propriu zise a cărților bibliologice românești – publicate în intervalul 1945-2004* – cuprinzând un total de 549 de înregistrări, un Indice de autori și un Indice de subiecte. De aceea acest volum poate fi de fapt utilizat și ca un instrument bibliografic autonom de lucru.

*

În concluzie, trebuie deci afirmat în mod răspicat, faptul că, prin ideea, prin structura, prin nivelul său epistemologic și prin întregul mesaj al demersului ei, cercetarea Anei Maria Căpâlneanu – care este de altfel și teza ei de doctorat – împreună cu importanța tematicii asumate, este, în mod indubitabil, și o contribuție exemplară la „îmbunătățirea” statisticilor în ceea ce privește Monografiile din propria ei analiză. Ea este astfel și o adevărată demonstrație *in vivo* a caracterului și a posibilităților creative ale cercetării bibliografice, ale informării și documentării. Deci și un apel spre a le practica tocmăi în acest fel.

Pe scurt, este vorba de o **bibliografie și o cercetare folosită drept instrument al clarificării și al dezbaterii de sine.**

---

¹ Idem, p. 256.

Viorica Sâncrăian - un coleg și un bibliotecar de excepție

Kinga Tamás
BCU „Lucian. Blaga” – Cluj
E-mail: tamask@bcucluj.ro

A fi un bibliotecar competent a fost și este una din cerințele profesiei. Toți cei care au dorit să știe, să cunoască toate tainele bibliotecii s-au format de-alungul carierei. Azi Uniunea Europeană impune ca o cerință obligatorie în toate proiectele sale, formarea continuă, azi vorbim deja de bibliotecari competenți cu atestate de specialitate (vezi www.certidoc.com).

Dacă noi, generațiile noi de bibliotecari, avem posibilitatea să ne formăm ca bibliotecari competenți și generațiile care au lucrat o viață întregă în biblioteca noastră s-au putut forma prin diverse căi de informare. Activitatea profesională a Vioricăi Sâncrăian poate fi pusă sub semnul formării continue, toate realizările ei pe plan profesional putând fi urmărite în bio-bibliografia de la sfârșitul lucrării.

Viorica Sâncrăian este un bibliotecar deosebit, prin funcțiile ocupate, prin inițierea unor activități de bibliotecă deosebite, cum ar fi inițierea și organizarea de întâlniri profesionale, seminarii, conferințe, ateliere, prin participarea la proiecte, programe naționale și internaționale în domeniu.

Afirmând aceste lucruri mă gândesc la ea cu un sentiment deosebit, ea reprezentând pentru generațiile cu care a lucrat, un bibliotecar, un profesionist de la care cei tineri au putut să învețe multe lucruri. Este omul și specialistul care transmite învățătură, îndrumă cu delicatețe dar cu fermitate spre acțiune și performanță, spre colaborare reală, eficientă și plăcută.

Viorica Sâncrăian este absolventă a Universității „Babeș-Bolyai”, Facultatea de Filologie, secția Limba și literatura franceză, specialitate care se regăsește pe parcursul întregii activități.

Timp de 27 de ani – din februarie 1981 până la pensionarea ei recentă la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj a lucrat în Departamentul de publicații seriale (Biroul de Periodice), continuitate și stabilitate ce s-au reflectat pe deplin și în realizările ei pe plan profesional. Din anul 2000 a devenit șefa a acestui departament. Aici a inițiat, a coordonat și a realizat diferite instrumente bibliografice în domeniul publicațiilor periodice, a sprijinit și a inițiat studenții în cadrul cursului de Formare a utilizatorilor, pe modulul de Periodice.

După 1990 Viorica Sâncrăian s-a implicat cu toată competența și energia în redescoperirea identității profesiei, în inducerea în rândul bibliotecarilor a valorilor reale ale acesteia. Așa, de exemplu, într-un moment de

mari speranțe de schimbare și evoluție în profesie, a primit funcția de președintă a Asociației Bibliotecarilor din România (ABIR) – filiala Cluj, în perioada 1994-1996. Tot în aceeași perioadă a organizat Conferința ABIR din anul 1995.

În anul 1999 a inițiat, în colaborare cu István Király V, editorul revistei *Philobiblon* publicată de către editura Presa Universitară Clujeană sub gestionarea BCU „L. Blaga”, crearea unui cadru informal de întâlniri profesionale numite „Atelier Philobiblon”. Despre ideea și scopul creării atelierului, istoria și desfășurarea lui, avem informații sintetizate în articolul ei intitulat *Atelier Philobiblon* publicat pt. prima oară în *Hermeneutica Bibliothecaria. Antologie Philobiblon*. Vol. II, 2004, p.20-28. Articolul a fost apoi reluat cu completări și informații aduse la zi și în vol. III al Antologiei, 2007, p.20-33.

Ideea și organizarea Atelierului este legată de editarea revistei *Philobiblon* prin susținerea în prealabil, în dezbateri publice, a articolelor ce urmau să apară în revistă, dar ea a apărut și din dorința și nevoia comunicării. În cadrul acestor întâlniri au avut loc, desigur, și prezentările ei: în 10 iunie 1999 cu tema *Formarea continuă: între nevoie și realitate*, iar în 12 decembrie 2000 – împreună cu I. Király V. – a ținut o prezentare despre revista și atelierul *Philobiblon*. În iunie 2007, alături de colegele ei de birou Angela Costin, Ioana Răican și Marlen Popescu, a susținut o prezentare despre *Serviciul de publicații seriale în BCU Cluj* – cu ocazia căreia a făcut și o incursiune în istoria serviciului de periodice, conturând totodată propuneri și pentru organizarea și funcționarea lui în viitor. Pe lângă faptul că s-a dovedit un bun și sensibil moderator al întâlnirilor Atelierului Philobiblon, Viorica Sâncrăian s-a validat și ca fiind un editor competent al antologiilor revistei, *Hermeneutica bibliothecaria*, volumele II și III.

Viorica Sâncrăian a inițiat și a participat personal la proiecte, acțiuni și activități în care au atras biblioteci și bibliotecari, fie ele vizite și stagii profesionale, colaborări și schimb de experiență, simpozioane, conferințe, grupuri/echipe de lucru. Iată câteva din ele:

În anul 1991 participă, la invitația Asociației Bibliotecarilor Francezi, la un program de formare la Lyon. În anul 1993, în cadrul programului TEMPUS I - program ce vizează învățământul superior și restructurarea universitară – a participat cu o mobilitate individuală pe tema: *Structuri documentare franceze, biblioteci universitare: informatizarea și formatele internaționale* – la Paris.

Apoi, între anii 1995-1997, realizează, în programul TEMPUS II, proiectul intitulat *Restructurarea gestionării bibliotecilor universitare*, o colaborare a patru biblioteci universitare românești (BCU Cluj, BCU Iași,

BU Sibiu) cu biblioteci universitare franceze și spaniole. Proiectul, având două direcții importante: dotarea bibliotecilor cu echipamente informatice și formarea personalului de specialitate, s-a dovedit a fi baza unor deschideri de substanță pentru dezvoltările profesionale ulterioare. Detaliile proiectului au fost prezentate în articolul *Biblioteci universitare române în programe internaționale ale CCE – Tempus*. (vezi Bio-bibliografia)

Tot în anul 1995, participă la Conferința Anuală IFLA și la seminarul OCLC din Istanbul.

Un nou proiect în care a fost cel din cadrul programelor Leonardo da Vinci, intitulat foarte sugestiv *Actualizarea serviciilor către public în bibliotecile universitare, formarea utilizatorilor*. O altă participare internațională a fost cea de la Tel-Aviv, la *Conferința internațională INFO 2007 Teldan Information Systems*.

Experiențele dobândite de Viorica Sâncrăian au dus, printre altele, la declanșarea ideii susținerii formării inițiale și continue pentru bibliotecari, formarea utilizatorilor. Mărturie a eforturilor sunt și articolele *Formarea continuă între nevoie și realitate*. (vezi Bio-bibliografia)

Ideea colaborării între biblioteci este prezentată în două reviste de specialitate: una fiind cea a Asociației Bibliotecarilor din România, *Preambul la o rețea de biblioteci*, ea fiind continuată și dezvoltată în articolul *Pentru o rețea de biblioteci* (vezi Bio-bibliografia).

În urma vizitelor profesionale efectuate în străinătate a participat împreună cu ceilalți colegi la formarea continuă a bibliotecarilor din BCU.

În afară de calitatea de autor, Viorica Sâncrăian a fost coautor la două lucrări de valoare științifică, în colaborare cu cercetătorul Mircea Popa. Prima este o bibliografie adnotată a operelor lui Eminescu, publicată cu intenția de a da o imagine a operei poetului așa cum ea a fost prezentă în presa transilvană. A doua lucrare este o antologie de texte, teza de doctorat și corespondența lui Florian Ștefănescu-Goangă.

Închei prezentarea a activității profesionale a Vioricăi Sâncrăian cu anexa a bio-bibliografiei sale.

Bio-bibliografie

1. V. Sâncrăian, *Atelier Philobiblon*. În *Hermeneutica Bibliothecaria*. Antologie Philobiblon. Vol.II, 2004, p.20-28
2. V. Sâncrăian, *Ibidem*, vol.III, 2007,p.20-33
3. V. Sâncrăian, *Biblioteci universitare române în programe internaționale ale CCE – Tempus*. În *Hermeneutica Bibliothecaria*. Antologie *Philobiblon*. Vol. I. Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 1998, p.213-223.
4. V. Sâncrăian, *Romanian University libraries in Tempus International Programmes within the Commision of the European Union*. În *Philobiblon*, vol.2, nr.2, 1997, p.181-195.
5. V. Sâncrăian, *Formarea continuă între nevoie și realitate*. În *Hermeneutica bibliothecaria*. Antologia *Philobiblon*, vol.I. Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 1998, p.203-209
6. V.Sâncrăian, *Needs and Reality in Continuos Formation*, În: *Philobiblon*, Vol.3, nr.1-2, 1998, p.263-268.
7. V. Sâncrăian, *Preambul la o rețea de biblioteci*. În: *Buletin ABIR*, nr.3, 1995, nr.10.
8. V.Sâncrăian, *Pentru o rețea de biblioteci*. În: *Philobiblon*, An.1, nr.1, 1995, p.252-256.
9. V. Sâncrăian, *Gânduri la început de an universitar. Singurătatea cititorului copleșit de informații*. În: *Buletin ABIR*, nr.5, 1995, p.16.
10. Mircea Popa, Viorica Sâncrăian: *Eminescu în Transilvania.1866-1918*. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, 163 p.
11. Florian Ștefănescu-Goangă: *Cetatea Universitară. Texte și evocări. Teza de doctorat*. Antologie de texte îngrijită de Mircea Popa și Viorica Sâncrăian. Vol.I. Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2001, 363 p.,
12. idem *Correspondență*. Vol. II, 2002, 206 p.
13. Tanco Teodor: *Vară canadiană: jurnal* [rezumat tradus în limba franceză de V. Sâncrăian]. Cluj-Napoca: Napoca Star, 2006, 203 p.;
14. Lucia Turc: *Bibliografia istorică a Transilvaniei (1936-1944). Bibliografie selectivă*.(colaborare, traducere în limba franceză de V. Sâncrăian). Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1998, 350 p.;
15. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Indice bibliografic tematic. 1991-1995*.(traducere în limba franceză de V. Sâncrăian) Vol.2, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană,2000, 320 p.
16. Mircea Popa, Viorica Sâncrăian: *Eminescu în Transilvania.1866-1918*. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, 163 p. (recenzie)

17. Hermina Anghelescu, István Király V. (ed), *Management pentru viitor. Biblioteci și arhive*. In: Buletin ABIR, vol.11, nr.2, 2000, p.34-36 (recenzie)

**În colecția
BIBLIOTHECA BIBLIOLOGICA
au apărut:**

I. Prima Serie.

Sub îngrijirea lui Ioachim CRĂCIUN:

1. I. Crăciun, **O știință nouă, Bibliologia, în învățământul universitar din România**, Cluj, 1933, 26 p.
2. C. Gölner, **Anul revoluționar 1848 în Principatele Române. O contribuție bibliografică**, Cluj, 1934, 18 p.
3. I. Crăciun, **Activitatea științifică la Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj în primul deceniu, 1920-1930**, Cluj, 1935, 321 p.
4. Teodor Onișor, **Bibliografia geografică a României în 1929 și 1930. Cu o introducere asupra bibliografiei geografice românești până în 1936**, Cluj, 1936, 186 p.
5. I. Crăciun ; I. Breazu, **Bio-Bibliografia lui Gheorghe Bogdan-Duică 1866-1934**, Cluj, 1936, XIV + 45 p.
6. Ernest Roth, **Bibliografia publicațiilor Institutelor Medico-Legale din România, 1920-1935**, Cluj, 1936, 55 p.
7. I. Crăciun, **Bio-Bibliografia D-lui Alexandru Lapedatu cu ocazia împlinirii vârstei de 60 ani. 1876-1936**, Cluj, 1936, Cluj, 1936, 40 p.
8. Valeriu Bologa; Lia M. Dima, **Bibliografia tezelor de la Facultatea de Medicină și Farmacie din Cluj. 1923-1936 (No. 1-1000)**, Cluj, 1936, II + 107 p.
9. I. Crăciun, **Doi bibliologi români, Ioan Bianu 1856-1935 și Al. Sadi-Ionescu 1873-1926**, Cluj, 1937, 49 p.
10. I. Naghiu, **Bio-Bibliografia P. S. Episcop Nicolae Colan, cu ocazia instalării în scaunul vlădicesc din Cluj, 1893-1936**, Sibiu, 1936 <1937>, 36 p.

11. I. Crăciun, **Bio-Bibliografia D-lui Sextil Pușcariu, cu ocazia împlinirii vârstei de 60 de ani, 1877-1937**, Cluj, 1937, 36 p.

12. Iosif E. Naghiu; Teodor A. Naum, **Bio-Bibliografia lui Vasile Bogrea, 1881-1926, cu ocazia comemorării a zece ani de la moartea lui**, Cluj, 1937, 34 p.

13. I. Crăciun, **Contribuții românești privitoare la istoriografia universală. Bibliografie 1927-1936**, București, 1938, 47 p.

14. Tiberiu Morariu, **Bio-Bibliografia lui George Vâlsan. 1885-1935. Cu o caracterizare a vieții și a operei lui, de Vintilă Mihăilescu**, Cluj, 1937, 55 p..

15. I. Crăciun, **Bibliografia Transilvaniei românești. 1916-1936**, București, 1937, 366 p.

16. I. Naghiu, **Bibliografia filosofiei și pedagogiei românești până la 1860**, Cluj, 1940, 80 p.

17. I. Crăciun, **Bio-Bibliografia D-lui Ioan Lupaș cu ocazia împlinirii vârstei de 60 de ani. 1880-1940**, București, 1943, 61 p.

18. Nicolae Comșa, **Manuscrisele românești din Biblioteca Centrală de la Blaj**, Blaj, 1944, 231 p.

19. I. Crăciun, **Catehismul românesc din 1544 urmat de celelalte catehisme româno-luterane: Bârseanu, Sturdzan și Marțian**, Sibiu-Cluj, 1945-1946, 168p.

II. Serie Nouă.

Sub îngrijirea lui Nicolae EDROIU:

1(20). **Ioachim Crăciun și Bibliologia românească**. Studiu și bibliografia operei de Nicolae Edroiu, Cluj-Napoca, 1994, 110 p.

2(21). Doru Radosav, **Catalogul cărții tipărite și manuscrise din nord-vestul Transilvaniei (sec. XVII-XIX)**, Cluj-Napoca, 1995, 114 p.

3(22). Cornelia Gălătescu, **Contribuții bibliologice și cercetări de arhivă**, Cluj-Napoca, 1995, 236 p.

4(23). Susana Andea, Avram Andea, **Cartea românească veche în Transilvania în inventare bisericești**, Cluj-Napoca, 1996, 211 p. (ISBN 973-977535-0-0)

5(24). Ioan Hentea, **Repere bibliologice**, Cluj-Napoca, 1996, 162 p. (ISBN 973-97535-7-4)

6(25). Stelian Mândruț, **Istoria modernă și contemporană a României reflectată în periodicele maghiare de specialitate (1945-1995). Bibliografie selectivă**, Cluj-Napoca, 1996, 90 p. (ISBN 973-97783-1-3).

7(26). Silvia Dumitru, **Tezele academice editate de Casa Tipografică Elzevier în secolul al XVII-lea, existente în bibliotecile din Transilvania (în curs de apariție)**.

8(27). Zoe Buz, **Indice bibliografic tematic al revistei „Studii și cercetări de biologie” – Seria Botanică-Biologie vegetală (Academia Română) 1948-1994**, Cluj-Napoca, 1996, 308 p. (ISBN 973-97783-3-X).

9(28). Zoe Buz, **Indice bibliografic tematic al revistei „Studii și cercetări de biologie” – Seria Zoologie-Biologie animală (Academia Română) 1948-1994**, Cluj-Napoca, 1996, 246 p. (ISBN 973-97783-3-X).

10(29). Zoe Buz, **Index bibliographique thématique du périodique „Revue Roumaine de Biologie” – Série de Botanique-Biologie végétale (Académie Roumaine) 1956-1995**, Cluj-Napoca, 1997, 186 p. (ISBN 973-97783-3-X).

11(30). **Bio-Bibliografia Profesorului universitar doctor Camil Mureșanu, Membru corespondent al Academiei Române, cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani. Introducere de Nicolae Edroiu. Bibliografia operei (1955-1997)** de Maria Pagu și Károlyi Iolanda, Cluj-Napoca, 1997, 68 p.

12(31). I-II. Veronica Turcuș, **Bibliografia istorică româno-italiană (Bibliografie selectivă). Evoluția publicațiilor istorice româno-italiene până în 1996**, Cluj-Napoca, 1997, 805 p. (ISBN 973-97783-2-1).

13(32). Lucia Turc, **Bibliografia istorică a Transilvaniei (1936-1944). Bibliografie selectivă**, Cluj-Napoca, 1998, 350 p. (ISBN 973-9354-37-8).

14(33). Veronica Turcuș, **Alexandru Marcu (1894-1954) și cultura italiană în România interbelică (Profil bio-bibliografic)**, Cluj-Napoca, 1999, 456 p. (ISBN 973-9354-19-X)

15(34). Zoe Buz, **Indice bibliografic tematic al revistei „Lucrările Institutului de Speologie «Emil Racoviță»” – „Travaux de l'Institut de Spéologie «Emile Racovitza»” (Academia Română) 1962-1995**, Cluj-Napoca, 1997, 93 p. (ISBN 973-97783-7-2).

16(35). Monica Codruța Roman; Zoe Buz, **Indice Bibliografic Tematic al revistei „Revue Roumaine de Biologie” – Série Zoologie-Biologie animale (Académie Roumaine). 1956-1996**, Cluj-Napoca, 1998, 207 p. (ISBN 973-97783-7-2).

17(36). Gabriela Morărescu; Nicoleta Irimuș; Zoe Buz, **Indicele bibliografic tematic al revistei „Studii și Cercetări de Biochimie” (Academia Română). 1958-1996**, Cluj-Napoca, 1998, 533 p. (ISBN 973-97783-7-2).

18(37). Silvia Onac; Zoe Buz, **Indice bibliografic tematic al revistei „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai». Biologia” 1957-1997**, Cluj-Napoca, 1998, 251p. (ISBN 973-97783-7-2).

19(38). **Hermeneutica Bibliothecaria – Antologie Philobiblon – Volum îngrijit de Florina Iliș și Ionuț Costea**, Cluj-Napoca, 1998, 282 p. (ISBN 973-9354-69-6).

20(39). Mircea Popa; Viorica Sâncrăian, **Eminescu în Transilvania. 1866-1918 (Bibliografie adnotată)**. Cluj-Napoca, 2000, XXIV + 163 p. (ISBN 973-595-079-0).

21(40). **Management pentru viitor – Biblioteci și arhive** – Editori G. B. Angheliescu și István Király, Cluj-Napoca, 2000, 216 p. (ISBN 973-595-010-3).

22(41). Veronica Turcuș, **Bibliografia arhitecturii cisterciene. Abațiile europene și cazul transilvan – Bibliografie selectivă**, Cluj-Napoca, 2003, 192 p.

23(42). Studia Universitatis Babeş-Bolyai – Indice bibliografic tematic, 1991-1995. Vol.I-II, Cluj-Napoca, 2000, XX + 166 p. ; XIV + p. 167-320 (ISBN 973-595-060-X).

24(43). Keller Alice, Consorții în biblioteci: o inițiere practică. Cluj-Napoca, 2003, 104 p. (ISBN 973-610-193-3).

25(44). Căpâlneanu Ana Maria, Lucrări de biblioteconomie și știința informării în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare „L. Blaga” Cluj-Napoca, Cluj-Napoca, 2003, XVII + 213 p. (973-610-193-2).

26(45). Nicolae Edroiu, Bibliografia istorică româno-slovacă, 1918-2000, Cluj-Napoca, 2004, 120 p.

27(46). Moraru Elena, Indice bibliografic tematic al Revistei de chimie. Cluj-Napoca, 2003, (ISBN 973-610-193-5).

*** Olimpia Curta. Metode tradiționale și moderne de regăsire a informației în biblioteci, Cluj-Napoca, 2004, 118 p.+Anexe (ISBN 973-619-250-5).

28(47). Hermeneutica Bibliothecaria (II.) – Antologie Philobiblon – Editori: Viorica Sâncrăian și István Király V., Cluj-Napoca, 2004, 523 p. (ISBN 973-610-311-0)

29(48). Hermeneutica Bibliothecaria (III.) – Antologie Philobiblon – Editori: Carmen Crișan, István Király V., Cristina Popa, Viorica Sâncrăian și Raluca Soare, Cluj-Napoca, 2007, 433 p. (ISBN 978-973-610-552-4)

Revista PHILOBIBLON¹
– Volumele apărute –

Volumul I. Numerele 1-2/ 1996, 134 p. (Cultură, Carte, Societate: Europeanism și europeanizare; **Bibliologia: O profesie în schimbare o societate în tranziție:** Date – Stări – Posibilități; **Colecțiile speciale ale bibliotecii**)

Volumul II. Numărul 1/ 1997, 136 p. (Cultură, Carte, Societate: Închideri și deschideri axiologice; **Bibliologia: O profesie în schimbare o societate în tranziție:** Date – Stări – Posibilități; **Varia: Colecțiile speciale ale bibliotecii; Miscellaneous**)

Volumul II. Numărul 2/ 1997, 207 p. (Cultură, Carte, Societate: Dispoziții existențiale; **Bibliologia: O profesie în schimbare o societate în tranziție:** Date – Stări – Posibilități; **Varia: Colecțiile speciale ale bibliotecii; Miscellaneous**)

Volumul III. Numărul 1-2/ 1997, 319 p. (Cultură, Carte, Societate: Dicționarele – Fundal și Orizont; **Bibliologia: O profesie în schimbare o societate în tranziție:** Starea profesiei și educația bibliologică; **Varia: Colecțiile speciale ale bibliotecii; Miscellaneous**)

Volumul IV-V-VI-VII. 1999-2002, 538 p. (Cultură, Carte, Societate: Istorie și Memorie; **Bibliologia: O profesie în schimbare o societate în tranziție:** Date – Stări – Posibilități; **Varia: Colecțiile speciale ale bibliotecii; Miscellaneous**)

Volumul VIII-IX. 2003-2004, 571 p. (Cultură, Carte, Societate: Libertatea și piedicile ei; **O profesie în schimbare o societate în tranziție: Hermeneutica Bibliothecaria:** Date – Stări – Posibilități; **Varia: Colecțiile speciale ale bibliotecii; Miscellaneous**)

---

¹ Revista *Philobiblon* apare în întregime în limba **engleză**. Pentru informații privind concepția publicației cât și pentru detalii despre posibilitățile de participare și de achiziționare etc. vă rugăm să accesați pagina de Internet a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cuj-Napoca, ori direct site-ul revistei: <http://www.bcuculuj.ro/philobiblon/philobiblon.html>. Mesajele se trimit la adresa e-mail: philobib@bcuculuj.ro

Volumul X-XI. 2005-2006, 603 p. (Cultură, Carte, Societate: Muzică și Existență; Hermeneutica Bibliothecaria: Date – Stări – Posibilități; Varia: Colecțiile speciale ale bibliotecii; Miscellaneous)

Volumul XII. 2007, 457 p. (Cultură, Carte, Societate: Adrian Marino și orizonturile sale; Hermeneutica Bibliothecaria: Date – Stări – Posibilități; Varia: Colecțiile speciale ale bibliotecii; Miscellaneous)

Volumul XIII. 2008, 674 p. (Cultură, Carte, Societate: Viața vie și muritoare; Hermeneutica Bibliothecaria: Date – Stări – Posibilități; Varia: Colecțiile speciale ale bibliotecii; Miscelaneo

